T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
TÜRK KLASİKLERİ

ÖĞRETMEN – ÖĞRENCİ KÖŞESİ

HASAN - ÂLİ YÜCEL

H.Â. YÜCEL KÜLLİYATI
IV

ÖĞRETMEN – ÖĞRENCİ KÖŞESİ

T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI YAYINLARI / 1791
Yayımlar Dairesi Başkanlığı
Türk Klasikleri Dizisi / 41

ÖĞRETMEN – ÖĞRENCİ KÖŞESİ

Hasan - Âli YÜCEL

© T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI, 1995 - ANKARA
ISBN 975-17-1578-4

Birinci Baskı, 5.000 Adet

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ - ANKARA, 1995

Kitap, çağlar boyu çağdaşlığın, tüm gericilik ve yobazlığın karşısında en büyük silahı olmuştur. Aslında, kitaba yapılabilecek en son yakıştırma, "silah" yakıştırmasıdır belki, ama karşınızdaki düşman gericilik, yobazlık ve çağdışılık olunca, kitap bu kavramlar karşısında bir silaha dönüşmekte ve geleceğimizin sigortası olmaktadır. Nitekim, bu "silahın" ve bağlı olarak okumanın yaydığı çağdaşlık ışığından yoksun toplumlar tarihin karanlıklarına gömülmüştür.

Bunun en güzel örneğini Eski Yunan'da görmekteyiz. Atina ve Isparta, dönemlerinin en görkemli devletleri olarak birbirleriyle yarışmışlardır. Ispartalılar sakat, bakımsız ve zayıf çocukları ölüme terkederek, sağlıklı ve gürbüz çocukların yaşamasına izin vermiş, böylelikle de "üstün ırk" yaratma yolunu seçmiştir. Atina ise, çocuklarının bedence sağlıklarına önem vermeden, tüm halkını bağrına basmış, onların eğitimi ile ilgilenmiş, kavga yerine okumayı aşılamıştır.

Sonuç, herkesin de çok iyi bildiği gibi ortadadır: Atina, Isparta devleti yıkıldıktan sonra tam bin yıl daha yaşamıştır. Atina, bugün bile büyük bir hayranlıkla okunan Euripides, Aristophanes, Anaksagoras, Sokrates gibi düşünür ve yazarlar yetiştirmişken, Isparta isimsiz kahramanlarıyla birlikte tarihe gömülmüştür.

Yıllarca, "Türk Halkı'nın okumaya karşı ilgisiz" olduğu izlenimi yaratılmaya çalışılmıştır. Bu nedenle de okuma alışkanlığının yayılması çabalarının ciddi engellerle karşılaştığı dönemler olmuştur. Toplumun güdümlü bir siyasal ve kültürel yapılanma içinde çaresiz bırakılmaya çalışıldığı dönemlerden geçilmiştir. Bütün bu bilinçli ve kasıtlı çabaların ardında aklıyla değil bedeniyle savaşan bir toplum yaratılmak istendiği biliniyordu. İşte bu farkına varış, bu yapay bunalım bizi yeniden, Cumhuriyetimizin ilk yıllarındaki okuma seferberliğine doğru yöneltmiştir. Yüce Atatürk'ün gösterdiği hedef doğrultusunda, önce beynini sonra bedenini çalıştırmayı öğrenen nesillerin geleceği teslim alması için okumanın tüm yurt düzeyinde yaygınlaştırılması için kolları sıvadık.

Baskıcı yönetimlerin ilk hedefi; basın-yayın organlarını kısıtlamak, üniversitelerin içeriğini boşaltmak, iletişim bozukluğu yaratmak, yazarlara adli kovuşturmalar açmak kısacası tüm kültür ve sanatı baskı altında tutmaktır.

Bunun nedeni ise okumayı seven herkesçe çok açık biçimde bilinmektedir: Kişiliksiz bir toplum yaratmak. Çünkü, onlar da çok iyi bilmektedirler ki, kişiliksizleştirilen toplumlar yönetilmezler, güdülürler.

Bu bilinçle; 1991'de 154 bin adet yasaklanmış kitap depolardan gün ışığına çıkarılmıştır. Bu amaçla, bakanlığımızca daha önce bastırılıp dağıtımı yapılmayan 1 milyon 200 bin kitabın dağıtımı yapılmıştır.

Bu coşkuyla 1992, "Okuma Alışkanlığını Geliştirme Yılı" ilan edilmiş, en küçük yerleşim birimine kadar 217 bin 773 adet yayın dağıtılmıştır. Bu sorumlulukla kütüphanelerimizin sayısı 3 yılda neredeyse iki katına çıkarılmıştır.

Kişilikli bir toplumun yolunun aydınlanmaktan, aydınlanmanın yolunun da okumaktan geçtiğinin bilinciyle hareket edilmiştir.

Atatürk ilkelerinin temel ışığı altında, kalıcı bir demokrasinin inşası, demokratik bir kültür politikasının temelleri üzerine kurulmalıdır. Bu temelin en güçlü yapı taşları da kitaptır.

Kitap konusunda başlattığımız çalışmaları yenileriyle ve giderek çoğaltarak sürdüreceğiz. Gelecek kuşağın yapı taşlarını kültürle yoğurmak için, bunu yapmaya mecburuz. Yapacağız.

D. Fikri SAĞLAR

Kültür Bakanı

İÇİNDEKİLER

1952

15 Haziran	Milli Eğitimde Sinek Masalı/8
20 Haziran	Seviye Kontrolü/11
22 Haziran	Milli Eğitim Bakanlığı ve Gelip Giden Bakanlar/13
7 Temmuz	Öğretim, Bilim ve Bina/16
12 Temmuz	Lise Son Sınıf Müfredatına Dair/18
19 Temmuz	İlkokullarda Ders Araçları/20
28 Temmuz	Demokrasi ve Öğretmenler Topluluğu/22
4 Ağustos	Sayın Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri'ye/23
11 Ağustos	Üniversite Muhtariyetinin İcapları/26
18 Ağustos	Aferin Sayın Rektöre/30
3 Ekim	Teknik Öğretim Hakkında/33
11 Ekim	Arap Harfli Öğretim/40
24 Ekim	Dil Birliği, Millet Birliği/44
2 Kasım	Atatürk Öğretimi, İnkılap Dersleri/46
12 Kasım	Bayar'ın Nutkunda Milli Eğitim/49
24 Kasım	İrtica Öğretimine Dair/53
1 Aralık	Seviye Düşürücü Bir Tasarı/55
10 Aralık	Talimatname Buhranı/57
17 Aralık	Doğruya Doğru/61

1953

7 Ocak	Gençlik ve İnkılâp/64
14 Ocak	Son Günlerin Hadiseleri Üzerinde Bazı Düşünceler/67
19 Ocak	Üniversite ve Politika/71
4 Şubat	Köy Kursları Hakkında/74
10 Şubat	Milli Eğitim Şurası/78
19 Şubat	Ders Tatbikatı Garibesi/81

26 Şubat Milli Eğitim Şurasında Neler Oldu?/85
7 Mart Bütçede Maarif/88
14 Mart Doğu ve Üniversite/92
25 Mart Üç Bayram/96
4 Nisan Nezaket Haftası/99
21 Nisan Yeni Bakanımıza/102
27 Nisan Üniversitede Dersler/105
6 Mayıs Çocuğa Dikkat/108
11 Mayıs Kaybettiğimiz İki Kıymet/111
18 Mayıs Edebiyat Fakültesi (Dp. Grubunda)/115
30 Mayıs Büyük Fatih Türk Okullarında/119
7 Haziran Terbiyemiz Bakımından Fetih/122
18 Haziran Sayın Başbakana Açık Mektup/125
23 Haziran Veremli Çocuklar/128
29 Haziran Sayın Eğitim Bakanının Demeci/131
8 Temmuz Yeni Rektörlerimize/135
18 Temmuz Teknik Öğretmen Okulundan Bir Gence/138
21 Temmuz Vus-Düs/141
27 Temmuz Muhtariyete Liyakat/144
3 Ağustos Profesörde Politika Hevesi/147
11 Ağustos İlk Öğretim Davası/150

1953

1 Eylül Maarif Müsteşarının Demecine Dair/153
12 Eylül Ayasofya'nın Hali ve İstikbâli/157
19 Eylül İdil, Suna ve Devlet/159
26 Eylül Halkevleri ve Kütüphane/162
3 Ekim Devlet Tiyatrosu Suiistimali/165
10 Ekim Reşad Şemseddin Sirer/168
18 Ekim Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü Kurulurken/171
25 Ekim Türkiye'de İlim Yayılması Bu İse Vay Halimize/175
3 Kasım Cumhuriyet Çocuklarına/178

7 Kasım İstanbul Üniversitesi Törenle Açılırken/181
11 Kasım Yeni Ayarlama Kanunu/184
20 Kasım Atatürk Gençliği İş Başında/187
26 Kasım Vekiller Vekâleti/190
1 Aralık Öğretmen Maaşları/193
11 Aralık Kıymetlendirme/197
21 Aralık Yüksek Ekonomi ve Ticaret Okulunda/200

1954

6 Ocak Mustafa Necati/203
17 Ocak Kürsü Hürriyeti/207
23 Ocak İntibak Meselesi/211
1 Şubat Dilekçe Komisyonu ve Üniversite/214
5 Şubat Yabancı Dil Meselesi/218
13 Şubat Dosya ve Arşiv/222
20 Şubat Esherde Tahsil/225
26 Şubat Muhtariyetin Tarihi ve İstikbali/229
2 Mart Öğretmene Hürriyet/232
9 Mart Maarif Bütçesi Hakkında Düşünceler/235
13 Mart Maarifte Program/239
19 Mart Laubali Öğretim/242
10 Nisan Yanlış Doğru İle Düzelir/246
26 Nisan Maarifçilerden Adaylar/249
7 Nisan Meslekdaş Politikacıları Tebrik Ederken/252
22 Mayıs Üç Dergi/255
29 Mayıs Bakanımıza Mektup/258
12 Haziran Fena Bir Usul/261
19 Haziran Terbiyeci Devlet, Öğretici Ordu/264
26 Haziran Fuat Köprülü Armağanı/268
3 Temmuz Emeklilik Meselesi/271
10 Temmuz Eski Eserler/275
17 Temmuz Ecnebi Okullara Hücum/278

24 Temmuz Bakanımızın Demeci/282
31 Temmuz Öğretmen Bankası/285
7 Ağustos Yerinde Yanlış/288

1954

14 Ağustos Vekillerin Öğrenme Devri ve Bir Tenkit/291
21 Ağustos Akademi Hakkında/294
28 Ağustos Ders Yılına Hazırlık/297
4 Eylül Türkçe Kursunda Hangi Türkçe?/301
11 Eylül Liseler 12'den 11'e İnerken/304
18 Eylül Konya İçin Teşekkür/308
25 Eylül Köydeki Öğretmenin İntibakı/315
2 Ekim Bakanımızın Söyledikleri ve Söylemedikleri./312
8 Ekim Açığa Vuran Bazı Hakikatler Hakkında/318
16 Ekim Üniversitelerimizde Test Karaborsası/322
23 Ekim Türk Maarifinde Borca Öğretim/325
30 Ekim Bayram Gününde İnkilap Enstitüsü/329
6 Kasım Devlet Başkanımızın Nutkunu Maarifçi Olarak Dinlerken/332
13 Kasım Atatürk Üniversiteleri Doğru Yola Girdi/337
20 Kasım Maarifte Terbiye İstikrarı/340
27 Kasım Son Hadiselerin Işığı Altında Maarif Müdürlerinin Yetkileri Meselesi/343
4 Aralık Dışarıya Açılan Fikir Penceremizi Kapatmayalım/346
11 Aralık Müze Eşyası Meselesinde Asıl Aranacak Nokta/353
18 Aralık Hekimlerimizin İhtisas İmtihanları Meselesi/349
25 Aralık Sayın Bakana Açık Mektuplar/356

1955

3 Ocak Türk Coğrafya Kurumunun 9'uncu Meslek Haftası/359
8 Ocak Spor Birliği Kanun Tasarısı Meclisten Geri Alınırken/362

15 Ocak — Hekimliğimizin Yarınını Bugünden Düşünmeliyiz/366
22 Ocak — Neden Bir Maarif Sistemimiz Olamıyor/370
29 Ocak — Maarif Sistemine Dair Gelen İlk Cevap/373
6 Şubat — Okul Kitaplarında Fiat İstikrarı/376
12 Şubat — Ege Bölgesinde Açılacak Yeni Üniversite Hakkında/380
19 Şubat — Metotsuz, Proğramsız, Hesapsız Olmayalım/383
26 Şubat — Maarif Bütçesi İçin/386
5 Mart — Meclisli Maarif Bütçesinin Müzakerelerine Bazı Düşünceler/389
12 Mart — Güzel Sanatlar Akademisi Hakkında Kanun Tasarısı/394
19 Mart — Atatürk Üniversitesi Erzurum'da Açılacak/398
26 Mart — Maarifte İstikrar Bakımından Lise İmtihanlarının Değişmesi/403
2 Nisan — Maarifte Sistem Bakımından İlköğretim Meselesi/407
9 Nisan — Medeniyetimizi Kitap Üstüne Kurmaya Mecburuz/410
16 Nisan — İzmir'in İrfan Hayatına Toplu Bir Bakış/413
23 Nisan — Üniversiteler Arası Kurulda Görüşülmeyen Meseleler/417

1955

30 Nisan — Sanat Okullarına Alınacak Öğrenciler/420
7 Mayıs — Kuş Ne Görür Yuvada Onu İşler Havada/423
14 Mayıs — İmtihan Mevsiminde Yeni Tüzük Tatbikatı/426
21 Mayıs — Bayram Üstü İyi Haberler/429
28 Mayıs — Üniversite Gençliği İle Atatürk Arasında/433
4 Haziran — Erkek Sanat Enstitülerine Nereden Öğrenci Almalı/436
11 Haziran — İlk Öğretmenler Arasıhdaki Maaş Farklarına Dair/439

18 Haziran Türkiye Öğretmenler Bankasına Hazırlık/442
25 Haziran Maarif Sistemimizde Cami ve İmam Misali/444
2 Temmuz Eski Öğretmen Tatile Girerken/449
15 Ekim Analar, Babalarla Hasbihal/452
22 Ekim Peki Şimdi Ne Olacak?/455
29 Ekim Atatürk'ün Nutkunu Okuyun ve Okutun/457
5 Kasım Galatasaray'ın Dört Emektarı/459
19 Kasım Maarif Siyaseti ve Siyaset Maarifi/462
26 Kasım Milli Eğitimde Kitap/465
3 Aralık Sayın Bakanımızdan Mecliste 2 Soru/467
10 Aralık Muhalefetin Maarifte İktidarı Meselesi/470
12 Aralık Yeni Maarif Vekilimize Açık Mektup/473
24 Aralık Türk-Alman Kültür Münasebetlerine Dair/475
31 Aralık Birkaç Yersiz Söz Üstüne/478

1956

7 Ocak Üniversitelerimiz Talimatlardan Medet Ummamalıdırlar/481
14 Ocak Erkek Sanat Enstitülerinde Öğretmenler Meselesi/483
21 Ocak Üniversitelerimize İtimat Edelim/486
28 Ocak Köy Enstitülü Öğretmenlerin Geçim Durumu/489
4 Şubat Üniversite Tartışmalarında Kaynayan Cihetler/492
11 Şubat Üniversitelerin İlerlemesini Talimatlardan Beklememeli/495
18 Şubat Meslek Topluluklarının Demokrasilerde Önemi/497
25 Şubat Maarif Şurası Yüksek Maarif Meclisi Olurken/500
3 Mart T.B.M.M.'nde Maarif Meseleleri Konuşulurken/503
10 Mart 1956 Bütçesinde Milli Eğitim/506
17 Mart Türk Kültürünün Üç Önemli Günü/509
24 Mart Teknik Üniversitede Öğrenci Durumu/511

31 Mart — Rumeli'de Hudut Dışı Türklerin Maarif Gayretleri/514
7 Nisan — Öğretmenler Yapı Sandığı/516
14 Nisan — Bir Amerikalı Gözü İle Köy Enstitüsü/519
21 Nisan — Sayın Bakanımızın Bir Vecizesi Hakkında/522
5 Mayıs — Bayramlarında Çocuklarımız ve İlköğretim Kanunu/525
12 Mayıs — Anneler Gününde Bayram Armağanı/528
21 Mayıs — Pedagoji Cemiyetinin Çalışmaları Hakkında/531

1956

29 Mayıs — Meslek Seçmede Yapılacak Rehberlik/533
27 Haziran — Bana Bir Harf Öğreten/536
2 Temmuz — İmtihanlardan Çıkıp Tatile Girerken/539
6 Ağustos — Unesco Milli Komisyonunda Konuşulan Meseleler/542
13 Ağustos — İlk Öğretmenlerin Sağlık ve Sosyal Yardım Sandığı/544
20 Ağustos — İyi Doldurulması En Güç Zamanlar/547
3 Eylül — Tarih Eğitiminde Sayılı Günlerin ve Milli Olayların Yeri/550
19 Eylül — Prof. Peter'in Türk Öğretim ve Eğitimine Dair Fikirleri/553
9 Ekim — Ders Yılı Başlarken Ailelerin Durumu/556
29 Ekim — Kitap ve Defter Sıkıntısının Kontrolü/559
3 Aralık — Üniversiteler Üstü Akademi Nedir/562
10 Aralık — Üniversite Muhtariyetinde Üniversiteli Muhtariyeti/564
24 Aralık — İlk Öğretim/567
31 Aralık — Yıl Başlarının Öğretimde Yeri/571

1957

14 Ocak — İdeal Hoca Büyük Ustat Bonatz/573
23 Ocak — Aziz Hocamız Ebülulâ Mardini'de Kaybettik/577

11 Şubat Teknik Eğitim Müsteşarlığına Dönüş/579
26 Şubat Dilde Günah Çıkarma/582
5 Mart T.B.M.M.'nde Maarif Bütçesi/586
16 Nisan Milli Eğitim Bakanlığında Vuku Bulan Değişme/589
29 Nisan 23 Nisan'ın Milli Eğitimde Yeri/591

1958

5 Şubat Kubalı ve Üniversiteler Kanununu Meclisten Çıkaran Eski Bakan/593

ÖNCÜ-Fikir Alanı (Eski Öğretmen)

1961

23 Ocak 1961 Sayın Gürsel'e/594
29 Ocak 1961 Sayın Turhan Feyzioğlu'na/597
5 Şubat Milli Eğitim Planı Nasıl Yapılabilir/601
12 Şubat İçişleri ve Maarif/604
19 Şubat Yazılara Yankılar/608
26 Şubat 147'ler Meselesi/609

S U N U Ş

"Türk cemiyeti bir çok ehemmiyetli eğitim meseleleri karşısındadır. Anaların ve babaların, bizzat öğrencinin nihayet öğretmenin öyle dertleri, öyle şikayetleri ve öyle dilekleri vardır ki bunlar günün hadiseleri ve gürütüleri arasında boğulup gitmektedir. Halbuki bu şikayetlerin giderilmesi veya dileklerin yerine getirilmesi için bunların her şeyden evvel aksettirilmeleri lazım gelmektedir. Böylece öğrenilecek, münakaşa edilecek, birer hal tarzına bağlanacaklardır. Hatta yalnız efkarı umumiyenin değil, bugünkü eğitim makinesini işletenlerin dahi gittikleri istikameti, verdikleri kararların yanlışlığını ve doğruluğunu, aksayan veya iyi netice veren tatbikatı bilmeleri için bunları öğrenmeleri icap etmektedir.

İşte Cumhuriyet bu maksatla okuyucusu olan öğrenci ana ve babalarına, öğrenciler ve öğretmenlerin sorularına, fikirlerine, şikayet ve dileklerine sahifelerini açmağa karar vermiştir.

İlgililerden gelecek mektuplar ve yazılarla eski bir öğretmen, tanınmış maarifçi olan bir arkadaşımız müstakil olarak uğraşacaktır"

CUMHURİYET gazetesi 13 Haziran 1952 sayısında "Öğretmen Öğrenci Köşesi"nin açılışını böyle haber veriyordu.

Hasan-Âli Yücel bu köşede 15 Haziran 1952'den, 5 Şubat 1958'e dek yayımlanan 192 yazıyı ESKİ BİR ÖĞRETMEN diye imzaladı; ÖNCÜ gazetesinin "Fikir Alanı" köşesinde 23 Ocak 1961-26 Şubat 1961 arası yayımlanan son altı yazıya imzasını ESKİ ÖĞRETMEN diye attı.

Yetmişli yıllarda derlediğim bu yüz doksan sekiz yazının ancak kırk beşi İş Bankası Kültür Yayınları arasında, özüne pek de uymayan "Kültür Üzerine Düşünceler" adıyla 1974'te yayımlandı.

Elinizdeki kitap bu 198 yazının tümünü ve okuyuculardan gelen yankıları içeriyor.

O günlerin güncelindeki sorunların zamana yayılan fikir özünü yansıtıyor.

Sorunların güncelliğini yitirmediği olanca önemiyle kendini duyurduğu soruların günümüzde de karşılığını bulamadığı gözlemleniyor.

Eğitim tarihimizin bu yakın geçmişini izlerken ne büyük fırsatları, ne küçük hesaplar uğruna elimizden uçurduğumuzu görüyoruz.

Öğretmen ve öğrenci köşelerinde buluşmak kurtuluş, kuruluş yıllarından kalma bir gelenek. Bu köşeler, öğretenle öğreneni benliğinde bir arada bulanların yeniliklere açık Cumhuriyet okulları. Özü öze katıp, kafakafaya verip, doğruyu arayanların birlikteliği. Mutluluğu; duyguda, düşünmede, inançta, yalnız kalmamakta bulanların köşesi. Hasan-Âli Yücel'in insanları buluşturduğu her yer, yuvasından köy kahvesine, tren ve dolmuşlardan, şûralara, kongrelere kadar her yer özgür düşüncenin canevine dönüşürdü.

Yücel, yazılarda adıyla değil de düşünceleriyle tanınmanın özgürlüğünden yararlanıyor. Kendine uygun gördüğü "adı söylenmeyen bakan" deyişinin sevimliliğini siper edip; işinin, uğraşının (bildik bilmedik kalmasın diye) tekrar tekrar hesabını veriyor.

İçinde yaşadığı olaylara dışardan bakabilecek kadar yansızlığını koruyor.

Bütün çabası düşünmeyi, sevmeyi sevdirmek.

Ömrünün son on beş yılını "Öğretmen öğrenci köşeleri"nin insan sıcağında yaşaması da bundan.

Canan YÜCEL ERONAT

Genç arkadaşlarım;

Okullar açılıyor, bilginiz bir yaşına daha bastı. Doğum yaşınızla bilgi yaşınız denk gitmezse geçirdiğiniz ve geçireceğiniz ömrün ne kıymeti olur? Okumanız için devletin ve ailenizin yaptığı fedakârlıklar, öğretmenlerinizin, profesörlerinizin çektiği emekler neye yarar? Sınıfta dönmek herkesin başına gelebilir. Asıl fena dönüş doğum yaşları ilerlediği halde bilgide ve manevi olgunlukta geri kalmaktadır. Ruh cüceliği kadar kötü ve çirkin bir şey olamaz.

Siz de ben de tatilimizi bitirip iş başına geldik. Ben de sizin gibi boş durmadım. Gezdim, gördüm, okudum ve öğrendim. İki ay evvelkinden daha çok şey biliyorum. Daha fazla tecrübe kazandım. bizim yaşlarımız öğrenmenin güç olduğu hayat devirleri olduğu halde tatil yapıyorum diye yan gelip yatmadım. Yatsam da olabilirdi. Çünkü "Eski Öğretmeniniz" otuz beş yıl bu yolda çalışmış elinden geldiği kadar etrafına ve mesleğine faydalı olmak niyetiyle ömür geçirmiş ve şimdi emekliye ayrılmıştır. İstirahat, onun hakkı değil midir? Ama içi, gönlü onu dalga geçmeye bırakmıyor. Artık hayata yeni hazırlanan sizler için gerçek durumu yine sizler düşünün.

Memleketimizde on onbeş senedir iyi bir gelenek yerleşti. Ders yılı başlarında okullarda müdürlerimiz, sınıflarda öğretmenlerimiz size öğütler veriyorlar, ben de bu köşecikten bu kadar yılın gayretiyle elde edilmiş tecrübelerden faydalanıp sizlere bir iki lâf edeceğim. Diyecekler olacaktır ki, okula, üniversiteye gelen çocuklar ve gençlerden seni kim bilir, kim tanır? Hele cumartesi günleri gezip tozma varken bu öğütlerini "Cumhuriyet"in buracığından hangisi okur, hangisi dinler?

Böyleleri bunları diyedursun, kazın ayağı hiç öyle değil. Bu çocuklar ve gençler, "eski öğretmenlerini", "yeni öğretmenleri" kadar okuyorlar ve dinliyorlar. "Nereden biliyorsun?" diyenlere (size değil) şu kadarını söyleyeyim:

Ben, bu sütunlarda hep onların isteklerini, dertlerini açıklıyorum. Bazan dileklerini yerinde bulmazsam onu da kaygısızca or-

taya atıyorum. Müdürler ve öğretmenler memurdurlar. Ancak usulünce müracaatta bulunurlar ve kaidelere göre konuşurlar. Mercilerini tenkid edip öğrencilerine her zaman her şeyi söyleyemezler. Ben öyle miyim ya? Unumu elemişim, eleğimi asmışım. Artık kimsenin ne memuru ne de amiriyim. Ne altımı ne üstümü düşünmeye mecbur değilim. Terbiye ve maarif konusunda düşündüklerimi tam bir hürriyetle söylerim. Nitekim senelerdir, bu sütunlarda söyledim ve söylüyorum.

İyi mi? dahası var. Yine diyecekler olacaktır ki, sen, bu gençlerin yazılarını takip ettiklerini nereden biliyorsun?

Cevab vereyim:

Bana mektup yazıyorlar. Benimle yazarak konuşuyorlar. Daha ötesi var mı? Başka türlü onların dilek ve dertlerini ben evliyamıyım ki kerametle keşfedebileyim? Onlar haber veriyorlar hem yüzümü görmeden, kim olduğumu bilmeden.

Hoş, içinizden pek azınız okusa bile okuyan okumayana boş zamanında anlatsa, benim sizin iyiliğiniz için ve neticede Türk milletinin geleceği yolunda hayırlı bildiğim fikirler yavaş yavaş yayılmış olur.

Sevgili çocuklarım, bu teselliyi Eski Öğretmeninizden esirgemezsiniz sanırım.

Önce şu noktadan başlıyalım:

1 - İlerlemesine, tabii biz de ilerliyoruz. Ama dünya nasıl bir hızla ilerliyor, farkında mısınız? Eğer farkında değilseniz vay size verilen terbiyeye. Çünkü öğretme ve eğitime tek insanı ve insan topluluklarını, bunların cemiyet ve tabiat içindeki hallerini anlatmadı mı o şeye öğretme ve eğitme demek yanlış olur. Çünkü terbiyede amaç kendini bilme ve kendini bilmek için genişleye genişleye etrafını bilmedir. Bu bakımdan fırsat buldukça radyo dinleyin. Mutlaka her gün gazete okuyun. Size "gazete okuyun" derken buna itiraz edeceklerin çok olacağını hatta sizlerden "okuldaki derslerden vakit bulup biz nasıl gazete okuyalım?" yahut "köyümüze gazete gelmiyor ki.." diyecekler bulunacağını hesaplamamış değilim. Okul kitabınızı, defterinizi nasıl buluyorsanız gazeteyi de öyle bulacaksınız.

Neden bu mesele üstünde bu kadar duruyorum, size kısaca anlatayım:

Gazete, günün tarihidir. İnsanlığın geçirdiği olayları bilmezseniz sizi sınıfta bırakıyorlar. Yaşadığınız günün, memleket içi ve dışı hadiselerini bilmezseniz sizleri bizzat hayat döndürür. Herşey okulda öğrenilmez. Ben bir defa bir lisenin son sınıfında İkinci Dünya Harbinde birbiriyle döğüşen milletleri tam bilmeyen gençlere rastlamıştım. Tabii bu olay okul programında yoktu. Ama içinde yaşadığı bu mühim olayı bilmiyen, kimlerin kimlerle döğüştüğünden haberi olmayan bir öğrenci, Haçlı Seferlerini su gibi bilse ne çıkar? Elinize hangi gazete geçerse geçsin okuyun. Okuyun; çünkü sizin bilmeniz lâzım gelen olaylardır ve onlar, hemen hepsinde vardır.

2 - İkinci nokta, derslerinizi günü gününe hazırlamaktır. Tek kitaba bağlanmayın. Ailenizin kudreti yoksa sınıf kütüphanelerinden istifade edin. Kitap alın okuyun, Ansiklopedileri her zaman karıştırın. Size sınıflarda tek kitap verilmesi, birliği sağlamak içindir. Yoksa medeni memleketlerin hiç birinde belli bir kitaba bağlanarak öğretim usulü yoktur. Hatta boş zamanlarınızda yaşınıza göre roman da okuyun. Roman, haddizatında iyi şeydir. Analarınızın, babalarınızın açık söyliyemeyeceği, sizin onlara açamıyacağınız bir çok şeylerin kötülüğünü, iyiliğini romanlardan öğrenebilirsiniz. Her halde okuyun, okuyun... Bir gün dört gün yemek yediniz diye ertesi gün yine oruç tutmayıp nasıl karnınız acıkıyorsa okumaya daldıkça her gün birkaç öğün kitapla ruhunuzu, zekanızı doyurursunuz. Manevî varlığınız okumayla beslenir, büyür. Hatta aydınları en az okuyan milletlerden biri olduğunuzu her zaman hatırınızda tutun. Öğrenmek, ancak bu suretle bir ihtiyaç haline gelir. Anlama, arama duygunuz uyanmadıkça ancak birtakım bilgileri yüklenmiş olursunuz; düşünen bir insan olamazsınız.

3 - Yazın. Yazı yazın. Sınıfta durmadan not tutmak, yazı yazmak değildir. İyi bir öğrenme usülü de sayılmaz. Ehemmiyetli şeyleri kaydetmek kafidir. Yazı, kendi kendinize kalarak, kağıdı masaya koyup kalemi elinize alarak yapılan bir iştir. Her gününüzü on onbeş satırla yazmaya alışın. Ayda bir defa verilmiş yazı vazifeleri ile yazı yazmak öğrenilmez. Sınıf geçilir; o kadar. Bir defteriniz olmalı, oraya aklınıza gelen şeyleri (aklınıza geldiği gibi... Sakın

bunu unutmayın..) yazmalısınız. Yazacağınızın hepsi bittikten sonra düzeltilecek bir yeri varsa düzeltirsiniz. Nitekim konuşurken böyle yapmıyor musunuz? Bir fikri anlatacağınız zaman nasıl aklınızın düşündüğünü dilinizden rahatça ve akarak çıkarıyorsanız yazıda da aklınıza gelenleri kaleminizin ucundan öyle çıkarmalısınız. Bu alışkanlığı bir kere elde ettiniz mi kendi kendinizi tashih edebilirsiniz. Böyle yapmazsanız düzeltilecek birşey yazamazsınız. Yazmaktan korkarsınız. Bunu da unutmayın; dünyanın muharriri, müellifi, bir kelime ile yazar'ı en az milletlerinden biriyiz. Bu halden mutlaka kurtulmalıyız.

Benim öğütlerim, şimdilik bu kadar. Dediklerimi çok buluyorsanız aldanmışsınızdır. Bir gün kaç saat? Yirmidört. Öyle bir devirde yaşıyoruz ki bu kadar saatte dünyanın bir ucundan öbür ucuna gidenler var. Onlarla yarışabilmek hatta barışabilmek için kendimizi biraz sıkmamız, zorlamamız lâzım. Var olmaya devam edebilme için çalışmadan gayri çare var mı? Her zaman var olun ve milletinizin varlığına kudret ve şeref olun, sevgili çocuklarım...

8 Ekim 1955

ESKİ ÖĞRETMENİN BASIN TOPLANTISI

Telefonla yaptığı dâvete uydum evine gittim. "Cumhuriyet" sütunlarında bir kaç yıl her hafta maarif meselelerine parmak basan Eski Öğretmen, benim en eski, en yakın, en gerçek dostumdur. O kadar ki, kendisiyle ikiz eşi sayılabilirim. Yalnız o benim gibi değildir; terbiye ve maarif meselelerinden başka şeyle hiç mi hiç ilgilenmez. Ben ise ruhumun bütün pencerelerini her konuya açık tutarım. Aktif politikadan çekildiğim halde iç, dış siyaset hareketlerini yakından takip ederim. O da eder; fakat hep maarif ve terbiye yönünden. Meselâ Fransa'daki son maarif değişmelerini sorunuz, bilir. İngiltere'de çıkmış maarif kanunları hatırındadır. Birleşik Amerika'yı pek söktüremedi ama toplu olarak oradaki maarif hareketlerine de aşinâdır. Hâsılı, maarif konusunda her zaman uyanıktır.

Çalışma odasına girdiğim zaman masasının üstünde bir alay gazete kesikleri gördüm. Selâmdan sonra sordum:

B – Hayır ola, üstad; beni basın toplantısı yapacağım, gel, diye çağırdın, geldim. Başka kimseyi görmüyorum.

O – Ne bileyim, iki gözüm; bütçe encümeninde sayın Bakana 186 soru yönetmişler; o da uzun bir cevap vermiş. Haydi dedim, ben de bir basın toplantısı yapayım, düşündüklerimi umumî efkâra bildireyim. Elimden ne gelir, seni çağırdım. Sen bana yetersin. Maarifimize ait meseleler, komisyonlar dışında da konuşulsa durumumuz böyle mi olur? Esasen bir kısım analar babalar için eğitim, öğretim işi çocuklarının sınıf geçmesi. Bakanlıkta da evrak havalesi. Öğretmenler çevresinde ise geçim ve maaş dâvası. Hepsinin hakkı var. Var ama yalnız bu cepheleriyle bir memleketin genç kuşaklarını yetiştirme tertipli bir yola konulabilir mi? Hâlâ, her tarafı düşünülüp taşınılmış bir programımız yok!...

B – Nasıl yok? Sayın Bakan, maarif politikamız ilmîdir, metodludur, diyor.

O – Elbette öyle diyecek. Hepiniz öyle demediniz mi? Bu demek, dediğim gibi, bir program var, anlamına gelmez. Demokrat Parti'nin programının sanırım, 35'inci maddesinde "umumi ve meslek eğitim ve öğretimin yurt ihtiyaçlarını karşılıyacak umumi bir plâna göre tanzim edilmesi" kayıtlıdır. Şimdiye kadar böyle bir plân yapıldığını duymadım. Muhalefet milletvekilleri, her şeyden önce bu plânı sormalıydılar. Halbuki sorulan şeylerin çoğu hava, cıva. Esaslı noktalara dokunan pek az. Bak, parti, programını ilân edeli aradan 14 yıl geçti; maarif meselelerine alâkamızın derecesini gör ki, bu maddeyi bir saniye ne hatırlıyan ne hatırlatan oldu.

B – Hatırlamaz olurlar mı, belki arkadaşlarını rahatsız etmemek, üzememek için sorup aramamışlardır. Belki de böyle bir plân vardır da biz bilmiyoruz.

O – Geç efendim, eğer böyle etraflı bir plân elde olsaydı Amerikalı, Fransız ve Türklerden kurulu bir heyet, memleketimizi, sonra da Japonya, Amerika, İngiltere ve Fransa'yı dolaşıp böyle bir plân hazırlamaya memur edilir miydi? Dünyanın masrafı. On beş kişi bu türlü bir devri âlem seyahatini kaça yapar? Bana öyle geliyor ki, Türkiye maarifi meselesini toplu olarak bütün ömrünün amacı yapmıya sinni sâli ve bugünkü hali müsait olanlarla müşavere edilmeksizin herhangi bir heyet yeryüzünde değil, öbür gezegenlerde de tetkik seyahati yapsalar durumu bütünü ile kavrayıp bir esasa bağlıyamazlar.

B – Doğrusu ben ümitliyim. İçlerinde kıymetli, bizden ve ecnebi profesörler var. Herhalde elle tutulur bir sonuca varacaklardır.

O – Ben ümitsizim demiyorum. Şunu söylemek istiyorum; Memleketimizde bugün yaşını başını almış üç dört fakülteyi yeniden kuran, bir kaç üniversite açan, maarifin diğer alanlarında yıkılması güç esaslar koyan ve böyle olanlara yardımcı olarak çalışmış adamlarımız var. Niçin onların bilgilerinden, tecrübelerinden istifade edilmiyor?

Onlar bu memleketin evlâdı değil mi?

B – Ne biliyorsun, belki de çağırıp sorarlar.

O – Sanki eskiden sana ve senin gibilere sordular da şimdi mi sizleri arayıp fikirlerinizi alacaklar? Bizde ancak makam sahipleri düşünürler ve bilirler! Makamdan düştün mü akıldan ve tecrübeden de düşmüş sayılırsın. Daha öğrenemediniz mi bu hakikati? Bunları geçelim, boşuna vakit öldürmeyelim. Seni bilmem, benim incelenecek işlerim var.

B – Ne gibi?

O – Bütçe komisyonunda irad edilen iki yüze yakın soru arasında şu var mı diye aradım, durdum; Demokrat Parti programının 34'üncü maddesinde zikredilen bir mühim hükme, yani "Maarif sistemimizde millî eğitim ve öğretim vahdeti prensibinin taraftarıyız" hükmüne, yeni açılan ve muhtelif yabancı dilde öğretim yapan kolejlerle Amerikan Kolejde kurulan yüksek teknik şubesinin ve Ortadoğu Üniversitesinin durumlarını nasıl uygun buluyorlar?

B – Sen de ahret sualleri düşünüyorsun. Unutuyorsun ki, biz dünyadayız. Toplumumuzun en zayıf hafızalı insanlarının politikacılarımız olduğunu neye unutup sen de onlara benziyorsun? Kral Lear'in bir sözünü hatırladım. Gözleri kör olan Lorda, "Gözlerinin oyuklarına bir çift cam göz tak da günlük politikacılar gibi hiçbir şey görmediğin halde her şeyi görüyor gibi görün", diyor.

O – Ne demek istiyorsun? benim emekli bir öğretmen olduğumu hatırlatarak, kenarda oturup ölümü beklememi mi tavsiye ediyorsun? Altmış yıldan fazla bir zamandan beri sana hiç kırılmadım; beğenmediğim, yanlış bulduğum hareketlerin oldu; seninle kavgalar ettim, ama hiç gücenmedim. Fakat bir daha bu sözü,

velev telmih yoluyla tekrarlarsan yüzüne bakmam. Ben, Türkiye Cumhuriyeti'nin tarafsız bir vatandaşıyım. Parti, politika bilmem. Benim için güvenli istikbal, bu vatanda oturan milletin öğretim ve eğitim yolu ile uyanmasıdır. Ben bu dâva için yaşıyorum. Son nefesime kadar onunla kafamı ve yüreğimi uğraştırmak benim millî vazifemdir. Bu hususta ne seni, ne de başkasını dinlerim. Anladın mı?

B – Affedersin, seni kızdırdım. Esasen bunu demek istememiştim.

O – Elbette kızarım. Ben zaten kendimi her zaman kötü ve yanlış şeylere kızabilip kızamamakla kontrol ederim. Kızabiliyorum, o halde yaşıyorum, derim.

B – Sayın Celâl Yardımcı komisyonda 1950 bütçesindeki 176 milyon liranın 1959'da 605 milyona çıktığını söyledi. Dedi ki: "Bütçe ile ilk ve orta okulları, liseleri, yüksek okulları teknik okulları ve üniversiteleri çoğaltmıya, bunları en yakın, en kolay ve en ucuz bir şekilde vatandaşlarımızın ayağına kadar götürmeye çalışıyoruz. Buna ne dersin?

O – Bütçe mukayesesini sade iktidara gelme mebdei ile değil, daha öncesiyle yapmalıydı. 1940'da 18 milyon 530,271 lira olan Türkiye Cumhuriyeti maarif bütçesi on sene sonra on misli olmuştu: 176.432.547 lira idi. Unutmamalı ki, bu çoğalma esnasında paranın kıymeti pek az fark etmişti. On yıl önce 10.000 liraya yapılan bir okul binası bugün 100.000 liraya zor çıkar. Bunu hesaplayınca maarif bütçemizin hiç değilse 1.000.000.000 (bir milyar) lira olmasını beklerdik. Türlü eğitim alanlarında "ucuz ve kolay" müessese açma meselesine gelince, bunu söylemekte Bakan haklıdır. Sayısı çoğalan ve kimi sanat okulları, kimi ilk okullar, kimi mahallince bulunmuş evlerde açılmış orta okulların öğretimini bir veya iki asil öğretmenle ilk okul öğretmenlerine yaptırmak pek ucuz olduğu gibi gerçekten de kolaydır. Genç Bakan, ne olurdu, bu sözlere arasıra "çoğaltma ve vatandaşların ayağına götürme" yanında "mükemmelleştirme" kelimesini de ilâve etseydi! Bundan on beş yıl önce lise meselesini inceliyen bir komisyon, yalnız bina ve ders vasıtaları için yüzlerce milyon liraya ihtiyaç olduğunu dikkatle tesbit etmişti. Lise diplomalarında "okunmamış" kayıtlı dersler bulunmayacak hâle gelmeden kim ne söylerse söyle-

sin, üniversitelerimizin verimli bir temele dayanmış olacağına inanamam. Eğer düşünülen, numune şeklindeki müesseselerden çıkacak çocuklarımızla yetinmek ise, medreseleri ihmal ederek mektep açma teşebbüsüne girişmiş Tanzimatçıları yüz yirmi sene sonra taklit yolunda taklit etmiş oluruz.

B – Bugün üstad, fazla heyecanlısınız. Bütün bu tenkidlere konu hususlar düzelmez mi ki?

O – Evet, öyle; heyecanlıyım. Dünyada düzelmiyecek, hem de bozulmıyacak hiçbir şey yoktur. 1950'nin ilk Maarif Vekili kıymetli meslekdaşım Avni Başman, pek kısa süren Bakanlığından ayrılırken verdiği istifanamede maarifi çok bozuk bulduğunu yazmıştı. Baş müfettiş iken varamadığı bu hükme Bakan olarak varması dikkate şayandır. Bugün de Sayın İnönü, eğitim ve öğretim teşkilâtımız için aynı menfi hükmü son kurultay nutkunda belirtiyor.

B – Hangisi haklı?

O – Yanılmıyorsam, ikisi de!...

Onu kâğıdlarının, kitaplarının arasındaki yalnızlığına bıraktım. "Çare ne ola ki?!" diye düşüne düşüne açık havaya çıktım. Bütün Türk aydınları bu soruyu aynı ehemmiyetle kendilerine soracak olurlarsa elbette bu dâvamızı da bir çözüme bağlarız. Ümit, ölmez ve hayal, tükenmez. Ne yapalım ki bizim hayal konuşmamız burada bitti.

19 Ocak 1958

MİLLÎ EĞİTİMDE SİNEK MASALI

Bu yazının başlığını önce "Milli Eğitimde Fasid Daire" diye yazmıştım. Ama düşündüm ki, benim bu sütunlarıma henüz felsefe okumamış gençler, hattâ ilkokul öğrencilerinden bile misafir gelenler olacaktır. Onlar pek haklı olarak bu tâbirleri bilemezler. Onun için aynı fikri bir masalla anlatayım dedim. Okuyucularım kusura bakmasınlar, serde hocalık var; hocalar, karşısındakileri daima bilmiyormuş gibi alırlar. Bu alışkanlık, iyi fena, öğretim sanatının icabıdır. Hoş, böyle tâbirleri insan, çok kere biliyorum sanır da "hadi bakalım, şunu bir anlat" dedikleri zaman doğru dürüst anlatmaktan âciz kalır.

Çocukken biz oynardık, bilmiyorum şimdi de aynı oyun hâlâ oynanıyor mu? Biri sorar:

– Ben sana bir sinek masalı söyliyeyim mi?

Bu soruyla ilk defa karşılaşan, saf yürekle bir masal dinliyeceğini zannedip cevap verir:

– Söyle!...

Söze başlıyan hemen yapıştırır:

– Söyle demekle olmaz; ben sana bir sinek masalı söyliyeyim mi?

Ne cevap alırsa alsın "... demekle olmaz, ben sana bir sinek masalı söyliyeyim mi?" diye lâfı sürüp götürür. Bu soruların ve bu cevapların bir türlü sonu gelmez. İşte böyle belli bir neticeye varmadan mihveri etrafında dönüp duran düşüncelere "fasid daire" derler.

Şimdi gelelim, Millî Eğitimdeki fasid daireye; yani sinek masalına...

İlkokul öğretmenine sorarsanız:

– Nasıl, çocuklar iyi çalışıyorlar mı, terbiyeleri ne durumda, başarı dereceniz ne sularda?

Hemen cevap verir:

– Ah efendim, çok sıkıntı çekiyoruz. Çocuk evden, çok kere fena alışkanlıklarla geliyor. Bilhassa küfürbazlık, oturduğu yeri, kullandığı eşyayı temiz tutmamak gibi... Bunları iyileriyle değiştirmek için emek çekiyoruz. Altı yedi yaşındaki bir çocuğun okuldan önce elde etmesi lâzım bilgiler pek az. Öğrenilmemesini istediğimiz şeyleri biliyorlar da bilmesini istediklerimiz yok. Menfî çalışmalara giden gayretimiz, müsbet tesirlerimizi azaltıyor.

Ah, artık içiniz rahattır. Aileden eksik eğitimle gelen çocuk, bu anlayışta ve bu şuurda olan ilk öğretmenin elinde beş yıllık bir zaman içerisinden kusurlarından temizlenecek, yeni yeni bilgilerle donanacak ve ilkokul sonunda mükemmel bir vatandaş yavrusu olarak yetişecektir. Bunun böyle olup olmadığını aileye ve daha üstün dereceli okul (sanat, ticaret okulları, ortaokul, öğretmen okulları ve köy enstitüleri) öğretmenlerine sorunuz. Aileden çok kere şu cevabı alırsınız:

– Sormayın, çocuk evdeyken bilmediği ne kadar kötü söz varsa ilâmaşallah ilkokulda hepsini öğrendi. Bu sene diploma alacak, daha yüzde hesaplarını beceremiyor.

Orta derecedeki okul öğretmeni de bundan başka fikirde görünmez:

– İlkokulda beş yıl içinde ne yaparlar, bilinmez. Ortanın birinci sınıfında derslere sanki yeniden başlıyoruz. Daha Milâdi tarihin ne zaman nasıl başladığından haberi olmıyanlar var. vesaire...

Geliniz liseye. Aynı şikâyet. Hele üniversite profesörünü dinlediniz mi, artık Türkiye'de öğretim ve eğitimden ümid kesmeğe başlarsınız. Bir tıp profesörü anlatır: Tıp fakültesinden mezun olacak bir genç, tifüsün öbür adı olan "fievre de quatorze jours"u hatırlatarak hastalığın kaç gün sürdüğünü buldurmak istiyen hocasına quatorze yerine "quarante"ı söylemiştir. Fransızca on dörtle kırkı birbirine karıştırır. O kadar ki midenin sağda mı, solda mı olduğunu farkedemiyen talebeye bile rastlandığı oluyormuş. Buna benzer daha bir çok hikâyeler...

Her ne ise, fakat daire henüz kapanmadı. Yüksek öğretimden hayata çıkan gençler için de (şüphesiz hepsi hakkında değil) bir çok şikâyetler duyarsınız. Hasılı şikâyet dönme dolabı durmadan işlemektedir.

Bir de bu dolabı tersine döndürelim. Yüksek öğretimdekilerin şikâyet ettiği lise öğrencilerini yetiştiren öğretmenler, onların eliyle yetişmiyorlar mı? Öğretmen okullarına gelen çocukların hocalarını, o okulların öğretmenleri mezun etmiyor mu? Gelin de işin içinden çıkın! Muhakkak olan bir şey varsa Millî Eğitimde sürüp gelen bu şikâyetlerin, mübalâğaları silinmek şartile, bazı hakikatlere delâlet ettiğidir. Burada ancak meseleyi ortaya koyuyoruz. Zannederim, meselenin öyle kolay kolay çözülmiyeceği de anlaşılmıştır. Onun her parçasına aid bir konuyu ele almak ve meçhullerini malûmlariyle ortaya koymaktan başka yol yoktur. Bundan sonra biz de bunu yapmağa çalışacağız.

Siz bana ne diyorsunuz? Aile başı olarak, türlü okullarda öğretim vazifesi görerek ve nihayet Millî Eğtimin amacı bir öğrenci olarak sizin fikriniz nedir? Bu sütunlar sizlerin fikirlerinize açıktır, bekliyoruz.

15 Haziran 1952

SEVİYE KONTROLU

Maarifini düzenlemeğe, çağdaş anlayışla, en aşağı bir asır önce başlamış –İngilizler, İsveçliler ve İsviçreliler gibi– milletlerde seviye kontrolu en mühim meselelerden biridir. Halbuki sınıflarında hocalarının öğrencisini teker teker tanımağa imkân veren bu öğretim teşkilâtlarında seviye kontrolu bu derece sıkı tutulmamak lâzım gelirdi. Bu memleketler için diplomalar, ancak bir tavsiyenameden ibarettir. Şu veya bu vazifeye girmek ve o yerlerde ilerlemek için hak davasına imkân vermiyen bu kâğıdlar, birer alacaklı senedi olarak gösterilemez. Diplomalar, öğretim derecesini haber veren birer belgeden başka bir şey değildir. Daima liyakatlar üzerinde durulmakta ve bu, şahıs şahıs isbat zorunda tutulmaktadır.

Fransa'da, İtalya'da ve maarifi henüz fertleri teker teker terbiye edecek bir organizma haline getirilemiyen bizde; seviye kontrolu biraz önce saydığım ileri memleketlerden çok daha mühim görülmelidir. Fransa'da bunu iki lise bakaloryası, büyük okullara (yüksek öğretmen okulu, Politeknik, köprü ve şoseler yüksek okulu gibi...) giriş imtihanları ile sağlamağa çalışırlar. Bu sebepledir ki, bazı liselerde söylediğim giriş imtihanlarına hazırlıyan özel sınıflar vardır. Öğrenci, eline aldığı diplomalarla hak dava edemez; imtihanlarda muvaffak olabilmek için senelerce sıkıntılara katlanarak ciddî çalışmalarla liyakatini arttırma zorundadır.

Bugün Amerika'da üniversitelerin pek çoğu, giriş imtihanı koymuş ve öğrenci kadrosunu tesbit etmiştir. Orada bir gencin herhangi bir bilgi dalında ihtisas yapması şüphesiz hakkıdır; fakat liyakatini isbat etmek şartı ile. Çalışmalar o şekilde düzene konulmuştur ki, parası olmıyan bir öğrenci, günün herhangi bir kaç saatinde, hattâ bulaşık yıkamak veya asansörcülük etmek suretile yaşama vasıtasını kazanır; geri kalan saatlerde mektebe gider ve derslerine çalışabilir. Öğrencisini kendi içinde bedenile çalıştırarak buna karşılık onlara yüksek öğretim veren kurumlar da vardır. Artık medeni dünyadan beleşçilik ve bedavacılık kalkmıştır. Bizim eski medreselere ve tekkelere benzer terbiye Dârülâcezeleri tarihe karışmıştır.

Bundan yedi sekiz sene önce bizde bu seviye kontrolu için bütün üniversitelere giriş imtihanı konulmuştu. On - on beş yıldanberi de ortaokullarla liselerin bitirme ve olgunluk imtihan soruları

Bakanlıkça hazırlanıyordu. 1947 yılında demokrasi hevesi demagogluk buhranı halinde tecelli edince üniversitelerdeki giriş imtihanları kaldırıldı. Günlük muhabbetlere düşkünlük ve yapılanı bozma hastalığı, bir takım ciddi tedbirlerin zorlaşmasına sebeb oldu. Geçen makalede anlattığım gibi Millî Eğitim Bakanlığının içi de lüzumu kadar salâbetli ve sağlam olmadığından bu türlü sıkıştırıcı ve yoklayıcı vasıtalar bir ânda yok edildi. Şimdi tekrar babalarının dinine dönüyorlar ama, ne fayda, dört, beş yılımız kayboldu, gitti. Tanrı sebeb olanların günahlarını affeder mi, etmez mi, bilinemez.

Son alınan kararla ortaokulu bitirme imtihan sorularının yerlerinde hazırlanması ve Bakanlıktan gönderilmemesi tedbiri bunlardan biridir. Aid olduğu dairenin dikkatsizliği yüzünden sorular yanlış olmuş. Bunları doğru olarak sordurmak yolu ile durumu düzeltmek dururken onu kaldırmada isabet görülebilir mi? Üstelik sayın Bakanın demecinde "iyi ki bu yanlışlık oldu, o vesile ile bu imtihan soruları belâsından kurtulduk" der gibi bir mana da var. Halbuki Bakan, bu meselede tam süratle atlamıştır. Niçin?

Bir defa 1947 senesinden sonra yüz kadar ortaokul açıldı. Bunların arasında bir müdür ve bir öğretmeni olanları dahi görülmüştür. Okulların bir kısmı mahallî belediyelerin bulduğu derme çatma hattâ uydurma damlar altındadır. Pek çoğunda cefakeş öğretmenden başka ders vasıtası yok gibidir. Öğretmenlerin bir kısmı on iki ilimde ihtisas yaptırılmış, kendisi kendisinden şikâyetçi meslekdaşlardır. Tarih dersinden çıkıp matematiğe, matematikten çıkıp Türkçe dersine girmekten başları dönmektedir. Resim, elişi, beden terbiyesi ve dikiş-biçki gibi cemiyetimizi medenileştirecek dersler, sığıntı dersler haline getirilmiştir. (Malûm a, Gazi Terbiye Enstitüsündeki Resim-Elişi şubesini muzir bir el bir hamlede ortadan kaldırıvermişti.) Bir kısım ortaokullar bu halde iken nasıl olur da onların seviyesini, birleştirmeye ve bu bakımdan kontrola yarıyan bu yazılı imtihan soruları mahalline bırakılır?

Biz de yanlışlık yapmaktan çekinerek sayın Bakandan yazılı bir soruda bulunacağız:

– İçinde yüksek okullarda hocalık etmiş zatlar da bulunan heyetler, çocuklarımıza yanlış sualler verirken türlü bilimlerde ve iki yıl içinde ihtisas yapmağa zorlanılmış cefakeş öğretmenlerimizin

hata etmiyeceklerinden emin olabilir misiniz? Kıymetleri muhtelif diplomalarla belirli, liseye gelecek ortaokul bitirenlerini okutacak öğretmenlerin uğrayacakları tabiî olan zorlukları düşündünüz ve bunun tedbirini aldırdınız mı?

20 Haziran 1952

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI ve GELİP, GİDEN BAKANLAR

Cemiyet bünyemize ait birkaç ana mesele arasında, hükümet teşkilâtında Bakanlarla Bakanlıkların münasebeti mühim bir yer alır. Demokrasi rejimine alışmış memleketlerde bakanlıklar, asırlardan beri sürüp gelmiş ve zamana göre gelişmiş bir organizma halinde oldukları için kurulu bir düzen gösterirler. Bakan, siyasi bir şahsiyettir. Başında bulunduğu teşkilâtı ancak hükümetin umumi gidişi bakımından yönetir. Onun için bakanın mutlaka meslekten olması şart değildir. Sırasında bir doktor içişlerine, bir vali sağlık işlerine, bir asker ulaştırma teşkilâtının başına getirilebilir. Çünkü gelen adam, işleyen bir makine bulmaktadır. Tıpkı bir saat gibi. Eğer saatler sahiplerine göre işleselerdi birbirine çarpmıyan şimendifer, toslamıyan gemi bulunmaz, kimse kimseyle buluşamaz, dünyanın işi altüst olurdu.

Sanırım hiç kimse, bizde saat gibi işleyen bir hükûmet makinesi olduğunu iddia edemez. Kaldı ki eski bir başbakan, hükümet teşkilâtının A'dan Z'ye kadar düzeltilmesi gerektiğini Millet Meclisi kürsüsünden apaçık ve sinirli bir sesle söylemekten çekinmemişti. Bugünün Başbakanı da hükûmet başına geldiğinden beri, bilhassa şahıslar ve memuriyetlerde azbuz değişiklik yapmadı. Belki ilk fırsatta esas teşekküllerde bir takım değişiklikler yapmayı da düşünmektedir. Böyle olduğuna göre hatıra gelir ki, bakanlıkların başına sırf politik şahsiyetlerin değil, idare edeceği teşkilâtı içten tanıyan meslek adamlarının getirilmesi yoluna gidilecektir. Yapılmakta olan, bu da değildir. Millî Savunmada bir sivil, Ulaştırmada bir asker, Millî Eğitimde bir mühendis vardır.

Biz, kendi meselemize, yani maarif işlerine gelelim. Bunda bakanlarla bakanlık arasındaki münasebet yönünden son dört beş yıl içinde yapılmış bazı işleri ve verilen bazı kararları ele alalım:

a) Bir bakan zamanında orta öğretmen okulu mahiyetinde bulunan Ankara Gazi Eğitim Enstitüsünde fizik - kimya ve tabiat bi-

limleri şubesini Bakanlık, "dersler okuyanlara çok ağır geliyor, sıkıntıdan hasta oluyorlar" diye ikiye ayırdı. İki yıl geçti geçmedi; aynı bakanlık, bu iki şubeyi birleştirmekle hızını alamadı; fizik - kimya ve tabiat bilimlerine ilâve olmak üzere matematik, tarih, coğrafya ve hattâ ana dilini öğretecek, her bilimde mahir, toptancı ortaokul öğretmeni yetiştirmek üzere bu yüksek müesseyi baştan-başa yeni teşkilâta tâbi tuttu. Bu kadar bilgiyi bir arada öğretmek için konacak dersler bir haftaya sığamadı. Şurada burada bu programa göre Eğitim Enstitüleri açtı. Bu değişmeler oldu, çünkü bakan değişmişti. Fakat bu bakan da fazla tutunamayıp gidince yeni gelen bakan zamanında, bu teşkilât da değişti. Bu dersler ikiye ayrıldı; matematik, fizik - kimya, tabiat bilimleri bir kol Türkçe, tarih, coğrafya, yurd bilgisi, ikinci bir kol. Bugün böyle ya, bunun da zorluğu görülüp bir bakan tebeddülünde eski hale dönülmiyeceği şimdiden iddia edilemez.

b) Öğretmene, yer, lâboratuar gibi meseleler sonradan halledilmek üzere liseler, üniversitelerin itirazına rağmen onbir seneden on ikiye çıkarıldı. Çünkü?... Çünkü yeni gelen bir bakan böyle istemişti. İyi... Fakat yeni yeni hadisler duyuyoruz, tekrar onbire indirilecekmiş, o da âlâ... Amerika'daki üç sınıflı lise şeklinde kurulan okullara benzetilmesi düşünülüyormuş. Zaten bu işleri incelemek üzere getirilen Amerikalı uzman da böyle rapor etmiş. Bu da iyi... Fakat iş burada kalsa!... Amerika'da bu altı senelik liselere öğrenci, altı yıllık ilk okullardan gelirmiş. Öyleyse hadi ilk okulları (6) ya çıkaralım.

Bilmem bu iki misal durumu ve hali anlamak için yetmez mi? Yalnız şu iki hâdiseye bakmakla "bizde bir Millî Eğitim Bakanlığı tam anlamiyle kurulmuştur" diyenlere inanabilir misiniz?

"Ah, şu mektepler olmasa maarifi ne güzel idare edeceğim" dediği rivayet edilen istibdad Maarif Nazırının fikrine zıd olarak biz de mektepler, merkez teşkilâtından daha iyi işlemektedir. Gölge edilmese, durmadan müdahalelerde bulunulmasa okul realitesi onun geleneğini kuracak ve ihtiyaçlarla hakikatler millî eğitime daha doğru bir istikamet verecektir. Fakat Bakanlık denilen merkez teşkilâtı, bu realiteden uzak kalmıştır. Bir takım utopiler çok defa ona hâkimdir. Yeni bir şey yapmak arzusu Bakanları tahrik

etmekte, Bakanlar da Bakanlığı bu arzularını yapmaya sürüklemektedir.

Yeni bir Bakan vazifeye başlayınca geceli gündüzlü toplantılar yapılır. Bu değişmez bir âdettir. Bakan sorar:

– Şu kararı neye bu şekilde aldınız?

Vaziyeti, Bakanın haklarındaki düşüncelerini henüz bilmeyen erkân, cevap verir;

– O zamanki Bakan böyle emretmişti, onun için böyle yapmıştık!

Bu sözle kanun ve meslek vicdanı sorumluğundan kurtulunacak, sanki mevkiler ve makamlar, şahsiyetlerini yaralıyan bu cevapla sigorta edilecektir. Bu türlü mazeretlerin arkasına sığınanlarla bir Bakanlığın varlığını sağlamaya imkân olmadığı meydandadır. Milyonlarca vatandaş çocuğunun tahsil mukadderi daha istikrarlı kanaatlere lâyık olsa gerektir. Fakat şu nokta da hatırdan çıkarılmamalıdır ki, Maarif teşkilât kanununun 12'nci maddesinde "meslekte asıl olan muallimliktir" denildiği için bazı Bakanlar, bundan istifade ederek en yüksek idarî makamları işgal eden maarif erkânını şahsî hükümlerle uzak yerlere ve derece dışında vazifelere tıpkı bir sürgün gibi tayin etmişlerdir. Bu yetki, Bakanın elinde Demistoklesin kılıcı gibi her an bu yüksek vazife sahiplerinin başına inmek tehdidinde iken bu zatlardan tam bir fikir hürriyeti istemek güçtür.

O halde tek kuvvet ve tek ümid, Bakanın şahsındadır. İşi o çekip çevirecek, bu muazzam makineyi o yürütecek. Az şey değil, bu da vatandaş için büyük bir teselli-. Fakat ya Bakan da başka mevzularla uğraşmış ve Maarif işleriyle alakasız bir meslek hayatı geçirmişse, ya şahıslar veya meseleler hakkında bir fikri yoksa!. O zaman;

Baştanbaşa küp dizseler

Altındakin bir çekseler

Seyreyle sen gümbürtüyü...

22 Haziran 1952

ÖĞRETİM, BİLİM ve BİNA

Tarihte özel bir isim almış hiç bir devir yoktur ki, onun mimarlıkta yeni bir yaratma hamlesi olmasın. Perikles devri mi, Keyhüsrev devri mi, Fatih devri mi, Kanuni devri mi, diyorsunuz; mutlaka bu devirlerin tapınakları, mezarları, tiyatroları, medreseleri, camileri vardır. Bina, bir medeniyet fışkırmasının eseridir. Binasız hiç bir şey olmadığı gibi bilim de olmaz, öğretim de yapılamaz. Pis, intizamsız, aptesaneleri kokan, çöplüğünde sinekler uçuşan bir binada, adı okul değil de bilmem ne olursa olsun, öğrenciye verilecek her türlü düzen öğütleri havaya uçup gitmeğe mahkümdur.

Cumhuriyet devri, kim ne söylerse söylesin, yeni Büyük Millet Meclisi ile, Atatürk mezarı ile, Fen, Edebiyat, Hukuk, İktisad fakültelerini içine alan yeni İstanbul Üniversitesi ile, Ankara Gazi Enstitüsü ile, Ankara Teknik Üniversitesi ile, büyük şehirlerde yeni yapılmış birkaç lise ve birçok sanat enstitüsü binaları ile, hele köylü çocuklarımızın ellerinin emeğinden çıkan köy enstitüleri birlikleri ile bir medeniyet hamlesi yarattığını tarihe ispat edecektir. Bunların yapılmasına delâlet edenlerin ölenlerini, hayırla, öleceklerini iman selâmeti dileğiyle anmak, millî bir vazifedir. Daha kaç zaman evveldi ki, İstanbul'un Ayasofyalarını, öbür Ayalı kiliselerini gösterip gösterip "Bu belde Rumdur" diye yaygaralar koptuğu vakit Fatih camiini, Şehzade'yi, Bayezıd'ı, Süleymaniye'yi, Mihrimah'ı, Şemsipaşa'yı, Sultanahmed'i, ilâhi kubbeleri, narin minarelerile bu güzel memleket parçasının Türk olduğuna şahid getirmiştik. Bunları, ne çabuk unuttuk!...

Geçen gün Taşkışla'yı usulca gezdim. Bir ilim sarayı!... O zamanın bakanı dayanmasaydı bu güzel anıtı şimdi yıkılmış görecektik. Bir kısım mütehassıslar yedi sekiz sene evvel bu binayı yıkıp yerine yeni üslûpta bir bina yapmayı tavsiye etmişler. Bakan büyük mimar ve Türk vatanının güzelliklerine âşık profesör Bonats'a bu işi havale etmiş. O, verdiği raporda bu binanın Tanzimat devrinin nefis bir yadigârı olduğunu, asla yıkılmaması lâzım geldiğini, restore edilebileceğini söylemiş ve ona göre doğru yol tutulmuş; biz de bu kıymetli anıtı kazanmışız. Demokrasinin ilânından sonra yapıcı hareketlerini durduran, hattâ yaptıklarını inkâr yoluna sapan o devir iktidarı, gerek bu binayı, gerek Anka-

ra'daki Teknik Üniversite binasını ve gerekse İstanbul'da yanmış olan Güzel Sanatlar Akademisi'ni olduğu gibi bırakmıştı. Bugünün iktidarı iki yıldır verdiği parayla bunları yaptırmakta ve bitirtmektedir. Allah razı olsun.

Malûm a, biz hocalar, pek öyle kolay kolay Allah razı olsun demeyiz. Hele bizim gibi emekli zümresine geçmiş olanların kendileri hesabına kimseden bir dilekleri olmadığı için düşündüklerimizi gönlümüze doğduğu gibi söyleriz. Oradan oraya nakil tehlikesi, tekrar emekliye ayrılma korkusu, bakanlık emrine alınma tehdidi bizim yanımıza uğrayacak fırtınalardan değildir. Şu Ankara Tıp Fakültesi Anatomi ve Fizyoloji Enstitülerin'in parası bütçeden çıktığı halde onları beceriksizlikten yaptıramıyanların ve inşaatı durduranların kalbi dursun diye beddua etmekten kim kendini alabilir? Gençler, ölü yıkanan bir yerde anatomi okurken şimdiye kadar yapılıp bitmiş olacak bu yeni bina katillerini siz olsanız sevgiyle takdirle anar mısınız?

"Efendim, millet fakir; buralara verecek parası yok. Bunlar israftır, israf!..."

Bu öksürüklü, balgamlı sesi çok dinledik. Süleymaniye camii yapılırken çuval çuval florinler sarfedildiği zaman da aynı boğuk ses işitilmişti. Bu altınlar o zamanın fıkarasına dağıtılsaydı bu ilâhî Türk eserinin yeri boş bir arsa olarak kalmıyacak mıydı? Hem bir kaç geri insanın görüşünü ne hakla Türk milletine maletmeğe kalkarlar, bilinemez. Mühendis istiyen, doktor istiyen, baytar istiyen, kimyevi gübre fabrikası istiyen, tarlasına su istiyen, taşan nehirlere baraj istiyen o değil mi? Bunları yetiştirmek, bu işleri yaptıracak insanları okutmak için çadırda ders verilemiyeceğini, tahta salaşlarda tecrübe yapılamıyacağını Türk milletinin sağduyusu takdir etmez de bu yassı kafalı, bozguncu beyinsizler mi idrak ederler?

Görmüyor muyuz, Avrupa memleketlerindeki fizik bilginleri toplanmışlar, sekiz on yıl içinde bizim paramızla milyarlar sarfederek atom enstitüleri yapmağa teşebbüs etmişler? Biz atom enstitüsünden geçtik, hiç olmazsa yüz sene önce yapılmış fizik, kimya tecrübelerini tekrar edecek laboratuvarlarımız olsun. Bunlarsız medeniyet davası ileri sürülebilir mi? Sürülür, diyeceksiniz.

Sürülür ama dinleyen olur mu? Aferin başlayanlara, takbihler durduranlara, takdirler devam edenlere...

Bu bina meselesi bitmedi. Şehirde ve köyde ilkokul yapıları ayrı bir konudur. Ona başka bir vesile ile geleceğiz. Fakat bu işle alâkalı okuyucularımız ne düşünüyorlar. Onları da bir dinlesek. Çünkü bu davalar, o binalar gibi hepimizin malıdır. Yalnız yaptıranların sanmıyalım.

7 Temmuz 1952

LİSE SON SINIF MÜFREDATINA DAİR

Antalya lisesinden bir okuyucumuz bizden şunları soruyor:

"Lisenin 11'inci sınıfını bitirdik, 12'ye geçtik. 12'nci sınıfta fen ve edebiyat kollarında hangi dersleri okuyacağız? Olgunluk var mı? Varsa hangi derslerden gireceğimizi bilmiyoruz. Öğretmenlerimize sorduğumuz zaman kesin cevab vermiyorlar. Hele son günlerde liseler gene on bir sınıf olacak gibi şayialar çıkmaktadır. Peki, biz ne olacağız?"

Öğretmen ve öğrenci sütunlarını açtığımızdan beri söylediğimiz kararsızlık ve durmadan değiştirme hastalığının genç ruhlarda bıraktığı bu kaygılı hale artık bir son vermelidir. Büyük bir aydın kütle, "bakalım, Bakanlık bu sene ne yapacak?" diye endişe içinde bırakılmamalıdır. Sanki değiştirdiğimiz şeyler, eskilerinden daha mı iyi?

Bu ciheti bırakıp okuyucumuza cevab verelim:

Bir defa şunu iyi bilmeli ki, liselerin son sınıflarındaki fen ve edebiyat kolları hangi ana fikre göre ayrılmıştır, bunu açık olarak Bakanlık izah etmiş değildir. Bu noktaya başka bir vesile ile geleceğiz. Şimdilik biz, elde mevcud 17.IX.1949 ve 15 Nisan 1950 müfredat programlarına göre ayrılıkları belirteceğiz.

Edebiyat ve fen kolları:

1 – Türk dili ve edebiyatı. Haftada iki saat (Fen kolu ile müşterek). Edebiyat kolunda bundan başka, haftada iki saat kompozisyon. İki saat de garp edebiyatı.

Müşterek olanda Serveti Fünun edebiyatından başlayarak edebiyatımızın son yüzyıldaki gelişmesi gösterilecektir. Garp ede-

biyatında eski Yunan edebiyatından Homeros, Aiskhylos, Sophokles, Euripides, Plutarkhos. Lâtin edebiyatından Vergilius, Seneca vardır. Ayrıca İtalyan, İspanyol, Fransız, İngiliz, Alman, Rus, İskandinav, Amerika edebiyatlarından belli şahsiyetler programa konmuştur.

2 – Felsefe, Fen kolunda iki saat sosyoloji, bir saat mantık; edebiyat kolunda iki saat sosyoloji, iki saat felsefe, bir saat mantık vardır. Felsefede ahlâk ve estetik meseleleri de okutulacaktır.

3 – Tarih, Edebiyat kolunda haftada iki saattir. Yeni ve yakın çağlar tarihinden seçilmiş sosyal ve siyasî meseleler. On altıncı asırda, on dokuzuncu asırda Osmanlı İmparatorluğu'nda ve dünyada mühim olaylar okutulur.

4 – Matematikten; fen kolunda cebir, geometri iki saat; edebiyat kolunda cebir bir saat; astronomi fen kolunda iki, edebiyat kolunda bir saattir.

5 – Fizik, fen kolunda üç saattir. Hareket, iş ve enerji, bileşik hareket, esneklik ve çarpma, sıvı ve gazlerin direnci, sarkaç, Newton çekim kanunu, dalga hareketi. Elektrik bahisleri vardır. Edebiyat kolunda bunlar daha muhtasar ve bazı bahisler büsbütün yoktur. Haftada bir saat.

6 – Tabiat bilgisi. Fen kolunda iki saat. Genel jeoloji, özel jeoloji.

7 – Yabancı dil. Her iki kolda beşer saat.

8 – Resim sanat tarihi. Haftada iki saat, her iki kol için.

9 – Müzik. Her iki kolda birer saat.

10 – Birer saat de askerlik ve beden terbiyesi vardır.

İmtihanlarda değişiklik için yeni bir emir yoktur. Her iki kolun bütün derslerinden sözlü olarak bitirme imtihanları yapılır. Bunda muvaffak olanlar fen kolunda dört dersten yazılı olgunluk imtihanına tâbi tutulurlar. Bunun ikisi kompozisyon ve matematik olmak üzere mecburidir. Öbür iki dersten biri ya fizik veya felsefedir. Bunlardan birini, öğrenci seçmekte serbesttir.

Edebiyat kolunda mecburî dersler kompozisyonla edebiyattır. Bundan başka felsefe ile tarihten, matematikle fizikten biri öğrenci tarafından seçilecektir.

12 Temmuz 1952

İLKOKULLARDA DERS ARAÇLARI

İlk okul öğretmenlerinin maaş ve ödenekleri umumî bütçeye alındıktan sonra ilk öğretime aid bütün masraflar devlet sırtına yükletilmiş oldu. Halbuki bütün mahallî ihtiyaçları merkezin uzaktan takdir edip karşılaması, hem işin yürümesi, hem para bakımından çok güçtür. Bunu gören bir çok memleketler, ilk öğretim masraflarını devlet, mahallî idareler ve belediyelerle aile birliklerine taksim etmişlerdir. Okul inşasını mahallî idareler, maaşları devlet, okul ders vasıtalarını belediyeler, ufak tefek malzemeyi aile birlikleri temin eder. Bu suretle sırasız, haritasız, minkalesiz, terazisiz okul kalmaz. Biz bu cihetleri beraberce düşünmediğimiz için ilkokullarımız, hele köy ilkokulları bazan sırasız ve kara tahtasız kalırlar.

Millî Eğitim Bakanlığının bu ahenk meselesini, getirttiği ecnebi uzmanlara inceletmesi çok faydalı olur. Merkez teşkilâtı, realiteden çok kere uzaktadır. Müfettişler her vakit olanı olduğu gibi göstermeye yetmez. Aşağıda okuyacağınız yazı, bu konuya dairdir ve bir ilkokul öğretmeni arkadaşımız tarafından yazılmıştır. Söyledikleri tam hakikatin ve hakikî durumun kendisidir. Sayın Bakanın ve Bakanlığın dikkate alacağını umarız :

"Okullarımızdan, arzu edilen randımanı alabilmek için yabancı mütehassıslar getirip raporlar hazırlatıyoruz. Yeni yeni öğretim metodlarını tatbika kalkışıyoruz. Gazetelerimizde anketler açıyoruz. Öğretmenleri yetiştirici kurslara tâbi tutuyoruz v.s. Bunlar, hepsi iyi şeyler. Yalnız bunlar yanında bir de okullarımıza ders aracı temini yollarını aramalıyız. Öğretmenin, araç kullanmadan vermeye çalıştığı dersin, çocuğa ne dereceye kadar faydalı olabileceğini bütün öğretim mensubları bilirler. Gene bilirler ki, iş prensipi esası üzerine kurulan ve tatbik edilen öğretim sistemlerinde aracın yeri ve faydası pek büyüktür. Fakat maalesef bugün ilk, bilhassa köy ilk okullarımızda hiç ders aracı yoktur. Bu yazımı okuyanlardan (öğretmenin vazifesi ne, temin etsin) diyenler bulunacaktır. Doğru. Fakat nasıl?

Bakanlığımız ilk okullar için böyle bir tahsisat ayırmamaktadır

Piyasada istenilen ders aracı bulunmamakta, bulunanlar da çok pahalıdır.

Öğretmen kendi parasile alacak olsa malî durumu bozuktur.

Kendisi yapmaya kalkışsa belki bu hususta maharet azdır. Araç yapabilmek için kullanılacak gereç yoktur.

Öğretmen 5 sınıf okutuyorsa, böyle bir iş için zaman bulamaz. Daha bir çok imkânsızlıklar öğretmenin okula araç temin etmesini imkânsızlaştırmaktadır. Öyle ise tek çare bu işi M.E. Bakanlığımız ele almalıdır. Sözümü işitenler muhakkak "Anlaşıldı, gene arkasını devlete vererek her şeyi devletten bekliyen zavallı bir ilkokul öğretmeni" diyeceklerdir. Bunları biraz insafa davet ederim. Her şeyi kendi muhit ve kendi zaviyelerinden görmemeli, biraz daha geniş düşünce ve görüşlü olmalıdırlar. Kara tahtaya, bir doğru çizgiyi, bir çemberi cetvel ve pergel olmadığı için iple çizmeye çalışan, bir çok mahrumiyetler içinde vazife gören öğretmenlerimizden ders aracı teminini artık beklememeliyiz. Mademki M.E. de bir yenilik, ileri bir hamle yapılmak isteniyor; her şeyden önce okullarımıza araç temini meselesini ele almalı ve bunu elbirliği ile halletmeliyiz.

Meselâ: Bakanlık, Öğretmen okulu haline getirilen Köy Enstitülerinin atelyelerindeki çeşitli makinelerden bir kısmını alarak uygun gördüğü bölgede büyük bir ders araçları atelyesi – fabrikası kurabilir. Öğretmenler arasında sanatkâr olanlar pek çok. Bu gibiler dersanede değil de muayyen bir zaman için bu atelyede çalıştırılmalıdır. —Gaye vatana hizmet etmek olduğuna göre, öğretmenlerin de bu vazifeyi seve seve kabulleneceklerinden eminim.— Atelyede seri halinde ders aracı yapılacak okullarımıza parasız veya sadece araç yapılırken kullanılan malzemenin parası alınarak gönderilmelidir. Öyle zannediyorum ki pek az bir zaman içinde kâmilen okul ve öğretmenlerimiz çeşidli ders araçlarına kavuşmuş olurlar. Ancak bundan sonra okullarımızda arzu edilen metodlar tatbik edilir ve arzu edilen randıman alınabilinir. İstenilen hamle de yapılmış olur."

Hasan LEVEND
İlk Okul Öğretmeni

19 Temmuz 1952

DEMOKRASİ ve ÖĞRETMENLER TOPLULUĞU

Demokratik rejimlerin dayanağı, cemiyet kurumlarının demokratik oluşudur. Onun için bu siyasî sistem, yukarıdan aşağıya olmayıp aşağıdan yukarıyadır ve sırf politik organlarla teessüsünü tamamlamış sayılamaz. Cemiyet içindeki müesseselerin mühim bir kısmı, meslek topluluklarıdır. Mühendisler birliği, kimyacılar birliği, öğretmenler birliği, hekimler derneği gibi aydın zümrelerin kurdukları topluluklar böyledir. Öğretmen dernekleri kongresinin son hafta içindeki toplanışı, bu bakımdan dikkati çekmeğe değen bir olaydır.

Devlet içinde hükûmet organı olarak vücude getirilmiş olan Millî Eğitim Bakanlığı, öğretmenler zümresinin idare merciidir. Onlara iş veren ve bu suretle öğretim ve eğitim gibi bir kamu sorumluluğunu taşıyan Bakanlık, bu teşekkül ile yakından ilgilenecektir. Fakat hiç bir yönden onun gelişmesine, kendi otoritesini hissettirerek şahsiyetinin teşekkülüne karışmıyacaktır. Baştan kabul etmelidir ki bu topluluk başlı başına bir kuvvettir. Siyasî hüviyeti olmadığına göre herhangi bir siyasî hareket görülmedikçe onu tam manasile serbest bırakmalıdır ki, nefes alabilsin ve doğduğu halde kalmayıp serpilsin ve büyüsün.

Öğretmenlere gelince, onlar da kırk elli binlik bir zümre olmanın şuurunu, yalnız mesleklerinde başarılarını sağlıyacak şartları Bakanlığa ve umumî efkâra duyurmak ve böylece resmî vasıtalarla Bakanlığın ve kamunun görüp bilemediği meseleleri ortaya koymak yolunda gürültüsüz, fakat azimli ve devamlı bir çalışmayla bütün meslek mensublarına duyurmalıdırlar. Tayin, nakil ve terfi gibi yaşama zorlukları doğuran resmî muamelelerin bugünkünden daha iyi işlemesini isterken haklı oldukları bu davaları etraflıca açıklarlarsa gerek siyasî çevrelerde, gerek kanun yapan organlara mensub olanlar nazarında ve gerekse idarî makamlar yanında dikkati çekerler. Sıkıntıya uğradıkları hususları hiç ummadıkları zamanda düzeltme imkânını kazanırlar.

Yurdun en ücra yerlerine kadar dağılmış olan Türk milleti için faydalı ana fikirleri genç nesle aşılamak gibi mühim, kutsal zor ve tesirli bir vazife gören öğretmenlerimiz daima günlük, siyasî cereyanlar dışında kalmışlardır. Küçük istisnaları bu büyük ve uyanık kütleye tamim etmek yersiz, haksız ve günahtır. Her türlü mah-

rumiyete katlanarak çalışan hocayı ıztıraplarını söylemede serbest bırakmamak için hiç bir engel olmamalıdır. İsteklerinde mübalâğa etseler bile onları hoş görerek, âmir duygusunun çok kere mağlûb ettiği soğukkanlılığı kaybetmeden onlara can kulağını açmak, Bakanın ve Bakanlık erkânının tabiî halleri sırasına girebilmelidir.

Bu kongre sonunda meslekdaşlarımız ne elde ettiler, bilinemez. Fakat sağladıkları en büyük fayda, meselelerini kısmen olsun millete duyurmak olmuştur. Matbuatla daha yakından temas temin etmeleri ve daha geniş ölçüde davalarını açıklamaları lüzumunu kendileri de teslim ederler sanırım. Onları düşünerek dileklerine mâkes olsun diye açılan şu sütunlarda fikirlerini serbestçe söyliyebilirlerdi. Ellerindeki neşir vasıtalarının taşrada çıkmakta olanları öğretmen davalarına daha dikkatle yer ayırıyor. Meslekdaşlarımızın İstanbul gibi büyük merkezlerdeki dergilerini bu bakımdan kuvvetlendirmeleri ve ağır ilmî yazılarla faydasız polemikleri bırakıp mesleğe aid hususları belirtmeleri kendi menfaatleri iktizasıdır.

28 Temmuz 1952

SAYIN MİLLİ EĞİTİM BAKANI TEVFİK İLERİ'YE

Gazetelerde önümüzdeki Maarif Şûrası'nın gündemindeki meseleleri gördüm de size bu düşüncelerimi söylemekten kendimi alamadım. Her şeyden önce tarafsız ve bağımsız bir vatandaş, sonra da ihtiyarlayıncaya kadar bütün ömrü öğretim ve eğitim işlerile geçmiş bir maarifçi olduğuma inanmanızı dilerim. Kendimi takdimi tamamlamayışım, herhangi bir endişeden değil, gayrişahsî bir görüşle Türk milletinin ana davası olan terbiye işine ilgililerin dikkatini çekmek içindir.

Bilmem bilir misiniz, Maarif Şürası, Kanunu çıktığından ancak seneler sonra ilk defa 1939'da toplanabildi. Gündemin esas konusu, bir maarif programı yapmaktı. Buna hazırlık olmak üzere, Türk ve yabancı, o zamana kadar Bakanlığın memur ettiği ve getirttiği uzmanların verdikleri raporlar ilk defa bir arada yayınlandı. Bunlar bütün üyelere dağıtıldı. Kanuna göre şûrayı teşkil eden zatlardan ayrı olarak maarif meselelerile uğraşan meslek adamları da çağırılmıştı. Meseleler atraflı bir surette müzakere edildi. Şûraya tam bir hürriyet havası hâkimdi. Hiç kimse en küçük bir çekinme

hissetmeden bütün düşünceler ortaya döküldü. Sert tenkidler yapıldı. Lûtfen bu şûranın kitap halinde bastırılmış olan tutanaklarını gözden geçiriniz. Bunun böyle olduğunu kendiniz görüp takdir edersiniz. "Bir maarif programımız yoktur" diyenlere inanmayınız, vardır. Ama ne yazık ki o program, sanki zamanın bakanının şahsî eseri imiş gibi alınmış ve kûşe-i nisyana atılmıştır. Eğer siz, sizden evvelki gayretleri nazara almazsanız, sizden sonrakiler de sizi hiçe sayacaklardır. Bunun şahıslar için kıymeti olmıyabilir. Fakat millet olarak emeklerin devamı ve terakümü bakımından ehemmiyeti büyüktür. "Sil, baştan başla" kaidesi yürüyen sahalarda başarı güç elde edilir. Çünkü havaya giden gayretlerdir, israf olunmuş demektir.

Bundan iki yıl sonra İkinci Maarif Şûrası toplandı. Bunda dil, tarih ve ahlâk meseleleri konu olarak alındı. Hiç bundan size bahsettiler mi? Etmezler. Ne yapalım, böyleyiz. Etmezler, çünkü o zamanın bakanına hatırlatmış olurlar ve bu, belki sizin kendilerinden şüphe etmenize sebeb teşkil eder. Ama siz böyle bir küçüklüğe düşmezsiniz. Bunu size yakıştıramam. Mesele o bakan, bu bakan meselesi değil, millet ve vatan meselesidir. Malûm ya, mahkeme kadıya mülk olmaz, siz de bir gün -inşallah daha mühim mevkilere yükselerek- oradan ayrılırsınız. Onun için siz kendiniz, bu şûranın tutanaklarını da bir gözden geçiriniz. Vaktiniz dardır, işiniz çoktur, bilirim. Bilirim ama başka türlü ciddî bir fikir sahibi olamazsanız; içerdekilerin tesiri altında kalır, büyük iş zannile küçük işler yaparsınız.

Bu şûrada konuşulan dil ve terim meselesinin nasıl bir teşkilâta ve programa başlandığını gördüğünüz zaman, niye bu tedbir ve tertibleri bozdunuz diye kendiniz maiyetinizi tekdir edeceksiniz. Çünkü bugün yapmak istediğiniz bir çok şeyler orada karara bağlanmıştır. O zamana kadar üniversitelerüstü bir otorite ile teçhiz edilmiş olan Dil Kurumu'ndan bu hududsuz yetkinin alındığını ve işin üniversitelerde ilim adamlarına verildiğini göreceksiniz. Tarih öğretimi meselesi de böyledir. Hele "Ahlâk" problemi esaslı bir görüşe bağlanmış ve "Millî Ahlâk" prensibi olgun fikir adamlarının kalemile güzel bir ifadesini bulmuştur.

Sakın yanlış anlatmış olmıyayım, ben, bunlar olup bitmiş şeylerdir; nâs gibi bunlara sarılasınız demiyorum. Elbette aradan ge-

çen yıllar ve edinilen tecrübeler onların bir çok noktalarını zayıflatmıştır. Fakat bir kısmını da kuvvetlendirmiştir. Sanki bu hususlarda hiç çalışılmamış, zihin yorulmamış gibi hareket edilmesin demek istiyorum; o kadar...

Lâfın kısası, sizdeki temayülü sezenler, büyük nisbette size muarız olmıyacaklar ve istediğinizi kabul edeceklerdir. Onun için şahsan fikir ve kanaat sahibi olmazsanız dolayısiyle yanlış kararlara varılabilir. Siz diyeceksiniz:

_ Ben bir mühendisim, maarif işlerinden anlamam. Sadece siyaset adamıyım. Mütehassıslar ne derse yaparım.

Doğru, Siz bir mühendissiniz. Maarif işlerinden de anlamamanız mümkündür. Siyaset adamı olduğunuz da muhakkak. Fakat bu doğru şeyler, sizi mesuliyetten korumaz. Anayasa, ne Maarif Şûrasına, ne Bakanlık erkânına size verdiği salâhiyet ve mesuliyeti vermemiştir. Hele bugünkü ve yarınki nesillere karşı Bakan sıfatile ancak siz, en büyük sorumluluk karşısındasınız. Bakınız, seleflerinizden biri liseleri on ikiye çıkardı. Maarif Şûrası da, üniversitelerin itirazına rağmen, böyle karar verdi. Bir kaç yıldanberi üzerinde bir değişiklik olmıyan bu öğretim kurumlarında okuyanları besleyip büyütmeğe mecbur olanları dinleyiniz, Maarif Şûrası'nı mı söylüyorlar, o zamanki sayın bakanı mı? Siz de böyle olacaksınız. Onun için ben şuyum, ben buyum, ben bilemem yolunu tutmamanızı halisane tavsiye ederim.

Bütün bu kayguları açıklayışıma sebep, ilköğretimi altı yıla çıkarma meselesidir. Bir zamanlar eksiltme derdine düşen bizim Bakanlıkta şimdi bir arttırma hastalığı var. Bu rahatsızlık, Histeri nöbeti haline gelmiştir. Cenabı Hak, âcil şifalar ihsan buyursun. Vatandaş çocuğunun daha yüzde otuz beşi, belki fazlası okul ve öğretmen bulamaz ve tek sene bile okutulamazken şehirdeki kardeşlerinin mecburi tahsilini altı yaparsanız bunların, eşit vatandaş olma davasına dayanıp devlete tevcih edecekleri şikâyeti nasıl karşılayacaksınız? Bilhassa Şark bölgemizdekilere "asırlardır beklediniz, biraz daha sabrediniz, inşallah size de sıra gelir" mi diyeceksiniz?. Köylerde çocukları bugünkü beş yıl bile işten alıkoyuyor diye sızlanılan bu mecburî öğretim müddeti, meselâ İngiltere'de on dört yaşına çıkarılmıştır. Bunu size böyle söylerler. Evet, çıkarılmıştır; fakat bunu diyenlere söyleyiniz ki, yalnız Londranın ilköğ-

retim bütçesi bizim bütün maarif bütçesine yakın bir yekûndur. Hem bu, sadece para meselesi değildir. Yer ve adam meselesidir. Şehirlerde tıklım tıklım oturtulmuş sınıflardaki çocuklara öğretmeni doğru dürüst öğretim vermekten âcizken böyle bir cüretli karara varmak doğru olur mu?

Diyeceksiniz ki "eğer durum sizin dediğiniz gibi ise bu kadar mantıksız bir karara varılabilir mi?" Ah sayın Bakan, varılır, Hiç olmazsa başmühendisken çalıştığınız bölgedeki liseleri yakından tanırsınız. Bunları on ikiye bir nefeste yükseltiverenler, ilkokulları da bir hamlede altıya çıkarıverirler. Öğretim yıllarını, bunlar bittikten sonraki mecburî hizmetleri ve askerlik ödevini düşününüz de otuz yaşında bir ev kurmaktan âciz bugünkü gençliği boş yıllarla hayata çıkmadan alıkoyan nazarî zihniyete yüz vermeyiniz. Bu düşüncelerimi sırf memleket kaygusile söylenmiş telakki edeceğinize emin olarak saygı ile sözlerimi bitiriyorum.

4 Ağustos 1952

ÜNİVERSİTE MUHTARİYETİNİN İCAPLARI

İstanbul Edebiyat Fakültesi, son günlerde bir profesörün kız öğrencilerle münasebetlerine dair gazetelere geçen haberlerle yeniden dile gelmiştir. Bu olayın belki aslı yoktur. Bundan önce yazılan aleyhteki yazılar da hakikate uymaz olabilir. Fakat Fakülte öğretim heyetinde ve öğrenciler arasında "bir şey" vardır. Bu bir şey, acaba nedir? Kürsü dağıtımından memnun olmıyanların el altından yaptıkları ihbarlar mıdır? Profesörler arasında yanlarına almak istedikleri yardımcı elemanları eşit şartlar içinde alamamak mıdır? Kongrelere veya ilmî araştırmalara gitmek için mevcud ödenekleri kullanmada çıkan ihtilâflar mıdır? Yahud da böyle küçük sebepler değil de -insanlık hali- muhterem ulemamız arasındaki ilmî rekabetlerin kızışması mıdır? Yoksa Fakülte, zarar görmüş bir kaç öğrencinin komplosu karşısında mıdır?.

Bir de bu söylentilerin, hiç olmazsa bunlardan bir kısmının aslı varsa memleketimiz ve irfanımız hesabına üzülmemek elden gelmez. Üniversite muhtariyetini düşünüp yapanlar her halde sayın profesörlerin talebesine ders vermeme hürriyetini, öğrencileriyle ilim ve ahlâk dışı münasebetlerde serbestliklerini, okuyup yazmıyarak maaşlarını ve tazminatlarını alıp mümtaz bir sınıf ha-

line getirmemişlerdir. Üniversitelerin bağımsızlığı, umumî efkârın kontrolundan da hariç kalıp kimseye hesap vermeden yürüyüp giden veya durup gerileyen bir müesese oluşu manasına alınamaz.

Her ne kadar bizde dedikodu ve iftira ile adam ve müessese yıkmak alışılmış usullerden ise de bu dedikodu ve iftiralara kayıtsız kalmak da her hal ve şartta doğru değildir. Üniversitelerin ağırbaşlı olduklarını biliriz. Fakat "vurdum duymaz" olmalarına rıza gösteremeyiz. Çünkü bu yüksek bilim ocakları, yalnız mensuplarının değil, hepimizin, bütün milletindir. Genç, çalışkan, duygulu rektörle Edebiyat Fakültesi'nin filozof, tarafsız olduğuna güvendiğimiz yeni dekanı işi ciddî olarak ele almalıdırlar. Eski iktidarın vehimli bir bakanı, cebinde taşıdığı bir maddelik bir kanunla üniversite bağımsızlığını yok edeceğim demişti. Bugünkü iktidarın, eğitim dışında olduğu halde "Hoca" ünvanını muhafaza eden bir rüknü de, bilhassa Edebiyat Fakültesini arzusuna göre tensik etmek niyetini orda burada yaptığı konuşmalarda açıklıyormuş. Profesör raté'lerinden bir iki yandımcı da faaliyetlerine devam ediyorlarmış.

O halde yapılacak iş, zannederiz ki, Üniversite müşterek vicdanının müşterek bir harekete geçmesi; o fakülte, bu fakülte, hatta o üniversite, bu üniversite demeden meseleye hep beraber el konulmasıdır. Bugünkü iktidarın en kuvvetli taraflarından biri olan "tasfiye" usulünü, üniversitelerimiz, hiç olmazsa bu iktidar zamanında akıllıca tatbik etmelidirler. Bunu kendileri yapmazlarsa zaman ve olaylar geçmişte olduğu gibi, tepeden inme yapabilir. İlimde hürriyet fikirde hürriyet demektir. İstenildiği zaman derse girmek istenmeyince girmemek! istenirse kitap yazmak, istenmesze yazmamak; istenirse yeni şeyler öğrenip öğretmek, istenmezse öğrenmemek ve öğretmemek demektir. Bu bilim ve kültür kaynağı müessesenin başında bir bulut dolaşmaktadır. Onu bertaraf etme zamanı henüz Üniversitenin elindedir. Kıymetli bir operatör olan sayın rektör pek iyi bilir ki, ameliyat zamanı geçen hasta, ölür.

Kadın Öğretmenlerden Şikâyet

Öğrenciler ve aileleri, kadın öğretmenlerden şikâyetçi imişler!.. Olabilir. Eğer böyle bir şikâyet varsa onların kadınlıklarından değil, öğretmenliklerindendir. Çünkü bazı şikâyet konusu olan öğ-

retmenler de vardır ki, erkektirler. Kadın meslekdaşlarımızın çoğu, ilkokullardadır. Bunların bilhassa merkezlerden uzak çevrelerde vazife görenleri maddî hayatlarını düzenlemek için neler çekerler, bir Allah, bir de kendileri bilir. Çok kere ev bulamazlar. Buldukları evde rahat edebilmeleri pek güçtür. Yeni yapılan köy okullarına öğretmen ikametgâhlarının ilâvesi, ne hayırlı kararlardan biri olmuştur. Bunsuz yerlerde zavallıların çekmedikleri kalmaz. Küçük çocuklarla erkeklerden daha tabii ve daha yakın uğraşan bu öğretim elemanlarını, bir iki vazifesini bilmez öğretmen çıkmıştır diye "kadın öğretmenlerden şikâyet" şeklinde umumî bir hükmün altında manen ezmek büyük haksızlıktır.

Kadın öğretmenler idarede muvaffak olamıyorlarmış! Bu da bir efsanedir. Öyle kadın müdürler olmuştur ve vardır ki birçok erkek idarecilere, kültür, terbiye kudreti ve idare bakımlarından üstündürler. Kusur işlemek, yalnız kadınlara mahsus bir eksiklik değildir. Bakanlık inzibat komisyonu kararlarına bakmalı; ceza gören kaç erkek kaç kadın öğretmen var? Cinsiyet üstüne yapılacak bir nispet esas alınabilse erkek öğretmenleri çıkarıp yerine kadın öğretmen koymayı icap ettirir. Böyle saçma iş olur mu.? Evlerinde kocalarını, evlâdlarını pekâlâ idare eden kadın, öğretmen oluverince bu kudretini okulda kayıp mı ediyor?

Meselenin içyüzü, ne odur, ne bu... Uzun asırlar alıştığımız bir cemiyet hastalığının tepmesidir. Kadını aşağı görmek. Erkek dururken, kadın milletvekili olur mu? Atlet olup olimpiyatlara gider mi? Nihayet ona öğretmenlik verilir mi, hele erkek öğretmenlere de baş yapılır mı? Kadın dediğin evde oturur, Çamaşır yıkar, yemek pişirir, çocuğuna ve kocasına bakar. İşte bu kadar!..

Kadın çamaşır yıkar, yemek pişirir, çocuğuna ve kocasına bakar; bakar da avukatlık da eder, milletvekilliği de, öğretmenlik de. Erkek ev hayatile dış hayatını nasıl ayarlıyorsa kadın da bunu pekâlâ yapabilir. Yaptığı müddetçe ona ne demeğe hakkımız var? Almanların karşısında tek başına müdafaada kalan İngiliz milleti, son harpte kadınlarının askerlik içinde ve dışında fedakâr yardımlarile varlığını koruyabildi. Eğer onlar kadın kadıncık evlerinde otursalardı İngiltere'nin müdafaa kudreti en az yarıya inerdi. İleride gelmesi muhtemel güç günlerimizi düşünerek bir iki istisnaya dayanıp kadınlarımızı açık havaya çıkmaktan alıkoyucu geri düşüncelere kendimizi kaptırmıyalım.

İlkokullarda Resim

Millî eğitim hareketlerimiz içinde en mühim ve en muvaffak olanlarından biri de ilkokullardaki resim kalkınmasıdır. Son on yıl içinde Türk çocuğunun bu yolda kabiliyetinin yeni bir baharını görüyor ve seviniyoruz. Bizim çocukluğumuzda evdeki kibrit kutularının üstündeki atlı asker resminin kazınmasını; kazara bir hayvan veya insan resmi yaparsak "haydi bakalım, bu yaptığına can ver" tekdirlerile bundan menedilmemizi düşünüyorum da bugünkü gelişmeyi o acı hâtıraların mukayesesile büsbütün kıymetli buluyorum.

Eskiden bizim "o yasak, bu yasak" denile denile kurutulan hayalimiz, bizim çocuklarımızda hürriyetine kavuşmuştur. "Kızlara hayalî resim yaptırıyor" diye dünyanın tenkidine uğrıyan terbiyeci İsmail Hakkı (Baltacıoğlu), kimbilir, bu gelişmeyi gördükçe ne kadar memnun olur?

Eğitim alanında toplu ve birden hareketlerin ehemmiyetini anlamak bakımından da bu resim ilerlemesi çok mühim bir misaldir. Memleketin her köşesinde bu hareket alıp yürümüştür. Dıştan ilk takdir, İngilizlerden geldi. Harb içinde İngiliz Kültür Heyetinin delâletile Millî Eğitim Bakanlığının hazırladığı çocuk resimleri sergisi, İngiliz milletinin dikkatini celbetti. Güzel yazılar yazıldı ve onbinlerce İngiliz, sergiyi hayranlıkla ziyaret ettiler. Geçen sene Yeni Delhi'de açılan milletlerarası çocuklar resim sergisinde 6.000 çocuk arasında derece alıp Hindistan Hükûmet Başkanı Nehru tarafından kendilerine mükâfat verilen dört yavrumuz da bu hareketin kıymetli eserleridir. Güngör Sönmez, Ceylân Osmanoğlu, Necdet Gülistan ve Ali Büyükhelvacı'yı candan tebrik ederim.

Galatasaray Lisesi'nde açılan İstanbul okulları resim sergisini gezdiğim zaman gördüğüm resimlerde küçük ressamların renk, şekil görüşlerini komposizyon kudretlerini takdirle, hayranlıkla seyrettim. 19 Mayıs ve İbrahimağa İlkokullarının öğrencileri içerisinde resimde büyük istidad müjdecileri var. Beyoğlu caddesinde Kız Uygulama Sanat Enstitüsü girişindeki resimler de bunlardan hiç aşağı değil. Dikkat edilecek nokta, ilkokullarda serbest gelişen bu istidadları daha yüksek dereceli okullarda devam ettirebilmektir. Bu bakımdan Galatasaray sergisi insana ufak tefek tereddüdler vermiyor değil.

Resim ve çocuk üstüne Prof. Hamdi Tanpınar'ın "Cumhuriyet" te yazdığı güzel makaleyi okurken yetişkin ressamlarımızın bu çocukların yaptığı eserleri görmelerini ve fikirlerini söylemelerini istemek hatırımdan geçmişti. Acaba onlar ne diyorlar?

11Ağustos 1952

AFERİN SAYIN REKTÖRE!...

Geçen haftanın Öğrenci ve Öğretmen Köşesinde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi hakkındaki söylentileri ileri sürerek bunun sebebleri üzerinde durmuş, umumî efkâra hesap verme, fakülteyi temsil eden dekana üniversiteyi temsil eden rektörümüzden beklediğimizi söylemiştik. Sayın Rektörün bir arkadaşımıza verdiği demeci "Cumhuriyet" te okumuşsunuzdur. Onda diyor ki:

«- Cumhuriyet gazetesinin evvelki günkü öğrenci ve öğretmen sütununda şimdiye kadar söylenen bütün meseleleri ve gene bütün ihmalleri derpiş ederek meçhul bir şekilde ifade eden yazıyı da okudum. «Edebiyat Fakültesi zarar görmüş bir kaç öğrencinin ithamı karşısında mıdır?» suali ile ele aldığı ihtimal, şimdi size söyleyebilirim ki tamamile varid ve vâkidir.»

Bu satırları okurken duyduğum acı bu yıl duyduğum bir ıstırabın ikincisi oldu. Rüşvet alan bir lise öğretmenini, öğrencilerinin tertip alıp yakalatması beni çok üzmüştü. Öğretmenin rüşvet alması kadar bir kaç öğrencinin hocalarına karşı yaptıkları bu hareketler, öğrenme ahlâkı bakımından dikkate alınacak bir olaydı. Demek Edebiyat Fakültesinde de buna benzer bir komplo kurulmuş. Vah, vah!. İhtiyarlığıma verilmesin, biz maarif tarihimizde böyle şeyler duymaya alışmadığımız için çok ağrımıza gidiyor. Nerede kaldı «bana bir harf öğretenin kulu, kölesiyim» ahlâkı? Nerede kaldı «hocanın vurduğu yerde gül biter geleneği?...»

Sayın rektörün anlattıkları arasında utanarak okuduğum ikinci olay:

«– Fakülte binası içinde şimdi size tekrarlamaktan hicab ettiğim ve tahkikat evrakı Senatoda okunduğu zaman yüzümün kızardığını hissettiğim hareketleri yapmış olan bir kaç öğrenci disip-

lin yönetmeliği gereğince tardedilmişlerdir. Fakülte aleyhine ateşler püsküren imza, tardedilen öğrencilerden birine aiddir.»

Yazık, çok yazık! Sayın rektörün söylemekten utandığı bu hareketi, bütün hayatlarımızı verdiğimiz bu genç evlâdlarımızı nasıl yaparlar?. Haydi bir çocukluk ettiniz, kendinizi affettirip analarınıza babalarınıza yüklediğiniz emeklerle sonuna ulaştığınız tahsilinizi kaybetmemek çaresine bakmak dururken yeniden bir tecavüze teşebbüs ne için? Kimler sizi bu yola teşvik etti? Yıllarca okul sıralarında elde ettiğiniz bigi ve tecrübeyle bu hareket, nasıl bağdaşabilir? İnanın ki, sizin hesabınıza bizim içimiz sızladı.

Bu, işin öğrenci cephesi; Profesör tarafına gelince şimdiye kadar rektör, ciddî bir ihbar almadığını, fakat son günde imzalı ve pullu bir ihbarname aldığını, bunun için de bir tahkik heyeti kurduğunu söylüyor. Tamam. Bakalım, tahkikat neticesi ne olacak.

Rektörün dediğine göre artık dedikodu safhasından çıkıp hakikat olduğu anlaşılan hususlar da şunlar:

«– Edebiyat Fakültesinde derse devamsızlığı ihbar edilen bir hoca (?) hakkında açtığımız tahkikatta hâdise sabit olmuş ve kendisi Senato'ca tecziye edilmiştir.»

Şurada biraz duralım, rektörün "Hoca" dediği herhalde profesör olacak! Cezayı da söylemiyor, nedir? Böyle vazifesini bilmez, ancak ihbar üzerine derslerine gelmediği anlaşılır bir hoca, hâlâ hoca olarak tutulur mu? Ya ihbar olmasına adam, tıkır tıkır fukara milletin parasını alacak ve kürsüsünün yanına bile uğramıyacak! Ne âlâ memleket? Doğrusu, sayın rektörden ve Senatodan şu beklenirdi:

Vazifesini ısrarla yapmıyan hocanın çıkarıldığı ve bundan sonra da ancak ihbar ile meydana çıkan devamsızlığı takib etmekle mükellef olan Dekan ve falan ve filân memurların cezalandırıldığı,

"2 – Bir fakültede iki hoca (!) nın gazetelerde yaptıkları münakaşaların üniversite öğretim mesleğine yakışacak âdâbı aştığı Senatoca karar altına alınarak bunlardan biri de tecziye edilmiştir."

Evvelâ hoca sözü resmî üslûba pek uymuyor. Çünkü bu sözle doçent mi, profesör mü, ordinaryüs profesör mü kasdedilmektedir,

anlaşılamıyor. Kapalı ve müphem bir lâf. Her ne ise! O münakaşalarda bir de işin techil tarafı var ki, senato onu nazara almamış. Bu yüksek heyet, ilim bakımından da üniversite mensubu öğretim unsurlarının durumunu tetkike yetkilidir. Eğer o münakaşada ileri sürülen hatalar doğru ise bu zat, nasıl hâlâ profesörlük eder?

«Öğretim mesleğine yakışacak âdâb» meselesinde ihtara müstahak başka üniversite profesörü de yok değildir. Profesör imzasının altında veya üstünde «kusmuklu» yazılar görmek, okuyuculara ağır geliyor. Meslekdaşlarımızın, bu mide bozucu üslûbları hazm etmiyeceklerine eminiz. Öğürtü ve söğüntü ile bilginlik kuruntusuna düşenleri uyarmalıdır. Kendilerini yalnız bir kaç şey öğretmekle mükellef zanneden profesörler -ez kaza- zuhur ederse onlara aynı zamanda bir terbiye adamı oldukları ihtar edilmelidir. «Edeb-i kelâm» a riayet edemiyecek kadar kendinden geçmiş olanlara Türk gençliğinin yetiştirilmesi emanet edilemez.

Rektörün demecinde en çok takdirle gördüğüm cihet, bütün bu hâdiseler karşısında kendine güvenini ve cesaretini muhafaza etmesidir. Kanunun verdiği vazife ve salâhiyetleri kullanmakta bir an tereddüd etmiyeceğine eminiz. Şüphe yok ki bundan sonra da böyle hareket edecektir. Bu bakımdan kısmen müsterihiz. Kısmen diyorum, Çünkü İstanbul Üniversitesinin, daha pek çok halle muhtaç meseleleri vardır. Bu demek, Teknik Üniversite ve Ankara Üniversitesi her işinini bitirmiş, saat gibi işliyor demek sanılmasın. Onların da kendilerine göre aksak cihetleri henüz askıda durmaktadır. Onları da sırasında bu sütunlara geçireceğiz. Açık ve cesur konuşmasından dolayı sayın rektöre teşekkür olunur. Temsil ettiği büyük müessesenin kıymetli ve kıymetsiz mensupları bilmelidirler ki, bir öğretim vazifedarının devamlı devamsızlığını ancak ihbar ile duyacak kadar hissi azalmış uzuvları bulunan İstanbul Üniversitesi kendisinden daha uyanık bir cemiyetin içindedir.

Meslek Kitapları

Bizim mesleğimiz okutmaktan önce okumayı ister. Öğretmen arkadaşların bu yolda yardımlarına koşmayı vazife biliyoruz. Hangi mevzularda, ne gibi eserlere ihtiyaçları varsa "Eski Bir Öğretmen - Cumhuriyet Gazetesi - İstanbul" adresine lûtfen yazsınlar, cevab veririz. Eser sahibleri de ister özel şahıslar, ister kütüphaneler olsun, bu adrese, çıkardıkları kitapları göndersinler, haklarında tahliller yazarak okuyucularımıza bildiririz.

1 – Ankara Öğretmen dergisi tarafından yayınlanan Okullarda Dramatizasion isimli eser, Yazarı: Salâhaddin Çoruh, Fiatı 200 kuruş.

2 – Terimler kılavuzu, Mustafa Nihad Özon, Remzi Kitabevi. 250 kuruş.

3 – Kâşifler Âlemi, Faik Sabri Duran, Kanaat Kitabevi, 300 kuruş.

4 – Amerika'da Terbiye Cereyanları, N. Nureddin Eğe. M. Eğ. B. 220 kuruş.

5 – Ruh Sağlığı Bilgisi, Mitat Enç, M. Eğ. B. 250 kuruş.

6 – Okul Uygulama Bahçeleri ve İş Eğitimi Yönünden Önemi, İçel Millî Eğitim Müdürlüğü yayınlarından, 25 kuruş.

7 – Tatbikatta Okul Kooperatifçiliği, adana Lisesi Müdürü, Ahmed Özbay. 175 kuruş.

8 – Finans, Zonguldak Ticaret Lisesi Müdürü, Haydar A. Igaz, 400 kuruş.

9 – Geometri Terimleri, Dr. Lûtfi Biran, Teknik Kitaplar yayınevi, 200 kuruş.

10 – İlkokul Birinci, İkinci, Üçüncü Sınıflarında Çalışmalarım, İzmir Gazi İlkokulu öğretmenlerinden Huriye Beken, 150 kuruş.

11 – Türkçe Dil Bilgisi Özü El Kitabı, Mitat Sadullah Sander, Inkılâb Kitabevi, 75 kuruş.

12 – Türk Kahramanlık Şiirleri ve Marşlarımız, B. Süha Ediboğlu, K. Kaltaoğlu, Ankara, 100 kuruş.

18 Ağustos 1922

TEKNİK ÖĞRETİM HAKKINDA

Geçenlerde Vatan gazetesinde Bay Emin Erişirgil'in bizde teknik öğretimin kuruluşuna dair geçmiş günlerden bahseden bir yazısı vardı, "Ahmed Emin Yalman Beyefendi'ye" hitab ediyordu. İmzanın altına -neyi hatırlatmak için, bilinemez- "Eski İçişleri Bakanı" kaydı da unutulmayıp konulmuştu. Makaleye mevzu olan arkadaşımızın adından başlayarak (çünkü eski Teknik Öğretim Müsteşarının adı Rüştü Uzel'dir, Özel değil) içindeki bir çok rivayetlere kadar hayalî kıymeti yüksek bu yarı edebî yarı siyasî yazıyı gerçeklere götürmekten kendimizi alamadık.

Bay Emin Erişilgil'e göre Mithat Paşa II. olan eski müsteşar, 1939 yılına kadarki kısır devrede bütçesine 20 bin liracık bir ödenek bile bulunca çocuk gibi sevinirmiş; yani teknik öğretim, Bakanların o derece ihmaline uğramış. Ancak merhum Saffet Arıkan, kendisini sayın İnönü'ne tanıtmış, 1939'dan sonra Millî Savunma Bakanı olunca eski Umum Müdürünü Devlet Reisile temasa koymuş, projeleri beraber incelemişler, bütçeden paralar alınmış; bugünkü teknik öğretim böylece üç büyükler tarafından kurulmuş!..

Böyle de olsa ne çıkar? ne İnönü hususî servetinden ayırdığı paralarla bu işi gerçekleştirebilirdi, ne de arkadaşımız Uzel bütün tecrübe ve liyakatine rağmen tek başına o binaları yaptırır, o makineleri yerlerine koydururdu. Hepsinin yapılması milletin parasile ve bir çok fedakâr ve bilgili insanın irade, gayret ve emeklerile tahakkuk etmiştir. Mesele bunda değildir. Mesele yaşayan ve yaşayacak nesillere, olanları olduğu gibi görüp göstermek vazifesini yapıp yapmamasındadır. Hakikatler ve vakıalar bütün kesinliğile ortaya konmazsa seneler sonra işin aslını öğrenecekler, o zaman hepsi ölmüş bulunan atalarını haklı olarak, doğru söylememekle itham edeceklerdir. Gelenlerin gidenlere güveni olmazsa millet birliği dediğimiz anlam, sıfır olur.

Her şeyden önce şunu söyliyelim ki; Arıkan'ın İnönü'ye Uzel'i tanıttığı söylenilen zamanda İnönü Başbakanlıktan çektirilmişti. Elinde herhangi bir devlet kudreti yoktu. Toplu ve esaslı olarak ilk öğretim işinden sonra teknik öğretim meselesini Devlet Başkanı İnönü'ye veren, 1938 yılı sonundan 1946 yılının 6 Ağustosuna kadar Millî Eğitim Bakanı olan zattır. O kadar ki B. M. Meclisi'nden çıkarmaya muvaffak olduğu kanunla Yüksek Mühendis okulunu Eğitim Bakanlığına alan ve Uzel'i müsteşar yapan o Bakanın elinde mevcud ve İnönünün imzasile yazılı mektuplar, devlet reisinin Rüştü Beye hususî hayatında yardım için bile o zamanın Bakanını muhatap yaptığını ispat eder.

Uzağa gitmeğe ne hacet, her verdiği vazifeyi memnunlukla kabul ve ifa eden Emin Erişilgil ve emsalinin, her nedense bir türlü adını ağızlarına alamadıkları o Bakan, o zamana kadar on üç yıl Teknik ve Meslekî Öğretim Umum müdürlüğünde bulunan sayın Uzelden şu sanat okulları kadrosunu almıştı:

1 – Bütün Türkiye'de 9 sanat okulu.

2 – Bu 9 sanat okulunda 3.000 öğrenci.

3 – Bölge sanat okulları devrinde, meselâ hükûmet merkezi olan Ankara'daki sanat okulunda çocukları aç bırakmamak için çarşıdan bolca fasulye ve tatbikat için pazardan bolca çinko alacak mertebede parasızlık.

Halbuki adı söylenmiyen o Bakan, vazifesinden ayrılırken memlekete şu kadroyu bıraktı:

1 – Türkiye'nin her bölgesinde her türlü makine ve teçhizatla bezenmiş 75 sanat enstitüsü ve okulu.

2 – Bu 75 sanat enstitüsünde ve sanat okulunda 30,000 den fazla öğrenci.

3 – Bugünkü rayice göre 300 milyon lira tutan 81,000,000 liralık tahsisat.

1940 tan önceki hali Emin Erişirgil de doğru tasvir ediyor. Ne yazık ki bu doğru tasvir, ondan sonrakileri yanlış söylemek için bir mukaddeme olarak kalıyor. Bunu, adı söylenmiyen bakan ayrıldıktan sonraki devre, apaçık gösterir.

1 – 1947 den 1950 ye kadarki zaman içinde aynı Devlet Reisi başkanlıkta, aynı müsteşar müsteşarlıkta bulundukları halde Teknik Öğretim bütçesine on para fazla tahsisat alınamamış, bilâkis tasarruf dolayısiyle eksiltmeler yapılmıştır.

2 – Sanat enstitü ve okullarındaki öğrenci sayısı azala azala 21 binlere düşmüştür.

3 – İnşası o adı söyylenmiyen Bakan zamanında başlayan İstanbul, Teknik Universitesine aid taşkışlaya ve Ankara Teknik Universite binasına dört yıl içinde bir tek çivi çakılmamıştır. 950 de iktidara gelen Demokrat Parti Hükümeti bu iki binayı bitirme yolundadır ve yeter tahsisatı sağlamıştır.

Bugünkü Millî Eğitim Bakanına kürsü şeyhi edasile nasihat veren Emin Beye biz de halisane bir tavsiyede bulunalım: Eski defterleri pek karıştırmasın!.. Daha bir yıl evvel, velinimet bilmesi lâzım gelen merhum Vekil Necati hakkında yazdığı densiz yazı dolayısiyle meslek vicdadınında uyandırdığı tepkiyi, eski devirlere ait

verdiği malûmattaki yanlışları gösteren meslekdaşımız Nevzad Ayas'ın tenkid makalesini tamamile unutmuş ve bunlardan bir nebze bile ders alamamış olan Erişilgil, bu yazımızdan ibret alacak değildir, bunu biliyoruz. Biz, sadece tarihe karşı vazifemizi yaptığımız kanaatindeyiz.

Nurullah Şevket Taşkıran

Ölümü haberini gazetelerde görünce onun kalın, gür, fakat tatlı sesi içimde acı acı inledi. Tanrı rahmet eylesin. Şu anda Butterfly'de, Tosca'da, Fidelio'da, hele Satılmış Nişanlı'daki rollerinde onu görüyorum. Bu türlü türlü renkler ve şekiller içinde daima değişmez kalan sanatkâr benliğini gözlerim yaşararak tekrar yaşıyorum.

Nurullah, üstün vasıfta bir ses ve sahne sanatkârı idi. Bu mesleği çok seviyordu. Yedi sekiz yıl önce sesinin zayıflaması onu çok üzdüydü. Hastalığını boğazından zannettiği için dışarı gitti, kendine baktırdı, döndü. Aldığı yaranın çok esaslı bir uzuvda olduğunu henüz bilmiyordu. Muvaffak bir iyilikten sonra çok sevdiği sahneye bir daha istediği gibi çıkamadı. Zavallı Nurullah! Bütün bu mahrumiyetlere kuvvetli iradesile göğüs gerdi ve katlandı. Onu her görüşüm; şikâyetsiz, mukadderine razı hali ile kalbimde bir veda buluşması intibaını bırakıyordu. Öldü, ayrıldık. Fakat vakitsiz, çok erken öldü. Onun varlığında, yahud yokluğunda Türk sanat'ının kaybı büyüktür ve hazindir.

Sanat, Nurullahın bir cephesiydi. Onun başka köklü bir liyakati de hocalığındadır. Beraber bulundugumuz okullarda küçük sınıflarda öğretmenlik ederken öğrencilerinin onu nasıl kendilerine yakın bulduklarını onu nasıl candan sevdiklerini bugün içim sızlıyarak hatırlıyorum. Galatasaray'ın azil kabul etmez müdürü merhum Behçet Beyin onun hakkındaki takdir sözlerini hiç değiştirmeden nakledersem bu alandaki benliği büsbütün meydana çıkar:

– Nurullah, küçüklerle çocuk büyüklerle büyük olmasını en iyi bilen arkadaşımızdır.

Onun bütün bu ince taraflarını bir araya getirince insanın hüviyeti apaçık görünür. Acıyan. seven, etrafına bir an alâkasız kalmıyan Nurullah, bir kelime ile insandı. Hastalığının verdiği ıstıablar, sıkıntılar dışında yumuşak, halim sakindi. İstanbul

İlköğretmen okulunun yetiştirdiği bir çok meslekdaşlarımızda görülen sabırlı, tahammüllü, terbiyeli, hattâ utangaç hal onda da vardı. Arkadaş olarak, dost olarak, âmir olarak onunla münasebetlerimde tatlı ve meltemli bir ruha dokunduğumu daima hissetmişimdir. Hayatının tek ışığı olduğu sevgili eşini büsbütün karanlıkta bırakıp giden, dostlarını, yetiştirdiklerini gerçek bir arkadaştan ve kıymetli bir hocadan mahrum eden Nurullah'ın temiz ruhunu, mesleğimiz, daima bağrında canlı tutacaktır.

İstanbul Tarihi

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayınlarının 506'ncı kitabı olarak neşredilen "İstanbul Tarihi", XVII. asırda İstanbulun halini anlatmak bakımından okunmaya değer bir eserdir. Yazarı, Ermiya Çelebi Kömürciyan Efendi'dir. Ermeniceden Türkçeye Hırand D. Andresyan tercüme etmiştir. Haşiyelerindeki tarihî malûmat, çok iyi toplanmıştır. Ermiya Çelebi, rahib Vardan'la beraber bir kayık gezintisi yapar ve gördüğü şeyleri yazar. İlminden ve faziletinden dolayı zamanında, Çelebi unvanı verilen Ermiya Efendi, tam bir Osmanlı tipi Ermenidir. Keyifli yazar, tatlı hikâyeler söyler. Türkçe eserleri, hattâ şiirleri olan müellif bu eserinde Rum ve Ermeni azlıklarının XVII. asırda İstanbuldaki durumu hakkında dikkate değer bilgiler vermektedir. Bu kıymetli kitabı okuyucularımıza tavsiye ederiz. 374 büyük sahife olan "İstanbul Tarihi", 564 kuruştur.

İlköğretim İşlerimiz

İlköğretim davası, ilköğretim seferberliği ... Artık bu dava ve seferberlik kelimeleri hoşa gitmiyor. Bu konuda şüphesiz milletçe bir meselemiz var; henüz tamam çözülememiş bir mesele. Fakat ne davası olan, ne de seferberlik yapan kalmadı. Böylesi de pek fena değil. Ortalığı zorlayıp halk için halkı kendilerine düşman etmekten ise işi tatlıya bağlayıp yürütmek daha münasip görünüyor. Bu da ayrı bir usul. Her yiğitin yoğurt yiyişi birbirine benzemez ya!.. Dün kaşıkla yenirken bugün ayran edip içiliyor.

Demokratik rejimde ilköğretim, hakikaten bir meseledir. Çünkü demokrasinin hedefi olduğu kadar temellerinden biri de bütün milletin münevver bir hale gelmiş olmasıdır. Tam demokrat bir memlekette münevver ve halk diye bir ayırma yapmak müm-

kün değildir. Meselâ İsviçre, İsveç, Danimarka, Finlandiya'da durum böyledir. Çocukların on döndüncü yılına yükseltilen mecburî öğretim yoluyla İngiltere, halk - münevver ayrılığını tamamile silmektedir. Bu ayrılığın silinmesi demek artık bu memleketlerde üniversite profesörü ile lokanta garsonları bilgice birbirlerine eşit olacak demek değildir. Bunda varılmak istenilen amaç, insan ve vatandaş olarak her çocuğa aynı derecede temel bir öğretim verilmesi, bundan sonra da her mesleğin ve her meslekteki yetki derecesinin icab ettirdiği liyakatle yaşama vasıtalarının elde ettirilmesidir. Bu sayede memleket ve kamu meseleleri ele alındığı zaman mükellef çağa eren herkes, kendine göre bir takdir sahibi olabilecek, oy verecek, fikir söyleyecektir.

Türk demokrasisinin başlıca hedeflerinden biri de elbette budur. Bunda ilk aşılacak set, bütün vatan evlâdlarını köyde, şehirde, şarkta, garpta -istisnasız- hiç olmazsa beş şenelik bir ilköğretimden geçirmektir. İlköğretim, bu bakımdan millî bir kirizmadır. Aynı terbiye prensiplerine göre yetiştirilmiş çocuklar, memleketin hangi noktasında olurlarsa olsunlar, aynı kültürü almış, aynı dili söyler, vatan meselelerinde onun birliğini ve yüceliğini ister duruma yükseltilmiş olacaklardır. Köyde üç, şehirde beş sene, köyde eğitmen şehirde öğretmen tarafından okutulmazlar.

Son hafta içinde ilköğretim meselesinin bütün siyasî çevrelerimizi harekete getirmesi, üstünde ehemmiyetle durulacak bir olaydır. Muhalefet lideri İnönü'nün Edirne'de söylediği nutuk, bu tartışmaları açmıştır. Devlet Başkanlığı zamanında iç ve dış emniyetten sonra ön plânda tuttuğu ilköğretim işini, İnönü, bugünkü iktidar zamanında zayıflamış olarak görmüş ve tenkid etmiştir. Muhalif "Dünya" da Falih Rıfkı Atay, bu konuyu ele almış, sert, acı tenkidlerle hükûmeti suçlamıştır. Buna karşı iktidarın gazetesi "Zafer" de Mümtaz Faik Fenik, Dünya başyazarına ve eski iktidara hücum ederek hükûmeti savunmuştur. Diğer gazeteler de bu konu üstüne türlü yazılar yazmış, bilhassa Millî Eğitim Bakanı Tefvik İleri, okulların açılması münasebetleli radyoda bir konuşma yaparak aynı meselelere temas etmiş ve dolayısıyla yapılan tenkidleri karşılamak istemiştir.

Bir parti davası olmanın çok üstünde tutulması lâzım gelen ilköğretim meselemiz nedir?

Bunu biz de rakamlarla göstererek ve düşündüklerimizi apaçık söyleyerek tahlil etmek istiyoruz. Nedense hem eski iktidar mensupları, hem de hükümet taraftarları, meselede hep 1945-1946 yılını başlangıç alıyorlar. İlköğretim bakımından bu yıllar hiç bir işin başlangıcı değildir. Daha önce başlamış bir hareketin devamına rastlayan yıllardır. Tanzimatın ilânından bu yana geçen türlü devirlerdeki yüz sene içinde bu alanda hep yarım tedbirlerle yürünmüştür. Hattâ bunda Cumhuriyet devrimizin 1939 yılına kadar vaziyet budur.

İlköğretim meselesi, bina, öğretmen ve öğrenci bakımından bütünü ile ancak bu yıllarda ele alınmıştır. Bunu, daha önce sorumlu bir Başbakan olan Devlet Reisi, o zaman sarahatle söylemiş ve maarif tarihimize, bu hakikat silinmez yazılarla geçmiştir. Buna göre ilköğretimden ilerleme safhalarını tesbit edebiliriz. Rakamlar İstatistik Genel Müdürlüğünün 280 numaralı yayınından alınmıştır. Bu rakamlara göre 1938 yılında okullar 6.700, öğretenler 15.775, öğrenciler 764 bin 691 iken 1946 da okullar 14.010, öğretmenler 27.317, öğrenci 1 milyon 357.740 olmuştur. Mukayese edildiği takdirde büyük hamlenin ve artış nisbetlerinin en yüksek olduğu yıllar, 1944, 1945, 1946 yıllarıdır.

Ulus gazetesinde "Öğretimde müthiş bir duraklama var!" başlıklı yazıya konmuş grafik de gösteriyor ki, ilkokullarda öğrenci artma nisbetinin azalışı (1950 yılı müstesna) 1947 yılında başlar. Bir yıl önce 110.000 artmış olan öğrenci sayısında artış miktarı olarak 1947 de 56.792, 1948 de 28.395, 1949 da 26.958'e kadar düşmüştür. 1950 de 103.381 kadar bir artma olduktan sonra 41.249 ve nihayet geçen ders yılında ancak 8.038 lük bir artmaya kadar inmiştir.

Köylerde yapılmış okulların haraplığını teessüfle söyleyen Millî Eğitim Bakanının zamanında milyonlar sarfile yaptırılan okullar acaba asırlarca mâmur ve âbâdan mı kalacaktır? Muhalefet baskısı ile eski usul bozulduğundan beri her iki parti devrinde 60.000.000 liradan fazla ödenekle yaptırılan okullar acaba bir, iki yıl sonra ne hale gelecektir, hattâ şimdiden durumları nasıldır? Her sene verilecek 8, 10 milyon lirayla yılda 400-500 okul yaptırarak Türk milletini kaç zamanda okutacağımızı sanıyoruz? Ya şehirlerdeki okul izdihamı ne olacak? Nüfusumuz artmakta ve çocuk çoğalmaktadır. Yakında üçlü tedrisat zarurî olacaktır.

İlköğretim meselesi önünde hangi siyasî parti iktidarda olursa olsun bu yolda büyük gayret sarfını bekliyoruz. "Siz eskiden böyle yaptınız, şöyle yaptınızdı" tenkitleri halin noksanını gideremediği gibi "biz eskiden şöyle yaptık, böyle yaptık idi" gibi sözler de istikbalin başarısını sağlamaya ne derece müessir olur, bilinemez, İlköğretimde duraklamayı 1950'de aramak yani bugünkü iktidarın mesuliyetine vermek doğru olmaz. Bütün medenî cihanı mütahassıslarının takdirini kazanan köy okullarına öğretmen yetiştirici enstitüleri kuşa benzetenler kimlerdir? Kuru lâfları, boş şamataları bırakıp, oy avcılığını bir yana koymalı; ciddî çalışmaya bakmalıyız.

Bu konuda bir de dikkate alınacak nokta, kanun dışı öğretim hareketlerine mâni olmaktır. Sade sıkı tedbirlerle de bu cihet temin edilemez. Duyulan sosyal ihtiyaçları, gizli halde bırakmaktan ise açığa vurup ona göre kanunî çareler aramak lâzımdır. Bir defa kanunsuz harekete alışıldı mı bu itiyadın nerelere kadar gideceği evvelden kestirilemez.

3 Ekim 1952

ARAP HARFLİ ÖĞRETİM

Muhalefetin C.H.P. cephesi gizli öğretimle memlekette bir nevi mahalle mekteplerinin faaliyette olduğunu, kanuna aykırı olarak Arap harflerinin öğretilmekte bulunduğunu, bugünkü hükümetin bunu önleyici tedbirler almadığını ileri sürüyor. Muhalefetin diğer cephelerini dinliyoruz. Ne gazeteleri, ne dergileri var. Bu hususta liderinin bir şey söylediklerini de pek işitmiyoruz. Millet Partisinin ve Çiftçi Partisinin bu hususları, siyasî bir maksada dayanıyorsa bizce çok mânalıdır. Memleketin ana kültür meseleleri hakkındaki fikirler, iç siyasetin; hattâ dış siyasetin esaslı bir parçasına destek olacak kıymette ve ehemmiyettedir. Umumî efkâr onların da bu konudaki kanaatlerini her vesile ile duymak ihtiyacındadır.

Ulus, bu hafta; ilköğretim meselesinden sonra "haydi bunu da tekzip ediniz, bakalım" başlığı altında memlekette sorumsuz şahıslar tarafından ilköğretimin devlet murakkabesi altında yapılmasını emreden kanuna aykırı olarak gizli gizli Arap harfleri öğretildiğini ileri sürerek yeni bir tenkitte ve hükümeti uyarmada bulunuyor. Söyler ya... Muhalefet bu!... Fakat aynı günde hükümeti savunan Zaferde bu tenkide Millî Eğitim Bakanımız Tevfik İleri'nin cevabı ile Ulusta eski Başbakan Yardımcısı Nihad Erimin "C.H.P. irticaa yüz

verdi mi?" sorulu yazısını görüyoruz. Demek ki dünün, iktidarı, tıpkı bugünün hükûmeti gibi bu işte kendisini savunmak ihtiyacını hissetmektedir.O halde?..

Geçelim. Biz bu köşede siyasî tarihimizi değil, günün ciddî ve gün geçtikçe ciddileşen bir eğitim meselesini açmak istiyoruz. Bunun için önce Millî Eğitim Bakanının yaptığı açıklamayı hulâsa edelim:

1 – Ruhsatsız veya ruhsatname esaslarına aykırı surette çalışan kurslarda, Elifbâyi Osmani ile ders gösterilmesi; çok eskiden, 1939 senesinden başlar.

2 – Bu mesele hakkında vilâyetlerin ve Maarif Müdürlüklerinin yazdıkları şikâyet yazıları bir büyük dosya tutmaktadır. Eğitim Bakanlığı bu meseleyi müteaddid kereler Başbakanlığa yazmış ve hükûmetçe bu hususta hiç tedbir alınmamıştır.

3 – Bu dosya muhtevası ya basın vasıtası ile, yahud Büyük Millet Meclisinde umumî efkâra arzedilecektir.

4 – Buna mukabil 29 Kasım 1951'de Bakanlığın valiliklere bu hususta yaptığı tamim aynen tekrar ediliyor. Bu tamimde denilen şudur: İlkokullara din dersi konmuştur. "Bazı illerimizde kanuna aykırı olarak mecburî öğrenim çağındaki çocuklarımızdan bir kısmının ilkokullara devam etmeyerek bazı cahil kadın ve erkekler tarafından gizli olarak açılan mahalle mektepleri ve ruhsatnamesine aykırı hareket eden bazı özel dershanelerde Arap harflerile tedrisata tâbi tutuldukları öğrenilmiştir. Bunlar denildikten sonra valilerden bu hususlara dikkat edilmesi ve murakabenin arttırılması ehemmiyetle rica ediliyor.

Mesele anlaşıldı mı?

Hiçbir vatanseveri memnun etmiyecek olan bu resmî ağızdan duyduğumuz haber, milletimizin hayatî meselelerinden birini bize öğretmekte ve bizi cidden ürkütmektedir. Bu hal, ister 1939'da, ister 1839'da başlamış olsun; iş şimdi ne durumdadır; onu bilmek zorundayız. öğrenmek istediğimiz eski dosya değil, yeni dosyadır. Politikacılar, yekdiğerini suçlandıra dursunlar; bu hal neye varacaktır? 1939'dan bu yana cereyan eden muhabereler, muhavereler, neşredilir veya Büyük Millet Meclisinde okunur maarif tarihimiz; siyasî tarihimiz; partilerin bu konudaki kusurları bakımından

mühimdir; dinleriz; milletçe bir hüküm veririz. Nihayet bu cihet maziye ait bir iştir. Mühim olan bugünkü durumdur:

Bugünkü durum, Millî Eğitim Bakanımızın tamiminde - maalesef - hiç yer almamıştır. Dediği gibi "bu tamim, hükûmetin; Bakanlığın ve kendisinin ne düşündüğünü" gösteriyor; fakat ne yaptıklarını anlatmıyor. Hükûmet, muhalefet gibi; sade söz ehli olmıyacak; yapacak ve yaptığını umumî efkâra söyliyecektir. Bu "tekzip" de her şey var, o yok. 1951 kasımının yirmi dokuzundanberi hangi vilâyetlerde, cahil olduğu tamimde zikredilen kadın ve erkeklerden gizli ve Arap harfli öğrenim yapan kaç suçlu yakalanmış? Bu türlü okul veya kurslardan kaç tanesi kapanmış? Bunlar, adaletimizin elinde ne gibi cezalara çarpılmış? Geçen seneye nisbetle durumda bir salâh var mı? Bu cihetler, tamamile susularak geçiliyor. Son iki yıl arasında ilkokul öğrencilerinin artma sayısı; acaba bu yüzden mi 8 bine düşmüştür?

Geçen haftadaki konuşmamızda söylediğimiz gibi bu işin artık açığa vurulması ve kanunî tedbirler alınması zamanı gelmiş; belki de geçmiştir. İşi politika tartışması halinden çıkarmak, bir millet ve Vatan vazifesi olmuştur. Atatürk inkılâplarına bağlılığından şüphe etmediğimiz iktidarın ve hükûmetinin bu hususta "tedbir olarak" ne düşündüğünü; ne yapmak istediğini ve ne yaptığını öğrenmek hakkımızdır. Bilgi, bizatihi korkulacak bir şey değildir. Arap harflerini öğrenmek istiyen öğrensin. Buna bir şey denemez. Fakat anayasanın mecburî kıldığı ilk öğretimi bir yana atıp bu yola gidilmesi, millî bir tehlike olma istidadındadır. Hükûmetimizden buna çare bulmasını, kanunlar yeter halde değilse kanunî tedbirler almasını bekliyoruz. Eski, yeninin sorumluluğunu gidermez. Çünkü Elifbâyi Osmanî, bir heyulâ gibi şalvarı, takkesi ve külâhile üstümüze yürümektedir.

Eğitim Haberleri :

İnşallah Sondur!

– Acı ve üzücü bir haber: Öğrencilerinden sınıf geçirmek için 50 lira rüşvet alırken suç üstü yakalanan fizik öğretmeni talihsiz meslektaşımız Ali Teoman; 3 sene 4 ay hapse, 150 lira ağır para cezasına ve dört sene memuriyetten men'e mahkûm edilmiştir. İki öğrenci ile öğretmen arasında aracılık eden Hicabi Coşkuner 13 ay

13 gün hapse; sanık Hasan Şehim 1 ay, 20 gün hapse ve 138 lira 80 kuruş ağır para cezasına hüküm yemişlerdir. Adalet, en kuvvetli terbiyecidir. Candan temenni ederiz ki yüzümüzü kızartan bu hâdise; eğitim tarihimizde son olsun. Hoca, parasını yalnız devletten alsın; talebe para ile hak kazanma yolunu bir daha tecrübeye kalkmasın.

Mütehassıs Gelsin Ama

– Millî eğitim Bakanlığı Amerikalı uzmanlar getirecekmiş. Buna memnun olduk. Profesör olarak gelenler; tayin edilecekleri yerlerde talebe yetiştirirler. Buna bir diyecek yok. Asıl umumî idareye ve öğretim mekanizmasını düzenlemeye memur edileceklerin nazarî bir takım nasihatler vermesi ile, hiç olmazsa bu defa yetinilmesin. Bilmem ilkokullarda elişi şöyle yapılmalı; sınıflarda ışık soldan gelmeli, öğretimde televizyondan istifa edilmeli gibi herkesin bildiği; lâftan ibaret öğütlere karnımız tok. Neyi tavsiye ediyorlarsa o şeyleri bu memlekette, bu bütçe, bu idare teşkilâtı ve bu elemanla en kısa zamanda nasıl gerçekleştirebileceğimizi söylesinler. Şatafatlı lâflardan, hayalât dolu raporlardan bıktık. İş istiyoruz. Hoş; o raporları bile Bakanlık bir türlü umumî efkâra veremiyor.

Sevindirici Bir Haber

– Ankarada Teknik Üniversiteye verilmek üzere sekiz yıl önce yapılmasına başlanılan güzel bina bitiyor. Senelerdenberi arsası, parası hazırken Gazi Terbiye Enstitüsüne sığınıp bırakılan Fen Fakültesinin bu binaya taşınacağını duyduğumuz zaman içimiz rahat etti. Bu işe başlıyanlara hayır dua; bitirenlere çok teşekkür ederiz. Misafirlikten kurtulacak olan Fen Fakültemiz; artık burada kavuşacağı geniş lâboratuarlarında; ışıklı dershanelerinde memleket ilmine büyük hizmetler eder; yeni buluşları, bol yayınlarile ilim dünyasının dikkatini ve hürmetini kazanır.

Coğrafya Kongresi

– XVIII. Milletlerarası Coğrafya Kongresi, Washington'da 36 devlet üyesinin iştirakile toplanmış, Türkiye'de ilk defa olarak Prof. Cemal Alagöz ve Doçent Sırrı Erinç tarafından temsil edilmiştir. Amerika Millî Coğrafya Cemiyeti Başkanı Mr. Gilbert Grosevenor, 1830'da kurulmuş olan bu cemiyetin çalışmalarından ve kendisinin elli yıllık tecrübelerinden bahsederken Türkiyeyi sevgi ile an-

mış; doğduğu memleketimizi ve ondaki ilerleme hamlelerini övmüştür. Üyelerimiz kongrede tebliğlerde bulunmuşlar ve muhalif ilim derneklerine üye geçilmişlerdir.

11 Ekim 1952

DİL BİRLİĞİ MİLLET BİRLİĞİ

"Vatandaş, Türkçe konuş!" demeye artık ihtiyaç azalmıştır, Bizim çocukluğumuzda Karagözde ve Orta oyununda taklidi yapılan Rum, Ermeni ve Musevi vatandaş bizim gibi konuşmaya başlamıştır. Güzel Türkçe şiir yazanlarını, kusursuz Türkçe konuşanlarını gördükçe beraber oturup beraber yaşadığımız bu aziz vatanı, dışarıda gözü olmadan vatan bilen Hıristiyan ve Musevi yurttaşlarımızı Türkçe yolu ile Türklüğe daha yakınlaşmış biliyoruz. Dil, millet bütünlüğünü vücude getirmek için en mühim etkilerden biridir. İsviçreye uzaktan bakanlar, orada Almanca, Fransızca ve İtalyanca konuşup birbirini anlamıyan bir kütle var sanır. Halbuki her İsviçreli, bulunduğu yerde konuşulandan başka mutlaka bir dil daha bilir. Fransızca ev dili ise mutlaka ya İtalyanca, ya Almanca öğrenmiştir. Zurich'li, hem Almanca, hem Fransızca konuşur. Okullarda iki dil mecburidir. İngilterede İskoçyalı, Galli veya Irlandalı, behemehal İngilizceyi söktürmüştür.

Buna varmanın yolu, yaşanılan memleketin okullarında kültür dilini, istinasız yayabilmektedir. Cumhuriyet devrine kadar devlette yeter derecede millî şuur gelişmediği için soy sop memlekette oturdukları halde Türkçe konuşmasını bilmiyen vatandaşlar çoktu. Cumhuriyet, azınlık okullarına Türkçeyi, Türk edebiyat ve tarihini ve diğer millî bilgileri okutma mecburiyetini koyunca sekiz on yıl içinde durum değişti. Bu hareket, memleketimizde bir azınlık zümreyi kültür yolu ile ortadan kaldıracaktır. Vatandaşın azınlığı, çoğunluğu olmaksızın ancak millet birliği olabilir. Fransada, İngilterede, hele Amerikada kimse kimsenin aslını sormadan vatandaş olunur. Yeter ki Amerikan dilini ve kültürünü hazmetmiş olsun. İnkılâpçı Türkiye, asırlardan beri süren bu ayrılığı, Türk kültürünün yayılmasıyla kaldırmaktadır.

İşte bu kadar mühim bir millî meseleyi çözüp doğru bir yönde yürütmeye muvaffak olanlar, Cumhuriyetin başındanberi bu okullarda öğretmenlik eden meslekdaşlarımızdır. Milletçe onlara

teşekkür etmeyi, onların maddî ve manevî durumları ile ilgilenmeyi vazife bilmeliyiz. Yabancı okullar da gene bu öğretmenler sayesinde Türk - yabancı okulları haline gelmişlerdir. Onlara bugün otuz yıl önceki İngiliz, Fransız, Amerikan okulları diye bakmıyorsak bunda meslekdaşlarımızın yaptıkları büyük hizmet, en önde gelir.

Umumî durum, şudur:

1 – İstanbulda 80 azınlık, 22 yabancı okul vardır.

2 – Azınlık liselerinde 40 Türk kültür öğretmeni,

Azınlık ilkokullarında 238 Türk kültür öğretmeni,

3 – Yabancı liselerinde 80 Türk kültür öğretmeni,

Azınlık okullarındaki Türk Kültür öğretmenleri hakkında,

İlkokullarında 20 Türk kültür öğretmeni,

Bunlara her ikisinde ders veren 31 öğretmeni de katarsak yuvarlak hesap 400 rakamını buluruz.

4 – Bunların para durumu da şudur:

İlkokullarda ders başına 150 kuruş.

Ortaokullarda ders başına 250 kuruş.

Bazı öğretmenlerin bazı büyük okullarda aldıkları ücret bir tarafa konursa ortalama bir hesapla 40-80 lira kadar az bir para ellerine geçer.

Azınlık okulları öğretmenlerinin maaşları 1948-49 yılındanberi devlet bütçesinden ödenmekte ve her yıl 400.000 lira gibi mühim bir yekûn tutmaktadır. Bu, iyi. Fakat içinde vazifeye yeni başlamışları bulunduğu gibi otuz seneden fazla kıdemi olanlar da vardır. Fakat ne kıdem, ne emeklilik nazara alınmadan yukarıda söylediğimiz barem üzerinden ders başına hepsi aynı parayı almaktadır.

Teker teker aldığımız mektuplar, temenniler ve tavassut ricalarını bu sütunlarda toplu olarak Millî Eğitim Bakanlığına duyurmayı daha doğru bulduğumuz için buna bir çare bulunması vaktinin geldiğini hatırlatacağız. Çoğunun on beş yıl hizmeti olan bu öğretmenlere devlet bütçesinden para verildiği halde aynı devletin

diğer meslekdaşlara tanıdığı hiç bir haktan bu öğretmenlerin istifade etmemeleri doğru görülemez. Mühim bir millî davanın halinde vazife gören bu öğretmenlerin durumunu ıslah için Bakanlığın ciddî olarak meseleyi ele almasını bekliyoruz.

24 Ekim 1952

ATATÜRK ÖĞRETİMİ, İNKILÂP DERSLERİ

Kurduğu Cumhuriyetin 29'uncu yıldönümünü kutladığımız bugünlerde ve ölümü tarihine yaklaşırken Atatürk'ü yeni nesillere tanıtmak ve öğretmek meselesine dokunmayı tabiî bir düşünüşle hatırlamalıyız. Onun adını tekrarlamakla iş bitmez; fikirlerini, inanışlarını ve ideallerini iyi bilmeli ve iyi öğretmeliyiz. Bunun en doğru yolu, "hakkındaki"lerden önce kendi sözlerini ve hareketlerini yakından görüp tanımaktır. Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsünün bastığı "Atatürk'ün söylev ve demeçleri", Büyük Nutuktan sonra müracaat edeceğimiz en değerli bir kaynaktır. Birinci cildi 1945'de, ikincisi 1952'de, yeni çıkmıştır. İlk cildde B. M. Meclisinde ve C.H.P. kurultaylarındaki söylevleri, ikinci cildde Meclis ve Parti dışındaki sözleri vardır. Bir üçüncü cilt daha olacaktır ki, onda kendi kaleminden çıkmış beyannameler, gazetecilere münferid olarak verdiği mülâkatlar bulunacaktır. Üçüncüsü için birinci cilt ile ikincisi arasında geçen yedi sene gibi uzun bir zaman intizarda bırakılmamamızı dileriz.

Bu kitaplar, Türk inkılâbının ana kaynaklarıdır. Okuma kitaplarında, yurd bilgisi ve yüksek öğretim kurumlarımızdaki inkılâp derslerinde bunlar metin halinde okutulup açıklanmalı; gençlik bunlar üstünde iyice ve etraflıca düşündürülmeli; söylevler ve demeçlerin söylendiği olaylar tarihleri ile anlatılmalıdır. Bu, esaslı bir surette yapılmazsa bugünkü ve yarınki nesiller, içinde yaşadıkları hayatı oldum olası böyleymiş sanacaklar, bir çok emek ve fedakârlıklara mal olmuş hareketleri kolayca oluvermiş zannına düşüp hakikî değerleri ile onları ölçemiyeceklerdir.

İnkılâp Enstitüsünün bastığı bu kıymetli eserin, zamanında derlenmesini sağlayan Bakan, kitaba yazdığı başlangıçta şunları söylüyor ve ne doğru söylüyor:

"Her şeyden önce Atatürk'ün hayatını ölümden korumak için her cephesile O'nu istikbale vermemiz gerekir. Bunun birinci yolu,

Atatürk'ü sözleri ile tesbit etmektir. O sözler ki, varlığının nasıl doğup geliştiğini göstermesi bakımından Türk nesillerinin en yüce bir örneği olacaktır. Ne düşündü, nasıl hareket etti, neler yaptı ve niçin başarıcı oldu; bu soruların cevabını en çok onun kendi sözlerinde bulacağız."

Ankara D.T.C. Fakültesinin dar bir yerine sığınmış İnkılâp Enstitüsü, hükûmetimizin daha fazla dikkat ve ihtimamına lâyıktır. Eski C.H.P. merkez binasını, içi zaten inkılâbın tarihi ile dolu bu durağı niçin İnkılâb Enstitüsüne vermezler, bilinemez. Enstitünün ödeneğini arttırmalı, onu geniş ölçüde neşriyata teşvik etmeli. Maarifimizin bu cephesini uyarmaya cidden ihtiyaç vardır. İrticaa sövmekle mesele hallolmaz. Onunla mücadelenin safha ve tarzlarından biri de inkılâbı anlatacak neşriyattır. Sağ ve sol tehlikelerden bizi koruyacak en emin dayanak, inkılâp prensipleridir. Bunun tersine hareket, telâfisi güç zararlara mal olur. Her halde bu nutuklar okul kütüphanelerine gönderilmiştir. Benzeri yayınları dört gözle bekliyoruz ve Millî Eğitim Bakanlığının bu noktada şimdikinden daha inkılâpçı bir ruhla hareket etmesini istiyoruz.

Doğruya Dönüş

Ankara Devlet Tiyatrosunda 2 ekimde Sofokles'in Elektra'sı oynanacak diye ilân edildiği zaman pek memnun olmuştuk. Yerli ve millî piyeslerin yazılmasını, oynanmasını candan arzulamakla beraber bütün dünyada sahne edebiyatına örnek ve bu sebeple klâsik olmuş eski Yunan tragedyalarını bırakmamamız, onları daima Türk sahnesinde tekrarlamamız lâzım geldiğine inananlar, bunu ancak sevinerek karşılarlar. Halbuki senelerdir Devlet Tiyatrosu bir ciheti ihmal ediyordu. Klâsik eser anlayışını kaybeden her sanat şubesi gibi tiyatromuz da bundan çok şey kaybetmekte idi. Yıllar önce parça parça Tatbikat Sahnesinde oynanmış bu güzel ve ölmez eserin sahneye konması, iyi bir dönüş ve iyiye bir dönüştür.

Fakat bu dönüş, durmadaki inat o kadar kuvvetli imiş ki, pek zor oldu. İki ekimde oynanacak piyesi, ancak zor belâ ayın on birinde oynıyabildiler. Haydi o vaktinde oynansa!. Piyes, başlaması icab eden saatten ancak on beş, yirmi dakika sonra başladı. Demek Elektra'yı o kadar korkutmuş, o kadar küstürmüşüz ki, dokuz gün değil, dokuz gün ve 20 dakika bir gecikmeyle sahneye

çıkabildi. Yunan klâsik piyeslerinin oynanmasında garpda usul böyle diyorlarsa da..

Piyesin oynanışını tenkide girişmiyeceğiz. Bu, ayrı bir mesele. Yalnız şunu söyliyeceğiz; Elektra'nın başına gelen bu aksamaları, piyes sonunda Cumhurbaşkanının sanatkârları kabul etmesi, onlara iltifatta bulunması, derdlerini dinleyip alâka göstermesi hiç olmazsa kısmen telâfi etmiştir. Sayın Celâl Bayar, gençlerin yüreklerine su serpecek sözler söylemiş; sanatkârların istikballerini teminat altına alma bakımından tedbirler alınacağını, elden gelen bütün yardımların yapılacağını vâdetmiştir. Artık orada hazır bulunan Millî Eğitim Bakanından bu vaidlerin yerine getirilmesini beklemekten başka çaremiz yok. Haydi hayırlısı!...

İrtica Öğretimi

Gene son hafta içerisinde muhalif, muvafık ve müstakil, bütün gazeteler Samsunda "Cihadı Ekber" ilânı dolayısıyla irtica konusu üstünde durmuşlar, sert yazılar yazmışlardır. Bu uyanıklık iyi bir alâmet!.. Yetişkin nesil içinde, demek, inkılâp şuuruna tam sahib bir büyük çoğunluk var. Üniversite gençliği de bu yetişkin ve yaşlı çokluğu kuvvetlendirmekte ve desteklemektedir. Fakat yetişecek nesle, küçük ve masum yavrularımıza, en geri fikirler, en cahil ellerle şırınga edilmeğe devamdadır. Buna bakan yok.

Gazetelerin verdiği haberler, sağda solda görenlerin anlattıkları ve kendimizin orada burada müşahedelerimiz, hükümetçe Arap harfli ve kanun dışı öğretim kovalamasının dikkatle yapılmadığını gösteriyor. Esasen biz "Arap harfli öğretim" hakkında yazdığımız yazıda Bakanın demecini kifayetsiz bulmuş ve asıl meseleye temas etmemiş olduğunu söylemiştik. Şimdiye kadar şifa verecek herhangi bir izahı hükümet dilinden duyup işitmiş değiliz. Nedense bizim sorduğumuz suallere sayın Tevfik İleri cevap vermedi. Cevaba nail olmak için mutlaka muhalif mi olmak lâzım Yoksa ağır kelimelerle hücum mu bekliyorlar? Onu biz yapmayız. Malüm a, biz hocayız. Bu tarzı kendimize yakıştıramıyoruz. Yalnız şunu bilsinler ki, edebli edebli sorduklarımıza lütfedip cevab verinceye kadar bu meselenin peşini bırakmıyacağız.

Şimdi tekrar Bakan bay Tevfik İleri'den kamu ve tarih önünde soruyoruz:

1 – Gayrikanuni öğretimi takip hakkındaki eski dosyalar ne zaman neşredilecek?

2 – Yeni dosyalar muhteviyatı nelerdir?

3 – Millî Eğitim Bakanlığının 29 kasım 1951'de valiliklere yaptığı tamimden sonra ruhsatsız veya ruhsatname esaslarına aykırı çalışan kurslardan kaç tanesi kapatılmış, bu işe cür'et eden kaç suçlu adli takibata uğramış ve neticesi ne olmuştur?

4 – İlk öğretim çağında bulunup okul ve öğretmen olduğu halde kanuni öğretimi yapmayıp Bakanın söylediği kanunsuz çevrelerde Arap harfi okuyan kaç çocuk, cahil denilen hocaların elinden kurtarılıp kanunî öğretime sevkedilmiş?

Bunları soruyoruz ve sormağa devam edeceğiz. Yoksa "şöyle tamim ettik, böyle emir verdik" gibi sözler kuru lâftan ibaret kalır, "Biz Atatürke inanıyoruz, inkılâba bağlıyız" gibi teminatlar, içi boşalmış kapsüllerden gayri bir kıymet taşımazlar. Son bir sene içinde, artık açığa vurulmuş bu kanunsuz harekete karşı alınmış fi'lî tedbirlerin ve kanunî vazifelerin nasıl yerine getirildiğini öğrenmek istiyoruz. Umumî efkârın çok duygulu olduğu bu noktalar izah edilmedikçe gönlümüz rahat olmıyacak, meşgul adamlarımıza karşı içimizdeki itimat, kuvvetsiz kalacaktır. Çünkü iş Arap harfini öğretmekten çok ileri gitmiş, mesele bir irtica öğretiminin yayılması şeklini almıştır.

2 Kasım 1952

BAYAR'IN NUTKUNDA MİLLİ EĞİTİM

Hükûmet işlerine dair etraflı ve tafsilâtlı malumat veren açış nutku ile Cumhurbaşkanı Celâl Bayar memleket basınında türlü cephelerden epey akisler uyandırdı. Muhalif Gazeteler tenkitlerde bulundular. Cumhurbaşkanlarının ettiği yeminle şahsen sorumsuz olmaları arasındaki Anayasa çekişmesine dokunanlar, buna iktidar gazetelerinde cevap verenler oldu. Bütün bunlar Millet hayatımız ve Demokrasi rejiminin iyi anlaşılıp alışılması bakımından hayırlı emarelerdir. Fakat biz köşemizde yalnız nutkun Milli Eğitimi ilgilendiren cihetlerine yer vereceğiz ve yalnız bu bakımdan düşündüklerimizi söyliyeceğiz.

Hemen bütün Türk aydınları irtica ihtimâli karşısında çok uyanık bir şuurla onun en tesirli panzehiri olarak Türk çocuklarının ilkokullarda alacakları öğretim ve eğitimi gördükleri için iktidar, bu konuyu ciddî surette ele almağa mecbur olmuştur. Memlekette gerek savunma tedbirleri alınırken onda vazife görecek vatandaşın hiç değilse de 5 yıllık bir ilköğretimden geçmesinin sağlıyacağı malî ve terbiyevi kolaylık ve tasarruf, gerek iktisadî kalkınmada, gene vatandaşın canlı, cansız istihsal vasıtalarına hakim olabilmesi için aynı ferdî olgunluğu göstermesinde kendini hissettiren zaruret nihayet devletimizi idare edenleri siyasî etkilerle de olsa milletimizin ana davası olan öğretim işi ve hususu ile ilköğretim meselesi üstünde çok dikkatli olmağa sevketmiştir. Nutuk, bu bakımdan ciddî önem taşımaktadır.

Cumhurbaşkanımız İlköğretim alanında yapılanların hesabını veriyor. İlk ağızda köy okulları yapısı hakkında konuşuyor. 1951 de 8, 1952'de 10 milyon lira elbette bu kadar para sarfiyle yaptırılan binalar, evvelce imece yolu ile birkaç yıl içinde yaptırılmış 6 bin okul gibi gene bir kaç yıl içinde tamire ihtiyaç hissettirmez veya büsbütün tamire elverişsiz hale gelmezler. Her şeyde rakama ehemmiyet veren Sayın Bayar'ın "tamir kabul etmiyecek binaların çoğu" deyip sayı vermemesi bizi sahhih bir mukayeseden mahrum etmiştir. Ne kadarı? O yok.

Verilen sayıya göre 1951'de 8 Milyonla (570), 1952 de 10 milyonla (568), okul binası yapılmış. Bu, hesapça 951'de bir bina 14 bin liraya çıkarken 1952'de 17 bin liraya mal olmuştur. Bina proje ve tipleri değişmemiş ise belki yapı malzemesinde artış olmuştur da bir yılda ondan dolayı 3600 liralık kabarma görülüyor. Her ne ise bina sayısı bu. Fakat açılan okulun sayısı yok. O niçin anlaşılmıyor. Muhalif gazetelerden yapılan 500 küsur okul binasına karşı 133 okulun açıldığı yazılmıştır. Bilmiyoruz bunun doğrusu nedir. Nutukta bu dilek yazılsaydı içimiz rahat olurdu.

1000 kadar eğitmenin raporla ehliyetsizlikleri sabit olduğu için yerlerine selâhiyetli öğretmenler tayin edildiği ve yeniden mesleğe dört yıl içinde 10.000 öğretmen alınacağı bildiriliyor. Esasen eğitmenler öğretmen yetiştikçe tasfiye edilecek bir kadro idi. Her halde haksızlık edilmeden yapılmış teftişlerle ehliyeti sabit olmıyanların değiştirilmesi pek tabiidir. Fakat gerek bunların yerine alınan ge-

rek yeni alınacak olan 10.000 öğretmeni bize kazandıran Köy Enstitülerini hükûmetimiz dikkatle muhafaza etmelidir.

İlkokul öğretmenlerinin terfilerini sağlıyacak 53 milyon liralık ödenekten dolayı hükûmete meslek ve memleket adına teşekkür ederiz. 2200 öğretmen arkadaşımız bu para ile terfih imkânını kazanmışlardır. Önümüzdeki yıllarda da teftiş görüp iyi rapor alacaklar terfi edebileceklerdir. Cumhur Başkanı'nın "Kemiyetten fedakârlık etmeksizin keyfiyete ehemmiyet verileceğini söylemesi bizi pek memnun etti. Kemiyeti ihmâl ederek topluluğun her cephesini içine alacak tedbirler hiçbir suretle mümkün olamaz. Sayın Bayar'ın bundan önceki Devlet vazifeleri zamanı da dahil olmak üzere 1939 yılında toptan ele alınmak suretiyle bir ilköğretim kalkınması yapılmasaydı yıllar ve yıllardan beri bir türlü halledilemiyen Türkiye'de ilköğretim davası gene askıda kalmağa mahkûm olurdu. Geçeni unutanlar geleceğe şuurlarını kuvvetli tutamazlar. Onun için bu hakikatı açıklamakta fayda görüyoruz.

Cumhurbaşkanımız şehirlerde ilkokul meselesine temas etmemişler. Başka yerlere gitmeğe hacet yok, Ankara ilkokullarını gezsinler; çift öğretimli, hatta üç ekipli ilkokullar göreceklerdir. Sebep, okul binalarının yetersizliğidir. Eski idarenin üstüne yükletilecek ihmal ve imkânsızlıklar, bu günün iktidarını hiçbir surette mazur gösteremez. Behemehal bu konuyu ele almak lâzımdır. Sabahın 7.5'da okula gelip ancak bir kaç saat öğretmen nezaretinde kalan küçük çocukların bir şey öğrenebildiklerini zannetmek hatadır. Şehir okul binaları için ödenek kaynağı bulmaktan başka çare yoktur.

Sayın Bayar başbakan iken; "biz okulları birer mahrec-i aklâm görmek istemiyoruz" demişti. Ortaokulların üstünde durması herhalde mahalli isteklere cevap vermek için olacak. Bugünkü hali ile onları ehemmiyetle rakamlandırılmasını başka sebebe vermek mümkün değildir. Halbuki teknik ve ticaret öğretimi bahsinde doyurucu sayılar vermemiştir. Bunu görünce eski sözünü hatırlatmayı memleket için faydalı bulduk. Hatta Ankara'daki iki sanat enstitüsünün talebe bakımından eskisinden daha iyi olmadığını, el emekleri ile yapılmış makinelerin teşhir edildiği sergileri göremediğimizi. bütün memlekette bu okullara layıkından az ehemniyet verildiğini söylerken ne kadar samimi bir serzeniş yaptığımız taktir

edilmelidir. Nutukta Güzel Sanatlar için söylenmiş güzel sözler bize Atatürk'ün 10'ncu yıl nutkunu bir kere daha özletti. Türk Milletinin manen kalkınması hatta müslümanlığın ruhunu anlamada yol gösterici olması bakımından Güzel Sanatların ve müsbet ilimlerin ehemniyeti bir an göz önünden uzak tutulmamalıdır. Olgun bir edebiyat, resim, heykel, sahne, müzik; kimya ve fizik gibi zekâları tabiate nafiz ve hakim kılacak, hatta bunların ruhlarda bıraktığı izlerle milli birlik, Kültür birliği vücut bulacaktır.

Sayın Bayar'ın arkeoloji hakkındaki konuşmasını da memnunlukla karşılarız. Bu bahsi ayrıca ele alıp fikirlerimizi başka defa etraflı olarak anlatmak istiyoruz.

Milli Eğitim Haberleri:

Milli Kütüphaneye İlâve

Türkiye'de kütüphane meselesi mühim kültür konularından biridir. Bütün memlekette henüz bir ilim ve araştırma adamını hiç değilse kendi kaynaklarımız bakımından memnun edecek bir tek umumî kütüphane yoktur. Tanzimattan bu yana mevkut ve gayri menkut matbuat yayınlarını bir yerde bulamazsınız. Bir kısmı İstanbul'un Belediye kütüphanesindedir. Bazıları umumî kütüphanede vardır. Herkesin gelmeğe ve girmeğe kolaylıkla imkân bulamadığı Büyük Millet Meclisi Kütüphanesinde bir kısmına rast gelirsiniz. Hasılı araştırıcı için eski bir gazetenin filân nüshasını bulmak yeniden arşimet kanununu keşfetmek kadar güçtür.

Ankara'da son yıllarda açılmış olan Millî Kütüphane bu söylediğimiz ihtiyacı karşılamağa istidatlı bir müessesemizdir. Gerek başındaki bu işten anlar (onu da Yüksek Öğretim Müdürü yapacaklarmış pek üzüldüm!) Mütehassıs Müdür gerek yanındaki kıymetli, bu işe gönüllü arkadaşları (onlardan birini de müfettiş yapmışlar veya yapacaklarmış, pek yazık!) Milli Kütüphaneyi canla, başla garp'taki benzerleri müesseler gibi tertiplemektedirler. Hepsini burada tebrik etmeyi bir vazife bilirim.

Milli Kütüphanenin Namık Kemal (eski Saraçoğlu) mahallesine gazino olarak yapılmış binada sıkıntı ile çalıştığını bilenler geçen gün onun yanına yaptırılacak yeni binanın temeli atıldığını işitince candan sevinmişlerdir. Bu kısmın bir an önce bitip sandıklar içinde bekliyen kitapların güne kavuşmasını dileriz. Eğitim Bakanımıza ve bunun müteşebbislerine teşekkür ederiz.

Orta Dereceli Okullarda Ücret

Son hafta içinde meslek çevresinde üzüntü uyandıran bir haber, uzun zamandan beri orta dereceli okullarda verilmekte olan maaş dışındaki ders ücretlerinin indirilmiş olduğudur. Halbuki yetkili resmi makamlarda yaptığımız tahkikat bu hususta yeni bir karar alınmadığı ve yeni bir emir verilmediği merkezindedir. Bakanlık mesele üstünde ehemmiyetle durmaktadır.

12 Kasım 1952

İRTİCA ÖĞRETİMİNE DAİR

İrtica, yüz buldukça şımaran, şımardıkça tecavüze geçen bir ruh halidir. Bu bize mahsus bir şey değildir, her yerde ve her zamanda böyle olmuştur. Onun için yobazın, kendi işinde gücünde kalması çabuk geçer ve sağa sola pek kısa bir zamanda saldırmağa başlar. Bu sebeble, "irtica öğretimi" dediğimiz ve yalnız Arap harfi öğretmekle kalmıyan, resmî okullara gitme çağında bulunan yavruları oradan çelmeye çalıyanların yer yer görüldüğünü söylediğimiz mühim meseleye dair Millî Eğitim Bakanlığından sorduğumuz suallere hâlâ bir cevap alamadık. Söylediklerimize misal olarak gazetelerde sık sık yeni hâdiselere de rastlamaktayız.

Bakanlıktan cevap bekliyeduralım; okuyucularımız, davamızı haklı gören yazılarıyla bizi takviye etmektedirler. Bunlardan bir tanesini alâkalı ve vazifeli makamlara ibret olmak üzere kısmen buraya alıyoruz:

"Atatürk inkılâbı ve irtica öğretimi hakkındaki kiymetli yazıyı okudum. Sizi şahsan tanımıyorum, fakat duygu ve düşüncelerinizle tamamen ben'siniz ve benim içimde yaşıyorsunuz. Zekiler, Kubilaylar gibi kurban vermiş ve bir meslek mensubu olmaklığımız dolayısiyla Atatürk inkılâplarına indirilen balta ve balyozların ıstırabını herkesten evvel bizler duymaktayız. Tanrı korusun, yarın ilk kurbanları verecek olanlar da gene bizleriz. Onun için söylemeğe ve yazmağa hakkımız vardır. Size hararetle teşekkür ederken bir şeyi daha hatırlatmak isterim:

İnkılâp ya vardır, ya yoktur. Yarım inkılâp olamaz. Kıyafet ve şapka inkılâbımız da bir perişanlık içerisindedir. İnkılâp düşmanı bazı haris ruhlu insanlar başlarına şapka geçirmemek için neler

icadetmemişlerdir. İşte asıl inkılâp düşmanları ve irtica öğretmenleri bunlardır. Bunlar milli ve medenî varlığımıza leke teşkil eden, korkunç kıyafetlerile kanuna ve kanunu tatbik edenlere karşı gelmiyorlar mı? Herhangi sebepten siyasî partilerimiz bu işi gevşettiler. Atatürk inkılâpları taviz ve tecezzi kabul etmez bir küldür. Bu küflü kafalara demokrasinin manasını, faziletlerini anlatmak sırası gelmiştir. Tam ve bütün bir inkılap tek millet, tek kıyafet. İnkılâplara dokunmamak şartile her vatandaş dinî ve vicdanî hareketlerinde hürdür. Ben de dini bütün bir müslümanım. Fakat ben yobazlar gibi düşünmüyorum. Din, öyle mukaddes bir varlıktır ki, hiç bir şeye âlet edilemez. Kimse Allah ile kulun arasına giremez.

Yolunuz açık olsun aziz meslekdaşım. Atatürk'ün ruhu ve o ruhtan ilham alanlar sizinle beraberdir."

Bir Arap harfi hocasının ilkokula giden kız öğrencilerin siyah önlük, beyaz yaka takmalarına mâni olmağa kalkıştığı bir zamanda vatandaşın bu üzüntülerini mazur görmek, vazifede olan vatandaşlarımızın vazifesidir sanırız. Kızmadan, darılmadan uyanık hareket etmek, kanunları tatbik için daha tedbirli davranmak, tutulacak en isabetli yoldur.

Şehirlerde Okul Yapımı

Kızıltoprak'ta yeni ve güzel bir ilkokul yaptıran İstanbul Valisini tebrik ederim. Tebrik bir, fakat teşekkür iki cihetten: Biri 122 bin lira vilâyet bütçesinden ayırıp bu canlı ihtiyaca cevap verdiği için, ikincisi maarif hizmetinde bulunmuş, merhum Nazır Zühtü Paşa'nın adını bu okula vermesinden dolayı. Unutmıyanları unutmazlar. Memleket hizmetinde ömür tüketmiş insanlarımızı anmak, onları tanıyıp tanıtmak millî ve medenî vazifemizdir.

Ankara'da yeni okul binaları yapılıyor. Pek seviniyoruz. Diğer büyük şehirlerimiz ne halde, pek bildiğimiz yok. Nüfus arttıkça esasen mevcuda yetmiyen şehir ilkokulları artık ihtiyacın kat kat altında kalıp ezilmektedir. Geliri pek yüksek olduğu halde bütün iyi niyetlere rağmen İstanbul'daki gayretler de zaruretlere cevab vermekten çok uzaktır. Taksim'e bağlı Bostan, Yenişehir, Eskişehir, Hacıahmed, Bülbül mahallelerinin halkı okulsuzluktan şikâyet ederek ilgili makamlara müracaatta bulunmuşlar. Daha

buna benzer ne türlü müracaatlara muhatap olduğunu tahmin edeceğimiz Valilik, tabiî bunların hepsine bugünkü malî imkânlar içerisinde çare bulacak halde değildir.

Bir defa daha söyliyelim ki, köy ilkokul binaları yanında şehir ilkokulları için behemehal kanuni yardım tedbirleri almak zaruridir. İstanbul, Ankara bu sıkıntılarla kıvranırsa, Siird, Hakkâri ne yapmaktadır, ancak Allah bilir.

Bir öğrenci isteği

İstanbul liselerinden birinden mezun olmuş, fakat olgunluk imtihanlarını başaramamış bir genç, kendi kendisine yaptığı fenalığı itiraf ettikten sonra Millî Eğitim Müdürlüğünden bu durumda olan öğrencilere paso verilmesini istiyor. Bu gencin ricasını alâkalı makamlara kendi ricamızı da katarak sunarız. Üç devredir yalnız edebiyat dersinden bekliyen lise mezunu evlâdımıza da yazısına, imlâ ve ifadesine daha çok dikkat etmesini tavsiye ederiz.

24 Kasım 1952

SEVİYE DÜŞÜRÜCÜ BİR TASARI

Hükümet, ortaokul ve lise öğretmenlerinin tayininde aranacak vasıflar hakkındaki 1712, 2517 numaralı kanunları tadil eden bir kanun tasarısı hazırlamış ve Büyük Millet Meclisine sunmuş. Bu değiştirici tasarı iki mühim hükmü ihtiva etmektedir:

1 – Bakanlık, evvelce yardımcı öğretmenler için tatbik edilen ücretle çalıştırma yetkisini Fen ve Edebiyat fakülteleri mezunu, Güzel Sanatlar ve Eğitim Enstitüleri mezunları için alacaktır. Bütçede yeter kadro bulunmadığına göre böyle bir kolaylığa sahib olması, Bakanlık için boş yerlere öğretmen tayin edebilme bakımından lüzumlu bir tedbir olabilir. Fakat yardımcı öğretmenler meselesinde kanun, normal tayin vasıfları olmıyanları da istihdaf ediyordu. Halbuki bunda, esasen tayine salâhiyetli öğretmenlere ücret verilecektir ki, bu meslekdaşlar herhangi bir kazanılmış hak elde edemiyeceklerdir. Bakanlığın elinde Üniversite ve yüksek okul mezunlarından öğretmenlik istiyenler ve buna karşı da açık dersler bulunduğuna göre işin doğrusu bütçe yapılırken bu ihtiyacın düşünülerek yeni kadrolar alınması ve bu mezunların maaşla tayinleridir.

2 – Millî Eğitim Bakanlığına verilen yetkilerden ikincisi, ilkokul öğretmenlerinin, ihtiyaç halinde, orta dereceli okullara tayin edilebilmeleridir. Kanun bu derslerin isimlerini tasrih etmediği için herhangi bir derse, matematik veya tarih, coğrafya gibi derslere ilk okul öğretmenleri sorgusuz, tetkiksiz tayin edilebilecektir. Bu yetki, çok tehlikelidir. Esasen beş altı senedenberi Bakanlığa hâkim olan ve ortaokulları ilkokullarla birleştirmeyi amaç tutan zihniyetin tam tatbikatını sağlayacak bu kanun hükmü ile, hesapsız ve kitapsız, hocasız, binasız ve bilhassa her türlü ders vasıtasız açılmış yüzlerce ortaokul, bizim çocukluğumuzdaki rüşdiyelerden çok daha aşağı seviyeye düşürülecektir. İlkokul öğretmenleri arasında ortalarda ders verecek liyakatte öğretmenler yok değildir. Fakat bunların liyakati, hiç değilse eskiden olduğu gibi ehliyet imtihanlarından geçirilerek tesbit edilmeli, ondan sonra mevcud kanun hükümlerine tayinleri yapılmalıdır.

Bu kanun tasarısı, bilhassa ikinci hükmü ile öğretmen mertebe derecelerini altüst edecek bu hükümle fena kullanılmağa, iltimasa, şahsî hareketlere imkân verecek bir kanun olacaktır. Milletvekillerimizin dikkatini çekeriz. İş işten geçtikten sonra kendilerinin de şikâyet edeceklerinden şüphe olmıyan bu kanun tasarısını daha Bütçe komisyonunda iken düzeltmelerini ve önlemelerini memleket maarifi adına, yurd çocuklarının iyi yetişmeleri hesabına rica ederiz.

Arap Harfleri Kanunu

Tokad milletvekili Ahmed Gürkanın Arapça metinlerin Arap harflerile okullarda okutulmasını mümkün kılacak bir kanun tasarısından gazetelerimiz bahsedip duruyorlar. Eğer bu tasarı, Arapça ve Farsça okunan irfan müesseselerinde Arap harfli eserlerin bulundurulmasını sağlamak için ise bu hüküm, seneler önce kanunlaşmıştır. Malûm ya, 1928 de Türk harfleri kabul edildiği zaman çıkan, mutlak olarak resmî dairelerde, bunlar içerisinde öğretim kurumları da bulunmak üzere, Arap harflerinin kullanılması yasak edilmişti. Hattâ Üniversite kütüphanelerine Arap harfli yeni kitap alınamıyordu.

1939 Mayısının 15'inci günü B.M.Meclisinde kabul edilen bir tefsir lâyihasile bu yasak kaldırılmıştır. O zaman milletvekillerinden bazıları bunun harf inkılâbından rücu ve irtica olduğunu söy-

lemişler, tefsire itiraz etmişlerdir. Marif encümeni mazbata muharriri ve zamanın Maarif Vekili, bir rücu veya irtica meselesi olmadığını, edebiyat ve tarih incelemeleri yapabilmek için Arap harfi öğretimine olan ihtiyaç dolayısıyla bu türlü kültür kurumlarına Arap harfli kitapları sokabilmek imkânı arandığını ifade etmişler ve B. Meclis tefsir lâyihasını olduğu gibi kabul etmişti.

Yeniden alınması istenilen müsaade, bu hale göre, Arap harflerinin hangi okullarda, ne şekilde kullanılması olabilir, bir türlü anlayamadık.

Müdür mü, Başöğretmen mi?

Tam sınıflı ilkokulların idaresine memur ilkokul öğretmenlerine uzun zamandanberi Başöğretmen adı veriliyordu. Millî Eğitim Bakanlığı, dikkatli araştırmalardan sonra, başka yapacak iş bulamamış gibi, bu ismi Müdürlüğe çevirecekmiş. Ha Ali hoca, ha hoca Ali!.. Müdür olmuş ne olacak, başöğretmen kalmış ne çıkacak? Bilhassa öğrencisi bini aşmış okullarda öğrenci dosyalarını tutmak, kırtasiye işlerini yapmak, çocukların okul içinde ve dışındaki hallerile uğraşmak, üstelik çocuk velilerine cevab vermek gibi bin türlü işi ve yükü olan ve bu ağır vazife altında ezilen meslekdaşların adını değiştireceklerine bugünkü para rayicine göre çocuk haftalığı haline düşen makam ücretlerini arttırsalardı daha yerinde hareket etmiş olurlardı. Türlü türlü işler arasında bu büyük eğitim inkılâpları kimlerin aklına geliyor bilinemez.

1 Aralık 1952

TALİMATNAME BUHRANI

Namık Kemal'in büyük adı, iki önemli kelime ile beraber hatırlanır. Vatan ve hürriyet. Bu kelimeleri, o uydurmamıştır. Fakat "Vatan"ı, herkesin, doğduğu yer manasına kullandığı bir devirde uğruna can verilecek bir kavram haline koymuş; "hürriyet"i günlük anlamından çıkarıp siyasî bir tabir olmak üzere açıklamıştır. Bunlardan başka onun Arapçada bulunmayıp da "crise" karşılığı olarak uydurduğu bir kelime vardır: Buhran. Demek, o zamanın dilcileri uydurma işine karşı daha uysal davranırlarmış. Arapça ve Farsçadan böyle uydurulmuş nice nice kelimeler vardır. Bu üretme ve türetme, ancak Türkçemiz için yasak bellenmiştir. Bugünün aleyhe dil sözcülüğü edenlerinin kulakları çınlasın!..

"Talimatname" kelimesi için epey tereddüd geçirdim. "Acaba tüzük mü diyeyim, yoksa talimatname daha mı doğrudur?" şüpheleri içindeyken Millî Eğitim Bakanının resmî demeci imdadıma yetişti. O "talimatname" diyor. Tabiî Türk irfanının baş makamında oturan zat, biz gazetecilerden daha iyi bilecektir, dedim ve talimatname tabirini kullandım. Fakat buna da Dil Kurumu kızacaktır. Aşağıya tükürsem sakalım, yukarı tükürsem bıyığım. Bunun doğrusu, her iki istikamette de tükrük sarfetmeyip ortası bir yol tutturmaktır. Biz de öyle yapmağa çalışalım.

Talimatname buhranı!.. Ankara Ziraat fakültesi bu buhranın içindedir. Fakülte idaresi ile öğrenciler arasındaki görüş ayrılığı, gençlerin derse girmemesile had devrine girmiştir. D.T.C. Fakültesi, talimatnamesinin değiştirileceğini müjdelemiştir. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu, resim ve beden terbiyesi gibi derslerin ihtiyari olması hakkında kararlar almıştır. Daha nerelerde, kimler, hangi talimatnameleri veya talimatnamelerin hangi maddelerini değiştirmek için çalışıyorlar, bilinemez...

Malûm ya, bütün dünya üniversitelerinde ya sertifika usulü ya disiplin metodu takip edilir. Anglo-Sakson üniversitelerinde de en çok kolej usulü tatbik olunur ve devre sonlarında imtihanlar yapılır. Bunlar, hemen ortaçağdanberi böyle gelip böyle gitmiştir. Meselâ Alman üniversiteleri disiplin usulünü kullanırlar. Bir çok Lâtin üniversitelerinde sertifika yoluna gidilmiştir. Bu üniversitelerin hiç birisi "Biz bu usul imtihanlarla talebe yetiştiremiyoruz, haydi şunları bir değiştirelim" diye talimatname tadiline girişmezler. Çünkü profesörler kuvvetli, talebe çalışkan olunca ister sertifika, ister disiplin olsun, isterse devre imtihanı yapılsın iyi netice alınmağa ne engel düşünülebilir?

Ne yazık ki yüksek bilim kurumlarımızda bile asıl hastalığı tanımlamağa gitmeden, durmayıp tedavi usullerini değiştirmekle zaman öldürüyoruz. Hele şu Güzel Sanatlar Akademisinin talimatnameciliğine gülmemek elden gelmiyor. Büyük ressam, iyi heykeltraş, maharetli mimar, talimatname maddelerinin eseri midir? Bu sanat müessesesinde ressamlık, heykeltraşlık, mimarlık gibi şubelerinin sanat havası yaratılmadan hangi talimatname istenilen tesiri yapabilir? Aynı şey okullardaki beden terbiyesi için de böyledir. Beden terbiyesi, haftada bir saatlik dersle verilemez.

Genci ve çocuğu, bedenini terbiyeye alıştırmanın vasıtası olan dersi, gaye olarak almaktan daha büyük eğitim hatası olur mu? Lise olsun, orta olsun, sanat ve meslek okulu olsun, onların içerisinde sporcu bir havanın doğurulması lâzımdır. İngiliz okul ve üniversitelerini gezip görenler, bu fikrimizde ne derece haklı olduğumuzu zahmetsizce teslim ederler.

Talimatname diyip geçmemeli. Bazan bunlar hükûmetleri meşgul edecek ehemmiyette meseleler doğurmuşlardır ve doğurmaktadırlar.

Fakültelerin öğretim talimatnamelerini yaparken bütün üniversitelerimizin birleştirici bir yola gitmeleri, zannımızca en uygun bir hal tarzı olacaktır. Üniversitelerimiz muhtardır; muhtardır ama parayı devlet bütçesinden aldığına göre birer devlet kurumudur. Başkanları da şahsen Millî Eğitim Bakanıdır. Yeni bir usul keşfetmemiz düşünülemiyeceğine göre koskoca bir memleketin üç tanecik üniversitesi prensipte birleşmeli; memleket içinde üniversiteden üniversiteye nakleden gençlerimize bir Alman üniversitesinden, bir Fransız üniversitesine giden gencin duyacağı yabancılığı duymıyacak imkânlar hazırlanmalıdır. Bu, geç hareket edecek bir makine işidir. Şüphesiz böyledir. Fakat buna teşebbüs edilirse bir sene, iki sene çalışılır, esaslı kaidelere varılır ve üniversitelerarası kurulun kararları şeklinde müşterek olarak tatbik olunacak usuller elbette bulunur.

İrfan müesseselerimizin disiplin ruhunu kemiren bu talimatname buhranının bir an önce geçmesini bekliyoruz. Ziraat fakültesinin, bir hal yolu bulup gençlerin mahrum kaldıkları öğretime bir an önce kavuşmalarını sağlamasını bunun bir müjdecisi saymaktayız.

Konuşma Âdâbı

Ankara hukukçuları bir Fikir Kulübü açmışlar. Güzel bir teşebbüs. İlk konferansı, siyasî tarih profesörü Coşkun Üçok vermiş. Böyle edip bir genç bilginimizin konuşma âdabı üstüne konuşması bizi sevindirdi. Bu türlü konferanslara yalnız gençlerin değil, yaşını başını almış, büyük mevkilere çıkmış olanlarımızın bile ihtiyacı olduğunu hergün yeni misallerile görmekteyiz. Terbiye de ilim gibi beşikten mezara kadar uzayacak bir gayretin konusudur.

Esasen ahlâkın yarısı terbiye ve nezakettir. Kibar adam, çok kere ahlâksız olmaktan kendini daha kolay kurtarır.

Din için de durum böyledir. Hakikaten dindar adam, nezih olur, saldırganlık edemez. Çünkü dinin emri; aslını ve esasını bilmediği şeyleri söylememek, yazmamaktır. Buna göre durmadan söylemek, nefes almadan onun bunun aleyhine yazıp küfürler savurmak, gerçek din terbiyesi almış insan için mümkün değildir.

Ne olur, şu Fikir Kulübünün ilk konferansını yayınlasalar ve her tarafa tamim etseler!..

İlâhiyat Fakültesi Yayınları

Din, hakikaten, güzelin ve iyiliğin kaynağıdır: Müslümanlığı bu gözle görüp göstermek, din ve ilim adamlarımızın öz görevidir Bu bakımdan İlâhiyat fakültesi, kıymetli yayınlara başlamıştır. Gördüğüm ilk kitap, Doğu İslâm memleketlerinde Minyatür, Yazan: ... Tabiî bir müslüman adı söyliyeceğim. Hayır, hayır Bir Alman: Ernst Kühnel. Acı, acı ama böyle. İki profesörümüz tercüme ediyorlar: S.K. Yetkin - Melâhat Özgü. Teselli bulacağımız bir taraf var, kitap iyi tercüme edilmiş, güzel ve dikkatli basılmış; bir de Profesör Yetkin'in yazdığı önsözde eserin bize ait kısmındaki noksanlara işaret edilmiş.

Bizim bu sütunlarda yapacağımız, tenkit olmayıp sadece takdimden ibarettir. Onun için Arap, Acem, Türk, Hind minyatürleri hakkında güzel resimler ve kıymetli açıklamaları ihtiva eden bu eseri okuyucularımıza tavsiye ile yetineceğiz.

Fakülte, birinci nüshası geçen sene çıkmış olan dergisinin ikinci ve üçüncü nüshalarını da bir ara da neşretmiştir. Bunda da faydalı yazılar var. Birinci nüshada müslümanlığın İlmihalini, ayetlere dayanarak hulâsa eden Profesör Yusuf Ziya, bu nüshada müslümanlık içinde doğan fikir cereyanlarını ve ihtilâflarını ilmî bir dikkatle ve ihtiyatla tahlil etmiştir. İstanbul İlâhiyat fakültesi neşriyatındanberi adını gördüğümüz muhterem profesörün bu yazısı ehemmiyetle okunmağa değer. Bilhassa dinimizi öz kaynaklarına göre tanımak istiyenler için okunması çok faydalıdır. Bundan başka aile hukuku (Prof. S. Ş. Anday), Kur'anın Türkçeye tercümesi (İ. H. Baltacıoğlu), Çifte minare (S. K. Yetkin), Farsça yazılmış bir mekanik kitabı (C. Saraç), Ahiler (Dr. N. Çağatay), Nakış tarihi

(R. M. Meriç), Türk kitap kapları (K. Çığ), Sigetuvarnameler (G. Yurdaydan) gibi dikkat çekici etütler ve makaleler vardır.

Aldığı yeni öğretim unsurlarile gün günden kuvvetlenen ve ilmî bir objektiflikle müslümanlığı Türk irfanına tanıtacak olan İlâhiyat fakültemizi, başladığı bu verimli yolda yürür görmekle memnun oluyoruz.

İslâm ve Garp âleminde dinimizi tetkik eden ve hakikaten tarafsız bir bilim ruhu taşıyan müellifleri tercüme ettirmelidir. Bu türlü yayınlar, sağda solda kendini gösteren bilgisiz, dünyadan ve âhiretten habersiz, fakat dinimiz namına konuşanların yaptıkları kötü tesirleri silecek, müslümanlığın aslı ve hakikati üstünde Türk aydınlarını düşünmeğe ve araştırmalar yapmağa sevkedecektir.

10 Aralık 1952

DOĞRUYA DOĞRU

Yazının başlığı, sakın yanlış anlaşılmasın. Alttarafı "İğriye iğri!" olan büyük sözlerden birini söylemek istemiyorum. Doğru olana doğru yürümeye başladığımız bir meseleyi açıklamak niyetindeyim. Epey zaman var ki, ne büyük lokma yemekte ne büyük söz söylemekteyim. Bununla beraber bahsettiğim konu, pek küçümsenecek ehemmiyette de değildir. Geçen hafta yazdığım "Talimatname" konusu...

Demiştik ki:

Fakültelerin her biri kendi özellikleri dışında birleştirici bir öğrenci statüsüne tâbi olmalıdır.

Türkiye'deki üç üniversitede nakiller, imtihanlar, öğrenci kabulü gibi hususlar başka başka olmamalı. Meselâ İstanbul Üniversitesinin Edebiyat veya Hukuk Fakültesinden bir genç, Ankara Üniversitesinin aynı fakültelerine gittiği zaman Berlin üniversitesinden Paris üniversitesinin bir fakültesine gelmenin güçlüğüne ve uyarsızlığına uğramasın.

Bir de ne görelim, İstanbul Üniversitesi Rektörünün aynı günde yaptığı demeç bu mesele hakkında birleştirici tedbirler alınmasına karar verildiğini müjdeliyor. Onda kıymetli doktorumuz (kalemimin ucuna genç sıfatı da geldi ama otoriteyi bozar kaygısile yazmaktan vazgeçtim) şöyle diyor:

– Uzun zamandanberi Ankara Üniversitesile İstanbul Üniversitesi tedrislerinde (ne olur, sayın Rektör "öğretiminde" deyiverseydi!. Sonra iş tedriste kalmaz, profesör, müderris, üniversite de medrese olur.) mühim farklar mevcuddu ve bu değişikliğin izalesi için çalışılıyordu. Bilhassa nakil zorunda kalan üniversiteli bu durumdan mutazarrır oluyordu. Ankara'da yaptığımız Üniversitelerarası toplantıda bu mevzu üzerinde durulmuş ve öğretimle imtihan usullerinin birleştirilmesi karar altına alınmıştır.

Tamam!.. Esasen şimdiye kadar bunun böyle olması lâzımdı. Üniversitelerimiz işi medreseye düşürmeden müzakerelere girişirlerse bunu pekâlâ halledebilirler. Neticeyi dört gözle bekliyoruz.

Güzel Sanatlar Akademisinde Demokrasi

Tek partili devrin otoriteye dayanan idaresi, son iki müdürü Güzel Sanatlar Akademisini yürütmede sert ve mütehakkim yapmış. Profesörler bundan şikâyetçi. Duyduğumuza göre son müdür değişmesi bu şikayetin neticesidir. Müdürlerin akıllarına geleni yapmaları, öğretimi elinde tutan bu yüksek sanat kurumu mensuplarını yıllardır rahatsız etmede idi. Adı söylenmiyen Bakan zamanında profesörler toplantıya çağırılmış ve kendisinin başkanlık ettiği bir uzun oturumda profesörler meclisinin işe hâkim olması için direktifler verilmiş, fakat bir neticeye varılamamıştı.

Demek, artık bıçak kemiğe dayanmış olacak ki, şimdiki Bakana müracatler yapılmış, o da idarede bir değişiklik yapmak kararına varmıştır. Pek güzel!.. Şu halde Güzel Sanatlar Akademisinde demokrasi rejimine gidiliyor. Doğrusu da bu! Epeyce geç olmakla beraber sanatta hürriyetin ilânı bizi sevindirdi. Hürriyetsiz fikir olamadığı gibi sanat da doğup gelişemez. Şimdiki müdürün mizacı da buna müsaiddir. Heykeltraş Müdür, neşeli, olgun, içi ferah bir sanatkârdır. Arkadaşlarına tepeden bakmaz, genç sanatkâr adaylarına sert ve ters muamele etmez. Hele yeni bir talimatname de yapacak olursa işler büsbütün yoluna girer.

Yalnız benim bir korkum var. Nerede hürriyet ilân edersek önce orada bir sarsıntı, bir dalgalanma oluyor. Üniversite muhtariyetinden sonra gördüğümüz bu başına buyruk olma halini Akademi bakalım nasıl atlatacak? Senelerce derse girmiyen hocalar; kendi konusuna aid yazı yazmayan, talebeye en küçük yardımı

dokunmıyan öğretim unsurları gördüğümüz muhtar üniversiteye benzememek için Akademi, şimdiden ciddî tedbirler almalıdır. Sanat, dalga geçmeye ilimden daha müsaittir. İlân edilen hürriyeti dejenere edecek olanlar çoğalırsa otoriter devirdeki kadar da verim elde edilemez.

Esasen bu müesseseyi de kendine göre bir muhtariyete kavuşturmak lâzımdır. Hocaları profesör olmalı, kürsü kadroları tesbit edilmeli ve öğretim, benzeri müesseselerdekine uydurulmalıdır. Mesele, talimatname ile halledilemez. Bir teşkilât kanununa ihtiyaç vardır. Akademinin bugünkü maddî hali de ıslaha şiddetle muhtaçdır. Bilmiyorum, yeniden yapılan binaya ne zaman geçebilecekler? Dünya müzelerine gidemiyen gençler, burada plâstik sanatların her şubesine aid eserlerin röprodüksiyonlarını bulabilmeli, mulajlarını görebilmeli, mühim binaların fotoğraflarını ve rölövelerini inceliyebilmelidirler.

Yeni müdüre çok iş ve gayret düşüyor. Tanrı, yardımcısı olsun!..

Leçons de Sociologie Emile Durkheim

Birinci Dünya Harbi içinde Türkiye fikriyatı, bir büyük Fransızın adı etrafında toplanır: Durkheim; Merhum Ziya Gökalp, onu bize tanıtmıştı. Hastalığın çokluğu nasıl iyi hekim yetişmesine sebeb olursa Fransız cemiyetindeki sosyal buhranlar da bu büyük sosyologun yetişmesine imkân vermiştir. Aynı sebepler, bizde Ziya Gökalp'i ortaya çıkarmıştır. Zamanında büyük kudret ve şöhret olan Durkheim, Sorbonne'daki dersleri ve geniş yayımlarile sosyal bilimler tarihinde bir otorite olmuştu. Onu sosyolojideki zatî kıymeti kadar bizim fikir hayatımıza tesiri bakımından ehemmiyetli görmeliyiz ve tanımalıyız.

Geçen gün adıma gelmiş kitapları, kâğıd sargılarından çıkarırken gözüme innmıyacağım bir eser ismi ve müellifi:

Leçons de Sociologie - Emile Durkheim

Altına üstüne bakınca büsbütün hayretlere düştüm: İstanbul Üniversitesi Hukuk fakültesi yayımlarından, İstanbul 1950. Önsöz: Hüseyin Nail Kubalı, Giriş: Georges Davy. Biri İstanbul, diğeri Paris Hukuk fakülteleri dekanı.

Ne münasebet? Niçin Fransızca? Bu önsözle girişi okuduktan sonra nasıl sevindiğimi bilemezsiniz. Ziya Gökalp, sağ olsaydı o herkesten daha çok sevinecekti ve bu sevinç, herkesten çok onun hakkı idi. Kitap, Durkheim'in şimdiye kadar tamamı Fransa'da da basılmamış, "Hukuk ve âdetlerin fiziği" hakkında on sekiz dersidir. Müsveddeleri, üstadın kızı Bayan Y. Halphem, Kubalı'ya vermiştir. Profesör Davy, talebesi ve dostu olduğu büyük bilginin bu eserine güzel, etraflı yazılmış girişile tamamlayıcı bir kıymet kazandırmıştır.

Profesör Kubalı'yı tebrik ederim. Ziya Gökalp'i ve üstadı Durkheim'ı hayırla anarım. Üstadın kızına ve dostlarına, bu imkânı İstanbul Üniversitesine kazandırdıkları için, teşekkür ederim.

Eser, mühimdir. Önce 1890-1900 de Bordeaux'da verilmiş, 1904 ve 1912 de Sorbonne'da tekrar edilmiştir. Meslek ahlâkına, devletin tarifine, ferd ve devlet münasebetine, vatan kavramına, devlet şekillerine ve demokrasiye ve diğer sosyal ve hukuki konulara aid bahisleri içine almaktadır. Kitabı kime tavsiye edeceğimi şaşırdım. Bunu herkes okumalı. Fakat herkes Fransızca bilmez ki!. O halde Kubalı dostumuz, bir gayret daha edip evvelce yaptığı tercümelere devam ederek kitabın tamamını Türkçeye çevirmeli veya çevirtmeli. O zaman, ihsan tamam olur.

17 Aralık 1952

GENÇLİK VE İNKILÂP

Hiçbir insan topluluğu inkılâp denilen sosyal değişmelere kolay kolay ısınmamıştır. Millet ve memleket hayrına yapıldığında şüphe olmayan yenilikleri ve ilerlemeleri arka arakaya gelen nesillere sindirecek olanlar, ilk safta öğretmenlerdir. 22 yıl önce Menemen'de merhametsiz taassup palasıyla aziz başı vücudünden koparılan mazlûm Kubilây'ın kanlar içerisindeki çehresi, bu yıl da Türk gençliğini çoşturmuş; inkılâp uğruna feda etmekten çekinmediği kutsal varlığı on binlerce Türk çocuğunu hatırası etrafına toplamıştır.

Son zamanlarda Atatürk'ün şahsına ve yaptığı inkılâplara saldıranlar çıkmıştır. Fakat bunun Türk gençliğin ruhunda yaptığı tepki, bizim gibi ihtiyarlık çağına yanaşmış olanlara güven verecek,

istikbale emniyetle baktıracak kuvvette ve değerdedir. Öğrenci Derneği Başkanı genç Ergun'un şu sözlerine bakınız:

"Dün nasıl Kubilây'a hayat hakkı tanımayanlar çıkmış ise bugün de aynı ideali takip edenleri yok etmek isteyenler vardır. Dün Kubilây'ı yatırıp kesenler vardı, bugün de imkân olsa memleketteki her ağaca bir Atatürkçüyü sallandırırım diyenler vardır."

Çıkarılan korkutucu ve yalan bir yobaz hareketi haberi, bu gençleri yollarından alıkoyamamıştır. Şu halde dün olduğu gibi bugün de aynı geri düşünceler ve düşünceliler mevcud bulunsa bile onları karşılayacak bir gençlik, inanan ve inandığını tutan bir Türk gençliği var demektir. Kubilây şehid olduğu zaman "genc Kubilây'ın temiz kanı, Cumhuriyetimizi kat kat tazeledi" diyen Atatürk, kurduğu inkılâpların devamından emin olsun. Çünkü inkılâp şehidi Kubilây'ın 22'nci ölüm yıldönümünde döktüğü göz yaşları Atatürk'ün büyük emanetine lâyık olan muhteşem bir inkılâp bekçileri kütlesinin diri ve kuvvetli olduğunun işaretleridir.

Gençlik ve Sanat

Bir fizik öğretmeni arkadaşımız vardı. Roman okumamakla, müzik sevmemekle, tiyatro ve sinemaya gitmemekle iftihar ederdi. Bunları manasız bulurdu. Kupkuru bir hayatı vardı. Ruhu güzellikle, zekâsı sosyal fikirlerli yumuşayıp işlemediği için basit bir insan olmaktan kurtulamamıştı. Halbuki hayat, sade maddeden ve maddî şeylerden mi ibarettir? Bir romanda ciddî kitaplara geçmemiş ve geçemeyecek bir hayat parçası insanı farkında olmadan uyandırır bir müzik eseri günlük tortularla dolmuş ruhumuzu temizler,bir piyes çok kere kendimize itiraf edemediğimiz kusurları önümüze serer.

Son günlerde Ankara Hukuk Fakültesi gençlerinin, üstüne epey dedikodu çeken Gölgeler piyesi hakkında bir tartışma yapmak üzere toplanması ve Devlet Tiyatrosu artistlerinden bazılarını da davet etmeleri pek hoşuma gitti. Piyesin kuvvetli ve zayıf taraflarını pek güzel gören gençler, bu hususdaki fikirlerini serbestçe, apaçık söylemişlerdir. Gösterdikleri alâka, beni pek sevindirdi. "Biz kanun adamıyız, böyle ciddî olmayan şeylerle meşgul olamayız" diyen hukukçular yanında hukuklu gençlerin sanata gösterdikleri bu ilgide büyük müjdeler gördük.

Hele hukukçular, cemiyet ve ferd meselelerinin doğrudan doğruya içinde olmaları dolayısile her biri kendine göre bir cemiyet ve ferd müşahedecisi olan romancıyla ve piyesciyle yakından meşgul olmalıdırlar. Hekimler de aynı durumdadırlar. Aile içinde ve dışında santkârı çeken olaylar, romanda ve piyeste türlü türlü tahlilere mevzu olur. Ferdlerdeki, hele suçludaki ruh hallerini göstermesi itibarile romanlardan ve piyeslerden edinebilecekleri tecrübeler pek çoktur. Kaldı ki memleket aydını olabilmek için bazı müşterek bilgi ve marifetlere ihtiyaç olduğu, medeni insan olarak cemiyet hayatının her cephesine nüfuz zaruretinde bulunulduğu bugün için inkâr götürmez hakikatlerdendir.

Bu bakımlardan Ankara'nın hukuklu gençlerini tebrik ederim. Bu gibi toplatılar bir defada olup bitmesin. Vesile oldukça yapılacak böyle uyarıcı konuşmalar, daima onlar için faydalı olacaktır. Unutmamalıdır ki, hayat, sade nispi temsil veya çoğunluk sistemi tartışmasından ibaret değildir. Tabiatte ve insandaki güzelliklere yabancı kalmıyalım.

İzmir'de Çocuk Tiyatrosu

Bundan sekiz on sene önce İzmirde bir tiyatro kurulmuş ve ilk zamanlarında pek de güzel iş yapmıştı. Herhalde oraya da mutad kıskançlıklar, çekememezlik girmiş olacak ki sonu gelmemiş. Bu defa üç tiyatro birden kurulduğunu duyduk. Malûm a, mizacımız, "ya hep ya hiç" cidir. Dileriz ki üçü de yaşasın! Fakat bizim burada bahsini edeceğimiz o tiyatrolar değil, çocuk tiyatrosudur. Buna doğrusu pek sevindik. Tiyatronun bir eğitim kurumu olduğunu, başlı başına bir okul hizmeti gördüğünü söyler dururuz. Yazık ki bu sözlerin uygulanması ancak bir, iki şehrimize nasip olmaktadır.

Gazetelerde gördüğüm fotoğrafı, Tilkilik ve Güzelyalı İlkokul öğrencilerinin resimlerini hayranlıkla seyrettim. Yusyuvarlak başlı kız erkek Türk çocuklarının gözlerinde toplanan dikkat kudreti, oynanan piyesten de güzel görünüyor. Bu küçük şeytanları, sınıftaki hangi ders, bu kadar kendine çekebilir? Öğretim, hekimlik gibi tabiat ve cemiyyetteki her vasıtayı küçükleri büyük yapabilme için kullanma, kullanabilme sanatıdır.

Tiyatro ile ahlâk ve karakter telkini, büyük idealleri alıştırma tesiri, tabiatte araştırma meylini geliştirme en kolay bir şekilde ya-

pılabilir. Bir zamanlar epey revacta olan "Okul temsilleri" de bir kaç zamandır tavsadı. Buna da dikkat etmek lâzım. Çok temenni ederiz ki, Amerikalı eğitim uzmanı Prof. Topkins, bu cihetleri raporunda söyler de bizimkiler de bu işe ehemmiyet verirler. Zira biz bizi dinlemeyiz. Söylediklerimiz doğru da olsa ille bir yabancı tarafından teyid edilmelidir.

Böyle Olmamalı

– Millî Eğitim Bakanlığına –

Bu ders yılı açılan bazı ortaöğretim şubelerinde asil bulunamadığı için tayin edilen vekillere epey zamandır ücretleri verilmemiş Duyduğumuza göre bu meslekdaşlar da dersleri bırakıp İstanbul Millî Eğitim Müdürlüğüne müracaat etmişler.

Bu, bir...

İkincisi, gene İstanbul ilkokul öğretmenlerinden bir kısmı, hem de bir kaç aydanberi çocuk zamlarını alamamışlar.

Acaba niçin? Tahsisat mı yok? Yoksa niçin yok? Pahalılığın alıp yürüdüğü, hayatın büsbütün güçleştiği kış aylarında bu fedakâr meslekdaşların halini düşünen kalınadı mı?

7 Ocak 1953

SON GÜNLERİN HÂDİSLERİ ÜZERİNDE BAZI DÜŞÜNCELER

Matematikçi Ordinaryüs Profesör Kerim Erim'in ölümü, Türk bilim çevresini çok kederlendirdi. Mesleğinde olgunlaşmış, en kıymetli eserlerini vereceği bir çağda onun aramızdan ayrılmış olması, hakikaten büyük kayıpdır. Esasen istiyeni ve rağbet edeni pek az olan bir şubede çalışıyordu. Tıp ve hukuk gibi pratik tarafı üstün dallara giren gençlerimizin sayısı yanında İstanbul ve Ankara Fen Fakültelerinde matematiğe heves edenler ne kadar azdır. Buna rağbet ettirici bir çare bulunmazsa zaten kadrosu kâfi olmayan lise matematik öğretmenliğine tayin edilecek liyakatte insan bulunamıyacaktır.

Prof. Kerim Erim, matematiğin yalnız işlem kısmında değil, onun felsefesinde de behre sahibi idi. Konuşmasındaki tutukluk, fikirlerini iyi ifade için tam kelimeyi bulma endişesinden gelirdi. dünyadaki bilim verilerini dikkatle takip ederdi. Çok okurdu ve bu

araştırma ve bulmalar hakkında etraflı malûmatı vardı. Gönül çok ister ki basılmamış yazıları varsa neşredilsin ve bu kıymetli matematikçimiz cenaze törenlerine inhisar eden umumi sözlü nutukların hoş kelimelerine gömülüp kalmasın.

Sayın Erim ailesine, İstanbul ve Teknik Üniversitelerindeki öğretim arkadaşlarına ve öğrencilerine bu büyük kayıplarından dolayı başsağlıkları dileriz. Tanrı ruhunu rahmetine kavuştursun.

Yerinde Bir Vait

Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri, İstanbul Gazetelerine verdiği bir demeçte yabancı ve azınlık okullarında çalışan öğretmenlerimiz hakkında gönlümüzü rahat ettirici haberler vermiş ve güzel vaitlerde bulunmuştur. Bu meslekdaşlar adına kendisine teşekkür ederiz. Söyledikleri şunlardır: "Bu husuta Maliye Bakanlığı ile temas halindeyiz. Bu vatandaşlara güzel lisanımızı öğretmek suretile harsî rabıtamızı sağlayan meslekdaşların ızdırabını çok iyi hissetmekteyiz."

Bir zaman önce bu sütunlarda yabancı ve azınlık okullarındaki öğretmenlerin gördüğü toptancı muamelelerden, bir yıl hizmetle yirmi beş yıl hizmet arasında hiç bir fark olmadığından bahsetmiş, buna behemehal bir çare bulunması lüzümunu ileri sürmüştük. Devlet kadrosundan ücret aldıkları halde ve resmî okullardaki tayin vasıfları kendilerinde aranmasına rağmen artık bu ayrılğın kaldırılması zamanı gelmiştir. Her iki Bakandan (Maliye ve Eğitim) ricamız şudur ki, bir ân evvel buna kanunî bir hal yolu bulunsun ve bu arkadaşlar bekleme cehenneminde yanmaktan artık kurtulsunlar.

Sayın Bakanın Dilde Tezadları

Aynı demeçte sayın Tevfik İleri, Anayasa değişmesi dolayısile de dil öğretimi hakkındaki fikrini açıklamıştır. Anayasada geçen kelimeleri kullandırmıyacağını ifade ederken "Anayasada geçiyor diye hükûmet merkezi yerine makarrı hükûmet diyecek değiliz" şeklinde mütalaa'da bulunmuştur. Bu demek, Anayasayı herkes istediği dilde söyliyebilecek ve öğretibilecek demektir. Böyle şey olur mu? O zaman her öğretmen veya profesöre B. M. Meclisince kabul edilen Anayasa yerine istediği dille öğretim yapmak yetkisi verilmiş olmaz mı? Böyle bir yetki, herhangi bir Bakanda mevcud mudur?

Her şeyden önce milletvekili sıfatile kanun adamı olması lâzım gelen sayın Bakanın bu kadar ihtiyatsızlık edeceğini tahmin etmezdik.

Anayasada "makarrı hükûmet" denmiş ise elbette hoca, onu öyle söyliyecek; sonra ne olduğunu yabancı dilden bir tâbir imiş gibi açıklıyacaktır. Başka çere var mıdır? "Ahkâm-ı esasiye, bilâ kayd -ü şart, teşrî, iskat, mehakim, mebus, makam-ı aid, müttehem, isdar, kuvve-i kazaiye ve başkaları gibi tâbirler tamami le kanunlaşmıştır. Bunların kullanılması kanun icabıdır. Başka türlü hareket edilebilir mi? "Anayasa böyle diyor ama siz böyle söylemeyin!" denilir mi?

Gene bu demeçle Türkçenin tabiî surette ilerlediğinden bahsederken sayın Bakan: "Güzel Türkçemiz elli senedenberi geçirmekte olduğu sadeliğe doğru gitmektedir" demiş. Cümle, aceleye geldiği için biraz bozukça olmakla beraber fikir anlaşılıyor. Fakat Bakan, biraz aşağıda nedense dil kelimesini kullanmıyor, lisan diyor. Halbuki bu kelimeyi kendileri de dahil, pek çok gençlerimiz yanlış olarak "lîsan" diye söylemektedirler. "Türk dili" tâbirinde olduğu gibi "dil" kelimesi uzun zamandanberi kullanıldığı halde onu bırakıp, hem de yanlış deyişle, "lîsan" demek de bir tekâmül mü sayılacak?

Felsefe terimleri için söyledikleri kısmen doğru. Güzel "hayal" kelimesi dururken imge demekte hiç bir sebeb yoktu. Kendisile beraberiz. "Uydurmaları temizledik" dedikleri yeni felsefe terimleri kitabı şimdi önümde duryor. Meselâ üniversel karşılığı eskiden tümel idi. (Bu tüm kelimesini hemen bütün Anadolu kullanır, nitekim tümen kelimesi buradan gelse gerektir.) O atılmış, yerine bütünsel alınmış. Peki, bu kelime uydurmanın gözü değil mi?

Şu halde kendilerinden önce yapılmış kelimeler uydurma oluyor, kendi zamanlarında yapımış olanlar icad buyurulmuş sayılıyor, demektir. Oysaki bu "bütünsel" kelimesi, gerek gramerce yapılışı, gerek manaca konuluşu bakımından tamamile yanlıştır. Üstelik çirkin de... Bütün, ancak frenkçedeki tous, tout veya ensemble karşılığı olabilir. Universel ile ne alâkası var? Şu halde Bakanlık makamında otururken öyle şeyler yapılır ki, insanın âleme ilân ettiği fikir ve kanaatlerini böyle çırılçıplak yalanlar.

Onun için Bakan da olsa büyük lokma yemeli, böyük söz söylememeli. Hiç bir hususta yukarıdan atmamalı, aşağıdan almalı.

Sayın Bakana son günlerdeki sözleri dolayısile vereceğim halisane öğütler daha da var ama bugünlük bu kadarla iktifa edelim.

Lâiklik Haftası

Cemiyet hayatımıza girmesi gereken kavramlar etrafında yapılan bütün toplamlar faydalıdır. İşi zorbalığa bindirmeden yapılacak tartışmalar da yanı şekilde alnatıcı ve öğretici olacaktır. Onun için Lâiklik Haftasını düşünüp tertipleyen yurddaşlarımıza candan teşekkür ederiz. Orada bütün konuşulan meseleler kıymetlidir, üstünde durulmağa değer davalardır. Aydın insanlarımızın bu noktalarda fikir söylemelerini ancak memnunlukla karşılarız.

Herkesin tıpatıp aynı düşüncede olması ne mümkündür, ne lâzımdır. Yeter ki sakin bir üslûp içinde karşılıklı kanaatler ortaya konsun, incelensin ve derinleşsin. Bunun yolu da bir araya gelmek, karşılıklı saygı duygusile, kimse kimseden şüpheye düşmeden görüşmektir. Kim umardı ki cahil bir adam olduğunu söyliyen Hüseyin Köycü ismindeki bir vatandaşımız bir çok âlimlerimizin cesaret edemedikleri hakikatleri, kalabalık bir aydınlar topluluğu önünde çatır çatır söylesin.

Üniversite Bahçesinde Atatürk

Nihayet gençler muvaffak oldunuz, Yüreklerinde yaşıyan Atatürkün tunç gölgesini bahçelerine dikecekler. Onlardan beklediğimiz de budur. İki genç Türk heykeltraşı Görey ile Atamyolu, bu anıta bütün ruhlarını verecekler ve elbette güzel bir eser meydana getireceklerdir.

Atatürk her zaman ileri nesilleri düşünürdü. Yaptığı inkılâplar, şahsî itiyadlarından da birer fedakarlık değil midir? Onları hep gençler, ileri nesiller için yaptı. Gençler de ona borçlarını fikirlerine bağlılıkta, hâtırasına hizmette gösteriyorlar. İnkılâpların koruyucusu olmaları, yarınki bahtiyar Türk vatanının kurucusu olacaklarına en kuvvetli delildir.

Ünivesite İdaresinin aldığı son karar, Atatürk'ün heykelini istisna etmeli ve gençlerin şevkini ve gayretini kırmamalıydı. Neticenin böyle olacağını ümid etmekteyiz.

14 Ocak 1953

ÜNİVERSİTE VE POLİTİKA

Memleket aydınlarına dayanmadan hiç bir iktidar, yerinde durmağa devam edemez. En despot hükümdarlar bile kendilerince hizmet edecek élite: seçkin zümreyi yeşitirmede çok dikkatli davranmışlardır. Her yıl Mülkiye-i Şahane mezunlarından birinci ve ikinciyi mabeyne kâtib alan, mezunlara altın saatler dağıtan Abdülhamid bunun bir örneğidir.

Demokratik rejimlerde tatbik edilen hürriyet usulü, bu ilgiyi daha başka şekillerde gösterir. İngiltere'de son zamanlara kadar bazı eski ve büyük üniversiteler milletvekili seçerlerdi. Oxford, Cambridge, Birmingham gibi İngiliz üniversitelerinin başına İngiliz devlet adamlarından rektör alırlar. Bu gelenek hâlâ devam etmektedir. Lord Halifax, Mr. Eden böyledir. Başbakan Baldwin böyleydi. Fransa'da üniversite rektörleri, aynı zamanda bir kaç vilâyetten mürekkep akademilerin idare âmiri oldukları için üniversite tarafından seçilen adaylardan birinin Millî Eğitim Bakanlığınca tayini suretile vazifeye getirilirler.

Bizde üniversiteler, 15 Haziran 1946'dan beri otonomdur. Siyasî iktidar, hiç bir zaman bu yüksek ilim kurumlarına kayıtsız kalmamıştır. Son günlerde İstanbul Üniversitesinde verdiği demeçle bu alâkasını gösteren Başbakan, Üniversite muhtariyetine büyük bir titizlikle bağlı olduğunu, günlük politikaya karışanlar olduğu halde muhtariyet prensipine dokunmasın diye bunu müsamaha ile gördüğünü ifade etmiş ve gençlere hürriyet ve inkılâp yolundaki hareketleri dolayısile teşvik edici, kuvvet verici sözler söylemiştir.

Hemen ertesi günü muhalefet gazetesinde bu demecin pek sinirli bir tenkidini gördük. Bazen politikada icra organlarında yer alan, o olmadığı vakit üniversite kürsüsünde profesörlük eden bu münavebeli meslekdaşımız, üniversite mensublarının politika ile uğraşabileceklerini, üniversiteler kanununda bunu yasak eden bir madde olmadığını, iktidar partisi programında buna müsaid bir kayıd bulunduğunu ileri sürüyor.

Acaba bu görüş kanun bakımından doğru mudur?

Kanun bakımından diyoruz, çünkü demokrasinin yerleşmesi bakımından bütün memurların siyasetle uğraşması meselesi; as-

kerlerin ve zabıta mensuplarının en büyük hak ve vazifeleri olan seçimlerden uzak kalmaları davası, henüz halledilmemiş hürriyet konularından biridir. Biz burada bu cihete temas etmiyeceğiz. Üniversite kanununun bu hususta nasıl bir hükmü ihtiva ettiği, birbirini hemen üç dört sene ara ile takip eden iki olayda münakaşa edilmiştir. Akıl hastalıkları ordinaryüs profesörü Dr. Fahreddin Kerim İstanbul C.H.P. il başkanı olduğu vakit, o zamanki hükümet, bunu kanunî bulmuştu. Fakat Üniversite Kurulu itiraz etti. "Aza olabilir, başkan olamaz" dedi ve Profesöre bunu tebliğ ederek profesörlükle başkanlıktan birini ihtiyara Dr. Fahreddin Kerim'i mecbur etti. Doktor, başkanlıktan çekildi ve kürsüsünü muhafaza etti. İkinci olay, 1950'de görülmüştür. O da aynı Üniversitede su ile tedavi ordinaryüs profesörü Dr. Nihad Reşad'ın Demokrat Parti İstanbul başkanı oluşudur. O zaman, o zamanki iktidarın itiraz sesi yükseldi. Üniversitenin harekete geçmesine vakit kalmadan C.H.P. devrildi ve başkan, profesör milletvekili, arkasından da Bakan oldu ve mesele kapandı.

Bu defa bir hukuk profesörünün ve bir kanun adamının "üniversiteler kanununda, üniversite mensuplarının politika ile meşgul olmıyacaklarına dair hüküm yoktur" esasına dayanması bizi bu kanunun yeniden incelemeğe götürmüştür. Kanunda üniversite mensuplarının siyasetle uğraşmalarını meneden bir kayıd olmadığı gibi müsaade eden bir hükme de rastlamadık. Yalnız şöyle bir madde gördük:

"Madde 77 – Bu kanunun hüküm koymadığı hallerde genel hükümlere uyulur."

Kanunda politika ile iştigale müsaade eden bir hüküm olmadığına bakmayıp hukukçu profesörün buyurduğu gibi "meneden hüküm yok" diye müsbet netice çıkarırsak daha bu türlü teşkilât kanunu bulunan bir çok müesseselerimiz vardır ki onlar da aynı görüşe uyar, politika ile iştigale yetkili olduklarını iddia edebilir. Bizce bu görüş, kanuna aykırdır. Kanunda mademki açık müsaade hükmü yoktur; umumî hüküm, memurlar kanununda aranmak icab eder. Halbuki orada şöyle denilmektedir:

"Madde 9 – Memurların siyasî cemiyet ve kulüplere intisap ve devamları, her nevi intihabata müdahaleleri ve siyasî neşriyat ve

beyanatta bulunmaları memnu ve bilmuhakeme sübutu halinde tardlarını muciptir."

Şüphesiz sert bir hüküm. Fakat ne yapalım kanun. Biz bunu böyle anlıyoruz ve üniversite muhtariyeti kanununun ders hududu dışında politikacılığa cevaz vermediğine ve umumî hükümlerin bu noktada yürürlükte olduğuna kanaat getirmiş bulunuyoruz. Kanun görüşümüzde hata varsa hukukçularımızın bizi bu noktada aydınlatmalarını dileriz. Bahsi bitirirken şunu da ilâve edelim ki, kanunlara göre düzeltilmesi gerekli bir vaziyet varsa o değişmeden hiç kimsenin buna "müsamaha" etmeğe salâhiyeti olmıyacağıdır. Çünkü demokrasi, şahıslar ve makamların değil, kanunların eğemenliğidir. Nitekim demokrasinin başka bir tarifi de doğru sözlere darılmamaktır!!...

Polis Mecmuası

Bir arkadaşımın elinde görüp aldıktan sonra içini okuduğum bu dergiden meslekdaşlarıma bahsetmek ihtiyacını duydum. Evvelce olmuş, neticesi anlaşılmış zabıta olayları, sağlık bahisleri, çocuk hikâyelerile bu dergi, dikkatle okunmağa değer konulara dokunmaktadır. Bunlar arasında ceza hukuku enstitüleri, sosyoloji ile ugraşan bilim adamları çok mühim olaylar bulacaklardır. Hattâ daha alt derecedeki öğretim kurumlarımız, ahlâk ve cemiyet içinde kötülüklerden korunma bakımından bu dergiyi ders vasıtası olarak kullanabilirler.

Bazı yabancı memleketlerde başlıbaşına bir edebiyat nev'i olan ve türlü mükâfatlar tertiblenen polis edebiyatı için bizdeki hevesli-lerine bu dergide çok malzeme vardır. Hekimi hastalıkların pisliği nasıl iğrendirmezse cemiyet hastaları demek olan suçlular da sosyal meselelerle uğraşanlara öylece tiksinti vermemelidir. Kendi realitelerimizi görmeğe alışmak Türk ilminin gelişme şartlarından biridir. Bu konuda çalışanlarla ilgilenmek, o şartların yerine gelmesine yarıyacak en verimli harekettir. Dergide ayrıca tarihi alâkadar eden kıymetli hâtıralar da vardır.

Polis ve jandarma mesleğinde üstün vazifelere kadar yükselmiş tecrübeli zabıta yazarları bulmuş olan bu dergiyi tebrik etmekte ciddî bir zevk duymaktayız. Onu alıp okuyacak meslekdaşlarımızın bu kanaate iştirak edeceklerine eminiz.

Turhal Ortaokulu

Turhallı bir okuyucumuzdan aldığımız şu mektubu yayınlıyoruz:

"Gazetenizin, bilhassa sütununuzun okuyucularındanım. "Köşenizde" elinize aldığınız davalar, ileri sürdüğünüz fikir ve temennileri zevkle takib etmekteyim, 24 kasım 1952 günü yazınızda "Şehirlerde okul yapımı" başlıklı bölüm, bana bir haftadır içinde çalışmağa başlanan okulu size duyurmağa sevketti. Gazete ve ajanslara intikal edemiyen bu müessese, muhitimiz için gurur ve iftihar vesilesi olmuştur.

Turhal Ortaokulunun iki sene evvel temeli atılmış, bugün her türlü ihtiyaçlara cevap verecek bir kuruluş halinde öğrecilerin istifadesine açılmış bulunmaktadır. Şehrin en güzel yerinde, şeker fabrikasının hibe ettiği on bin altı yüz metre karelik bir arsa üzerinde, zelzele bölgesi tipi plân uygulanarak yapılan bina, 146 bin liraya mal olmuştur. Bu paranın 50 bin lirasını şeker şirketi, 50 bin lirasını mahallin belediyesi, üst tarafını da Millî Eğitim Bakanlığı vermiştir. Binanın temini bakımından şeker fabrikası idarecileri her türlü müzahereti esirgememişler, mümkün olanı yapmışlar ve yapmaktadırlar. Kendilerini minnet ve şükranla anmak bir borç ve vazifedir.

Üç senedenberi Şeker İlkokulu ile beraber normal olmayan şartlar içinde çalışan Ortaokul, yeni binasında 24 kasım 1952 pazartesi günü yapılan mütevazı bir açılış merasiminden sonra tedrisata başlamıştır."

Yapılanlara teşekkürlerimizi Turhal'lı kardeşlerimize en candan tebriklerimizi sunarız. Yeni okullarında yetişecek çocuklarımıza millet ve memleketimiz için hayırlı başarılar dileriz.

19 Ocak 1953

KÖY KURSLARI HAKKINDA

Köylü kadın ve erkekler için senelerdenberi başlamış olan kursların son zamanlarda geliştiğini görüyoruz. Ufak tefek demir ve teneke işi gösteren zanaat kursları, kadınlara dikiş, yemek öğreten kurslar, ticaret kursları, halk eğitimi kursları, köylüler arasında istekle beklenir hale gelmiştir. Buna her yerde cevap vermek için şimdiye kadar alınan tedbirleri daha da genişletmek, daha da kuvvetlendirmek lâzımdır.

Geçen yıl bu kurslara 9.275 vatandaşımız devam ettiği halde içinde bulunduğumuz yılda devam edenlerin sayısı 15.030'a yükselmiştir. Buna şüphesiz müteşekkiriz. Fakat bu işleri toptancı gözle ve kitleyi düşünerek ele almalıdır. Kırk bir köyün on yedi milyon halkını gözönüne getirseniz 15 bin, çok küçük bir sayı kalır. Türk gayreti ve himmetine vurunca bu rakamlar bize pek zayıf görünür. Hükûmet ve Meclis, maarif işlerine para ayırmaktan çekinmiyor. Vazifeliler bundan istifade etmeli, binler ve binlerce öğretmen yetiştirip bunları öğretim vasıtalariyle, her imkândan istifade edecek şekilde donatıp köylere yollamalıdır.

Biz böyle düşünüyoruz. Asırlarca ihmal edilmiş, kendi haline bırakılmış koca bir vatandaş kitlesi, ancak toptancı hamlelerle kalkınabilir. İlk öğretimde öyle olmadı mı? Eğer iki sene içinde birden yirmi Köy Enstitüsü açılmamış olsaydı, beş yüz, nihayet bin mezun veren öğretim müesseseleriyle hiç bir iş yapılamazdı. Bunu başaranlara teşekkür edileceğine vura vura abalarında tüy bırakmıyanları görüp de şaşmamak elden gelmiyor. Köy kursları meselesinde de büyük çapta işe girişmek lâzımdır. Yoksa 15 bini 150 bin yapmak için asırlar beklemeğe mecbur oluruz. Unutmıyalım ki bize duruyor gibi gelen dünya, boşlukta başdöndürücü bir hızla dönmektedir.

Verem ve Gençler

Halkımızın ince hastalık dediği verem, en çok gençlere musallattır. Gençliğin yoksullukların, ihmalleri, bu hayat kemirici derdi onlara belâ eder. Çok kere başlangıçta ehemmiyet verilmez, verilse kolay kolay tedavi çareleri ve gıda vasıtaları bulunmaz. Bin şükür olsun, son senelerde memlekette "verem şuuru" uyanmıştır. Bir taraftan devlet, diğer taraftan halk ve uzmanlar, bu sağlık konusunu önemle ele almışlardır. Yardım derneklerinin çalışması ayrıca şükrana lâyıktır.

Yüksek öğretim gençlerimizin bu hayat davasında da canlı hareketlerini görerek gönüllerimizde rahatlık duyuyoruz. Ankara Tıp Talebe Derneğinin, bütün üniversiteleri ilgilendiren yeni ve yerinde hayırlı bir işe giriştiklerini duyduk. Ankara'daki dispanserler, bütün öğrencilerin radyoskopilerini alacak, onların sağlık durumlarını tesbit edecektir. Bir çok yavrularımızın farkında bile olmadık-

ları bu hastalıktan kurtarılmaları için ilk tedbir, onun var olup olmadığını meydana koymaktır. Bundan sonra alınacak tedbirleri elbette elbirliğiyle bulmağa gayret edeceklerdir. Ankara Tıp Talebe Derneğini candan kutlarız. Teşebbüslerinde başarı sağlamalarını dileriz.

Bir Kayıp Daha

Kıymetli meslekdaşımız, sanatkâr, ressam Kenan Temizan'ın ölüm haberi, bütün sanat ve dostlar çevresi gibi bizi de yürekten acılandırdı. Bu heyecanlı ve çalışkan arkadaşımız, senelerce yaptığı resimler ve sadece elinin emeği ile Almanya gibi ileri bir memlekette hayatını kazanmış ve parlak bir şöhret yapmıştı. Ortaya yeni modalar atacak kadar kıymetini kabul ettiren merhum, İkinci Dünya Harbi içinde oradaki durumunu tasfiye ederek memlekete döndü. Devlet nizamlarının en ileri imkânlarından istifade edilerek Güzel Sanatlar Akademisi Dekorasyon Şubesine baş olarak tayin edildi.

Orada, pek sevdiği gençleri bu meslekte yetiştirmek için bütün gayretiyle çalıştı. Her zaman neşeli, her zaman ümitli mizacı ona sıcak bir dostlar çevresi kazandırdı. Fakat Almanya'da geçirdiği serbest ve bağımsız sanat hayatını memleketimizde bulamıyordu. Dışarıda tanınamadı. Akademide istediklerini yaptıramadı, malî usuller, idarî düşünceler, her arzusuna bir köstek vuruyordu. Güler yüzü, ancak bu isteklerin yerine gelemediğinden şikâyet ettiği zamanlar buruşuyordu, elemleniyordu.

Onu, uğradığı korkunç hastalığın perişan ettiği zamanlarda da gördüm. Hatır sormalardan sonra hemen sözü memlekette sanat hayatının nasıl gelişebileceğine getirdi, hastalığını unutmuştu, durmadan söylüyordu. O, ölmüştür. Fakat Kenan'daki sanat aşkının öleceğine bir türlü inanamıyorum. Her halde yetiştirdiği gençler, onun soğuyan vücudundaki bir ruh sıcaklığını kendi benliklerine geçirmişler, devam ettireceklerdir. Yakınlarının, dostlarının başları sağolsun. Tanrı onun aziz varlığına rahmetini bol bol yağdırsın.

Şef Meselesi

Yanlış anlaşılmasın, siyasî parti şeflerinden söz açmak niyetinde değilim. Her yeni parti kuruldukça bir şef daha kazanıyoruz.

O hususta darlık içinde değiliz. Benim burada bahsetmek istediğim, orkestra şefliği meselesidir. Ferid Alnar'ın mezun olduğu ve Cumhurbaşkanlığı orkestra şefliğinden çekileceği haberleri, beni bu konuda konuşmağa mecbur etti. Sultan Mecid, hattâ Sultan Mahmud zamanından beri hep yabancılardan orkestra şefi getirtiriz. Boyu bosu ile Mızıka-i Hümayundan Zeki Bey, muavini Veli Bey, şimdiki şef İhsan Güncer bu işin askerî geleneğini yerli olarak devam ettirmişlerdir. Bir de gençliğimizde İstanbul'da park içinde çalan bahriye mızıkasının canlı ve sinirli bir şefi vardı, adını unuttum; onu nasıl hayranlıkla seyrederdik, şimdi pek güzel hatırlıyorum.

Bugün için orkestra şefliğinde adı söylenen iki sanatkârımız var: Cemal Reşit, Ferid Alnar. Birincisi, bilmiyorum, halinden memnun mudur; fakat ikincisi her halde ayrılmak niyet veya mecburiyetinde.

Senelerdir Ankara Devlet Konservatuarında Kompozisyon şubesinde bu işi için mezunlardan yeni gençler yetiştiriliyor diye duyuyorduk. Fakat halen büyük orkestrayı bir ecnebi şef idareye devam ettiğine göre henüz orkestranın başına geçecek böyle bir gencimiz yok demektir.

Bu niçin böyle oluyor?

Bir defa beste yapınların kendi eserlerini idare etmelerine imkân vermek lâzımdır. Halbuki kulağıma gelen şeyler, beste yapanların eserlerini mevcud orkestralarda çaldıramadıkları merkezindedir. Bu, düpedüz bir idaresizliktir. Kaldı ki, büyük orkestra bugün için tam istiklâl halinde imiş. Üstelik sayın Millî Eğitim Bakanı da bu sanat şubesini kuvvetlendireceğine Güzel Sanatlar Umum Müdürlüğünü, henüz teşkilât kanunu yürürlükte olduğu halde, bir kalemde ortadan kaldırmış, başka bir öğretim umum müdürlüğüne şube olarak bağlayıvermiştir. Ne akla hizmetle bunu yapmıştır, kendisinden sormuyoruz bile. Sayın Bakan hele son zamanlarda bir "yalanlama" makinesi durumuna gelmiştir. Bu türlü ince işlerle uğraşacak vakti, mecali yoktur. Bunu takdir etmemek, en hafif, nezaketsizlik olur.

Halbuki bu işle ciddî olarak meşgul olmak gerekmektedir. Yabancı orkestra şefleri memlekete getirtilebilir ve getirtilmelidir

de. Fakat bu, kısa zamanlar için olmalıdır. Esaslı tedbir, Kompozisyon şubesinden çıkan istidadlı gençlerin, behemehal, müzik geleneği olan garp memleketlerine gönderilmeleri, bilhassa orkestra şefi olmak üzere yetiştirilmelidir. Teşbihte hata olmaz derler; öyle bir memleket düşününüz ki, mükemmel otomobiller yapıyor, fakat şöförünü hariçden getirtiyor. Bir de dünyanın emeğini vereceğiz ve masrafını edeceğiz, orkestralar kuracağız; fakat şeflerini durmadan dışarıdan ithale mecbur olacağız. Buna mutlaka bir son verilmelidir.

Güzel sanatları millî kültürün müstakil bir şubesi saymıyacak kadar dalâlete düşenlerden bunu beklemek hayli saflıktır. Fakat devlet ve hükûmet başındaki büyüklerden ümitli bulunmakta kendimizi isabetli ve haklı bulmaktayız.

4 Şubat 1953

MİLLÎ EĞİTİM ŞÛRASI

Gazi Eğitim Enstitüsünün konferans salonu, devlet adamlarımız, ilkokul temsilcilerinden yüksek okullar ve üniversiteler mensubu bilginlere kadar her dereceden eğitim mensupları, türlü kültür derneklerinden gelen değerli şahsiyetlerle dolmuştu. Bu manzarayı muhabbet ve hürmet duygularile seyrettim. Memleket gençliğini hale ve istikbale hazırlayan fedakâr ve saygı değer mesleğimizin en büyük tefekkür karargâhı bir heyet: Millî Eğitim Şûrası...

Bu heyet niçin ve nasıl toplanmıştır?

Bu heyet, 1933'te çıkmış, 2287 sayılı kanunun emrile, birincisi 1939 da davet edilen Maarif Şûrasının beşincisinin, 400'e yakın üyesi var. Türkiyede ilköğretim meselesi hakkında kararlar alacak. Sayın Bakanın açış nutku ile meselenin aslını öğrendik. Dikkatli ve objektif yazılmış bu nutkun, sayın Bakanın bundan sonra söyliyecekleri için kendisine bir örnek olmasını candan dileriz. Çünkü memleket terbiyesini temsil eden bir bakanın daima böyle ciddî, hesaplı, "gayrimütecaviz" olması ve düşünerek söylemesi, candan temenniye değer bir hâdise haline gelmişti. Bu nutuk, ilerisi için hayra delâlet eden bir beşaret olsun...

Bir noktaya işaret edeceğim: Şûra hakkındaki kanun, 1933 yılının görüşüne uyularak heyete kimlerin iştirak edeceğini kesin

olarak tesbit etmiştir. Aradan geçen yirmi sene bu görüşü, pek tabiî değiştirmiş ve genişletmiştir. Böyle çok üye davetini bu bakımdan yerinde ve lüzumlu görmemek mümkün değildir. Fakat alınacak kararların kanunî kıymeti yönünden bir mesele karşısında bulunulduğu da meydandadır. Onun için Şûranın üyeleri ikiye ayrılıyor demektir: Bir kısmı kanuna göre iştirak edenler, bir kısmı kanun dışı çağırılmış olanlar...

Birinci Maarif Şûrasında bu iki vasıftaki üyeler ayrı ayrı oturmuşlar; başkanlar, oy toplayacakları zaman her iki tarafın oylarını ayrı ayrı almışlardı. Nitekim sonradan bastırılmış olan zabıt kitaplarında bu cihet, pek açık görülmektedir. V. Şûrada da aynı usule riayet edilmesini kanun bakımından nazara almak lâzımdır sanırım. Esasen kanun, mutlaka yeniden değiştirilmeğe muhtaçtır. Ne Şûranın ve ne de umumî efkârın haberdar olmadığı merkez teşkilât kanununda bu mesele herhalde düşünülmüş olacak!

V. Şûraya ilköğretim işi konu olarak verilmiştir. Pek güzel, pek yerinde... Fakat ilköğetim işini de içine alan ve maarifin kurtuluş kanunu demek olan teşkilât kanununu niçin Şûradan geçirilmeden B. M. Meclisine sunmuşlardır? Bunun sebebini anlamak güçtür. Asıl, o ana kanun tasarısı Şûradan geçmeliydi. Demokratik anlayışa göre tayinleri birer umum müdürün takdirine bırakmıyan, kurulacak daimî ve muvvakkat heyetleri istişare ve hattâ karar yetkilerile cihazlandıran, teftiş ve murakabe hususlarını ciddi esaslara bağlayan, merkez kadar dışarı teşkilâtı gene heyetler vasıtasile kuvvetlendiren yeni bir teşkilât kanununa ihtiyac vardır. Acaba yeni teşkilât kanunu hangi prensip ve hangi usulleri kabul ederek tanzim olunmuştur? Bunu bilmiyen Şûra, onun bir parçası olan ilköğretim kanunu tasarısını etraflı olarak nasıl inceleyecektir, bilinemez.

Diğer bir mühim cihet daha var, sırası gelmişken onu da açalım:

Şûralara yığın yığın maddeler verilince asıl prensip davaları arada kaynayıp gitmektedir. Komisyonlar, kendilerine verilen bu tomarların teferruatı içerisinde tartışmalara giriyor ve meselelerin dayanması lâzım gelen temeller gözden tabiî şekilde kaçıyor. Bunu ayarlamak, bilhassa prensip davalarını belirtip onun üstünde düşünmek zarureti artık meydana çıkmıştır. Meselâ ilk öğretim

işinde yalnız devlet bütçesine yüklenmeyip hususî idare ve mahallî bütçelerin yardımını sağlamak meselesi... İşte, bu, bir prensip meselesidir. Kanunun herhangi bir maddesine iki cümle ile girebildiği halde memlekette yapacağı umumî akis düşünülerek etraflı bir incelemeye tâbi tutulmalıdır. İlkokul binalarını yaptırmada bundan önce uygulanan rejim, halkımızın sert şikâyetlerine sebep olmuştu. Köy bütçelerinden para alma, acaba daha mı az şikâyetleri davet edecektir? Bu gibi noktalar, üstünde zihin yormaya değen nazik meselelerdir.

Sayın Bakan, ilköğretim işi tatbik olunurken halk ile devletin işbirliği üzerinde dikkatle ve isabetle durmuştu. Daha birinci umumî oturumda üyelerden birinin halk terbiyesi, diğerinin okul-aile birliği hakkındaki tekliflerine şahsen muarız oldu. Acaba niçin? Bunu da anlamak zordur. İlköğretim meselesi incelenirken ilköğretimin kazası demek olan okul dışı halk eğitimini nazara almadan, halk ile devlet arasında işbirliğini prensip olarak ileri sürerken, hem de okul - aile birlikleri mümessilini kanunda olmadığı halde Şüraya davet etmek isabeti gösterildiği halde bu konuyu programa koydurmamak, bize makul olarak izahı güç bir davranış gibi geldi. Gerektir ki bunda bir hikmeti hükümet ola!

Şüranın kısa zamanda bu açıkladığımız hususlarda nasıl bir çıkmaza girdiği sarahatle görülmektedir. Okullara öğretmen yetiştirilmesi, öğretmen okullarile Köy Enstitülerinin birleştirilmesi gibi meseleleri inceliyen komisyon; henüz kanunlaşmamış ve tasarı halinde bulunan bu konuların esası hakkında konuşup bir neticeye varmaksızın Bakanlıkça hazırlanmış ve teferruata ait hususları müzakere etmekteki mantıksızlığa haklı olarak elkoymuştur. Şehre gidecek öğretmenlerle köyde vazife alacak öğretmenlerin aynı yetiştirilme usullerine tâbi tutulmaları keyfiyetini, şimdiye kadarki tecrübelere göre iflâs etmiş bir yol sayanlar çoktur. Her şeyden evvel bunun üstünde Şüranın fikri alınmalıydı.

Dahası var; Köy Enstitüleri, öğretmen okulları gibi altı seneye çıkarılmıştır. Acaba buna ihtiyaç var mıydı? Bu da düşünülecek, konuşulacak bir davadır. Lehte, aleyhte söylenecek çok şey vardır. Bu kadar mühim bir konuyu önceden çözülmüş sayarak bundan sonrası için Şûrayı karar almağa zorlamak ana meselelerin bu heyetten kaçırılması hissini doğurmaktadır. Esasına fikri uymamış

üyeler, teferruatı tesbit eden projeleri alâkasızlıkla karşılamakta haklı değil midirler?

Gelelim kararlara:

Nihayet bir hafta içinde, geceli gündüzlü çalışarak Şûra, bir takım kararlara varacaktır. Sonra ne olacak? Kanuna göre bu kararlar istişarîdir. Yanî? Yani Bakanın şahsî kanaatine uyup uymamasına göre tesir kazanacak demektir. Görüyoruz ki, ipliklerin tam bağlanacağı yerde çözülme başlamaktadır. Şu halde teşkilât kanununun Şûraya getirilmemesindeki isabetsizlik ortadadır. Gelseydi Şûra, en yüksek bir Bakanlık organı olarak nasıl kurulmalı, kaç cins karar almalı, kesin kararlara varabilmeli mi, gibi hususlar, müzakere konusu olacak ve meslek vicdanının kanaati bütün serbestliği ile ortaya çıkacaktı. Bugün için buna imkân yoktur.

Bu hatırımıza gelen cihetlerin bir gün dikkate alınacağından zerrece şüphe etmiyoruz. Çünkü realitelerin her gün kendilerini zorla kabul ettirdiklerini bir bir görmekteyiz. Dileğimiz, vakit, geçmeden tam çürüyüp çıkarmağa mecbur olmadan ağrıyan dişlerimiz gibi askıdaki işlerimizi de zamanında doldurmaktır. Şurası muhakkaktır ki V. Millî Eğitim Şûrasının toplanması kültür ve eğitim hayatımızın bugünlerdeki en mühim ve en ümid verici bir olayıdır. Çalışanları hakkında düşündüklerimizi ileride söylemek üzere şimdiden başarılar dileriz.

10 Şubat 1953

DERS TATBİKATI GARİBESİ

Bugün okullarda bulunan yeni çağdaşlar kuşağının hayat denemelerine dayanarak yetiştirilmesini kim istemez. Şüphesiz çocuklarımıza ve gençlerimize becerikli insan terbiyesi verilmelidir. Fakat bu demek, yediği yemeklerin nasıl pişirildiğini öğretmek için daha ilkokul sıralarında iken çocukları mutfakta aşçılığa, bindikleri şimendifer veya otobüslerin nasıl yürüdüğünü anlatmak için lokomotiflerde ateşçiliğe veya direksiyonda şöförlüğe, devlet idaresini bildirmek için Bakanlıklara ve Başbakanlıklara getirilmeleri ve fi'lî olarak buralarda çalıştırılmaları demek değildir.

Seyrüsefer tatbikatı yaparken ezilip genç yaşında hayattan giden zavallı Cemal'in ölümüne yüreğimiz kanıyarak acıdığımız şu ânda bu düşünceler yersiz görülebilir. Fakat asıl hayattan ders alınağa muhtac olanların, bu yavrucuklar değil, onlara böyle yersiz ve mânasız vazifeler vererek hayatlarına mal olan akla uymaz işleri yaptıranlar olduğunu söylemekten de kim kendini alıkoyabilir? Bu cinsten talimatları hangi sivri akıllılar yapmıştır, arslan gibi zabıta memurlarımızın kan ter içinde yaptıkları bu ağır vazifeleri bacak kadar çocuklara yükletmeyi düşünenler kimlerdir?

Bu gibi yanlış hareketlerin sorumlularını halk efkârı tanımalıdır. Hata kurbanına yapılan bir cenaze törenile mesele kayıdsızlığın mezarına gömülmemelidir.

Bir zamanlar gene böyle bir tatbikatcılık salgını olmuştu. İlk okul çocuklarına meselâ alkolizmin kötülüklerini yerinde göstermek için hocaları onları meyhanelere götürüyorlardı. Birgün Karaköy meyhanelerinin birinde kendilerine böyle bir ders tatbikatı yaptırılmış olan çocuklar hayat bilgilerini arttırıp çıkmışlar, ben de oradan geçiyordum. Küçük delikanlılardan biri bir arkadaşına şöyle diyordu, hiç unutmam:

– Öğretmen bize rakı fena şeydir dedi ama, görmedin mi, adamlar ne de tatlı içiyorlar?

Eminim ki o çocuk veya çocuklar, müşahedelerinin kendilerinde uyandırdığı tecessüsle bu tatlı tatlı içilen şeyi denemek için zekâlarını lüzumsuz yere ve üzüntü ile işletmişlerdir. Bereket versin bu mübalâğalı usul, çok sürmedi, kaldırıldı idi. Her yaşın kendine göre bir anlama ve yapma kudreti olduğunu unutmamalıyız. Öğrenciyi pasif halden çıkarmak için okulun içini ve dershaneyi bırakıp çoluk çocuğu sokağa dökmekte ve boş yere hayattan etmekte bir fayda olmadığını anlamada bu hazin hâdise memleket maarifini idare edenlere son tecrübe olsun...

Yerinde Bir İhtar

Cumhurbaşkanımız, Maarif Şürasını ziyaret etmiş. Müzakere salonunu gezerken sıra üstünde eski harflerle tutulmuş notlar görmüş. Pek haklı ve pek yerinde olarak bu lâübali hareketi hoş bulmamış ve ihtarda bulunmuş. Mevkii ne olursa olsun, inkılâba inanan bir Türk vatandaşının bu duyguda bulunmasından daha

tabiî ne olabilir? Şüphesiz bu ihtar, sayın Bayar'ın yüksek ve temsilî sıfatile daha da kıymet ve tesir kazanmıştır. Meslek vicdanının tercümanı olduklarına emin olsunlar.

Hatırıma bir hikâye geldi. Hekimliğin geri olduğu bir devirde bir hasta, tedavi olunmak üzere tabibin birine gider. Adam hastayı muayene eder ve bir hafta sonra gelmesini söyler. Haftayı geçirip gelen hasta, şekerli şeyler yememesini kendisine ihtar eden ve alınmak üzere ilâçlar veren tabibe sorar:

– Neye geçen hafta bu ilâçları vermediniz ve bana dokunduğunu bildiğiniz şekeri yememekliğimi o zaman söylemediniz?

Tabib cevab verir:

– Benim bu tavsiyemin size tesir edebilmesi için kendim şeker yememeli idim. Bir haftadır perhiz ediyorum. Bundan sonra ilâcların size nasıl faydalı olacağını göreceksiniz.

Hikâye diyip geçmiyelim. Alınacak ders meydanda. Duyduğumuza göre eski harfli notlar, Şûranın tek ve mühim konusu olan ilköğretim teşkilâtının başında bulunan zata aitmiş. Şûrada eski harfle not tutan, yalnız o değildir. Bilmeliyiz ki, bütün devlet dairelerinde ve o arada Eğitim Bakanlığında bu geri hal alıp yürümüştür. Tayyare piyangosu tersine çıkan umum müdür vesilesile, Bakanlar ve yüksek memurlar dahil, bütün resmî sıfatlı vatandaşlar bu kanun hilâfı işi artık terketmelidirler. Terketmiyenlere de terkettirilmelidir. Cemiyetimizin ilerlemesine daima bu ikilikler engel olmuş, çelme takmıştır. Hele öğretici vasfı ve vazifesi olanların bu noktaya candan dikkat etmeleri, bir vatan ve bir inkılâp borcudur.

Din Dersleri Meselesi

Bütün demokrat memleketlerin bir hal tarzına bağladıkları bu mesele, bu defa Maarif Şûrasında ciddî tartışmalara sebep olmuştur. Olabilir. Olmıyacak bir şey varsa sayın Bakanın konuşma tarzıdır. Sayın Bakan ya ne zannediyordu? Elbette her esaslı memleket davası ortaya konulduğu zaman karşısına Atatürk çıkacaktır.

Bir de Bakan, niçin Şûra üyelerini serbest bırakmıyor? Böyle bir toplulukta Bakanı söyletecek bir tek sebeb olabilir. Esaslı meselelerde hükûmet programının tam tersi bir karara varılacağı za-

man, o da herhangi bir baskı mahiyeti olmamak üzere, heyete durumu bildirmektir. Olabilir ki o toplulukta alınacak karar, hükûmet programında bir takım değişmelere yol açar. Yanlışlık varsa düzeltilir. Hükûmet programları gökten inme nâslar değildir.

Meselenin özüne gelince, din dersleri ihtiyarîdir dedikten sonra imtihanı mecburî ve neticesini sınıf geçmeye müessir olarak kabul etmedeki tezad meydandadır. Anayasa bakımından burada dikkati çeken bir husus olduğu gizlenemez. Devlet Şûrası, kendisine açılan davayı pamuk ipliğine bağlayıp işin içinden çıkmıştır. Halbuki türlü türlü mezhepleri olan demokrat memleketlerde lâik ruha dokunmadan, din dersleri uzun yıllardır verdiriliyor. Din eğitimini bizlerin çocukluğumuzda olduğu gibi sert müeyyidelere değil, sevgiye ve telkine dayandırmanın yolunu bulmalıyız. Hedefi Tanrı sevgisi ve bu yoldan ahlâk ve vicdan temizliği olan din, kendindeki bu kuvvetli cazibeden daha tesirli bir şeye muhtaç sanılmamalıdır. Türk çocuğu, Allahını ve Peygamberini tanıyarak sevmeli ve severek tanımalıdır.

Bu meselenin başka bir cephesi de bu söylediğimiz ruhtaki din eğitimini kimlerin vereceğidir. Medrese öğretimiyle yetişmiş olanların böyle bir terbiye veremiyecekleri, eski nesillerin yedikleri dayaklara, aldıkları cezalara rağmen abdestsiz namaz kılmalarıyla sabit olmuştur. Kaldı ki bugün için yalnız köylere kırk bir din hocası yetiştirmeğe girişmek, olmıyacak bir şeye uğraşmaktan başka netice veremez. Gene mevcudu bu bakımdan kuvvetlendirmeli, ilkokul öğretmeni yetiştiren okullarda bunun çaresini bulmağa çalışmalıdır. Dinin ve Müslümanlığın iyi ve güzel fikirleri ve duyguları içine genç ruhları bozmadan, sade uhrevi adamlar haline getirmeden çekmek lâzımdır. Güç iş. Yoksa, yalnız ilâhî tabiatta vatandaşlardan mürekkeb bir topluluk oluruz. Müslümanlığın çalışmağa, bilgiye ve hayati kabiliyetleri geliştirmeğe sevkeden esasları iyi öğretilmelidir.

Maarif Şûrası bu konuda liyakatine uygun bir uyanıklık göstermiştir. Bakalım, Millî Eğitim Bakanlığı buna karşı nasıl bir hareket yolu tutacaktır?

19 Şubat 1953

MİLLİ EĞİTİM ŞÛRASINDA NELER OLDU?

Bilmem... Daha toplanmadan bir çok yazılar, makaleler karşıcı çıkmıştı. Şûra debdebe ile, tantana ile Gazi Eğitim enstitüsünde kuruldu. Bakan nutuk çekti, komisyonlar çalıştı. Umumi heyette tartışmalar oldu, herhalde bir takım kararlara varıldı. Fakat istikbaline çıkanların bu kadar çok olduğu Şûrayı kimse teşyi etmedi, çünkü gidişi gelişine benzemedi; sessiz, sedasız muhteşem yalnızlığına kapandı.

Doğrusu böyle olmamalıydı. Maarif Sûrasının başkanlık divanı bir tebliğ yayınlamalıydı. Görüşülen esaslı meselelerde varılan kararlar memleket efkârına bildirilmeliydi. Yahut Bakanlık, son modaya uyup, basın toplantılarından birini daha yapıp gazetecileri davet etmeli, bu hususta tafsilâtlı bir demeçte bulunmalıydı. Şimdi işin yoksa bekle; üç sene sonra tutanaklar basılacak da müzakereleri ve kararları Peçevi tarihi mütelâa eder gibi okuyacaksın. Kim öle, kim kala! Böyle şeyler çabuk olmalı ve meraklar, vaktinde giderilmelidir. Böyle olmalı ki, meseleler üstünde düşünülebilsin, fikirler ortaya konulsun. Nedense böylesi bizlere nasib olmuyor.

On yıllık ilkokul programının gerçekleşmesi için kaç paraya ihtiyaç var? Bunun tutarı ne? Yekün normal bütçeden ayrılabilecek birşey mi? Değilse ne gibi gelir kaynakları bulundu? Vergi mi? Yardım mı? Öğretmen nasıl yetiştirilebilecek? Köy Enstitütüleri ile öğretmen okulları birleştirilince köy okullarına tayinler nasıl yapılacak? Altı sene meselesi neye bağlandı? Köy Enstitülerini inceleyen Amerikalı Profesörün ortaya çıkmıyan raporunu hiç arayıp soran olmadı mı? El işi ve uygulama çalışmalarını nalbantlık zanneden büyük terbiyecilerimiz, hâlâ aynı kanaati muhafaza ederek öğretmeni sınıftan ve okuldan başka bir yerde, okuyup yazdırmaktan başka bir iş görmemeleri için ne gibi yüksek mütalaalar serd buyurdular? Köy Enstitülerinin, hiç olmazsa adını maarif tarihinden silmek hususunda vatanperverane teklifleri nelerdir?

Bunlara dair hiçbir şey bilmiyoruz. Hattâ o kadar ki bir zamanlar böyle geniş bir milli eğitim hareketini milletin kudretile mütenasip görmiyerek yapılan hamleyi tenkid eden ulemamız acaba bu on senelik ve yüzlerce milyonluk yeni programı nasıl karşıladılar? Bundan da haberimiz yok. Dediğim gibi bir tebliğ yapılsa veya bir demeçte bulunulsaydı üstünde düşünülecek verileri elde etmiş

olurduk. "Doğdular, yaşadılar, öldüler" gibi. "toplandılar, konuştular, dağıldılar", demekten başka ne diyebiliriz.

Öğrenci Bursları

Yüksek öğrenimde bulunan gençlerimiz, aldıkları burs paralarının yatmak ve yemek için kâfi gelmediğinden şikâyet ediyorlar. Haklıdırlar, fakat parayı veren devlet de, tabiî bu parayı arttırdığı takdirde yapılacak zammın bütçeye tesirini düşünmektedir. O da haklı...

Eskiden beri düşünürüm; acaba bu iki haklının bağdaşması mümkün değil midir?

Şöyle bir çözümleme hatıra geliyor: Bursları bugünkü hayat şartlarını hesaplıyarak vermeli. Yüksek okullar ve Üniversitelerin bulunduğu Ankara, İstanbul, İzmir şehirlerinde bir oda kaça tutulabiliyor? Yemek kaça yeniyor? Dikkate almalı. Ona göre 150 lira mı 175 lira mı ne tutuyorsa onu gençlere vermelidir. Fakat bu paraları o gençler, devletten ödünç olarak almalıdırlar. Tahsillerini bitirip bir iş ve bir gelir sahibi olduktan sonra burslar için yapılacak kanunda tesbit edilecek küçük bir nisbette bu borçları ödemelidirler. Meselâ 250 lira maaş alan bir genç, beş lirasını borcuna yatırmalıdır. Devletten aldığı parayı uzun yıllar içinde kolaylıkla ödemiş olur.

Bunun iki büyük faydası vardır: Biri, genç, hayatının muhtaç olduğu devrinde, eski medrese mollası gibi bedava yaşamadığını, bir gün adam olup eli para tuttuğu zaman borcunu ödeyeceğini düşünüp yardımla, destekle ömür süren bir insan olma hissini duymayacaktır. İkincisi, ödenmeye başlıyan paralarla elde edilen fon bir döner sermaye haline konulup bununla mevcüda ilâve olarak yardıma müstahak daha bir çok gencin yüksek öğretim yapmalarına imkân verilecektir.

Bu söylediğim usul, kanulaştırılacak olursa çok faydalı olur, sanırım. Hükümetimizin bu ciheti mütaleaya almasını dilerim.

İki Hocamız

Son hafta içinde, ikisi de Türk öğretim tarihinde birer şöhret ve şahsiyet olan Tahir Nadi Efendi ile Kilisli Rifat Hocamızı kaybettik. Biri şiirde ve hicivde üstattı, öbürü Arapça ve Farsça tercümede,

metin ıstinsahında ve tarihte kuvvetli idi. Tahir Nadi en hatıra getirilmesi istenmez teşbihler ve istiârelere, en acı kinâyeler ve telmihlerle öyle sert hicivler yazmıştır ki belli çevrelerde bile unutulup gitmeğe mahkûmdurlar. Ne yazık? Kendisinde adam akıllı gelişmiş olan tenkid ruhu, satir, hiciv nezahetini bozmıyarak şiirlerinde ifadesini bulsaydı hem edebiyat, hem devrinin tarihi kıymetli birer eser kazanırdı. Merhum menkıbeleri, hikâyeleri dışında fazla bir şey bırakmış sayılamaz. Onları da pek yazıya dökemezsiniz. Acaba kitapları ne oldu? Üstatda yazma divanlar, değeri yüksek kitaplar vardı. Varisleri bunları darmadağın edip satarlarsa pek yazık olur. Sağlığında bunları Üniversiteye bıraksaydı ne iyi ederdi.

Kilisli Rifat Hocaya gelince, onun Keşf -el Zünûn çalışmalarındaki büyük emeği unutulacak hizmetlerden değildir. Kaşgarlı Mahmud'un Divanû Lügat-el Türk'ünü tercüme etmişti. Arapça gramer kitaplarını idadide okurduk. Daha birçok mühim ve büyük eserlerin basılmasında müsahhihliği taktir ve minnetle yâdedilecek gayretlerdendir. Ondaki istinsah (kopya) kudreti şaşılacak bir şeydi. Biraz iri, fakat okunaklı ve işlek yazısiyle Kilisli Hocanın yazma süratine değme daktilolar yetişemezlerdi. Çalışmaları daima ikinci planda kaldı. Onun bildiği Arapça ve Farsça ile yetmişüç yıllık uzun bir ömür içinde çok daha verimli olması mümkündü. Fakat bu kadarile dahi Türk aydınlarının hürmetine ve takdirine kat kat lâyık bir hocamızdır. Tanrı her ikisine de rahmet eylesin.

Coğrafya Haftası

Sessiz, mütevazı hattâ parasız Coğrafya Kurumunun yaptığı haftaların sekizincisi bu defa İstanbul Edebiyat Fakültesinin coğrafya salonunda ve emekliye ayrılan Prof. Macit Arda'nın adına yapılmıştır. Bugünkü coğrafya profesörlerinin çoğuna hocalık etmiş olan Macit Arda'ya yetiştirdiği ilim adamlarımızın gösterdikleri bu kadir bilişi biz de takdir ve şükranla karşılarız. Açılışında Ankara, Dil-Tarih ve İstanbul Edebiyat Fakültelerinden profesör, doçent ve asistanlarla on kişilik bir öğrenci grubu ve muhtelif dereceli okullarımızdaki coğrafya öğretmenleri bulunmuşlardır. Profesör Besim Darkod ilmî hayatından, Profesör Adnan Adıvar da bunun dışında Millî sahalardaki çalışmalarından bahsetmişlerdir.

Ne güzel bir gelenek. Kırk sene veya daha fazla çalış, yaş altmış beşe gelince eline emekli cüzdanını versinler. Haydi kapı dışarı ...

Artık bu kaba ayrılışlardan kurtulmağa başlıyoruz. Kadınlara kıskanç derler? Tövbe. Ben politikada ve ilim alanlarında rastladığım kıskançlık nümunelerini, bu yaşa geldim, kadınlar arasında görmedim. Meslek hayatımın en son dakikalarında bile bu kıskançlıklar olmamış değildir. Demek bunlarda yavaş yavaş silinmeye başlıyor.

Sayın Macit Arda, teşekkür nutkunda hâtıralarından bahsetmiş ve duyduğumuza göre biraz da geçim meselesine dokunmuş. Bunu da pek yerinde bulduk. Çünkü hatıralar mazi, fakat geçim hususu istikbaldir. Zaten bütün kaygular istikbale ait değil midir? Geçmişten kim endişe eder? Geçen uçup gitmiştir. Nefsinde tecrübe etmiş bir meslekdaşı sıfatiyle kendisine haber verelim ki, insan tekaüdlüğe de alışıyor. Kalbi rahat olsun. Üzülmesin, yalnız bir küçük tavsiyem var: Malûm a emekli maaşları üç ayda bir verilir. İnsan onun bir aylık olmadığını anlamak için bir kaç defa hataya düşüp hepsini bir ayda yiyor, sonra iki ay ağzını poyraz rüzgârlariyle doldurmaya mecbur oluyor. Muhterem üstadı coğrafyada öğrettiği dört mevsimi bu defa maaş hususunda kendisine iyi tatbik etmesini halisane tavsiye ederiz. Çünki Devlet, emeklilere bahar maaşı, yaz maaşı, güz maaşı ve kış maaşı vermektedir. Şimdiye kadar aldığı aylıktı, bundan sonra alacağı - bizimkiler gibi - mevsimliktir. Aman unutmasın, kendisine daha pek çok seneler sihhatli ömürler dilerken bu ehemmiyetsiz görülen tavsiyeyi yapmakla bir küçük hizmette bulunayım istedim.

26 Şubat 1953

BÜTÇEDE MAARİF

Bu yıl bütçe müzakereleri, sürat rekorunu kırdı. İktidarla muhalefetin münasebetlerini normalleşmiş görmek her memleketsever vatandaşın arzusu idi. Bunun gerçekleşmesi hepimizi candan sevindirdi. Fakat iktidarla muhalefetin sevişmesi, yurd meselelerinin Büyük Millet Meclisinde incelenip ciddî kontrol altında bulundurulmasına mânî olmamalıdır. Müzakerelerde gördüğümüz fazla sürat ve mübalağalı muhabbet, bizi bu hususta kaygılandırmadı dersek doğru söylememiş oluruz.

Meselâ Maarif bütçesi. Sayın Maliye Bakanının bütçeyi takdim söylevinde gördüğümüz etraflı malûmattan başka, gazetelerde

bulduklarımız içerisinde, umumî efkârı aydınlatabilecek her hangi bir açıklamaya rastgelmedik. Muhalefette iken bazı azasının verimsiz, hesapsız buldukları maarif bütçesini D. Partinin iktidara geldikten sonraki hükûmetleri ciddî olarak ele almış ve her iki yıl bütçesinde maarif gelirlerini adamakıllı arttırmışlardır. Bu dikkati ve itinayı ancak şükran ve minnetle karşılarız. Maarif gelirlerinin artışını gerek Bütçe Komisyonu ve gerek Meclis umumî heyeti desteklemiş ve hattâ bazı konularda hükûmetten de cömerd davranmıştır. Bu anlayışlı hareketi ve irfansever iyi niyeti gönül huzurile gözlemekten de büyük bir zevk duymaktayız.

1953 Maarif bütçesinin toplu durumu şudur:

Yüksek öğretim	4,649,608
Orta öğretim	36,698,637
İlk öğretim	147,419,438
Teknik öğretim	32,404,635
Güzel Sanatlar	3,446,544
Müzeler:	2,286,720

Diğer fasıllarile beraber Maarif bütçesinin tutarı 238,602,812 liradır. Geçen yıla nazaran 40 milyon liralık bir artış vardı. Bundan başka Bayındırlık bütçesinde Maarifin 5,200,000 liralık bir geliri mevcuddur ki, bunun 1 milyon lirası İstanbul opera binası yapımına, 400 bin lirası yurdlara, 3,800,000 lirası da ilkokul inşaatı hariç olmak üzere Bakanlığın diğer yapı işlerine aittir.

Üniversiteler bütçesindeki 41,560,206 lirayı da bunlara katacak olursak Türk maarifine bütçeden ayrılan paranın 300 milyona yaklaştığını görürüz. Şüphe yok ki, istikbalimiz maarif teşkilâtının kuvvetlenmesine bağlıdır. Memleket ve dünya işlerinden haberdar bir Türk milletinin ruhça ve maddece ne kadar büyük bir varlık olacağını yakın yarınlar yaşayacaklara gösterecektir. Siyasî iktidar, maarif işlerinde hiç bir fedakârlıktan çekinmiyor. Meslekdaşlarımızın buna gösterecekleri mukabele, aldıkları vazifeleri yerine getirmekten başka ne olabilir? Daha bin bir eksiğimiz olduğunu bilerek bu konudaki gayretlerimizi arttırmak, Türk maarifine güvenin en sağlam kaynağıdır.

Köy Enstitüleri

Maarif bütçesinin müzakeresinde iki zat, sayın Bakanın icraatını emsaline güç tesadüf olunur bir belâğatle medhü sena ettiler. Bunlardan biri, geri fikirleri Demokrat Parti programına aykırı olduğu için ihrac edilen Samsun Milletvekili Ustaoğlu'dur. Medihlerden sonra liselere Arapça ve Farsça ile din derslerinin konulmasını istedi. Olabilir. Son zamanlarda öğrendiğimiz inanışlarına göre bu teklif, bizde hayret uyandırmadı. Demecine hayret ettiğimiz ikinci zat, Köylü Partisi lideri milletvekili Bay Remzi Oğuz'dur. O, Köy Enstitülerinden şikâyet etti. Doğrusu buna şaştık. Çünkü enstitülerin eski halinden şikâyet, bir dereceye kadar kendi görüşünce izah edilebilir. Fakat aradan seneler geçtiği halde bu öğretim müesseselerini hâlâ şikâyet konusu halinde görmenin sebebini bir türlü anlayamadık.

Anlayamadık; zira bu müesseseler köylü çocuklarını öğretmen olarak yetiştirip onlar vasıtasile, asırlardanberi irfan nurundan yoksul bırakılmış Türk evlâdlarını okutup yazdırmak, ahlâklı ve çalışkan vatandaşlar haline getirip Türk köyünün her bakımdan kalkınmasını sağlamaktadır. Köy Enstitüleri açılıncıya kadar öğretim çağında bulunan köy çocuğunun ancak yüzde on beşi ya okul ve öğretmen bulur veya bulamazdı. Köy Enstitüleri bu davayı halletti. Bozuk cihetleri varsa neden bunların düzeltilmesi istenmiyor da toptan bu müesseselerin aleyhinde bulunuluyor, asla kavrayamıyoruz. Bunlar, bir veya bir kaç şahsın buluşu veya tedbiri olabilir. Fakat kimsenin şahsî malı değil, Türk milletinin yarattığı mühim müesseselerden biridir. Bizimdir, hepimizindir.

Köy Enstitüsü mezunu öğretmenle menfaati sarsılan, fikir ve kanaatleri çarpışanların bu teşebbüse aleyhtar olmasını tabiî görürüz. Fakat amacı köylü çocuğunu terbiye olan ve böylece köye ileri yaşama imkânını hazırlıyan bu müesseseleri Köylü Partisi niçin tutmaz? Bize Gemlik Muradoba köyü baş öğretmeni Bay İhsan Elitunç'un yazdığı gibi köylüyü hakir gören bir zihniyet, hiç bir hükûmetimizde görülmüş değildir. Muvafık, muhalif bütün parti mensublarının köyü şehirden, şehirliyi köylülerden ayırıcı bir gaflete düşeceklerine ihtimal verilemez. Köy Enstitülerini köy çevresinde açtırmaya zorlıyan sebeb, sosyal realitelerdir. Uzun yıllar buna göz yummak, köyü öğretmensiz ve okulsuz bırakmış değil

midir? Maarif makamlarına yazılan iltimas mektuplarının yüzde doksan dokuzu bu davayı ispat eden nakil isteklerile doludur.

Bundan üç dört sene evvel memleketimize üçüncü seyahatini yapmış olan meşhur İngiliz tarihçisi Toynbee, İngiltere'ye döndükten sonra hakkımızda yazdığı makalelerden birinde der ki:

"Türkiyede şehirle köy arasında, sosyal ve ekonomik şartlar bakımından mevcud uçurumu maharetli bir buluşla doldurmaya muvaffak olmuşlar: Köy Enstitüleri, Fakat seyahatim esnasında temas ettiğim Türk münevverleri hep bunların aleyhinde bulundular."

Ne yazık!... Köy Enstitülerinin mühim bir sosyal ihtiyaca cevap verdiğini söyliyen yanlız İngiliz müverrihi Toynbee değildir. De Gaulle'ün gazetesinden tutunuz, komşularımız olan memleketlere kadar her yerde bu müesseseler beğenilerek anılmaktadır. Son yıllarda dostumuz Amerikalıların gönderdikleri kıymetli maarif adamları Profesör ve mütehassıslar da aynı kanaate vamışlardır. 20 Esır dergisinin yaptığı bir röportajda daha dün şu satırları okudum. Röportajı yapan yazarımız Kasım Yargıcı, şöyle diyor:

– Maarif sistemimizin beğendiğiniz tarafları hangileridir?

Cevab:

– Bilhassa köy ve sanat enstitülerini zikretmek isterim. Bunlar hakikaten memleketin büyük bir ihtiyacını karşılıyan ve çok güzel neticeler veren müesseselerdir.

Bunu kim söylüyor?

Fullbright anlaşması mucibince memleketimize gelmiş ve halen maarif sistemimizi incelemekte olan bir Amerikalı mütehassıs. New York'ta Rochester Üniversitesinde pedagoji profesörü.

Bu dost ecnebilerin tarafsızlığında, hakikati söyliyeceklerinde şüphesi olanlara diyeceğimiz birşey yok. Umumî olarak söyliyeceğimiz şudur: Varlığıyla iftihar edeceğimiz Türk emek ve eserlerini kötü görüp kötü göstermekten vazgeçmekte ne büyük bir vatan borcu olduğunu unutmıyalım.

7 Mart 1953

DOĞU ve ÜNİVERSİTE

Atatürk, hayatının son yıllarında Doğuda bir üniversite açılmasından bahsetmişti. Hastalandı, ölümünden sonra harp yılları araya girdi, onun bu arzusu yerine getirilemedi. Esasen Ankara'da onun sağlığında ancak Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesiyle Adliye Bakanlığına bağlı Hukuk ve Tarım Bakanlığına bağlı Ziraat Enstitüleri vardı. Hükûmet merkezinde tam teşkilâtlı bir üniversite kurulmadan doğuda bir yenisinin açılması güçtü. Doğru olan, önce Ankara Fen ve Tıp Fakültelerinin kurulması idi. Böyle düşünüldü ve böyle yapıldı. Hukuk Fakültesi Millî Eğitim Bakanlığına devredildi ve bütün bunlar tamam olduktan sonra Ankara Üniversitesi kuruldu. Bayındırlık Bakanlığından Maarife alınan Yüksek Mühendis Okulu, Teknik Üniversite haline getirildi ve Üniversiteler Kanunu çıkarılarak bu irfan kurumlarına otonomi verildi. Her biri ayrı ayrı hizmet ve şeref olan bu kuruluşlar, beş yıl içinde oldu; sadece beş yıl.

Bugünkü hallerine göre her alanında bir çok eksikliği olmasına rağmen bu üç üniversiteyi kurulmuş ve işlemekte bulan D.P. iktidarı, yerinde ve zamanında, Doğu Üniversitesinin açılması meselesini Devlet Başkanımız ağzıyla millete duyurdu. Meseleyi ortaya koyuşta ve Atatürk'ün bu arzusunu yerine getirme yolundaki iyi niyette isabet olduğu şüphesizdir. Geniş topraklarımız üstünde yaşayan yirmi milyon Türk'ü Türk kültürünün hamuru içinde yoğurup millî birliği vücude getirmenin temel şartı, memleketin her bölgesinde muhtelif dereceli kültür merkezleri vücude getirmektir. Bunda tereddüd edenler gaflette olduklarını hâlâ hissedemiyenlerdir. Kültür merkezleri; maarif kurumları, kütüphaneler, enstitüler, halkevi gibi, tiyatro ve sinema gibi toplayıcı ve öğretici müesseselerle kurulabilir. Bunlar, millî birliği gerçekleştirecek eğitim kargâhlarıdır.

Atatürk, tarih ve teziyle etnografik birliğini ispata çalıştığı her soydan vatandaşını parçalanamaz bir bütün olan Türklük içinde eşit yeri olduğunu söylerken Doğuda bir üniversite kurulmasını istemesi, bu bakımdan çok manalı ve çok doğru idi. Biraz önce tahlil ettiğimiz gerekçeleri, onun, daha da geniş ve olgun düşündüğünde hiç şüphe yoktur.

Atalarımız da Atatürk'ün düşüncesiyledir ki, Anadolu'nun ve Rumeli'nin mühim sitelerinde devirlerin en yüksek irfan merkezleri olan Medreseleri, yurdun her yerine yaygın bir surette kurmuşlardır. Erzurum, Van, Diyarbakır, Halep, Gaziantep, Bursa, Aydın, Manisa, Amasya, Tokat, Edirne ve diğer büyük şehirlerde ve dolaylarında oturan vatandaşlar; Bursa ve Edirne payitahtlarına, fetihten sonra da İstanbul'a kadar gelmeğe mecbur olmadan okuyup yetiştirebilecek medreseleri ve hocaları kolaylıkla bulmuşlardı. 1939'da başlayan ve her yönden maarif tarihimizde şuurlu bir hamle olduğu alınan tedbir ve yapılan işlerden açıkça belli olan toplayıcı ve yayıcı millî hareket, bu noktayı da gözden kaçırmamıştır. Yurt içlerine, öğretmen yetiştirecek Köy Enstitüleri, teknik hayata hazırlayıcı sanat enstitüleri ve elit zümreyi vücude getirecek liselerle girmeye çalıştığı gibi Balıkesir'de orta dereceli okullara matematik ve tabiat bilimleri veren Necati Bey Orta Öğretmen Yüksek Okulunu açmıştı. İzmir'de kurulan Yüksek Ekonomi ve Ticaret Okulu bu fikrin başka bir tatbik eseridir. Programda bundan sonra Erzurum, Diyarbakır ve Edirne geliyordu. Oralarda da gene bu iki kurum gibi yüksek dereceli ve muhtelif şubeleri bulunan orta öğretmen okulları açılacaktı.

Başlıyana devam etmek, devlet mizacımızda henüz tomurcuklanmamış bir haslet olduğundan mıdır, nedir; bu program, tasarlıyan ve düşüneni Bakanlıktan ayrıldıktan sonra unutulup gitti. Bu ana fikre devam edilseydi şimdi yurdun dört yerinde yüksek dereceli ve öğretmen yetiştiren dört müessesemiz olacaktı. Yenisini açmadıktan başka olanı da kuşa benzettiler. Hele Ankara'daki Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nde bulunan yüksek kısmın bir hamlede berhava edilmesi, bu yıkıcı ruhun marazî alâmetlerinden biridir. Bir sene önce memleketimize gelen ve raporu ortaya çıkmayan, Princeton Üniversitesi profesörünü dinleseydiler, bu noktada yapılmış hatanın büyüklüğünü yıkanlar da görürdüler. Devlet adamlarının bizde de müşterek şiarı, hiç olmazsa bundan sonra, yapmak ve yapılanı düzelterek devam ettirmek olsun; temennimizden kendimizi alamıyoruz.

Dönelim Doğuya. Bu yıl bütçesine bu iş için bir milyon lira konmuş. Bununla bir şey yapılamıyacağı meydandadır. Hazırlık diye bu payının çarçur edilmesinden korkarız. Doğu Üniversitesi meselesi bir programa bağlanmalıdır. Her şeyden önce düşünüle-

cek iş, bina meselesidir. "Milletin parasına yazıktır, işi oluruna bırakmalı" gibi çok işittiğimiz lâflar, ciddî adamların ağzından çıkmayacak demagoji tekerlemeleridir. Bunlara kulak asmamalı. Ankara'daki Sergievinden bozulup yaptırılan opera binasını bile lüks ve Türk milletine çok görenler, İstanbul'un bizim olduğuna şahit dinlettiğimiz Süleymaniye Camii yapılırken "bu ne israftır?" diye haykıran asırlık geri zihniyetin varisleridir; onlara ehemmiyet vermemeli.

Derhal küçük ve mütevazi bir üniversite teşkilâtı için gerekli binaların projeleri müsabakaya konmalı. Buraya gelecek öğretim heyetine ve öğrencilere ihtiyaca uygun, adam gibi yaşama şartları düşünülmüş apartımanlar yaptırmalı. Bu üniversitenin kurulacağı şehirde oranın lisesi iyi bir binada değilse üniveriste inşaatı içinde bu da hesaba katılmalı. Japonlar, bizden sonra başladıkları garplılaşma hareketlerinde hep bu yolu ihtiyar etmişlerdir. O kadar ki, meselâ kimya öğrenmek üzere dışarı gönderdikleri gençler, yetişip geldikleri zaman, bulundukları memlekette iken çalıştıkları lâboratuvarların herşeyi ile aynını tayin edildikleri yerlerde hazır bulmuşlardır.

İşe böyle başlanmazsa ne okutacak hoca, ne okuyacak talebe bulunamaz ve bu hayırlı teşebbüs, piç olur, gider. Bu iş için öyle hesapsız para vermek doğru değildir. Önce işin tamamı düşünülmeli ve sonra ceste ceste tahsisat verilmelidir. Tecrübelere nazaran tahminim, bu konuda 15 - 20 milyon liraya ihtiyaç olduğudur. Bu yekûndan korkmamalı. Teknik öğretim gelişmesi için de söylenilen rakam, zamanın devlet adamları bile ürkütmüştü. Hattâ bir çok ekonomlarımız, bunların verimsiz, geliri giderini karşılamaz kurumlar olduğunu ilmî belâğatlariyle ifade etmemişler miydi? Fakat Amerikalıların bizimle işbirliği yapmak için gönderdikleri ilk asker ve sivil uzmanlar, bu teknik eleman yetiştiren kurumlara dayanarak gerek barış, gerek savaş zamanlarında mühim ihtiyaçların sağlanacağını överek ortaya koymuşlardır. Bu lehimizdeki hükmün fiyatını sorsak, acaba bu kitabî ekonomlar ne buyururlar? Dört beş yıldanberi memlekete sağlanan yardım, sanat enstitülerine harcanan paraları ödememiş midir?

Bina ve lâboratuvar gibi maddî işler böylece bir programa bağlanıp gerçekleştirilmeğe başlanırken, kurulacak fakültelerin öğre-

tim unsurları da düşünülmeli ve aranmalıdır. Bu hususta her üç üniversiteye düşen millî ve ilmî vazife, başta gelir. Maddî rahatsızlık ve imkânsızlık sebepleri ortadan kaldırıldığına göre Doğu Üniversitenin kurulacağı vatan köşesi, onlar için mahrumiyet bölgeliğinden çıkmış olacaktır. Unsurları kâfi değerde bulunamıyan fakülteleri hemen açmağa girişmemeli, gerçekleşme yoluna imkânlardan girmeğe bakmalıdır. Fazla para vererek yabancı profesörler de getirtilmelidir. Bilhassa antropoloji, etnoğrafya, jeoloji, coğrafya, dil ve tarih konularında Türk ve yabancı kuvvetli elemanlar bulmalıdır.

Bu üniversite, Doğu bölgesinde hükûmetin düşündüğü umumî kalkınmanın bir safhası olacağına göre (ki böyle olmazsa yalnız üniversite ile esaslı bir amaca varılamaz) müsbet ve tatbiki bilimlerde, bulunduğu çevrenin verimli bir inceleme merkezi olacaktır. Millî kültür bakımından ise vazife ve faydası çok büyüktür. Bu bölgede kardeşlerimizin bir kısmı "ben, Kürdem" der ve kürtçe konuşur. Desin ve konuşsun. Demokratik anlayış, buna, karşı duracak değildir. Nitekim İskoçyalı da "Ben İskoçum" der, ve İskoççа konuşur. Fakat Britanya adasında ancak bir millet vardır. Bizde de böyle olacaktır. Mahallî dîller konuşulacak; fakat, vatandaşlar, gerek kültür ve ilim dili, gerek yaşamak için işlerine yarar bir vasıta olarak Türkçeyi seve seve öğreneceklerdir. Vatanlarına bağlı gerçek Türk olduklarını ordumuzun yıllardır seferber olduğu bu son devrede bütün hareketlerile gösteren oradaki aziz yurttaşlarımız, hiç şüphe edilmemelidir ki, Doğuda kurulacak üniversite ile başlayacak millî teşebbüsü, en yakın bir muhabetle karşılayacaklardır.

Üniversiteli gençlerimizin Doğu Üniveristesi meselesini kendilerine bir düşünce konusu almalarına ve ona Atatürk'ün adını verme hususunda karara varıp teşebbüse geçmelerine candan sevindik. Bunu Atatürk Doğu Üniversitesinin bir an evvel kurulması için bir müjde belliyoruz. Doğu Üniversitesiyle sayın Celâl Bayar, kuruluşlarında emek çektiği fabrikaların en randımanlısını vücuda getirmiş olacaktır.

Çünkü bu mühim irfan ocağı, memleketimizin bahtiyar yarınlarına bol ve kıymetli Türk İnsanı yetiştirecektir.

14 Mart 1953

ÜÇ BAYRAM

Son hafta, iki bayramla, geçmiş yıllarda kurulmuş iki mühim irfan ocağının hâtırası anılarak Türk maarifi ve kültür hayatımız için özel ve millî bir kıymet kazanmıştır: Bugünkü Tıp Fakültelerimizin kaynağı olan Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhânenin 126 ncı, bugünkü öğretmen okullarının anası olan ve zamanında konulmuş ismiyle şatafatsız, mütevazı bir müessese olduğu anlaşılan Darül-Muallîminin 105'inci yıldönümleri.

Tıbbiye, doğrudan doğruya Sultan Mahmud'un eseri olan bir irfan ocağıdır. Açılış nutkundaki şu keskin, açık ve sert söyleyişe bakınız:

"Çocuklar;

"İşbu ebniye-i âliyeyi Mektebi Tıbbiye olmak üzere teşkil ve tertib ederek Mektebi Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne tesmiye ettim. Ve burada beka-yı sıhhat-i beşeriye hizmet-i azimesine muvazebet olunacağından bu mektebi sair mekteblere tercih ve takdim eyledim. Bunda Fransızca olarak fenn-i tıbbı tahsil edeceksiniz... Sizlere Fransızca okutmaktan benim muradım, Fransızca tahsil ettirmek değildir. Ancak fenn-i tıbbı öğretip refte refte kendi lisanımıza almaktır. Ve andan sonra memalik-i mahrusa-i şâhânemin her bir tarafına Türkçe olmak üzere neşreylemektir."

İçinde yeni bir anlayışın ışıkları parlayan bu sözler, 125 yıl, uzana, büyüye, bugünümüze kadar gelmiş; İstanbul'da ve onun bağrından filiz vererek Ankara'da iki büyük öğretim ve bilim kurumu halinde memleketin sağlığına hizmet eden ve edecek olan aydınlarımızı yetiştiren iki irfan kaynağını yaratmıştır. Başta Sultan Mahmud, bu iki kaynağa emek veren, hizmet eden siyaset ve ilim adamlarının ölmüşlerine rahmet, sağ olanlarına selâmet dilerim. Her sene kutlanmakta olan Tıp bayramlarında Sultan Mahmud'un "Çocuklar" diye başlayan demeci mutlaka okunmalıdır. Çünkü onun "Çocuklar!" diye hitab ettikleri yalnız 14 Mart 1827 günü, Şehzadebaşı'ndaki Tulumbacıbaşı konağında karşısında elpençe divan duran delikanlılar değil; hekim olmuş ve olacak bütün Türk evlâdlarıdır. Babalarımızı, onların aziz adamlarını ve sözlerini unutmıyalım. Millî hafıza, millî şuurun haznesidir.

İstanbul Tıbbiyeli gençlerinin yayınladıkları dergide sayın Profesör Dr. Adnan Adıvar, ne kadar doğru söylüyor. Müspet bilimlere Türk zekâsını açan Tıbbiye, siyaset ve ilim hürriyetinin beşiği olarak da öğrettiği bilgileri aşan bir ehemmiyet ve tesir kudreti kazanmıştır. Onun için Tıp bayramı, sayın doktorun dediği gibi bir aydınlıklar bayramıdır. Onu bu cephesile ve tesirlerini bütünüyle görmeli ve göstermeliyiz.

İkinci bayram, öğretmen okulları bayramı Ankara Gazi Terbiye Enstitüsünde yapılan kutlama töreninde bulundum. 1848'de kurulan Darülmuallimin, Mühendishane, Harbiye ve Tıbbiyeden sonra bizde açılan garplı zihniyetin dördüncü durağıdır. Törende kutlama münasebetiyle söylenilen nutukları dikkatle dinledim. Bilmiyorum, niçin, konuşan dört beş meslekdaşım, hiç insan isminden bahsetmediler. Bu kurulan müesseseler acaba gökten mi indi? Kimden çekindiler? Yoksa demokrasi, millete hizmet edenlerin adlarını yasak eden insansız bir rejim midir?

105 sene önce kurulan, ondan sonraki bütün öğretmen yetiştirici müesseselerin anası olan Darülmualliminden söz açılır da Büyük Reşid Paşaların bu mektebi düşünüp açan Kemal Efendilerin, daha sonra bu konuda büyük hizmetleri olan Saffet Paşaların, Cevdet Paşaların, Selim Sabit Efendilerin, Emrullah Efendilerin, Satiî Beylerin, İhsan Sungunların, Fikret ve Halid Ziyaların ve daha bu kıymette insanların adı anılmaz mı? Hele Gazi Terbiye Enstitüsünün kuruluşu anlıtılrken Necati Beyin adı susup geçilebilir mi?

Kaldı ki, Köy Enstitüleri bile, o Darülmualliminin yükseğinde, ilkinde yetişip oradan feyz almış olanların zihninde doğmadı mı? O günü neyi andık, neyi andırdılar, doğrusu anlayamadım Anonim bir tören...

En çok hoşuma giden nokta, bu anma gününde bütün Ankara meslek çevresinin büyük bir kalabalıkla törene katılmada gösterdiği yüksek şuur ve ilgi oldu. Bakanlık erkânından orada görünmiyenlerin ileriki yıllarda bu şuura ermelerini temenniye lâyık görürüm.

Öğretmenler Birliği adına konuşan arkadaşımızın öğretmen okullarına zaman zaman vurulan baltalardan hüzünlü bir sesle

bahsedişi pek yerinde idi. Fakat o da meslekî bir nezaket göstererek zamanlardan ve isimlerden söz açmadı. Neron'suz Roma tarihi anlatılabilir mi? Yıkıcılar daima teşhir edilmelidir, yapıcılar gibi... Hiç olmazsa böyle bir korku yıkmağa mâni, böyle bir iftihar vesilesi yapmağa sâik olur. Yüksek Öğretmen Okulunu ve Resim-Elişi Şubesini kapayanların kulakları çınlasın.

Tören bittikten sonra Gazi Terbiye Enstitüsü gençlerinden bazılarıyla konuştum. İçinde bulundukları binanın ne suretle, hangi paralarla yapıldığını, nasıl değişmelere uğradığını bilmiyorladı. Söylenmiyor ki bilsinler % 10'ların ne olduğu, ilk öğretim meselesinde nasıl bir hamle teşkil ettiği, sonra nasıl bundan vazgeçildiği, Gazi Terbiye Enstitüsü mezunlarının teknik ve ilköğretim kalkınmasında nasıl kurucu bir rol oynadığı meçhuldü. Gazi Terbiye Enstitüsü'nden sonra orta öğretmen okulu açmada takip edilen yol, açılıp sonra kapanan müesseseler meçhuldü.

Bütün bu açıkladığım ve samimiyetle işaret ettiğim noktalara rağmen tören güzel, canlı ve uyarıcı oldu. Teşebbüs ve tertip edenleri hararetle tebrik ederim. Törenin en tesirli ânı, isimlerini söyleyemediğimiz gelip geçmiş meslekdaşlarımızın ruhlarını anmak ve hâtıralarını düşünmek için ayağa kaldırıldığımız zamanki bir dakikalık sükût oldu. Söyliyerek yerine getirilmiyen bu vazifeyi, hiç değilse susarak yaptık. Tanrı kabul etsin.

Gelelim üçüncü bayrama:

Çamlıca İlkokulunda, öğrenci büyüklerinin de katıldıkları toplantıda bir Okuma Bayramı yapılmış. Birinci sınıftaki çocukların alfabeden okumaya geçmeleri vesilesiyle yapılan bu neşeli toplantıda bu küçük büyükler, şiirler okumuş, türküler söylemiş ve oyunlar oynayarak gösteriler yapmışlar. Ne mânalı, ne güzel bir bayram!

Ölmüşlerin adını bile anmada ihtiyatlı olduğumuz bugünlerde yaşayanların ismini söylemek her ne kadar tutulan usule uymuyorsa da, ben, kendilerinin eskimiş bir meslekdaşları olarak bu töreni tertip edenlerin adlarını burada şükranla anacağım:

Başöğretmen Bay Cemil (Soyadını öğrenemedim, itizar ederim), sınıf öğretmeni Bayan Üstade Soylu. Bu bayram, bütün bayramlarımıza temel olan bir başarının, mühim bir atlamanın işaretidir.

Alfabeyi bitirmek, okumaya çıkmak. Bütün Türk çocukları bu kutlu günü yaşadıkları gün, büyük ve millî kalkınmanın en esaslı adımı atılmış olacaktır.

Abdülhak Hâmid anlatmıştı. Köşesinde küskün, yorgun ve dalgın oturan Şinasi'nin yanına coşkun ve sevinçli gelen Namık Kemal,

– Şimdi saraydan çıktım, Kanunu Esasîyi yazdık, bitirdik.

Diye üstadına müjde vermek istedim. Şinasi, sâkin, soğuk sesile şunları söylemiş:

– Kanunu Esasîden evvel bir Elifbe (Alfabe) yazsaydınız!.

25 Mart 1953

NEZAKET HAFTASI

Kadıköy Ortaokulu öğrencileri, geçen ay bir hafta devam etmek üzere okulda bir Nezaket haftası açtılar. Bazı gazetelerde fıkra yazarı arkadaşlarımız, bu konuyu ele almışlar, güzel güzel nükteler yapmışlardır. Meselâ bunlardan biri "senede ancak bir hafta nezaket? Ya kalan 51 hafta?!..." diyordu. Nükte olarak iyi ama, terbiye olarak pek doğru değil gibime gelir. Daima ve her konuda müspet kıymetlerin miktarına bakmamalı. Bu türlü teşebbüslerin yayılmasına yarayıcı davranmalı ki, doğmadan ölmesinler. Nezaket en nazik meselelerden biridir. Ortaya çıkarken onu alaya alacak olursak, korkarım alınır ve bir daha aramıza girmek cesaretini gösteremeyip köşesine siner, oturur.

Meşhur Fransız Filozofu Bergson, bir vilâyet lisesinde genç bir felsefe hocası iken Bakalorya (Baccalauréat) imtihanlarından sonra yapılan bir hitabede bulunmuş. Onda ahlâkın nasıl nezaketle başladığını, insan ruhunda kabalıkla uyanan vurdumduymazlığın en zararlı hareketlere nasıl yol açtığını pek zarif, pek ince bir uslûpla anlatır. Sokakta eli çantalı delikanlıların kol vurmalarını, tranvay ve otobüs gibi kalabalık taşıtlarda basılan ayakların içi sızlatan acılarını düşündükçe nezaketin, yarı değil, bütün ahlâk olduğuna inanasınız gelmez mi?

"Vay... oğlu; moruğa bak; aman, bu ne yosmalık?" tarzında yüksek sesle konuşanların ruhlarındaki saldırma alışkanlığı içinde

ahlâklı olmalarına imkân var mıdır? Ahlâk, başkalarının iyiliklerini düşünmek, en azından onlara fenalık etmemek olduğuna göre, kaba ve terbiyesiz insan, kendindeki ahlâklı olma istidadını durmadan yaralıyor demektir. Nezaket, onun için bir kültür ve bir eğitim meselesidir. Her insanı saygıya değer bir varlık tanıma fikrine ermeden bu vasıf kazanılamaz. Tok sözlülüğü ve açık yüreklliği nezaket hududu dışına çekip çıkarınca o bile bir ahlâksızlık manzarası göstermez mi?

Bu düşüncelerle ben, Kadıköy Ortaokulundaki çocuklarımızın "Nezaket" konusunu ele almalarını pek yerinde ve pek lüzumlu buldum. Tabiî onlar, bununla bizim eski çıtkırıldım, mahallebici züppeliğini hatırlarına getirmemişlerdir. Bunu bilmezler bile. "Bendeniz, zâtialiniz, hâkipayiniz, kulunuz, köleniz" üslûbu artık tarih olmuştur. Fakat "Ulan, hırbo, enayi" gibi tâbirlerle kabalaştırılmış, bazı muhit ve bazı ferdlerde yaşıyan konuşma tarzı da insanî münasebet bağlarının hoş görülecek ifadesi sayılamaz. Samimîliği yaralamadan, hafifliğe düşmeden ortalama bir üsluba, bugünün gençleri, kendi aralarında yapacakları bu gibi temrinlerle varacaklardır. Teşebbüslerini taktir etmeli.

Ben nezaketin haftasına değil, gününe, hattâ saatine razıyım. Keşke bütün okullarda Kadıköylü gençlerin bu güzel hareketleri tekrar edilse... Belki bu sayede tecrübesi yapıla yapıla nezaketin sahicisini görmek nasip olur.

Geçen gün (T.A.) Ajansı, Millî Türk Talebe Birliği tarafından Atatürk hakkında bir serî kitap çıkarılacağını bildiriyordu. Konusu Atatürk'ün İnkılâpçılık cephesi olan ilk kitabın hazırlanmasına pek yakında başlanacaktır. Bu maksatla ilim adamları arasında 5.000 liralık bir müsabaka açılmıştır.

Bu habere sevindik. Atatürk'ü her cephesiyle tanımak arzusu Türk Gençliğinin meydana koymasını pek tabiî bulduğumuz uyanık inkilâp şuuruna yeni bir delildir. Bu çalışmalarda İnkilâp Enstitüsünün belgeler bakımından yardımcı olacak hale getirilmesi, ilk hatıra gelecek meselelerden biridir. Atatürk'ün şahsına ve hizmetlerine ait yazılı veya eşya halindeki her şey orada kolayca bulunabilmelidir. Yersiz parasız durumu insana üzüntü veren bu kıymetli kurumu canlandırmak ve işletmek, milli bir vazifedir. Bunu da hükûmetten bekliyoruz.

(T.T.) Ajansının sözünü ettiğim kısa haberini Birlik daha tafsilâtlı surette açıklamalıdır. Bu "ilim adamları" tâbirinden de doğrusu bir şey anlıyamadık. Bunlar kimlerdir? Muayyen bir mevkii, ilmî rütbesi, üniversitede kürsüsü olanlar mı? Bu gibi yarışmalarda kimin ne yazacağı önceden belli olmıyacağına göre müsabaka, muayyen sıfatlılar için ilân edilmemelidir. Hakikaten ilim adamı olup da tevazuu böyle bir iddiaya müsait olmıyanlar, bu türlü işlere girişmezler. Onun için bu güzel teşebbüsü matbuatla bütün memlekete duyurmak, yazma arzusunu besliyenlere çalışma cesareti vermek daha doğru olur sanırız.

Âmme İdaresi Enstitüsü

Hükümetimizle Birleşmiş Milletler Teknik Yardım İdaresinin müşterek himmetleri memleketimize ve bütün Ortadoğu memleketlerine bu Enstitüyü kanadırmıştır. Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde yapılan açılma töreninde Başbakanın konuşması, Dışişleri Bakanının tavsiyeleri, Hükûmetin bu yeni ve önemli kuruma göterdiği dikkat bakımından teşekkürle karşılanacak bir olaydır.

Önce Enstitünün adı üstünde durmak istiyorum. Bunun İngilizcesi İns. Of Public Administration'dur. Buradaki Public sözü, bizde kamu kelimesiyle karşılanıyordu. Kamu hakları kamu hukuku, kamu hizmetleri gibi...

Bir defa neden bu Türkçe sözden vazgeçiyoruz? Bu da mı Dil Kurumu'nun uydurması? İslâm Medeniyetine girmeden evvel kendisi, kendi için bir töre yaratmış olan Türk'ün tarihi kadar eski bu güzel sözünü bırakmamalı idik.

Haydi diyelim, son dil kargaşalığı içinde kamu, gürültüye gitti, ya geri dönen bu âmme sözü, Türkçenin söylenişine pek mi uygun düşen bir kelimedir? Hem bundan milletin kaçta kaçı bir mana çıkarabilir? Şu Public Administration terkibi halk idaresi demek değil midir? Böyle ise niye öyle söylenmiyor? Söylenmiyor. Çünkü halk, bunu kolayca anlar. Enstitü Kanunu B. M. Meclisine giderken bu noktanın dikkate alınmasını dilemekten kendimizi alamıyoruz.

Gelen yabancı ve dost bilginlerin şimdiye kadar verdikleri ve bundan sonra verecekleri konferanslar çok mühim. İkinci dileğim,

Bakanlık Müsteşarlarından ikinci, üçüncü derece memurlara kadar bütün erkâna bunları dinleme imkânının verilmesidir. İş çoktur, toplatılar vardır diye bu kıymetli mütalâaları takipten mahrum edilmemelidirler. Halk idaresinde ne gibi meseleler olduğunu duymak bile hükûmet makinası başında bulunanlarımızı uyandıracak fırsatlardandır. Kendimizi her şeyi bilir farzetmek alışkanlığını bırakarak yeni şeyler öğrenmede memleketimiz ve milletimiz için çok büyük menfaatler olduğunu unutmıyalım.

4 Nisan 1953

YENİ BAKANIMIZA

Millî Eğitim Bakanlığına tayininizi gönülden kutlarım Böyle genç yaşta, hiç idarî tecrübeniz olmadığı halde, teklif edilen bu ağır vazifeyi kabul etmek suretile gösterdiğiniz cesareti, işlerinizde, icraatınızda da tekrarlamanızı candan dilerim. Koskoca bir teşkilât, birbirine benzemez türlü işler; bunlar hakkında son söz, hep sizin olacak. Değme yiğitin yükleneceği bir sorumluluk, olur kahramanların altından kalkacağı bir görev değil bu, doğrusu...

Bu hocaca üslûbu mazur görmenizi rica ederim. Meslek bir taraftan, yaş bir taraftan, hele memleket düşüncesinden gayrı her ihtirası sokağa atmış olmanın verdiği hürriyet duygusu bir taraftan, bu dille konuşmaktan başka türlüsünü yapamıyorum. Affınızı dilerim. Sizler de bizler gibi gelip geçeceksiniz; fakat memleket maarifi kalacak, ona hizmet edenler unutulmıyacak, daima hayırla anılacaktır. İşte sizi o hayırla anılanlardan biri görmek emeliyle bu satırları yazıyorum.

Herşeyden önce size halisane tavsiyem, zümre adamı olmamanızdır. Böyle yüksek bir mevkiye gelindi mi, muayyen bir maksad etrafında birleşmiş bazı kimseler, gayet kurnaz, birbirile alâkası olduğunu hissetirmeden size arz-ı hizmet ederler, Metodları gideni kötülemek, ceberutluğundan, söz dinlemediğinden, Bakanlıktaki yüksek vazifelileri söyletmediğinden bahisle yeni geleni pöhpöhlemek ve bu yoldan onun zayıf damarını bulup emniyet ve itimad şırınga etmektir. Bir iğne yemek kâfidir. Farkında olmadan bir kliğin içine düşersiniz. Onlar kendi adamlarını size öyle maharetle sürerler ki, ancak uzun bir zaman geçtikten sonra bu malların kıymetini anlar veya anlamamaya devam ederek kullanıp gidersiniz.

Böyle zümre tutmamanın siyaset tehlikeleri yok değildir. Onlar sizden yüz bulamadıkları takdirde gene büyük bir kurnazlıkla aleyhinizde alttan alta ve olmanıza imkân bulunmıyan töhmetlerle öyle çirkin propagandalar yaparlar ki, bir gün hiç sezmediğiniz bir anda, o güne kadar sizi tutanlar veya tutar görünenler, bu yayılan propagandalar karşısında sizi birdenbire bırakıveriler. Düşersiniz. Düşün. Bunun bu kadar zararı yoktur. Yeter ki o düşüş ânına kadar elle tutulur ve memlekete yarar bir iş yapmış olasınız. Size bütün şom ağızlar açılmıştır, herşeyi söylerler; hattâ yaptığınız işleri bile kötülerler, fakat iş yapmadı diyemezler. Deseler de tesiri kısa sürer; bir eyyam sonra herkes size başarılı bir devlet adamı olarak bakar. Daha doğrusu bakınağa mecbur olur.

Maarif, malûmunuz olacağı gibi, hiçbir bakanlığa benzemez. Çünkü aydın ve seçkin zümrenin büyük topluluğu onda çoğunluğunu bulmuştur. Her türlü fikir cereyanları, hattâ siyasî temayüller bu bütünün içinden çıkar. Bir bakan üstünde, değil öğretmenlerin, öğrenen topluluğun yapması mümkün politik baskıyı tabiî siz de gördünüz. Bu bakımdan yalnız öğretici topluluğunu değil, öğrenci topluluğunu da daima gözönünde tutmak zorundasınız Eskiden bu yoktu. Evvelce Meclisteki koridor politikası, kıskananların, gizli tahriki, yaptıkları her cins tertibler vardı. Halbuki içinde bulunduğumuz hürriyet rejiminde herşey açıktır. Kimse, kimsenin ağzını kapatamamaktadır. Bir üniversiteli gençten duyacağınız tenkid sözlerini, muhalefet liderlerinden bile işitememeniz çok olağan bir keyfiyettir.

Milyonlarca göz üstünüzdedir. Milyonlarca ağız size bir şey söylemek için açılmıştır. Devlet adamı olarak tarafsızlığını izah edemiyeceğiniz bir hareket bile sizi sarsar. Ne soy sop, ne arkadaşlık ne şu bu temayüller hattâ ne parti taraflılığı insana kıymet biçmede size tesir etmemelidir. Uzaktan pek aceleci görünmiyen mizacınız, bu hususta size en yakın ve şaşmaz yardımcı olacaktır. Tek parti devirlerinde olduğu gibi süratli, bir hamlede yapılacak atlamalara esasen bugünkü rejim müsait değildir. Çünkü demokrasi, atlama rejimi olmaktan ziyade bir muvazeneler sistemidir. Ahengi bozmadan sindire, sindire iş göreceksiniz. İçeriye dışarıya anlata anlata, inandırma yoluyla tedbirlerinizi alacaksınız.

Bunları yaparken dayanacağınız şahıslar ve organlar, asla geri ruhlar ve geri kuvvetler olmamalıdır. Burada kullandığım gerilikten kastım, hürriyet ruhuna muarız olan her cins temyüllerdir. Bunun sağı solu olmadığı gibi önü arkası da yoktur. Hürriyet istemiyen, millî birliği bozan, millî şuuru körleten herşey, geridir. Bu cins kuvvetlerin bilhassa iktidara yâr olduğu hiç bir yerde, hiçbir zaman görülmemiştir. Onlar, daima iktidar aleyhine dönmeğe mecburdurlar. İktidar içinde arkada kalmışların bunlarla elaltından işbirliği yaptığı görülmüştür. Fakat bu beraberlik, hiç bir zaman devamlı olamamıştır. Çünkü her fırsattan istifade edip kendileri ön safa, ileri makamlara gelmek isterler. Böylelerinin tabiî menfati, daima muhalefettir.

Bu vesile ile şunu da açıklayayım ki, çok partili rejimlerde iktidar için en bozucu yollardan biri, kendini muhalefete beğendirmeğe uğraşmaktır. Esasında bu imkânsız bir şeydir. Zira muhalefetin varlığı, beğenmemekle devam edebilir. Muhalefet, beğenmemeğe mecburdur. Onsuz yaşıyamaz. Kısa sürmesi muhakkak beğenmeler için, ihtiyar edilen rotayı değiştirmek doğru değildir. Yeter ki takip edilen bir rota bulunsun. Maarif işinde de hal, böyledir. Bunu o kadar kolay bir şey sanmayınız. İlk tebrik günlerinin oyalayıcı dağdağası geçtikten sonra iş sizi öyle kendisine çeker ki, bu ummanda birbiri arkasına gelen dalgalara çok kere kendinizi kaptırırsınız ve kaptırdığınızdan haberdar bile olmazsınız.

Rota dediğim şey, Türkiye'nin maarif siyasetidir. Hafif alınacak nesne değil. Bu hususta yerli ve yabancı, bu işi bilenlerle temas etmek çok faydalı olacaktır sanırım. Bilhassa Amerikalı uzmanlardan çok istifade edeceksiniz. Fakat bu hususta dikkat edilecek noktalar hakkındaki düşüncelerimi de söyliyeyim: Birleşik Amerika, bugünkü dünyanın iş bölümü bakımından en ileri, netice olarak en kavranması güç bir memleketidir. Buraya gelen uzmanlar, yalnız kendi ihtisasları bakımından incelemeler yapıyor ve ancak maarifin muayyen bir cephesi üstünde fikir edinip kanaat söylüyorlar. Verdikleri tavsiyeler, maarif ve memleket bütünü içindeki gerçekleşme imkânını, para ve şahıs gibi tahakkuk vasıtalarını nazara almamaları sebebile kısmî oluyor. Bu uzmanları bir araya getirmek, karşılıklı konuşturmak, maarif teşkilâtının tamamının mülâhazaya aldırarak esaslı bir program yaptırıp bunun

içinde türlü konuların nasıl yürüyebileceğini tesbit ettirmek lâzımdır.

Amerikalıların maarif işlerimize gösterdikleri samimî alâkadan behemehal faydalanmalıyız. Bu her vakit ele geçen bir fırsat değildir. Fakat dediğim gibi işin tamamına toplu bir bakış yaptırılmasza verilen raporlar nazarî kalmaya mahkümdur, hiçbir netice alınamaz. Bu hususta başarıya götürecek en emin yol, evvelce düşünülmüş ve tesbit edilmiş olan fikir ve tedbirleri görüp bilmektir. Yüksek makamınıza gelenler içinde böyle düşünmüş ve düşündürmüş olanlar vardır. Eskiden yapılan işlere hangi düşüncelerin müessir olduğu iyice bilinmedikçe "sil, baştan başla!" kaidesinin kör ve kısır kuyusuna düşülür. Bunu siz alâkalılara sormazsanız onlar söylemezler. Her gelen bakana eskimiş, çürümüş bir takım düşünceleri yeni bulunmuş metalar gibi sürmeğe uğraşırlar. Onları da mazur görünüz. Memurluk hayatı, ne yapsınlar; kendilerini beğendirmeğe mecburdurlar!...

Daha söylenecek çok şey var. Fakat bin türlü işiniz arasında sizi fazla işgal etmek istemem. Siz de bu eski öğretmen gibi gazetecilik tecrübesi de geçirmiş olduğunuz için yazıların arkasında duran iyi niyetleri kolay sezebilirsiniz ümidindeyim. Tekrar başarılar dilerim sayın Bakanım!

21 Nisan 1953

ÜNİVERSİTEDE DERSLER

Gerek Ankara, gerek İstanbul Fakültelerinde bazı derslere kürsü sahibi Profesörlerin devamsızlığı gençler arasında en çok konuşulan mevzulardan biri haline gelmiştir. Haydi sayın bilginlerimiz fazla yazı yazmaktan hazetmiyorlar veya yazdıkları ders kitapları talebe bütçesini aşacak fiyatta olduğu için kolay bulunup okunamıyor deyip her iki tarafı mazur görelim; fakat söz söylemek ve şifahi ilim yapmaktan da çekinmeleri, sanırım hoş karşılanacak bir keyfiyet değildir.

Bu fakir memleketin, elinden gelen, hattâ gelmiyen maddî imkânları hazırlayarak bizde de dünya ölçüsünde bilim adamları yetiştirilmesi için yaptığı fedakarlıklara kim ne diyebilir? Bir zamanlar ileri sürülen geçim meselesinde üniversite mensuplarına tazminat verilerek hiç değilse nisbî bir ferah sağlanması, ne çabuk

unutulup gitti. Buna, devrin iktidarını ikna etmek için çekilen zahmetleri bir düşünseler aldıkları paraları hak etmek için daha fazla gayret sarfederler.

Bence bu yüksek bilim ve öğretim kurumlarından genç nesle verilecek karakter ve çalışma nümuneleri, bizzat öğreticilerin kendileri olacaktır. Hayatları tavır ve hareketleri, nihayet eserleriyle gençliğe onlar örnek olacaklardır. Dershanelere birikip hocalarını bekliyen ve sabah karanlığında evlerinden çıkıp bir iki şey dinlemek için buralara gelen öğrenciler, böyle vaziyetlerde ancak vazifeye aldırmamayı nümune olarak görmektedirler. Unutmıyalım ki, kuş ne görür yuvada, onu işler havada!

Otonom bir üniversite, kendi kendisini kontrol eden bir müessese olmalıdır. Bunda rektörler, dekanlar türlü kurullar vazifelidir. Demek bu makamlar ve organlar iyi işlemiyor. Siyasî kontrole gelince, Üniversiteyi gerek iktidar gerek muhalefet hiçbir suretle darıltmamak için ses çıkartmıyorlar. O halde ne olacak? Üniversite de genç kitleyi küstürmemek içn suspus olunca elektrik akımlarında olduğu gibi devre kendi üstüne kapanıyor, demektir.

O zaman asıl işe sahip olan, iktidarı iktidara getiren kuvvet, yani cemiyet ve millet, şikâyete başlıyacaktır. Halisane haber vereyim ki, bu şikâyet için için vardır. Gençleri bir dinleyin neler söylediklerini bir duyun; ne demek istediğimi anlarsınız.

Alın Yazısı

Sayın Prof. Tevfik Remzi, Gazetesinde çıkan makalesine şöyle bir başlık koymuş:

İstanbul Tıp Fakültesi'nin Alın Yazısı.

Merak ettim, okumaya başladım. Acaba bu mühim ilim ocağının mukadderini "Levhi mahfuz" da görmüş de haber mi veriyor, dedim. Öyle gibi bir şey. Eski Tıbbiye hocalarının ervahı, Sayın Rektöre el öptürüp "Berh-ü dar ol evlâd" demişler. Acaba niçin? Bir buçuk asırdan beri Tıp Fakültemizin tersine yazılmış alın yazısı dönmüş ve düzelmek yoluna girmiş de onun içinmiş...

Sayın ordinaryüs profesörün memnunluklarından bahsettiği ervah, bir buçuk asır içinde Tıp Fakültesi'ni bozuk düzen idare etmişlerken nasıl bir mucize olmuş da bu ters alın yazısı düzelmiş?

Satırları süratle takibe başladım. Epey gayret sarfettikten sonra nihayet anlıyabildim:

Tıp Fakütlesi'ne bir kütüphane yaptırılıyormuş. Çok yazık. Demek bir buçuk asır kütüphanesiz bir tıbbiyemiz varmış da kimsenin haberi olmamış. Sırasında bütçeden verilmiş paraları bile harcayamayıp yakan Tıp Fakültemiz, bari Üniversite muhtariyetinden sonra olsun bu noksanını umumî efkâra duyurmalı idi.

Şüphe yok kütüphane mühim bir bilgi vasıtasıdır. Sayın Rektörün bu teşebbüsünü biz de takdirle karşılarız. Fakat dedikleri gibi onu bir bibliyografi kütüphanesi haline kim getirecek? Biz ne kütüphaneler gördük ki, gelen kitaplara ve dergilere el sürülmemiştir. Geniş bir araştırma faaliyeti en kıdemlilerden en yenilerine kadar ikinci huy haline gelememiş bir müessesede herhangi cansız vasıta (Kütüphane dahil) ilimsizlik derdine deva olabilir mi? Tıp Fakültesi'nde laboratuvarları ve klinikleri bu ruhla işlemedikçe, değil 40 milyon 400 milyon lira alınsa fazla bir şey yapmak mümkün müdür?

Bu kaygılarımızı açıklamakla beraber sayın Profesörün istikbal için verdiği teminata inanıyoruz. Türk Milleti, ilim meselesinde de çok sabırlıdır. Beklemekteyiz: Kütüphane kurulsun, dünya yayınları buraya gelsin. Ondan sonra yapılacak keşifler ve yeni araştırmaları da şükranla ve minnetle karşılarız. Sayın Profesörün verdiği şu denklemde:

Kütüphane = Kitap + İlmî zihniyet.

Asıl halli lâzımgelen mechul ilmî zihniyettir. Onu da şöyle formülleyebiliriz sanırım:

İlmi zihniyet = Hasbî çalışma + Vazifeye bağlılık + İlim aşkı

Bunları da birer birer tahlil edersek bilhassa hasbî çalışmanın, ne servet ve ne şöhret peşine düşmeksizin, siyasî emellere kendini kaptırmadan sırf ilim ve hakikat için gayret etmek olduğunu görürüz ki, bugünün üniversite gençliği, hocalarında bu vasıfları bularak bahtiyar olacak ve en iyi şekilde yetişebileceklerdir.

Washington'dan Telgraf

Amerika'dan (A.P.) ajanıs veriyor. Siyasî veya İktisadî bir haber sanacaksınız. Hayır! Maarifimiz hakkında, Türk Maarifi ve onun

Orta Öğretimi hakkında... Türkiye'ye Amerika Birleşik Devletleri'nin Dışişleri Bakanlığı'nın teşebbüsü ile gelen ve Türkiye'de 125 gün kalıp Türkiye Millî Eğitim Bakanlığıyla istişârî temaslarda bulunan Mr. Tomkins'in liselerimize dair verdiği rapor...

Ya Washington'dan bu telgraf gelmese?!.

Gelmese ne böyle bir uzmanın geldiğinden, ne memleketimizde tam 125 gün kaldığından, ne liselerimiz hakkında kıymetli bir rapor vermiş olduğundan hiç de haberimiz olmıyacaktı.

Halbuki bütün memleket aydınlarını ilgilendiren, bilhassa meslek çevrelerinde merakla beklenen bu gibi belgeleri Millî Eğitim Bakanlığımız bayatlatmadan neşretmeli ve memleket efkârına bildirmelidir. Bu gibi vesikaların gizli tarafı olur mu? Hiç değilse bunları günü gününe tebliğler dergisinde yayınlamalıdır. Bu meseleye bu sütunlarda kaç defa dokunduk. Bakanlık içinde bu işle vazifeli olan dairenin saltanat devri memurlarına yakışacak çekingen bir duygu ile bu esrarı (!) fâş etmekten korkması, insana hüzün ve hicab veriyor.

Yeni Bakanımızdan rica ediyoruz; bu husuta hiç olmazsa bu meselelerle ilgilenenlere bir kolaylık olmak üzere ya Bakanlık neşriyatı içinde raporların basılmalarına emir versin, yahut gazetecileri toplıyarak bu hususta açıklamalar yaptırsın. Memleketimizin Maarifine ait haberleri dünyanın öbür ucundan öğrenmek, doğrusu ağırımıza gidiyor.

27 Nisan 1953

ÇOCUĞA DİKKAT

Cumhuriyet devrinin Türk milletine kazandırdığı alışkanlıkların en faydalılarından biri Çocuk Haftasıdır. Bunun 23 Nisana rastlaması, yarının büyüklerine Millî Eğemenlik gününü ve bu tarihî olayı hatırlatması bakımından bu bayrama ayrıca terbiye edici bir anlam da kazandırmıştır.

Daha eski senelerdeki çocuktan vali, kaymakam, polis müdürü yapmak gibi mubalâğalı gösterilerin manasızlıklarını söylemeğe hacet bile yoktur. Her terbiye tesiri, zamana ve mekâna uygun, tabiî olduğu nisbete başarıya erer. Yalancıktan vali olacağına sahi-

den çocuk olmak, çok daha faydalı ve yetiştiricidir. Bir de beş altı yaşındaki kızları gelin gibi giydirip sokaklarda gezdirmek, gene o yaştaki erkek çocukları mavi entari, aynı renkte ve üstüne maşallah yazılmış takke ile süsleyip çarşıda, pazarda herkesin türlü tefsirlerine uğratarak sünnet olacaklarını teşhir ettirmek kadar terbiye dışı bir harekettir.

Geçen gün bir gazetede gördüğüm fotoğraf, beni çok üzdü. Bir çocuk, baloda o kadar fazla dans etmiş ki, bacağı tutulmuş; zavallı arkadaşları kargatulumba yapıp beşiğe bindirmişler, tedavi olunmak üzere taksiye götürüyorlar. Çocuk bu... Dans da etsin, oynasın da... Fakat bacağı tutmıyacak hale gelinceye kadar dans etmeğe onları bırakmak, biraz fazla ihmal sayılmaz mı?

Hakikatte Çocuk Haftası, çocuklardan ziyade onları yetiştirme durumunda olan büyükler içindir. Çünkü çocuk, anaya ve babaya, hattâ öğretmenine bitip tükenmiyen istekler ile bir çok şeylerin yapılmasını hatırlatır ve zorlar. İnsan, büyüdükçe arkada bıraktığı çocukluğunun itiyad ve ihtiyaçlarını unutur. Bu unutulmuş devrenin çocuk vesilesiyle yeniden duyulması ve yaşanması, aileyi ve okulu vazifesinde daha uyanık tutmağa sebeb olur. Bizim çocukluk zamanlarımıza nispetle şimdi şehirdeki aileler, bu bakımdan pek çok ileri bir görüştedir ve bunun faydaları çocuklarının umumî olarak yetiştirilmelerinde ciddî olarak hissedilmektedir.

Ya köylerde acaba bu çocuk haftası nasıl karşılanıyor? Bu hususta hiçbir şey bilmiyoruz. Dileriz ki, hiç değilse okulu ve öğretmeni olan köylerimizde ailelerin dikkatini uyandıracak eğlenceler, topluluklar yapılmış olsun.

Yeşil Tahta, Renkli Önlük

Son günlerde şu bizim kara tahtalar yeşile boyanacak diye bir havadis çıktı. Çocukların gözünü yormamak bakımından yeşil renk, siyahtan daha iyi imiş. Pekâlâ!... Buna bir diyeceğimiz yok Fakat bu tahtalar, hangi boya ile hangi türlü yeşile boyanacak? Yeşil diyip geçmemeli. Dudu yeşilinden tutun,filizî, türbe yeşili, daha bilmem ne yeşiline kadar bu rengin de bin çeşit değişmeleri olduğu düşünülünce alınacak bu tedbirlerin gerçekleşmesindeki güçlük ortaya çıkıyor. Bizde boya endüstirisi gelişmiş olsa bunun da zararı yok, kolayca bir yeşil tonu tesbit edilir ve her tarafta bu-

lunur. Siyah tahtaları boyasız bırakmıyalım, şimdilik bu bize yeter sanırım.

Önlük meselesine gelince, buna bence hiç dokunmamalı. Siyah önlük, belki kiri göstermediğinden dolayı renklisine nisbetle daha az sıhhîdir. Beyaz olsa daha da iyi... Çocuğun üç dört beyaz gömleği olur. Doktorlar ve hastabakıcılar gibi her gün yenisini giyerek tertemiz okula gelir. Fakat bunu yapacak maddî imkânda kaç ailemiz çıkar? Evde kadıncağızların işi yok, okula giden çocuklarının önlüklerini yıkamakla mı ömür geçirecekler?

Maarifin ve okulların emekle, gayretle, bilgi ve dikkatle çözülecek önemli meseleleri dururken böyle yazı tahtalarını yeşile boyamak, çocuklara siyah önlük giydirmemek gibi tedbirler kimlerin aklına gelmektedir, bilinemez. Okullarda her türlü sağlık tedbirleri alınmış da iş kara tahtanın yeşillenmesine mi kalmış?

İstanbul Millî Eğitim Müdürünün bu hususta verdiği cevap, doğrusu çok parlak. Beşinci Maarif Şûrası sergisinde ileri memleketlerden alınmış örnekler sade yeşil tahtadan mı ibaret ki, eğitim tedbirlerine Darülâcezeyi vasıta kılmaktan başlamışlar? Galiba alınacak tedbirlerin en sonuncusu, çocuklarımızın asıl kendileri ile meseleleri biter de sıra buna da gelir.

Karşılama ve Uğurlama

Yaşıyan dil tarafında olanlar affetsinler; tef'il' if'al ve istif'al babalarından bıktık artık. İstikbal ve teşyi... Bunlardan birincisinin kaç manası vardır; şunu doğru dürüst bilenimiz kaç kişidir? Hele teşyi!... Bu kelimenin ne olduğunu anlatacak bir aydınımız varsa parmağını kaldırsın... Şu dakikaya kadar ben de kendileri gibi idim. Merak ettim, Kamusa baktım. Teşyi ne demek olsa beğenirsiniz.

"Sürüden ayrılan deveye haykırmak mânasına" imiş.

Çünkü Arapça, Arap topluluğunun tabiî hayatından doğduğu için bir çok kelimeler çadırdan, deveden, attan, çölden ve yıldızlı göklerden çıkmıştır. Teşyi de böyle. Mütercim Asım, aynı sözün buradan genişleyen ve bugün kullanılmakta olan manasını da şu güzel Türkçesi ile pek iyi açıklar:

"Bir semte giden âdemi, gönderi gitmek manasınadır."

Halbuki teşyiin manaları bu kadar da değil. Ramazandan sonra şevvalden altı gün oruç tutmak. Bir nesneyi ateşle yakmak. Bir adama kalb kuvveti vermekle onu yüreklendirmek. Çoban kavalı çalmak. Alevlendirmek için ateşe hurda topraklar atmak.

İşte teşyi budur. Bir de şu "uğurlama" kelimesine bakın. Mana zenginliği, kibarlığı, kesinliği ve nihayet Türkçeliği onu kullanmamıza yetmiyor mu? Bunu da Anayasayı Türkçeleştirenler uydurmadı ya!...

Fakat benim asıl söylemek istediğim işin bu tarafı değildi. B.M. Meclisinde, milletvekili Şevket Mocan'ın bir kanun teklifi ile ortaya çıkan bu meselenin okul çocuklarını ilgilendiren cihetini açmak niyetinde idim. Cemiyet ve terbiye hayatımız bakımından üstünde durumağa değen bir mesele... Gözümle görmüşümdür ki, gece on ikilerde, sabahın altısında karşılama törenine okul çocukları getirilmiş ve sıra sıra istasyonlara dizilmişlerdir. Bunda mutlaka karşılananları kusurlu sanmayınız. Bakan geçeceği istasyonun valisine karşılama töreni yapılmaması için şifre çekmiştir. Öyle olduğu halde, malûm olan esbabdan nâşi, gene mızıkalar getirilmiş, gene o yavrucaklar saatlerce ayakta bekletilmiştir.

Bu gibi aksamlara bir çare, hem de kanun yolu ile bir çare bulmak ve mâni olmak lüzumu meydandadır. İş gene emre ve talimata kalırsa eski usul, gün gelir, kolayca hortlatılır. Çoluğu, cocuğu böyle fena bir alışkanlığa düşürmemek, karda, kışta üşütüp hasta etmemek, bir devlet şahsiyetinin gelip geçişini rahatsızlık sebebi yapmamak için bu zararlı âdetleri bir ân evvel önlemelidir. Demokrasi devrinde olsun sürüden ayrılan develere çocuklarımızı haykırtmıyalım.

6 Mayıs 1953

KAYBETTİĞİMİZ İKİ KIYMET

Birbiri ardından iki kıymetli insanımızı kaybettik: Veled Çelebi, Orhan Burian. Biri doksana yaklaşmış bir ihtiyar, öbürü kırkın kapısında bir genç. Biri aziz bir hâtıra, ikincisi ölümün kırıp parçaladığı bir ümit. Biri sayılmaya değer bir mazi, öbürü sevilecek bir istikbal.

İkisi de meslekdaşımız. Veled Çelebi yarım asır önce Galatasarayda Farça okutmuştu. Talebelerinden dinlemiştim. Sert ve dikkatli bir öğretmen. Orhan, Ankara Dil Tarih Fakültesinde İngiliz edebiyatı profesörü. Vazifesine bağlı ve hâkim, ciddî bir hoca. Orhan'ın öğrencileri şimdi kimbilir ne kadar ağlıyorlar? Veled Çelebi'nin çağdaşları, sayılacak kadar azalmış, öğrencileri kimbilir nerelere dağılmıştır?

Nesillerarası bağlar gevşek olmasa Veled Çelebi'ye de talebelerinin talebeleri ağlıyabilirlerdi. Onun ilk Türkçülerden olduğunu, bütün ömrünü Türk dilinin hizmetine verdiğini kaç aydınımız hatırlar? Bugün Ankarada Türk Dil Kurumu kitaplığında duran koskoca cildlerde Çelebi Efendi'nin dikkatle ve ihtimamla arayıp bulduğu Türk sözlerini, büyük bir anıtın kabartmaları gibi hürmetle seyretmeliyiz.

Veled Çelebi, bu seneye kadar yaşının ilerlemesine bakmayıp hergün Dil Kurumuna yaya yürüyerek devam etmişti. Hasta olmadıkça bir gününü aksatmamıştır. Son zamanlarında pek çok şeyleri unuttuğu, pek çok kimseleri tanımaz olduğu halde Yaradanı, Yalvacını, Mevlâna'yı ve Mesnevi'yi hiç unutmamıştı.

Naz edersem nola âfâka Veled

Pederim Hazreti Mevlânadır

Dediği halde her zaman Atatürk'ü sevgiyle ve minnetle anmıştı. Orhan'ı bir çokları gibi ben de "Yücel" de tanıdım. Temkinli, bilgili ve kararlı yazıları dikkatimi çeken bu genç arkadaşı, Ankarada vazifesinde gördüğüm zaman hükmümde aldanmadığımı, fakat eksikleri olduğunu farkettim ve onu yeni çalışmalarında başarıya yürürken daima sevgile, takdirle takip ettim. Saffet Korkut'un acısından sonra Orhan'ınki pek ağır geldi. İkisi de kuvvetli bilgileri, tercüme hamlesindeki samimî gayretlerile, o mühim işe teşebbüs edenlerin hatırasında en yakın ve muvaffakıyetli yapıcılar olarak yaşıyacaklardır.

Shakespeare'den yaptığı dört beş tercüme, bu büyük edibe ve eserine duyduğu hayranlığın birer örneğidir. Hamlet, Makbet, Otello, Atinalı Timon, Beğendiğiniz Gibi; bunlar arasındadır. Fakat Orhan, çağdaş eserlere de tecessüsünü uzatmaktan kalmadı. Arthur Milleer, O'Neille, Synge, Barrie'den yaptığı tercümeler, Türk

sahnesinde oynadıkça onun hatırası, seçişte gösterdiği anlayışla anılacaktır.

Birbirine uzak iki kuşaktan, birbirine uzak iki kaynaktan olan bu iki aziz varlığın birleştiği büyük varlık, her ikisine de rahmet etsin.

Meslekî ve Teknik Öğretim Dergisi

Millî Eğitim Bakanlığının çıkardığı bu dergiyi görünce içim ferahladı. Bu derginin babası, "Teknik Öğretim" 1940 ekim ayında çıkmış, bir eyyam sonra diğer benzerleri gibi ölmüştü. Baba derginin ilk sayısı başına o zamanın Maarif Vekili tarafından yazılan bir takdim yazısı şöyle bitiyor:

"Teknik meseleleri yakından kevramaya ve anlamaya çalışanlar için Vekilliğimizin neşrine başladığı Teknik Öğretim çok temenni ederim ki faydalı ve devamlı bir yardımcı olsun."

Faydalı oldu. Fakat devamlı olamamıştı. Daha sonra bir de Ev ve Kadın diye bir dergi daha çıkarılmıştı. O da erkeği gibi çok yaşamadan öbür dünyaya gitti. Şimdi bu yeni dergiyi görünce sevindim. İyi başlamış teşebbüsleri sürdürmek, yenilerine başlamaktan çok daha medenî bir harekettir. Bunu idrak edenlere şükran ve tebriklerimi sunarım.

Bu takdir karşılamasının hareketini hiç bozmamak üzere bazı noktalar hakkındaki düşüncelerimi de söylemek istiyorum. Yeni derginin içindekilere bir göz atalım. Konuların nev'ine göre şöyle bir bölme yapabiliriz:

a) Umumî öğretim ve eğitime ait yazılar: Öğretimde iş eğitimi ve iş ahlâkı, yetişkinlerin eğitimi, öğretici filmler merkezi, Fenerbahçe tarihçesi...

b) Erkek teknik öğretimine ait yazılar. İmalât atölyelerimiz. Kazaların önlenmesi, dünyadan teknik haberler.

c) Kız teknik öğretimine ait yazılar: Giyim modelleri, çocuklarımızın sağlığı, millî kıyafetimiz ve bugünkü giyim, eski Türk işlemelerine bir bakış, pijama ve kombinezon, ev kadını için yemek pişirme...

ç) Ticaret eğitimine ait yazılar: Dış ticaretimiz...

Bunlardan başka hikâye. Botaniğe ait yazılar da var. İnsan kendi kendine soruyor:

– Bu derginin okuyucuları kim?

Çok istenir ki, bu dergi yayıcıları da aynı suali kendilerine sorsunlar. Baba ve ana dergileri bir kere daha gözden geçirirlerse işin doğrusunu ve pratiğini bulacaklardır. Yalnız bir korkum var, o da bir kaç nüsha sonra bu derginin kapanmasıdır. O zaman kırk ambar gibi de olsa çıkmağa devam etmesi için her türlüsüne razı olalım. Çünkü ölen düzeltilemez.

Çetin Çocuklar

Bu vasıftaki çocuğa ana-baba veya öğretmen olarak tesadüf edenler, onları terbiye etmede uğradıkları güçlükleri düşünerek konularına aid bir kitap ismi görünce pek tabiî ilgilenirler. Ben de bu hisle ilgilendim. Fakat evimde bu yaşlarda çocuğum, ne de bir okulda dersim olmadığı halde ilgilenişim, sırf meslekdaşlarım içindi. "Çetin Çocuklar" bir kitabın ismidir. Yazarı, İsviçreli Hans Zulliger'dir. Almancadan dilimize çeviren, Yunus Kâzım Köni.

Kitap, direnme hareketli çocukların hallerinden ve bunları eğitme yollarından bahsediyor. Gayet pratik bir kitap. Nazariyeye, ukalâca tavsiye ve öğüdlere boğulmamış. Yazarın kullandığı eğitim metodu Freud'ün koyduğu usul ve esaslara dayanmaktadır. Fakat bütün terbiye olaylarında değil, yalnız çetin çocuklarda...

Çok kere öğretmen, kendini müşkül duruma sokan, hattâ kendisine karşılık veren, hattâ hakarete cüret eden çocuklara kızar ve şiddetli mukabelelerde bulunur. Bu kitabı okuduktan sonra görecektir ki, bazı hallerde çocuk, bu hareketleri iradesinin dışında yapmaktadır ve asla sorumlu değildir. Onun için öğretmen bu türlü haller karşısında soğukkanlılığını muhafaza ederek uğradığı güçlüğün sebeblerini arayacak ve anormal bir hal görünce çocuğun velisile temas edip bu alanda hekimlere baş vurmalarını sağlayacaktır.

Israrla yalancı, cezaya ve ağır tedbirlere rağmen hırsız çocuklar, bunların çok görülür örneklerindendir. "Neye sözümü dinletemiyorum?" diye üzülmek hiçbir fayda vermez. Çünkü bu yavrucuklar, ruh hastasıdırlar. Mide yarası, öğüdle veya ceza ile nasıl geçirilemezse bu dayanan yalancılık ve hırsızlık da öylece adi ted-

birlerle tedavi edilemez. Burada ilk iş, terbiyecinin bu hususta sağlam bir tanıklama yapmasındandır. Onlar da bazı akıl hekimlerinde olduğu gibi kendilerinden başkasında akıl hastalıklarından birini buldukları gibi ilkağızda böyle semptomlar gösteren çocuklara hastalık kondurmamalıdır.

Kitabın içinde yazarın bizzat rastgelip kaydettiği olaylar, çok dikkati çekici ve uyarıcıdır. Benzerlerinin her öğretmenin ve bir çok ana-babaların başlarından geçmesi mümkündür. Çocuk terbiye etmek kolay mı? Uğranılan güçlükleri bu iyi tertip edilmiş kitapla hiç değilse hafifletmek imkânı elde edilebilir. Bütün meslekdaşlara ve bu mizaçda evlâdı olan yurddaşlara tavsiye ederim.

11 Mayıs 1953

EDEBİYAT FAKÜLTESİ D.P. GRUBUNDA

Bundan önce üniversitede bazı öğretim şahsiyetlerinin derse devamsızlıklarından, geçen sene de bu zamanlarda bir kısım fakültelerin içindeki mücadele ve şikâyet konularından bahsetmiştik. Toplu olarak gazetelere vuran konuşmalardan anlıyoruz ki, İstanbul Edebiyat Fakültesi, D.P. Meclis Grubunda gıyabî bir muhakemeye çekilmiş ve epey tartaklanmıştır. Üniversiteli meslekdaşlarımız bunu tabiî görsünler. Önünde, sonunda olacak buydu.

Şunu anlamadığımızı itiraf edelim: Otonom olan üniversitelerimizin, paraca bağlı olduğu devlete hesap vermesini sağlamak için, Millî Eğitim Bakanları şahsan bu kurumlara baş olduklarına göre, idare hususunda aldıkları tedbirleri Bakana bildirmeleri lâzım gelmez mi?

Halbuki Bakan, bir profesörün işlediği suça karşılık verilen cezanın açıklanmadığını söylemiş. Olur mu?

İşte halk efkârına tercüman olarak iktidar partisi meclis grubunun kontrolu! "Üniversite muhtar dedikse kimsenin sorgu sualine cevap vermez; bildiğini yapar ve yaptığını bilmez demedik ya" diyor. Bununla da anlaşılıyor ki, üniversiteye verilen, muhtariyettir imamet değildir.

İki hukuk profesörüne emanet edilen tahkikat da hemen hemen bir sene sürdü. Bu da ne uzun, ne bitmez tahkikatmış!

Herkes ilim adamlarımız kadar teennili mizaçda olmağa mecbur tutulabilir mi? Bakalım Devlet Şûrası ne diyecek?!. Çok temenni ederiz ki, bu idarî kaza merciimiz, ulemâ üslûbunu ihtiyar edip işi medreseye düşürmeden bir karara vara!...

D.P. grubunun epey hararetli geçen bu müzakeresi, diğer bütün fakültelerimiz için uyarıcı olmalıdır. Derse gelmemek, kitap yazmamak, araştırma yapmamak, imtihanda öğrencileri bekletmek gibi hususlarda müşterek vasıflı olan yüksek bilim kurumlarımız gözlerini açmalıdırlar. Bu konuda İstanbul, Ankara farkı yoktur. Her yerde her talebe, hakikatte birer müfettiştir. Sağlam hüküm, onlarındır. İlim otoritesi olmadan hiç bir esaslı tedbir, fayda vermez. Bir kere itimat sarsıldı mı onu tekrar elde etmek de çok güç olur.

Şu mütevazı köşecikten birçok söylediklerim birer birer çıkıyor. Bu defa da üniversitelerimize ve fakültelerimizdeki sayın meslekdaşlarımıza halisane tavsiyem, kendilerini siyasî organlarımızda bu şekilde konuşturmağa mahal vermemeleridir. D.P. grupundaki bu konuşmayı emniyet süpapının "dikkat!..." düdüğü bellesinler. Unutmasınlar ki düdüğü çalan, ancak parayı verendir!...

Gene mi Talimatname?

İstanbul Hukuk Fakültesi, sömestr usulünü bırakıp sınıf usulüne doğru gidiyormuş, diye bir lâf çıkmıştı. İnanamadık ve inanmadığımız için de bu hususta kalemimizi açmadık. Fakat sayın Dekanın demecinden anlıyoruz ki, bir değişiklik teşebbüsü varmış!...

Bu değişmeler, altı senelik bir denemenin verdiği neticelere göre yapılacak şeylermiş. Yoksa sınıf usulünden vazgeçme diye bir şey yokmuş, İçimiz bu haberle biraz rahatladı. Bununla beraber talimatnameler, beş altı senelik tatbikat ile değişecek hale geliyor demek, kısacası yapılırken iyi düşünülmüyor demektir. Ya değiştirilen noktaların da bir iki sene içinde hatalı oldukları meydana çıkarsa? Haydi bir değişme daha!...

Sayın Dekan da dahil olmak üzere profesörlerimizin pek çoğu Avrupa ve Amerika üniversitelerinde bulunmuşlardır. Oralarda bu imtihan rejimlerinin beş altı senede değiştiğine rastlamışlar mı dır? Bu gibi ana hükümleri korken, koduktan sonra da değiştirirken

çok dikkatli ve tereddütlü olmak lâzım değil midir? Değişme duygusu bir kere gençlerin içine işledi mi bu hususdaki istekler ve şikâyetlerin sonu gelmez. Dayanması bilinmeyince de her sıkıntı veren hüküm, askıda demektir.

Bu kadar gezdik, gördük; dünyanın hiç bir yerinde imtihan işinin bizdeki kadar mühim mesele olduğu bir yere tesadüf etmedik. Halbuki ana dava, öğretmek ve öğrenmektir. İmtihan usulü ne derece kötü olursa olsun bilen insan, bildiğini anlatır ve ispat eder. Hele ileri memleketlerde imtihan evrakının devlet mercilerinde hüküm mevzuu olduğu görülmüş şeylerden değildir. Gençlerimiz de işi esasından kavrayarak bunu kendilerine bir dert yapmamalı ve hocalarını bu bakımdan müşkül duruma düşürmemelidirler. Onların düşünecekleri şu olmalıdır. Derslerine dikkatle çalışmak, öğrenmek ve emniyetle bilmektir. Nasıl imtihan edilirse edilsinler, biliyorlarsa, öğrenmişlerse bunu ispat etmek her zaman ellerindedir.

Liselerin Son Sınıfı

Bakanlık, gene yeni bir ameliyata hazırlanıyor. Bundan önceki Maarif Şûrasında üniversitelerin dediklerini dinlemediler, liseleri şıp on iki seneye çıkardılar. Şimdi, sağdan soldan yapılan baskılarla geri dönecekler. Fakat birden de dönülemez ya, haydi hile-i şer'iye!...

Son sınıfın olgunluk sınıfı olması düşünülüyormuş!... Bu da ne demek?...

Bu, şu demek olacak!.. On birinci sınıfta lise bitirme imtihanına girilecek. Bununla memur olma, yedek subaylık hakkını kazanma gibi husular temin edilecek. Olgunluğa girmek istiyenler bir sene daha okuyacak.

Halbuki bu mesele, bir Maarif Bakanlığı meselesi olmaktan çıkmış, esaslı bir hükûmet meselesi olmuştur. Mesele şudur:

Türkiye'de öğretim, bir çok memleketlerden daha uzundur. Meselâ İngiltere'de orta öğretim on iki sene sürer ama mühendis olmak için çalışan bir talebeye üç sene kâfidir. Diğer fakültelerdeki tahsilin çoğu da böyledir. Bizde yüksek mühendis okulunu beş seneye indirmek için zamanın sorumlu devlet adamı, az mı çırpınmıştır? Bugünkü beş sene odur ve o bile çoktur. Sıkıntı, sene-

lerin adedinde arandıkça yılları arttırmaktan başka çare bulunamaz. Fakat bugünün aydın gençliği otuz yaşına geliyor da gene bir ev ve aile kuracak maddî imkânı çok kere bulamıyor. Okul, imtihan, diploma, askerlik, terhis, iş, bir kaç para elde etme; yaş otuz... ve yaşama korkusu... Sekiz on yıl sonra haydi emekliye!...

Memleket aydınlarının yetiştirilmesi ve zamanında hayata girmeleri, bugünün en mühim sosyal meselelerinden biridir. Umumiyete yakın aileler fakirdir. Otuz yaşına kadar evlâdlarına cep harclığı verecek halde değildirler. Millî Eğitim Bakanlığındaki arkadaşlar, millet aydınları kütlesinin maddî hayatına tesirli kararlar aldıklarını düşünerek hareket etmelidirler. Bakanları öne sürüp de şahsiyetlerini memurluk itaati gölgesine saklıyarak mesuliyetten kurtulduklarını zannetmesinler. Kısa zaman içinde birbirinin zıddı iki karara imza koymuş memuru tutan Bakanın ihtiyatsızlığına şaşmaktan başka ne yapılabilir?

Tahsil senelerini ne istişarî mahiyetteki bir Şûranın, ne bir Bakanlık talimatının mevzuu olacak kadar basit bir hükmü gösteriyor zannetmekten büyük sapıklık olamaz. Memleket gençliği bu yönden ciddî ıstırap içindedir. Tıpkı askerlik müddeti gibi bu da kanun mevzuu yapılmalıdır. Cemiyette istikrarı ve manevî emniyeti sarsacak karar yetkileri en yüksek siyasî organ olan B. M. Meclisine verilme zamanı gelmiştir. Tek parti devrindeki yukarıdan aşağıya inen otorite, demokrasinin ruhuna uymaz; ne istenir, ne de beklenir. Bu sebeple meseleyi ciddî olarak ele almalı, hükûmetçe bu işin halli yoluna gidilmelidir.

Dönelim lise meselesine:

Bir defa lise binaları, öğretmene talebesini tanıma imkânı verecek, yeni sınıflarda en çok yirmi öğrenci bulunacak hale getirilmeden; dersler, laboratuvarlarda pratik olarak okutulmak için her vasıta tam olarak sağlanmadan; zayıf öğretmenlerin kuvvetlenmesi için öğretici ve tamamlayıcı tedbirler alınmadan, öğretmenler okullara ders saatleri dışında da bağlanıp fakat bu vazifeleri kendilerine ağır gelmiyecek surette yaptıramadan; liselere talebe veren ortaokulları bugünkü perişanlıktan kurtarmadan liseleri on iki den on dörde dahi çıkarmanın ne faydası olacaktır ki gene on bire indirmeden çekiniliyor?...

Her halde mesele, sanıldığından çok daha karışık ve naziktir. Hükûmet, gelip giden yabancı ve dost devlet uzmanlarını da ele alarak bu ana davaya ciddî ve devamlı bir istikamet vermek durumundadır. Lise işinin bir de umumî kültürle millî kültür münasebeti bakımından ehemmiyetli bir ciheti vardır ki, onu başka vesile ile konuşmalarımızdan birinde açmağa niyetliyiz.

18 Mayıs 1953

BÜYÜK FATİH TÜRK OKULLARINDA

Son hafta bütün Türk okullarında varlığı mazi, fakat mânası istikbal olan Fatih Sultan Mehmed'in hatırasını yeniden yaşatmakla geçti. Kız Sanat Enstitülerinin o devir giyinişini gösteren geçitleri ve sergileri, başlıbaşına birer şaheserdir. Biz ve dünya yeniden anlayacağız ki, Türkler, ömürlerini yalnız serhadlerde döğüşmek, kılıç şakırdatmakla geçiren bir millet değiliz. Dünya derken kendimizi de katmakta duyacağımız acı, sebepsiz görülmemeli. Çünkü geçmiş günlerin yüz güldüren hâtıralariyle iftihar ettiğimiz zamanların çoğunda, hep bu savaşçı tarafımızı gözümüzün önüne getiririz. Halbuki o döğüşen kahraman ataların evleri, evlerinde kullandıkları eşya, bu evler içinde yaşayanların kadın, erkek yedikleri yemekler, giydikleri elbiseler, onlara lâyık değerde ve güzellikte idi. Başka türlü olabilir mi?

Osmanlı kılıcı, ince ve dayanıklı çeliğiyle devirlerinin en kıymetli silâhlarından sayılırdı. Bunların yapılış sanatı; dayanıklılığı bakımından ham maddesi; biçim ve ziynetteki incelikleri dünyaya ün salmıştı. Bu kadar güzel, zarif işleri gören insan; kötü evde oturabilir, âdi şeyler yiyebilir, çirkin elbiseler giymeye tahammül edebilir, mi? Türk erkek, akşamları işinden veya uzun sürmüş bir seferden evine döndüğü zaman kapısını açan kadınını, dört peşli, pırıl pırıl ipekli entarisi içinde, ince, narin boyu ile kendisini zarif bir varlık olarak karşılar görecekti. Sofrasında nefis et yemekleri; bahçesinde koparılmış ateş narlar, bal akan incirler, daha türlü türlü yemişler bulacaktı. Hararetini giderecek içkiler için kullanacağı tas, şekliyle ve yapılışıyla, bugün müzelerimizi süsliyecek kadar bir sanat eseri olacaktı.

Şüphesiz öyle idi. İşte bu son hafta, bütün Türk çocukları, İstanbul'u ve ondan sonra da Osmanlı İmparatorluğu denilen bü-

yük millî eseri bize armağan etmiş olan Fatih'i ve onun altın devrini bu renk renk hatıralariyle hayallerinde yaşattılar.

Fatih'in türbesi ve muhteşem sandukası bu sanat eserlerinin en ilâhisi, en azametlisidir. Onu ziyaret eden yavrularımız, kim bilir, nasıl bir duygu ile içlerini dolduruyorlar? Yarım asır önce babamla beraber ilk defa bu türbenin içine girdiğim ânı, şimdi aynı titreyişi yüreğimde bularak hatırlıyorum. Türk zevki ve anlayışı, ölülerine bu kadar diri hissi vererek atalarını gönüllerinde yaşatmasını herkesten iyi bilmiştir. Bütün güzelliğine rağmen mermer lâhidlerde bu sıcaklığı bulmağa imkân yoktur. Sanduka üstündeki örtüler, boyun şalları ve hele kavuk!. Bu azametli kavuğun altında Fatih'in yüzünü sezemiyen, Türk değildir.

En çok merak ettiğim şeylerden biri, ayın 30'unda Beyazıd Çocuk Kütüphanesi salonunda açılacak Türkiye Okullararası Resim Sergisidir. Türk çocuğunun hayali, fethi ve Fatih'i nasıl gördü? Eminim ki, bunlar arasında hârikalar bulacağız. Sekiz on sene önce başlayan bu toplayıcı sergilerde Türk çocuğu, görüş ve terkip bakımından büyük bir yaratıcı hamle yaptığını eserleriyle göstermiştir. Hele bu seferki heyecan verici konu, kimbilir, hayaline ne kadar zengin bir yaratma kudreti verecek?

Fetih günü, yapılması bitmiş altı okulun açılış törenini yapmak, Fatih'in, rununu şâd edecek en tesirli gösterilerden biridir. Okumayı ve okutmayı seven hükümdar, çocuklarının bu yolda emek sarfetmesiyle varlığını hâfızalarda ileri asırlara uzatabilecek; şuuru uyanık bir topluluk içinde ölümsüz kalacaktır.

Fatih ve Su

Fatih münasebetiyle neşredilen kitaplar içinde birkaç dikkatle incelenmeğe değecek kıymettedir. Son senelerde bu konuda yayınladıklarından ayrı olarak yeni şeyler vereceğini umduğumuz doktor Süheyl Ünver'i bekliyoruz. Daha böyle beklediklerimiz de var ya! Ankara, İstanbul Edebiyat Fakülteleri ve Tarih Kurumu, bakalım, neler yayınlayacak? Tetkik ve emeklerini her halde birinci yıla bırakacak kadar derinlere götürmezler.

Paraları, imkânları bol olan bu kurumlar çalışadursun, bir doktorumuz, Sadi Nâzım Nirven, yazıma başlık aldığım konuda bir kitap çıkarmış. Biraz uzunca olmakla beraber kitabın ismini okuyunca neden bahsettiği derhal anlaşılacaktır:

"İstanbul'da II. Fatih Sultan Mehmed Devri Türk Su Medeniyeti."

İstanbul sularına dair evvelce basılmış bir incelemesi de bulunan doktor, bu son kitabıyla Türk hayatında suyun ehemmiyetini ve Fatih'in bu yoldaki gayretlerini bize anlatmaktadır. Şahsen yaptığı gezintileri anlatırken Fatih devrinde bina edilmiş çeşmelerin bugünkü halleri insana hüzün veriyor. Bir de fotografları gördünüz mü, o tasvirler ve bu suretler bir araya gelince derinden acı duymamak kabil değil. Rumelihisarı'nda kale dışındaki Hisar çeşmesinin, hele kale içindeki çeşmenin hali yürekler acısı. Güzelim Kazlı Çeşme... Kitabesinin altına kabartma kazı mermere oyan elin sahibi nur içinde yatsın. Çeşme bugün bile civarına bol bol su veriyor.

Türk suyu, tapınaklarına, evlerine, konaklarına, her türlü durağının içlerine kadar götürmeği bilmiştir.Şadırvanlar, sebiller, çeşmeler bu gibi güzel anlayışın birer eseridir. Fatih camiinin içindeki mermer şadırvan, bilhassa yazın ne tatlı bir serinlik verir? Fatih, İstanbul'u aldıktan sonra büyük bir su şebekesi kurdurmuştu. Bunun Türkçe vakfiyesinde, hamamlara, cami meydanlarındaki şadırvanlara, imaretlere ve medreselere su verilmesi ehemmiyetle zikredilir.

Kitabı zevkle ve istifade ederek okudum. Âli'nin "Kunnei Ahbar" ı gibi henüz görmediğimiz eser isimlerine tesadüf ettimse de bunlar hakkında gerekli düzeltmeler ve açıklamalar her zaman yapılabilir. "Fatih ve Su" vaktinde, güzel asılmış, faydalı ve çekici bir fetih armağandır.

Türk Şiirinde İstanbul

Bu konuda toplanmış iki antoloji önümde duruyor: "İstanbul ve Fatih Şiirleri Antolojisi" Fevzi Halıcı; "İstanbul için Şiirler" Murat Uraz, ikisi de güzel toplanmış, iyi tertip edilmiş. Murat Uraz, 56 Türk şairi bulmuş, İstanbul üstüne şiir yazan... Az değil. Başa Fatih'i koymuş. Çok iyi. Yalnız büyük hükümdara ait olduğunda şüphe bulunmıyan şiirlerinden almak daha iyi olmaz mıydı?

İrili ufaklı altmışa yakın şairi, İstanbul için duygulanıp şiir söylerken bir arada görmek çok zevkli. Sahifeleri çevirdikçe ya bir çağdaş tanıdığa, ya eskiden gelip geçmiş bir şöhrete, yahut henüz

görüşmek nasip olmamış bir isim sahibine rastlıyorsunuz. Şöyle böyle lâflar olduğu gibi içi dolu mısralar, hattâ baştanbaşa böyle olanlar da var.

Fakat ne olursa olsun, insan şu suali sormaktan kendini alamıyor:

– Güzel İstanbul, beş asırdır, sen bize bu kadar mı ilham verebildin?!...

30 Mayıs 1953

TERBİYEMİZ BAKIMINDAN FETİH

İstanbul'un beşyüzüncü fetih yıldönümü, memlekette büyük bir etki yapmıştır. İdare yönünden eksik taraflarımız ne kadar çok olursa olsun, törenin hak cephesi, yüzümüzü ağartacak haldedir. 29 mayıs sabahı, daha güneş doğmadan büyüğü küçüğü, çocuğu ve yaşlısıyla evlerinden sokağa kendini atan yübinlerce (evet, yüzbinlerce...) Türk, can sıkıcı en küçük bir hâdiseye yol açmadan yolları, mezarlıkları, surları doldurmuştu. İdareciler hiç karışmamış olsaydılar, bu terbiyeli halk, kendi kendinin inzibatını belki daha düzenli bir şekilde sağlayabilirdi. İstanbul hemşerilerimi candan tebrik ederim. Nitekim onlar, merhum Mareşal'in cenazesinde de aynı terbiyeliliği göstermişlerdi. Unutmıyalım ki, demorkasinin tanımlarından biri de idare edenlerin, idare edilenlerdeki samimi dilekleri dikkatle gerçekleştirmeleridir.

29 mayıs gecesi, Fatih'in daha İstanbul'u almadan, onu seyretmek için en hâkim nokta olarak seçip geldiği Çamlıca tepesi, hususî arabalar ve taksilerle doluydu. Fakat ne yazık ki, sis ve duman, bütün bu Fatih evlâtlarını geri dönmeye mecbur etti. İstanbul, perde arkasında gibi idi. Gece ziyaretçileri, Boğaz'dan ve Salacak'tan seyre gittiler.

Hisarlar bir harika idi. O kadar güzel aydınlanmıştı ki, gözler, burçların üstünde kavuklu nöbetçileri arıyordu. Boğazkesen'den gözlerimi saatlerce ayıramadım. Boğazın Anadolu kıyısı ve Göksu, şimdiye kadar bu kadar şahane bir manzara seyretmemiştir. İki vatandaş şöyle konuşuyorlardı:

– Yahu, Ayasofya'yı neye aydınlatmamışlar? Burası cami ise camiler hep donanmış. Müze ise Topkapı sarayı pırıl pırıl.

Ayasofya'yı neye böyle kapkaranlık bırakmışlar? Baksana umacıya benziyor.

Öbürü cevap verdi:

– Doğru söylüyorsun. Bu nezaket kime karşı? Uzun sakallı Patrik, Ayasofya hepimizin demiş. Desin, o da karanlıkta bırakılsın dememiş ya! Dese ne olacak? İstanbul'un fethini kutlarken herhalde Patrikin reyini alacak değiliz. Patrik, hepimiz derken elbette Türk vatandaşı olduğunu unutmamıştır.

Bu konuşma, doğrusu hoşuma gitti. işte İstanbullunun terbiyesi.

Patrik dedim de, İstanbul Üniversitesi konferans salonunda yapılan tören aklıma geldi. Sakal ve cübbe mühim şey! Sayın Rektör bile onun cazibesinden kurtulamamış. Hattâ orada hitabede bulunan tarih profesörlerimiz dahi... Şöyle yan tarafta kalan kumandanlara göz takılınca ta kürsünün karşısında oturan Patrik yerinde olmaları için onların da sakallarını mı uzatmaları lâzımdı, diye düşünmekten insan kendini alamıyor. Pek muhterem hocamız Ebül'ulâ efendi emekliye ayrıldıktan sonra aralarında sakallı kalmamış olmakla beraber rengârenk cübbelerini giymiş profesörlerimiz hep arkada... Bu da ilmin nezaketi!.

Çinili Köşkteki sergiyi pek beğendim. Beyaz badanası ile zevki tırmalar hale sokulmasına rağmen bu güzel bina, başlıbaşına bir müze. İçinde hiçbir şey olmasa Fatih'in hayali onu dolduruyor. Duvara gömülü tavus kuşlu çeşmeyi, tıpkı o çeşme gibi akmak isteyip de akamıyan kuru gözlerimle seyrettim. Vay torunlar, vay! Utandım, utandım.

Bu sergiye halk çok geliyordu. Her taraf doluydu. Giriş, 27.5 kuruş. Bilet veren memurun önü tekaüd sandığı gibi kalabalık. Para bozdurmak için... Neye 25 değil, neye otuz değil? Hikmetinden sual olunmaz, kesirli para; 27.5... Katalog güzel. Fakât teşhir edilen eserler hakkında eserlerin altında en küçük bir açıklama yok. İşin yoksa kitapta ara... Yanımdaki arkadaşlarla beraberimde içeri giren şöföre izahat verirken hep etrafıma toplandılar. Avrupa müzelerindeki rehberler gibi oldum. İçeriye müzeden birkaç memur koyup da benim yaptığım vazifeyi onlara yaptırmak da mı hatıra gelmemiş?

Çocuklar soruyorlar:

– Baba bu ne, baba bu ne?

Baba bir şey bilmiyor ki, çocuğuna doğru dürüst cevap versin. Müze idaresi bunu düşünmemiş ki yavrucuklar bu ziyaretten istifade edebilsinler. Tertibi güzel, konan eserler Fatih'i pek güzel anlatır olduğu halde, söylediğim noksanlar sebebile netice malûm...

Üniversitenin Tıb Tarihi Enstitüsüyle kapı yanındaki köşkte açtığı sergileri de güzel buldum. Bilhassa Fatih devrine aid kitapların teşhir edildiği sergi fevkalâde mühim. Orada da katalog bulunmuyor. Memur arkadaşlardan biri bir tane lûtfetti de öyle faydalandım. Herkes burayı gezmeli, görmeli, Yazmada, tezhibde o ne emek, ne zarafet! Bir de o Arapça kitapları müellif dedelerimizin Türkçe yazdıklarını düşünün... O zaman tam müslüman bir Türk kültürümüz olurdu. Evet ancak o zaman bu olabilirdi. Türkçesiz Türk olunmadığı gibi Türkleşmedikçe de müslümanlığımız ezbere kalmaya mahkûm değil midir?

Bana en çok heyecan veren sergiyi en sona bıraktım. Umumî kütüphane yanında, Beyazıd imaretinin yeni tamir edilmiş nefis binasında açılan Okullararası Resim Sergisi, Türk çocuğunun hayali, Fatih'i ve fethi, büyüklerden daha canlı, daha renkil, daha doğru görmüş, göstermiş. Bir kaç çocuğun beraber yaptığı büyük tablolar; tek elden çıkmış resimler, eskisler... Muhasara esnasında topların atılışını mı görmek istersiniz. Topkapı'dan içeri giren Fatih'e çiçek veren Bizanslı kızları mı; Fatih'in Bellini'ye resmini yaptırdığının resmini mi görmek istersiniz. Ayasofya'da Bizanslıların dua ettiklerini mi; hepsi, hepsi Türk çocuğunun ruhunda her boyda kartonlara sadakatle aksetmiştir. Yavrularımızı ve hocalarını candan tebrik ederim. Bunların torunları, fethin 1000'inci yılını kutlarken biz, dedeleri hakkında kimbilir, neler düşünecekler?

Burada bir nokta üstünde duracağım. Millî Eğitim Bakanlığı bu cihete ehemmiyet verip müfettişlerine durumu inceletmeli. Bence söyliyeceğim cihet o kadar mühim. Sergide ilkokullardan 409 resim var. Bunlar, memleketin dört bucağından gelen 2000 den fazla bir resim arasından seçilmiş. 405'i İstanbul'dan, ancak 4'ü diğer vilâyet okullarından. Bu nisbet dikkate alınmaya değecek

önemdedir. Sekiz ressam ve resim öğretmeninden mürekkep jüri, diğerlerini beğenmemiş. Bu dört resimden üçü Ankara'daki Ayşeabla özel okulundan, 1 tanesi de Geyve'den. Bu nisbetsizliğin sebeblerini araştırmalı ve çarelerini bulmalıdır.

Fetih, yalnız çocuklarımızı ve halkımızı değil, onları terbiye ve idare edenleri de terbiye etmeli.

7 Haziran 1953

SAYIN BAŞBAKANA AÇIK MEKTUP

Türlü işleriniz, sayısız hükûmet derdleriniz olduğunu tahmin etmez, hattâ bilmez değilim. Fakat ne yapayım ki, vatandaş olarak benim de gördüğüm ve dertlendiğim meseleler var. Onları derece derece bu sütunlarda dile getirmeğe çalıştım. Gene de çalışacağım. Fakat aldıran yok. Dostlar, kös dinlemişler. Onlara ancak kudret sahibi olanlar, iş yaptırabilirler. "Eski öğretmenlik" ten gayrı sıfatım olmadığı için böyle bir imkânım da yok. Şimdi samimî ve hüzünlü sesimi size duyurmak istiyorum.

Başı olduğunuz Demokrat Parti iktidarının en büyük talihinden biri havaların yağışlı gitmesinden çok Amerikalıların bize gösterdikleri alâkadır. Bu hakikati, Demokrat Parti iktidarda olmayıp da aristokrat parti hükûmette bulunsa onun hakkında da çekinmeden söylemek bir vatandaşlık borcudur. Sade ekip biçmekle bir milletin kalkınmayacağına inananlardan biriyim. Ekerken teknik, biçerken teknik, yerken ve satarken teknik olmaza iptidaî vasıtalı çiftçilik, bir milletin iktisadî ve maddî hayatını refaha ulaştıramaz. Ulaştırmadığı, kendi vatanımızda olduğu kadar endüstirisiz bütün diğer memleketlerdeki durumla sabit olmuştur. Nitekim ordumuz gibi istihsal hayatımız da son yıllarda makineleşmeğe başlamıştır ve başka çare de yoktur. Türkiyede teknik öğretimi kuranlar, İkinci Dünya Harbinin bütün yoksullukları içinde onu bu imanla kurmuşlar, bu imanla yürütmeğe gayret etmişlerdir. Demokrat Parti iktidarı maalesef buna bir şey ilâve etmemiş, hattâ düşmeğe başlıyan öğrenci sayısı bu sukuta devam etmiş, bir tek makine artmamış, neticede teşkilât zayıflamıştır. Size bir misal vereyim:

Geçenlerde Ankara'da, Gazi Eğitim Enstitüsünün arkasındaki Teknik Enstitüye gitmiştim. Talebesizlikten koskoca (Türkiye'deki emsalinin en mühimlerinden biri olan) dökümhane hemen hemen

muattal bir haldedir. Hele motör atölyesi, tamamen işsiz. İnanın ki, içim sızladı. Siz de benimle beraber olsanız başka bir duygunun tesiri altında kalmıyacağınızı bilirim. Yalnız bu motör atölyesindeki makinelere bu fıkara milletin parasından yüz binlerce lira harcanmıştır. Bir iki gün evvel Millî Eğitim Müsteşarı ile Teknik Öğretim Umum Müdürü, teftişe gelmişler. Ne görmüşler, ne etmişler, bilmiyorum. Fakat bildiğim birşey varsa, her ikisi de gerek tahsilleri, gerek yetişmeleri itibarile iyi birer idareci oldukları; fakat teknik meselelerden her ikisinin de fazla bir şey anlamadıklarıdır. Bu iki bilmezi dinliyecek de teknik işlerde hiçbir şey bilmiyen sayın Bakan ne yapacak, kolayca keşfedebilirsiniz.

Bugün işlemekte bulunan kanun, yazık ki, üç senedenberi işlemiyor. Maarifte teknik öğretim, bir ayrı müsteşarlıktır. Hani müsteşar? Yok... Neye? Malûm değil... Türkiye tahsili Avrupa veya Amerika'da teknik üstüne olan, aklı başında, bilhassa İngilizce bilir, yetişmiş bir adam yok mu ki buraya müsteşar olarak getirilmemiştir. Nedense, kendisi mühendis olduğu halde Bay Tevfik İleri de bu vasıfta bir arkadaşını bu vazifeye lâyık görememişti. Meslekdaşlarının dut yemiş bülbül gibi susmalarını üç yıla yakın bir zaman hayretle ve elemle seyrettim.

Memlekete bir çok motörlü vasıta giriyor. Trenle gelip giderken Eskişehir ovasında birçok traktörün işlediğini içim sevinerek görüyorum. Ordumuz, makineleşiyor. Hattâ Amerikalılar, cephane fabrikalarını memleketimizde yapacaklarmış, diye duyup memnun oluyoruz. Elektirik santralları, barajlar yapılıyor. Hani bu işleri yapacak insanların kaynağı?!.

Kaynak, teknik öğretim müesseseleridir. Bu milyarlık teşkilâtın başına behemehal, meslekten bir teknik adamını müsteşar olarak getirmelidir. Bu zat, Amerika'da bu işi öğrenmiş ve çalışmış olursa daha iyi olur. Bu da kâfi değildir. Adamcağız Türk olacağı için pek dinlenilmez. Nitekim, diğer hususlarda da böyle olmadı mı? Bütün dünya terbiye mütehassıslarının memleketimize gelip, gördükleri zaman hayret ve takdirlerini saklamadıkları muazzam bir öğretim müessesesi kuran ve işlerini yapan Türk vatandaşları, bugün kalafata çakilmiş ve her biri bir köşeye atılmış değil midir? Bu halimiz, bir parti meselesi olmanın çok üstünde bir millî davadır.

Onun içindir ki, getirilecek adam, sahiden bir iş adamı ise yeni şeyler yapmak istiyecektir. Böyle olunca da bakanlığın içi ve dışı, çok kere saf ve masum tiplerden olan bu faydalı adamın ayağına karpuz kabuğu koymak için tezvir makinesini, hiç bir yüksek makine mühendisinin beceremiyeceği şekilde işletmeye başlayacak ve biçareyi yüzde yüz yere vuracaklardır. Geldiğine geleceğine pişman olacak bu zavallıyı renksiz, boyasız ve tabiî kıymetsiz bir aşağı idarei maslahatçı istihlâf edecektir. Böylesini bu halden kurtarmak için bakanın ve sizin o adamı siyasî manada tutmanız lâzımdır. Fakat bu da kâfi değildir. Mutlaka, yüksek vasıfta ve tecrübeli bir Avrupalı veya Amerikalı (Amerikalı olursa daha verimli olur) bir teknik öğretim uzmanı getirtmelisiniz. Her ikisi teknik bilgili adam anlaşarak, işi Bakana anlatabilecekler ve siz, hükûmetin başı olarak bu ana medeniyet davalarımızdan birini doğru bir yola sevketmiş olacaksınız.

Bu verimli neticeye varmak için bir saatinizi ayırmanız kâfidir. Kim bilir, size bu açık mektubumu gösterirler mi? Yoksa bir hayırlı tesadüf, gözlerinizi bu samimî satırlara çeker mi? Muhterem bir Bakan arkadaşınıza, gene şahsım için olmayan bir mektup göndermiştim ve postanede "Zata mahsus" pulu yapıştırmışlardı da kendisini gördüğüm zaman bu mektubumu almadığını anlayınca şu sıkıntılı zamanımda hiç bir işe yaramıyan bu "Zata muhsus" puluna verdiğim on beş kuruşa acımıştım. Şimdi o pulu, müsaadenizle, bu açık mektubuma yapıştıracağım, Sevgi ve saygılarımla dilerim ki bu defa bir işe yarasın, sayın Başbakan.

***

İsmail Hakkı Göreli

Allaha şükür, dirileri de hayır ile anma yasağı yavaş yavaş kalkıyor. Geçen gün Siyasal Bilgiler Fakültesinde meslek hayatının ellinci yılı kutlanan sayın profesör Göreli'yi ben de bu mütevazı köşemden tebrik ederim. Yetmiş beş yıllık ömrünü okumak ve okutmakla, Danıştay Başkanlığı gibi yüksek adalet makamına kadar yükselerek yaptığı memuriyetlerle geçirmiş, bu faziletli, bilgili, verimli büyüğümüze daha çok uzun ve sıhhatli hayat seneleri dilerim.

Yakından tanıdığım üstatta en çok hürmete ve taklide değerli gördüğüm ve diğer müsbet sıfatlarının hepsine kıymet veren vasıf zamane adamı olmadan, devrinin ilerlemesine zihniyetini ve manevî hayatını uydurabilmesidir. Bunda yalnız hukuk şubelerinin en mühimlerinden biri olan idareyi yüksek öğretim müesseselerimizde okutmakla kalmaması, onu memuriyet hayatında fi'lî olarak tatbik etmesi birinci derecede müessir olmuştur. Diğer müsessir, ondaki terakki arzu ve istidadıdır. Bazı gençlerin ruhça ihtiyarlamış olmasını esefle görürken yetmiş beş yaşındaki sayın Görelinin inkılâpçı ruhuna hürmet duymamak kabil değildir.

Bu Muhterem büyüğümüz, öğretim kürsüsünde feyizli bir profesör, içtihat sahasında büyük bir idarî hâkim olmasını bilmiştir. Devlet Şürası başkanları arasında onun ismi, ilmiyle ve tarafsızlığıyla, kanun mevzuatlarının tatbikındaki geniş tecrübesile ön safta gelecektir. Mülkiyetinin kuruluş günü anılırken onu, yıllardır, kendinden önce gelenleri hayır ile anarken dinlemiştik. Şimdi Mülkiyeli torunları, onun tuttuğu bu insanca yolu takip ederek, İsmail Hakkı Göreli'yi hürmetle, iyi hayat dileklerile yâdediyorlar ve edeceklerdir. Millî birlik, ruhaların ve şuurların kesiksiz devamından doğar. Aziz dostumuz Göreli, bu kutsal amacı gerçekleştirmeğe çalışanlarımızdan biri olarak her zaman hatıralarımızda hürmet makamını muhafaza edecektir. Bu azledilmez mevki, ona candan kutlu olsun...

18 Haziran 1953

VEREMLİ ÇOCUKLAR

Gazetelerde okudum; Erenköy verem sanatoryumuna 30 - 50 çocukluk ekipler alınacak, orada hem tedavi edilecek, hem de eğitim bakımından yetişmelerine ihtimam olunacakmış. Başta sayın doktor Tevfik Sağlam olduğu halde Verem Kurumunu idare edenlere şükran hissi uyandıracak bu haberi derin bir memnunlukla karşılamamak mümkün mü? Yavrucaklar, türlü ferdi ve içtimai sebeblerle hayatlarının başlangıcında uğradıkları bu dertten kurtulacaklardır. Bu dert artık bir "derd-i devânâpezîr" (çaresiz hastalık) değildir. Tedavisi var, kurtulması muhakkak bir hastalık haline gelmiştir.

Fakat mesele burada bitmiyor. Verem Cemiyetinin bu teşebbüsünü bütün memlekete yaygın bir hareket olarak görmek arzusu, hangi Türkün vicdanında yer bulmaz? Bunu, parası ve vasıtası mahdut olan hususî teşebbüslerin başaramıyacağı da meydandadır. Devlet eli girmeden esaslı bir tedbire varılamaz. Yaz tatillerinde her vilâyette bu gibi tesirli teşebbüslere geçilmesi için tertipler alınmalıdır. Millî Eğitim ve Sağlık Bakanlıkları bütçelerine koyacakları para ve ellerindeki doktor ve diğer memurlarla buna pekâlâ muvaffak olabilirler.

Ne yazık ki, hâlâ Millî Eğitim Bakanlığında bir sağlık mercii yoktur. Böyle bir teşkilâtın Bakanlık merkezinde kurulma ihtiyacı meydandadır. Yeni Teşkilât Kanununun çıkmasını beklemeden bu ihtiyacı ayrı bir kanunla karşılamalıdır. Yabancı uzmanlar sınıflara ışıklar nerelerden gelmesi lâzım geleceğine kadar sahifeler dolusu raporlar yazıp yorulurlarken küçük olan yavrularımızı böyle toplu ve esaslı bir teşebbüsün kurtarıcı elinden mahrum görmek insana elem veriyor. Baba duygusu, yüzünden okunan Sağlık Bakanımızın genç Eğitim Bakanı ile fikir birliği ederek ciddî bir harekete geçmelerini bekliyoruz. Bekliyoruz,hafif düştü; istiyoruz.

Edirne Depremi

Serhad şehrimiz Edirne; bir zamanlar Osmanlı şevketinin tabiat güzelliklerine itina ile ilâve ittiği muhteşem anıtlarla dünya mimarlık tarihinde açık hava müzelerinden biri olarak adı anılan Edirne; gün görmüş, saltanatlar yaşamış Edirne... Son depremin onun aziz bağrında açtığı yaraları görüp de gözü yaşarmıyan, içi sızlamıyan var mı aramızda?

İnsanca kayıp vermeyişine bin şükür... Fakat oradaki insanlara ve hepimize kaybettirdiği şeyler çok mühim, çok kıymetli. Selimiye'nin kubbesi çatlamış. Sinan'ın yüreği, mezarında parça parça olmuştur. Hepimiz, ayağımız varmıyorsa yüreğimizle Edirne'ye koşmalıyız. Onarma çalışmaları derhal başlamalıdır. Selimiye, Türkler için Tanrı evi olduğu kadar millî bir tapınaktır. Onu yaralı bırakamayız.

Edirne, bugün, en kuvvetli eğitim sitelerimizden biridir. Başta memlekete uzun senelerdenberi çok kıymetli evlatlar yetiştiren Edirne Lisesi olmak üzere bir çok okul binaları perişan olmuş. Kim

bilir, köylerdeki hasarın derecesi ne? Vakit geçirmeden, tatil aylarından faydalanıp bunları istifade edilecek duruma getirmeliyiz. Muharebe esnasında tepeden inme bombalarla harap olmuş şehirlerin kısa zamanda bayındır hale konulduğunu görenler, bu dileklerde bir fazlalık bulmazlar.

Bir bir arkasına gelen deprem âfetleri, Türk milletine üzüntülü bir yıl yaşattı. Haktan yalvarırız ki, bu son olsun. Bir ucunda Edirne duran Türk vatanını her zaman canlı, her zaman bahtiyar görmek isteyen Türk evlâtları, birbirinin yardımına koşacak, birbirinin yaralarını saracaktır. Edirne'nin kırık, dökük, böyle perişan haline tahammül edemeyiz. Biz onun, tarihe heybet salan gururlu, kendinden emin bakışlarına alışmışız. Yaşlı gözlerinin, mahzun mahzun yerlere bakmasına dayanamayız.

Beyazıd Hamamı

Emektar meslekdaşımız Emin Âli Çavlı, Beyazıd hamamının yıkılması ihtimalini feryadına konu yapmış. Bağırıyor, "aman, yıkmayın!" diye. Haklı! "Yıkanma medeniyetimiz" in bir yadigârını "yıkma medeniyetimiz" e kurban etmiyelim. Son asırlara kadar senede bir defa yıkanma müsaadesi veren doktorlarına ihsanlar, atiyeler dağıtan garplı hükümdarların pis kokularını gidermek için sürdükleri lavantaların kekremsi rayihaları daha beşeriyetin burnundan uçup gitmemiştir. Hamamlarımız, Türk temizliğinin anıtlarıdır. Yıkmıyalım.

Kaldı ki, zaten arka arkaya gelen deprem felâketleri, bizim masraf ve emek harcamamıza ihtiyaç olmadan ortalığı yere sermektedir. Depremin uğramadığı yerlere kendimiz girmiyelim, Yeni yapılan büyük ve kusurlarına rağmen güzel üniversite bütünü içine alındığı takdirde hamam, bir çok işlerde, bilhassa arşiv binası olarak pekâlâ kullanılabilir. Yahud dört duvarı çok yüksek olduğu için raflarla doldurulup mükemmel bir okuma salonu ve kütüphane haline getirilebilir.

Esasen eski eserleri muhafaza etmenin ilk şartı, onlara yeni vazifeler vermektir. Tamir edilip kendi haline bırakılan binalar, zamanın yeniden harab edici ellerine teslim edilmiş demektir. Beyazıd hamamı gibi bir bina yapmağa kalksak milyonlar harcamamız icab eder. Dipdiri duran bu anıt, neremize battı ki yıkmağa

kalkıyoruz? Bir kaç yüz bin lira ile milyonlar kazanıldığını görmek isteyenler Topkapı Sarayı'nı gidip gezsinler. Baba miraslarını satmak ve yıkmak, hayırlı evlâdlara yaraşmaz. Edirne'yi onarmaya koşacağımız bugünlerde İstanbul'u tahrib etmiyelim.

Üniversite Sitesi

Toplanma yerlerini mevsime göre seçecek kadar sağlık duygusu ve sanat zevki yüksek olan İstanbul Üniversitemiz, (Senato, son toplantısını Baltalimanı'nda yapmıştır) Beyazıd'daki arsasında ikinci site binasının temelini atmıştır. Hükûmeti ve üniversiteyi candan tebrik ederiz. Bu hayırlı teşebbüs, üniversiteli gençleri, bir çok zararları olduğunda şüpheye yer vermiyen çevrelerden kurtaracak; ucuz, sıhhate uygun, ne de olsa disiplinli bir arkadaş kalabalığı içerisinde onlara rahat yaşayıp, rahat çalışma imkânını kazandıracaktır.

Çok temenni edilir ki, insaflı bir müteahhidin eline düşsün. İnşaatı uzatmak, türlü ihtilâflar çıkarmak, devlet eliyle yapılmakta olan ve yapılan bu gibi mühim teşebbüsleri daima baltalamıştır. Nitekim üniversite, bu bakımdan çok sıkıntılara düşürülmüştür. Şimdiye kadar geçirilmiş tecrübeler, yenileri için herhalde üniversite idaresini ve diğer vazifeleri eskisinden daha uyanık tutar. İnşaaat esnasındaki kontrol, çok mühimdir. Kontrol mimarlarından sonra inşaatın yapıldığı müessesenin başları sık sık murakabe etmelidirler. Oyun topu gibi sorumlulukları elden ele atıp geçirmek sonunda fayda vermez.

Malûmu ilâm diyeceksiniz. Doğru. Mâlumun ilâmını, mahkemenin ilâmından daha pratik bulmaz mısınız?

23 Haziran 1953

SAYIN EĞİTİM BAKANININ DEMECİ

Millî Eğitim Bakanımız Rıfkı Salim Burçak'ın (T.H.A.) ajansına muhtelif eğitim meseleleri hakkında verdiği demeci memnunlukla okuduk. Böyle arada sırada umumî efkârı ve doğrudan doğruya meslek çevrelerini ilgilendiren hususlar hakkında ya Bakanların, yahut sözcülerin açıklamalar yapmasına çok ihtiyaç vardır. Bu sebeple sayın Bakanın demecini dikkatle inceledik. Bunları birer birer ele alalım:

a) Birinci sual, itiraf edeyim ki, pek kolay anlaşılmıyor. Ajans muhabiri siyasî dile alışık bir arkadaş olacak. Gayet kapalı soruyor. Sayın Bakan da bu kapalılığa dayanıp soruya aklında olan şeyleri söylemekle cevap veriyor. Bir defa soruya bakınız:

– Bakanlığınız muhtelif öğretim kademelerinde belirli müddetleri hedef tutan bir çalışma ve gelişme programı hazırlamış mıdır?

Sayın Bakan, "Çalışmalarımız elbette bir programa merbuttur" diyor ama yalnız ilköğretim için "belirli müddetleri hedef tutan" bir rakam söylüyor. Hazırlanan bir kanun tasarısı, bütün memlekette bütün ilköğretim çağındaki çocukların okula ve öğretmene kavuşması için 10 - 12 yılı esas alıyormuş. Güzel!. Fakat sekiz senedenberi gelen bütün Bakanlar aynı 10 - 12 yılı sıra ile birer defa umumî efkâra söylemediler mi? Biz rüştiyede okurken mektepteki Arnavut bakkalın dükkânında kocaman bir levha asılı idi:

Bugün Peşin, Yarın Veresiye

Bu 10 - 12 yıl da onu hatırlatmıyor mu? Her bakan bir kere 10 - 12 yıl dedi mi bunun elli, hattâ yüz sene sürmesine akılca ne mâni var? İnşallah bu, son 10 - 12 yıldır.

b) Bu cevapta yerinde bulduğumuz ve sevindiğimiz bir haber var. O da, eski sistem bozulup Köy Enstitüleri mezunu öğretmenler maaşa bağlandıktan sonra öğretmen okulu mezunu öğretmenlerden ayrı bir usule tâbi tutulmuşlardı. Bunu kaldıran ve eşitlik sağlayan bir kanun tasarısı B.M. Meclisine sunulmuş. Bakanı candan tebrik ederim. Köy Enstitüsü mezunu evlâdlarımıza da "Geçmiş olsun!." derim.

Eski iktidar, Köy Enstitülerini kurmak gibi hayırlı bir teşebbüsü kendi yaptığı halde son senelerinde hakları olduğu halde yedek subaylığa bile almadığı bu köylü ve yurdsever gençleri gereğince ikdar edemediğine yansın ve benim bu sözlerimi de bir yanaşma lâfı, bir sokulma hareketi bellemesin,

c) Doğu üniversitesi meselesi:

Bunun için bu konuda bu sütunlarda çok şeyler söylendi. Fazla üstünde durmıyacağım. Memlekette ve memleket dışında yetiştirilecek(!) öğretim üyelerile "personel bakımından fazla sıkıntı çekmiyeceğine" inanan sayın Bakanı bu teselliyi elde etmiş oldu-

ğundan dolayı tebrike şayan görmemek mümkün değil. Bu gidişle dâvayı ortaya atan sayın Celâl Bayar, Doğu üniversitesinin açılış töreninde bulunmak için hiç değilse iki devre daha Cumhur Başkanlığını sağlamaya baksın.

ç) Demeçeki hayırlı ve ciddî haberlerden biri de şudur:

"İlkokul öğretmenlerinden birinci intibak kanunundan çeşitli sebeblerle faydalanmıyanların durumu gözönünde tutularak yeni bir intibak kanunu tasarısı hazırlanmıştır."

Haber güzel, ferah verici. Fakat nasıl? O yok Profesör Burçak, biraz daha tafsilât vermiş olsaydı meslekdaşların içi daha rahat olurdu. Fakat Bakanın az konuşmada hakkı da yok denilemez. Selefinin fazla konuşması âkıbetini görüp tam zıddını yapıyor. Ortasını bulmak için biraz cehid sarfetmesini kendisinden rica etmeden geçemiyeceğiz.

d) Nakil ve tahvil işleri:

Bakan, bu hususta bazı tedbirlerden bahsediyorsa da "iltimas" denilen belâ Bakanlığın başında oldukça alınacak bütün tedbirler, şimdiye kadar alınmışlar gibi meslek efkârını tatmin etmiyecektir. Birinci muvaffakıyet şartı, iltimasa göğüs germektir. Bu da güçtür. Tanrı, idare başında bulunanların yardımcısı olsun demekten başka çare görmüyoruz.

e) Demeçte Teknik Öğretime dair bir söz bulamadık.Her halde teknik öğretim, "Bakanlığın muhtelif öğretim kademelerinden" çıkarılıp atılmamıştır. Olsa olsa sayın Başbakan, bu konuyu ele almış ve muhterem Burçak'ın dikkatini çekmiş olacak. Sudan bir şey söylemekten ise işi ehemmiyetle inceleyip salim bir neticeye vardırmayı sayın Bakanın zatına da, adına da uygun bulurum. Bekliyoruz, fakat unutmuyoruz.

f) Orta öğretim ve liselerden de hiç bahis yok. Hele birkaç düzinesi bir arada açılmış, öğretmensiz veya on iki ilme birden vâkıf öğretmenli, ders âleti bulunmıyan hattâ doğru dürüst sınıf denebilecek odalardan bile mahrum olan ortaokullar için sayın Bakan bir şeyler düşünmeğe mecburdur. Bunlar böyle devam ettirilemez. Birkaç sene sonra işin kokusu çıkacak ve liselere elinde diploması ile gelen zayıf öğrenciler dert olacaktır. Şimdiden bir çare aramağa

bakalım. Ortaokul çıkış imtihanlarının kolaylaştırılması da bu derdin ağırlığını arttıracaktır.

Sayın Bakan, bu tenkidlerimizi ve tenkidler arasındaki lâtifelerimizi tabiî görsün. Demecinin bütününe gene teşekkür etmekten geri kalmıyacağız.

Prof. Bayan Afet İnan

Atatürk'ün yetişmelerile hususî surette alâkadar olduğu iki hanım vatandaşımızdan (biri tayyareci Bayan Sabiha Gökçen'dir) Profesör Âfet İnan, uzun seneler normal akademik yolu takip ederek kürsü sahibi kıymetli bir bilginimiz olmuştur. Kopenhag gazeteleri, Milletlerarası Kadınlar Birliği kongresine iştirak eden profesörümüze büyük ehemmiyet verildiğini yazıyorlar. Danimarka'nın eski tarihi hakkında Profesör Âfet'in bilgisi, dikkati çekmektedir. Bunu bizim profesörümüz, Danimarkalı hanımlardan daha iyi biliyormuş.

Tabiî bu haberleri gazetelerde okurken büyük iftihar duyduk. Atatürk'ün Türk kadınına kazandırdığı medenî hakların bizi dünyada ne kadar sevimli ve hürmete lâyık kıldığını maalesef yeni olaylarla, buna inanmamış olanlara yeniden isbat etmemiz lâzımgeliyor. Profesör İnan'ın milletlerarası ilmî münasebetlerde Türk kadını olarak tek olmadığını biliriz. Ama o, Atatürk'e nisbeti bakımından saygı değer bir timsaldir. Türk milleti, kadınlı - erkekli medenî hayatını beraberce kurup ilerleten bir topluluk olma hürriyetini -hiç bir zaman unutmamalıdır ki- herkesten önce Atatürk'e borçludur.

Bilhassa 1908 meşrutiyetinden sonra kadın kurtuluşu için erkek - kadın, mücadele eden pek kıymetli vatandaşlarımız çıkmıştı. Fakat bütün o nazarî savunmaları devlet müessesesi haline getiren, Atatürk olmuştur. Türkiye'de Türk kadını, bugün memleketin en yüksek âmme hizmeti mevkilerine kadar çıkma imkânına sahiptir. Dokuz yaşından sonra kızlarını ilkokullara göndermiyen aziz vatandaşlarımıza, nasıl acı dalâlette bulunduklarını vazifeliler yüksek sesle bağırarak duyurmalıdırlar. Terbiye edilmemiş anaların çocuklarını terbiye etmeğe çalışanlar, dünyanın en güç işini yapıyorlar demektir.

29 Haziran 1953

YENİ REKTÖRLERİMİZE

İki yıllarını bitiren üç üniversitemizin üç rektörü yerine seçilen üç rektörümüzü saygı ile selâmlarım. Giden üç üniversite rektöründen Ankara'daki meslekdaşımızın fazla sessizliği dolayısıyla neler yaptığını pek takip edememiştik. Teknik Üniversite Rektörü Profesör mimar Emin Onat da çok konuşkan olmamakla beraber müesseseye bir fakülte, bir Maden Fakültesi kazandırdığını biliyoruz. Bütçesine hükûmetin daha fazla yardım yapmasını sağlamak için siyasî hayata girmeyi bile göze alan meslekdaşımız, bu bakımdan halefine de her halde faydalı olur, ümidindeyiz.

Hükûmet haklı olarak Teknik Üniversite öğrenci kadrosunun arttırılmasını istemiştir. Fazla mezun almak ve teknik alandaki yüksek eleman ihtiyacını karşılamak, şüphesiz, bir zarurettir. Esasen bu düşünce iledir ki, Ankara'da, o zamanki adı ile bir "Yüksek Mühendis" okulu daha yapılması takarrür etmiş ve binasına başlanmıştı. Bitirilmek üzere olan bu güzel müessesenin biten kısımlarına Ankara Fen Fakültesi kısmen taşınmıştır. Halbuki Fen Fakültesinin de arsası hazır, parası vardı; fakat nedense (her halde beceriksizlikten olmasa gerek, çünkü olmıyacak şeyleri becerdiler) yapılamamıştı. Fen Fakültesine bina temin edilseydi, Ankara, teknik alanda yeni bir yetişme ve araştırma merkezi kazanırdı.

Daima söyledim, söylüyorum; memleketin bir noktasına irfan kurumlarını toplamakta hata, büyüktür. Bu yayılmalar, kuvvet dağıtmak sayılmaz. Tersine, yeni öğretim ve bilim organları vücut buldukça aralarında tabiî olarak doğacak ilmî rekabetler, bunların ayrı ayrı gelişmelerini sağlar. Nitekim garp âleminde bu böyledir. Şarkta ve bizim atalarımız elinde irfan yayılması böyle olmuştur. Türkelinin dört yanı medreselerle bezenmişti. İznik Türkler eline geçince Orhan Gazi cami ve imaretle beraber medresesini de yaptırmıştı. Aklımıza koymalıyız ki, Türk vatanında hiç bir insan durağı, öğretim veren ve ilmî araştırmalar yapan müesseselerden mahrum kalmıyacaktır. Bu imanladır ki, vesile buldukça Doğu Üniversitesinin bir ân önce kurulması için (karınca kaderince) köşemden sesleniyorum.

İstanbul Üniversitesi, giden Rektör Kâzım İsmail Gürkan'ın iki yılında kilinikler, kütüphaneler ve diğer tesisler bakımından hayırlı

bir devre geçirmiştir. Temsil ettiği müesseseyi, sırasında cesaretle savunmuş, sağdan soldan gelen taarruzları bertaraf etmeğe çalışmıştır. Gerek memleket içinde, gerek dışında, edebiyat mensuplarından daha iyi bir Türkçe ile ve fazla yutkunmağa ihtiyaç hissettirmeyen bir frenkçe ile yalnız Üniversiteyi değil, dolayısıyla memleketi muvaffakıyetle temsil etmiştir.

Doktor Kâzım İsmail, bu başarıyı, yalnız mesleği olan operatörlükteki kesip biçmesile değil; dünya ve memleket ahvaline bir siyaset adamı kadar yakından vukufu ile, mesleği dışında uyanık tuttuğu kültür tecessüsüyle elde etmiştir.

Muhterem halefi tam bir müsbet ilim adamıdır. Profesör Fahir Yeniçay, yeniçağ fiziğinde kıymetli bir bilgindir. Doğru sözlü, ciddî sert bir mizaçtadır. Gazetelerdeki ilk demecinde spora vereceği ehemmiyeti memnunlukla karşılamamıza rağmen selefinin bıraktığı yerden devam edeceği ve hattâ yeni ilim gelenekleri kurma bakımından ciddî teşebbüslere geçeceği esaslı konular kendisini beklemektedir. Bu arada -diğer benzeri müesseseler için de aynı nokta hatıra gelmek üzere- profesör ve doçentlerin yaptıkları etüd, seyahatlerini bir programa bağlamak... Sayın bilginler, bilhassa tatil aylarında memleketten uzak, gurbet diyarlarında, kan ter içinde kalarak incelemeler yapıyorlar. Bunların neticeleri, çok kere mahrem kalmaktadır. Meslekdaşlarına ve memleket efkârına söyliyecek mütevazi mevzular, hiç bulunmuyor mu? Yüksek tetkiklerinin, bizim gibi mutavassıt aydınları ilgilendiren tarafları yok mudur? Hoş, fakülte dergilerinde de bu tatbikat neticelerine pek tesadüf edilmiyor. Bu ciheti, bir yola koymak zamanı gelmiştir.

Başka hatıra gelen bir nokta... Diğer üniversitelerden ders ve konferans vermek üzere gelen şöhret sahibi veya değil, bir çok kıymetli insanlar konuşuyorlar; sözleri tercüme ediliyor. Fakat bir türlü basılamıyor. Bir kaçını biliyorum ki, basılacak denilen ders ve konferanslarını bundan, en az üç yıl önce vermişlerdi. Atom devrinde, çekirdek fiziği profesörü rektör olunca ondan biraz daha sürat beklemek hakkımızdır. Yeter ki atomu patlatmasın!...

Tabiî tek parti devrinde ve istiklâlsiz bir üniversitenin tayin ile gelmiş rektörü olmadıklarını bilerek söylüyorum; her yeni üç rektör, lûtfen merhameten sayın profesörlerin derse, seminerlere ve bilhassa kliniklerine devamı için tedbirler alsınlar. Arkadaşlarının

bir daha kendilerini hiçbir yere seçmemelerini sineye çekerek bu mesele üstünde dursunlar. Fakültelerin de bir nevi otonomisi olduğu cümlece malümdur. Artık yeni dekanlarla konuşup anlaşarak mı, meseleyi senatoya getirerek mi, nebileyim, her imkâna başvurarak bu işe el kosunlar. Belediyenin zerzavatçıları fiat kontroluna tâbi tutma yoluna girdiği bir zamanda memleket evlâdlarının bin sıkıntı içinde ilim almak maksadıyla geldikleri müesseseler, her türlü kontrolun dışında kalamazlar. Bırakılırlarsa bunlar birikir, birikir; sonu fena olur.

Umumiyetle yayın meselesi ve talebe için klâsik kitaplar, traité'ler işi çok mühimdir. Tıp Fakültesinde her nevi levhalar, Edebiyat Fakültesinde metinler ve belgeler ihmal edilmeden basılmalıdır. Bunlar için garp üniversitelerinde olduğu gibi talebeye ve öğretmenlere alma kolaylıkları yapılmalıdır. Bazı ders kitaplarının -tabiî her üç üniversitede- fazla pahalı olduğu söyleniyor. Bunları gözden geçirmeli ve mülâyim üslüp ile, ortalığı toza dumana katmadan yumuşatıcı tedbirler alınmalıdır. Profesörlerimiz hiç yazmazlar ve hiçbir şey bastırmazlar. Zaten bin naz ile ilimlerinden etrafındakileri müstefid ettikleri için bu sefer, memleket gençliği büsbütün müşkülâta düşer.

Bir de şunu hatırlatayım ki, yeni yapılan talimatnamelerde üniversitenin hür, araştırmaya götürücü ruhunu zedeliyecek değişmelere gidilmesin. Daha imkân bulup göremediğim İstanbul Hukuk Fakültesi talimatnamesindeki değişmelerle, üstü kapalı, bir nevi sınıf usulüne gidilmekte olunduğunu işittim. Candan dilerim ki, duyduğum şey asılsızdır. Bunun için "bize göre" mazeretini ileri sürüp madde keşfine lüzum yoktur. İhtiyacımız, düşünmeye ve düşündürmeye, arayıp araştırmayadır. Buna uymıyan her tedbir, sakattır, geridir. zararlıdır. Üniversiteyi, dönüp dönüp bina okunan bir yer yapmamalıyız.

Üniversitelerimizde ilmî törenlere hiç ehemmiyet verilmiyor gibi birşey. Meselâ doktora imtihanları, tezlerin münakaşası, nihayet basılmaları. Seneler önce böyle bir iki törende bulunmuştum. Bunları umumî efkâra ilân ederek yapmalı gibime geliyor. Çünkü bunlar alttan gelecek yeni bilgileri teşvik eder. Bilhassa Agrégation imtihanı olmalıdır. Lise öğretmenleri bu imtihanı geçirince, Yahut doktor olunca maaşlarında bir değişme ile taltif edilmelidir. Bu

mesele evvelce de görüşülmüş, düşünülmüş, fakat bir neticeye varılamamıştı. Bu işi tazelemek akademik hayatımız ve yeni bilginlere kendilerini yetiştirme imkânını hazırlaması bakımından çok faydalı olacaktır.

Bina, dershane, klinik, âlet, kitap, seyahat, para... Bunların hepsi güzel... Ama hem tazminat, hem dışarıda imiş gibi idarî hususlara; derslere, seminerlere, kliniklere devam, yayın, araştırma gibi ilmî cihetlere de yeni rektörlerimiz dikkatlerini çevirecek olurlarsa memleket irfanı epey şey kazanır. Kendilerini candan kutlarım. Başarılar dilerim. İki yıl sonra haklarında iyi şeyler yazılabilmesini Haktan niyaz ederim.

8 Temmuz 1953

TEKNİK ÖĞRETMEN OKULUNDA BİR GENCE

Aziz meslekdaşım;

18 Haziran 1953 tarihinde bu sütunlarda teknik öğretim meselesi için sayın Başbakana yazdığım mektubu okuyup ilgilenmenize pek memnun oldum. Sizi idare edenlerin de sizin gibi duygulu ve kendilerini savunacak derecede alıngan olmalarını dilerim.

"Mensup olduğum müessesenin adının yanlış yazılması ve iyi incelemenin mahsulü olmıyan yazınızı okuyunca şu satırları yazmaktan kendimi alamadım", diyorsunuz. İnandığınız hususları korumak, feyiz aldığınız öğretim kurumunu bilmeyenlere anlatmak için zahmete girişiniz, iyi ruhta bir genç olduğunuzu anlatmaktadır. Bu davranışınızı da ayrıca tebrik ederim. Yalnız buraya, olduğu gibi aldığım cümlenizi bir defa da basılı olarak okursanız çabuk anlaşılan fikrinizin daha doğru bir Türkçe ile ifade edilmesi ihtiyacını duyarsınız sanırım, düzeltilmesini kendinize bırakıp asıl konumuza geçeyim.

1 – "Yazının ikinci sütununun başında (geçenlerde Ankara'da Gazi Eğitim Enstitüsünün arkasındaki Teknik Enstitüye gitmiştim) diyorsunuz. Bu cümlenizden, bu teşkilâta dahil olanlardan başkasının bu okulu anladığını zannetmiyorum. Zira okulun adı: Erkek Teknik Öğretmen Okuludur. Sanat Enstitüsünü betirenlerden başarılı olanları alır ve dört sene tahsilden sonra aynı müesseselere öğretmen tayin eder."

Bu açıklamanıza baktım ve acaba "teşkilâta dahil" olmadığıma göre nerede yanlış yaptım, diye yazımı tekrar okudum. Fakat kullandığım tâbirde bir bozukluk görmedim. Bakınız, niçin:

Sizin de mensup olduğunuz E. Teknik Öğretmen Okulu, bu bina ve dolaylarında bulunan tek öğrenim kurumu mudur? İleride hoca olacağınız müessese, yani sanat Enstitüsü, öğrencilerile sizin için bir tatbikat okulu olarak bu çatı altında ve civarında mevcud değil midir? Eğer değilse bu müessese kurulurken düşünülmüş olan esaslı bir nokta ihmal edilmiş demektir. Öğrencileri tasfiye edilmişse derhal ve bu sene oraya tam teşkilâtlı bir Sanat Enstitüsünü dolduracak öğrenci alınmalıdır. Yoksa öğretmen kısmının mahdut öğrencisi ile o makineler, o atölyeler idare edilemez ve edilmeye teşebbüs edilirse ekonomik olmaz.

Bu sebeple, sizin de mensubu olduğunuz öğrtemen kısmından başka teknik öğretim dallarından bir veya bir kaçının bulunması ihtimalini düşünerek Köy Enstitüsü, Eğitim Enstitüsü tâbirleri gibi Teknik Enstitü umumî terimini kullandım. Bunun yanlış neresinde?

Bu vesile ile size hocaca bir öğütte bulunmama müsaade edin. Muhatabınızı iyi bilmeden, bilme imkânı yoksa onu bilmemezlikle suçlandırmadan konuşmağa bakın. "Hocam" diye mektup yazmak nezaketinde bulunduğunuz bu "Eski öğretmen", bilmediğini ileri sürdüğünüz ve mensubu olduğunuz teşkilâtı kuranlardan ve onu birden ona çıkaranlardan biri olamaz mı? Olsa ne çıkar, diyeceğinizi zannetmiyorum. Gençlerimizi, kendilerine hizmet edenleri sever görmek biz yaşlıların tek tesellimizdir.

2 – "Motör ve döküm atelyelerinin boş olduğundan bahsediyorsunuz. Bilâkis okulumuzda en çok tutunan şube bunlardır. Muattal da değildirler. Herhalde siz, okulu tatilken ziyaret etmiş olacaksınız." Affediniz, oğlum; bu fikrinize katılmıyacağım. Ben okulu, haziranın ilk haftası içinde ziyaret ettim. Gerek dökümhane, gerek motör atölyesi, verimli bir surette, okulun tatili ile alâkadar olmıyarak, tertibe konmalı ve işletilmelidir. Buralar, dışarıdan ve diğer okullarla işbirliği edilerek sipariş alınmak üzere yüz binlerce lira harcanıp kurulmuş iş yerleridir. Bunları yalnız öğretim müddetleri içinde çalıştırmak hatadır. Eğer yapılmakta olan, baştanberi düşünülmüş olan şekilde ise, yazınız, derhal fikrimi

düzeltirim. Eskiden motör atölyesinin önünde tamir edilecek motörler görürdüm. Belki gözümden kaçmıştır. Eğer bu da öyle ise lütfen bildiriniz; üzüntümü hemen giderir, memnunluğumu samimiyetle söylerim.

Bütün bu çırpınmaların sebebi, gençliğimdenberi taşıdığım bir inandır ki o da, Türk milletinin umumî hayatına makinenin girmesi ve endüstrinin Türk vatanında gelişmesi ile iktisadî bağımsızlığın kazanılacağıdır. Hiçbir memleketi, yalnız iptidaî vasıtalarla ekip biçme kurtaramamıştır. Ziraat da dahil, yaşamağa lüzumlu her iş, makineleşecek; endüstri, memleket müdafaasına kadar hayatın her cephesinde yer alacaktır. Başka kurtuluş çaresi yoktur. Ticaret muvazenemizin bugünkü bozukluğu, "gayrimamul" ü satıp "mamul" ü almaktan doğmuyor mu? Bu denklemi kurmıyan memleketler, iflâsa mahkümdurlar.

Bir, iki gün önce okulunuzun diploma verilmesi törenine gelen İktisatçı Devlet Başkanı size öğütler vermiş. Bakın ne diyor:

"Sizler, Atatürk'ün tavsiye ettiği iktisadî zaferi temin edeceksiniz."

Bu cümlenin manasını düşündünüz mü? Sayın Bayar, neye bir sanat ve teknik öğretim müessesesinde doğrudan doğruya sanattan ve teknikten bahsetmiyor da umumî olarak "iktisadî zafer" tâbirini kullanıyor. Çünkü tekniğe dayanmıyan bir iktisat sistemine "zafer" mukadder değildir. Şu küçücük, dört buçuk milyonluk İsviçre'ye bakınız. Almanlar, ne Fransızlardan, ne İtalyanlardan, hattâ ne İngilizlerden rakip olarak bahsetmiyorlar da, neye bu ufacak memleketin adını ve çalışmasını ileri sürüyorlar? O Almanlar ki, korkunç bir yenilme ve acı bir parçalanmadan sonra teknik bilgi ve gayretleri sayesinde endüstrilerini yeniden kurmuşlar ve yeniden üstün bir hayata girmeğe başlamışlardır.

İsveç... Yedi buçuk milyonluk bir memleket. Üçte birimiz kadar nüfusu var. Fakat bütçesi bizimkinin dört misli... Onlara kıyas ederseniz yüzde kaç nisbette fakir olduğumuzu kolayca hesaplarsınız. Bu derece refahlarının ve zenginliklerinin sebebi, İsveç endüstirisidir. En büyük devletler bile onlara sipariş vermektedirler.

Ben garp memleketlerinde gezdiğim zaman -değil gündüz, hattâ gece-sizin atölyelerinizden çok daha fazla şartlar içindeki

teknik bucakların ikizli, hattâ üçüzlü ekiplerle çalıştığını gördüm. Haziran ayında, güpegündüz, okulunuzun içi ıssızdı; sakinleri bahçede, dışarıya ağzını çevirmiş hoparlörün sinir gevşeten nağmeleri arasında dolaşıyorlardı. Bunları size "bana kızın, darılın; fakat kendinize gelin" diye söylüyorum. Unutmayın:

"Dost, ağlatır, düşman güldürür." Sevgilerim ve en hararetli ümitlerimle, genç meslekdaşım!...

18 Temmuz 1953

WUS - DÜS

World University Service. Kısacası: WUS, Türkçesi Dünya Üniversiteler Servisi. Kısası DÜS.

Bu mühim ve milletlerarası teşekkül, bu bilgi genel kurulu, toplantısını memleketimizde yapmıştır. Âlem içine çıkmak, dünyaya karışmak hususunda hangi organizasyona katılırsak katılalım, bizi biz olarak tanıtmada, bizim de dünyada olup biten şeyleri gözlerimizle görüp tanımamızda sağlıyacağı faydaların ehemmiyetine oldum olası inanmaktayız. Hele bu gibi organların memleketimizde toplanmasından doğacak hayırlı neticeler salim bakışlı gözlerden kaçamaz. Sayın Millî Eğitim Bakanının bu toplantıya gelmesini ve orada bir söylev vermesini şükranla, memnunlukla karşıladık.

Bir çok noksanlarımıza rağmen Türkiye'de ciddî bir üniverisete hayatı kurulmuştur. Bugün oturacak yeri, çalışacak enstitü ve laboratuarları, okutacak hocaları ve okuyacak 30 bin öğrencisi olan üç üniversitemiz vardır. Doğuda kurulacak olan ile dört üniversite, Türkiye'nin, şimdilik üç yerinde memleket realitelerini gözden kaçırmıyarak dünya ilminin verilerini kendinde toplıyacak ve memlekete, sonra da bütün bilim dünyasına dağıtacaktır. Bugünkü hali bu müesseselere kazandırmış olan azimli ve iyi niyetli insanları hürmetle ve takdirle anmak, her Türk için olduğu gibi bizim için de bahtiyarlık verici bir millî borçtur.

Bugünkü otonomluktan önce, epey zaman uzun sürmüş bir güdümlü kuruluş devresi geçiren üniversitelerimizde öğretmen heyetile öğrenci bütünü arasındaki münasebetler bakımından WUS, çok faydalı olacak bir kurumdur. Türlü cinsten tahriklerin her iki

bütün arasına sokmak istediği mübalâğalı ve zararlı kara duygulara artık doğma imkânı vermiyen pürüzsüz ve sağlam münasebet, bilgi yolunda kendini yetiştirmeğe uğraşan gençlerimizi milletlerarası teşekküller içinde ön saflarda vazife alacak ehliyete erdirmiş görünmektedir. Bununla ne kadar iftihar etsek yeridir. Federasyon Başkanı Ali İhsan Çelikkan'ın konuşmasını bu bakımdan başarılı bir işaret olarak karşıladık.

Üniversite öğreniminde yabancı dili lüzumsuz görenler, hattâ üniversite mensupları arasında bu yanlış kanaate nasılsa kendini kaptırmış olanlar, bu vesile ile olsun, düştükleri hatayı anlamalıdırlar. Kültürümüzü ve dilimizi, bugün için millî hududlarımız dışına yayıp çıkarmadığımıza göre gençlerimizin bir hattâ iki dile yazarak söyliyerek sahip olmaları lüzumu her zaman kendini hissetirmektedir. Bu ihtiyacı otuz millet içinde bulunarak iliklerine kadar duyan gençler, arkadaşlarına ve eğer hâlâ varsa yanlış düşünen hocalarına duyurmalıdırlar. Her türlü çemberleri kırmak; mağrur, fakat pısırık inzivaları delmek ve dünyaya karışmak mecburiyetindeyiz. Ne tevazuumuzun, ne gururumuzun bizi kabuğumuza hapsettiren gafletine kendimizi hiçbir zaman kaptırmamalıyız. Sırası gelmişken söyliyeyim; güzel kızımız Ayten Akyol bir hocasının cesaret verişinden mahrum olsaydı, Tanrının verdiği melâhati, Türk milletinin bütün dünyada, zarif ve temiz bir evlâdıyla bu derece sevimli tanıması yolunda kullanamıyacaktı. Hele İngilizce bilişi, bu imkânı kat kat çoğaltmıştır.

Bu milletlerarası teşekkül, WUS; üniversite sanatoryumu için memleket içinde doğan teşebbüsü, ayırdığı para ile mühim surette desteklemiştir. İyi niyetle bu teşebbüsle ilgilenen hükûmetin, biraz da sürat göstererek onu bir an evvel gerçekleştirmesi, istenilmeğe değer bir husustur. Sıhhat ve rahat, fikir çalışmaları için de şart olduğuna göre bunu sağlıyacak hayırlı bir teşebbüsün kırtasiye belâsına uğramaması lâzımdır. Bir günlük gecikmesi, bir hayata mal olabilir.

WUS'un toplantılarında konuşulan meseleleri ilgi ile takip ettik. İnsanlığı madde ve mana bakımından topluluğa, birliğe ve refaha götürücü fikirlerin dile getirilmesi, günüllerimize ferah vermektedir. Bunu olgun ve yaşlı şahsiyetlerin yanında henüz genç ve o derce hayat tecrübesi olmıyanların da ifade edebilmesi, bahtiyar

istikballerin en sağlam güveni oluyor. Amerikalı Mr. Bueli Callegher'in ilimle fazileti beraber yürütmek yolunda ileri sürdüğü kanaatler takdirle karşılanacak doğrulukta ve değerdedir. Atom devri, insanlık için bir yıkım devri olmıyacaksa bunu temin edecek duygu, ona sahip olanların ruhlarındaki insanlık sevgisi olacaktır.

WUS'un müteşebbislerine ve mensuplarına en muhabbetli duygularla bakmaktayız. Kıymetli misafirlerimizi memleketimizde görmekle ayrıca sevincimiz arttı.

Yeni Yedek Subaylar

Sanat, yapı ve kimya enstitüsü mezunlarının yedek subay olması teklifi, artık kanun hükmü haline geldi. Hükûmeti tebrik eder, bu kanun teklifini yapan milletvekilimizle B.M.M. ne şükranlarımızı sunarız.

Yedek subaylık meselesi, bence, bugün de bütünüyle ele alınıp salim ve toplayıcı bir hal yoluna girmiş sayılamaz. Meselâ son kanun, bir eksiğin bir kısmını tamamlamıştır. Bununla makineleşen ordumuzun teknik elemanları artacaktır. Daha önce torna, freze öğrenmiş, elektrik ve kimya tahsil etmiş olan teknisyenler, ilköğretim görmemiş erlerle beraber askere alınıyordu. Bu gayritabiî meseleyi halletmek için Millî Eğitim Bakanlığı kaç defa Genelkurmayla temasa geçti. Fakat bir türlü anlaşamadılar. En doğru yol, bu defa bulunmuş demektir. Meseleyi olduğu gibi Mecliste halletmek. Yani bir kanuna bağlamak...

Gene de iş bitmiş değildir. Bu müesseselerden alınacak yedek subayların ihtisasları bakımından vazifelendirilmesi lâzımdır. Yer yok diye veya diğer bir takım vesilelerle bu gençlerin bilgi ve maharetlerinden istifade edilmemesi yoluna gidilmemelidir. Makineye yeni yeni alıştığımıza göre bunda melekesi olanları faydalı kılmakta bir ân tereddüt etmemeliyiz.

İhtisas mevzuunda doktorların durumu da yeniden ele alınacak bir konudur. Bir hekim ordinaryüs profesörü yedek subay olarak alıp ve yüzbaşı yapıp talebelerinden birinin veya bir çoğunun maiyetine vermekte makul bir taraf bulunabilir mi? Bu gibi meseleler için yeniden tedbir keşfetmemize ihtiyaç yoktur. Modern ordulardaki usullere bakmak ve onlardan bize en uyarını alıp tatbik etmek, en verimli yoldur. Bu ve bunun gibi, henüz doğru bir

şekilde halledilememiş hususların da bir an önce doğru hükümlere bağlanmasını beklemekteyiz.

Bugünkü şartlara göre seferde, hazerde her vatandaş (kadın, erkek, genc, ihtiyar) savunma vazifesile mükellef tutulacaktır. "Asker üşümez, asker uyumaz, asker yemez, asker temizlenmez." gibi mecazî manalarda kullanılmış tâbirleri, sahici birer hayat düsturu zannetmekten kendimizi kurtarmak için zamanın verdiği mühlet çoktan sona ermiştir.

Atom bombası devrinde mantelli top fikirleri, artık askerî müzeye kaldırılmalıdır. Ordu, milletin kendisidir ve millet, varlığını her sahada korumasını bilen bir ordudur.

21 Temmuz 1953

MUHTARİYETE LİYAKAT

Şu mütevazi köşeden üniversitedeki sayın meslekdaşlarıma söylediklerim birer birer çıkmağa başladı. Muhtariyet kanununa yeni konulan hükümlerin fi'lî bir faidesi olacak mı? onu hâdiseler gösterecektir. Eğer bu kanunu, o kanunu hazırlıyanlar gibi anlamış olsalardı ne böyle bir hükme mevzu olacaklardı; ne de kendi öğretim üyeleri içinde diğer arkadaşlarının canını sıkacak harekette bulunanlar ortaya çıkacaktı. Halbuki yeni maddeyi (Millî Eğitim Bakanı söylüyor) üniversite istemiş! Neye istemiş? Elinde bir müeyyide olsun diye... Yok mu imiş? Ordinaryüs profesör Gökay'a İstanbul C.H.P. İl Başkanlığı ile profesörlükten birini tercih etmesini tebliğ eden başka bir üniversite mi idi? Bu teklifi mevcut muhtariyet kanunundan başka bir kanuna dayanarak mı yapmışlardı? Bunları hatırlayınca insan şaşkınlık kahkahaları göndermekten kendini alamıyor.

İki şey ve iki kişi daha var ki, son günlerde onlar hafızamı gıdıklamakta birbirlerile yarışa girdiler. Biri profesörlüğü esnasında ayın bir kaç gününde İstanbul, bir kaç gününde Ankara Üniversitesindeki öğrencilerini ilminden müstefid ettiği gibi ayrıca C.H.P. nin B.M. Meclisinde de mebusluğunu yapardı. Şimdi millet kürsüsünden ilim ile siyaset meselesi hakkında kendini sütten ak, kardan beyaz bilerek ne âlimane, ne hakîmâne konuşuyor? Bu hale verilecek vasfı, sayın dinleyicilerine bırakmak, işin en doğrusu olacaktır.

İkincisi, arada sırada coşan, fakat tabiî seyrinde Hazreti İsa hitabetile konuşan ve etrafa hüzün, elem ve bezginlik telkin eden bir meslekdaşımızın üniversite muhtariyet kanununa en şefkatli ve en merhametli kelimelerle ağlamasıdır. Bir zamanlar cebindeki bir madde ile muhtariyeti ortadan kaldırabileceğini tehdid makamında ileri süren zat ile şimdi bu mahzun, kederli ve muhtariyetin siyanet meleği olan zat aynı mıdır, diye hayretler içinde kalmıyan kim vardır?

Biz politikacıları kendi hallerine bırakalım da meseleyi mesleğimiz bakımından ele alalım: Üniversiteler, ellerindeki kanun hükümlerini yerine getirmekte ilgisizlik gösterilirlerse yakalarının bırakılmıyacağını şimdiden göze alsınlar. Esaslı pürüzlerden biri "tazminat" işidir. Duyuluyor, Ankara'da ve İstanbul'da, dışarıda işi ve bu işten para aldığı malûm olduğu halde şakır şakır tazminat alanlar varmış! Profesörler beyannamelerinde ne yazarlarsa yazsınlar, bedava başmuharrirlik, bedava bilmem nere hekimliği olur mu? Üniversitelerimiz bunlar için de mi yeni müeyyide maddesi istiyecekler?

Mevcut muhtariyet kanunu, ulemâmız paraca sıkıntı çekmesin de kendilerini ilme verebilsinler diye bu tazminatları koymuştu. Anlaşılıyor ki bazı profesörlerimiz, bu kanunun düşünüp hazırlıyanlara,

Zehî tasavvur-i bâtıl, zehî hayal-i muhâl!...

dedirtmeğe karar vermişler. Onları bu kararları değiştirmeğe sevkedecek, gene üniversite çevresi olmalıdır. Bu defa yorganın üstünden geçen fındık faresine aldırmazlarsa, korkarım, bu yavrunun babası rahat uykuyu kendilerine haram edecektir.

Merhum Cemal Gültekin

Onun ölümünü gazetede okuyunca daima gülen yüzü, hareketli hali, canlı konuşması gözümün önüne geldi. Mesleğimizin bu eski emektarı, öğretmenliğinde, toplantılarda, kürsüde, mektep ve maarif müdürlüğü vazifelerinde başarılı bir öğretici, iyi bir terbiyeci, heyecanlı bir hatip, milletini ve memleketini candan seven bir vatanperverdi. Para ile pulla alâkası olmıyan bir idealistti. Erzurum'un bu temiz evlâdı, her gittiği yerde kendini sevdirmesini, saydırmasını bilmiş, üstüne ve altına emniyet telkin etmiş bir in-

sandı. Onun için iki amaç vardı, vatanı ve mesleği. Millî Mücadeleye bu duygu ile katılmıştı. Bütün ömrünü okumağa ve okutmağa bu duygu ile vermişti. Vatan toprakları içindeki aziz vücudüne Tanrının rahmeti yağsın.

Prof. İsmet Alkan

Mesleğimizin genc yaşta kaybettiği bu kıymetli arkadaşımızın vakitsiz ölümü de bizi ağlattı. İktisad Fakültesi ve Yüksek Ticaret Okulu onsuz kalmakla büyük bir kayba ugramıştır. Profesör Alkan, durmadan çalışan, eser veren, talebesile uğraşan bir meslekdaşımızdı. Aslan Tufanla beraber neşrettikleri İktisad ve Ticaret Ansiklopedisi, bu emeklerin en güzel bir delilidir. Şimdiye kadar çıkmış olan 8 cilt, artık onun bir yadigârı olacaktır. Mesleği dahilindeki bir çok cemiyetlerde kurucu veya onların devamlı mensubu olarak çalışmıştır. Hiçbir dakikası boş olmıyan bu durup dinlemek bilmez insanın aramızdan büsbütün ayrılışı pek hazindir. Haktan yakınlarına sabır, kendine rahmet dileriz.

Varlık

Varlık, bir derginin adıdır. Türk matbuat dünyasına 15 temmuz 1933'te doğmuştur. Bunları okurken zannedersiniz ki, ben, on beş yıl önce batmış bir derginin tarihçesini yapıyorum. Hayır!... 1933'ten beri durmadan çıkan, 20'nci yaşını dolduran gürbüz, canlı bir delikanlı fikir organından bahsediyorum.

Mektep sırasından çocukluğunu bildiğim, sessiz, mütevazi, fakat iradeli ve çalışkan Yaşar Nâbi, Varlık'ın babasıdır. Böyle verimli, feyizli bir evlâdla iftihar edebilir. Ben de ihtiyar öğretmeni olarak kendisini tebrik ederim.

Yaşar Nâbi, Varlık'la Türk edebiyatına şehirden, köyden çok mühim kıymetler kazandırmıştır. Öğretmen kürsüsünde bulunsaydı belki bu kadar çok insan yetiştirmezdi. Onun için ciddî bir mecmua, mevcuda yeni değerler katmada önemli hizmetler görür. Varlık, bu hizmeti liyakatla yerine getirmiştir. Hiç bir paralı merciden yardım istemeden, sırf okuyucuları ile yetinen Yaşar Nâbi, damla damla, fakat bize bir kütüphane verdi.

Babıâli yokuşunda onar liraya tuttuğu iki küçük odadan çıkan bu minimini kitapların içinde Türk gençliğini büyük irfan hazinelerine kavuşturacak yaratıcı cevherler vardır. Bir paket sigara ye-

rine bu kütüphaneden bir kitap satın alan genç, zevklerin en büyüğünü ne kadar ucuza tedarik etmiş oluyor?

Varlık, daha çok uzun zamanlar var olsun. İnşallah kırkıncı yılını gene böyle hep beraber kutlarız.

27 Temmuz 1953

PROFESÖRLERDE POLİTİKA HEVESİ

Nedense bazı ilim adamlarımız siyasî hayata bir delik bulup sokulmak hevesindedirler. Bunu açıktan yapsalar ya, diyeceksiniz. .Hayır!.... İlmin onlara kazandırdığı ihtiyatkârlık, böyle düpedüz tehlikeye atılmaktan kendilerini çok kere alıkor. Bu zatlar emniyetle maaşlarını, hattâ tazminatlarını alacaklar; müşavirliklerini yapacaklar; idare meclislerine aza olacaklar; hususî muayenehaneleri işliyecek; klinikleri olacak; devlet parası ile ilmî (!) seyahatlerini yapacaklar; doçentleri, hattâ asistanları derse sokacaklar. Yetmiş yaşına kadar bu hal, huzur ve sükûn içinde devam edecek. Kimse onlara kaşın altında gözün var diyemiyecek. Bu taraf müemmen olduktan sonra isimsiz makaleler yazarak, sözümona gayrisiyasi dernekler kurup ilmî (!) konferanslar vererek, hükûmetteki tanıdıklarına elaltından kendi müesseselerini yererek, siyasî şahsiyetlerin geliş gidişlerinde hazır bulunarak resmî ve hususî çevreleri ile otorite sağlayacaklardır. Ne âlâ memleket!...

Bir profesör başmakale yazarmış. Tabiî bu ihbar üzerine tahkikat.

Ne olacak? Makalenin altında ismi var mı? Bunu yazarın ne kendi söyler ne muhakkik sorar. O halde? O halde "makalelerin, ismi ihbar edilen zat tarafından yazıldığı tahkikat neticesinde sübut bulmadığından" şeklinde düzenlenen rapor, senatoya gelecek ve tabiî o zat hakkında mevcud muhakeme usullerine göre bir şey yapılmıyacaktır.

Yeni olarak biri Tıp, biri İnşaat fakültesindeki iki profesörün durumu ortaya atıldı. Bakalım bunlar hakkında üniversitelerimiz ne kararlar alacak? Bence bunların vaziyetlerinde de mühim bir şey bulunmıyacak!. Şehir meclisi üyeliğiyle sağlık ve yapı işlerindeki ihtisaslarından istanbul halkını istifade ettirmek te bir suç

mu? Ama hizip toplantılarına giriyolarmış, siyasî hareketlere iştirak ediyorlarmış. Bundan ne çıkar? Onlar bu toplantılara ilmî hüviyetlerile girmişlerdir, siyasî bir sıfatla değil. Kadın ve doğum, betonarme işleri de siyasî mi sayılacak...

Ne olduysa Profesör Nihad Erim'e oldu. Bana öye geliyor ki, Üniversitelerimiz bir şehitle kendilerini kurtardılar. O da ne yapsaydı? Yazdıklarına değil imzasına ehemmiyet verildiğini düşünerek birkaç yıldızla işi geçiştirmeğe razı olamadı. O da pekâlâ bu bâdireden yakasını kurtarabilirdi. Ne olsa genç, cüretli. İlim sanatına nisbetle politikacılğı daha galipmiş. Bu yolu tercih etti. Hayırlı olsun demekten başka ne söyliyebiliriz.

Bütün bu ahval içinde tarafsız vatandaş ve meslekdaş olarak bizi memnun eden bir cihet varsa o da her hal -ü kârda üniversite muhtariyetine siyasî iktidarın gösterdigi hürmettir. Bunun kadrini bilmeli çizmeden yukarıya çıkmamağa çalışmalıdır. Üniversiteler içinde bile muhtariyetten şikâyetler duyulurken ona dokunmıyacağını söyliyen siyaset adamlarını takdirle karşılarız. Bundan önceki muhtariyeti kaldırmak için Maarif Vekili Necati merhuma müracaat edenlerden biri aramızda ve çok mühim mevkilerden olduğu halde o dahi bugün muhtariyetten hürmetle bahsetmektedir. Bu iyi bir alâmettir Üniversiteli meslekdaşlarımız, müşterek meslek vicdanını kıracak hareketlerden sakınarak işi kötüye götürmiyebilir. Bütün kaygularımız bu noktada toplanmaktadır.

Şühesiz politika çekici bir iştir. Fakat unutmamalı ki, rizikosu büyüktür. Mebus olursunuz, hattâ bakan olursunuz. Sonra bir de bakarsınız, hem o işler, hem de etrafınıza şekere saldıran karıncalar gibi üşüşmüş ahbaplar birden yok oluvermişler. Hele siyasî dostların sizi dımdızlak bırakmasına can dayanır mı? Hem karada, hem suda yaşıyan amphibie'ler gibi hem ilimde, hem siyasette medar-ı maişet tedariki kolay bir şey değildir. Politikaya fazla eğilimi olanlara tavsiye edilecek en doğru yol, ilim sıfatından tam olarak sıyrılmak ve yağlı güreşe pehlivanların çıplak vücudu ile girmektir. Profesörlerimizin giydikleri alllı morlu cüppeler, cicili bicili başlıklarla güreş edilmez. Etekler ayaklara dolaşır. Şu cihet de mühimdir ki, ilmde düşmek politikadaki düşmeye benzemez. İlimde düşüş manevi olduğu için netice vahimdir. Halbuki politikada "ölümden sonra dirilme", olağan şeylerdendir. Seksenlik Hüseyin Cahid'i

görmüyor musunuz? Kaç kere öldü, kaç kere dirildi. Allah gecinden versin, gene ölebilir ve gene dirilir. Fakat ilimde böyle mi ya? Bir hocanın esaslı beş yanlışı meydana çıkarıldı mı, "İnnâ billâh" tır. O, yaşıyor görünse de hakikatte mevtâdır.

Artık memleketimizde ilim eskisi gibi değildir. Kitapsa kitap, âletse âlet, lâboratuvarsa lâboratuvar, bilginlerimiz daha ne isterler. Bilinmez. Üstelik tazminat da var. Oturup efendi efendi derslerine çalışsınlar, kitaplarını yazsınlar keşiflerini yapsınlar. Öğrencilerini doğru dürüst yetiştirmeğe baksınlar. Bundan büyük nimet, bundan üstün hizmet olur mu? Politikaya heves edecekler de ne olacak?

Milletlerarası Yakınlık

Geçen gün Anadolu kıyısında, bir plâjda idik. Narin bir kotra koya girdi. O güzelim sahili genç kahkahalar doldurdu. Kotra demir attı. İçindeki kızlı, erkekli gençler de kendilerini denize attılar. Gülüş oynayış yüzdüler ve karaya çıktılar. Hemen hepsinin vücudleri güzeldi. Konuşmalarına dikkat ettim, kimi Fransızca, kimi Türkçe söylüyordu. İçimden bunların lâf olsun diye Fransızca konuştuklarını düşünürken birbirlerini pek ahbap ve yakın arkadaş edası ile ve frenk. Türk isimlerile çağırdıklarını işitince anladım ki, bu gençlerin bir kısmı Fransız, bir kısmı Türk'tür.

Hakikatte de öyle imiş. Fransız üniversitelilerle bizim üniversiteli gençler... Gençlerimiz, misafir arkadaşlarını bir kotra gezintisine davet etmişler. Nasıl neşeli idiler? İmrendim. Bir de bizim onların yaşındaki halimizi düşündüm. Ne kotrası, ne Fransız'ı, ne denizi? O zamanlar kotra Türk'ten başkalarına mahsustu. Fransız, İstanbul'u işgale gelmiş askerlerdi. Deniz,üstünde ancak vapurla geçilen bir su mahzeni idi.

Atatürk, sağ olmalıydı da bu manzarayı seyretmeliydi. Hayran hayran bu kardeş gençlere baktım. Onu andım. Türk'ü dünyaya tanıtmak, sevdirmek ve saydırmak için çırpınan bu büyük insanın bütün beşeriyeti kucaklayan ruhu, kurtardığı vatan kıyısında, bizimle beraberdi. Marmaranın temiz sularında beraberce yıkanan bu vücudlerin içindeki ruhlar, insanlık ideali için şart olan birliği bundan daha güzel daha tesirli bir çevrede duyamazlar.

3 Ağustos 1953

İLKÖĞRETİM DAVASI

Milli Eğitim Bakanlığı, 12 senelik bir program hazırlamış. 1947 den beri her bakanın zamanında birer program yapılmıştı. Onlar ne oldu, bilinemez. Fakat ne olursa olsun, bu işi yüzde yüz çözmek için yapılan her gayrete memnun olmamak mümkün değildir. Türkiye'nin yarını, Türk çocuklarının aynı ruhla, müspet bilim anlayışıyla terbiye edilmelerine bağlıdır.Bunun dışında her türlü ilerleme tedbirleri, bu ana davanın yanında ikinci derecede kalır. Millî sermayenin en kıymetlisi insandır. İnsan üstünde çalışılmadan harcanacak bütün emekler, yok olmağa mahkümdur. Vatan, vatandaşın eseridir. Vatandaşın medenî değeri ne ise vatanın milletlerarası değeri de odur.

İlköğretimin memlekette bu günkü durumu şöyle özetlenebilir:

Şehir ve kasabalarda:

a) 1966 okul,

b) 11.668 öğretmen,

c) 517,106 öğrenci.

Köylerde:

a) 15.984 okul,

b) 21.030 öğretmen,

c) 1.193.318 öğrenci,

BUNLARIN TOPLAMI:

a) 17.950 okul,

b) 32.698. öğretmen,

c) 1.710.424 öğrenci.

Şehir ve kasabalarda ihtiyaç:

a) 592 okul,

b) 18.000 öğretmen,

c) 186.984 öğrenci.

KÖYLERDE İHTİYAÇ:

a) 16.846 okul,

b) 58.000 öğretmen,

c) 896.682 öğrenci.

BUNLARIN TOPLAMI:

a) 17.438 okul,

b) 76.000 öğretmen,

c) 1.083.576 öğrenci.

(T.H.A.) Ajansının verdiği bu rakamlar içinde öğretmen ihtiyacının gösteren 76 bin, bize fazla göründü. Belki, bu bir yazılış hatasıdır. Çünkü bugünkü durumda 1 milyon 7 yüz bin öğrenciyi 32 bin öğretmen idare ederken ondan daha az olan 1 miyonluk öğrenci için 76 bin öğretmen fazla olsa gerek. Belki eğitmenlerin bugün okutmakta olduğu öğrencileri de hesaba katmışlardır. Bu cihetin açıklanmasını Bakanlıktan rica ederiz.

12 senede tamamlanacak bu program için (540.000.000) liraya ihtiyaç varmış. Demek ortalama bir hesapla yılda 50 milyon liraya yakın bir para lâzım. Çare yok, bu tahsisat verilmelidir. Yeter ki bu, iyi hesaplanmış olsun ve yerinde kullanılsın. Bina ve yapı işleri, hele köylerde, dikkatli bir kontrole tâbi tutulsun.

Peki öğretmen nasıl yetiştirilecek?

Eğer 76 bin rakamı doğru ise her yıl 7 bin öğretmeni nasıl mezun edecekler? Bu yıl Köy Enstitülerine fazla öğrenci alınsa ancak beş yıl sonra mezun vermeye başlar, o halde öğretmen yetiştirmede ileriki on iki yılda düşünülen tedbirler nelerdir?

Bir de Eğitim Bakanlığı, bu yılın ilkokul mezunlarından hiç bahsetmiyor. Bence asıl mühim miyar odur. Mezun sayısının 100.000 i bulduğunu gördüğümüz sene bayram etmiştik. Yıllardır 200 bin için böyle bir bayram daha yapamadık. Aşağı yukarı yerimizde saymaktayız. Hele son yıllarda köylerde süratle yayılan, ciddî takipten nedense çekinilen Arap harfli öğretim normal ilk öğretime çok sekte vurmuştur. Bu cihetler ne oluyor, ne olmaktadır?

Meslekdaşımız, Millî Eğitim Bakanı arkadaşımız hakikaten işi ciddî olarak aldıysa bize endişe veren bu hususları, herhalde kendi

de bir kaygu mevzuu olarak görmüş demektir. Gerek meslek, gerek memleket efkârını aydınlatmasını rica ediyoruz. Son selefinden de bu konular için hemen hemen aynı ricalarda bulunmuştuk. Şakkı-şefe etmemişlerdi, ağızlarını açmamışlardı. Temenni ederiz ki, kendilerini ona benzetmezler.

Dün Beden Eğitimi III. Kongresi

30 Milletin delege ve ekipleriyle vücut kuvveti ve ruh terbiyesini temsil eden bu birlik, bu defa, denizden dağa kadar her türlü spora sahne olacak İstanbul'un Yıldız tepesinde birinci oturumunu yaptı; bir haftadır çalıştı. Bizde sporun medeni manasını ilk önce Türk aydınlarına aydınlatmak şerefi kendinin olan üstad Selim Sırrı, yaptığı konuşmasiyle davasını ifade fırsatını bir kere daha bulmuş; beden eğitiminin, halkın kültürel ve ahlâki gelişmesinde olduğu gibi düşünüşüne de miyar olacağını pek açık izah etmiştir.

Sayın Milli Eğitim Bakanının konuşması da bu ileri anlayışın bir başka deyişidir. Paramiliter bir teşkilât olan Beden Eğitimi Umum Müdürlüğü Maarife geçtikten sonra 1943 yılından bu yana bu ruhla bütün Türkiyede sporun nasıl geliştiğini iyi öğrenmiş ve bilmiş olarak konuşan Bakan, buraya beraberinde getirdikleri ekiplerle nasıl çalıştıklarını dünyaya göstermek isteyen milletler arasında bizim de gösterilecek şeylerimiz olduğunu görerek ne kadar iftihar etse yeridir, ve bizim hislerimizi de ifade etmiş olur. İntikâl devresinde istişare heyetinde bulunan Başbakanımız, oradan buraya nasıl geldiğimizi pek yakından bildiği için bu konuda ve bu vesile ile Milli Eğitim Bakanlığını daha tesirli bir faaliyete sevk eder ümidindeyiz.

Sporun ezeli meselelerinden biri olan amatörlük - profesyönellik işi, kongrenin programında mühim bir yer almıştır. Bu satırları yazdığımızda henüz varılan kararı bilmiyoruz. En demokrat memleketlerde bile serbest gibi görünen birçok sosyal ve ekonomik hususların devletleştiği bir devirde bu meseleyi fazla taassupla ve sıkı bir ayırma ile çözmenin imkânsızlığı meydandadır. Çok temenni edilir ki, Kongre, amatörü profesyonelden ayırırken bıçak kullanmasın! Daha yumuşak daha az keskin bir kriteryum, sanırız ki, daha faydalı ola...

Böyle Milletlerarası önemli bir heyeti memleketimizde selamlama vazifesini yaparken milli bir ihtiyacımızdan bahsetmeksizin geçemiyoruz. O da, "artık olduk, bize lâzım değil!..." hükmüne senelerdenberi mevzu olan yabancı memleketlere sporcu gençleri tahsile göndermek kararının biran önce bozulmasıdır. Her yıl Beden Eğitimi öğretmen ve mensuplarından, resmi teşkilât dışındaki gençlerden behemehal dört beşini, İsveç'e, İngiltere'ye, İsviçre'ye, Amerika'ya göndermelidir. Sporu en ileriye götürmüş memleketler bile bu alışverişten kendilerini müstağni saymamaktadırlar. Bu, bir aşıdır. Yenilik aşısı. Spor için getirdiğimiz uzmanların da hemen hepsi faydalı olmuştur. Bu ciheti de ihmal etmeği doğru bulmayız. Durmadan gitmeliyiz, getirmeliyiz ve garp spor dünyası ile ilgimizi canlı olarak devam ettirmeliyiz.

11 Ağustos 1953

MAARİF MÜSTEŞARININ DEMECİNE DAİR

Geçen gün Milli Eğitim Bakanlığı müsteşarı konuştu: Umumî efkâra hayli teselli verdi. Artık telaş etmeyeceğiz, üzülmiyeceğiz. Çünkü Türkiyede kanun dışı öğretim yapılmamaktadır.

İlköğretim çağındaki çocuklar, kanun yetkisi olmıyan mütetabbib öğrenciler tarafından, toplu olarak okutulmuyorlar. Yedi sekiz yaşındaki yavrular daha ana dillerinde doğru cümle yapmaya başlamadan hıfza çalıştırılmıyorlar. Böyle dinî bir arzusu olan ana babalar, evlâtlarına, ancak ilkokulu bitirdikten sonra bu ağır yükü yükletiyorlar.

Elbette, bu böyledir, dedik; memnun olduk. Çünkü Sayın Müsteşar, doğudan yeni gelmiş. Muhakkaktır ki, ciplere binmiş, cip gitmiyen ücra köylere dağları taşları aşarak katır sırtında, bin zahmet, bin eziyetle gitmiş; bu dediklerini gözleriyle görmüştür. Başka türlü bu kadar kesin, bu kadar açık konuşur muydu?

Hele Müfettiş raporları da bu görüşü perçinledikten sonra endişe edecek cihet kalır mı? Doğu illerimizdeki müfettişler vazifelerini kolay yapsınlar, her tarafı iyi görebilsinler için, Bakanlık, kimbilir, onlara ne iyi, ne kullanışlı vasıtalar vermiştir. Esasen bu türlü vasıtaları bulmasa Sayın Müsteşar bu kadar kısa zamanda, bu koskoca ülkedeki okulları kolay kolay görebilir miydi?

İnandık, iman ettik. Uzun yıllar önce başlamış bir okuma ve ilerleme gayretini geri ve küflü bir anlayışsızlıkla baltalamaya çalışanları silhahsız bırakan devlet kudretine dayanarak bu verimli tedbirleri alanlara bin şükran... Bizim gibi Türk milletinin istikbalini Türk Eğitiminde görenler için ruhlara bu haberden daha emniyet verici ne olabilir? Millî Birlik, Millî Eğitimin birliğine bağlı değil midir? Ayrı çaplardaki aletlerden çıkmış parçalarla aynı amaç için işliyebilecek bir makine kurulabilir mi? O halde geri ve tepkici arzuların, daha fidanken yakalıyarak eğip büktüğü ve tabiî gelişmelerini bozduğu vatan evlâdları, kurtulmuş demektir.

Demek Türkiye'nin her yerinde vatandaşın hangi yaşta olursa olsun, iman ve vicdan hürriyeti mahfuzmuş.

Oh, dedik ve sevindik.

Sen misin sevinen?

Bu ferah verici Müsteşar demecinin daha cümle ve kelimelerindeki ıslaklığı gitmeden gazetelerde bu haberin tersini gösteren yazılar, resimler fotoğraflar, karikatürler alıp yürümez mi? Telmihler, ithaflar, açık tenkidler hele lâtifeler birbirini kovalamaya başladı. Sayın ve ağırbaşlı tandığımız meslekdaşımız bu cinsten bir demeç daha verecek olursa Türkiye'nin en ünlü adamı haline gelecektir. Kaç senedir o makamda oturuyor da kimse Millî Eğitim Müsteşarını tanıyor muydu? Bu demeçle kendisini herkes kolayca tanıdı.

Fakat ne olduysa devlet memurları ağzından çıkanlara candan inanma alışkanlığında olan devlet düşkünlerine oldu. Ne gazeteci ne halk söz dinlediği için bu olayı da hafif bir gülümseme ile karşılayıp geçtiler. Biz öylemiyiz, ya? Bizim gibi emir emir üstüne, genelge genelge üstüne ihtar ihtar üstüne alarak ömür tüketmişler, saflık edip inanmamızın cezasını hayal kırıklığı ile çekmekteyiz.

Kendisi de bizim gibi eski bir öğretmen olan, veya olacak olan sayın Müsteşar "bazı yerlerde kanun dışı öğretim vardır; bunları giderme tedbirleri alınmıştır. Çalışıyoruz" demiş olsaydı idaresini üstüne aldığı Büyük Maarif teşkilatına bu demeçten daha ciddî bir örnek vermiş olmaz mıydı?

12 Lise

Gazetelerde okuduk; bu yıl 12 lise daha açılıyormuş. Kadrolar arttırılacak, yeni öğretmenler tayin edilecekmiş.

Bu haberi görünce insan zanneder ki, bugün mevcut liselerimiz, binaca, ders vasıtalarınca ve öğretmen açıkları bakımından eksiksiz hale getirilmiş de yenilerinin açılmasına teşebbüs ediliyor.

Memleketi tanıyıp da bu saflığa düşecek kimse kalmamıştır artık ... Ne laboratuvar ne hoca, hatta, doğru dürüst oturacak dershanesi olmıyan, liselerimiz üç beş olsa gene yenisine razı olabilirdik. Sayın Bakan, seçim arifesinde büyük baskı altına girer; bunu taktir etmez değiliz. Fakat imkân nisbetinde dayanmasını bilmelidir. Yarım yamalak bir okuma ile eline diploma denilen maaş vesikasını alıp "medarı maişet" motörüne kaptan olmak istiyenlerden memlekete ne hayır gelir bilemeyiz.

Yarım hoca dinden, yarım hekim candan edermiş. Yarım yetişmiş hattâ çeyrek okumuş aydınlar da bir milleti her şeyinden ederler. Ortaokul iptizâli, bu neticeleri doğuruyor. Hesapsız, programsız hareketlerin sonuçları başka ne türlü olabilir ki! On onbeş öğrencisi olan ortaokulların eksik kadrolariyle hiçbir günahı olmadan gençliğe kezandırılmış hayli kudretler, yarın memleketin başına işe yaramaz bir istekliler kütlesi çıkaracaktır.

Sayın Celal Bayar'a Mahreci Aklâm hakkındaki sözlerini hatırlatmak isterim. Bilmem, genç Bakanımız, bu demeci görmüş müdür? Görmediyse buldurup lütfen okusun. Her halde faydasını görecektir.

12 Lise? ! Temenni ederim ki, bu sayı yanlış olsun. 2'yi 12 yazmış olsunlar. Yoksa açacaklarımız "Lise" değil, ancak "Leyse" olacaktır.

Talebe ve Siyaset

Eski Meslekdaşımız Nihat Erim, talebenin siyasetle uğraşmasını bir tez olarak aldı, durmadan bu konuda yazılar yazıyor. Tatilini Avrupada geçiren Ulus başyazarı Hüseyin Cahid Yalçın da bir makalesi ile bunun aleyhinde bulunuyor. Olur a! Bir başyazar böyle başka bir baş veya orta yazar öyle düşünebilir. Biz bazıları

gibi işin bu çatışmasına değil de eski bir profesörün üniversiteye ait bin meseleden yalnız hocanın ve talebenin siyasetle uğraşıp uğraşmayacağı işiyle uğraşmasına hayretteyiz. Zaten bugünkü hayat şartları içerisinde siyasetle uğraşmıyan kim kaldı? Elbette ki talebe de bu konuda fikir ve görüş sahibi olacak... Bunu durdurmaya, önlemeye, ortadan kaldırmaya imkân var mı? Ne yapılırsa yapılsın bu böyle olacak. Aristotes'in "insan, siyasî bir hayvandır" sözü, yalnız bizde değil, bütün dünyada gerçekleşmiş bulunuyor.

Mesele buradan çok başka bir yerdedir. Ugraşılan "Siyaset"in cinsi, yeri ve şeklindedir. Cinsini kanunlar tayin etmiştir. Ne sağ uçta, ne sol uçta siyaset yapılamaz. Türk Kanunları buna manidir. Bizdeki siyaset, ikisi ortasında olacaktır. Yeri gelince, ya en son ve en yüksek siyasî merci olan B.M. Meclisinde, ya hükûmetçe tastikli siyasî partiler içinde yahut da müstakil olarak sözle ve yazı ile gazetede, kitapta, halk topluluklarında yapılır. Şekli de herkesçe malûm!...

Hükümet teşkilâtı içinde, müstakil mahkemelerde, birer terbiye ocağı olan öğretim müesseselerinde siyaset yapılamaz. Nitekim hastanelerde de siyasetin yeri yoktur. Bu demek, doktorlar, hastalar, eczacılar siyasetle meşgul olmaz, demek değildir. Meşgul olacakları siyasetin yeri oralar olamaz demektir.

Üniversite için de aynı şey, bu müesseselerin kurulması maksadı, oralarda siyaset yapılması olmayıp ilim yapılmasıdır. Bir profesör (eski veya yeni), tutar da üniversite talebesini bir parti içinde teşkilâtlandırmaya kalkarsa bu olmaz. Bu olamaz, çünkü talebe karşısında onun cemiyet vazifesi, ilmin gerçeklerini açıklamaktır. Günlük Siyaset konuları bu objektif havanın içinde, ya o havayı bozarak, ya ona uyarak benliğindeki hareket istidadiyle gençleri okuyup öğrenmekten alıkor.

Hüseyin Cahid'in sözlerini naklettiği M.P. Begin'i haklı bulmaz mısınız? "Ders salonları laboratuarları, seminerler, salonlar ve koridorlar nümayiş ve miting yapmak, nutuklar söylemek, beyannameler yaymak yeri değildir".

1 Eylül 1953

AYASOFYA'NIN HALİ VE İSTİKBALİ

İstanbul fethinin 500'üncü yıldönününde, fetihten sonra büyük Fatih'in ilk cuma namazını kıldığı Ayasofya, elbette ele alınmış; tabiî binada bozuk cihetler varsa düzeltilmiş, yıkık yerler varsa onarılmıştır. Bir zamanlar bir kısmı kâğıt deposu olarak kulanılan, kemerlerinin altı hırdavat dükkânı olarak kiraya verilen bu her bakımdan kıymetli eserin, 500'üncü fetih yıldönümüne, onu almak için kanlarını dökmüş, canlarını vermiş atalarımızın aziz ruhlarını şâd edecek bir şekilde hazırlanacağından kim şüphe eder? Bundan şüphe edilemez. Çünkü hazırlayacaklar, onu alan ataların öz evlâdlarıdır.

Bu düşüncelerle Sultanahmet meydanını geçtim, demirkapıdan girdim. Büyük parçalar halindeki mermer kaldırımlardan yürüdüm. Giriş kapısı önüne geldim. Tepemden bir tepkili uçak hızıyla geçen kırlangıç, başımı yukarı kaldırmama sebep oldu. Vay anam, ne göreyim? Bilet satılan yerin üstündeki kemeri kaplayan bağdadiler!... Etini yırtıcı hayvanların yiyip iskeletini bıraktıkları bir geyik, bir ceylân kalıntısı!... Hakkınız var. İnanmazsınız. Benim çektiğim azabı ve hicabı duymak için, İstanbul'da iseniz, lûtfen bir kere gidin ve görün!... Bilirim, bundan utanacaklar gene sizler olacaksınız; zarar yok... gidin ve bu acı hakikati görün!

İçeri girdim. Başım yukarda. Kubbeden sıvalar dökülmüş. Akıyor mu? akıyor. Sızıyor değil; Akıyor. Affedersiniz ama, Ayasofya'nın kubbesi sıvası dökülecek kadar akar da bunun sorumluları nasıl yaşarlar, şaşarım doğrusu ve şaştım. Siz de şaşın da bari bu duygumda yalnız kalmış olmıyayım.

Kırık camların, iğretisi çıkarılmış, göz oyukları gibi duran boşluklarında neler olsa beğenirsiniz? Çalı süpürgesi...

Fazla yazmıyacağım. Ârif olması lâzım gelenler için bu satırları mehter takımından daha gürültülü bulmaz mısınız?...

Teknik Okullarda Burslu Öğrenciler

Gazetelerde okuduk:

Millî Eğitim Bakanlığı, Millî Eğitim müdürlüklerine gönderdiği bir tamimde, önümüzdeki ders yılından itibaren teknik okullarda burslu öğrenci okutmıyacağını bildirmiş!.. Devleti malî bir yükten

kurtarma bakımından tebrike değer bir karar. Bunun daha radikali de olabilirdi. Şükür olmamış!...

Teknik okul dedikleri, sanat okulları olacak, herhalde... İnsan, derhal kendi kendine soruyor (başka kime soracağız?):

– Bu okullarda çocuğunu okutamıyacak durumda olan, fakat çocuğu gerçekten bu işe istidadlı vatandaş ne yapacak?...

Herhade bu tedbir liberal bir ekonomi anlayışının eseri olsa gerek! O takdirde ortaokul ve lisede okuyan hali vakti müsait öğrencilerden para almalı ve parasız yatılılığı kaldırmalı. Halbuki demokraside en ilerlemiş memleketlerde bile alınan tedbirler bunun tersinedir. Biz niçin fakir çocuğun her imkândan istifade ederek istidat ve liyakatini ispat etmesine ve kullanmasına imkân vermekten vazgeçiyoruz?

Şimdi her ileri memlekette fakir çocuklar ve gençlere yardım için gerek devlet, gerek özel şahıslar ve kurumlar burslar vermekte, vakıflar yapmaktadır. Bizde zenginler, dedelerimizin alışkanlıklarını pek mahdut olarak taklit etmektedirler. Gönül istiyor ki, birkaç zenginimiz çıksın, bursu kesilmiş sanat ve teknik okul yavrularını okumağa devam ettirmek için bir vakıf kurarak servetinin yüzde birini böyle bir hayır işine versin!...

Milli Eğitim Bakanlığının tekziplerinden birine haklı olarak mevzu olmasını dilediğimiz bu haberin aslı olmadığını duyunca bilseniz, ne kadar sevineceğim.

Bir Tekzip Üstüne

Bundan önce Millî Eğitim Bakanlığı Müsteşarının bir demeci hakkında bir kaç acı satır karalamıştım. Yayınımızda, orada söylediklerinden ziyade söylemediklerinin söylemiş gibi bıraktığı intibalara uyarak tarizlerde bulunmuştum. Gazetemize gönderdiği tekzibi okudum. "Ben bunları söylemedim" diyorlar. Kabul!...

Şu anda sayın Müsteşarın söylediği hakkındaki hatamı düzelterek, bir vatandaş sıfatile kendisinden, yani üç yıldanberi müsteşarlığını yaptığı bakanlığın bakandan sonra en üst makamında bulunan sorumlu bir zattan şunları soruyorum;

1 – Son iki sene zarfında, yalnız doğuda değil, batıda, kuzeyde, güneyde ve ortada, kanun dışı ve imam işi öğretim yapıldığını, bu

satırları yazan da dahil olmak üzere, nice nice yazıcı ve gazeteciler bıkmadan yazdık, yorulmadan çizdik. Aramızda bunların adreslerini verenler bile oldu. "Mevzuu tetkik ettiriyorum" dediğinize göre şimdiye kadar böyle bir halin vücudüne inanmış olmadığınız anlaşılıyor. Bu yıllanmış ve gecikmiş anlamayı vazifeniz bakımından tenkide müstahak görmez misiniz?

2 – "Evvelce de bu hususta sarih emirler vermiştik." demenizi ne manaya alalım? "Biz bu hali bilmiyorduk" demek istiyorsunuz? Bu derece tezatlı bir düşünüşle koca bir memleketin maarifi nasıl idare edilir, tereddüde düşmekteyiz. "Doğudaki Arapça tedrisat hakkında düşündükleriniz" sorulduğuna göre bu iki cümlelik cevabınızı bir "düşünmemek" saymakta bizi mazur görmez misiniz?

Geçen defa söylenmemişleri söylenmiş sanarak fikir yürütmüşüz. Bu doğru değilmiş. Pekâlâ!... Şimdi söylenmemişleri, söylenmemiş alarak bu mütalealarda bulunuyor ve bu meseleleri soruyoruz. Bakalım bunun "tekzib" i nasıl olacak!...

12 Eylül 1953

İDİL, SUNA VE DEVLET

Ankara radyosu, Konservatuarda, Suna ile İdil tarafından verilmiş konserleri yaydı. Çok teşekkür ederiz. Kime? Suna'ya, İdil'e ve bize bu güzel ümit ziyafetini veren Radyo idaresine...

Suna, kemanda; İdil, piyanoda hârika idiler. Suna'nın çaldığı sonat olgunluğunun, kemanda virtüöz olma yolunda bulunduğunun bir delili. Ne kadar anlayışlı , duygulu bir çalış!. Parmaklar tellerde bastığı yerin farkında; yay, söyleyen, eser sahibinin hislerini bize tercüme eden bir kudrette. Sonra tek olarak çaldığı, galiba Paganini. Burada Suna, istidadının, öğrenme ve çalışmasının imtihanını maharetle, teller üstünde en güç hareketleri yaparak ehliyetle verdi. Çok yaşa, evlâdım!

Sevgili İdil, Bethoven'i ve Chopin'i bize bir kere daha söyletti. dile getirdi ve derdlerini açığa vurdurdu. Yaradanın, küçük varlığına, vaktinden önce gelişecek kadar feyizli bir istidat koyarak bize verdiği bu sanat bataryası, çalışile, uçar gibi çalışile bizi ta uzaklardan elektrikledi. Onları, 1950'de Paris'te dinledimdi. Bu üç yıl içinde aldıkları mesafe, bana hayret kadar hayranlık verdi. Her iki-

sinin hocalarını, ana - babalarını ve onları bu imkâna erdirmeye çalışan devleti candan tebrik ederim.

Tebrik edeceğim, biri daha var. O da dinleyen kütle! Plâktan duyabildiğimiz kadarile de salon, alkışlarla inledi. Tamam! Böyle olmak, hattâ daha da çok duyar ve duyduğunu açıklar olmak lâzım. Her dinleyici, bu küçük sanatçıları, "benim" ve "ben" diye alkışlamalıdır. Marifet, iltifata tâbidir. Yabancı radyolarında uzun dakikalar süren alkışları, bir medeniyet konseri olarak kıskançlıkla her zaman dinlerim.

Merâgi'ler Dede'ler, Hâfız Postları, Nikoğos Ağa'lar, Hacı Arif Beyler, musikimizde mazimizdir. İdil'ler, Suna'lar ve benzerleri İstikbâlimiz... Musikimizin yaygın durumu bakımından halimizin yaygın durumu bakımından halimizi ne siz sorun, ne ben söyleyeyim!.

Devlet bu anlayışla sanat koruyuculuğunu, başlıca vazifelerinden saymalıdır. Sade buğday fiatını yüksek tutarak medenî bir topluluk olduğumuza kimseyi inandıramayız. Türk sesile Leylâ Avrupa'da büyük bir dinleyici kütlesini nasıl mecnun etti? Bizde halk, bu seviyeye yükseltilinceye kadar devlet, bu istidatların koruyucusu olmaya devam edecektir. Başka çare yoktur. Hukuk bilgini dostlarım, darılmasınlar; devlet bana göre öyle manevî bir şahsiyet filan değildir. Devlet, düpedüz adamdır. Adam olmadı mı devlet olmaz. Bu satırları yazarken devlet dediğim zaman adamını kasdediyorum; devlet adamını... İdil'i, Suna'yı ve benzerlerini -evel Allah- onlara emânet edelim.

Darüşşafakaya Dokunmıyalım!...

Ne tuhaf huyumuz var? Hiç bir şeyin yıllanmasına, asırlaşmasına tahamül edemiyoruz. Değiştir baba değiştir. İki yüz senelik bir gazino, yüz senelik bir ticarethane, beş yüz senelik bir okul. Yok, yok! Onun için birikme olmuyor,hayatımız sermayesiz kalıyor. Gelenekler, kurulamıyor. Sil, baştan!. Ne fena şey!.

Bu huyumuz, galiba, şu asırlaşmasına az kalmış seksenlik Darüşşafaka'yı da kuşa benzetecek. Islah edeceğiz diye öldüreceğiz. Malüm a bu kültür kurumu, Beyoğlu'nda açılan zengin mektebi Galatasaray'a karşı, Sultan Selim'de bir fukara öğrenme ocağı olarak, nur içinde yatsınlar, Vidinli Tevfik Paşa, Süleyman Paşa,

Yusuf Ziya Paşa, Ahmed Muhtar Paşa gibi bir kaç milletsever Türk büyüğünün teşebbüsile kurulmuştur. Amaç, anasız, babasız yavruları alıp yüksek öğretime yetiştirmekti.

Önce bu güzel düşünceyi, ilk kısma öğrenci almamakla bozdular. Bütçe müsait olmadığı zaman ona göre ayarlanmak şartı ile pekâlâ ilk kısım devam edebilirdi. Çünkü daha küçük yaşta himayeye muhtaç istidat ve zekâları yakalamak ve kurtarmak lâzımdı. Bunlar, fukaralığın, yetimlik ve öksüzlüğün kendilerini mahrum edeceği yetişme imkânını böylece elde edeceklerdir. Bu durumda kaç çocuk, ilk tahsilini doğru dürüst tamamlayabilir de Darüşşafaka'nın ortasına geçebilir?

Bu yetmiyor gibi şimdi de burayı liselikten çıkarmayı düşünenler varmış. Süphanallah. Bu fukara lisesi memlekete hakikaten liyakatli insanlar yetiştirip dururken buna neye musallat olunuyor, bilinmez. Pratik hayata adam yetiştirmesi isteniyorsa zenginlerimiz başka bir fakirler okulu açsınlar. Her teşebbüste zekâsının izini bulduğumuz Kâzım Teşkend, herhalde arkadaşlarını akla uygun, bu müesseseyi kuranların doğru emellerine denk bir yola sokar, ümidindeyiz. Yıkmadan düzeltmek, medeniyetin vasıflarından biridir. Unutmıyalım. Unutmıyalım ve mezarında rahat yatan kurucularını orada olsun rahat bırakalım!.

Edirne'de Lise

16 Haziran 1953 Edirne depreminin olduğu tarih.

16 Eylül 1953. Bu satırların yazıldığı tarih.

Etti mi üç ay? Hâlâ, Edirne'de yıkılan okulların onarma ihaleleri yapılıp tamire başlanmadı. ders yılı geldi, dayandı. Duyduğuma göre Edirne Lisesi, öğleden veya ikindi üstü ilkokullarda öğretim yapacakmış. Bu kadar becerikli, aceleci bir maarif idaresinin yeni liseler açmasına şaşmaz mısınız?

Zaten ilkokulların hali malûm! Memleketimizde çift öğretim, İmam - işi öğretim gibi olağan şeylerden oldu. Ne sorumluların, ne sorumsuzların aldırdığı yok. Zannederim, Başbakanlıkta 1945 te verilmiş, şehirlerde okul yapılması hakkında bir kanun tasarısı olacak. Onu bir araştırıp görseler, alâkalılara epey fikir verir. İlkokul içinde ortaokul açılması moda oldu idi. Demek şimdi sıra liseye geldi. İlkokullar içinde lise. Bir adım daha terakki edersek

ilkokul içinde üniversite açacağız. Belki de Doğu Üniversitesi için böyle düşünülüyor.

Bu sürate, bu dâhice tedbirlere Türk maarifi ne kadar dayanacak diye merak ediyorum doğrusu!.

Karınca Hoca

Mesleğimiz içinde öğretmenlik, öğretmen okulu müdürlüğü, talim ve terbiye üyeliği gibi çok hizmetlerini bildiğimiz Rahmi Balaban'ın ölümünü çok geç haber aldım. Küçük cüssesi, durmadan çalışması, ona eskidenberi arkadaşlarının "Karınca hoca" lâkıbını takmalarına vesile vermişti. Öğretim ve idare işleri dışında bir çok telif ve tercüme eserleri vardır. İngilizcenin bu kadar yayılmadığı devirlerde Karınca hoca, güzel İngilizce öğrenmişti, durmadan okur, yazardı.

Feragatli ve tevazulu hali, yaşı ilerlediği zamanlarda bile vazifesine düşkünlüğü, genç meslekdaşlarımıza örnek olacak bu kıymetli fikir ve terbiye adamımızın ruhunu saygı ile anarım. Onun şefkatli hareketleri, her zaman muhafaza ettiği baba duygusu, öğrencilerini kendisine daima saygı ile bağlamıştı. Maarif Müsteşarı rahmetli İhsan Sungu, onu pek takdir eder, pek severdi. Kendini sevenleri bile hiçbir hususta dileklerile rahatsız etmiyen bu emektar meslekdaşa Haktan rahmet, onu sevenlere başsağlığı dilerim

19 Eylül 1953

HALKEVLERİ-KÜTÜPHANE

Belki daha iyisi yapılabilirdi; fakat yapılabildiği kadarıyla dahi halkevleri, Cumhuriyet devrinin hizmet etmiş eserlerinden biridir. Devlete alınma kanunu çıktığı zaman bunların toptan Millî Eğitim Bakanlığına verilmesini gönlümüz ne kadar istediydi. Olmadı. Şu oldu, bu oldu; üç yıl sonra, hiç olmazsa kısmen kültür işine verilme kararı alındı. Buna da teşekkür ederiz.

Bir kazada, hattâ il merkezinde hususî muhasebeye nerde olsa yer bulunur. Fakat oranın gençlerini böyle temiz bir bucakta toplamak her zaman mümkün olmaz. Yapılmış şeyleri bozmak değil, hüner devam ettirmektir. Bir siyasî parti bunları kurmuş, başka bir siyasî parti devlete mal etmiş. Bu, millet için mesele değildir. Millet için mesele, o kurumun gördüğü hizmete devletin devam etmesidir. Çok yazık ki, bu olamadı idi.

Son aldığımız habere göre yirmi bir halkevi millî kültür merkezi ve kütüphane olarak Bakanlık emrine verilmiş. Bence bunlardan "Halkevi" adını da kaldırmamalı. Onun isim babası Atatürk'tür. Koyduğu isimleri, vücude getirdiği cisimleri korumak, ona inananların vicdan vazifesidir. Medeniyet, hayırlı işleri alıp yürütmekle birlikte bir manevî servettir. Bizim bir çok sahalardaki geriliğimizin başlıca sebebi, cemiyet hayatını "yaz, boz" tahtasına döndürmektir. Bu kötü geleneği, gidenek yapmanın çaresine bakmalıyız. Başla, bırak, başla bırak. Bıktık bu kopmalardan artık. D.P. nin avuçiçi görünen bir eli vardı. Onu kaldırıp bu huyumuza, daha doğrusu huysuzluğumuza bir "yeter!" çekmekten kendimi alamıyorum.

Kütüphane olarak açılacak halkevlerini sevinerek düşünürken İstanbuldaki bir halkevinin önüne okumak için veya orada çalışmak için birikmiş gençlerin kilitli kapıya bakıp söyledikleri acı sözleri hatırladım. Çoğu yoksul bu evlâtlarımızın yüzüne kapanacak kapı bırakmamalıyız. Çünkü bu kapıları onlar yetişmek, adam olmak ve milletlerine hizmet etmek için çalıyorlar. Maarif Müdürlerinin nâzaretinde halkevleri, öğretmenler elinde birer feyiz yuvası olabilir. Kapısından politika girmez. Devlet baba, herşeyin üstündedir politikanın da. Edirne, Kastamonu, İstanbul - Kadıköy, İzmir, Trabzon, Samsun, bu imkânı yakında kazanacaklar. Oradan faydalanacak gençler kadar içimde kıvanc duyuyorum. Geç ama temiz bir iş!.

İsmini Vermiyen Meslekdaş

Bir ortaokul öğretmeni, bana şu mektubu gönderiyor. Dertli. Derdini acıklamadan da çekiniyor. Onları idare eden vatandaşlarımızın ne halde ve ne duyguda vatandaşlara baş olduklarını anlatmak için bu mektubu, hemen olduğu gibi yayınlıyorum. Sürat asrındayız. Bakanlık, biraz daha aceleci olmalı ve meseleleri daha çabuk çözme yoluna girmelidir. Adını ve adresini vermiyen meslekdaşımız, bakın, neler söylüyor:

"Kıymetli yazılarınızı devamlı olarak, takib eden bir okuyucunuzum. Köşenizde, kuvvetli vukuf ve müşahedelerinize müsteniden tahlil ve tetkik ettiğiniz maarif meselelerine karşı gösterilen umumî alâka yüksek gayretinizin bir neticesi olmakla beraber biz meslekdaşlarınız için de sevindirici bir keyfiyettir.

Geçen hafta ilk olarak neşre başladığınız okuyucu mektupları da gösteriyor ki Artık maarif meselelerimiz, yalnız meslek çevrelerine ve meslekî neşriyata inhisar eden meseleler olmaktan çıkmış; memlekete şamil bir mahiyet almıştır. Görmüş, geçirmiş bir vatandaşımızın ilköğretime karşı gösterdiği alâka ve bu mevzudaki isabetli fikirleri de bunun bir delilidir.

Köşenizde, daha doğrusu köşemizde meslek zümresine ait dert ve şikâyetlerin yer alması da çok memnuniyet vericidir. Geçen hafta bir vatandaşımızın umumî maarif meselelerine temas eden mektubu yanında bir ilköğretim müfettişi meslekdaşımızın şikâyetlerinin yer alışı, yalnız isabetli bir tesadüf olmamış; köşenize arzu edilen meslek hüviyetini de kazandırmıştır.

Bu derdli meslekdaşımızın haklı şikâyeti, yıllardır süregelen müzminleşmiş bir haksızlık mevzuudur. Yıllardır da bu mevzu, her millî eğitim toplantı ve şûralarında ele alınmış, mensupları haklı bulunmuş; gelip geçen her Millî Eğitim Bakanı da: (İlk fırsatta bu haksızlık mevzuunu halledeceğiz) nakaratını, ilk fırsat pamuk ipliğine bağlayarak tekrarlamış durmuştur. Son V'inci Millî Eğitim Şûrasında da bu mevzudaki acı acı sızlanmalara karşı Bakan, gene ayını nakaratı tekrarlamıştır. Açık bir haksızlığı halletmek için bir Bakanlığın (ilk fırsatı!) beklemesi anlaşılmadı, gitti. Bu bakımdan, bu şikâyeti, bu dertli sesleri alâkalı merciler duymağa alışıktır. Fakat duymaları ile kulak ardına atmaları arası da bir bıçak ağzı sürmez. Verilecek cevab da eğer Bakanların verdiği cevaplar gibi; (İlk fırsatta!) olursa vay haline bizlerin! 5242 sayılı Terfi Kanunundan sonra meslekte, intibakları düşünülmiyen tek zümre bizler kaldık. Son V. Millî Eğitim Şûrasında kesin kararlar alınmış olmasına ve o zamanda bir hükûmet mensubu olarak bu kararlardan az çok malûmatı olmasına rağmen sayın Nuri Özsan'ın hazırladığı ve gazelerde intişar eden yeni intibak kanun tasarısında da bizlerin durumları nazarı itibare alınmamıştır. Ben 940-41 yılı Öğretmen Okulundan mezun olduktan sonra altı yıl ilkokul öğretmenliğini müteakıb Eğitim Enstitüsünü bitererek orta okul öğretmeni oldum. Aynı yıl, hiç öğretmenlik yapmadan enstitüye girerek mezun olan ve enstitünün muktesep haklarından faydalanan arkadaşlarımla aynı hak ve mesuliyetlere sahip olmamıza rağmen, bugün, onun maaş derecesi 50, benim maaş derecem ise 35 liradır. Üstelik ilkokullarda çalışan arkadaşlarımdan da -iki yıllık

meslekî tahsil hayatı kıdeme sayılmadığından- bir maaş derecesi geri kalmışımdır. Artık bu kadar açık haksızlık karşısında hangi (fırsat!) bekleniyor veya bekleyeceğiz, anlaşılamaz!.

İlkokul öğretmenleri için tek yüksek tahsil kademesi olan eğitim enstitülerindeki bu haksızlık mevzuları halledilmediği içindir ki bugün, ortaokullarımız öğretmen sıkıntısı içindedir. Çünkü bugünkü durumları ile eğitim enstitülerinin ilkokul öğretmenleri için, hiç de, teşvik edici tarafları yoktur.

Müfettiş arkadaşın da izah ettiği gibi, ilkokul öğretmenliğinden sora eğitim enstitülerine girmek bir nevi (unvan!) tahsili yapmak oluyor.

Bu derdli seslerimizi, gazeteci olarak, ilk duyan da, duyuran da siz oldunuz. Bu seslere köşenizde yer vermiş olmanızla da mevcudları "900" ü aşan biz ortaokul öğretmenlerini size karşı minnettar kıldınız. Bu müzminleşmiş hak mevzuunun sayın Nuri Özsan'ın veya Millî Eğitim Bakanının demeçlerinde bahsettiği yeni intibak kanunları ile halledilmesi için bu mevzuu, zaman zaman ele almanızı ve bu suretle de Bakanlığa bir (fırsat) hazırlayarak bu hakkın müdafaasını yapmanızı bilhassa, istirham ediyoruz.

Gerçi, böyle yazılar yazmak, Teşkilâtı Esasiye Kanunumuzun verdiği bir hak ya; memurluk çekingenliği de üzerimizden kalkmadı gitti. Esasen, bir ortaokul öğretmenleri zümresine taallûk eden bir mevzu olmasından ötürü de bu mektubun (Bir ortaokul öğretmeni) imzasıyla gönderilmesini uygun buldum.

En derin saygılarımla."

Ben artık neyi müdafaa edeyim? Bu mektuptan daha iyisini yapabilir miyim?

26 Eylül 1953

DEVLET TİYATROSU SUİSTİMALİ

Gazetelerde, toplamı insanı ürkütecek miktarda bir suistimal olmuş diye yazıldığını gördüğümüz zaman Devlet Tiyatrosuna bir kere daha acıdık. Umum Müdürlük, üstüne çok dikkat çeken bu olay hakkında bir açıklama yaptı. Geçen haziranda ayniyat muhasibi, ambar ve mübayaa işlerinde bir yolsuzluktan müdürlüğü haberdar etmiş. Bunun üzerine bir komisyon kurulmuş. Onun raporuyla iş, Bakanlık müfettişlerine havale edilmiş. Müfettişler de

bu iki memurun vazifelerine son verilmesini lüzumlu görmüşler ve bu muamele de yapılmış. Tahkikat evrakı, ağustos başında Ankara Cumhuriyet Savcılığına intikal etmiş.

Bu defa, evvelce çıkarılan iki memur, bilet işeri hakkında ihbarda bulunmuşlar. Gene tahkikat. Bu da sabit görülmüş ve bilet memurı da işten çıkarılmış. İlk ihbarı yapan muhasip te Bakanlık emrine alınmış. Müfettişlerin raporu eklerile birlikte 7/9/1953 tarihinde Ankara Cumhuriyet Savcılığına intikal ettirilmiş.

Açıklamanın buraya kadar olanı "Hikâyei hal filmazi". Dördüncü madde şöyle diyor:

"Devlet Tiyatrosunda yapıldığı tahmin edilen yolsuzluklar, yukarıda arzedilen hususlardan ibaret olup bu işlerle ilgili görülenler de yukarıda memuriyet unvanları verilmiş olan kimselerdir."

İşte Mevlûdun farklı yeri! Çümlenin ilk kısmında birbirine tutturamadığımız nokta, hem "tahmin edilen", hem de "... den ibaret" olan yolsuzluklardır. Uyku âleminde yaşadığı bu açıklamanın parmak koyduğumuz "kapatılma" yerile sabit olan umum müdürlük, her yeni ihbarda bir memuru sanık görerek çıkarma usulüne devam edecek olursa iş, tabiî, kendisine gelip dayanacaktır. Ambar ve mübayaa memurları, mühasebeci, bilet memurı, hep suçlu görülüyor. Arkaya suçlu görülmiyen kim kaldı?.

"İşin vüs'ati hakkında bazı gazetelerde ileri sürülen rakamlar çok mübalâğalı" imiş. Olabilir? O halde gerçeğini niçin söylemiyor sunuz? Neden bunu "Ancak Adliye" tahkikatı meydana çıkarırmış? O çıkara dursun, raporlara geçen rakamları umum müdürlük neye umumî efkâra bildirmiyor? Yapılan bütün muameleler söyleniyor da neye para meselesi açıklanmıyor? Gel de bir saat için Millî Eğitim Bakanı olmak isteme!.

Siirt'te Lise

Vatanımızın her bucağında irfan nurunun parıltılarını görmeyi hangimiz istemeyiz? Muhalefet mebuslarından Kâmil Boran, bir sözlü soru vermiş, Siirt'te bu yıl lise açılıp açılmıyacağını sormuş. Bu milletvekilimiz neye kendi seçim dairesi olan Mardin'in maarif dumununu sormuyor da Siirt'te lise meselesile ilgileniyor, bunu keşfedecek durumda değiliz. Demek, Mardin'de okul işleri tamam olmuş, iyi gidiyor. Biz burada Bakanlığın verdiği cevap üstünde duracağız.

Birinci maddede Bakanlık, bu yıl için böyle bir şey düşünmüyoruz, diyor. Açık , kesin bir hüküm. Bir tesadüfle gördüğüm perişan ortaokul yerine yeni bina yaptırıldığını ve bunda lise açılamıyacağını söylüyor. Gerçek bir görüş... İhtiyaç hasıl olduğu zaman binaya yapılacak ilâvelerle lise kurulabileceğini anlatıyor. Gönle ferah verici bir ümit...

Asıl üçüncü madde, mühim "Bu okuldan bu sen 17 öğrenci mezun" olmuş.

Bakanlığın cevabını yerinde bulmamak, takdirle karşılamamak mümkün değil. Devlet Tiyatrosu umum Müdürü bu açıklamayı boş zamanında kırk elli defa karalama vazifesi olarak yazmalı ve açıklama nasıl yapılıyor, görüp öğrenmelidir.

Bu meselede bir cihet var ki, ona hayret etmekten kendimi alamadım. Bir zamanlar gene bu muhalif milletvekilimiz, Devlet Tiyatrosunu fazla görecek şekilde millet kürsüsünden bazı tenkidler yapmıştı gibime geliyor. Eğer hatırımda doğru kalmışsa bu müessese için bu kadar tutumlu düşünüyor da nasıl olup 17 mezun veren bir ortaokul üstüne lise açılmasını arzu ediyor? Acaba bir müzayede, falan mı var?

Çocuk Kütüphaneciliği

Bu yıl İstanbul'da çocuklar arasında lider yetiştirme için bir kurs açılmıştı. Demokratik hayata yavrularımızı küçük yaşta nasıl alıştıracağımızı öğreten bu teşebbüsü memnunlukla karşılamıştık. Şimdi de Ankarada çocuk kütüphanelerinde vazifelendirecek öğretmen kütüphanecileri yetiştirmek üzere 5 ekimde başlayıp üç hafta sürecek bir kurs açılacakmış. Buna da pek sevindik. Okuma yazma bilenleri de en az okuyan bir topluluk olduğumuzu daima hatırda tutmamız gereken bizler için kitap, kitapçılık, kütüphanecilik millî meselelerimizden biri olma önemini muhafaza etmektedir. Vazifesi okutma olan meslekdaşlarımız arasında türlü sebeblerle gazete bile okumadığını gördüklerimiz vardır. Okumıyan, nasıl okutur?

Okuma, küçük çağlardan başlayacak bir alışkanlıkla sürüp giden bir ihtiyaç olmalıdır. Yüksek öğretimde bile bugün tatbik edilen usul, "tek kitap" usulüdür. Öğrenci, tek kitaptan sorumlu tutuldukça ne etrafı öğrenme, ne ciddî bir öğretme olamaz.

Çocuklarımızın pek çoğu, çeşidli kitap alma imkânından mahrum oldukları için devlet, hattâ belediyeler, bu konuya para ayırmak ve kütüphane yapmak vazifesini üstüne almalıdır.

İngiltere'nin her yerinde koskoca şehir kütüphaneleri vardır. Belediye, yalnız sokak temizlemeyi, su getirmeyi değil, vatandaşın okuma ihtiyacını karşılamayı da vazifeleri arasında görmektedir. Pek çok şehirerimizde bu işe başlayacak değerde belediyecilerimiz olduğuna inanıyoruz. Niçin teşebbüse geçmezler, anlamıyorum.

Ankara'da 36 ilkokul öğretmeni bu kurslara gelecekmiş. Ne iyi! Bakanlık bu meseleyi bütünü ile ele alıp bütün memlekette onu gerçekleştirme yoluna girerse en faydalı bir işe başlamış olur. Medeniyet kitaptır, yazıdır; lâf değil!.

İki Acı Kaybımız

Namdar Rahmi ve sonra profesör Necib Üçok. Namdar Rahmi, hür düşüncenin bizde yayılması yolunda arkadaşı Naci ile beraber cüretli gayretler göstermiş, bilgili, inkılâpcı bir mesmekdaşımızdı. Birinci Dil Kurultayındaki konuşmasını, onu kaybetmenin acısını duyduğumuz şu anlarda takdirle hatırlamaktayım. Tenkid ve mizah kabiliyeti de yüksek olan Namdar, neşesi ve şiir kabiliyetiyle de bir kıymetti.

Geçti Bor'un pazarı sür eşeğini Niğde'ye nakaratlı şiirini tekrarlarken ne hazin bir telmih taşıdığını düşünüp mustarip oluyorum.

Profesör Necib Üçok, gerçekten necip bir kültür adamı idi. Nasıl da acı bir ölüm... Evlâdlarını dikkatle, ihtimamla, yetiştirmiş olan kıymetli babası, kendi gibi bilgi adamı olan kardeşleri kadar biz meslekdaşları da bu ölüme yandık. Profesör Necib Üçok, az yetişen genç dilcilerimizden biri idi. Neşredilmiş, edilecek eserleri vardı. Elden ne gelir? İki arkadaşımıza da Haktan rahmet dileriz.

3 Ekim 1953

REŞAD ŞEMSEDDİN SİRER

Türk maari'finin değerli şahsiyetlerinden biri olan Reşad Şemseddin Sirer'in genç denecek yaşta bir kazaya kurban gitmesi, memleketin her tarafında, hele meslek çevrelerinde derin acı uyandırmıştır. Cumhuriyet devrinin, genç yaşlarında mühim idare işlerine getirerek yetiştirdiği Reşad Şemseddin, Galatasaray Lisesindeki müdür yardımcılığından başlayarak İstanbul özel ve

yabancı okullar müdürlüğü İstanbul Maarif eminliğinde Maarif Müfettişliği, Bakanlık Umumi Müfettişliği, İlköğretim Umum Müdürlüğü Berlin ve Paris Talebe Müfettişliği, talim ve terbiye üyeliği, Yüksek Öğretim Umum Müdürlüğü vazifelerinde bulunmuş; burada C.H.P. adayı olarak Sıvastan milletvekili seçilmiş ve 1946 ağustosunda Recep Peker kabinesinde Millî Eğitim Bakanı olmuştu. Okul - aile birliklerini kurmuş, ortaokulları, ilkokulların devamı yapmak isteyen projeye uyarak her dersi okutacak ortaokul öğretmenlerini yetiştirmek üzere Eğitim Enstitülerini açmıştır. Çok acınacak bir şekilde ve vakitsiz bir anda bizi müteessir eden ölümünün ıstırapları, Millî Eğitim Bakanlığındaki icraatı üstünde tahlillerde bulunmamıza imkân vermemektedir. 1950'de Halk Partisinin düşmesinden sonraki ara seçiminde tekrar Sıvastan milletvekili olan kıymetli meslekdaşımız, bu üç buçuk yıl içinde çok hareketli bir politika hayatına kendini vermişti. Bilhassa işçi konuları üstünde durmakta ve muhalif parti içinde durup dinlenmeden siyasî faaliyette bulunmakta idi. Parti içinde ve memlekette konuşarak, Mecliste maarif meseleleri üstünde durarak, parti gazetesi olan Ulus'ta yazarak vazifesini yerine getirmekte idi.

Memleket, çalışkan, fedakâr, vazifesever bir evlâdını; mesleğimiz, Cumhuriyet devrinin itina ile yetiştirdiği bir şahsiyeti kaybetti, Acımız büyüktür. Sayın ailesine, meslek ve politika arkadaşlarına başsağlıkları diler, beraberliği otuz yılı geçen aziz kardeşimizi Hakkın rahmetine emanet ederiz.

Millî Eğitim ve Reşad Tardu

Bu haftanın başka cepheden bir mühim olayı da Millî Eğitim Bakanığındaki değişmelerdir. Bu sütunların tam siyaset dışı objektif görüşü hakkında okuyucularına verdiğini umduğumuz kanaatiyle söyleyeyim ki, mesleğimiz bakımından bu tarzda bir sarsıntı Bakanlığın isabetli bir fikirle idare edilmediği kaygusunu uyandırmıştır. Mesele, İstanbul Maarif Müdürü Muhiddin Akdik'in vazifesinden alınmasıyla başlamıştır. Bu alınış da acayip bir şekilde olmuş. Amerika'ya tetkik seyyahatine, tabii gene Bakanlığına arzu ve muvafakatiyla gidecek olan Maarif Müdürü, Bakanının ve Müsteşarın "güle güle" lerini aldıktan sonra tepeden inme bir emirle geri bırakılmış ve Müdürlükten alınıp Müfettişliğe verilmiştir.

Muhittin Akdik'in gitmesine vasıta olan ve orada sabırsızlıkla kendini bekleyen Amerikalıları, bu halden haberdar oldukları zaman görmek isterdim. Kim bilir, hayretleri ne rütbe olur? Hadisenin bu akışı da anlatıyor ki, tepeden iniş sayın Bakandan olmamış, onun da tepesinden gelen bir tesirle bu netice hasıl olmuştur. İtiraf etmeliyiz ki, bu hususta bizim hayretimiz de Amerikalılarınkinden daha hafif değildir.

Akışı takibe devam edelim. Müsteşar Bey Reşad Tardu, bu tarzda bir memur değiştirilmesine razı olmamış olacak ki, vazifesinden istifaya mecburiyet duymuştur. Doğu illerindeki imam işi eğitim vesilesile gene bu köşede belki fazla sert tenkitlerde bulunduğumuz bu meslekdaşımızın böyle bir mecburiyete düşürülecek bir memur olmadığını, yakın bir bilgiye dayanarak ifade etmeliyim. Çalışkan, ciddî ihtiyatlı ve sakin bir insanı bu kesin harekete sevketmek için mutlaka onun aklının almadığı ve vicdanının kabul etmediği bir durum hasıl olmuş bulunmalıdır. Böyle bir hal, sayın Bakanın lehine kaydedilemez, sanırım. Acaba Bakanla Müsteşar arasındaki "görüş ayrılıkları" neye dairmiş?

Esasen İstanbul Maarif Müdürlüğü sakar bir yerdir. Ya rahmetli Haydar Bey veya Tevfik Bey gibi "idarei maslahatçı" olup uzunca kalınabilir, yahud Halil Vedad gibi hareketli ve becerekli iş görüp kısa zamanda ayrılınır bir mevkidir. Burası memleketteki bütün iltimasların düğüm noktasıdır. Eğitim Bakanlığının en duyar yeri burasıdır... Pekâlâ vazifesini liyakatla gören temiz bir meslekdaşımız Muhidin Akdik, acaba ne yaptı da bu anî karara hedef oldu? Bu ciheti umumî efkâra ve meslek çevrelerinde duyurmak, sayın Bakanın hem siyasî, hem idarî hem memleket terbiye teşkilâtının başı olma bakımından da ahlâkî vazifesidir. Bekliyoruz.

Aksi takdirde manevi otoritesi sarsılır. Siyasî çevreler istediği kadar kendisini tutsun, böyle bir sarsıntının devamı takdirinde idare ettiği büyük teşkilâtın emniyetini kaybeder ve başarı imkânları son haddine düşer. Ona da yazık, bize de! Böyle genç yaşta profesörlük payesine yükselmiş, sonra politikaya girip Bakanlık koltuğuna ermiş bir vatandaşımızın emsali misillû eriyip gitmesine yüreğimiz dayanmaz, gönlümüz razı olmaz. Orta Öğretim umum Müdürlüğü ile bazı şube müdürlüklerinin de dalgasına tutulduğu bu toptan değişmeleri sayın Bakanın lûtfedip açıklamasını rica

ediyoruz. Eloğlu bırakır mı, bu işi nasıl olsa, Mecliste deşeceklerdir. Bunu önleyecek bir demeç her bakımdan faydalı ve yerinde olur. Eğer durum, böyle bir açıklamaya elverişli değilse o zaman sayın Bakan, Müsteşarının hareket tarzını ihtiyar etmelidir. Oldu olacak Maarifteki tasfiye son haddine ersin.

Başıboş Çocuklar

Mevlevihane kapısı ve Pendik'teki öğretim kurumları 120 çocuğu bağrına basmış haldedir. Bu ayırma istasyonu ve yetiştirme yurdu, sayısı ilk bakışta az görünen bu çocukları himayesi altına almakla ilerinin en kötü vatandaşları olma tehlikesine açık 120 yavruyu faydalı, iyi ve kazanılan vatandaş haline getirecektir. Bu teşebbüse yirmi sene önce rahmetli Vali Üstündağ zamanında ve Kâzım Zafirin müdürlüğü ile girişilmiş ve bir kaç yıl başarı ile hizmet gören müessese, o zamanki Daimi Encümen üyelerinin tasarruf kaygulariyle ortadan kaldırılmıştır. Tabiî kurulması doğru, kaldırılması yanlıştır. Yapma - yıkma hastalığımız olmasaydı şimdi yirmi yıllık bir ömrü olacaktı ve 120 çocuk yerine 1200 yavrumuz orda iyi insan olma imkânını bulacaklardı.

Bir kısım tahsisatı henüz gönderilmemiş olan Yetiştirme Yurdu, mahallî idarenin olduğu kadar merkez teşkilâtının da itinasına lâyık ve muhtaçdır. İçlerinde esrar çekmeden tutunuz, her türlü kötü alışkanlıklara kendini vermiş bulunan bu kimsesiz yavrular, cemiyetin ve milletin analığına, babalığına kavuşmalıdırlar. Bunları cemiyetin düşmanı olacak şekilde köprü altlarına ve yangın yeri kovuklarına bırakmak, elbette cemiyetin kusuru ve günahıdır. Memleketimizde yalnız İstanbul değil, her valilik ve umumî meclisler bu konuyu ele almalıdır. "Para yok!" mazeret değildir. Hüner, parayı bulmaktır. Bu vazifeli vatandaşlar "paramız az!" diye kendi çocularını sokağa bırakıyorlar mı? Amme hizmeti görenler için bu kimsesiz çocuklar, kendi çocuklarından önce kendi çocuklarıdır.

10 Ekim 1953

GÜZEL SANATLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ KURULURKEN

Günlük gazetelerde görmedim, belki gözümden kaçtı, fakat genç yazarlarımızı takip edebilmek için aldığım edebiyat dergilerinden biri olan "Yeditepe"de şu satırları okudum:

"İki yıl önce faaliyetine son verilen Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğünün yeniden kurulduğunu öğrendik. Genel müdürlük vekâletine Millî Kütüphaneler Müdürü Adnan Ötüken tayin edilmiştir. Memleketimizde Güzel sanatların gelişmesinde büyük hizmetleri görülen bu teşkilâtın Şube müdürlüğü durumuna inidirilip pasif bir hale getirilmesi üzüntü ile karşılanmıştır. Vekâletin yerinde bir kararla bu genel müdürlüğü yeniden kurması sanat çevrelerinde olduğu kadar memleket aydınları arasında da sevinç uyandırmıştır."

Biz de bu sevince candan katılırız. Kaç senedir devlette merciini kaybeden Güzel Sanatlar kimbilir, bu iyi alâmetli havadisle nasıl memnun olmuşlardır. Biz, bu meseleye ehemmiyetle el koymuş ve eski Bakan Tevfik İleri'nin iki mühim kararı üstünde geçen yıl ısrarla durmuştuk. Bunlardan biri Teknik Öğretim Müsteşarlığının, öbürü Güzel Sanatlar Umum Müdürlüğünün mevcut kanunlara rağmen ortadan kaldırılması idi. Birinci kaldırma devam ediyor. Fakat ikinci hüküm tekrar yerine getirilmiş. Bakanlığı tebrik ederiz. Bazı memleketlerde Güzel Sanatlar, kültür teşkilâtı içinde bağımsız bir idaredir, ve hattâ müsteşarlıktır. Bu mühim medeniyet konusuna bir umum müdürlüğün bile çok görülmesi, ancak bizde tesadüf edilebilen tuhaflıklardandır. Geçmiş olsun Güzel Sanatlara.

Yalnız buraya yapılan tayini beğenmedim. Bu demek, Adnan Ötüken'i beğenmedim demek değildir. Ötüken'i Türkiye'de Kütüphanecilik uzmanı olarak kim takdir etmez? Nedense bu gence, Bakanlık musallât olmuştur; ille yolundan alıkoymak için... Geçen sene de onu Yüksek Öğretim müdür vekili yapmışlardı. Bu sütunlardan o tayini de doğru bulmadığımızı apaçık söylemiştik. Bu defa da Güzel Sanatlara...

Ötüken ne Mimar ne ressam, ne heykelci, ne piyes yazarı, ne şair, ne dansördür. Onun sanatçı tarafını hiç bilmiyoruz. Bilen varsa parmağını kaldırsın. Şu halde? Yoksa Bakanlık, idare şubelerini yürütmek için o işlerden anlamamayı şart mı koydu? Türkiyede Güzel Sanatları idare edecek sanattan anlar bir insan yok mu dersiniz?

Şaştığım başka bir cihet de Adnan Ötüken'in bu vazifeleri kabul etmesidir. Bilmem ki Umum Müdür olup da boyu göğe mi ere-

cek? Kısa kametli olsaydı bunu mazur görürdük. Daha fazla uzamaya ne ihtiyacı var? Memleketimizde Kütüphaneciliği ehemmiyetsiz bir iş mi belliyor? Hedefi politika ise Umum Müdürlük sandalyesinden daha az elverişli midir acaba kütüphaneler? Kendi çalışma konusunda otorite olmak varken bunun dışında sıra memuru haline gelmek ve buna razı olmak niçin?

Yanlış bir tayinle üç şeye birden yazık ediliyor:

1) Türkiyede Kütüphane işlerine,

2) Güzel Sanatlar davasına,

3) Adnan Ötüken'e...

Gel de üzülme!. Yüzde ellisi düzelirken yüzde ellisi bozulan bu işleri Sayın Bakanın sağduyusuna teslim ediyoruz.

Ayasofya'nın Teşekkürü

Bundan bir ay kadar önce Ayasofya'nın acıklı halini olduğu gibi bu sütunlarla resmetmiştim. Bakanlık bu hazin durumun bir an evvel düzeltilmesi için müzeye gerekli ödeneği göndermiş. Belki bu günlerde ihalesi de yapılmıştır. Şüphesiz, bizim tüşekkürümüz derindir. Fakat asıl şükran hissini, bütün dünyaca tanınmasıyle milletlerarası, bizim ona beş yüz yıldanberi sahip olmamızla milli kıymetteki bu mühim medeniyet anıtı duymaktadır. Artık onun kubbesi akmıyacak. Kurşunların üstüne düşen yağmur suları oluklarından uslu uslu süzülüp gidecek. İhtiyar bedenini ıslatıp onu hasta etmiyecek, öldürmiyecek. Ölü gözü haline gelmiş pencereler ışığa kavuşacak, Çalı süpürgeleri yerine parlak camlar konacak. Birbirini sıkıştırıp göğüs vere vere çatlıyan mermer levhalar, yerli yerlerinde duracaklar: âdi kâğıt parçaları gibi yırtılmıyacaklar!

Hele o giriş kapısı... Kaburgaları görünen bu lâşe yeniden etlenecek: parlak deriler, üstünü kaplıyacak. Bu güzellik hazinesine girerken insana tiksinti veren kadavra manzarası ortadan kalkacak. Her noktası tarih dolu Ayasofya tazelenecek, güzelleşecek. Asıl mühimmi ölümden kurtulacak, o teşekkür etmesin de kim etsin?

Hafız Kursları

"Bir elden Millî Eğitim"... Cumhuriyetin koyduğu mühim prensip. Demokrasinin gerçekleşmesinde en önde gelen bir esas Cumhuriyet bu temeli koymuş fakat uzun yıllar onu tatbik edememişti. Yüksek Mühendis Okulu Bayındırlığı, Ankara Hukuku Adliyeye, Ziraat enstitüleri Tarım Bakanlığına bağlı idi ve daha başkaları... Bunlar birer birer Mili Eğitime geçti. Hattâ askerî Liseler de böyle oluyordu. Nedense tahakkuk edemedi. Fakat aynı fikir bu okullarımızın ilk ve orta kısmının kaldırılmasına sebep oldu.

Duyduk ki, Hıfzı Kur'an Kurslarını Millî Eğitim Bakanlığı Diyanet İşleri Başkanlığından devralmaya teşebbüs etmiş. Çok yerinde bir istek... Anayasamızın ruhu da bunu emreder. Çünki Türkiyede Öğretim ve Eğitim işini yürtmek bir mercie verilmiş vazifedir. Ajansın verdiği haberde 15 yıldan beri yapılan tecrübenin iyi netice vermediği ve mülkiye amirleri tarafından icra edilecek murakebenin işlemediği açıklanmıştır. Bu da pek doğrudur.

Bir an önce Bakanlık, bu kursları ele almalıdır. Ciddî bir teftişe tâbi tutmalıdır. Buraya kadar tamamiyle aynı inançdayız. Fakat işin bundan sonrası var ki, orada hükûmetin düştüğü tezadı görmemek mümkün değildir. Haberin sonundaki şu satırları bir kere de beraber okuyalım:

"Bakanlık çevreleri, böylece İlkokulu bitirmeden bu kurslara talebe kaydedilmesinin önüne geçileceğini ve kurslarda irticai telkin yapılmasına manî olunacağını ümid etmektedir".

Vah bize vah!. Hükûmet teşkilâtında "Bakanlık çevreleri" diye bir makam yoktur. İlkokul bitirmeden Türkiye'de talebe kaydedilir de Valiler, kaymakamlar nahiye müdürleri ne iş görürler? Niçin kanunî takibat yapmazlar? Yani neden vazifelerini yapmazlar? Birbuçuk senedir bu sütunlardan ettiğimiz feryatlar hep bunun içindir. Sesimizi duyurabilmek maksadıyle "Ezan perdesinden" haykırdık durduk. İkinci nokta: Kursların idaresi kendisine verilmiş olan Diyanet İşleri bir Devlet Dairesi değil midir? Kanun dışı olduğunda şüphe bulunmıya" irticai telkinler'e şimdiye kadar o daire nasıl müsaade edebilmiştir?

Asıl görmek istediğimiz, bu işteki kanunî mesullerdir. Kursları Milli Eğitim Bakanlığına bağlamak bu iyi; ya bu kanunsuz hareketlere göz yumanları hangi mercie bağlıyacaklar? Ayrıca, Eğitim Bakanlığı üstüne yeni vazifeler alırken o işle ilgili ve kendisinin yerine getirmeye mecbur olduğu eski vazifeleri de ihmâl etmemelidir. Gene Gazetelerde okuduk; İlköğretim dışında kalmış vatandaşlar için yapılan "Halk Kursları" bu sene tahsisatsızlık yüzünden açılamıyacakmış. Bu kurslar, kaç para ile açılır ki, parasızlık bu para bolluğunda makul bir sebep teşkil etsin.

18 Ekim 1953

TÜRKİYE'DE İLİM YAYILMASI BU İSE VAY HALİMİZE

Memleketimizde bir "ilim yayma cemiyeti varmış" Cumhuriyet Savcılığı tarafından hakkında takibat yapıldığını gazetelerden öğrendiğimiz zaman mevcudiyetinden haber aldığımız bu cemiyet, acaba niye kovuşturma konusu olmuş, diye düşünmekten kendimizi alamadık. Bir ilim cemiyeti ne gibi sebeplerle takip olunur?

Acaba dedik, Fen Fakültelerimizde Denemeli Fizik bilginlerimiz tarafından yeni bulunan bir aletle atomun parçalanmasına dair elde edilen gizli neticeler casus eline mi geçti? Bu konuda kendilerinden istifade etmek üzere getirtilen yabancı uzmanlarda her hangi bir hususta şüphe uyandıracak hareketler mi görüldü? Petrol aramada şimdiye kadar kimsenin bilmediği bir usulün patentini bozanlar mı meydana çıkarıldı? Boğucu gazlara karşı bir makine keşfedildi de projelerini mi çaldılar?

Üzülmeyin, bunların hiç biri değil. Bu takipte ne casusluk işi ne bir keşfin çalınması ne de telif haklarına dair olan kanunu bozucu bir hareket var.Cemiyet Başkanının verdiği açıklamanın ilk cümlesi meseleyi çözüyor. Başkan, sıkı sıkı anlatmak istiyor ki, "Cemiyetin siyasetle alakası" yoktur. Adalet mercileri inanır mı inanmaz mı bilemeyiz. Onu takibat neticesi hepimize gösterecek. Şimdi bu neticeye kadar biz inanalını. O halde bu cemiyet, adına ve gayesine göre şimdiye kadar hangi ilimi yaymıştır? Bizim için büyük meçhul bu. Bir şeyin yayılması için evvelâ o şeyin mevcut olması lazım gelmez mi? İlim nerede ve kimde? Mevcut olduğunu farzedelim, yayılması için verilmiş konferanslar, basılmış broşürler ve kitaplar olmak gerek. Onlardan da haberimiz yok. Bu kadar

sessiz, sedasız ilim, doğrusu bize yaraşmıyor. Üniversite mensubu bazı doçent ve profesörlerin okuttukları derslere dair sükûtu ihtiyar edip onun dışındaki mevzularda kalem oynattıkları bir yerde ilim vardır da onun dumanı çıkmaz, kokusu duyulmaz olur mu?

Kendisine bu hususta müteşşekir olduğumuz cemiyet başkanı bu tereddüdümüzü de siliyor. Mesele, İmam ve Hatip Okullarına yardımmış. Demek yayılacak ilim, imamet ve hitabetmiş. Belki unutmuşuzdur diye bir kere daha tatbiki mantık kitaplarını araştırdık. Hiç birinde ilimleri tasnif ederken Matematik, Fizik, Biyoloji, Psikoloji, Sosyoloji ilimleri yanında imamet ve hitabet diye bir ilme tesadüf etmedik. Öyle bir ilim var da gözümüzden kaçmışsa bilenler tarafından bildirilmesini bilhassa rica ederim.

Başkanın demecinden iki mühim nokta daha öğreniyoruz. Bunlarda biri bu yardımın hükûmet tarafından istenildiğidir. Yardımın şeklini bilmediğimiz için hükûmetin hangi cihetlerde sıkıntıya düştüğünü keşfetmekten aciziz. Her halde hükûmetin yapamadığı bir tedbir mevcut olacak ki onu bu cemiyete yaptırma yoluna girmiş bulunuyor. İkinci nokta bundan da mühim. Milli Eğitim Bakanlığı bu cemiyete 20.000 lira göndereceğini bildirmiş. Fakat henüz parayı alamamışlar.

Doğrusu buna şaştım. Tarih Kurumu, Dil Kurumu, Atatürk'ün bıraktığı para ile varlığını muhafazaya devam ederlerken milletler arası tanınmış ve tescil edilmiş bir cemiyet olan Coğrafya Kurumu parasızlıktan can çekişmektedir. Acaba Bakanlık, Coğrafyayı ilimden mi saymıyor. Eğer böyle ise liselerdeki mantık kitaplarını Talim ve Terbiye heyetine emir verip düzelttirmeli ve coğrafya yerine imamet ve hitabet ilmini ikâme etmelidir. Bu cemiyetin kurucuları daha iyi anlarlar diye sözümüzü bir arapça ile bitirelim:

Ve minel garaip!.

Askeri Müze ve Teknik Üniversite

Izgaralı Maçka Kışlası bu haftanın yayınlarında türlü yönlerden tartışma konusu oldu. Yerinde bir hareket. Teknik Üniversite, İstanbul topraklarının en pahalı bir parçasında bulunduğu için binaca yayılma imkânları, şüphesiz pek azdır. Geçen gün belediye üyelerinde bir tanıdık buralarda metre karenin bin liraya çıktığını söylediği zaman hayretler içinde kaldım. Bu kadar pahalı bir bölgede arsa alıp yapı yaptırmak akıl kârı olmasa gerek.

Yeni açılan Maden Fakültesi ve ikinci teknik okul Maçka Kışlasıyla Jandarma binalarında açılacakmış. Esasen hükûmet bu hususta kesin kararını da vermiş. Boşuna konuşmada mana yok. Yeni binaları Teknik Üniversiteye hayırlı olsun. Kısa zaman sonra yapılmasını dilediğimiz açılış törenine sihhatle, afiyetle iştirak, hepimize müyesser olur.

Buraya kadar olan olmuş, torba dolmuştur. Fakat henüz torbaya girmiyen birşey var ki, o, Askeri Müzedir. Çelik miğferleri bile çürüten bu günkü binasında bir askeri müze olamaz. Mutlâka ona bir yer bulmalıdır. Müze orada kalamaz. Hayalimde İstanbul'u aradım taradım; doğrusu bir yer bulamadım. Beyoğlu, Boğaz tarafında da pek öyle müzelik bina yok sanırım. Gözleri Karşıyakaya çevirince kendi kendime " buldum" diye bağırasım geldi.

Nereyi buldum dersiniz? Selimiye kışlası, Uçak devrinde bu kadar muazzam hedefte kışla olamaz. Esasen askeri barınakların şehir içinde olmaması lüzumu meydandadır. Bina Müze için büyük mü denecek. Hayır ciddi olarak toplanmağa başlasın da bakın neler bulunacaktır. Koskoca askeri bir tarihi olan milletimizin böyle bir binayı şereflendirecek kadar hatırası bulunmaz olur mu. Yeni savunma ihtiyaçlarını da düşünüp yer altına doğru tertibat alınmasının gerektiği unutulmıyarak bu güzel anıt, gayesinden uzaklaştırılmaksızın yeni bir askeri vazifeye tayin edilmiş olur. Bir fikir... Fakat herhalde üstünde durulmaya değer bir fikir sanırım.

Güzel Sanatlar Akademisi

5, 6 yıl önce yanan Akademi binası bitti ve öğretime açıldı. Sevincimiz büyûktür. Hükûmeti ve Akademiyi candan tebrik ederim. Bu bina için de epey lâf edildi. "Yanan bina yıkılıp yeniden yapılmış olsaydı daha iyi daha ucuz olurdu diyenler oldu. Belki... "Duvarlar lüzümsuz derecede kalındır. Binanın içinde boş bırakılmağa zaruret hissettiren yerler olmuştur. Bir buçuk milyon yerine iki milyon verilseydi, yenisi yapılabilirdi."

Evet bunlar hep doğru... Ama bir şey ortadan kalkardı; Bir eyyam sonra Tarihî değeri artacak bir Ata yadigarı... Bugün Güzel Sanatlar Akademisi Boğaz kıyısında hem yeni hem eski bir güzellik yuvası alarak var edilmiştir. Böyle yapılmasaydı Üsküdar siluetini

öldüren kırmızı anbarlar veya Süleymaniye'nin zerafetine tecavüz eden biyoloji deposu gibi bir kübik bina Boğaziçi'ni berbat edebilirdi. Olan olmuş ve iyi olmuştur. Yeni bina Akademiye ve memlekete hayırlı olsun.

25 Ekim 1953

CUMHURİYET ÇOCUKLARINA

Sevgili çocuklar;

1923 yılının 29 Ekiminde doğmuş olanlarınız, otuzuna bastınız. Cumhuriyetin, sokakta kaydırak oynarken buldukları otuz beşini geçti, kırkına yanaştı. Öyle sanırsınız ki, bu memleket hep bugün gördüğünüz gibidir. Sizin bilmediğiniz zamanlarda da bağımsızdı, hürdü; başında belli bir aileden gelmemiş, babadan oğula kalmamış, milletin seçtiği bir insan vardı. Evet öyle sanırsınız. Ama durum, hiç öyle değildi; sizin henüz doğmadığınız yıllarda Osmanlı İmparatorluğu sarsıntılar içindeydi. 1914 - 1918 dünya harbinden yenilerek çıkmıştı. İzmir başta, memleket, yer yer düşman askerlerinin çizmeleri altında idi. İstanbul, sözümona, devlet merkeziydi. Fakat sokaklarında ingiliz, Fransız askerleri gezerdi. İngiliz polisleri halka ceza keser, Arapyan hanlarında Türk vatanseverleri inim inim inlerdi. Bunların bir kısım Malatya'ya sürülmüş, bir kısmı Bekirağa bölüğüne tıkılmıştı. Milliyetçi kaymakamlar ipe çekilir, karakollar basılıp askerlerimiz öldürülürdü.

Size masal gelen bu olaylar, birer hakikatti. İstiklâl mücadelesi, bu ve benzeri hakikatlerden doğdu. Cumhuriyet, milliyetin hürriyet aşkından çıkan ihtilâlin eseridir. O ihtilâl patlamasa, o savaş olmasa, millet esirliğe razı olsaydı, bugün sizler doğar mıydınız! Sevr muahedesi, hepinizi başka devletlerin uyruğu, hiç değilse onların nüfuzu altında ezilmiş, yoksul bir topluluğun talihsiz bir insanı haline sokacaktı. Bugününüzü size bağışlıyan Atamızı ve atalarınızı hayır ile anın. Onlara ruhlarınızda minnet duymasını öğrenin. Onların hâtıralarını her zaman gönüllerinizde yaşatın. Onlar, istiklâl uğruna ölmeseydiler, siz, esir olmağa mahkûm olurdunuz. Bu kanlı hakikati, doğan güneşin bayrağımızdaki renklere benziyen al akislerinde ibretle, hürmetle seyretmeğe çalışın!...

Cumhuriyet, sizden kaç çocuğu okulda buldu, biliyor musunuz? Ben size söyliyeyim:

– 340.000!...

Bugün, kaçsınız? Biliyor musunuz? Gene bilmezsiniz. Onu da söyliyeyim:

– 2.000.000

Eskiden sizi yetiştirmek için devlet, kaç para harcardı, bunu kimseden işittiniz mi? Sanmam. Benden duyun. En çok verdiği zamanki para:

– 50.000.000

Ya bugün?

250.000.000

Eskiden verildiğini söylediğim 50 milyon, tamam ödenen bir para değildi. O zaman devlet, öğretmenlerin maaşını veremez, okulların ödeneklerini dağıtamaz, bütçeye konan bu paralar büyük ölçüde lâftan ibaret kalırdı.

Ne tuhaf değil mi? Hakkınız var. Bunları sizin akıllarınız almaz, çünkü otuz yıldır, devletten alacağı kalan hiç bir maarif mensubu kalmamıştır.

Gelelim, işin içyüzüne... Sizden öncekiler, Arap harfleriyle okur, yazarlardı. Bu harfler, güçtü. Bu güçlüğü de nereden bileceksiniz. Yalnız şu kadarını söyliyeyim ki, her harf, başta ayrı, ortada ayrı, sonda ayrı yazılır; birbirine çok kere sesli harf kullanılmadan bağlanarak kelimeler kurulurdu. Türk dili, Arapçalı Farsçalı bir katışıktı. Ona alışanlar, bugün bile, o katışıklıktan dillerini kurtaramıyorlar. Ama siz ana dilinizi serbestçe hem de ne güzel kullanıyorsunuz. Türk harflerini ne kolay öğreniyorsunuz. Evet, sanırsınız ki, bütün bunlar oldum olası böyleydi.

Hele köylerdeki çocuklar... Onlara okuma yazma, sanki haramdı. Köyde okul, kelde saç gibi idi. Köylüye ilk defa "Efendi" diyen Cumhuriyet oldu. Ona bütün istediklerini yapamadı. Yapmağa çalışıyor. Daha köyde olanlarınızın hepsini okula, öğretmene kavuşturamadı. Kavuşturacak. Hele Doğuda olanlarınızı artık bilgi ışıklarından yoksul bırakmıyacak.

Size Cumhuriyetin başka işlerinden söz açmıyorum. Onları yer yer, bulunduğunuz çevrelere göre bilmektesiniz.

– Cumhuriyet ne yaptı ki?!...

Diyip inkârdan gelenlere bu kadarını söyleseniz bile onları susturabilirsiniz.

"Din elden gitti, Cumhuriyet Müslümanlığa aldırış etmedi".

Diyenlere sakın kapılmayınız. Allaha, Peygambere inanmağa bakınız. Tanrının, insanı kötülüklerden koruyan emirlerini tutunuz. Bu yoldan temiz bir Müslüman olursunuz. Hiç kimse size aksini yaptıramaz. Okullarda size öğretilen hiçbir bilgi, dine aykırı değildir. Hakikat, dine aykırı olamaz. Din adına uydurulmuş hurafelere, yalanlara kulak asmayınız. Müspet bilgiler sizde ne kadar kuvvetli olursa dini ve onun sahibi olan Allahı o kadar iyi anlarsınız. Müslümanlık, aklın muhafazasını, onun doğru işlemesini birinci şart olarak kabul etmiştir. Aklı olmıyana din sorumluluğu bunu için yoktur. Aklınızı iyi kullanmayı öğreniniz.

İşte bütün ömrü size hizmetle geçmiş, hocalarınızın bir kısmına hocalık etmiş bu "Eski Öğretmen", bütün yüreğiyle bu mutlu günlerde bu öğütlerini söylüyür. Cumhuriyetin ikinci 30 yılında, elbette bu günden 30 defa daha bayındır, daha ilerlemiş Türk vatanında her biriniz yetişkin insanlar olarak bahtiyar yaşayın. Yaşarken de size bu güzel günleri hazırlamak için çalışmış olanları unutmayın.

Sayın Bakanın Demeçleri

Cumhuriyet çocuklarına bu öğütleri verirken tabii olarak Millî Eğitimin genç Bakanını ve son hafta içindeki demeçlerini hatırladım. Sayın Bakan, çok kapalı konuşuyor, yahut hiç konuşmuyor. Kim ne derse desin, ben kendisini haklı buluyorum. Söz gümüş, susma altınmış... Nerede? Bazan söz, öyle kalaylaşıyor ki, susmanın ayarı 22'ye, kıymeti de 31'den 50'ye yükseliyor. "Maarifte şimdiye kadar hiçbir şey yapılmadı. Biz, geldik, (hattâ ben geldim!) de biraz iş görülmeğe başlandı." gibi sözler söyliyeceğine susmak, elbette daha doğru ve bilhassa daha politik değil mi?

Tecrübeler gösteriyor ki, dilin kemiği olmadığı için ileri, geri şeyler ortaya atıveriyor. Hani şu belediye nizamlarında bir "müte-

sâriyülfesad", yani "çabuk bozulur" madde sözü vardır ya, ne armut, ne muşmula, insan ağzı kadar çabuk bozulmağa istidatlı görünmüyorlar. Ağız bozmaktan ise lâfları yutmak daha hayırlı... Politika ölümleri çok kere "dil kanseri" nden oluyor. Oluyor da gene ibret alınıyor mu?

Sayın Bakan da Cumhuriyetin yetiştirdiği bir genç olduğu için, hocaca konuşmamı mazur görsün. Ona halisane tavsiyem, bu üslûbu bozmamasıdır. Bununla umumî efkâra işlerinin hesabını vermesin, maarif çalışmaları gizli oturumlarda yürüsün, demek istemiyorum. Mümkün olduğu kadar az konuşsun; fakat söylediği zaman bir şey söylemiş olsun. Öyle bir şey ki, ya yapılmış, ya yapılmak üzere bulunsun. Hiç olmazsa Cumhuriyetin bundan sonraki 30 yılında devlet adamlarının düsturu şu olsun:

Çok iş, az lâf!...

3 Kasım 1953

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ TÖRENLE AÇILIRKEN

Güzel bir gelenek... Üniversitelerimiz törenle açılıyor. Garp Üniversitelerinin hepsinde bu âdet yoktur. Yapanlar var. Biz de onlardan biri olduk. Fakat bu seneki tören biraz tatsız geçti. Böyle olmamalıydı. Gezip gördüğüm yerlerde bu açılış merasiminde öğrencilerin konuştuğunu görmedim. Törenin manası da doğrusu buna müsait değildir. Fakat bizim çocuklarımız konuşmak istemişler. Onlara ilmin en yüksek hakikatlerini anlatma durumunda olan hocaları, bu basit olayı açıklıyamazlar mıydı? Onlar da bu basit işi çabucak kavrayamazlar mıydı?

Her halde bir idaresizlik olmuş. Hocalar, gençleri kırmamalı, gençler de hocalarını. Zaten ayrı toplanıp tören yapan gençlerin gerek hareketlerinde, gerek sözlerinde nezaket dışı birşey olmamıştır. Bunu duydum ve pek sevindim. Öyle olması lâzım değil mi? İdare başında bulunanlar, gönül almasını bilmeli. Sertlik her meseleyi çözmez. Tatlı sözden inandırıcı konuşmadan daha tesirili ne var? Hocalıkla politikacılık her şeyden önce iyi konuşma sanatıdırlar. Büyük bilginler vardır, iyi konuşmadıkları için fena hoca kalmışlardır. Çalışkan, liyakatli politikacılar görülmüştür. Fakat güzel açıklama yapmadıkları için başarıya erememişlerdir. Dertlerini düşüncelerini anlatamamışlar, eriyip gitmişlerdir.

İstanbul Üniversitesi Sayın Rektörünün açılış nutkunda aradığımız şeylerin çoğunu bulamadık. Nutukta istatistik ve spor. Bunlara bir şey dediğimiz yok. Fakat kendisi gibi müsbet bilim mensubu bir âlimin bu konuda Üniversite ve hususiyle Fen Fakültesi için düşündüğü bir şey yok mudur? Bizde bir gelenek oldu: Rektör hangi Fakülteden ise oraya hayırlı bir veya birkaç çivi çakıp gidiyor. Aman yanlış anlaşılmasın. Bunu fena görmüyorum. Razıyım. Dostlarımız Sıddık Sami, Hukuk ve İktisad Fakültesine: Kazım İsmail Tıp Fakültesine yardım etmekle elbette İstanbul Üniversitesine faydalı olmuşlardır. Şimdi sayın Yeniçayı Fen Fakültesine yardımcı görmek istiyoruz. Malûmya, bunlar fırsat!. Kaçırmaya gelmez, aylar ve yıllar rüzgâr gibi geçerler.

Hem şurası da muhakkatır ki, bugün fizik artık hayat ilmi olmuştur. Teknik ona dayanıyor, günlük yaşama ona dayanıyor. Hattâ yüksek politika ona dayanıyor. Fen Fakültelerimizin böyle bir dayanak olma haline gelebilmeleri hayli zamana muhtaç. Fakat bu yolda bir hareket görmek istememizi mazur görsünler. Bu hususta sayın Rektör bir takım şeyler söylemeli, bizi ve memleketimizi aydınlatmalıydı. Niye yapmadı. 26 dakikada, yasak savar gibi oturup kalkmak ve konuşup ayrılmak, biraz acele oldu. Sanırım. Gençler rahat rahat iki saati doldurmuşlarken bu kadar süratle yarım saate bile tahammül edemeyişi, hocalara yakıştırmadık doğrusu.

Sekiz dokuz sene önce bir salı gecesi Oxford'da bir tartışma toplantısında bulunmuştum. Öğrenci Gençler "ileriki seçimde muhafazakârlar mı, işçiler mi kazanacak" konusunda, bal gibi politik bir münakaşa yaptılar. Konuşmayı kendileri idare ediyorlardı ve çok güzel idare ediyorlardı. İkiye ayrılmışlardı. Muhafazakârlar kazanacak diyenler bir tarafa, işçiler diyenler bir tarafa. Arkada yaşlı başlı birtakım adamlar oturuyordu. Sordum, Bunlar kim? Meğer onlar her iki parti mensubu ve Oxford mezunu mebuslar, hocalar ve politikacılarmış. Gençler, değil birbirlerine acı şeler söylemek, birbirlerini tenkid ederken seslerini bile yükseltmiyorlardı. İmrenmiştim, özlemiştim. Ne yaşlılar kışkırtıcı bir politika yapıyorlar, ne gençler fikir dışında bir partizanlık gösteriyorlardı. Bizim politikacılarımıza bu kadarını hatırlâtmak kâfi gelsin.

Ne demek istediğimiz, herhalde anlaşılmıştır.

Biraz Sağa!...

Yeni harflerin kabulünün 25'inci Yıldönümünü kutlarken Profesör Ekrem Şerif Eğeli, basın mensuplarına eski yazılı bir levhanın haberini hediye olarak vermiş.

"Biraz Sağa Dönülecektir."

Bir = Türkçe

Az = Türkçe

Sağ = Türkçe

Dönülecek = Türkçe

Tir = Türkçe...

Hani Yirmi Beşinci yılını kutladığımız kanun? İmam efendi, kıbleyi tam buldurmak için bu levhayı yazdırmış. Olur a.. kunduracı dükkânından çevirme camide kıble tam yerine düşmiyebilir. Fakat niçin eski harf? !. İşte biraz değil tam "sağa dönme" budur ve biz, farkına varmadan tam sağa yönelmişizdir. "Biraz sağa dönülecektir" cümlesi de Kur'an-ı Kerim'den bir ayet değildir ya! Ne yapalım ki, bunu Arap harfleriyle yazan vatandaşımızın kafacığı eskidir ve iğridir. Onu doğru tarafa çevirmek ve kanun hükümlerini yerine getirmek hükümetin vazifesidir.

Beni asıl üzen nokta, şu:

Uzun zamandır bu levha camide asılmış da bir Muhammed ümmeti, niye bunun kanuna aykırı olduğunu imam efendiye söylememiş? Bence meselenin ruhu buradadır. Geçenlerde kıymetli yazar M. Nermi, Arap harflerinin sünnet bile olmadığı hakkında bir fetva makalesi yazmıştı. Diyordu ki, ayetler, Hazreti Peygambere harfle gelmemiştir. Kendisi de ümmî olduğu için bu harflerle yazmamış ve okumamıştır. Müslüman için mukaddes olan, Kur'anın muhtevasıdır.

A iki gözüm. Bunu kime anlatacaksın? Din hakkındaki bilgi seviyemiz, hâlâ "karınca duası" hizasında bulunuyor. Bu seviye yükselinceye kadar kanunların bekçiliğini elden bırakmamak zorundayız.

Amerikalılarda Türk Bilgisi

Aferin Feridun Erkin'e!.

Washigton Büyük Elçimiz, bir nutuk çekmiş ve bunda Amerikalı dostlarımızın hakkımızda yanlış bilgileri olduğunu açığa vurmuş. Bunu da yüzlerine söylemiş, Şüphesiz, gerçek dost böyle konuşur. Ne iyi, ne güzel!?

Bir ahbabım hanım hoca, anlatıyordu. Geçen yıl, Bakanlığın müsaadesiyle incelemeler yapmak üzere Amerika'ya gitmiş. İç şehirlerde gezmiş bulunduğu çevrelerde Türkiye'ye ait sorular, hep, bizim ermeni kestiğimiz hakkında. Şaşmış, bunun karşılıklı bir hareket olduğunu, gelip geçtiğini, her memleketten buna benzer hallerin vuku bulduğunu, Amerikan tarihinde de böyle şeyler görüldüğünü anlatmış durmuş.

Bize yardımda bulunan, bizimle yakında alâkadar olan Amerikalı dostlarımız. Bu yanlış bilgilerden artık sıyrılmalıdırlar. kendileri Büyük Elçiye itiraf etmişler, bu yanlış Bilgiler Amerikan okullarında okutulan tarih kitaplarından geliyormuş. Artık bu kitapları değiştirsinler. Amerika'da da bizde olduğu gibi müellif kıtlığı, baskı müşkülatı vardır, denilemez ya! İşi bize bıraksınlar. Çünkü biz, kendimizden öğünerek bahsedecek bir yaradılışta değiliz. Elbette kusurlarımız var ve olmuştur. Ama eskidenberi aleyhimizde bulunanların propagandalarıyla tanıdıkları gibi de sanılmamalıyız. Bu, tarihî hakikatlere karşı büyük bir saygısızlık olur.

7 Kasım 1953

YENİ AYARLAMA KANUNU

Millî Eğitim Bakanlığı, yeni bir "ayarlama kanunu" hazırlamış. Havadisini aldık. dayandığı esasları ve içine aldığı hükümleri tamamen öğrenemedik. Duyduğumuza göre 1935 senesinde mesleğe giren öğretmenin maaşı 50 lira olarak kabul edilecekmiş. Giriş bu yıldan önce ise 1938 yılına nazaran kıdem süresinin üçte ikisi 50 liradan yukarı dereceye yükselmiş.

İyi niyetle yapıldığına şüphe olmıyan bu kanun, verilen haberlere göre meslekdaşlarımızın senelerdir çektikleri bir üzüntüyü giderecek ve mahrum oldukları bir hakkı yerine getirmiyecek mi? Evvelâ bunu arkadaşlardan sormak en doğru hareket olacaktır.

Bize gönderecekleri yazıları bu sütunlara koyacağız ve bu suretle Bakanlığa isteklerini duyuracağız. Yazıların bir ân önce gönderilmesi öğretmenlerimizin işlerini kolaylaştırır. Öyle ihtimaller olur ki, ilgili dairede kanunu hazırlıyanların gözünden ve dikkatlerinden kaçmıştır. Böyle bir hal, başlarından geçmemiş olduğu için de acısını şahsen duymamış olmaları çok muhtemeldir.

Esasen "Cumhuriyet" in Eski Öğretmene bu sütunları verişi de meslekdaşlara bu gibi hallerde tercüman olmak için değil midir? Durumu bu kanuna bağlı öğretmenlerin vereceği bilgileri toplayıp umumî vaziyeti anlatmak daha kolay olacaktır.

622'den 218...

Geçenlerde sayın Bakan, müracaat eden öğretmenlerden 622 sinin okullara tayinleri yapıldığını, fakat bunlardan 218 öğretmenin kendilerine verilen öğretim vazifesini kabul etmediklerini söylemiş ve bu demeç, gazetemizde çıkmıştı. Bu mesele ile alâkalı olarak bir okuyucumuzdan şu mektubu aldık. Meseleyi aydınlatacak mahiyette olan bu yazıyı (adresi mahfuz tutarak) yayınlıyoruz. Bakanlığın dikate alacağını umarız. Okuyucumuz şunları söylüyor:

"Bugün; 25 ekim tarihli "Cumhuriyet" te sayın Millî Eğitim Bakanının beyanatlarını siz de bizimle birlikte okumuşsunuzdur. Sayın Bakan "bize müracaat eden 622 kişinin tayinleri yapılmış ve bunlardan 218'i verilen vazifeleri kabul etmiştir" demekte ve hemen alt tarafta liselere olan büyük öğretmen ihtiyacından bahsetmektedir.

En büyük resmî bir ağızdan yapılan ve realitenin ancak dış görüşünü aksettiren bu beyanatın 622'ye dahil bulunan bizleri nasıl bir töhmet altında bıraktığını görüyor ve müdafaamızı yapmak istiyorum.

Önce size teksir makinesile basılmış bir klişeden ibaret olan tayin emrinin bazı maddelerinden bahsedeyim. Deniyor ki; "Bir yerde 30 liradan fazla aslî maaşlı iseniz, kadrosuzluk dolayısile tayininiz yapılamıyacak ve sıradan çıkarılacaksınız."

Bir kere, içimizde Bakanlığa en az 3-4 sene evvel müracaat etmiş ve menfî cevab aldığı için başka Bakanlıklarda resmî vazife almış yüzlerce kimse vardır. Sadace, tayin emrindeki bu kayıd bu

yüzlerce kişiyi bertaraf ediyor demektir. Şu halde burada, verilen vazifeyi kabul etmemek değil, olsa olsa ve bilhassa bile bile kabul ettirmemek hâdisesi vardır. Eğer sayın Bakan ne yapıp yapıp bu imkânı hazırlıyabilseydi, her halde mesleğine kavuşmak istiyen öğretmenler daha çok koruyabilirdi.

Diğer taraftan, liselere olan büyük öğretmen ihtiyacından söz açan sayın Bakan, ortaöğretim için başvurduğumuz, bir çoklarımızı ilköğretim genel müdürlüğüne bağlı köy enstitülerine tayin etmekten çekinmemektedir. Burada beliren tezadın nasıl telif edilebileceğini sizin mantıkî mütalealarınıza bırakıyorum. Benim, şimdiye kadar edindiğim ve yanlış olmasını temenni ettiğim kanaat şudur: Kendi parasile ve çok defa meslek sevgisi uğruna tahsil yapmış kimseler Millî Eğitim Bakanlığınca devlet parasile okutulan ve büyük bir avantaj haline gelmiş bulunan mecburî hizmete tâbi kimselere nazaran arka plâna atılmaktadır. Bu neden böyledir? Niçin yüksek öğretmen okulunun takviyesine karar verilir ve öğretmen sıkıntısı çekilir de senelerece bekletilen ve her birimiz bir köşeye dağılmış olan bizlere daha iyi, hiç değilse arzumuzun karşılığı şartları havi teklifler yapılamaz?

Biraz sert ve kırıcı konuşuyorsam bunu, sevdiğim mesleğe geçmemenin içimde uyandırdığı haleti ruhiyeme bağışlayın. Daha fakültedeyken, mezun olduğum lisemde 5 aylık müddetle yaptığım vekil hocalığımda ne kadar büyük bir şevkle çalıştığımı, öğrencilerimle nasıl hemhal olduğumu ve edindiğim öğretmenlik zevkini size tarif edemem. Yedek subaylığımı yaptıktan sonra Millî Eğitim Bamanlığının merdivenlerini az aşındırmadım. Aldığım cevap sadece yok, yok, yoktur.

Her ne hal ise, sizi daha fazla meşgul etmek istemiyor ve bu konuda yapacağınız neşriyatı beklerken gıyabî saygılarımın kabulünü diliyorum."

Bu satırlar, mektup sahibi gencin dediği gibi, belki acıdır. Fakat yüksek öğretim mezunlarının vazife bulamaması halinde yeniden aynı azaba gençler yetiştirmenin faydası ne ola ki!... Yoksa onlar da hep istanbul - Ankara, Samsun - Adana mı demektedirler? İşin bu tarafını anlatanlar olursa hem umumî efkâr aydınlanır, hem mesleğimize girmek istiyen bu genç aydınların!...

11 Kasım 1953

ATATÜRK GENÇLİĞİ, İŞBAŞINDA

Değişmez Bakanımızın on beşinci ölüm yıldönümü, bizi bu acı ayrılış yeni olmuş gibi içlendirdi. Hattâ ağlattı. Son karargâhında büyük granit tabutunun önünden geçerken onu selâmlayan yüz binlerin duyguları böyle idi. Fakat bu teessürün kuvvetli bir teselisine, gene onun varlığıyla erebildik. İnkılapçı, aydın, uyanık Türk Gençliği, gördük ki, gerçekten ona bağlıdır. Onun izindedir. Onun inadıklarına inanmakta, onu saymakta, onu sayanları saymaktadır. Bu, bir ümid, bir müjdedir, bizim için... Biz ki, yavaş yavaş, Ebedî Şefin içtiği ölüm şerbetinin olduğu tarafa doğru gitmekteyiz. Nöbet devreden çağdaş kuşaklar eskidikçe yenilere yerlerini verirler. Hilkât böyle kurulmuş, böyle gider. Yeter ki gözümüz açık gitmiyelim.

İşte bu vesile ile biz yaşlıların gençlerde gördüğü inkılâpçı heyecan böyle bir korkudan gönüllerimizi korudu. Son yedi, sekiz yıl içinde türlü tesirlerle Atatürk'ü unutur gibi görünenlerin velev bir azlık olarak, meydana çıkışları bile bizi üzüyordu. Demek aldanmışız? Ya aldanmasaydık, ya ona bağlı gençlik korkusuz, asil duygularla şahlanmasaydı!. Sağın ve solun ifratları, mübâlağaları onların masum ruhlarını sarsaydı!.

Bunu bırakalım. Böyle bir tehlike artık yoktur. Atatürk'e inanan gençlik, yerlerimizi almağa hazırlanıyor. Şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra da onlara seve seve yerlerimizi vereceğiz. Nitekim seve seve vermedik mi?

Onlar için ve bizim için Türk Milletinin geleceği hesabına bu ferah verici halin de bir üzüntülü tarafı olduğunu açıklamaktan kendimizi alamıyacağız. Bilhassa Üniversitelerimizdeki başarı nisbetinin düşüklüğü ciddî olarak bizi kayguya düşürmektedir. Meselâ, İstanbul Üniversitesindeki imtihan neticelerinde başarı, yüzde yirmi beş sularında imiş. Sayın Profesörler yetiştirme, sevgili çocuklarımız, öğrenciler yetişme bakımından bu işi ele almalı, üstünde durmalıdırlar. Türk Talebe Birliklerinin ayrılıktan kurtarılma teşebbüsleri sevinecek şekilde gerçekleşirken bunu kendilerine hatırlatmayı bir vazife bilirim.

Unutmıyalım ki, Atatürk'e bağlılık, onun fikirlerine bağlılık demektir. Onun başlıca fikirlerinden biri de çalışmak, kendini

kıymetlendirmek ve böylece başarıya varmaktır. Gençlerimiz, hocaları onları köprü geçirir gibi sınıf atlatsalar bile, birşey öğrenmedikçe bu kolay yükselmeyi gerçek bir ilerleme bellemezler. Hâlâ içimizden meselâ Nobel mükâfatı kazanmış bir bilgin, bir şair, bir filozof, bir diplomat çıkmadı. Milletlerarası takdire yücelmiş insanlara hasretimizi dindiremedik. Ümidimiz, gençlerde; Biz olmadık, onlar olurlar diye... Şimdi bu bakımdan sevgili Atatürk gençliği sesleniyoruz:

İş başına!

Ankara, Millî Kütüphanede Atatürk Kitap Sergisi

Millî Kütüphanedeki arkadaşları, candan tebrik ederim. Atatürk'ün ve Atatürk hakkında Türk ve yabancı yazarların kitaplarından çok güzel bir sergi yapmışlar. Beş yüze yakın kitap, dergi, ansiklopedi, broşür bir arada... Sevinçten ne diyeceğimi şaşırıyorum ve bizim mışıl mışıl uyuyan sözümona "İnkilâp Enstitüsü" ne nazar değmesin diye bir tutam tütsü hediye etmek istiyorum.

Bu kitaplar arasında Armstrong'un Atatürk Biyografisini görünce hayret ettim. Malûm a hakkımızda yazılmış eserlerin biz, ancak lehimizde olanlarına izin veririz. Aleyhimizde alem ne söylüyor, bunu bilmek, bazı şeftali beyinlilerimiz için günahtır, yasaktır. "Falan kitabı, falan dergiyi okuyucuya vermeyin!" Bakanlık mealindeki emirleri hâlâ, kütüphanelerimizin dosyalarında mevcuttur. (Bu noktaya, okuyup okutmak mesleği olan profesör Bakanımızın ehemmiyetle dikkatini çekmek isterim.) Demek Armstrong'a hususî bir müsaade çıkmış; hayra delâlet!.

Halbuki bu kitap, mühimdir. Tercüme edilmeli, bazı yerlerindeki hayal mahsulü cihetler tenkit olunmalıdır. Son zamanlarda Time Amerikan dergisi bu sebepten hataya düşmüştür. Eğer ona cevap olarak bir kitabımız olsaydı cesaretle bazı uydurma hikâyeleri doğru imiş gibi alıp yayamazlardı. Her şeyin ilmi, cehlinden iyidir. Bilmeliyiz lehimizde, aleynimizde ne varsa hepsini öğrenmeliyiz. Kulakları tıkamakla top patladığı zaman ses çıkarmaz olur mu? Kaldı ki, bu kitap, Atatürk'e hayranlıkla yazılmıştır. Daha buna benzer eserler de yok değildir. Bence İnkilâp Enstitüsü bunları Türkçeye çevirtmeli, icabında cevaplarını vermeli ve yaymalıdır. Hangi Enstitü diyeceksiziniz. Maalesef haklısınız.

Bu sergi için Bitlis İli Kültür ve Eğitim Derneği de kadirbilirlik göstermiş, "Atatürk ve devrim Kitapları" ismiyle bir katalog neşretmiş. Muharrem Mercangil'in himmetiyle tertiplenen bu kataloğu bütün Atatürkü sevenlere tavsiye ederim. Bunda Türkçe ve yabancı dildeki eserler, sergide olduğu kadarıyla var. İncelenirse belki eksikleri çıkar. Fakat bu haliyle de mühim bir rehberdir. Millî Kütüphane bu sergiyi çabuk kapamasın. Her halde açıldığını duymayanlar çoktur. Gelirler, görürler, istifade ederler.

Atatürk ve Tarih Kurumu

Sayın Profesör Bayan Afet'in "Gazi M. Kemal Atatürk ve Türk Tarih Kurumu" adiyle Kurum tarafından yayınlanan küçük kitabı , bu konuda tarihî bir belge... Bunda Atatürk'ün tarihe verdiği özel önem pek açık görülüyor. Tarih Kurumu, hakkında B.M. Meclisinde söyledikleri kitaba tarih sırasıyla alınmış son hastalık günlerinde onun emriyle çalışmıştır. Bir yıl önce muayede salonunda açılan sergi, onun arzusuna uyularak bozulmamıştır.

Bu broşürün son kısmında Atatürk tarafından düzeltilmiş demeçlerin tıpkı baskıları da vardır. Onlardan birinde "Büyük Millet Meclisinin muhterem azası" diye yazılmışken kendi kalemiyle şöyle düzeltilmiştir.

"Büyük Millet Meclisinin sayın üyeleri".

Kitap, güzel kıymetli. Fakat Tarih Kurumu, halâ bıraktığı para ile çalıştığı büyük kurucusu Atatürk için biraz daha etraflı bir anma yayını yapmalı değil miydi? Bu Kurum gözünde Atatürk, her bakımdan bir "veli-nimet" tir. Kaldı ki, kurucuları için yapacakları yayınlar, tarihe en büyük hizmet olacaktır.

Füreya Kılıç Sergisi

Bu hafta Ankara'da Helikon galerisinde açılan bu resim, çini, litograf sergisi, pek hoşuma gitti. Hele çiniler... İnce bir kadın zevkinin renk, şekil, hayal karışmasıyla tabakta, fincanda, panoda, tepside, sürahide yarattığı bizim, fakat yepyeni arayışlar ve buluşları hayranlıkla seyrettim. Aklımda hep Atatürk, hep Anıt - Kabir olduğu için garip bir çağrışma ile bunlardan biri önünde dururken İtalyan Mozayikli tavanlarda bu çiniler olsaydı diye düşünüyordum.

Ne tuhaf bir tesadüf!. Bu güzel eserin sahibi ile konuşup o eskizi Anıt-Kabir'de görmeyi düşündüğümü söylediğim zaman kendisindeki hayreti görmeliydiniz. Meğer o, bu tercübeyi orayı gözönünde tutarak yapmış.

Artık Türk resmi, Türk heykeli, Türk çinisi büyük çapta, devlet binalarına ve hususî yapılara girmelidir. Her misafir gelen başbakana bu konuda bir iftihar nutku çektirme için vesile verme, bundan sonra olsun Türk protokolundan çıkarılmalıdır. Şimdi hayalimde altı parçadan yapılı mavi, beyaz, siyah ve kahverengilerle karışmış pano var. İsmi nedir, biliyor musunuz:

Rüya...

20 Kasım 1953

VEKİLLER VEKÂLETİ

Vekiller vekâleti... Derhal hatırınıza Başvekalet gelecek! Halbuki burada vekiller dediğimiz, "asıllar" ın karşıtı. Bakan anlamına gelen "Vekil" kelimesi nenin karşılığıdır, henüz 1924 Anayasasına taraftar olanlar da bulup ortaya koymadılar. Bakan "nâzır" ın tercümesi imiş. Ya "Vekil" nenin tercümesi? Her ne ise, dil bahsini geçelim. Düzeltelim diyenler ortalığı eskiye döndürmekle büsbütün karmakarışık ettiler.

Evet, vekiller vekâleti... Millî Eğitim Bakanlığı demek istiyorum Orası niçin vekiller vekâleti? diyeceksiniz. Bakın, birer birer söyliyelim:

1 – Müsteşar vekil. Asil olarak tayine maaşı müsait değil. Memuriyeti, bilmem ne lisesinde öğretmen, Müsteşarlığı tedvire memur.

2 – İlköğretim Genel Müdürü. Vekil... Asıl memuriyeti Okul Müzesi müdürlüğü.

3 – Ortaöğretim Genel Müdürü. Vekil... Millî Eğitim Bakanlığı müfettişlerinden.

4 – Teknik ve meslekî öğretim müsteşarlığı. Vekil... Başmüfettiş Teknik Öğretim Umum Müdürlüğünü tedvire memur.

Kendinizi tutup gülmiyeceğinizi bilsem devam edeceğim. Fakat bu satırları yazanı haksız yere gülünç bulmaktan sizleri kurtarmak için buraya bir "nidâ" işareti koymamı lûtfen mazir görünüz:

5 – Evrak müdürü. Vekil. Asıl memuriyeti, Zat İşleri Müdürü.

6 – Zat İşleri Müdürü. Vekil. Asıl vazifesi, Ankara Yapı Usta Okulunda matematik öğretmeni.

Nasıl buldunuz?

Millî Eğitim Bakanlığına Vekiller Vekâleti demek yerinde değil midir?

Bunun böyle olması, 1949 yılında çıkmış, hakikaten antidemokratik (No. 5439) bir kanunun verdiği yetkinin ulorta kullanılmasından çıkıyor. Öyle meslekdaşlar bilirim ki, 1950'de, bu kanunu değiştirecekler diye demokratlara oy vermişti. Değiştirmiyen de yapan gibi devlet merdiveninde sıra bırakmamakta ve bu keyfî idareye imkân veren kanunu misk gibi kullanmaktadır. O arkadaşlar 1954'de kime oy verecekler bilmem. Böyle bir takım indiyatı kanun şekline sokmanın adı olmasa gerek demokrasi. Bir kere bu kanunun o maddesini kaldırmak için bir teklif yapılmıştı.

– Aman, dediler, bu madde kalkarsa hükûmet tayinlerde sıkıntıya girer. İş yapamaz.

Ne âlâ memleket!. Bir meslek içinde eskilik, liyakat, çalışkanlık gibi vasıfların bir arada mülâhaza edilmesini zorunlu kılan idare ruhu, ancak bu kadar sert bir âletle baltalanabilir. Sevsinler, bize demokrasi getirenleri... Şu bu Öğretim Kurumunu kaldırmak için kanun tasarısı hazırlıyanlar, her şeyden önce böyle antidemokratik, hattâ despotik kararları kaldıracak tedbirleri alsınlar. Bu yoldan koskoca öğretmen kütlesinin tevecühünü ve muhabettini kazanırlar. Bu teveccüh ve muhabbet yabana atılmasın, 1950'de onun tesirin görmiyen kalmadı.

Y. Ticaret Okullarında Otonomi

1946 yılında hazırlanmış olan bu konudaki kanun tasarısı, nihayet B.M. Meclisi kapısından içeri girebilmiş. Doğrusu kimi, neyi tebrik edeceğimizi şaşırdık. Geçen yazımızda da açıkladığımız gibi İzmir'de ve İstanbul'da bulunan bu iki kurumun "Fakülteleşmeden" ve teorik plânda kalmayıp "Ulema" tertibine düşmeden ıslahını bütün meslek ve ticaret çevreleri dört gözle bekliyordu. Bununla, Eğitim Bakanlığı ve hükûmet, teşekküre lâyık bir iş yapmıştır.

Her iki yüksek okulumuzun başında iki değerli arkadaşımız, yanlarında kıymetli yardımcıları, mesleğe ve müesseseye bağlı yüksek bilgi ve tecrübe sahibi hocalar, böyle bir kanunu en iyi şekilde tatbik edeceklerdir. Bunu vicdan rahatı ile ve güvenle söyliyebiliriz. İlk iş, ticaret ve ekonomi hayatının içine girmektir. Bilhassa modern işletmecilik metotları, okulun içindeki derslere ve yaşayış tarzına tatbik edilmelidir. Avukat veya yargıç yetiştirecek şekilde çok ve teferruatlı hukuk maddeleri azaltılmalı, onun yerine ciddî bir yabancı dil öğretimi ve pratik dersler ve çalışmalar için zaman ayırmalıdır.

Dış ticaret münasebetlerinde yabancı bir, hattâ iki dil esastır. Hiç bir tüccar diğerine diplomasını sormaz. Yazdığı mektuba aldığı cevaba, yüz yüze geldikleri zaman karşısındaki insanın bilgi, terbiye ve konuşma kabiliyet ve kolaylığına bakar. Dış ticarette dil bilen vatandaşlarımızın dil bilmiyenlerden daha çok muvaffak olduğu meydandadır. İş hacminin arttığı, mezunlarına iyi vazifeler bulunduğu bu zamanda isteklileri artarken çalışmaları bu hayatî cihetlere çekmenin faydaları, üç beş yıl sonra kendini gösterecektir.

Hele muntazam tahsil yapmayıp iş hayatına atılmış olan lise mezunları için gece öğretimi yapılmasını takdirle karşılarız. Bunu, şu veya bu memuriyete basamak yaptırmamak, verilecek Yüksek Ekonomi ve Ticaret Okulu diplomasını devlet hazinesinden ekmek parası tedariki sağlayacak bir tavsiyename haline getirmemek için gerekli tedbirler alınmalıdır. Türkiye, bir memurlar cemiyeti olmaktan çıkmalıdır. Üç dört memura verilen para bir memura verilecek hale gelmeden hükûmet muamelâtını salim şekle sokmak imkânsızdır. Bunun çaresi, hükûmetin memur bulamıyacak hale gelmesindedir. Nitekim mühendis bulamamak o konuda normal kaideler dışında para vermeği icap ettirmiştir. Yarın doktorlar yargıçlar, öğretmenler için de aynı hal olacaktır. Onun için devlet dışı hayata, serbest mesleklere çok önem vermemiz gerekmektedir.

Bütün bu ihtiyaçları düşünür ve emelleri hayalimizden geçirirken Y. Ticaret Okullarına hükûmetin ve Büyük Meclisin yakın ilgisini görmek bizi sevindiriyor. İlmî muhtariyetini yakında alacak olan iki Yüksek Ekonomi ve Ticaret okulumuzu şimdiden sevgile kutlarım.

İlk Öğretim Dergisi

Dile kolay: 362 numara, 19 cild. Bu dergiyi Millî Eğitim Bakanlığı çıkarır. Öyle sanırsınız ama değil. Çünkü bundan on beş yıl önce Türkiye'de görülen büyük yayın hareketi içinde daha böyle "İlk Öğretim"e benzer ne dergiler vardı. Hepsi "Çeşmi bülbül" gibi müzelik oldular. Eğer bunu Bakanlar çıkarmış olsaydı öbür arkadaşlarını da çıkarmaya devam etmeliydi. Halbuki onları çıkaramadığına göre bunu da o çıkarmıyor demektir, ki hakikat de budur. Bu dergiyi bir adam çıkarır. Başındanberi hep o adam!.. Esasen böyle işleri "Makamlar değil, "Adamlar" yapar.

Peki bu dergi ne zaman kurulmuştur?. Ara ki, bulasın! Yok!. Bir küçük işaret bile yok! Koleksiyonları aradım. Baktım, derginin birinci numarası üstünde şu tarih var :

18 Şubat 1939.

O zaman haftalıkmış, şimdi on beş günlük. Aradan on dört yıl geçmiş. Önümüzdeki sene kuruluşunun on beşinci yılı, Bu nüsha için olağanüstü bir nüsha çıkarmalı. Onu kuran, düşünen, tertibleyenden başlayıp ona emek, dikkat ve gönül verenlerden yazılar istemeli. Bu on beş yıl içinde maarif davasına hizmet etmiş meslekdaşlarımızın ölenler hakkında tahlili yazılar yazmalı. Rahmetli İhsan Sungu, İbrahim Alâeddin, Rahmi Balaban gibi ilk öğretimde hizmetleri olanlar anlatılmalı. On beş yıllık neşriyatın bir özeti verilmeli. Hattâ Ankara'da küçük bir sergi açılıp meslekdaşlara bunlar teşhir edilmeli.

Cengiz, oğlum, haydi seni göreyim; şu işi bir tertiple! Şimdiki Bakan iyi adamdır, sana bir şey yapmaz. Ama eskilere düşman; dünyanın, kendi doğumuyla yaratıldığına inanan, başka zorlu birisi gelecek olursa karışmam. İnşallah, bir daha böyleleri gelmez de başın derde uğramadan bu güzel işi de başarırsın!..

26 Kasım 1953

ÖĞRETMEN MAAŞLARI

Bizim mesleğimizin dertlerinden biri, maaş meselesidir. Bilmiyen sanır ki bizler paraya düşkünüz. Hep maaştan bahsederiz. Kazın ayağı öyle değildir. Maarif kademelerinde her yeni teşebbüs bir yeni maaş durumu hasıl etmiştir. Bunda maarif ile maliye mercileri daima çekişirler ve çok kere Maliye üstün gelir. Gelince

de öğretmenlerin maaşları bir tarafından oynar. Bir zamanlar Maarifin de bu hususta bir hatası ihmali olmuştu. Ortaöğretim bütçesinde bir sıfır unutulmuştu. O "Sıfır"ın düzeltilmesi seneler sürdü, sürdü ve sonra düzeldi ama, gene bizimkiler yandılar.

Maaş, bütün memurlar ve emekliler için, Türkiye'de her zaman mesele olmuştur. Rejimin adı her ne olursa olsun Türkiye devletçi bir idare içindedir. Hattâ bu günkü iktidarın liberal temayülü, memurlar arasında tasfiye yapmayı tecrübeden geçirmiş olduğu halde memur ve emekli maaşını bir dava olarak ele almaya mecbur olmuştur. Başka da çare yoktur. Memlekette özel ve serbest iş hacmi adamakıllı genişlemedikçe bu böyle sürüp gidecektir. Halbuki bizde öğretmen, devletçi olmaktan daha uzun yıllar çıkamayacağı için (böylesini yapma doğru mu, değil mi, o da ayrı bir meseledir) öğretim işiyle vazifelendirilecek vatandaşların geçim, dolayısıyla maaş durumu her zaman önemini saklıyacaktır.

Tafsilâtını henüz öğrenemediğimiz Ayarlama Kanunu vesilesiyle meslekdaşlarımızın fikirlerini sormuştuk. İlgili makamlar, belki bu hususî durumları gözönünde tutup ona göre hükümler düşünürler diye.. Bazı arkadaşlar bu ricamızı yerinde bulup bize mektuplar yazmışlardır. Adresleri bizde mahfuz olan bu arkadaşların mektuplarını olduğu gibi yayınlıyoruz. Bunlarla gerek kanunî durum, gerek meslekdaşlarımızın maaşlar karşısındaki duygu ve düşünceleri pek açık görülecektir.

Birinci Mektup

"Cumhuriyet Gazetesinde intişar eden ve Milli Eğitimi ilgilendiren her yazınızı büyük bir zevkle okurum. Bu defa da 11 Kasım 1953 tarihinde Öğretmen ve Öğrenci başlığı altında çıkan makalenizi de okudum. Bu makale beni de ilgilendirdiği için neşrini vait buyurduğunuz bir yazıyı yazmaktan kendimi alamadım. Şöyle ki:

1 - 1931 yılında İstanbul Öğretmen Okulundan mezun olduktan sonra (dokuz) yıl fasılasız İlkokul öğretmenliği yapıtım. Meslekte biraz daha faydalı olurum ümidiyle Ankara'daki Gazi Eğitim Enstitüsünün Pedagoji bölümüne girdim. Bu okuldan 1944 yılında mezun oluktan sonra 1947'de kanunî müddetimi ikmâl ettiğimden bir üst derceye çıkarılmaklığım için Milli Eğitim Bakanlığına müracaat ettim. Bakanlık 3656 sayılı Kanunun 3

üncü maddesinin 2'inci bendi ile ilk terfimin dört senede bir yapılacağını söyledi. Bu Kanunun üçüncü maddesinin 2'nci bendi şöyledir:

(Tahsil müddetinin üç yıldan eksik veya fazla olması halinde eksiği ilk terfii müddetine eklenir ve fazlası ilk terfi müddetinden indirilir.)

Halbuki bu kanunun üçüncü maddesi şöyle bir başlıkla izaha girişir:

(Maaşlı memuriyetlere ilk defa girenlerin menşelerine ve tahsillerine göre alınabilecekleri dereceler aşağıda gösterilmiştir.) Böyle dendiğine göre memuriyete ilk defa girmek şartı bahis mevzuudur. Ben ise tam 9 yıl ilkokul öğretmenliği yapmış ve ilk terfiimi o zaman dört yılda bir görmüş bulunuyordum. Durumu izahla tekrar Bakanlığa başvurdu isem de derdimi anlatmak bir türlü mümkün olamadı.

Kanunun bu serahati karşısında gene ikinci defa olmak üzere dört seneyi beklemek mecburiyetinde kaldım. Bu yüzden benim gibi yüzlerle meslekdaşım mağdur olup gitmiştir. Kıymetli irşatlarınızı bu meslekdaşlar sabırsızlıkla beklemektedir.

- 1931 yılında benimle beraber Öğretmen okullarından mezun olup da halen ilkokul öğrtemenliği yapan meslekdaşların bugün maaşları aslında asgarî de sayılsa 50 liradan aşağı değildir. Ben ise iki yıl Gazi Eğitim Enstitüsünde okumakla hem kıdemden ve hem de maaştan kaybetmiş bulunuyorum. Yani halen maaşım 40 liradır. Bu haliyle Gazi Eğitim enstitüsünde okumuş olmak ve meslekte bir adım daha atabilmek gayesinin utandırıcı olduğu kadar boş bir hayalden ibaret olduğu aşikârdır. Nasıl bir gaye ile bu okula girmiştik, bugün hayattaki realite nedir?

Acaba bizim gibi mesleğe uzun yıllar hizmet ettikten sonra bu okula girenlerin, subay olarak kıdem kaybetmeden Kurmay Okuluna devam eden ordu mensupları gibi bu müessesede geçen tahsil müddetinin kıdeme ve maaşa sayılması mümkün olamaz mı ve böylece kaybolmuş haklarımızı yeniden tanımak Milli Eğitim Bakanlığınca bir kadirşinaslık eseri olmak mütelea edilmez mi?"

Mektupta anlatılan durum, bize haklı göründü. Bir insan, aynı mesleğe iki defa girmiş sayılır mı? Sayılmazsa niçin dört yıl terfi için bekletilmeli. Meslekdaşımın sonda söylediği çare makûl değil midir?

İkinci Mektup

"Maaş ayarlama tasarısı üzerine öğretmen düşüncelerinin de açıklanmasının uygun olacağını düşünmüşsünüz. Elbet iyi. Ama 1939'danberi biz eski sayılanların tanzim edilen barem ile haklarımız ziyaa uğradıktan ve bu kadar üzücü bekleyişten sonra ne söylememiz lâzım bilemem. 5242 sayılı kanun bu hakların hak olduğunu tastik etti. Fakat haksızlığı silememiştir. Tenkid belki kolaydır. Fakat idare etmek ve kaybı tanımak hakşınaslık olduğu kadar da güç bir iş.

29 yıllık bir hizmet sahibinin hep iyi de arada üç-dört veya bir zayıf rapor ile hizmetinin ölçülmüş olması acaba hakikat taşıyan sebeplere mi dayanmıştır? Bunlar hep ince dertler. Memleketin âlî menfaatlerini hangi kanaate sahip insanların düşünceleri daha çok sarsar? Kan tahlili ve kafa ölçüsü aramıyan millî duyguya sahip olarak, dil ve gelenek bakımından yurdun çehresini Türk görmek için çırpınış bir suç mu? Bunlar zaman ve okul hizmetinden kaç yıl ister? Neyse!

Bizler çok ezginiz. Çoktandır da bekliyoruz. Hükûmetimizin ayarlama teklifini bozulmadan kabulü halinde tatminkâr bulduğumu saygılarımla arzediyorum."

Bu Mektupta daha üzgün bir ifade var. Meslekte kıdemli olduğu anlaşılan bu arkadaşın müfettiş raporlarındaki hükümlerden şikâyeti ayrı bir meseleyi tırnaklamaktadır. Bir çoklarının otomatik terfi ettiklerini zannettikleri öğretmenlerimiz, bu raporlardaki hükûmler yüzünden seneler boyunca beklerler. Bu da Maarif mercillerinin üstünde dikkatle durup düşüneceği mühim bir iştir. Başka zaman bu konuya dokunacağız.

Halk Eğitim

Okul dışında kalmış ergin vatandaşların eğitimi için, bizim memleketimiz gibi, ancak son yılların emeğiyle İlköğretimi biraz daha yaygın hale getirmiş yerlerde halk öğretimine büyük ihtiyaç vardır. Bu hususta Bakanlığın bir büro kurduğunu ve teşkilâtı için bir kanun hazırlamakta bulunduğunu duymuştuk. Bu duyuş, bir seneden fazla oldu. Daha ortada bir şey yok. Kağnı devri geçeli herhalde bir kaç asır olmuştur. İş görmek, biraz da çabuk iş görmek değil midir?

Gene Gazetelerde görüyoruz. Meselâ İstanbul gibi malî kaynakları zengin yerlerde bile paraszlıktan bu işe geniş bir çalışma alanı verilememektedir. Haydi gelsin saati, mesela elli, altmış kuruştan ders. Böyle takdirde bulunmak için amele gündeliklerinin beş liradan başladığını bilmemek lâzımdır. Büronun başında bu işten anladığını bildiğimiz bir arkadaşımız var. Var ama işin bu taraflarına onun ne tesiri olabilir?

İş ciddî tutulmalı ve acele edilmelidir. Memlekette demokrasinin yerleşmesi ve yayılması bütün vatandaşların aynı elden öğretimine bağlıdır. Okuldan uzak kalmışları boş bırakamayız. Malûm, tabiat boşluktan nefret eder. Devletin bıraktığı boşluğu kimler dolduruyor, o da mâlûm!. Yıllardır düşünce halinde olan tedbirlerin bir an önce ve bütün yurtta gerçekleşmesini dört gözle bekliyoruz. İstekli olanları çok sayıda bulunan Akşam San'at kurslarını unutmıyalım. Fakat gene unutmıyalım ki, bu pratik dersleri öyle bir liraya, iki liraya gösterecek öğretmen bulmak imkânsızdır. Tedbirleri ona göre almalıdır.

1 Aralık 1953

KIYMETLENDİRME

Bir Amerikalı Gazeteci, memleketimize gelmiş. İstanbul'da kısa bir zaman kaldıktan sonra Ankara'ya gitmiş. Giderken bir dostuna orada bir haftalık bir işi olduğunu söylemişken bu müddet bir ayı geçmiş, ve İstanbul'a dönmüş. Dönmüş fakat bir bavulluk fotoğraf yazı ve röportaj notlarıyla... Hemen Amerika'nın yolunu tutup dört yüz sahifelik bir kitap tutan bu şeyleri bastıracakmış.

Bu esaslı incelemenin konusu ne olsa beğenirsiniz? Ben bu hikâyeyi dinlerken "Eh, dedim, adam siyasî partilerimizin adamlarıyla konuşma yaptı, kendi memleketinde görülmemiş bir şey olduğu için mal alıp verme konusunu tetkik etti. Amerikan okuyucularınca çekicidir düşüncesiyle bunları yazıp dökecek..." değil!... Öyle ise çarşı pazar dolaştı işporta satışlarını gördü, hali, büyük mağazaları gezdi, Ankara'nın sebze pazarlarına halkın gelişini, dükkân fiatlarıyla pazar fiatların arasındaki farkları inceledi, zannına düştüm. O da değil? Daha aklıma bir çok enteresan yerler ve şeyler geldi. Değil, değil!... değil!...

Sizi fazla üzmiyeyim; Genç Amerikalı, Devlet Konservatuvarına gitmiş ve oradan bir ay çıkamamış. Burada Tiyatro ve opera sanatcısı nasıl yetiştiriliyor, besteci müzik âleti çalanlar nasıl bir öğretimden geçiriliyor? Onların günlük hayatları nedir? Ne gibi kitaplar okuyorlar? Konservatuarın türlü şubelerinden çıktıktan sonra nerelerde çalıştırılıyorlar? Bunları derin bir ilgi ile görmüş ve fotoğraflarını almış. Bu beş altı yüz fotograf bir sergi halinde orada teşhir etmiş. Gelenler hayret etmişler: Ya, Demek bizim böyle bir san'at kurumumuz varmış da haberimiz yokmuş, diye parmaklarını ısırmışlar!,,,

Demek adamının eline geçince bu ehemmiyetsiz, Cebecinin bir köşesine sığınmış öğretim yuvası, koskoca bir kitabın konusu olabiliyor. Yalnız Konservatuvar mı, herşey ve herşeyimiz öyle değil mi? Hatta insanlarımız bile... Medeniyetin bir görünüşü de varlıkları kıymetlendirmektir. Çocukluğumda tercüme romanlarda okuduğum sokakları, kahveleri, binaları gidip yerlerinde gördüğüm zaman şaşmıştım bilmem ne sokağı!.. Ay, bu mu imiş o yazarın ballandıra ballandıra anlattığı yer!...? Öyleyse bizim Divanyolu başlıbaşına bir roman olur, deyip düşünürdüm.

Amerikalı bizim yatılı okulda sanatcı yetiştirme usulümüzü beğenmiş. Bu Amerika'da yok demiş. Çocuklardaki sanat istidatına, çalışmalarına Devlet Tiyatrosundaki ses ve sahne artistlerine hayran olmuş. Anlaşılıyor ki, bizim de beğenilecek taraflarımız var. Fakat neyleyeyim ki, söylemeyiz, yazmayız, ilgilenmeyiz. Bu genç adam, dünyanın öbür ucundan gelip bizde bir kıymet keşfedebiliyor da biz, halâ bu müesseselerin ve benzerlerinin idaresini eline verecek bir sanat müdür bulamıyoruz. Bakanlık, hiç olmazsa, sanat çevremizi yakından tanımış olan bu Amerikalı Gazeteciden umum müdür olacak birini sorup öğrense de yerine oturtup işe başlatsa!...

Gene Maaş Meselesi

İlk öğretimde meslekdaşlarımız, tahminimizden de üstün bir şekilde bu maaş meselesinden dertli imişler. Memleketin her tarafından ve durmadan mektup alıyoruz. Her birinin durumu ayrı bir mesele, ayrı bir hal... Onun için bunları yayınlıyarak ilgili makamlara yardım etmek ve bu meseleler üstünde düşünmelerine imkân vermek istiyoruz. Bunların biri daha...

"Yeni ayarlama konusu üzerinde Cumhuriyet gazetesinde çıkan yazınızı okudum. Yazınızı ümit verici buldum. Biz öğretmenlerin de bu hususta bildiklerini, daha doğrusu dertlerini bildirmelerini uygun buluyorsunuz. Bu çok yerinde fikrinize ben de kendimden misal getirerek yardım etmek istiyorum:

Ben 1942 yılında Öğretmen okulundan mezun oldum. Bir yıl Öğretmenlik yaptıktan sonra askerlik hizmetime çağırıldım. O zamanki dünya ahvalinin bozukluğu dolayısiyle 3 yıla yakın askerlik görevinde kaldım. 1946 yılında terhis edilerek gene Muğla ili emrinde öğretmenliğe başladım ve haklı olarak terfiimi istedim. Terfi için teftiş görmenin lüzûmlu olduğunu söylediler. Çünkü askere alınmadan evvel yaptığım bir yıllık öğretmenliğimde yeter dercede müfettiş bulunmuyordu ve bu yüzden de her köy öğretmeni teftiş göremiyordu. Nitekim o yılda müfettiş yakın bir kazadaki öğretmenleri teftiş etmiş, fakat kazanın köylerine uğramadan dönüp gitmişti. Bu sebepten teftiş göremedim. Bunun üzerine hemen teftişimi istediler. 1946 yılı Kasım ayı sonunda teftiş gördüm. Bilmediğim bir sebeple de 1947 yılı Ocak ayı sonunda terfi ettim. Bu suretle 3 yıllık terfii müddetimi (araya askerliğim girmesiyle) tam beş yılda doldurmuş oldum ve iki yıl kaybettim. Halbuki benimle beraber mezun olan kız arkadaşlar iyi yerlere düştüler, muntazam teftiş gördüler ve askerlik vazifeleri de olmadığından hiçbir ay, hattâ gün bile kaybetmiyerek bizden kıdemli vaziyete geldiler. Biz hem fazla iş gördük, yorulduk, sıkıntı çektik, hem de madur vaziyete düştük. Burada bir haksızlık olduğu meydandadır. Rica ederim, ben müfettişten, teftiş görmemek için kaçtım mı? Müfettiş az geliyorsa bunda benim ne taksiratım vardır? Askerlik görevimi yapmakla kazanç mı elde edeceğim, ziyan mı? Hem de askerlik görevimin o zamana rastlamasında ben mi selâhiyettarım, yoksa Millî Savunma Vekâleti mi? Gel de sen derdini anlat.

Bu hususta belki iki üç defa müracatta bulundum. Her defasında verilen cevap şu: "Geçmiş günler için terfi hakkı istenemez, bu hususta Meclis kararı vardır". Fakat haksızlıkları gidermek için de bir karar alınamaz mı?

Bunları, benim gibi mağdur bir çok arkadaş bulunduğu için size yazıyorum. Biz hem askerlik yapıyoruz, hem de kaybediyoruz. Başka birisi hem askerlik yapmıyor, hem de rahatta ve kazançtadır.

Benim gibi mağdur olanlar bilhassa ikinci Cihan Harbinde yedek subaylık yapanlarda görülür. Çünkü o zaman askerlik müddeti uzundur."

Meslekdaşımızın bu mektubunda iki nokta bize çok mühim göründü. Biri bugün de devam eden bir hususdur. İlköğretim müfettişlerinin illerimizde yeter sayıda olmamaları. Müfettişler, bölgelerindeki öğretmenleri teftişe vakit ve imkân bulamıyorlar. Fakat neticede teftiş görmediği için zamanı gelmiş liyakatli bir çok meslekdaşlar terfi haklarından yoksun kalıyorlar. İkinci harp içinde askere gitmiş olan öğretmenlerin vatan vazifesini yapmış olmakla meslek içinde madur bir vaziyete düşmeleridir. Bakanlığın bu cihetleri yeni kanun tasarısında dikkate almasını dileyeceğiz.

Meşhur Filozoflar

Felsefe Öğretmeni Bay Cemil Sena'nın bu küçük kitabı, gençlerimize büyük bir yardımcı olacak değerde. İçinde 60 filozof var. Eski Yunandan bu güne kadar... Bunlar hakkında kısa, fakat özlü bilgi veriyor. Bir Ansiklopedi. Anaksagoras, Antistenes, Zenon, Aristotales'den Alain, Bertran Russel, Sartre, Santayana'ya kadar felsefede ehemmiyetli yeri olan büyük şahsiyetler var.

Bu küçük kitap, gençlerimizin, beşer tarihine yeni düşünüş ve görüş getirmiş altmış büyük adamla ilk tanışmalarını sağlıyacaktır. Ondan sonra asıl merak devresi başlayacak, Türkçede ve bildikleri yabancı dillerde onları daha yakından öğrenme ihtiyacını duyacaklardır. Olur olmaz kimselerle boşuna konuşup vakit öldürmektense böyle büyük zekâlarla temasa geçmek onlarla beraber düşünmek ve yaşamak ne keyifli olur

11 Aralık 1953

YÜKSEK EKONOMİ VE TİCARET OKULUNDA

İstanbul'da ve izmir'deki bu yüksek öğretim kurumlarına içimden bağlıyımdır. Alış veriş hayatımızın yüksek elemanlarını yetiştiren bu iki kültür ocağını çok mühimserim. Türklerin yaşama ve her alanda gelişmelerini "ticaret" dediğimiz alıp verme olayının mükemmelleşmesinde gördüğümden olacak... Birkaç dil bilen, adamakıllı terbiye sahibi tüccarlarımızla bütün dünya piyasalarında isim yapmış Türkleri ve Türk firmalarını görüp işitmek, hangimizi bahtiyar etmez?

Gençlerden İstanbul Yüksek Ticaret okulunda bir "Şiir" günü yapılmış. Hiç de fena değil. Tüccarlar da duygularını inceletmeli, zevkini yükseltmeli. Memleketin her alandaki verimlerinden haberdar olmalı. Ama bu kadarı onlara yeter mi? Bir zamanlar, öğleden sonraları ders konmıyan bu müessesede gençler türlü ticarethanelerde iş alıyor ve bir nevi tüccarlık stajı yapıyorlardı. Her halde bu güzel usul, bugünde devam ediyordur. Fakat görmeği istediğimiz başka teşebbüsler de var. Meselâ mahdut sayıda öğrenci gruplarının kendi kudretleri nispetinde, kendi koyabildikleri para ile küçük satış denemeleri yapmaları.

Hatıra gelenlerden biri: Günleri okul tatiline uyan pazarlarda böyle küçük sermaye ile sergi satışları yapmak. Bununla tüccar adayları, kâr etmenin zevkini, kaybetmenin riskini tadabilirler. Esasen bir kısmının kahvelerde oynadıkları tavlalar ve kağıt oyunları bu duyguların gütmesiyle onları bu dumanlı tenbellik inine çekmiyor mu? Bir basma sergisi. Muntazam, defterleri tutulmuş, hisseleri ayrılmış, kârı, zararı hesaplanmış bir küçük teşebbüs... Parası olmıyanlar için okul idareleri bir teşkilat yapamaz mı?

Gezdiğim Garb memleketlerinde bu türlü teşebbüslere ticaret müesseseleri küçük nisbette kredi açıp gençleri bu yolda işlere teşvik ederler. Hattâ o kadar ki, ticarethane müdürleri ve diğer mensuplarından öğretmen ve müfettişler alınarak ticaret okullarında yetişen gençleri daha talebe iken takibe başlar. Bu Öğrenciler, serde yetiştirilen bitkiler olmaktan kurtulur, tabiî çevreleri içinde gelişirler. Onlar da şiir toplantıları yaparlar. Fakat güttükleri estetik, alış veriş üstüne, kâr - zarar üstünedir. Ticaretin de kendine göre bir ihtirası, bir aşkı, vuslatı ve hicranı, gülüp ağlaması vardır. Onun bu duygu tarafı verilmedikçe, okutulan cild cild hukuk ve iktisad kitapları neye yarar?

Bu müesseseleri birer fakülte haline koymak istiyen fikirlere hiçbir zaman aklım yatmamıştır. Nitekim. Mülkiye'nin de fakülte oluşuna içim ısınmadı. Bu türlü geleneği olan öğretim kurumları, doğrudan doğruya hayata yapıcı adam yetiştireceğini göre oraya giren gençlerin "Ulema" tipi insan olmalarını sağlamada ne fayda vardır? Bu yüksek okullara otonomi verilsin. Hocaları, zaten profesördür. Bu cihet, kanunlaştırılsın. Bunlara kim taraflı olamaz? Fakat pratik gayeleri, hiç bir zaman gözden uzak tutulmamalıdır.

Bu fikirlerimi yazmağı düşündüğüm sırada gazetelerde Yüksek Ticaret Okulu Öğrenci Derneğinin kongresine ait havadisi okudum. Buradaki genclerimiz ayrı ayrı gruplar halinde tam yedi saat birbirlerine hücumla müzakerelerde bulunmuşlar. Bu da olabilir, gençliktir, heyecandır, coşkunluktur. Bunların hiçbiri yadırganacak şeyler değildir. Yadırganacak nokta, bu gençlerin içinde "Atatürk" ten "O adam" diye bahsedip adını söylemek istemiyen, yahud heykeli önünde resim çıkartmaktan çekinen, pek de mahdut olsa, evlâdlarımızın çıkabilmesidir. Doğrusu buna inanamadım. Bugün, İstanbul'da bu gençlerin bir araya gelip bir kongre yapmasını dahi mümkün kılan Atatürkü sevmiyecek Türk genci çıkabilir mi? Bunu idrakime sığdıramadım.

Genç - ihtiyar, her Türk, kendine hizmet eden, ona olur olmaz şey değil, müstakil bir vatan şeref ve hayat bağışlayan insanı sevmez, ona minnet duymaz olur mu? Onun adını öylememekle itham edilen bir genc, mikrofona gelmiş, "Atatürk, Mustafa Kemal" diye bağırmış. O genç, gönlüm emin olmak ister ki, bağırmadan da, kendi kendine iken de, içinde onun büyük ve aziz adını bulacak; ona minnet ve sevgi duyacaktır. Bana bu güveni veren, bu bağırmadan sonra o gençlerin öpüşmeleridir. Atatürk sevgisi ve idraki, millî duygunun temelidir. O kaybolduğu zaman (ki, böyle bir ânı tarih görmiyecektir) ne ticaret kalır, ne ekonomi...

Bir Şikâyet Daha

Bu sütunlarını meslekdaşlarımızın dilek ve derdlerine veren Cumhuriyet, bu vazifesini yaparken onları idare eden Millî Eğitim Bakanlığının da görevini daha kolay yerine getirmesine yardım ettiği kanaatindedir. Bu konudaki şikâyetler bitmez. Fakat tedbirleri alınmazsa birikir, dert olur, ıztırap olur; bu dertler ve ıztıraplar, memleket evlâtlarının yetişmesindeki verimi azaltır. Bunlardan birini daha ilgililerin dikkatine sunuyoruz:

"Cumhuriyet gazetesinin Öğretmen ve Öğrenci Köşesini zevkle takib eden öğretmenlerden biriyim.

11 kasım 1953 tarihinde bu köşede çıkan makalenizi okudum ve kaybolan haklarımın bu hususta anlatabileceğim kanaatine vararak bu köşeye girecek meslekdaşlarıma katılıyorum:

Şöyle ki:

1937 yılında İstanbul Kız Lisesinden mezun oldum. Bütün okul hayatımda öğretmenlerimden aldığım meslekî duygularımla imtihan vererek Öğretmen Okuluna girdim ve gene bu hevesle 1938 yılında İstanbul Çapa Kız Öğretmen Okulundan mezun oldum. İlk terfimi sevinçle beklerken maalesef inkisarla karşılaştım. Çünkü bu kıdem sırası içinde raporlarım müsbet, yani o günkü teftiş usulüne göre teftiş defterlerinde iyi idi. Tamam terfii beklerken inkisarı hayale uğradım. Hakkımı aradığımda bu defterin ortadan yok edildiği ve ancak takiple bir müsbetin menfi olarak değiştirildiği meydana çıkarıldı ve bu yüzden terfim de geri kaldı. Buna teftiş esnasında müfettişle meslekî, haklı ve sert münakaşasının sebeb olduğu anlaşıldı.

1938'de işe başlayıp 1945'de ancak ilk terfiim temin edildi. O da takibli ve ısrarlı teftiş istemekliğimle mümkün oldu. Böylece intizama giren terfiim sağlandı. 15 yıllık öğretmen olduğum halde maaşım şimdi 35 liradır.

Buna göre kaybolan haklarımın yeni maaş ayarlama tasarısında gözönünde tutulmasına delâletlerinizi ve her şeyden önce teftiş usullerindeki keyfî ve şahsî iğbirarları nazara almalarını ilgililere duyurulmasıyla bu gibi mağduriyetlere uğrayanların, ilgillere duyurulmasını diliyorum".

Adresi bizde saklı bu öğretmen, ciddi bir meseleye dokunmaktadır. Gerek kanunda, gerek tatbik edilmekteki murakaba usullerinde bu cihetlerin gözüönünde tutulması ve haksızlıkları önleyici tetbirlerin alınması zarureti meydanlardır. Fazla bir şey söylemeğe ihtiyaç var mı? Gören göz kılavuz ister mi?

21 Aralık 1953

MUSTAFA NECATİ

Öleli 25 yıl oldu. 35 yaşında, dağ gibi bir vücut topraklara se rildiği zaman onu tanıyan ve tanımıyan, hep ağladıktı. Her yılbaşı, hatırası nesilden nesle geçiyor. 1928 yılının bitip 1929'un başladığı günde aramızdan ayrılmıştı. Necati, Atatürk ihtilâlinin çocuğudur. İzmir'in bu vatansever evlâdı, Yunan işgaliyle silâha sarıldı. Balıkesir cephesinde çete teşkilâtına girdi. Kuvayi Milliyede çalıştı. Vasıf merhumla beraber Kumandan Kâzım Bey'i (Özalp) orada ta nıdı ve bu tanışma, her iki gencin ihtilâl ve inkılâp hayatlarında Atatürk ile münasebette bulunmalarını sağladı.

Balıkesir'de çıkardıkları İzmir'e Doğru gazetesindeki başyazıları onun nasıl fedakâr bir yurt evlâdı olduğunu göstermeğe yetecek değerde canlı belgelerdir. Ondan sonra 1920'de Saruhan Milletvekili oldu. İstiklâl mahkemelerinde başkanlık etti. Cumhuriyetin ilânından sonra İmar ve Adliye Vekili, 1925'te Maarif Vekili oldu. Necati Bey, çok candan bir adamdı. Kimseye fenalık etmek bir an bile içinden geçmemiştir. Heyecanlı, İnkılâba ve Atatürk'e inanmıştı. Yeni ruhlu, bir insandı. Hepimiz, o zaman danberi Millî Eğitim teşkilâtında ileri hizmet fırsatını kazanmış olanlar hep onun ve Vasıfın dikkatli gözlerine çarpmış arkadaşla rıyız.

Cumhuriyet maarifini kuranlardan biri şüphesiz odur. Gençliğinden atılganlığından gelen kusurları yok denemez. Fakat senelerin kolayca sildiği bu noksanları yanında memleket maari fine ettiği hizmetler, minnetle anılmağa değecek kıymette ve ehemmiyettedir. Şeflerin maarife dikkatlerini çekmeğe muvaffak oluşu, hizmetinin başında gelir. Bu sayededir ki, o zamana kadar müstakil bir meslek olmıyan öğretmenlik; menşei, öğretim dere cesi, maaşı ve terfi ve tecziyeleri tayin edilmiş bir hizmet olmuştur. Onun zamanında ilmî heyetler toplanmış, programlar ve maarif meseleleri üstünde müzakere yaparak kararlara varılmıştır. Maarifin genelkurmayı olan Talim ve Terbiye Heyeti onun himme tile kurulmuştur. Ölümünden sonra ıslahına gidilecek yerde bir kalemde kaldırılıveren Maarif Eminlikleri onun eseridir.

Necati merhum, ilk öğretim ve öğretmen okulları meselesiyle de yakından ilgilenmişti. Özel muhasebe yüzde onlarından alınan ödeneklerle Ankara'daki Gazi Eğitim Enstitüsü, Balıkesir öğretmen okulu ve Erzurum'da büyük bina yapılmıştı. İlkokul öğretmenlerinin özel idarelerden günü gününe verilemiyen maaşları onun en büyük derdlerinden biri olmuştu. Bu yolda çok dikkatli idi. Fakat radikal çareye eremeden gözlerini hayata kapadı.

Necati, teknik öğretimle ve sanat okullariyle yakından meşgul olmuştur. Eski müsteşar, kıymetli maarifçi Rüştü Uzeli bu konuda incelemelere sevkeden ve onu bu vadide bilgi sahibi kılan odur. Rahmetli, bu iş için miktarını şimdi hatırlıyamadığım bir tahsisat almağa da muvaffak olmuştu. Fakat ne yazık ki 1928 yılından 1940 yılına kadar bu yolda ciddî bir harekete geçilememiştir. Hattâ onun bazı halefleri, bizim politeknik gibi yüksek öğretim kurumları vücude getiremiyeceğimizi bile ileri sürerek onun başladığı bu

hayırlı işin yıllarca sürüncemede kalmasına sebeb olmuşlardır. Rahmetli Mareşal Fevzi Çakmak, yüksek teknik okulu için Maarif Vekilliği nezdinde müteaddid defalar tahrikte bulunmuşsa da sadre şifa bir karşılık görememişti.

Hasılı merhum Necati, Türk eğitiminde çalışan emekli, emeksiz, bütün meslekdaşların hürmetle adını anacakları bir insandır. Biz İzmir'de iken, o zaman Maarif Müdürümüz olan âmirimiz, dostumuz, arkadaşımız rahmetli Vasıfla beraber o, Muallimler Birliğini kurmada, İzmir Türk Ocağını açmada en kuvvetli yardımcımız olmuştu. Girdiği yere hararet, heyecan, neşe ve şetaret getiren Necati'yi Türk öğretmeni hiç bir zaman unutmıyacaktır.

Vekâletteki Vekillere Devam

Geçende Millî Eğitim Bakanlığındaki erkânın sayın müsteşardan başlıyarak bir kısmının vekil olduklarını yazmıştım. Meğer benim yazdığım kadarı, vekâletteki vekillerin ancak bir kısmı imiş. Merak edenler olur diye Maarif Vekaletindeki vükelâ meslekdaşlarımızın sonradan öğrendiğim tam listesini takdim edeceğim:

1 – Müsteşar, Vekil. Asıl Vazifesi, Öğretmen.

2 – Orta Öğretim Genel Müdürü Vekil, Asıl Vazifesi, müfettiş.

3 – İlköğretim Genel Müdürü Vekil, Asıl Vazifesi, okul müzesi müdürü.

4 – Teknik ve Mesleki Öğretim Müsteşarı. Vekil, Asıl vazifesi, baş müfettiş.

5 – Güzel Sanatlar Genel Müdürü. Vekil, Asıl Vazifesi, Millî Bibliyotek müdürü.

6 – Hususi Kalem Müdürü. Vekil, Müfettiş görevlisi, Asıl memuriyeti, öğretmen.

7 – Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü. Vekil, Asıl Memuriyeti, müfettiş.

8 – Kütüphaneler Müdürü. Vekil, Asıl memuriyeti, Hasanoğlan Köy Enstitüsünde Öğretmen.

9 – Beden Terbiyesi Genel Müdürü. Asıl Vazifesi, müfettiş Talim ve Terbiye heyetinde de üye.

10 – Evrak Müdürü. Vekil, Asıl memuriyeti, Millî Eğitim Bakanlığı Zat İşleri Müdürü.

11 – Zat İşleri Müdürü. Vekil, Asıl memuriyeti, Ankara Yapı Usta Okulunda öğretmen.

1949'da çıkan 5439 numaralı kanunun eseri olan bu kargaşalık koskoca Bakanlık içinde, maaş verip alma yüzünden, ne hiyerarşi ne kıdem, ne derece, ne sıra, ne saygı bırakmıştır. Teknik öğretim müsteşarlığı için sayın Başbakana bir açık mektup yayınlamıştım. Aradan bir yıl kadar, belki fazla zaman, geçtiği halde bir tesiri görülmedi. Belki işlerinin çokluğu arasında kendisine bu sütunun dileklerini göstermemişlerdir. Ama biraz insaf buyurulsun, böyle bir teşkilât nasıl yürür? Memleket maarifini sevenler, bu cetveli birbirlerine göstersinler; ola ki bu yoldan durumun ne olduğu yüksek makamlara, duyurulabilir.

Üniversite Mezunlarına Öğretmenlik

İstanbul Edebiyat Fakültesi Mezunları Cemiyeti bir çalışma programı yapmış. Onun beşinci maddesi şöyle diyor:

– Ortaöğretim öğretmenliğinin yalnızca Fen ve Edebiyat fakülteleri mezunlarına hasredilmesi yolunda teşebbüslerde bulunmak, bu suretle Yarım Yüksek Öğretim Kurumlarına karşı açtığımız mücadeleye devam etmek...

Hadi bakalım, bir mücadele daha!..

Ama doğrusu ben, bu arkadaşları haksız görmüyorum. Eğitim Bakanlığı, sıra geldi bir senelik, sırasında iki senelik bir öğretimle makineden çıkarır gibi hoca çıkardı. Hele o eğitim enstitülerinden bütün bilimleri öğrenip çıkan ve her bilgiyi vermeğe zorlanan meslekdaşlar, kendileri kendi hallerinden şikâyetçidirler. Başka memlekette olsa bu birbirinin zıddı kararları alan terbiye kurmay heyetini çil yavrusu gibi dağıtırlar. "Niye bu yanlış işleri yapıyorsunuz?" dediğimiz zaman "Biz, buna inanıyoruz." diyen dostlarımızın aradan geçen altı yedi yıl içinde hiç bir şeye inanacak halde bulunmadıkları birbirini silip götüren kararlara imza basmalariyla sabit oldu. Bunları söylüyoruz, birşey olacağını umduğumuzdan değil, bundan sonra geleceklere ibret olsun diye... Şu öğretmen yetiştirme işinde üniversitede kendi hesaplarına okumuş gençlere iş vermeyip de yedirip içirerek, yatırıp kaldırarak dünyanın masrafı

edilmek suretiyle on iki ilmi birden öğrettiğimiz gençleri maddî imkânsızlıklardan istifade edip iki veya üç hocalı okullara göndermekte ne fayda mülâhaza edildi? Üniversitenin ilim ve fen mezunları birer senelik stajdan ve meselâ beş yıllık bir vazife taahhüdü yaptıktan sonra niçin öğretmenliğe yetiştirilmezler? Bunları ilkokul öğretmeni yapmağa kalkanlar bile gördük. Yapabilseler, pekâlâ... Fakat Fen Fakültesinde fizik okumuş bir genç, hangi tecrübe ve meslekî bilgi ile ilkokul hocalığı yapabilir?

Bir Bakanın aklına esti, Yüksek Öğretmen Okulunu yok etti. Hem de bu, çift parti zamanında oldu. Yani demokrasi devrinde. Meslek içinde hiç değilse bir feryad duyulmalıydı. Halbuki.. Tıss!. Okulun durağı dağıtıldı. Kitapları tevzi olundu. Kapıya kilid asıldı. Çıt yok. Çıt olsa ne olacak, diyeceksiniz. Hakkınız var. Şu sütunlarda üniversite mezunlarına vazife verilmesinde tutulan usulün bozukluğu ve verilen beyanatın olana uymadığı hakkında bir meslekdaşın mektubunu yayınladık da bu satırlara cevap vermek tenezzülünde mi bulundular? Fakat unutmamalıdır ki, bu aldırmayışlar, birer kurt gibi meslekdaşlarımızı idare edenlerin otoritelerini kemirmektedir. Devrildikleri vakit, içlerinden ancak sarı bir tozun boğucu dumanı çıkıyor.

Yüksek Öğretmen Okuluna bu sene altı mı, yedi mi ne genç alınmış. Neye bu kadar az? Bereket versin, duyduğumuza göre, bizzat sayın Bakan, bu işle alâkalanıyormuş. Dikkat edilmezse onu da atlatırlar. Sık sık soruşturmak ve gidip görmek lâzımdır. Yoksa iş kâğıda binerse vay haline... Nitekim koskoca müesseseyi kapayarak Türk eğitimi tarihine Maarif Hülâgusu olarak geçen halef böyle atlamamış mı idi?

6 Ocak 1954

KÜRSÜ HÜRRİYETİ

Hürriyet mi istiyoruz. Hürriyetler mi?

Tıpkı bu yemek mi istiyoruz, yiyecek şeyler mi? gibi bir soru. Nasıl yiyecek şeyler olmazsa yemek olmaz, hürriyetler olmassa hürriyet de yok demektir. Seçim hürriyeti, geçim hürriyeti, toplanma hürriyeti, yazma hürriyeti, daha bilmem ne hürriyeti deyin.. Dikkat ederseniz hepsi gelip gelip fikir hürriyetinde toplanır. Sözün kısası hürriyet düşünme ile başlar ve ancak düşünme ile devam

edebilir. Medenî memleketlerde fikrin karargahı umumiyetle öğretim ve bilim kurumlarıdır, onların başında da Üniversiteler vardır.

Bütçe Komisyonunda Ankara Üniversitesi görüşülürken bir milletvekili C.H.P.nin malları hakkında son çıkan kanunu derste tenkit etmiş bir profesörün beyanatına dair Rektöre sual sormuş. Bence ne sormuş bu mühim değil. Bir dersin muhtevası hakkında rektöre birşey sorulmuş mu, sorulmamış mı; mühim olan budur. Demokrasi rejimini uygulayan memleketlerde millet meclislerinin komisyonlarında otonom olarak kabul edilmiş üniversitelerin öğretimi hakkında ve derslerde profesörlerin sözlerine dair bir soru sorulduğu görülmüş müdür?

Meselenin ruhu ve düğüm noktası buradadır. Bütün bir millet namına parayı veren meclislerin türlü organları ve tek tek üyeleri elbette bu ilim kurumlarının işlerini kontrol edeceklerdir. Ama hangi konularda? Profesörler derse gelmez, vazifelerini yapmaz, kitap yazmaz tecrübelere devam etmez, verim düşmüş, düzen bozulmuş adam yetiştirilmez olmuş. Milletin parasını boşuna harcatmamakla görevli bir siyasî organ ve onun mensupları elbette bunu sormaz olmaz. Ama bu işler başka filân kanun hakkında falan hoca Şöyle demiş; neye demiş denildi mi, artık öyle bir ilim müesseselerinde otonomiden, fikir hürriyetinden söz etmeğe imkân kalmaz.

Ya bir de öğretim üyesi oraya çağrılsaydı ne olacaktı. Gelmiyiverdiği taktirde ihzaren mi Bütçe Komisyonuna getirilecekti? Geldi, "Ben bu kanunu okuttuğum derste söylediğim şu şu prensiplere uygun bulmadım ve, bulmadığımı anlattım" deseydi ne olacaktı. Yahut "bu kanun hakkında talebem bana sual sordu. Cevap vermese miydim?" diye Bütçe komisyonunda kendini sigaya çeken millet vekilinden istifsarda bulunsaydı ona ne denilecekti. Demokrasi ile totaliter her türlü rejimlerde kanun bakımından müşterek olan nokta şudur:

Kanunlara itaat olunur.

Fakat bir de ayrıldıkları nokta vardır. Totaliter rejimde:..

İtaat olunan kanunlar tenkit edilemez.

Demokrasilerde ise:..

Kanunlara itaat tenkide engel değildir.

Bu böyle bir prensiptir ki sarsıldığı anda fikir hürriyetinden eser kalmaz. Gerekçesine gelince Demokrasi, insanların her zaman hata edebilecek, yalnış yapacak varlıklar olduğunu kabul eden bir rejimdir. Müsamahacı oluşu da esasen bu inanıştan gelir. Çünkü allahtan gelme üstün bir kudreti devlet işlerinde hiçbir insanda var kabul etmez. Kanun yapan meclislerdeki üyeler de insandır. O halde onlar da hata işlerler. Hatalar ise tenkit olunur, ve tenkit yoluyla miktarı azalır.

Kanunlar hatasız olsaydılar hiçbir suretle değiştirilemezlerdi. Halbuki kanun değiştirmede biz rekor kırmışızdır. Meselâ geçen yıllarda Tıp Fakültesi mezunlarına yaptırılacak mecburi hizmet meselesinde şu sutunlarda yazdıklarımızın daha mürekkebi kurumamışken bu günlerde tadil edilmesi söyleniyor. "Zorla hekimlik olmaz" diye karaladığımız o satırlar o zamanki çıkan kanunu tenkitti. Aksine bir kanun çıktığı zaman doğruyu söyledik diye bize bir mükâfat ve yanlışı kabul ettiler diye de kanun vazıına bir ceza veriliyor mu?

O halde bu kanunu tenkit, bir gün o kanunun başından da böyle bir macera geçerse nasıl bir mukabele görecektir? Bunu söyliyen Profesöre nakdi bir mükâfat mı verilecektir ki, bugün kendisinin tecziyesi (cezalandırılması) istenebilsin?

Kaldı ki iktidar olsun muhalefet olsun Üniversitelerdeki gençleri şu ve bu namlarla siyasî tercihler yapmak üzere organize etmektedirler. Öğrencisine bu derecede geniş hürriyet düşünenlerin hocalarından bu kadarcığını esirgemeleri tam çelişmeye düşmek olmaz mı?

Esasen olacak olan oldu. Bu konunun üstünde fazla durmakta fayda yok zarar vardır. Politika iliklerimize kadar işledi. İlmîn nerede bitip siyasetin nerede başladığını artık kaybettik. Bu vesile ile söylemeden geçmeyeyim ki, Hukuk Fakültesi Dekanının komisyondaki konuşmasını gazetelerde okuduğum zaman pek iftihar ettim. Düzgün konuşmuş makul söylemiş diye değil. Böyle olmasını tabiî görürüm. İftiharım cesaretli konuşmuş diye. Hürriyete bu türlü cesur hareketlerle lâyık olacağız. Yerinden, maaşından hatta gölgesinden korkanlarda şahsiyet olamaz ki hürriyet olsun.

Hele öğretimi Hukuk olduğunu zannettiğim Bay Samet Ağaoğlu'nun zihniyet tabiri üstünde durmasını doğrusu hayretle karşıladım. Bu ne tehlikeli sual? Politikacılar fiili neticeleri hesaplamadan hiçbir zaman ağız açmamalıdırlar. İlim adamlarını her vesileden istifade ederek kendi taraflarına çekmek, davalarına inandırmak zorunda olan siyasetçilerin en çetin kontrolcuları, ilim adamları arasındadır.

Her ne ise lâfı fazla uzatmayalım. Fakat şunu söyliyelim ki Kürsü hürriyeti tekin değildir. Ona dokunmamalı.

Üniversitede Kurslar

Üniversitelerin ve Yüksek Öğretim ocaklarının bir vazifesi de bilgiyi yaymaktır. Esasen kanunda da bu prensip ve görev açıkça ifade olunmuştur. İstanbul Edebiyat Fakültesi bu hususta güzel ve faydalı bir misal verdi. Halkın bu rabeti de bu hareketin isabetine teşvik edici bir delil oldu.

Bu arada kuruluşunun 72. yıl dönümünü bizim de candan kutladığımız İstanbul Yüksek Ekonomi ve Ticaret Okulunun gene bir şiir toplantısı yaptığını Gazetelerde görünce içimde beliren tezadı gizliyemedim. O halde Edebiyat Fakültesi de muhasebe usulu hakkında akşam kursları açsa. Halbuki bu yüksek okulumuzun kendi mevzuunda bu türlü resmi öğretim dışı yapacağı ne faydalı işler vardır, bekliyoruz.

Nitekim Teknik Üniversitenin Yüksek Teknik Okulunda harekete geçmesi lâzımdır. Avrupa memleketlerinin çoğunda bu müesseseler, akşam üstleri gece bekçilerinin muhafazasına emanet edilmez; Üniversite tahsili yapamamış sanat adamlarının nazari, ilmî noksanlarını tamamlamak için gelip feyiz aldıkları bir teknik yardım ocağı haline sokulur. İngiltere bu bakımdan örnek alınacak bir memleket, İngiliz numune bellenecek bir öğrenci tipidir.

Bizim, her meslekte en kötü tarafımız kendi kendimizi yetiştirmeye gayret etmeyişimiz; en sakat usulümüz de bu ilerlemelere göre devlette ve özel kurumlarda mensupları rafaha erdirecek yolları aramama da ısrarımızdır. Bu havayı değiştirmek için her cepheden harekete geçmek lâzımdır. Bir defa Devlet hiyerarşisinde barem zihniyetini delmeli, ona göre kanunlar koymalıyız. Özel Müesseseler, çalışanla, kendini her gün biraz daha ilerletenle böyle

yapmıyanı ayıracak bir idare ruhuna varmalıdırlar. Amerika'da bu konular artık metotlu, kitaplı profesörlü birer ilim şubesi haline getirilmiştir. Meselâ İktisat Fakülteleri bu noktaların üstünde durup konferanslar kurslar tertip etseler ya.

Artık Üniversitelerde bilim kurumlarımız, etraflarındaki kale duvarlarını delip dış hayata açılmalı halkla teması kurmalıdır. Ortalığı allak bullak eden şu idrojen bombası hakkında teknik üniversite, Fen Fakülteleri niye bir seri akşam konferansı yapmazlar. Yapsınlar, iyi haber versinler de baksınlar. Vatandaşlar nasıl koşup kendilerini dinlerler. Bir de yeni kobalt mı ne, patlayıcı nesne çıkmış. Gazeteler de bunlar hakkında bir şeyler yazmasalar hiç bir şeyden haberimiz olmayacak.

Üniversiteler sade yüksek bilgililerin değil, biraz da bizim, yani bilgide orta halli vatandaşların değil midir?

17 Ocak 1954

İNTİBAK MESELESİ

Bizim maarif hayatımızda yılan masalı gibi sürüp giden muvakkat tedbirler alınırken her defasında yeni bir şey zannedilen bir olay... (Daha eskisine gitmeyelim, 1942'de) 4357 sayılı kanunun geçici 2'inci maddesiyle aynı yılın haziran 1'ine kadar terfi edip de parasızlıktan kadroları yükseltilemiyen ilkokul öğretmenleri için özel idare bütçelerine 5 yılda 2.000.000 lira yardım. Bu tetbir, senelerin ihmâliyle birikmiş haklı alacakların ödenmesiydi. Bu kanun gereğince 1942'den 46 yılına kadar 2.000.000 lira ilk öğretmenlere verildi.

Aradan bir sene geçti, gene bir intibak meselesi çıktı. Bundan önceki kanunun çözemediği düğümleri çözmek için bu sefer 12 Haziran 1948'de 5.242 sayılı kanun kabul edildi. 3, 4 milyon (lira) daha verildi, beş altıbin öğretmenin alamadığı maaşlar ödendi.

Şimdi yeni bir kanun tasarısı, aynı konuyu halletmek üzere hazırlanıp Büyük Millet Meclisine sunulmuş. Bütçe Komisyonunda konuşuluyor. 7.000.000 lira portresi var. 7.000 kadar ilk 450 kadar da menşei ilkokul öğretmenliği olan ortaokul öğretmeni bundan istifade edecek. Kanun tasarısının adına bir nazar edilsin...

"Milli Eğitim Bakanlığına bağlı İlkokul öğretmenleri ile ilkokul öğretmenliğinden gelerek orta ve yüksek dereceli öğretim müesseselerinde öğretmenlik yapanlardan veyahut Milli Eğitim Bakanlığı merkez ve taşra teşkilâtında çalışanların almakta oldukları maaşların hizmet müddetlerine göre az olanların aylık derecelerinde yapılacak değişikliğe dair kanun tasarısı."

Apaçık görülüyor ki, bu kanun yıllardan beri süregelen bir haksızlığı mesleğimiz içinde ortadan kaldırmak emeli ile hazırlanmış. Milli Eğitim Bakanlığını ve hükûmeti bu teşebbüsünden dolayı şükranla karşılamamak mümkün değildir. Fakat bu tasarıdan iki şey çıkarılmıştır:

1 – Menşei ilkokul öğretmenliği olan ortaokul öğretmenleri.

2 – Maaşı 70 liradan yukarı bulunanlar.

Halbuki bu sütunlarda yayınladığımız birkaç acı şikâyet mektubunun konusu, menşei ilkokul olan ortaöğretim müesseselerinde çalışmakta bulunan öğretmenlerin haklı olarak ileriye sürdükleri bu cihetlerdi.

70 liranın son had olarak alınmasına gelince, zaten malî portesi yuvarlak hesap bir milyon (lira) tutan ve sayısı nihayet 1134 kadar olan bu meslektaşları diğer arkadaşlarından ayırıp terfiden mahrum etmek niçin?

Kaldı ki, bu öğretmen kadrolarına bakıldığı zaman meselâ 40 sene öğretmenlik etmişler arasında bu parayı alacaklar, 4'ü, 5'i geçmemektedir. Bütçe komisyonundaki milletvekilimizin bu noktaları nazara alacaklarını ve meslekdaşlarımız arasında yeniden bir intibaksızlık mevzuu olan bu halleri tashih edeceklerini kuvvetle ümit etmekte ve kendilerinden dilemekteyiz. Aksi takdirde yine boş bırakılmış delikler kalacak; yine haklı şikâyetler devam imkânını bulacak; gene Milli Eğitim Bakanlığı, bir hükûmet meselesi olarak Maliye Bakanlığını rahatsız etmeğe mecbur olacaktır. Bütün pürüzleri bir kalemde silmek, bütün meslektaşları Menderes hükûmetine, Meclis Komisyonlarına ve Meclis Umumi Heyetine minnettar kılacaktır.

İlk Öğretmenler meselesi bununla da bitmiş değildir. Sayısı bugün 20.000 ne yaklaşan Köy Enstitüsü öğretmenlerine dair, bu kanunda bir kayıt yoktur. Onların maaş durumları da ehemmi-

yetle dikkate alınacak bir mesele halinde asılı durmaktadır. Bunların pek azı maaşa geçmiştir. Az bir ücretle sıkıntılı bir hayat geçirenleri büyük bir çoğunluktadır. Bakanlık herhalde bu meseleyi de düşünmekte ve ayrı bir kanun mevzuu olarak tedbirlerini almak için çalışmaktadır. Hükümetin İlk Öğretim için yaptığı Malî fedakârlığı görmüyor, taktir etmiyor değiliz. 1948'de 40.900.000 lira olan tahsisatın 1954'te 91.212.000 liraya yükseldiğini söylemek bu hükme varmak için kâfidir. Neyapalım ki, 3.000.000 yaklaşan, İlköğretim çağındaki çocuklarımızı okutmak, elbette ucuz olmıyacaktır, "Paramız ve kudretimiz olduğu kadarını okuturuz," prensibinin yürümiyeceği, tahakkuk eden demokrasi devrinde, bu işte daha fazla fedakârlık etmek lüzumu açık olarak kendini hissettirmektedir. Bütün bu meselelerin hallini D.P. iktidarının başarıları arasında görmek, milletimiz ve mesleğimiz için en candan dileğimizdir.

Yanlış Anlaşılmasın!

Bundan önceki yazılarımda Milli Eğitim Bakanlığı Merkez Teşkilâtındaki "Vekiller"den bahsetmiştim. Bunların listelerini vermiştim, şahıslarını değil, ancak makamlarını ve durumlarını bahis mevzuu kıldığım bazı meslekdaşlar bu yazılara gücenmişler. Yanlış anlatmış olacağım ki dediklerimi yanlış anlamışlar. Bu satırların yazarı, kamu hayatından ve meslek vazifelerinden tamamiyle çekilmiş bir eski arkadaşlarıdır. Fikirlerini ve görüşlerini, herhangi bir menfaatten, dilekten ve emelden uzak olarak sırf Türk Maarifinin hayrına ifade etmektedir. Kimsenin şahsı ile bir zoru yoktur. Makamlarına da gelecek değilim, hakka şükür, bunların ganisiyiz.

O halde?

Bu iki yazıda bir kanundan bahsediyorum ve o kanunu tenkit ediyorum. Bu nokta anlaşılmayınca bütün o mütalaâları karanlık görmek zaruri olur. Memurları terfi ettirmek için bunlardan herhangi birini yapmadığı bir kadroya alıp kadrosundan bulunmadığı bir işte çalıştırmak doğru değildir, diyorum. Maariften misal verişim, bu sutunların konusu maarif olduğu içindir. Yoksa bu kanun devlet teşkilâtında işlemektedir ve her Bakanlıkta bunun türlü örnekleri vardır. Bu türlü palyatif tetbirler meslekler içindeki sırayı, saygıyı bozar. Hiyerarşi kalmaz. Memurların bir birbirlerine

nisbetler kazanmış oldukları altlık ve üstlük nizam bozulur. Bu fikirlerin neresinde kızılacak ne var.

Esasen Bakanlık erkanının vazifelerindeki ehliyete benim böyle uzak bir kıyıdan temas etmeme imkân yoktur. Ancak Umumî efkara intikâl eden hususlarda, meslekten bir gazeteci olarak mütalaâmı söylemek hürriyetimi daima muhafaza edeceğim de tabiî görülmelidir. Diğer taraftan sütunlarımıza geçen ve geçmiyen meselelerimizde bütün meslekdaşlar va alâkalılar gibi Bakanlıktaki arkadaşların da bu serbest kürsüden fikirlerini söylemeleri her zaman mümkündür. Bir diyecekleri varsa teşekkürle ve memnuniyetle bildirmelerini bekliyoruz.

Unutmadan söyliyelim, son verdiğim listede de bazı eksikler varmış... Seferberlik Müdürüyle Levazım Müdürü. Bunlar da Vekilmişler. Biri Talim ve Terbiye Vekilliğinde üye, biri de Ankara Müzesinde çalıştırılmakta imiş. Daha noksan bıraktıklarım çıkarsa onları da ayrıca meslek efkârına arzedeceğimden şüphe edilmesin.

23 Ocak 1954

DİLEKÇE KOMİSYONU VE ÜNİVERSİTE

Üniversitelerimizin Hukuk Fakülteleri, kanunların tatbikatı tarzlarını ve usullerini gösteren talimatnamelerde yaptıkları değişmelerle nazariyatını okuttukları hukuk kaidelerini tedvin etme tecrübelerini sık sık tekrar ederler. Bu fakültelere devam eden gençler de ilk hukuk stajlarını bilhassa imtihan ve sınıf geçme konusunda geçirirler. Esasen bu staj liselerde başlar. "Döndüm, dönmedim, bir imtihan hakkı daha veriniz" şeklindeki istidalar onların en dikkatli yazdıkları tahrir vazifeleridir. Bu hususta usulu muhakeme temrinleri, yalnız maarif makamlarına verilen istidalarla kalmaz, daha üstün müracaatla tekâmül eder. Nihayet Devlet Şurasına kadar gider.

Liselerde ancak buraya kadar gelebilen müracaatlar, hukuk öğretimine başlandıktan sonra Büyük Millet Meclisine dayanır. Bir meseleyi müdafaa bakımından gençler için kudret kazandıran bu müracaatlar dilekçe komisyonu tarafından dikkatle ele alınır. İncelenir. Gençler Meclise başvurmuş, sıkıntıdaki diğer vatandaşlar gibi dinlenir. Çok kere de gençliğe duyulan muhabbetle de müsbet netice alınır. Komisyonun duygusu üyelerinin kendi tale-

beliklerini hatırlıyarak onlara yardım etmek arzusunda toplanır. Her iki tarafın iyi niyet ettiğine şüphe yoktur. Fakat...

"Fakat"tan önce bunun misallerini verelim. 1946-47 yılında sınıfta kalanlara da o zaman yeni yapılmış yönetmeliğin beşinci maddesinin tatbiki. Bu bir... Karar tarihini yazalım. 5.XII.1947.

Geçici 5. maddenin 1947-48 yılında sınıfta kalanlara da tatbiki. Karar tarihi. 28.XII.1949 Bu iki .. Üçüncüsü mühimdir:

Tek dersten veya üssümizandan kalan öğrenciler hakkında yalnız kaldıkları derslerden imtihana girmeleri hakkındaki karar tarihi 23.11.1950.

Bir dördüncü karar daha var...

Yeni yönetmeliğe tabi birinci sınıf öğrencilerine (bir defaya mahsus olmak üzere) şubat imtihanına girme hakkının verilmesi. Karar tarihi: 19.6.1950.

Şimdi buna benzer bir imtihan hakkının şubatta verilmesi için de yeni bir karar alındığını duyduk. Bu da verdiğimiz misallerin 5 incisi oluyor demektir.

Görülüyor ki, bu hadise karşısında dilekçe komisyonumuz, ister C.H.P. iktidarında olsun isterse DP. çokluğundan mürekkep bulunsun. Gençler için aynı durum muhafaza ediliyor. O halde sebep, değişmiyor, devam ediyor. Buraya kadar mesele yok. Yukarıya koyduğumuz "fakat"ın artık yeri gelmiştir. Muhtar üniversite öğretim üyeleri ile öğrencilerin karşılıklı vaziyetleri fakültenin hukuk konusuna dayanmasına rağmen bir hak işi olmaktan çıkmış, bir terbiye olayı mahiyetini almıştır. Öğrencilerin her yan bakışları, istediklerini yapmamış olan hocalarına:

– İşte size istediklerimizi yaptırdık!

Diye gelirse bunu tabii görmelidir. Yüksek bilim ve öğretim Kurumlarına otonomi verilmesinin bir sebebi de öğretici heyetinin manevi şahsiyetinde cemiyetin terbiye otoritesini tanımaktır. Hocaların yaptıkları talimat hükümleri her hangi diğer salâhiyetli bir merciin kararı ile bozulduğu taktirde, bu otorite sarsılmış demektir. Bir iş bölümü sistemi olan demokrasilerde buna çok dikkat ederler. Cemiyet içinde vazifeleri belli edilmiş türlü organlar bir birlerinin yetkilerine müdahale etmezler. Ettikleri zaman düzen bozulur. Halbuki demokrasi, bir düzen ve nizam rejimidir.

Böyle olduğuna göre bu uygunsuz ahvalin düzelebilmesi için benim aklıma bir çare geliyor. Bilmem hukuk kaidelerine uyar mı? Fakat düşündüm ben başka hal yolu bulamadım. Fakülteler istedikleri kadar ayak diretsinler. "Biz öğrencilerimizi şöyle yetiştireceğiz. Yetişip yetişmediklerini şu şekilde kontrol edeceğiz", deyip dursunlar; onlardan başka merciler, kendilerinin kararlarını bozabildiğine bakılınca bulduğum çare, pek yabana atılacak bir tedbir sayılmaz, sanırım.

Mademki dilekçe komisyonumuz, Üniversite talimatının şu veya bu hükmünü bozup karar alabiliyor o halde Üniversite, hazırladığı talimatnameleri bir istida ile oraya sunsun. Okuyucularımdan bir kısmına lâtife hissini vereceğini tahmin ettiği için açık olarak söyleyeyim ki, bu tavsiyeyi ciddi olarak ileri sürmekteyim. Çünkü yapma kudreti olan, bozabildiği gibi bozma kudreti olan da yapma selâhiyetine haiz olmalı değil mi? Buna imkân görülmüyorsa Üniversite kanununa yeni bir fasıl açılarak imtihan şekilleri oraya konsun. Ve hiç değilse bu yoldan kesinleşsin. Gerek ilim ve terbiye ve gerek kanun adamlarımız, bu ciheti esaslı surette düşünmelidirler. Bu böyle her yıl bir tarafı, yapanların ısrarlarına rağmen, bozulan talimatnamelerle akademik öğretimin sıhhatle devamına imkân yoktur.

Bir başka çare aklıma daha geliyor ama, bilmem icrası mümkün mü? talimatnameleri, son şeklini almadan öğrenci teşekküllerine vermek ve onlardan mütelâa almak. Bu yoldan bir anlaşmaya varılsa bile sonradan yapılacak müracaatlar ferdi olduğu için bu anlaşmalar her hangi bir öğrenciyi bağlamış olmaz ve istidayı basıp yeni bir hak elde etmek üzere ricada bulunmasına mani teşkil etmez. Hasılı çetrefil karışık bir iş. Fakat basit görülmeyecek, hafife alınmayacak değerde bir mesele. Bir nizam bir terbiye meselesi. Bu mütalaaları bazı gençlerimiz nazarında pişmiş aşa su katmak gibi gelebilir. Asla öyle almamalıdırlar, çünkü bir gün onlar da hocalarının kürsülerine oturacaklar. Onlar da buna benzer haller karşısında kaldıkları zaman üzüleceklerdir. Her vatandaş, sade bulunduğu anı ve içinde yaşadığı şartları düşünecek olursa işimiz neye varır? Muhafazasına memur ve mecbur olduğumuz nizam cemiyet nizamıdır; kendi menfaatlerimiz değil...

Okullarda Kar Tatili

Isı sıfırın altında bilmem kaça düştü diye bazı şehirlerimizde okullar tatil oldu. Oldu da ne oldu? Öğrenciler okulda ders okuyacaklarına sokaklara döküldüler. Keyifli, neşeli kartopu oynadılar. Bücürler duymasın pek de iyi ettiler. Bu ne biçim iştir, hava sıcak, tatil; hava soğuk tatil! Eğer bizim okul hijyeni hakkındaki bu Nuh Aleyhisselâm zamanından kalma eskimiş, kokmuş kanaatlerimize her memlekette uyulmuş olsa, meselâ İskandinavya'da, Avusturalya'da, Kanada'da hiç ders okunmayacakmış demektir.

İlim ve irfan için mütedil, ılık, ne titreten ne terleten havaları her zaman nerden bulmalı? Tanrıya şükür memlekette kömür var, fazlasını dışarı bile satıyoruz. Okullarımız kömürsüz mü hayır? Bu eski bir geleneğin, müsaadenizle söyliyeceğim tembel bir alışkanlığın şuursuzca tepmesidir. Çocuklarımız soğuğa alışmıyacaklar mı? Yirmi yaşına gelince onları alıp altı ayı karlar altında hudutlarımızda vatan vazifesi yapmağa göndermiyor muyuz? Korede ısırıcı soğuklara yolladığımız gençler, bir zaman böyle küçük yavrular değil miydiler?

Amerika'yı ziyaret etmedim; Avrupa dağlarında, başlarında kendilerinden bir önder, sırtlarında çantaları, derece sıfırın altında 20-25 bacak kadar çocukların yaya tepelere tırmandığını hayretle ve hayranlıkla gören Türk herhalde yalnız ben değilim. Yurdumuzun tabiatı ve iklimi ne ise yaşamak ve yaşatmak için ona uymağa mecburuz. Çalışmak, öğrenmek, yetişmek ve ilerlemek için sis, yağmur, kar gibi tabii hadiseleri bir nevi maazeret konusu almaya devam edersek ilkbaharın 3 ayı kalır ki, bu müddet zarfında yapabileceklerimizi on iki ayda yaptıklarımıza vurur ve bu toplamı da başka memleketlerin çalışması ve çalışma verimiyle kıyaslandıracak olursak gerçek durum bütün acılığı ile açıklığı ile meydana çıkar. Ondan sonra ört ki ölem!

Yaşamak için herşeyden önce tabiatlâ mücadeleye mecburuz. Bu da küçük yaşta başlıyan alışkanlıklar, temrinlerle olur. Zayıf, hasta çocuklarımız için ayrı tetbirler vardır. Sağlam, gürbüz evlâtlarımız çokluktadır. Kar yağdı, hava soğudu diye o çokluğu niçin okuldan, vazifeden öğrenmek ve yetişmekten mahrum ediyoruz; sebebini anlamak kolay değildir. İkinci Dünya Harbinin en büyük sahsiyetlerinden biri olan Montgomery'nin şu fikrini unutmıyalım.

"İyi kumandan yalnız kafası bilgisi olan değil, dağdan yuvarlanmış bir top gibi, aşağıya düştüğü zaman bu sarsıntıya dayanacak vucudu olandır." Yalnız iyi kumandan mı böyle olmalıdır. Bu günkü sert ve mücadeleli hayata tahammül edebilmek için umumiyetle iyi vatandaş ve iyi insan bu vasfa sahip bulunmalı değil midir?

1 Şubat 1954

YABANCI DİL MESELESİ

Biz, orta dereceli okullarımızda umumiyetle, Galatasaray Lisesinde hususi olarak ve ayrı bir rejimle üç yabancı dilden birini öğretmekteyiz. Bunlar, Fransızca, İngilizce ve Almancadır. En eskisi Fransızca olmakla beraber en az başarılısı da odur. Bunun bir kaç sebebi var. Bizzat Fransızların kendi dillerini yabancılara daha iyi öğretmek için fazla gayret ve muvaffakıyet göstermemeleridir. Yeni ve kolay, rasyonel metodlarla yazılmış dil kitapları azdır. Almanların ve İngilizce konuşan milletlerin öğretme bakımından dillerinin sözleri, gramer ve sentaksları konusunda yaptıkları incelemeler Fransızcada zor bulunur. Hâlâ dil öğretimini bir hafıza meselesi görmekte ısrar eden gelenekçi usul, memleketimizdeki Fransız okullarında devam etmektedir. Halbuki İngilizce ve Almanca için türlü metodlarla yazılmış, öğretimi kolaylaştırıcı, hafızayı cehidden ziyade alâka ve tabiî tecessüs merkezine çeken kitaplar vardır.

Yabancı dil öğretmeni yetiştirmedeki durum da bu müşahademizde yanılmadığımızı gösterir. Okullarımıza daha sonraları girmiş olan Almanca, Birinci Dünya Harbi zamanında; İngilizce ise İkinci Dünya Harbi sıralarında yayılmışlardır. Alman lisesi ve İngiliz, Amerikan mektepleri mezunları, söylediğimiz metodla yetiştikleri için hocalığa geçtikleri zaman öğretme işine daha kolay adapte olmuşlardır. Halen durum, biraz daha düzelmiştir. Fransızca öğretmeni yetiştirmek üzere açılan şubeler verimli olmağa başlamıştır. Kitaplar eskisinden daha iyidir.

Asıl açmak istediğim mesele burada da değildir. Fransızca öğretimi, bu bakımlardan İngilizce, Almanca kolaylığına ermiş olsa bile her üçü için müşterek olan bir durum vardır ki, ortaokul ve liselerimizde ders saatlerinin hayli fazla olmasına rağmen çocuklarımızın büyük bir çokluğunun bu dillerde okuma, anlama kolaylı-

ğını bir türlü elde edememeleridir. Bunda onların çalışmalarındaki kusur payı mahfuz olmakla beraber hepsini öğrenciye, hattâ öğretmene ve kitaba yükletemeyiz. Bilhassa üniversite tahsiline girmiş olanların çektikleri sıkıntılar meydandadır. Bu sıkıntıları bertaraf etmek için yabancı dil mecburiyetini kaldırma düşüncesine kapılanlar bile çıkmıştır. Hattâ bunlar arasında garp tahsilini yapmış bazı profesörlerimize dahi tesadüf olunmuştur. "Ve minel garâib!" diyeceksiniz. Demeyiniz. Bu, olmuştur.

Benim nâçiz düşünceme göre yabancı dil öğretimine musallat olan en tesirli muvaffakıyetsizlik sebebi, öğretilen şeyin kullanılma yerinin olmayışı, yani hayatileşme imkânlarının ona verilmemesidir. Umumiyetle bizde takip edilen öğretme usulü, kısmen konuşturmayı, kısmen okutup anlatmayı vasıta alan katışık metottur. Çocuk sınıfta öğrendiği cümleleri kiminle konuşup tekrarlayacak? Okuyup anladığı cümleleri bir daha nerede, hangi zaruretle görüp hafızasını tazeleyecek?

Çare olarak hemen hatıra gelen şeylerden biri, bu dillerden birini ve meselâ Japonların yaptığı gibi İngilizceyi ikinci dil olarak okullara tamim etmektir. Bu fikir, bizde söylenmemiş değildir ve pek öyle kolayca yabana da atılamaz. Fakat mahzuru, belli bir kültürün tesiri altında kalmaktır ve aydınları bu tek tesirle yetiştirmektir. Biz, Tanzimattan sonra bunun inhisarcı ve tek tarafçı neticelerini pek iyi görmüş ve doymuşuzdur. Üstünde fazla direnmeye lüzum yok. Garp âlemine, aydınlarımızı, hiç değilse üç ayrı kapıdan sokmakta fayda olduğu şüphesiz görünüyor.

O halde ne yapalım ki, bu dilleri öğretirken öğrenciyi yalnız yabancı dillere mahsus saatlerin dar çerçevesinde hapsetmeyip onlarda alâka uyandıracak çekici bir merkeze götürebilelim?

Bir defa şunu söyliyeyim; Millî Eğitim Bakanlığı, özel ilk okulların ikinci sınıflarından sonrakilerinde yabancı dil okutulmasına müsaade etmelidir. Şimdiye kadar bu müsaadeyi vermemekte ısrar tamamile yanlıştı. Okutabilen okutsun. Bunda ne mahzur görülmüştür, bilinemez. Orta ve liselere gelince, ücretlerinin çokluğuna rağmen ecnebi mekteplere gösterilen rağbet, neye Bakanlığın gözünden kaçıyor? Bunun en mühim sebebi, yabancı dil öğrenmek değil midir? Niye ecnebi mekteplerinde yabancı dil daha kolay öğreniliyor?

Bunun cevabı da açıktır: Çünkü bu mekteplerde öğretilen dilin konuşulduğu bir çevre vardır ve çünkü bu okullarda bir takım dersler o dillerde okutulur.

Devlet okullarımızda yabancı dil konuşulan bir çevre yapmak, uydurma bir şey olur ve imkânsız bir istektir. Bunu beklememeliyiz? Yapılamaz. Fakat müsbet bilim derslerinden birini veya ikisini bir yabancı dilde okutmak prensipi üstünde düşünemez miyiz?

Bunların Türkçesini okutan öğretim unsurlarını tamamlamamışken bir de Fransızca, İngilizce, Almanca okutacaklarından bahsetmek, kuru bir hayal kurmak gibi görünürlerse de ilkağızda imkânsızlığı öne sürerek işi kesip atmamalıdır. Çünkü Fransızcadan başka Almanca dersleri konurken de bu türlü itirazlar yapılmıştı. İyi kötü bu dili öğretip duruyoruz. Bu söylediğim şeklin tatbikatında Ankara'daki Türk Kolejinde alınan neticeler, dikkate alınacak değerdedir. Çocuklar, pekâlâ İngilizceyi söküyorlar. Dersleri takip ediyorlar ve bu yoldan dil bilgileri, bir kullanma ve alâka sahası buluyor.

Ben tabiî bu sütunlarda müşahhas misaller vermiş olmakla beraber nazarî bir takım tavsiyeler yapıyorum. Bakanlığın elinde her türlü vasıta ve imkân var. Bu cihetleri inceletebilir ve esaslı bir karara varabilir. Bugünkü haliyle yabancı dil öğretimi, verilen emeğe (her iki taraflı: öğreten ve öğrenen için), sarfedilen paraya rağmen pek az verimli bir şekilde sürüp gidiyor. Hoca, kitap ve çalışma unsurlarını aşan bir tarafı olduğunu görecek zaman gelmiştir, sanırım. Geçmiştir demeyişim, işi oldu-bittiye bağlamakta vazifeli meslekdaşların kendilerini mazur hissetmemeleri içindir.

İmtihana Giremiyen Veliahd

Öğrencisi olduğu Üniversite, Japon veliahdını imtihan hakkından mahrum etmiş. Genç talebe, İngiltere Kraliçesinin taç giyme töreninde bulunmuş, oradan Amerika'ya, Afrika'ya uzanmış; fakat bu gezinti ona pahalıya mal olmuş; Üniversitenin aldığı kararla İmtihana girme hakkını kaybetmiş!..

Bizde büyük adamların büyük mevkilerde bulunan adamların demek istiyorum- çocuklarını çok kere etraf, babalarına yaranacağız diye şımartırlar, perişan ederler. Bunu bilen Sultan Mecid, Tanzimat devrinde yeni açılan bir okulun imtihanında bulunmuş

ve hocalara bu hususta uyandırıcı şeyler söylemiş; kendi çocuklariyle yani, şehzade efendilerimiz hazretleriyle diğer çocuklara eş muamele yapılmasını ferman etmiştir.

Demek Uzakşark, Yakınşarkın tersi!... Öğretme müessesesi, şehzadeye, hem de veliahd olan şehzadeye imtihana girmeme kararını dayayıveriyor. Ne tuhaf insanlar var, ne tuhaf memleketler var? İnsan düşündükçe hayretten hayrete düşüyor. Şimdi Japon meclisinde Dilekçe komisyonu yok mu, acaba? Bâri zavallı genç, Üniversite kararını bozdurmak için oraya müracaat etse!...

Amerikan Kongresinin Terbiye Dersi

Devlet Başkanımız, Amerikan Kongresinde nutuk söyledi. Türkçe söyledi, pekâlâ da etti. Anlamadan dinlemek bize mahsus değil ya, biraz da Amerikalı dostlarımız, bunu talim etsinler!... Benim dokunacağım nokta burası değil!... O, bizim köşemizin konusundan uzak!.. Bizim sütunlarımız öğretim, eğitim işlerine, terbiye meselelerine açıktır.

Gazetelerde okuduk: Sayın Bayar, salona girdiği zaman Amerikalı Kongre üyeleri, hep ayağa kalkıp onu böyle karşılamışlar. Gene bir tuhaflık daha! Amerikalılar, öyle seremoni, Babıâli üslûbu nezaket bilmezler ve sevmezler diyip dururlar. Halbuki bu incelik niçin?..

Herhalde D.P. tarafından B. M. Meclisinin devlet başkanlarına ayağa kalkmamak için alınmış karardan haberleri olmasa gerek!.. Çünkü "kendi partisinin kendi devletine baş yaptığı vatandaşa kendi arkadaşları ayağa kalkmazlarsa bizim kalkmamız Türk usulüne göre bir nezaketsizlik olmasın!.." diyip yerlerinde oturulabilirlerdi.

Amerikalı dostlarımıza hemen söyliyeyim ki (ancak onların yaptıkları Türk geleneğine uygun olanıdır.) Bundan sekiz yıl kadar önce demokrasinin bizde tecelli eden celâl, sıfatı böyle bir kararın alınmasına sebeb olmuştu. O zamanki muhalefet fazla ateşli idi. Şimdiki daha uysal olmalı ki, kendi partisinden olmıyan Devlet Başkanına o ayağa kalktı da onu seçenler ayağa kalkmadılar.

Sözün kısası, muhalif - muvafık bir yere devlet başkanı girdiği zaman orada bulunanlar elbette ayağa kalkarlar. İçimizde bu terbiye kaidesini henüz öğrenememiş olanlar varsa Amerikan kongresi üyelerinden ders alsınlar!...

5 Şubat 1954

DOSYA VE ARŞİV

Tanzimattan bu yana büyük bir derdimiz: Devlet Dairelerinde hafıza..... Ondan önce kayıtlar adamakıllı muntazamdır. O devir başlarında da şöyle böyle sürüp gitmiş. Fakat yeni harfler çıktığından ve hele bazı yangınlar bir çok evrak ve vesikanın köküne kibrit suyu ektikten sonra müşkülât baş göstermiştir. Daktilolarda ince renkli kâğıtlara yazılan yazılar bir müddet sonra okunmaz hale gelmektedir. Hususiyle yersizlik, muntazam tutulmuş bile olsa Dosyalar iyice yerleştirilmediği için 3 - 4 yıla ait bir işin belgelerini bulmak hemen hemen bir çok resmi dairelerde imkânsız olmuştur. Bu meseleyi ciddi olarak ele almanın zarureti her an duyulmaktadır. Devlet binaları yapılırken bu cihet düşünülmez. Ankara'da bir büyük ve toprakaltı kısmı derin ve hesaplı yapılmış bir "arşiv sarayı"na şiddetle ihtiyaç vardır. Bina yapma ve binaya para sarfetme fobisinden artık beyinlerimizi kurtarmalıyız. Yapısız medeniyet olur mu? Ama duyulan, vay efendim milletin dişinden tırnağından arttırılmış paralarla muhteşem binalar yapılır mı? Bu fukara köylünün ayağından ayakkabısı yokken taş binalara dikilen paralara yazık değil mi? gibi itirazlardır. Halbuki bunlar sadece demagog lâflarıdır. Adam kandırır ve kandırmak için söylenir. İhtiyaç oldukça elbette devlet bina yapar. Yapmayıp ne iş görecek. Elbette binaya para sarfolunur. Sarfetmez de ne ister? Bunda milletçe isteyeceğimiz cihet vergi olarak ve hakiki manasıyla dişimizden tırnağımızdan arttırıp verdiğimiz paraların çalınmadan israf edilmeden millî ihtiyaçlara harcanıp harcanmadığını bilmektir. Hastahane, Okul ve diğer devlet daireleri bu ihtiyacın esaslı konularıdır. Umumi Arşiv binası ve bütün devlet dairelerinde yapılması zaruri özel arşiv daireleri bu ihtiyaçlardan biridir.

Garp memleketlerinde gezenler merak edip arşiv dairelerini görmüşlerse işin ehemmiyetini kolayca taktir ederler. Hafızasız insan olamıyacağı gibi arşivsiz devlet olamaz. O ne intizam ve bina-

larda o ne ihtişamdır. Arşiv mütehassısları Hususi itina ile yetiştirilmiş bilgili, tecrübeli adamlardır. Her günümüz bir gün sonra tarih oluyor. Bu durmadan yürüyen dalgalar iyi zaptedilmezse bütün olaylar, unutmanın denizinde kaynayıp giderler.

Bu noktayı böylece belirttikten sonra arşive konacak belgelerin toplanması ve saklanması meselesine gelebiliriz. Mesele gerçekten mühimdir. Memurlarımızın en çok sıkıldıkları dosya aramak ve dosyadan evrak aramaktır. Hemen her dairede ayrı bir sistem, çok kere sistemsizlik hakimdir. Dairelerde bu işe uzun yıllar emek vermiş, tecrübeli memurlar her hangi bir sebeple buralardan ayrıldılar mı, uğranılan güçlük büsbütün artar. Çünkü belli bir sistem içinde çalışılmamıştır. Bileni gidince acemi olanlar tam bir karanlığa düşmüş gibi olurlar. 1952 yılında yaygınlaşmış iki broşür ancak bu son günlerde ele geçti, ve beni çok sevindirdi. Bunların ikisini de Milli Eğitim Bakanlığı neşretmiş. Allah Razı olsun. Biri, desimal dosya sistemine ait esasları anlatıyor. Bakanlık Genel Evrek Müdür vekili Bay Asım Ayas tarafından hazırlanmış, diğeri bu sisteme göre dosya usulü ve tatbikatı. Bay Ayasın kitabı, Amerika Milli Savunma Bakanlığının bugün kullandığı usul üzerine yazılmış. Birinci Dünya harbi içinde işin çoğalması dolayısıyla dosya tutma işinde büyük güçlüklere uğramış. Onlu sistem üzerine birçok teklifler almış. Fakat bu kitapta teferruatı anlatan şekli kabul etmiş.. O zamandan beri tatbik edilen bu usul ancak 1943'te tekemmül etmiş ve usul son şekli bu yılda neşredilen rehberle tesbit olunmuştur. Şimdi Bakanlık Merkezinde ve derece derece bütün teşkilâtta bu sistemin tatbikine başlanılmış. Bu hususa dair bir de tamim gördüm. O da işi pek iyi anlatıyor. Fakat bu tatbikatın doğru ve tam işleyip işlemediğini Bakanlık ciddi olarak kontrol etmezse ne bu broşürler ne o tamimler ve emirler hiç bir fiili neticeye varmaz. Behemehal bunları kontrol etmeli ve ettirmelidir. Bunun için Teftiş Heyetine bunun mütehassısı olanlardan veya olmak üzere yetiştirileceklerden sırf bu çalışmaların mürakabe ettirmek üzere, bir iki müfettiş almalıdır. Arasız takip yapılmadıkça bütün bu teşebbüsler nazari kalmağa mahkümdur. Başlanmasını memnuniyetle gördüğümüz ve müteşebbislerini tebrik ettiğimiz bu tetbir üstüne Bakanın dikkat ve himmetini bekliyoruz.

İki Kaybımız Daha

Gazetelerde Haşim Hakarar'ın ölüm haberini görünce içim sızladı. İstanbul Yüksek Ekonomi ve Ticaret Okulunun en eski öğretim unsurlarından biri olan bu meslekdaşımız kibarlığı, ciddiyeti, vazifesine bağlılığı daha kendini talebe ve arkadaşlarına sevdirecek diğer vasıfları ile olgun bir insan, bilgisi sağlam ve geniş bildirme kudreti üstün bir hoca idi. Merhum sade bizim öğretim çevremizde tanınmış değildi. Avukatlık dolayısıyla daha yaygın şöhretin sahibi idi. İstanbul avukatları onun şahsında tarafsız ve ciddi bir arkadaşlarını bulmuş olacaklar ki, evvelce uzun zamanlar başlarında bulunmasından memnun oldukları merhumu son yıllarda gene Baro Reisliğine seçmişlerdi. Bu münevver uyanık arkadaşımıza tanrıdan rahmet; muhterem ailesine bütün meslekdaşlarına ve öğrencilere baş sağlıkları dileriz.

İkinci kaybettiğimiz meslekdaşımız Haşim Hakarar gibi adı duyulmuş bir hoca değildi. Hayatında dersinden, talebesinden evinden gayrı herşeye mütevazu ruhunu kapamış afif sevimli çalışkan bir tarih öğretmeni... Arif Hoca. Bizim gibi emekliye ayrılmış, son zamanlarda kendisine hiç rastlamadığım bu vazife aşığı arkadaş eminim ki, mahrum kaldığı sınıf havası ve okul çevresinin hasreti içinde gözlerini hayata kapamıştır. Öğrenip öğretmekten başka bir davası, etrafına hayretmekten ve faydalı olmaktan gayrı hiç bir emeli olmıyan Arifin ruhu, muhakkak bir kuş kadar hafif tanrısına uçmuştur. Genç öğretmenlerimiz bu türlü mahviyet ve vazife kahramanlarını mesleklerinde başarının öğrekleri olarak taktirle ve hürmetle tanımalıdırlar. Biz de onun hayırlı ruhunu analım.

Bu arkadaşlarımız gibi daha kaybettiğimiz meslekdaşlarımız vardır; haberimiz olmuyor. Bu habersizlik, bir bakıma iyi de oluyor. Onların ölümleriyle biraz da biz hayatlarımızda bir şeyler kaybetmiyor muyuz, üzülmüyor muyuz? Acıları yüreklerimizi yakmıyor mu? İsmail Habip onlardan biri değil mi? Habip, hoca olarak Maarifte tecrübeli bir hoca, idareci olarak mühim bir kıymetti. O da öldü. Hayatta kalanlar için ölümlere acımak yetmez. Onları kıymetleriyle anmak, hizmetlerini söylemek eserlerini incelemekte vazifelerimizdir. Bakanlığın yayınladığı İlk Öğretim dergisinde ba-

zan buna dair yazılara rastlıyoruz. Fakat emekliye ayrılan, yarım asra hizmet etmiş meslekdaşları veya büsbütün kaybettiğimiz arkadaşları meslek çevrelerine daha etraflı olarak tanıtabilir ve tanıtmalıdırlar.

13 Şubat 1954

EZHERDE TAHSİL

Büyük Millet Meclisinde Camii Eşherde okuyan Türk çocuklarının tecil meselesi hararetli tartışmalara sebep oldu. Ben, burada işin bu tarafını değil de başka bir cephesini kısaca ele almak istiyorum. Kahire'de koskoca bir Üniversite, o Üniversitede iyi bir edebiyat Fakültesi vardır. Arapça öğrenmek ve islâm dinini incelemek istiyen çocuklarımız pek kıymetli ilim adamlarının hocalık ettiği bu bilgi yurtlarına gitmeyip de niye Esheri tercih ederler? Eğer bu üstün tutuş orada talebeye verilen bir kaç Mısır lirası için ise pek yazık, o yardımı Cumhuriyet hükûmeti kendilerine yapar. Yok, sebep bu değil de orta çağdan kalma eski öğretim usulüne rabet ise buna acımama elden gelmez. Çünkü gidip görüp Eshere üniversite demek imkânsızdır.

Bu söylediklerimin doğruluğunu anlamak istiyenler garptaki şarkiyat alimlerinin nasıl ve nerede yetiştiklerine baksınlar. Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesine muhterem hocamız Necati Lugal'den sonra getirilen zatın gene öyle muhterem Arapça ve Farsça Profesörü Bijokmann olduğunu unutmasınlar. İslâm Ansiklopedisindeki ecnebi isimlere bir göz atsınlar. Kaybedilen zamanlara, köhneleşmiş usuller içinde geçen gayretlere acı duysunlar. İşin kolayı dururken gücüne heveslenmesinler. Kaldı ki, bizim İlâhiyat Fakültemiz ne güne duruyor? Eksiği varsa tamamlansın, orada tefsir, hadis gibi dini dersleri pekâlâ şahsiyetli insanlar okutmaktadır. Profesör Tanci öyle otoritelerden biridir. Meseleyi bu işi yakından bilenler bir de bu yönden görüp incelemelidirler. Muhakkak olan şurası: Bizim din bilginine ihtiyacımız var, yobaza değil...

Zorla Hekimlik

Bu başlık bu sütunlarda bir kere daha görülmüştü; bir yıl kadar önce malum kanunla "Mecburi hekimlik" olamazı anlatmak için yazılmıştı.

Kimse aldırmadı. Kanun çıktıydı, o zamandan bu yana geçirilmiş tecrübe bir defa daha gösterdi ki bu türlü tetbirlerle ciddi ve ferahlatıcı bir netice alınamıyor. Akıllı bir Milletvekilimiz, bu kanun hükmünün kaldırılmasını teklif etti. Sağlık Bakanımız, tetbirde isabetsizliği itiraf etti. Meclis de bu teklifi kabul edip işi selâmete kavuşturdu.

Şu Arapça darbı meseli niye Türkçeye çevirip resmi makamlara asmazlar bilemem.

Men cerrebel - mücerreb halled bihin nedâme; Tecrübe edilmiş şeyleri tekrar tecrübe edip de pişman olmak niçin?

Bu kaideye bir başka misali, bir milletvekilimizin bu kanunun müzakeresi sırasında ateşli duygularla vecde gelip doktorları cehenneme göndermesini de gördük. Daima sıhhatte olsunlar, herhangi bir uzuvlarının rahatsızlığı halinde cehenneme giden hangi hekim geri döner de kendilerine bakar. Kendilerine bakmadığı gibi diğer hastaları da tedaviye koşar mı? Al sana Türk Tabipler Birliği Konseyi, arkasından Tıp Fakültesi Talebe Cemiyetinin protestoları... Değil millet kürsüsünde insan kendi kendine iken bile böyle gönül kırıcı şeyler söylememeli.

Herhalde netice iyi oldu, bundan başka bir teselliye muhtaç değiliz. Genç doktorlarımızı cehenneme gönderen milletvekilimiz de bu defa onları cennete göndermek suretiyle bir tarziye verir ve o mesele de ortadan kalkar.

Yeni Kayıplarımız

Hekim meselesi derken iki mühim meslekdaşımızı düşünmemek mümkün mü? Dr. Hüseyin Kemal Pilevnelioğlu, Dr. Salim Ali Dilemre birbirinden kıymetli iki tıp hocası. Bunları da kaybettik. Biri Bakteriolojide öbürü daha eski bir emekli olarak patalojik anatomi ve adli tıpta üstat; biri araştırma, biri anlatma ve öğretme adamı, biri sert, biri yumuşak, fakat ikisi de kendi sahalarında hizmetler etmiş birçok talebeler yetiştirmiş profesör. Biri muayyen bir konuda ihtisası ile diğeri geniş, dallı budaklı kültürü ile gençlere yüksek birer bilginlik örneği idiler. Pek tabiidir ki, Ankara ve İstanbul Tıp Fakülteleri bu iki kıymetli rüknünün hatıralarını anacak, yaptıkları işleri söyleyip yazacak ve gelecek nesillere onları emanet edecektir. Her ikisine de Tanrı rahmet eylesin.

Bir üçüncü meslek kaybı da Profesör Sadrettin Celâl Antel'dir. Şahsiyetinin ilim tarafından çok siyasî cephesiyle tanınmış bu bakımdan aleyhinde çok söylenmiş bu fani de öldü gitti. Kariyerinin başlangıcında solcu yazılarıyla görünen Sadrettin Celâl öğretim mesleği içinde kendi sahasında bir bilgi kıymeti idi. Senelerce Yüksek Öğretmen okulunda ve Edebiyat Fakültesinde pedagoji okuttu. Test usulünün ilk deneme teşebbüsleri onundur. Ölüm, hataları tashih sevapları teşhir eder. Vazifesi başında hayatını bitiren Profesöre allahtan mağfiret ve rahmet dileriz.

Üniversite ve Basın

Son günlerde gazeteler İstanbul Hukuk Fakültesindeki bir Profesörlük seçimi dolayısıyla Üniversite meselesini hararetli surette ele aldılar. Tabii iyi birşey. Çünkü 1945'den beri Üniversite ancak siyasî vesilelerle baskı altına alınmış fakat asıl ilmî çalışmaları bakımından ciddî bir kontrol görmemiştir. Basında çıkan tek tük makalelerle herhangi bir murakabe (denetleme) olamaz. Ya böyle bir toplu bonbardıman yapılmalı yahut ikinci yolu söylemeye bir türlü dilim varmıyor.

Dilim varmıyor şunun için.

Üniversitelere yaşama imkânını ve parayı veren Büyük Millet Meclisinde yapılmasını beklediğimiz asıl murakebe bir türlü tahakkuk edemiyor. Bunu ya iktidar ya da muhalefet yapacak. Halbuki ne iktidar ne muhalefet, buraya yanaşmıyor. Sebep, malum; Halbuki Siyasî mülâhaza ve kaygular üstünde memleketin bu ilim ocaklarını bütün millet adına göz altında bulundurmak, yüksek Meclisin vazifeleri arasındadır, kanaatindeyiz. Halbuki murakebe konusu derste söylenilmiş fikirler olunca ilim ve kürsü hürriyeti endişesi galip geliyor ve, hep bir ağızdan böyle bir murakebe istemiyoruz diye bağırmaya mecbur ediliyoruz.

Sayın Millet Vekilleri için meselâ şöyle sualler sormak, zannederim her bütçe müzakeresinde mümkündür:

1 – ..... Fakültesinde derslerinin kitapları yokmuş.:. Şu kadar senedir kürsü işgâl eden profesörler niçin kitap yazmıyorlar.

2 – ..... fakültesinde derslerin profesörleri bir sömestirde gelmeleri icap eden şu kadar dersten ancak şu kadarına devam etmişler, niçin?

3 – ..... fakültesinde ..... filan filan profesörler tazminat aldıkları halde kanuna göre şu kadar saat fakülteye devam mecburiyetinde bulunurlarken bunun yarısına bile devam etmemişler; sebebi?

4 – Dışarıda başka işi olduğu halde tazminat alan profesörler var mıdır? Bunlar nasıl kontrol edilmektedir?

5 – Öğrenciler, filan filan kitapların pahalılığından şikâyet ediyorlar. Hususi olarak bastırılan bu kitapların fiatları, Üniversitelerce bir incelemeye tabi tutulmuş mudur?

6 – ... üniversitesinin ... fakültesinin ..... şubesinde asistan kadar profesör vardır. Bu kadro dolgunluğu ve ahenksizliği doğru görülmekte midir?

7 – ... fakültesinde ... profesörlerin uhdesinde birkaç kürsünün birden bulunması bir zaruret neticesi midir. Bunun düzeltilmesi imkânsız mıdır?

8 – ..... üniversitesinde kimler devlet parası ile tetkik seyahatine gitmişler. Bunlardan hangileri dönüşte tetkikat neticelerini bildiren raporlar vermişler. Yahut tebliğler yapmışlardır? Bunlar neşredilmiş midir? Edilmemiş ise neşre lâyık görülmediklerinden midir?

9 – ... Fakültesinde ... enstitülerinin bütçede tahsisatı ve kapıları üstünde adlarını gösteren güzel yazılı levhaları bulunduğu halde ... seneden beri hiç bir neşriyatı ve iç çalışması olmamıştır. Acaba niçin?

10 – Geçen Bütçede yayın için aldığınız para neydi, ne kadarını harcadınız ve bu harcadığınız para ile de hangi eserleri bastınız?

Bu sorular, fazla araştırma yapmadan aklımıza gelip buraya kaydediverdiklerimizdir. Bunların ne demek istediklerini bilhassa üniversite öğretim kadrosundan gelerek politikaya girmiş olan milletvekillerimiz pek iyi taktir ederler. Her zaman böyle vazife yapmak fırsatı ele geçmez. Bütçe müzakerelerinde kendilerini dinlemek istiyoruz.

20 Şubat 1954

MUHTARİYETİN TARİHİ VE İSTİKBALİ

Profesör Hıfzı Veldet Velidedeoğlu'nun Üniversite muhtariyeti hakkındaki güzel makalesini bilmem okudunuz mu? Gazetemizde çıkan yazısında Sayın Profesör önce muhtariyetin bir tarihini yapıyor ve bunda şöyle diyor:

"Demokrat partinin kendi tüzüğüne, Üniversitelerin yalnız ilmî değil, aynı zamanda idari muhtariyetinin de gerçekleştirilmek için madde koyması üzerine devrin iktidar partisi daha evvel davranmak istedi. İşte adı geçen kanunla gerçekleştirilen Üniversite muhtariyeti bu politik hareket neticesinde doğdu.

Sayın Profesör, cüretimi affetsin, Üniversite muhtariyetinin doğuşu buyurduğu gibi olmamıştır. Muhtariyet kanununun hazırlanmasında kendisinin de taktirle adını zikrettiği eski Rektör Ordinaryüs Profesör Sıddık Sami'ye soracak olursak işin gerçeğinin şimdi söyleyeceğim gibi ceryan etmiş olduğunu öğrenirler. Muhtariyet meselesi ile bu kadar vukuflu bir alâkası olan Velidedeoğlu arkadaşımızın bunu bildiğini sanırdım. Herhalde o zamanki hadiseleri unutmuş olacaklar.

Muhtariyet kanunu daha Demokrat Parti doğmadan önce doğmuştu. Hareket, o devrin Milli eğitim Bakanı tarafından İstanbul Üniversitesi rektörü Dr. Tevfik Sağlam, İstanbul ve Ankara Fakültelerinin bazı Profesörlerin böyle bir tasarıyı hazırlamaya davet olunmalarıyla başlamıştır ve siyasî bir amilden ziyade ilmî bir ihtiyaçtan çıkmıştır. Demokrat parti kurulduktan sonra tüzüğünde pek yerinde olarak konulan muhtariyet maddesi umumi efkâra bildirildiği sıralarda muhtariyet kanunu tasarısı olup biten şekliyle Başbakanlık makamına sunulmuştu. İşin hakikati ve doğru tarihi budur. Onu ifade ederken hiç bir siyasi mülâhazanın bu kalemin sahibine tesir etmiş olmadığını dikkatle temin etmek isterim. Hakikatlerin ne Halkçısı ne Demokratı olmaz. Hakikat hakikattır. İster Halkçı ister Demokrat ona herkes hürmet etmeğe ve sadık kalmaya kendini mecbur hissetmelidir.

Eğer hukukçu, arkadaşımız, "Muhtariyet Kanununu, Demokrat Parti kurulup tüzüğüne bu husus konulduktan sonra iktidar Partisi tarafından çıkarılmıştı". demiş olsaydı buna birşey denilemezdi. Halbuki muhtariyetin bir politik hareket neticesinde

doğmamış, ondan iki üç yıl önceki bir hareketle başlamış olduğu ne zaman arzu edilirse kendilerinden sorulacak o işte gayret sarfetmiş Profesör arkadaşların şahadetleriyle meydana çıkabilir. Bu cihetin üstünde fazla durmadan diğer noktaya geçeceğim.

O da şudur ki, hukukçu dostuma hatırlatmaya bile lüzûm yoktur, sadece bir fikri açıklamak zaruretiyle söyliyeceğim: Demokratik rejimlerde tenkit ve murakebe edilmiyen ne bir şahıs ne bir müessese mevcut değildir. Son zamanlarda matbuatımızın İstanbul Hukuk Fakültesine yönelttiği tenkitler ister haklı ister haksız olsun, bu söylediğimiz kaidenin bir tatbikatından ibarettir. Onu siyasî çevrelerde muhtariyet aleyhtarlığının ortaya çıkmasına kadar götürüp kuşkulanmakta bir sebep yoktur. Muhtariyet, tenkitten Üniversiteyi istisna etmez. "Biz muhtarız, istediğimizi yaparız." zehabına teveccüh eden bu tenkitlerin, bilhassa bu müesseseler için uyarıcı olduğundan zerrece şüphe yoktur. Muhtariyet kanunu gibi bu tenkitler de Üniversitelerimizin tekâmül kanununa tâbi oluşunun bir safhasıdır. Geçen haftaki yazımızda zikrettiğimiz on maddelik sorularda hiç mi doğru taraf mevcut değildir? Onları, hususiyle yüksek murakebe vazifesiyle görevli olan Büyük Millet Meclisi sorumlu şahıslara sorarsa bunun muhtariyete dokunur tarafı vardır denilebilir mi? Demokrasiden sonra ve eski iktidar zamanında sayın arkadaşımızın da pek yerinde söylediği gibi bazı baskılar yapılmıştır. Bugün, artık bunu da görmüyoruz. Bütçe Komisyonunda bir iki siyaset adamının Ankara Hukuk Fakültesinde verilmiş bir ders dolayısıyla sorduğu sualler bütün münevver çevrelerde şiddetli bir tepki ile karşılanmadı mı? Şu halde Türk efkârı, Üniversite Muhtariyetini artık tabiî ve zaruri görmektedir. Buna dokunulamaz.

Yazıya geçmemekle beraber üniversite muhtariyetinden şikâyet edenler arasında siyasî adamlardan çok Sayın Hıfzı Veldet'in öğretim arkadaşlarının bulunduğunu kendisine gizlice haber vereyim. O da bu fikirde olanlara tesadüf ettikçe kendilerine bindikleri dalı kesmemelerini gizlice ihtar etsin. Her müessesemiz gibi üniversitelerimizin de her bakımdan noksanları vardır, olacaktır. Tenkide dayanma huyunun en olgun örneklerini bu yüksek ilim müessesesinin mensuplarında görmek arzumuzu samimi karşılamalıdırlar. Kürsülerinin kale duvarları içine çekilip alemi tenkit etmek kolaydır. Biraz da bu kalelere edilen hücumları savunmaya him-

met etsinler ve tenkit konusu olan cihetlerini düzeltme gayretini göstersinler. Üniversitelerimizden beklediğimiz budur; kızmak ve darılmak değil.

Geç Bir Anlayış

Bundan oniki yıl önce Milli Eğitim Bakanlığının geniş bir programla, içinde bulunduğumuz harp şartlarının zorluklarına rağmen, teknik eleman yetiştirmek üzere giriştiği büyük hareket, artık kabul edilmeğe başlamıştır. Halbuki bu müesseseler için neler söylenmemişti? İşletme iktisadı o zamanları bunları pahalı bulmuşlar, garpta yetişmiş bir kısım aydınlarımız bu işleri bizim yapamıyacağımızı yazılı raporlarına geçirmişler talebeyi yabancı memleketlere göndererek yetiştirmenin en pratik yol olduğunu ileri sürmüşlerdi. Hatta bir zamanlar Genel Kurmayın bu hususdaki arzusunu imkânsız gören Maarif Vekilleri bile zuhur etmişti. Hadiseler bu görüşleri artık yalanlamaya başlamıştır.

Geçen yıl Sanat Enstitülerine 4.000 öğrenci kaydedilmişken bu sene bu rakam 10.000'e varmıştır. Davanın alehtarlarını bile sevindirecek bir rakam. "Vay efendim, bu kadar hocaya, bu kadar büyük binaya, bu kadar pahalı malzemeye ne ihtiyaç var? Milletin parasına yazık değil mi?" diyenler acaba nerdeler? Ah o köstekçiler. Bunları dinliyenler makûl ve hakikate uygun görünen alimane mütalâalara bakıp ne kadar kolay aldanırlardı. Zaman ve hadiselerin hükûmleri herşeyden daha adil.

Haftada 44 saat ders ve atölye ça'ışmasına mecbur edilen öğretmenlerle çifte öğretim yapılan okullarla bu iş yürümez. Bu yıl ilâve 300.000 liralık bir ödenek verilmiş. Bu para ile hiçbir şey yapılamaz. Bu rabet karşılanamaz. Yeniden bir büyük proğram hazırlamak lâzımdır. Memleketimizdeki medenî ve ekonomik gelişmeye uygun ölçüde teknik eleman yetiştirme için ikinci bir hamleye ihtiyaç vardır. Temkinli ve dürüst Milli Eğitim Bakanı meslekdaşımızdan bu yolda da etraflı ve ciddi hareketler bekliyoruz.

Bu arada Teknik Üniversitenin bir teknik okul açmak hususundaki teşebbüsünü unutmıyalım. Her halde Bakanlık bu teşebbüsü elindeki imkânlarla desteklemiştir. Bu mütevazı sütunlarda telkinine çalıştığımız hayırlı işlerden biri de bu olacaktır. Teknik

Üniversitedeki arkadaşları candan tebrik ederim. Nitekim o telkin konularından olarak Yüksek Ekonomi ve Ticaret okulu için yaptığımız pratik tavsiyelerin Gelenbevi okulunda tatbik edildiğini öğrendiğim zaman ne kadar sevinmiştim. Yapmak daima yapmak; doğru, ciddi ihtiyaçları karşılayan yeni yeni işlere girmek. Kim ne söylerse söylesin, yapmaya devam etmek. İşte ileri ve gelecek Türkiye bu yapıcı ruhtan doğacaktır.

26 Şubat 1954

ÖĞRETMENE HÜRRİYET

Tirebolu'da 15 günde bir gazete çıkar. Senelerdir bunu parasız pulsuz, bin sıkıntı içinde orada çalışan bir ilköğretmen çıkarır: Arif Ünal. Ben bu gazetenin devamlı okuyucularından biriyimdir. Yazıları mesleğe dairdir, meslektaşlarım dertlerini aksettirmeğe şikâyetlerini duyurmaya çalışır. Bir çokları haklı ve yerinde olduğu gibi, tabii böyle olmıyanları da vardır. Fakat ne olursa olsun bu türlü bir yayın organının varlığı meslek için, memleket için bir kazançtır. Çünkü söyliyenden değil, susandan çekinmeli. Bu gazete ile hiç olmazsa o bölgede öğretmen söyleme imkânını buluyor. Sıkıntılarını, istediklerini dile getirebiliyor. Bu bir rahatlıktır.

Son sayısında gördüm ki, gazetenin sahibi olan öğretmen Milli Eğitim Müdürlüğünü ve İlk Öğretim Müfettişlerini tenkit ettiği için disiplin kuruluna verilmiş. Disiplin Kuruluna Vali başkanlık ediyor, 5 üyesi var. Biri de Milli Eğitim Müdürü İlk Öğretim Müfettişi ile Müdür toplantıya gelmemiş. Vali Lise Müdürü, daimi encümenden bir zat, bir baş öğretmen bulunmuşlar ve gazete sahibi öğretmeni Müdürlük makamını ve şahsını meslek içinde küçük düşürmek üst makamları kötülemek ve bu suretle meslek mensuplarının ihtimadını sarsmakla suçlandırmışlar, müdafaasının alınmasına karar vermişler.

Her şeyden önce şunu söyliyeyim ki, Basın vasıtası bilhassa devlet teşkilâtına mensup vatandaşlar tarafından idare edildiği zaman otoriteyi sarsmamak ve sarstırmamak için her iki tarafın çok dikkatli olması lâzımdır. Bu meselede disiplin komisyonunun suç gördüğü hususlara hangi yazılar not olarak alınmış, gösterilmediği için bir mütelâa yürütmemiz mümkün olmuyor, fakat resmi makamların hareketi apaçık görülmektedir. Doğrusu bunda, devlet

tarafından vazifeli olanları daha temkinli daha idareli görmek isterdik. Gazete sahibini memleketin idare başı olan sayın Vali pekâla çağırtabilir, onu bu konuda uyandırır, nasihat verir ve kanunî takibe uğrayacağını söyler uslubunda aşırı bir davranış varsa düzeltmesini kendisinden isterdi. Hatta bunu amirinin Milli Eğitim Müdürünün yanında yapabilirdi. Sanmam ki, böyle babaca bir ihtar karşısında o öğretmen taşkın bir hali varsa düzeltmeye razı olmasın.

Bunun haricinde, gazetesinde tutar da 1952 - 53 ders yılında kaç öğretmene üstün başarı mükâfatı verildi? 4274 ve 4357 sayılı kanunlara göre kaç öğretmen ceza gördü, kaç öğretmen nakle tabi tutuldu diye bir sual açabilir. Bunun gizli neresi vardır. Şu üç beş rakamı meslek gazetesinde neşredecek olurlarsa kıyamet mi kopar? Eğer hakikatte kıyamet varsa varsın kopsun. O zaman daha yüksek maarif makamları işe el kor. Meseleyi incelettirir bu suretle ört, bas edilmek istenmiş bir yolsuzluk meydana çıkarılmış olur. Bundan niçin çekinmeli, idareli bir amir vilâyet içinde, hatta geniş bir bölgede böyle bir yayın organı ile ihtilâfa düşeceğine ondan istifade etmeli, ona yardım etmelidir. Yapmıyorsa kabahat kimdedir?

Nitekim komşu bir vilâyet bunu yapmıştır. Aynı gazetede Ordu Vilâyetinin Maarif işlerinden beğenilerek bahsedilmektedir. Halkevi tamir edilmiş, güzel bir çocuk kütüphanesi açılmış. Çocuklar memnun, veliler memnunmuş. Müfettişler öğretmenlere baş olmakta onların işlerini kolaylaştıracak tetbirleri almakta imişler. Öğretmenler birliğinde Edebiyat ve Musiki geceleri tertipleniyor. Meslektaşlar burada toplanıp hem eğlenceli, hem meslek bakımından istifadeli zamanlar geçiriyorlarmış. Bu gazete buna benzer haberleri ve görüşleri niçin kendi vilâyeti için yapmasın?

Demokratik rejimde muvazeneler esastır. Demokrasi bir ahenk sistemidir. Memleket içinde her makam her meslek her fert bu muvazenenin devamına hizmet edecek şekilde hür olacaktır. "Ben Müdürüm o benim maiyetimdedir. Ne emredersem yaptırırım o hiç bir suretle sesini çıkaramaz." usulü samimi olarak bırakılmalıdır. Hele bizim mesleğimizde çünkü terbiye, zorlama yolu ile değil. İnandırma, alıştırma ilgi uyandırma yoluyla ham insanı pişkin insan haline getirmektir. Müdür öğretmeni sıkıştırdı mı, Öğretmen çocuklara musallât olmada kendini haklı görür. Bunun tecellisi sille tokattır. Nitekim bu olmuyor mu?

Onun için her iki taraf temkinli, yumuşak, kinsiz ve hınçsız hareket etmesini bilmeli. Ceza yoluyla değil, uyarma ve anlaşma yolu ile işin halline bakmalı. Hudutları belli bir hürriyet öğretmenin meslek hayatına hakim kılınmazsa ellerine verilen küçük yavruları yarın o manada hür vatandaş olarak kimler yetiştirecektir? Öğretmen, cemiyetin hamurunu yoğuran insandır. Bırakın söylesin fena birşey söyleyeceğinden çekinmeyin.

Gene Tatiller Meselesi

Çocuklarımızın okullarda sanıldığından çok az okumakta oldukları hakkında matbuattaki yazılar bir araya toplansa güzel edebi bir kitap meydana çıkar. Ben Maarif Vekilinin yerinde olsam bunu yaparım. Merkez teşkilâtındaki Maarif amirlerine, dışarı Maarif idare ve mensuplarına dağıtırım. İbret olsun diye kendimde bunları dikkatle okurum. Okumağa vaktim olmazsa okutup dinlerim.

Ama diyeceksiniz ki Bakanlıkta müdürler, aday namzetliği için memleketlerine gidip, siyasî faaliyetlerde bulunuyor; olsun onun Milletvekili olmayıp geri dönecekleri elbette bulunacaktır. Geçenlerde bir iki öğretim Müdürünü arayayım dedim; bir de ne göreyim, Vekillerin vekilleri daireleri idare ediyor. Mayısa kadar bu böyle gidecek çaresi yok.

Şu meşhur tatiller.... Ailelerden, meslektaşlardan bu konuda hayli mektup aldım. Onlarda çocuklarının az okutulmasından yanıp yakılıyorlar. Hakları da var. Kendim de bu mesele için sağdan, soldan soruşturmalar yapmaktan kalmıyorum. Geçen akşam bir dostumun pek iyi yönetilen bir ecnebi okulundaki çocuğuna sordum:

1 – Ne zaman mektebe başladınız?
2 – Ne zaman Tatil oldunuz?

Yavrucak, bu soruların cevabını verdi:
1 – 24 Eylül 1953'de derse başlamışlar.
2 – a) Cumhuriyet Bayramı 4 gün tatil
b) Yıl Başında 19 gün tatil
c) Grip tatili 15 gün tatil
d) Karne tatili 8 gün tatil
46

3 – Bundan sonra 23 Nisan 1 Mayıs, 19 Mayıs tatili olacak 9 günde bunlara ..... etti 55

4 – Cumaları öğleye kadar okurlarmış, demek haftada Cumartesi ve pazar tatil 2,5 gün oradan. Bunun tutarı da 80 gün eder. 55+80=135

5 – Haziran başında dersler kesileceğinden "135'i 240'tan çıkarınca kalır mı 105 yaptığımız hesapta bir birine girmesi ihtimali olanlar için 30 gün ilâve edelim. Bol bol 135 gün okuma.

Hesabını verdiğim okul, tabii paralı, yatılı ücreti yuvarlak hesap, şu bu masrafı ile beraber 2.000 liradır. Bu okumanın günü gelir 15 liraya.

Elbette biliyorsunuzdur. Dersler 45 dakika bu çocuklar ne zamanda ne öğrenirler. Resmi okulların durumu bunlardan daha iyi değil midir? Bunu ciddi olarak ele almak lâzımdır. Memleketimizde bulunan meşhur İngiliz terbiyecisi Richard Livingtone, benim bu hesabımı görürse her halde 25'te başlanmasını tavsiye ettiği hayat eğitimini 50 yaşına yükseltir.

2 Mart 1954

MAARİF BÜTÇESİ HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELER

Büyük Millet Meclisinde Bütçe bu sene sürat rekorunu kırdı. 1953 için acele derken 1954 bütçesi daha süratli çıkınca geçen yıldan özür dilememiz lâzım geliyor. Milletvekillerimizde bunda pek haksız görülemezler. Malum ya devrenin sonu yeni seçime gidiliyor. Şimdiden durumu kestirmek hayli güç. Seçimin ucu geçime dokunuyor. Bu bütçe müzakerelerinde kısalığından şikâyet edemiyeceğimiz ancak Başbakanın nutkudur. İçinde felsefi ve hukuki mütalâalar da bulunan nutuk doğrusu on gün sürmüş bir bütçe müzakeresine yakışırdı. Her ne ise biz bunları bırakıp Maarif bütçesine gelelim.

Maarif Bütçesinin okunması müzareresinden daha uzun sürdü diyebiliriz. Maarif için muhalefetler de pek dişe dokunur birşey söylemiş sayılamaz. Muhalefette maarifle yakın alakalı kimse kalmadı gibi birşey. Tarakçıoğlu C.H.P den DP.ye geçmeseydi belki o bir iki nokta üstünde dururdu da hiç değilse bu yoldan mesleğe bir hizmeti dokunurdu. Fakat o zamanda nice müşkülü yenip

zorla parti değişmesini yapmasaydı Maarif Komisyonuna başkan olabilir miydi? Ne olsa biz, bu işleri öğretmen ve terbiyeci gözü ile görüyoruz. Oysaki bu gibi nazik siyasi meseleleri başka gözle incelemek lâzım. Ona da halimiz vaktimiz müsait değil. Haydi bunu da geçelim.

DP. Maarife para vermede gerçekten cömert davranmıştır. Teşekkürden başka bir şey denilemez. Bu dört yıllık iktidarında maarif takımından ona tevcit edilecek en esaslı tenkit konusu "imam işi" öğretime gösterilen müsamahadır. Benim yerimden pek kımıldanabildiğim yok, fakat köylere kadar giden doğru sözlü vatandaşların anlattıkları bu halin devam etmekte olduğunu göstermektedir. Eski harfli öğretime rağbet gönülden rahat edebileceğimiz şekilde henüz önlenmiş değildir. Hele üçüncü sınıftan sonra kızlar ilkokulda hissedilir derecede azalmaktadır. Nitekim ilkokul mezunlarının sayısı da eski senelerin nispetine vurulursa fazla bir artış göstermediği buna delâlet etmektedir. İşin bu cihetine ayrıca geleceğiz.

1954 Bütçesinde maarife ayrılan ödenek 264.274.737 liradır. Geçen yılın ki 235.289.339 lira idi. Üniversite ödenekleri bunun dışındadır. Duyduğuma göre Mecliste muhtelif konulara birbuçuk milyon lira daha zam yapılmış. Tahkik edemedim. Geçen seneye nispetle bu yılda 29.000.000 bir artış vardır. Bu rakamları dairelere göre tahlili olarak verelim.

1 – Yüksek Öğretim:

Geçen yıl 4.651.181. Bu yıl: 4.814.493

2 – Orta Öğretim:

Geçen yıl : 36.698.637. Bu yıl : 38.712.919.

Orta Öğretim meselesinde bir noktaya dokunacağım. O da bina, yer, laboratuvar ve deneme çalışmaları işidir. Son beş altı yıl içinde pek çok Ortaokulun açılması, esaslı zorluklar doğurmuştur. Bunu takdir etmiyor değiliz. Fakat Lisenin verimi sayı bakımından bir artış göstermediği gibi kalite itibariyle de fazla bir ilerleme göstermemektedir. Üniversite ve diğer yüksek okullardaki öğretim üyeleri ile yaptığım temaslar bana bu intibaı vermiştir. Belki yanılıyorum. Aksi vaki ise alâkalılar bu kanaatlerini Umumî efkâra duyursunlar. Muhakkak olan şurası ki, liselerin pek çoğunda binalar

ya kifayetsiz ya eskiyip devamlı tamir görmedikleri için harap olmak yolundadırlar. Hele labaratuvarı çok yerlerde, sınıf gibi kullanılmakta ve müşahade kabiliyetini arttıracak deneylerin yapılmasını imkânsız kılmaktadır. Bunun başlıca şartı serbest yerdir. İş dönüp dolaşıp gene binaya gelmektedir. Gelen Amerikalı uzmanlar da bizim teorik tarafımızı değil, pratik öğretimdeki noksanımızı haklı olarak tenkit ediyorlar. Bu ciheti ciddi olarak ele almalıdır.

3 – İlköğretim:

Geçen yıl ... 148.519.438. Bu yıl : 146.786.517.

İki yılın ödeneği arasında 1.727.919 liralık bir düşme var. Bunun sebebini tahkik ettim. Bir taraftan eğitmenlerin tasfiyesi diğer 2300 Köy Enstitüsü mezununun bu yıl doğrudan doğruya maaşlara geçirilmeleri imiş. Bu konuda da köy okulları yapımından ziyade yapılmışlarının onarımı meselesine dokunacağım. Sabit olmuştur ki, yeniden okul binası yapmak, işi halletmiyor. Aradan üç beş sene geçince onarılmayan okullar kullanılmıyacak hale geliyorlar. Çok dikkat ve daimi murakebe istiyen bu husus, göz yumulmıyacak kadar mühimdir.

4 – Mesleki ve Teknik Öğretim:

Geçen yıl : 32.404.635. Bu yıl 40.168.831

Burada 7.764.196 liralık bir artma var pek memnun olunacak bir şey.

Geçenlerde de söylediğim gibi, bilhassa Erkek Sanat Enstitülerine rağbet bizi çok sevindiriyor. Bu öğretimde öğretmen, yer ve vasıta çok mühim. yeniden bir esaslı 10 yıllık proğrama ihtiyaç vardır. Palyatif tetbirlerle bu düğüm çözülmez. Bu işe behemehal bir Amerikalı bir müşavir getirmeli, tabii tecrübeli olacak bu zatın dediklerini dinleyip dinleyip harekete geçmeli. Memleketteki endüstri gelişmesinin muhtaç olduğu ve olacağı unsurları şimdiden düşünmek lâzımdır.

5 – Güzel Sanatlar.

Geçen Yıl : 3.446.544 Bu yıl : 4.062.309.

Maarifimizin bu şubesi pek derin bir keşmekeş içindedir. Para artmış ne çıkar. Adamını ve adamlarını bulup işleri bir düzene sokmak lâzımdır. Sayın Bakana bu öğretim şubesiyle daha yakın-

dan ilgilenip tedbir aramasını dostça ve memleket işi olarak yürekten tavsiye ederiz.

Bundan sonraki fasıllarda ehemmiyetli bir değişme yoktur. Teşkilâttaki meslektaşlarımıza ve onların başındaki arkadaşlarımıza başarı ile bu paraları sarfetmelerini dileriz. Yayın Müdürlüğüne ait biraz söyliyeceklerim var ama başka zamana....

Harun Hoca

İstanbul Öğretmen Okulu deyince Sâtı beyi hatırlamamak, acı tatlı hatıralara rağmen onu saygı ile yadetmemek mümkün müdür? Öğretmen Okulunun Meşrutiyetteki gelişmesine Sâtı beyin hizmeti, her halükârda unutulmıyacak kadar mühimdir. Onun bu müesseseyi ideal bir şekilde kurup yürütmesinde beraberine aldığı insanlar memleketimizde ayrı ayrı birer kıymetli şahsiyet olmuşlardır. İhsan Sungular, Seracettin'ler, Tarihçi İhsan Beyler (Beybaba) ve Harun Reşit (Kocacan)lar hafızalardan silinebilir mi? Pek yakında Harun beyimizi de kaybettik. Harun Bey, sınıfa, karatahta ve tebeşirden başka birşey getirilmediği zamanda tavukları, horozları sokan adamdır. Her vakit iyimser mizacı ve güler yüzü talebesine inşirah ferahlık veren bu anadan doğma terbiyeci yarım asır Türk maarifine hizmet etmiştir. Kim kime, duın duma. O da geldi gitti. İhsan Sungu'ya yapabildiğimiz, bir ilkokula ismini vermek oldu. Müsteşar olmasaydı belki bu da hatıra gelmezdi. Vah bize, vah bize... Bu kadar talebe yetiştirmiş olmak bile yetmiyor. Ne olur, onun için kendisini ilerki nesillere tanıtacak bir kitapçık olsun çıkarabilseydik?

"Tedrisatı İptidaiye" mecmuası Maarif tarihimizde bir dönüm köşesidir. Orada Harun Beyin tatbikat dersleri çıkardı, onların çekiciliğini şimdi bile hatırlıyorum. Buraya, çocuk ruhunu ve tecessüsünü çok iyi bilen Harun Bey konuşma tarzında numune dersleri yazardı. Yeni harflere çevrilip basılsa bu gün bile hocalarımız onlardan istifade ederler. Seneler oluyor, birgün Anadolu içlerinde teftişte idik, beraber ilkokullardan birinin ikinci veya üçüncü sınıfına girdik, öğretmen sığırdan, öküzden bahsediyordu çocuğun biri sordu:

– Öğretmenim koçun boynuzu varda niye koyunun yok? ...

Fıkara öğretmen afalladı. Birşeyler söyledi ama nafile. Hoş çocuk bunu bana sorsaydı ben de aynı hale düşerdim. Harun Hoca, işi tatlıya bağlıyarak bunun sebebini pek iyi anlatıvermişti. Sınıftan çıktıktan sonra kendi başından geçen bir hikâyeyi de bana anlattı. Bir gün tatbikat dersi veriyormuş, Attan bahsediyormuş, çocuğun biri, muallim bey, at niye durduğu yerde başını bir aşağı bir yukarı sallar diye sormuş. Harun Hoca, bunu ömründe bir kere düşünmemiş. Ne cevap vereceğim diye ecel terleri dökmüş. Sevgili Harun Hoca; şimdi onun hiç gülmeden hikâye anlatışını, Hasankale'de çermike nasıl girdiğini acı acı tekrar yaşıyorum. Tanrı sana da rahmet eylesin, aziz meslekdaşım.

9 Mart 1954

MAARİFTE PROĞRAM

Dostum bir Profesör B.M.Meclisinde Maarif Bütçesi müzakere edilirken bulunmuş. O, anlattı Milletvekilleri, karar almışlar. 5'er dakika konuşuyorlarmış. Bunu pek aklım almadı Milletten toplanan paraların nerelere ne şekilde sarfedilmesini murakebenin en canlı cereyan edeceği bütçe müzakerelerinde konuşanları karara bağlayıp dakika ile hudutlamak doğru olur mu bilmem. Çünkü konuşanlar Milletvekilleridir. Yani milletin avukatları; onun adına haklarımızı korumak, vazifeleri olan vatandaşlarımız. Her neyse. Profesör Sadri Maksudî söz almış belki bu kürsüye son çıkışı, 5 dakikayı aşarsa mazur görülmesini mukaddeme olarak ifade ettikten sonra Maarifte proğramsızlıktan haklı olarak şikâyet etmiş.

Profesör arkadaşımı dikkatle dinledim. Aramızda hemen 30 seneye yakın bir hukuk olduğu için buna dayanarak şöyle dedim.

– İki gözüm 1939'da toplanan ilk Maarif Şurası tutanakları bir kitap halinde çıkmıştır. Hiç eline geçip şöyle bir karıştırdın mı? Elcevap:

– Hayır!

– Bu ilk Şurada Maarif meseleleri her cephesi ile enine boyuna incelenmiş, 3 - 4 komisyonda mesleğin yetişkin adamları bulunmuş, her bir komisyon kendi mevzuunda bir rapor hazırlamış, onlar da birleşip bir "Maarif Planı" tanzim edilmiştir. Proğram ve müzakereler, koca bir kitap halinde neşredilmiştir. 1939'dan son-

raki 7 - 8 sene zarfında da tatbik edilmiştir. İlk Öğretim davası, Teknik ve Mesleki Öğretim işleri, Kültür ve Müze işleri, hatta neşriyat işleri, Üç sınıflı ilkokulların kaldırılıp 5 sınıflıların kurulması ve başka hususların hepsi orada vardır.

– Afedersin ama hiç haberim yok!

Kıymetli bir ilim adamı olan bu hukukçu Profesörle yaptığım bu konuşmadan başka türlüsünü Sayın Sadri Maksudi'den de beklemeyiniz; o kitabı okudunuz mu? diye eğer rastgelirseniz, tecrübe için kendisine sorunuz.

Okudum! derse, ne bileyim aklımla vicdanımdan başka birşeyim kalmadı ama makbule geçtiği takdirde onları da kendisine bağışlarım. Verilen emekleri, sarf edilen gayretleri, alınan kararları, gerçekleştirilen hareketleri ne politika dışında ne de politika içindeki porfesörlerimiz bile bilmez ve, bilmeden konuşurlarsa proğram olmuş ne olacak olmamış ne olacak?!

Maarif proğramından önce "Nizamı Alem" meseleleriyle uğraşanları programa sokmak lâzım. Koca Ziya Paşa, kabrin pürnur olsun. Her devrimize uyan şu beyitin rahmetle anılmana kifayet edecek sıhhattedir...

Onlar ki, verirler laf ile dünyaya nizamât.

Bin türlü teseyyüp bulunur hanelerinde.

Sayın Sadri Maksudî gücenmesin. Bu beyti şahsi bir tenkit kastiyle zikretmiş değilim. Hepimiz böyleyiz.

Proğram işine gelince; proğram ancak devam alışkanlığı olanlar için bir kıymettir. Bizde işlerin, Yaz – Boz kaidesi, tatbikatı olmasından gayrı bir mukadderi olmuş mudur? Yüzlerce yetkili bilgili, tecrübeli maarifçinin (ki bunlardan pek mühim şahsiyetler bugün hakkın rahmetine kavuşmuştur ve maarif teşkilâtının ehemniyetli yerlerinde o türlü adamlarımızın kıymetinde olanlar azalmıştır), bir araya gelip yaptığı proğram elbettè bir, hiç değildi. Mükemmel mi idi? Şüphesiz ki, hayır!

Fakat eksik yerleri tamamlanabilir, zaman aşımı ile bugün gerçekleşmiyecek yerleri düzeltilebilirdi. Bunlar yapılmadı, yüzde yüz unutuldu ve yüzde beşyüz bir köşeye atıldı. Eminim ki, bugünkü Bakanımız bile boş zamanında o kitabı dikkat gözü ile şöyle bir

okumuş değildir. Okumuşsa özür dilerim, ve kendisinden çok kendimi tebrik ederim. Kaç kere yazdım. Gene yazayım; şu dört yıl içinde memleketimize beş altı mühim Amerikalı Maarif Uzmanı geldi. Hani raporları? Ancak hoşa giden bir ikisi yayınlandı. Nerededir dişe dokunanları? Işık, sınıfta sağdanmı gelmeli imiş, soldan mı? Bunu ve benzerlerini, artık Türk Maarifinde bilmiyen kalmamıştır. Fakat Gazi Eğitim Enstitüsü Özel Eğitim Bölümünde, Köy Enstitüleri için:

– Doğru ve pratik iyi bir şey yapmışsınız. Onu da yıkıyorsunuz. diyen Amerikalı Profesörün fikirlerini kim işitti? Bu fikirleri kime işittirildi?

30 yıldır bu proğram hikâyesini dinleriz. Ben doğrusu bundan ümidi kesmişimdir. Proğram, herhalde bizim mizacımıza uymıyan bir şey ki yapar, bozarız. Bozduktan veya büsbütün attıktan sonra yapmanın ne kıymeti olur.

Şu klâsiklerin tercümesi işine bakın. Pekâla, proğramı da vardı ve, adam gibi yürüyordu da. Netice? Malum! ... Türk Klasiklerini basacağız dediler. Hangi Türk bundan memnun olmaz? Bekledik fakat ondan da bir sahife olsun göremedik. Neyazık ki, lâfının rüzgârı, doğru dürüst işliyen bir teşebbüsün canına okudu. Ama zavallı Türk aydını ne Türkünü ne yabancısını bulup okuyamaz oldu. İşte Proğram. Ele alınmadan, evvelce ne olup bitmiş araştırmadan istediğiniz kadar proğram yapınız. Hiç bir faydası yoktur.

Açık ifade edeyim ki, bu bir parti, hatta rejim meselesi değildir. Kim gelirse gelsin, kim giderse gitsin, netice aynıdır. Aynıdır. Çünki kendimizi bir takım fikirlere ve prensiplere uyacak surette yetiştirmediğimiz için kendimizden sonrakileri de bu yolda yetiştiremiyoruz. Her halde bu hususta da terbiyeye kendi nefislerimizden başlamamız icap ediyor. Dercengi-evvel (ilkağızda) kendimizden başkasını beğenmemek hastalığımızı tedavi ettirmeliyiz. Tecessüslerimizi olmuş ve yapılmışlara yöneltmedikçe kendimizle kimi mukayese edebiliriz? bilmiyoruz. Fecisî bilmediğimizi de bilmiyoruz. Malum a eskiden bilmemezliğin bu türlüsüne "Cehli mürekkep" derlerdi. Yani farkında olmayışın koyusu.

Yok diyenlere kesin olarak söyliyeyim ki, Türkiye'de şu anda bir "Maarif Proğramı" vardır. Hatta dışına çıkmak istedikçe kendini kabule zorlıyan bir proğram ve bilhassa plân komisyonunun ra-

poru görülmiye ve incelemiye değer. Düşünülmüş tedbirler, hattâ öğretmen sayılarında gerçeğe uygunluklar hayret edilecek şekilde isabetlidir. Ne olsa aradan, şöyle, böyle 15 sene geçti. Elbette bunlarda eskimiştir. Kim ne eskimiyor ki, fakat asıl doğru milli hareket, onu atıp kimin ve kimlerin yaptığına bakmadan hükûmlerini incelemek, dikkatle gözden geçirmek, eskimiş yerlerini alıp yeni hükümler koymak; devamı faydalı görünenlerini bırakıp gerçekleştirmeye çalışmak! İşte tek ve çıkar yol budur. Devam, böyle sağlanır.

Böyle yapılmadığı taktirde kimse, arzu ve emniyetle devlet işinde çalışmaz. Vazifeli olanlar "Benim arkamdan gelecekler bunları bozduktan sonra ne diye kendimi yorayım?" der ve işi oluruna bırakır. Millet ve devlet hayatında bundan daha zararlı bir ruh hali yoktur. O zaman işler, kopmadan yürüyemez; Millî vijdanın hazinesine düşünceler, tasarılar ve emeller birikemez. Cemiyet hayatı, günlük bir yaşamadan ibaret kalır. Proğram, düşünülen bir istikbali hale getirmek demektir. O halde şuuru bu mertebede olanlar istikbale nasıl hakim olabilirler.

13 Mart 1954

LÂUBALİ ÖĞRETİM

İkinci Dünya Harbi başlarında iki büyük vapur Britanya Adalarından kalkmış Kanada'ya gidiyordu. Bu vapurların yolcuları yalnız çocuklardı. Anaları, babaları anayurtta kalmış okul çağındaki çocuklar..... Yolculuk tehlikeliydi. Nitekim bu gemilerden birini Alman Denizaltılarından atılan bir torpil deldi. Gemi battı ve bu yavrucuklar okyanus sularında can verdiler. Bu ölümlü seyahat niçin yaptırılmıştı? Çünkü bu çocuklar anayurtta her gün, her saat mbalar altında olan İngiliz topraklarında okuyamıyorlardı. Onları tahsilden yoksun bırakmamak için kardeş memleket Kanada'ya gönderiliyorlardı; orada güven içinde öğretimlerine devam etsinler diye ... Ya bu fedakârlık niçin di?

Kuvvetli düşmana karşı, Fransa'nın çökmesinden sonra tek başına direnen İngiliz, niçin ve kimin için savaştığını biliyordu. O biliyordu ki, bütün bu ölümler ve yoksulluklar gelecek nesil içindi. Uğruna dövüştükleri çocukları tahsilsiz ve terbiyesiz ot gibi kendi kendilerine bitecek şekilde bırakırlarsa bu fedakârlıkları neye ya-

rardı. İstikbâl onlarındı, bu küçük varlıklarındı ..... Eğer o günkü yetişkin nesil, babaları, anaları tarafından hayata yetiştirilmemiş olsaydı vatanlarını öyle cesaret ve maharetle savunabilir miydi?

Aynı harbin içinde, hiç bir yerden tecavüze uğramadığımız halde okul binaları kışla ve okul öğretmenleri, az kalsın asker ediliyor ve, her dereceli okullar kapatılıyordu. Devrin Başbakanı ve eski bir Maarif Vekili olan Milli Savunma Bakanı bu fikirde idi. Şimdi adı söylenmiyen o zamanki Milli Eğitim Bakanı dayandı, Devlet Başkanına baş vurdu ve o da işi bütün ehemmiyetiyle ele aldı da harpsiz, harp içindeki o yıllarda Türk çocuğu okulsuz ve öğretmensiz kalmadı. Acı ama hakikat budur.

Aynı duygu türlü vesilelerle tepmektedir. Çocukları, okullarında en az kalan memleket galiba biziz. Hava sıcak olur okullar paydos! Kar yağar, soğuk basar; okullar paydos! Grip olur okullar paydos. Bir büyüğümüz bir yere gider veya bu yerden döner okullar paydos. Bayram paydos, kandil paydos, dinlenme haftası paydos. Paydos oğlu paydos.

Bunun adına düpedüz, lâubali öğretim, derler. Amerikalı uzmanlar asıl bunları görsünler ve hastalığın temel sebebini yani, ciddi öğretime inanmama durumunu incelesinler. Yoksa bütün öğretmenlerimiz en son metotları öğrenseler de ne faydası olacak. Tatbike vakit olmazsa bu bilgiler bu maharetler neye yarayacak. Yazımızın başına aldığımız söz, henüz Umum Müdürü - Vekil olarak bile - tayin edilmemekle beraber her dereceli okullarda ve yaygın bir halde tesirini icra etmektedir. Sayın Bakan kimi isterse, gözü kapalı, buraya getirebilir. Muvaffak olacağından bir zerre şüphe etmesin.

İstanbul Milli Eğitim Müdürü, Bakanlığa müracaat etmiş ikinci dinlenme tatili yapılmasın diye ricada bulunmuş. Bakanlık her halde son günlerin vücut yorgunluğunu dikkate almış olacak ki, tatilden öğrencileri mahrum etmek istememiş. Ama öğrenci velileri Müdürlüğün fikrinde; Bakanlığın değil. Esasen memleketin bazı yerlerinde çift öğretim olduğuna göre bir kısım çocuklarımız, günün ancak üç üçbuçuk saatında okulda bulunabiliyorlar. Hesap yapmışlar, önce tesbit edilen ve sonradan zuhurat kabilinden meydana çıkan tatil günleri toplanırsa bu seneki öğretim, 151 gün kadar ediyormuş. Çıkarınız 365 günden, 214 gün hava cıva....

Senede hiç değilse öğrenci 250 gün okulda bulunmalı. Zaten ders saatleri en fazla 50'şer dakika. Hoca ne okutacak, Öğrenci ne öğrenecek.

Çünkü bu 50 dakikanın başından ve sonundan da bir kısmı girip çıkmaya gidince ne kalır, 40 dakika. Bu hale göre elektronik beyinlerden bulup evlâtlarımıza dağıtmaktan başka çare yok gibi görünüyor. Şüphe edilemez ki, bu derdin davasını sorumlu makamlar bir gün düşünecekler. Yahut zaman ve olaylar onları düşünmiye zorlıyacak. Böyle kutsal bir gün gelinciye kadar "Laubali öğretim" metodunu mütehasssısları madde madde tesbit etseler de okutup istifade etsek.

Tıp Bayramı

14 Mart, bizde garp usulünce ilk Tıp öğretim ocağının açılması gününe rastlar. Yıllardır, Ankara ve İstanbul'da hekimlerimiz bu günü kutlarlar. Bu senede aynı günde Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde İstanbul Fen Fakültesi salonunda bu tören yapılmıştır. Yapılmış ama iki tarafta da törenler hadisesiz geçmemiş. Ankara'daki hadise siyasî, İstanbul'daki tarihî.

Siyasiyi geçelim, tarihiye bakalım. İstanbul'daki törende zaten 50 kadarı Tıp Fakültesi öğrencilerinden olan altmış, altmışbeş dinleyiciye mühim nutuklar söylenmiş. Tabii metinlerini görmedik. Yalnız Sayın Dr. Osman Şevki Uludağ'ın nutku bu törenin zamanında yapılmadığı iddiasını ileri sürdüğü için Tıp Fakültesi Dekanı Sayın İhsan Şükrü'nün salondan çıkmasına sebep olmuş. Talebesi, hocalarının çıkmamasını rica ettikleri zaman cevap vermek mecburiyetinde kalacağını ileri sürerek özür dilemiş. Pek güzel! Cevap verseydi ya.

Ben hekim değilim ama bunun cevabı var sanırım. Dava nedir?

– Bizde hekimlik Sultan Mahmud'un İstanbul'da açtığı Tıphaneden önce vardı. Sultan Orhan zamanında Bursa'da açılan bimarhane (hastahane) ve diğer eserler bunu gösterir. Bu günü bırakıp o günü kutlayalım.

Dava kısaca bu değil mi? Öyle ise şöyle bir kıyas yapabiliriz:

– Tarihimizde Cumhuriyetimizden önce Türk devleti vardı. 29 Ekim 1923'ü bırakalım; Osmanlı Devleti'nin istiklâl gününü; onu

da bırakalım, Selçuk Devleti'nin kurulduğu günü, hatta onu da bırakıp daha eskilerinden birini kutlıyalım.

Böyle şey olur mu? Kutlamak isteniyorsa eskisi de kutlanır ve pek de yerinde bir şey olur ama şu tıbbiyenin açılışı Türk Tıp Tarihinde bir dönüm noktası değil midir? Bu günü bayram bellemiye neden muarrız olmalı anlamadım. Bununla beraber her iki iddiada bulunanların bayramlarını beraberce kutlayıp işin içinden çıkmak en doğrusu.

Ruh Hastalıkları

Önümde 650 sahifelik koca bir cilt. Ankara Tıp Fakültesi Profesörlerinden Rasim Adasal'ın. 22.5 lira. Daha da ucuz olamaz. Baskısı, kağıdı, bir çok klişeleri ile ancak bu kadara satılabilir. Buna bir şey diyecek değilim. Fakat açıkladığı konular bakımından meslekdaşlarıma nasıl tavsiye edeyim diye düşündüğüm için para tarafını söylüyorum. İntibak kanunu çıktı, ikramiyeli maaş da veriliyor. Ona rağmen 22.5 lirayı bir tahtada sayıp kitaba vermek kolay değil. Okul kütüphanelerine alınabilir. O da olmazsa umumi kütüphaneler almalı. Hangisi olursa bu kitabı, öğretimle uğraşanlar gözden geçirmeli.

Ben şöyle bir karıştırdım. Mazhar Osman Merhumdan sonra bu konuları halka anlatmak için gayret sarfeden kıymetli hekimlerimizi candan tebrik ederim. Her ne kadar bu kitap, makaleleri gibi halk için yazılmış değilse de açık uslubu, meseleleri kolayca takibe imkân veriyor. Öğretmenin, normalin psikolojisini bilmesi kadar anormalinkini de bilmeğe çok ihtiyacı vardır. Hususiyle, cinsi hayat bakımından esaslı bilgisi olmak lâzım. Terbiyede, çocuğu tamamiyle normal şartlar içinde büyümüş ve yaşamakta bulunmuş farzetmekten büyük hata olamaz. Böyle aldıkça hataları ancak cezalarla karşılamak durumuna düşülür. Çocuk, hekimden önce öğretmenin idaresinde ve otoritesi altındadır. Ana, babayı ilk uyaracak odur.

Bu uyarma mutlâka Tıp Fakültesinden çıkıp hekim olmayı gerekli kılmaz. Umumi medikâl bilgiler, bu dikkatlere imkân verebilir. Kendini her bakımdan yetiştirme arzusunda olan meslekdaşlar bu cihetlere tahassüslerini uzatmalıdırlar. Esasen Bakanlık, bu konularda kurslar açmalı her sene beş altı konferansla, konferans

verecek bulunmayan yerlere verilmiş konferansları basıp icabında mahrem olarak göndermek suretiyle terbiyenin bu kanadını terbiyecilere açmalıdır.

Şahsi denilecek hiçbir günahı olmıyarak tamamiyle iradesi dışında öyle kötü hareketler yapan çocuklara tesadüf edilir ki, bunları okuldan kovmak fayda vermez. Koşup da terlemiş üşümüş çocuğu falan hastalığa tutuldun diye nasıl ceza düşünmeden tedavi ediyorsak anormal halleri olanlarını da o gözle görmek ona göre tedbir almak icap eder. Bu türlü hastalıkların da tedavisi vardır. Fakat ilacı, herhalde şiddetli cezalar değil. Bu bakımdan bu emek ve bilgi mahsulü eseri mesleğimiz için kıymetli bilgi kaynaklarından biri saymaktayım.

19 Mart 1954

YANLIŞ DOĞRU İLE DÜZELİR

Bu haftanın en mühim meselesi, Yıldız Teknik Okul öğrencilerinin derse girmemelerine sebep olan yeni Teknik Okulun yeni hükümlü talimatıdır. Esasen iş, başından sakat başlamıştır. Bu sütunları okumak lûtfunda bulunanlar pek iyi hatırlar ki, bu yeni teknik okulun açılmasını ve Teknik Üniversitenin buna önayak olup yardımda bulunmasını takdirle, memnunlukla karşılamıştık. Gene de aynı kanaati muhafaza ediyoruz. Fakat nereden bilelim ki, bu güzel teşebbüs, ayrı şartlarla aynı unvanı veren, yani mühendis yetkisini tanıyan iki başka okulun açılması neticesini verecektir. Bu kadar mantıksız bir şeyi aklımıza getiremediğimiz için İz'an ve insaf sahipleri bizi mazur görürler.

Teknik Okul gençleri, sıra ile kendi müdürleri, Üniversite idaresi ve daha başka mercilere başvurmuşlar ve ümidsizliğe düşünce derse girmeme kararını almışlardır. Sebep ne olursa olsun benim gibi eski bir öğretmenin bu türlü öğrenci hareketlerini hoş görmiyeceği kolay tahmin edilebilir. Fakat böyle bir neticenin doğmasında aşağıdan yukarı olmaktan ziyade yukarıdan aşağıya bir hata yok mudur? İdari tedbirsizlik olduğunda şüphe edilebilir mi? Bütün bunlardan sonra hâdiseyi bir disiplin meselesi şekline sokmak, Bakanlık müfettişlerini işe karıştırmak, İsabetli hal tarzı olarak kabul edilebilir mi?

Günler geçmekte, hâdise müzminleşmektedir. Buna hiç bir suretle meydan verilmiyecekti. Verildi. Bari zararın neresinden dönülürse kârdır. Onun için sayın Bakandan ricam şudur:

a) Müfettişleri derhal Ankara'ya çağırmak

b) Okul müdürü ile Üniversite Rektörünü onlarla beraber Bakanlığa davet etmek

c) Hangi şartlarla öğrenci alınacağını, hangi program ve talimatla mühendis yetiştirileceğini tesbit edip tek talimat ve programı vakit geçirmeden öğrencilere tebliğ etmek.

Bu kestirme yol takip edilmezse sekiz yüz gence göz göre göre yazık edilmiş olur. Alınacak başka tedbirler, zannıma göre, yeni hatalar doğuracak, Bakanlığa sıkıntı verecek yeni hâdislere yol açacaktır. Mevsim, o mevsim değildir. Bu tavsiyeleri ne kadar halis bir duygu ile yaptığımızın takdir olunacağını ümid ederiz.

Sırası gelmişken sayın Başbakana da geçen yıl yazdığımız açık mektupda söylediğimiz gibi meslekten ve teknik hayattan gelmiş, Avrupa, hattâ Amerikada teknik öğretimin ne halde olduğunu gözlerile görmüş bir teknik öğretim müsteşarına maarifte şiddetle ihtiyaç vardır. Devlete yüzlerce milyon liraya mal olmuş, esasen pahalı bir öğretim organı olan bu maarif teşekkülü, ilmî ve meslekî salâhiyeti tam olmıyan ve olamayan arkadaşlarımızla idare edilemez. Hem bugünkü şekil, yürürlükte olan Maarif Teşkilât kanununun ruhuna da uygun değildir. Yanlışları yeni yanlışlarla perçinlemekte ne mana var? Doğruyu korkmadan kabul etmeli, çekinmeden tatbik etmelidir. İnatçılığın, aldırmazlığın, doğru sözleri dinlememenin kimlerin başına ne türlü belâlar getirdiğini, memleketimizde yaşayıp da görmemek için kör olmak bile bir mazeret sayılamaz.

Öğretmenlerin Terfi İşleri

Gazetelerde gördük:

Millî Eğitim Bakanlığı, İlk Öğretim Müdürlüğüne bağlı okullardaki öğretmenlerin terfilerini normal ve rasyonel bir tarzda yürütmek için bir komisyon kurmuş ve bu komisyon çalışmaya başlamış.

Bu türlü komisyonların çalışmaları, ecnebi uzman raporları gibi artık kabak tadı vermiştir. Bu türlü lâfazanlıkları tedbir saymanın zamanı çoktan gelip geçmiştir. Öğretmen okulları ve yetiştirme yurtları için mesele basittir. Asıl mühim olan cihet, ilkokul öğretmenlerinin terfi tarzlarıdır. Bu zavallılar, daimî sıkıntı içindedirler. Hele köy öğretmenlerinin hali, büsbütün acıklıdır. Terfi zamanı içinde müfettiş görmemiş olanlar, yanmaktadır. Çünkü terfiler, teftiş raporlarına göre yapılır. Rapor yoksa terfi de yoktur. Esasen bazı yerlerde ve hallerde öğretmen, müfettişten şikâyetçidir. Bu gibi ahvalde hakem olacak Bakanlık müfettişi pek nadir olarak iki tarafı yerinde ve iş üstünde teftiş edip hüküm verir. Çünkü müfettiş azdır. İşleri başlarından aşkındır. Ellerindeki tahkikatlar, onları tepeden tırnağa işgal etmek için kâfidir.

Teftiş ve murakabe teşkilâtı tam bir şekilde kuruluncaya kadar terfi işini teftiş raporuna bağlamak, bir çok öğretmenin geçim darlığını devam ettirmekten başka bir işe yaramamaktadır. Bu sütunlarda bir kaç defa ilköğretim müfettişleri meselelerini ele alıp yazılar yazdık. Bizi bu yazıları yazmaya zorlayan öğretmen okuyucularımızdan aldığımız yanık mektuplardır. Bu şikâyetnameler, Füzuli'ninkinden daha hüzün ve keder vericidir. Bizce bu işin tek çaresi, menfi raporla ceza veya ihtar muamelesi görmemiş öğretmenleri, başka vesika aramadan terfi ettirmektir. Müfettişimizi gönderemediğimiz vatan köşelerinde fedakârlıkla çalışan insanları, biraz daha rahat yaşamaktan alıkoymaya kimsenin hakkı olmamalıdır.

Esasen takdir ölçülerinde eşitlik olmadığı için ne türlü hükümlere konu olduklarını dairesinin dahi bilmesine imkân olmıyan bu irfan hizmetkârlarını üç beş yüz kuruştan mahrum etmek, küstürür, kırar ve çalışmalarına menfi tesirler yapar. Öğretmen de bir insandır. Yer, içer, hiç olmazsa bir kaç senede bir eskisinden daha rahat bir hayata ermeyi düşünür. Yurdun her türlü imkânlardan yoksul yerlerindeki çalışmaları ekmeklerinin katığını biraz daha artırmaya yarayacak maddî yardımlarla karşılamak, tek çare olarak hatırımıza gelmektedir.

Vekâlet Emri

1952 yılında Napoli'de bir alışveriş hâdisesi dolayısile bir bayan öğretmen, mahkemeye düşmüş ve o zaman Vekâlet emrine alın-

mıştı. Aradan geçen iki yıl içinde mahkemede temize çıkmış ve Devlet Şûrasında da vekâlet emrî kaldırılmıştır. Liselerden birine edebiyat öğretmeni tayin edilmiş veya edilmek üzere imiş.

Meslekdaşımıza büyük geçmiş olsun. Fakat bu zavallı öğretmenin azab, ıstırap ve sıkıntı içinde geçirdiği iki yıla yakın bir zaman var ki, bunun hesabını kimden soracağız? Hiç kimseden... Bu zavallıyı müştereken Vekâlet emrine alan Bakan da, müsteşarı da şimdi ayrı istikametlerde seçim işlerile meşguldürler. Belki bu hayırlı haberi duymamışlardır bile... Ne garip beraberlik, ne acayip ayrılık! Ne olduysa aradaki öğretmene olmuştur.

Yazık değil mi?

Bu meşhur Vekâlet emrini çocuk oyuncağı zannetmemelidir. Olur olmaz hallerde bu tedbire başvurmamalıdır. Hattâ bunu bir idarî tedbir olarak değil, olağanüstü durumlarda müracaat edilecek bir çare bilmelidir; Kıdemlerinden, şereflerinden, yaşama imkânlarına sahip oluşlarından sorumlu olan Bakanlık, öğretmenlerini cemiyete karşı manevi prestij yönünden de himaye ile mükelleftir. Bunun aksine delâlet eden ihiyatsız hükümlerden sakınmalıdır.

İsmini bile söylemekten çekindiğimiz bu meslekdaşımızın uğradığı cezanın acıları, kimbilir, ona nelere mal olmuştur? Bu türlü karakuşî hükümleri, bir değil, iki değildir. Bu hususlarda doğrudan doğruya Bakanlık makamı büyük vebal altındadır. Korkutarak idare, demokrasiyle beraber tarihe geçmiştir. Kanunların tesbit ettiği inzibat organlarının normal kararları olmadan bu adi sebeblerle öğretmen, Vekâlet emrine alınmamalıdır.

10 Nisan 1954

MAARİFÇİLERDEN ADAYLAR

Bütün milletçe heyecanlı bir hafta geçirdik. Partiler, acaba kimleri aday gösterecek? Hangisinin ne kadarı kazanacak. Bilinmediği için bilhassa iki büyük parti adayları üstünde konuşma, her yerde, herkesin ilk tartışma konusu. "Filân partinin İstanbul listesi pek zayıf!", "mahallî tesirler, filân parti listesinde çok baskı yapmış.", "iktidar partisi, mahallerinden çıkarılmış isimleri tekrar aday göstermekle esaslı ihtilâflara sebep olacak.", "muhalefet partisi, biraz daha tanınmış isimler bulsaydı daha iyi ederdi."... gibi mütalealar, her taraftan duyuluyor.

Ben de büsbütün başka bir yönden listeleri dikkatle inceledim. Avni Başman, Vasfi Mahir Kocatürk gibi çıkan maarifçileri bir yana bırakıp fizyoloji profesörü Sadi Irmak gibi milletvekilliğinden düştükten sonra ancak pek yakın zamanda eski kürsüsüne kavuşan politikacıların tekrar ihtiyatsızlığa düşüp düşmediklerine baktım. Bu arada adaylığı hayretimi mucib olanlardan biri, Profesör Suud Kemal Yetkin oldu. Hem karada, hem suda yaşamak istiyen bu (amphibie) politikacının dört yıl önce milletvekilliğinden düştükten sonra tekrar akademik kariyere girmek için o zamanki İlâhiyat Fakültesi Dekanının itirazlarına rağmen o zamanki Rektörü nasıl sıkıştırdığını hatırlıyorum da eski rahatsızlığının tepmesine doğrusu üzülüyorum. Üstelik o fakülteye de dekan seçilmiş olan arkadaşımıza Tanrı şifalar versin. Ezkaza milletvekili seçilirse dört sene sonra ne yapacağını niçin şimdiden düşünmez?

Muhalefet listesinde bu üzücü ismi gördükten sonra iktidar adayları listesinde, ondan sonra İlâhîyat Fakültesine Dekan olan Profesör Mehmed Karasan karşıma çıkmasın mı? Tamam dedim İlâhiyat Fakültesi, kendini tam sigortalamış. Muhalefetten bir, iktidardan bir aday. İkisi birden milletvekili olursa daha âlâ... Artık ilâhi ve genç filosofumuz, üç ihlâs bir fatiha okuyarak Denizlide seçim nutukları söylemeğe başlamıştır. Madem kendi istiyor ve madem hemşerileri onu istemiş, bu işte de muvaffak olmasını dileriz. Yalnız, vereceği nutuklarda sakın Descartes'dan, Kant'dan, Comte'dan bahsetmesin. Şakası yok, gider gürültüye!..

Ankara Dil-Tarih Fakültesi de az ihtiyatlı değil. O, daha da akıllı davranmış. İktidara iki, muhalefete bir aday vermiş. İktidarın adaylarından biri tarihçi, biri felsefeci. Muhalefet adayı tarihçi ama, eski rektör. Rektör verme hususunda İstanbul Teknik Üniversitesi, hepsinden baskın. Bir eski rektör, bir şimdiki rektör. Hem ikisi de iktidar partisinden. İkisinin halinden de politikacılıkları hiç belli olmazdı. Kimde ne cevherler olduğu kolay anlaşılmıyor ki... Keşfedenlere nâçiz takdirlerimizi sunarız. Dostum Emin Onat, bari geçen devre milletvekili olsaydı... Anıt-kabir inşaatını daha kolaylıkla ve yakından murakabe ederdi.

C.H.P. listesinde profesör, ordinaryüs profesörler yanında bir de doçent var; Ziraat Fakültesinden Cemil Çalgüner. İktidar adayları arasında da İstanbul Fen Fakültesi doçentlerinden Bayan

Nuriye Pınar. Her ikisi de üniversitelerin bu öğretim sınıfını temsil edecekler. Hukukunu savunacaklar. Senelerdir kendisini profesör yapmıyan hocalarına Bayan Pınar, içinden, hattâ dışından teşekkür etsin. Profesör olsaydı böyle bir mazhariyete zor ererdi. Etüt için yapacağı akademik Amerika seyahatini milletvekili olarak yapmasını dileriz.

Şimdi, listelerdeki maarif mensubu adayların isimlerini vereyim ve D.P. den başlıyayım:

Aliye Timoçin. Kız Enstitüsü Müdürü. Ankara. Nuri Tugaç. Ankara Erkek Teknik Okul Müdür Muavini. Çanakkale. İbrahim Aydın. Kastamonu Maarif Müdürü. Çankırı. Prof. Mehmed Karasan. İlâhiyat Fakültesi Dekanı. Denizli. Halil Turgut. Öğretmen. Diyarbakır. Veysel Varol. İlköğretim müfettişi. Erzincan. Özcan Sarı. Ortaokul Müdürü. Gümüşhane. Prof. Kemal Atay. İstanbul Tıb Fakültesi. İstanbul. Prof. Emin Onat. Teknik Üniversite eski Rektörü. İstanbul. Aleksandr Hacopulos. Rum Lisesi Müdürü. Doçent Nuriye Pınar. İstanbul Fen Fakültesi. İzmir. Servet Hacıpaşaoğlu. Sivas Muallim Mektebi Müdürü. Kayseri. Ahmed Önertürk. Bolu Kız Öğretmen Okulu Müdürü. Kırşehir. (Her halde bu iki okul ayrı cinsten birer öğretim kurumu olacak.) Prof. Hamdi Ragıb Atademir. Ankara felsefe profesörü. Konya. Prof. Melih Koçer. Teknik Üniversite. Manisa. Prof. Hüseyin Avni Göktürk. Ankara Hukuk Fakültesi. Niğde. Prof. Ahmed Özel. Teknik Üniversite Rektörü. Sivas. Bahaeddin Örnekal Haydarpaşa Lisesi Müdürü. Sivas. (Tehlikeli bir örnek. Bütün meslekdaşlar bu yola girerse liselere müdür bulmak imkânsız olacaktır.)

Prof. Osman Turan. Ankara Tarih-Dil Fakültesi. Trabzon. Salâhaddin Karayavuz Eski Öğretmen. Trabzon. Ahmed Ali Demir. Gaziantep Sanat E. Müdürü. Tunceli. Orhan Dengiz. Bakanlık orta Ö. Şube Müdürü. Uşak. Daniyal Akbel Bakanlık Teknik U. Müdür Vekili. Yozgad.

Gelelim C.H.P. adayları arasındaki maarif mensuplarına. Bunların tam listesi de şudur:

Prof. Ali Kemal Yiğitoğlu. Y. Orman mühendisi. Amasya. Remziye Batırbaygil. Ankara Kız Lisesi Tarih Öğretmeni. Ankara. Prof. Süheyb Derbil. Ankara Hukuk Fakültesi Ankara. Prof. Ahmed Şükrü Esmer. Siyasal Bilgiler F. Ankara. Prof. Enver Ziya Karal.

Dil-Tarih F. Ankara. Sıddık Aydar. Lise öğretmeni. Bingöl. Prof. Salâhaddin Batu. Veteriner F. Bursa. Halid Sarıkaya. Galatasaray Lisesi tarih öğ. Çanakkale. Cemil Çalgüner. Ziraat Fakültelerinde doçent. Denizli. Nureddin Artam. Eski öğretmen. Eskişehir. İbrahim Demirel. Emekli öğ. Eskişehir. Hamdi Altan. Gülnar O. O. Müdürü. Ord. Prof. Dr. Tevfik Sağlam. Eski Rektör (Bağımsız) İstanbul. Meliha Avni Sözen. Öğ. İstanbul. Esad Mahmud Karakurt. Galatasaray Lisesi öğ. (Bağımsız). İstanbul. Munis Tekinalp. Eski müderris muavini. İstanbul. Prof Suud Kemal Yetkin. İlâhiyat F. İstanbil. Prof. Muhiddin Alam. İş hukuku. İzmir. Said Odyak. Öğ. İzmir. Reşad Tardu. Eski Müsteşar. İzmir. Ahmed Bozkurd. Atabey okulu başöğretmeni. Kastamonu. İbrahim Öztürk. Eski O. O. Müdürü. Kayseri. Dr. Halil Gürün. Kâbil Tıb F. eski profesörü. Maraş. Ferid Danişman. Eski öğ. Muş. Prof. Emin Erişirgil. Eski felsefe Prof. Niğde. Prof. Tahsin Bekir Balta. Ankara Hukuk F. Rize. Yunus Kâzım Köni. İski ilk Ö. müdürü. Samsun. Şerefeddin Ayhan. Askerî Lise Öğ. Sinop Fahri Alpay. Bakanlık İlk. Ö. Şube Müdürü. Sivas. Murat Uraz. Eski Maarif Müdürü. Trabzon. Fethi Ülkü. Lise Öğ. Tunceli. Mithat Kürkçüoğlu. Eski Öğ. Urfa.

Diğer partilerin listelerini gözden geçiremedim. Onları da ayrıca yazarım. Yalnız hayret ettiğim noktalardan biri daha var ki, onu da söylemeden geçemiyeceğim. Eski Bakan Tevfik İleri'nin müsteşarlığını yapmış olan Reşad Tardu, C.H.P. listesi'nde bağımsız İzmir adayı. Milletvekili seçilir de parti iktidara gelirse eski Bakanla işbirliği yapmasına imkân vermek için mi aday gösterilmiş? Bu takdirde Bay Tardu, her halde Bay İleri'yi müsteşar alır ve doğrusu da bu olsa gerektir. Olacağı yok ya, lâtifelik bir hayal...

26 Nisan 1954

MESLEKTAŞ POLİTİKACILARI TEBRİK EDERKEN

2 Mayıs seçimleri neticelendi. Demokrat Parti büyük çoğunlukla iktidarı muhafaza ediyor. Bundan önce adaylara bakıp bunlar arasında maarifçi olanları yazmış, başarılar dilemiştim. Başarı, DP'den aday gösterilenlere mukaddermiş. Kendilerini tebrik ederim. 500'den fazla bir parti gurubu ve büyük ekseriyetli bir meclis üyesi olarak mesleğimizin ilerlemesi genişlemesi için çalışacak bu arkadaşlar dört yıllık yasama zamanı içerisinde çok iş görebilirler,

çok faydalı hizmette bulunabilirler. Maaarif işlerinin yürütülmesinde ciddi bir hükûmet murakabesine ihtiyaç olduğu aşikârdır.

Bu kontrolün yapılmasında böyle muazzam bir parti çokluğu için meclisten önce parti grubunun toplantıları çok mühim olacaktır. Siyasî önemi olmıyan ve mahremiyeti icap ettirmiyen parti grubu müzakereleri ya tafsilâtlı surette umumi efkâra intikâl ettirilmeli, yahut açık oturum halinde yapılmalıdır. Maarif gibi bütün milleti yakından alakadar etmeğe çalışması gereken bir devlet dalının meseleleri hiç bir noktası gizli kalmıyarak vatandaşın bilgi ve düşünce konusu olmalıdır. Aralarında türlü öğretim kademelerinde hizmet ve vazife görmüş arkadaşlarımız bulunan yeni maarifçi millet vekillerimizi dinlemek istiyoruz. Kendimiz onlarmış gibi hem iftihar hem intizar duyguları içindeyiz.

CHP.'den adaylığını koyup, galiba yalnız Sinop'tan seçilebilen meslekdaşımız müstesna, toptan kaybeden arkadaşlarımızı da tebrik ederiz. Hiçbirinin hiçbir noktada üzülecek bir sebepleri yoktur. "Böylesi iyimiş!" deyip vazifelerine eskisinden daha dikkatli ve ihtimamlı devam etmelerini tabiî buluruz. Yalnız şunu söyliyelim ki, politika zannedildiği kadar kolay bir şey değildir. Hele bütün yılını boş geçirmiş, imtihan zamanı kitabı üçgünde şöyle bir devirip mümeyyizler önüne çıkmış öğrenciler gibi, seçim günlerinde ve dört senede bir birkaç nutuk çekmek sureti ile politikacılık olmaz. Bu işe ya girmeli ya girmemeli. Bir kısım arkadaşlar için tam girmiye kanunlar manidir. O zaman bu hevesten vaz geçmeli. Müstakbel seçmenleri ile sıkı siyasi münasebet sağlamadan herhangi bir parti listesine girerek yapılacak politikacılığın keyfi yoktur ve bu usul çoktan iflas etmiştir.

Hele "milletvekili seçimine girmesine giriyorum ama canım istemiyor." haleti ruhiyesinde olarak politika yapmanın hiç bir mânası kalmamıştır. Bundan önceki "Maarifçilerden adaylar" yazımda, dostça ve lâtifeci bir uslupla karaladığım bir iki cümlelik sözlerimde adı geçen melektaşımız, İlâhiyet Fakültesi Profesörlerinden Suut Kemal Yetkin arkadaşımız buna misaldir. Seçime girme niyetinin olmadığını kendisinden işittikten sonra aday listesinde ismini görmenin hayreti ile yazılmış bu sözler onu pek üzmüş hattâ kızdırmış olacak ki "Yeni Ulus"taki cevap makalesini kaleme almıştır. Seneler sürmüş bir maarifçilik hayatını iki

buçuk seneye indirecek kadar tenzilâtçı bir unutkanlık, Paris'te talebe iken oraya müfettiş olarak gelmiş tanıdıklarını, beraber ders gördüklerine karıştırmak gibi dikkat dağınıklığı, maarif mesleğinde gördüğü hizmetlere imkân veren tayinlerin altında imzası bulunanları yok farz edecek derecede hafıza karışıklığı, çok temenni ederim ki, bundan sonra sinirlerini sakinleştirip ve fakültedeki başarılı vazifesine dalar da bir daha tekerrür etmez. Kendisini sahiden sevenlerle sevmiyenleri, takdir edenlerle etmeyenleri ayırmak; profesörlük rütbesine yükselmiş yetkin ve olgun insandan beklemeğe hakkımız olan bir vasıftır. Asıl konusu müslümanlık olan böyle bir ilim ocağının mensubu, onu kuran büyük insanın şu sözünü hiçbir zaman hatırından çıkarmamalıdır:

"İlim rütbesi, rütbelerin en yükseğidir."

Aynı fakültenin dekanı lisedeki talebeliğinden beri tanıdığım ve pek taktir ettiğim dostum filozof Mehmet Karasan, sakın bu "Hadis"i okuyunca kendisine bir telmih yaptığımı zannedip gücenmesin. Bu günlerde bazı bilginlerimiz pek alıngan oldular. Denizli'nin yeni Milletvekili sakın alınmasın, fakat bu hadisi düşünsün. B.M. Meclisinde memleket maarifine yapacağı hizmetle rütbesini düşürmemeğe çalışsın. Yalnız onun için değil, Meclise giren bütün meslektaşlarımız için dileğimiz budur.

Bir Teselli

Bu sütunlarda çocuklarımızın okullarda geçirdikleri öğretim ve eğitim zamanlarının azlığından çok kere şikâyet etmişizdir. Hâlâ bu şikayette haklı olduğumuz kanaatinde iken geçen gün gazetelerde gördüğümüz haber, bizi, bu işle alâkalı vatandaşlarımızdan özür dilemeğe mecbur etti. Meğer Kişmir'deki çocuklar senede yalnız iki ay 18 gün ders okumakta ve 9 ay 12 gün tatil yapmakta imişler. Küçüklerimiz duymasın; bizi öğretmenlerimiz niye bu kadar çok okutup yoruluyorlar diye üzüntüye düşerler.

Nitekim Kişmirli yavrucaklar da memleketlerindeki kardeşlerinden bütün sene bir gün bile okula gitmiyen milyonlar olduğunu bilseler bu iki buçuk ayı bile çoğumsamağa kalkarlar. Çocuklar duymasın ama büyükler bu haberin üstünde zihin yorsunlar. Temel öğretim bir milletin temeli olan küçük yaştaki evlâtların yetiştirilmesi demektir. O temin edilmeden üstüne kurulacak devlet

ve millet binası sağlam olamaz. Okul dediğimiz cemiyet numunesi büyük cemiyetin yani milletin hayatında vazife alacak insanlar yetiştiren bir karakter ve idrak fabrikasıdır. Onun bacaları tütmezse hakiki manasındaki fabrikalar kurulamaz. Okullarımızda ders senesi bitmek üzere. Bilhassa ilkokullarımızın son sınıflarda azalan mezun sayısını yetiştirilecek evlâtlarımızı okuldan koparılmağa bırakmadan arttırmak maarifin her kademesindeki meslekdaşlarımıza ve idare başında bulunan vatandaşların hepsine düşen millî vazifedir. İmam işi öğretim artık Türkiye'den büsbütün silinmeli, din öğretimi bunun için bir bahane olarak ileri sürülmemelidir. Çünkü ilkokullarımızda ilâhi bilgi verilmektedir. Daha fazlasını vermek istiyenlere kimse mani olmuyor, böyle kardeşlerimiz bunu yaptırma durumunda bulundukları zaman, çocuklarını devlet okulundan mahrum etmemelidirler. Sonra Kişmir'in çektiği sıkıntılara düşeriz. O zavallıların halini bir teselli diye gösteriyorsam bundaki lâtife manasını gözden kaybetmemelidir.

7 Mayıs 1954

ÜÇ DERGİ

Bizim mesleğimiz, uyanık durmak ve uyandırmak yoludur. Terbiyeci, memlekette ve bütün dünyada olan biten şeylere pencerelerini açık tutan insandır. İlk vazifemiz terbiyesi elimize verilen yeni nesillerde, anlama merakını, araştırma, zevk ve hevesini canlandırmaktır. Aktif metot dedikleri şeyin ruhu da budur. Onun için önce kendimizi bu vasıfta yetiştirmemiz gerekir. Bu yazımla sayın meslekdaşlarıma 3 dergiden bahsedeceğim ve, bu düşünce mihverinden hareketle onlar hakkındaki görüşlerimi söyliyeceğim.

Taktim edeceğim birinci dergi Forumdur. Şimdiye kadar dört nüsha çıktı. Zevkle ve istifade ile takip ettiğim bu dergiyi çıkaran arkadaşları tebrik etmeyi bir vazife bilirim. İlim dili ve ağır başlılığı ile politika konularını incelemede ciddi bir örnek veren yazılar okunmağa değecek olgunluktadır. İngilizlerin bütün dünyaca tanınmış Ekonomies dergisi modeline göre tertiplenmiştir. Böyle benzeyişleri, kendi hesabıma faydalı bulmaktayım. Yaratmağa bu yollardan gidileceğine inanırım. İyi şeyleri keşke her sahada taklit edebilsek. Bu dergide onbeşgün içinde geçen memleket olayları tarafsız bir gözle görülüp gösteriliyor. Meselâ seçimler ... Parti Propagandası edasına düşmeden bu mühim olayı türlü yönlerden

bu yazılarla kavramağa imkân kazanılacağını söylemeliyim. Dünya olayları da dergide yer almaktadır. Fakat bunlara daha geniş ölçüde sütun ayırmak faydalı olur, sanırım. Bilhassa ekonomik meselelerde mukayeseli yazılara ihtiyaç var. Bu sahadaki ecnebi otoritelerden bol tercümeler vermek de okuyucuyu besliyecektir. Bu gençler kimbilir nasıl maddi güçlükler içerisinde bu güzel dergiyi çıkarmak için çabalıyorlardır? Devam için sarfedecek gayreti taktir etmemek mümkün değildir.

İkinci Dergi: Akis, Haftalık Aktüalite mecmuası. Bu dergi de politikacı. Fakat Foorum gibi değil. Bilakis kıvrak, yaramaz, muzip, canlı ve neşeli. Manisa'nın bağımsız Milletvekili Hikmet Bayur'un 1954 seçimleri hakkındaki yazısı, şakrak gençler arasında ciddî bir ihtiyarın yerini yadırgamasını andırıyor. Dr. Muhlis Ete'nin çok tekrar edilmiş fikirleri nakleden seçim makalesi, Seyfi Kurtbek'in Milli Müdafaa hakkındaki yazısı ciddiyet arasında. Meslekdaşım Avni Başman'ın imzasını görmek beni pek sevindirdi, bu kapalı kutuyu açtırdıkları için Akis gençlerine teşekkür ederim. Hiç yazmıyor denecek kadar az yazan Başman'ı sıkıştırsınlar. Samur kürkten başladığına göre bu konuda onun söyliyeceği ve güzel söyliyeceği daha çok şeyi vardır. Fakat Akis'in asıl karekteristiği bunlarda değil. İç politikanın içini gösteren yazılarında... Meclise, bakanlara büyük memurların gelip gidişlerine ait yazılar doğrusu pek keyifli.... Bilmem bunlara devam edebilecekler mi? Memleket olayları, her sahadaki olup bitenler derginin sahifelerinde yer almakta. Hasılı güzel bir mecmua. Bu da meşhur Amerikan "Time" modeline göre yapılmış. Ve pek de iyi edilmiş. Bir kaç sene önce böyle bir tecrübe daha yapılmıştı. Devam etmedi idi. Çok temenni ederim ki, Akis, durmadan yankılansın.

Üçüncü Dergi Devrim Gençliği : 23'ncü nüshasını çıkaracak kadar gayret ve başarı gösteren gençlerin elindeki bu dergi tam devrimci bir ruhla meselelerimizi ele almakta. Bir misal : Köy Romantizmi Yerine Sanat ve Bilimde Köy. Aynı dergide evvelce çıkmış bir yazısı dolayısiyle Nurullah Ataç'ın bu konudaki fikirlerini tahlil ediyor. Makalenin yazarı Bahri Savcı üzülmesin. Bu türlü hareketler, çok kere böyle romantik bir duygu ile başlamış, bilgi ve görgü arttıkça realist olunabilmiştir. Mahmut Makal misali böyle değil midir? Köy Enstitüleri açılmasaydı bu genç, köy üstüne ne görebilir, ne yazabilirdi? Görmeden, yaşamadan tahmin içinden

çıkamamış duygularla ancak romantik olunur. Acısı ve baskısı kendi varlığında hissedilmiş olaylar ve çevreleri, o acıları yaşıyanlardan dinliyeceğiz ve öğreneceğiz. Devrim Gençliğinin son nüshasında dikkati çeken yazılardan biri de Sadi Erin arkadaşımın Peyami Safaya yazdığı makaledir. Biz bu satırlarla sadece dergiyi taktim etmek düşüncesinde olduğumuz için Türk Düşüncesi hakkında fikir söyliyecek değiliz. Yalnız Sadi Erin'in yaptığı ciddi tenkitlere Peyami Sefa'nın cevabını beklemekteyiz. Bilhassa şu nokta mühimdir: "Atatürk devrimleri, bir taklit midir"? Bu hususun tartışma konusu olmasını çok lüzumlu ve faydalı bulmaktayız. Uzatmıyalım; Devrim Gençliği, yerinde bir vazife yapmaktadır. Derginin gençlerini sevgi ile tebrik ediyoruz.

Prof. Esat Arsebük

Bir hafta önce Kütüphanemde karşı karşıya oturup pek meraklı olduğu çayını zevkle içerken uzun uzun memleket meselelerini konuştuğumuz bu eski dost ve arkasından yürümek, ne acı... Şahıslar ve olaylar hakkında sert fakat ciddi hükümleri olan bu gün görmüş, eyyam geçirmiş hoca, adliyeci, devlet ve hukuk adamı; son dersini verdikten sonra artık bu fâni dünyada vazifesi kalmamış gibi bir günlük bir rahatsızlığın akabinde ebedi yolculuğuna çıktı. Soyca ilim adamları yetiştirmiş bir çevrenin evlâdı olan Arsebük, idareci ve fikirci olarak adliye ve hukuk mensupları arasında eserleri, binlerce talebesiyle, zevkli ve keyifli mizacı, nazik ve dikkatli bir evsahibinin bütün zarafet ve kibarlığı ile tanıyanları için büyük kayıptır. Ankara Hukuk Fakültesi her halde onun hatırasını anmak için bir hürmet kitabı çıkaracaktır. Mesleğimiz bu olgun çağında kendisinden daha pek çok kıymetli eserler bekliyordu. Muhterem ailesine arkadaşlarına, talebelerine ve Türk irfanına başsağlığı dileriz.

Sait Faik

Orhan Veli'den sonra eski talebem aile dostum Sait Faik'in genç yaşta ölümü, Türk Edebiyatına olduğu kadar onu şahsen tanıyıp seven bizlere de büyük bir kıymet kaybettirdi. Bir baba ıstırabı içindeyim. Sait, İstanbul Lisesinden iğne hadisesi dolayısiyle ayrılıp Avrupa'ya gittikten sonra talebeliğinde biz hocalarının keşfedemediği bir yaratıcılıkla yazı hayatına girmiştir. Görme ve aydınlatma kudreti hakikaten yüksek bir yazarımız olmuştur.

Fakat ölümünden sonra yazılan hemen bütün yazılarda bilhassa onun insan tarafı başıboş ve intizamsız hayatının içinde pırlanta gibi bir kalp taşıdığı belirtilmektedir. Şüphesiz, Sait Faik, eserleriyle yaşayacaktır. Fakat eserlerini yaratan ve eserleri içinde yaşıyan Sait Faik eserlerinden de büyük kalacaktır. Tanrı ona gani gani rahmet etsin.

22 Mayıs 1954

BAKANIMIZA MEKTUP

Tebriklerimi, hem de samimi başarı dileklerimi sunduktan sonra hemen söyleyivereyim ki, sizin Maarife geleceğinizi hiç tahmin etmemiştim. Bu tahmin hatasında yalnız değilim. Bana öyle gelir ki, bu tayin sizin için de bir sürpriz olsa gerektir. Fakat ne olursa olsun, vazife, kabul edilmiş ve başlamıştır. Muvaffak olmanız, sizin için de, bizim için de, memleket için de lâzımdır. Çünkü Maarif Bakanlığı makamı, 1938'den evvelki on sekiz senelik uğrak durumunu tekrar almıştır. O on sekiz sene zarfında Necati ve Arıkan merhumların üç seneyi geçen Bakanlıkları dahil olmak üzere on altı Bakan gelip geçmiştir. Millî devlet kurulduktan sonra ilk Maarif Vekili, Rıza Nur Bey olmuştu. Hamdullah Suphi. Vehbi, İsmail Safa, Vasıf, Saracoğlu Şükrü, tekrar Hamdullah Suphi, Necati, İsmet Paşa, tekrar Vasıf, Cemal Hüsnü, Esat, Reşid Galip, Hikmet Bayur, Abidin Özmen, Saffet Arıkan Bakan tayin edilmişlerdi. 1938 sonundan 6 ağustos 1946'ya kadar Yücel, Vekildi. 1950'ye kadar da merhum Reşad Şemseddin, Tahsin Banguoğlu Vekillik ettiler.

Demokrat Partinin dört iktidar yılında iki Bakan ve bir Vekil gördük: Avni Başman, Tevfik İleri, Rıfkı Salim Burçak, Dördüncüsü sizsiniz. Son halefiniz Efendi bir Vekildi. Vekilliği, belki fazla hareketli olmadı. Eksiğini biraz sonra söyliyeceğim. İntibak kanunu, onun en hayırlı işi olmuştur. Bundan da hayırlı olan başarısı hesapsız hareket etmemek, teenni ve temkini elden bırakmamaktır. Mutlaka yeni bir şey yapacağım diye atılganlık etmeğe bu mevki, bilhassa demokratik devirde, pek müsait değildir. Şüphesiz, sizin tayininizde sayın Başvekilin düşündüğü bir cihet vardır. Siyasi şahsiyetiniz ve cesaretli mizacınız, bize böyle bir kanaat telkin etmektedir. İş yapmanızı elbette bekliyoruz. Fakat eski bir hoca, hattâ eski bir hocanız olarak hulüs ile tavsiye ederim ki,

acele kararlara heves ve iltifat etmeyiniz. Meslek içinde tepki uyandıracak tedbirlerin faydalı olmıyacağı kanaatile bunları söylemeğe cür'et ediyorum. Adama ikbalde iken "şöyle yap, böyle kes" diyenler çok olur. Fakat işler tavsadıktan sonra etrafınızı bomboş bulursunuz. Hele işin cahilleri tarafından öyle cazip tavsiyelere muhatap olursunuz ki, bunlara teşebbüsten kendinizi alamazsınız. Her halde çok tutumlu ve iradeli olmalısınız.

Kırıcı ve yıkıcı olmaktan bir şey çıkmaz. Maharet, yapıcı olmaktadır. Hususile Maarif, hiçbir Vekâlete benzemiyor. Diğerlerinde işi düşünür, projeleri yaptırır, parasını bulur, işe girişirsiniz. Üç sene, beş sene sonra yol veya liman yapılmış olur ve cümle âlem, yapılanı görür. Bizim mesleğimiz böyle değildir. Aynı zahmetleri, hattâ daha fazlasıyla çekersiniz; neticeyi almak ve görüp göstermek için en aşağı on sene, on beş sene, yirmi, otuz, bazan elli sene beklemek lâzım gelir. Sabır ister, feragat ister, bozmadan devam etmek ister Programlı, prensipli harekete Maarif kadar muhtaç, bilgi ve suurlu olmağa terbiye kadar mecbur hiçbir kamu hizmeti yoktur. Söylemeğe dilim varmıyor ama maarif için "nankör iş" denilmesi, bu sebeplendir.

Program ve prensip meselesinde sizden ilk beklediğimiz karar, yerli ve ecnebi mütehassıslardan istifade etmektir. Bilhassa ecnebi uzmanları Amerikalılardan ve Amerikalıların sade nazariyatçı değil, teşkilâtçı terbiye unsurlarından istifade edilmelidir. Pedagoji kitaplarına geçmiş fikirler ve tavsiyeleri, bir kere de memleketimizde söyletmek ve Türkçeye tercüme ettirip meslekdaşlara duyurmak mühim bir fayda sağlamaz. Nitekim sağlamamaktadır. Meselâ aktif öğretim metodu.. Bu metodun ne olduğunu öğretmek lâzımdır ve iyidir. Fakat 70 veya 80 kişilik bir sınıfta, her türlü vasıtadan ve bilhassa çeşitli kitaptan mahrum bir öğretmen, bu metodu nasıl tatbik edecektir? Bunun çaresini bulacak cinsten uzmana ihtiyac vardır.

Demek istiyorum ki, paramızı, canlı elemanlarımızı, cansız vasıtalarımızı hesaplıyacak, memleketin maddi imkânlarını görecek; fakat bu reel görüşlerle olması iktiza eden durumu karşılaştırıp tedbirlerini söyliyecek insanları bulmalıdır. Böyle teşkilâtçı, orga-

nisateur, olgun kimselerle beraber çalışır, onları dinlerseniz, girdiğimiz gelişme ve ilerleme devrinin yarın istiyeceği, hatta bugün isteyip de bulamadığı memleket ve meslek elemanlarını yetiştirmede haleflerini içinde bu imkânlardan mahrum olduğu halde mühim işler görmüş olanlardan da çok hizmet görürsünüz. Yoksa kısmi ve parça parça tedbirlerle olacak şey, olmakta olandan ileri geçemez. Bu kadar feyizli bir hizmet imkânını bulup onu memleket hayrına kullanmamak günahtır. Ancak Allah, doğru tedbir alanlara "muin" yardımcı olur. Lütfen bu noktayı gözünüzden uzak tutmayınız.

Halefiniz devrinde çıkan İntibak kanunu, mesleğimizin çok mühim bir noksanını düzeltti. Fakat bunu tamam yapamadı. Her şeyi bir kişiden beklemenin doğru olmıyacağını bilerek söylüyorum. Kalanının düzeltilmesini sizden ve hükûmetimizden bekliyoruz. O da köy enstitüsü mezunlarının ücretleri meselesidir. Bunları ilk fırsatta maaşa geçirmek ve geçmiş günlerinin haklarını bizlerde olan kusurları onlara yüklemeksizin ödemek sizlere düşmektedir. bugün 2 milyona yaklaşan ilkokul çocuklarımızın hemen yarısını, hem de köyde onlar okutuyor. Maddi sıkıntı çekmemeli ve ayrı muameleyi devletten görmemelidirler. Devlet, onlar için babadır ve şimdi siz, o babanın vekili bulunuyorsunuz.

İlköğretim meselesi açılmışken umumî efkâr önünde size bir canlı noktayı ehemmiyetle belirteceğim: Masraf arttığı, öğretmenler çoğaldığı halde ilkokul mezunları çoğalmamakta, bilâkis azalmaktadır. 1940-41'den bu yana mezunlar 100 binden başlayıp 1951-52'de 150.791'e kadar yükseldiği halde geçen yıl 145.786'ya düşmüştür. Bu meseleyi ehemmiyetle ele almanızı, sebeplerini inceletmenizi bilhassa rica ederim. Bu davada milletimizin hayati işlerinden biri saklı olduğunu söylemeğe ihtiyaç yoktur. Sebepleri hiçbir oyalayıcı duyguya düşmeden görmek ve kanunun verdiği salâhiyetleri kullanarak onları bertaraf etmek icap eder. Sizin gibi hukukçu ve kanuncu bir zata bu lüzumu tafsil ile açıklamayı lüzumsuz görürüm.

Daha başka diyeceklerim var. Hepsini birden söyleyip sizi rahatsız etmek istemem. Tekrar edeyim: Sizden hayırlı işler beklemekteyiz. Tanrı yardımınız olsun!...

29 Mayıs 1954

FENA BİR USUL

Duyduk ki İlköğretim Umum Müdürü Ferruh Sanır, Hasanoğlan Öğretmen Okuluna (Köy Enstitüsü) öğretmen tayin edilerek Umum Müdürlük vazifesinden ayrılmış. Olabilir. Bir Bakan, beraber çalışacağı yüksek memurları elbette kendisi seçecektir. Fakat yenisini seçerken eskisini "atma" tarzı, bizde fena bir geleneğe bağlanmıştır. Kulağımıza geldiğine göre eski Umum müdür, bir maarif müdürünün tayini meselesinde Müsteşarla ihtilâfa düşmüş ve dediğini yaptıramayınca vazifesine gelmemiş; Bakana karşı dediğinde ısrar edince o da kendisini öğretmenliğe naklettmiştir. Dikkate değer noktalardan birisi, gerek Umum Müdürün, gerek tayini ileri sürülen maarif müdürünün son genel seçimlerde saylav olamayan iki D.P. adayı oluşlarıdır.

Biz, politika yönünü bırakıp meselenin mesleğimiz bakımından mühim olan idarî cephesini tahlile çalışalım. Burada ilk üstünde durulacak keyfiyet. İki kanatlıdır. Biri Bakan tarafı, öbürü de memur ciheti. İngiltere ve Amerika gibi demokraside ilerlemiş memleketlerde Bakanlar, esasta aynı siyasi haklarla sorumluluklara sahip olmakla beraber hepsi aynı idari kudrette değildirler. Her iki memlekette maarif teşkilâtı merkezileşmekten kurtarıldığı için meselâ oralardaki Millî Eğitim Bakanları, Fransa'da ve bizde olduğu gibi bir idari otorite sayılamazlar. ilmî, meslekî hususları yöneten heyetler vardır. Onlar karar alırlar ve o kararlar icra edilir. Merkezi bir idare tatbik edildiği halde yakından ve yerinde incelemiş olduğum Fransız Maarifi bile bir çok hükümleri, bu cins heyetler vasıtasıyla alır ve Bakanlığın müdahalesi ancak şekli kalır.

Bundan sekiz sene önce tek parti rejiminden çıktığımız zamanlarda Maarifte yeni bir teşkilât kanunu hazırlanıyordu. Bunda demokratik ruh hâkim olarak idare işleri bu türlü meslekî heyetlere veriliyor; hattâ umum müdürlerin, Bakanın veya müsteşarın haberi bile olmadan yaptığı tasarruflar önleniyordu. Bilmem, bu tasarı üstüne yapılmış çalışmalar ne oldu? Bugünkü merkez teşkilâtı, ufak tefek farklarla İstibdat devrinden kalma ve eski Fransız örneğine göre yapılma bir örgüttür. Geçen defa sayın bakana yazdığım mektupta söylediğim ecnebi uzmanlara inceletip demokrat anlayışta bir maarif teşkilât kanunu yaptırmak ve bu mühim organı yer yer ve kontrollu bir merkeziyetsizliğe kavuşturmak, bugün için vazgeçilmez bir ihtiyaç olmuştur.

Bundan senelerce önce "Meslekte öğretmenlik esastır" şeklinde kurulmuş olan kanuni nizam, Maarif erkânının Bakana, siyasi kudrete karşı aldıkları bir korunma tedbiridir. Bakan, büyük memurlardan birini istemediği zaman maaşıyla onu bir öğretmenliğe nakleder ve böylece memur, yakayı kurtarırdı. Tek partili otoriter denilen devirde "Bakanlık emrine alınma" hâdisesi, ancak bir müsteşarın başına gelmişti. O da mühim bir mesele olmuştu. Onun dışında büyük memurlar, ya Devlet Şûrasına, yahut B.M.M. ne üye olarak yerlerinden ayrılmışlardır. Tek partili otoriter devre yaraşan yüksek memur olmaları, gerek Halk, gerek Demokrat Partilerin demokrasiyi yerleştirme devirlerine tesadüf eder. Suçunu bilip kanuna teslim edilmesi iktiza ederken bir Umum Müdürün ortaokula tayini, diğer bir Umum Müdürün suç gösterilmeksizin gene başka bir ortaokula sürgün edilmesi, her şeyden önce kanun adamı olmaları iktiza eden iki Bakan için Maarif tarihimize geçmiş yanlış ve fena hareketlerdir. Bunların tayin edildikleri ortaokulları aşağı görmek, kimsenin hatırından geçemez. Fakat "bir şeyden maksat ne ise hüküm ona göre" kaidesince bu tayinler bir aşağılanma niyeti ile yapıldıkları için o maksada nisbetle yanlıştırlar ve fenadırlar.

Hele "Bakanlık emrine alma" müessesesi, dahiliye ve hariciye gibi iç ve dış siyaset mercileri için bir mana ve bazan bir zaruret olabileceği için onun bütün idare organlarına teşmili doğru olmamıştır. Eski zamanların "azil" usulü, bundan çok daha iyi bir şeydi. Bir memur, âmiri tarafından azledilir; fakat sonra "cevâz-ı istihdam" kararı alarak yeniden tayin edilebilirdi. Siyasî mahiyeti olmıyan işlerdeki memur, ancak tahkikat neticesinde ceza göreceğine emin olmalıdır. Hele C.H.P.'nin antedemokratik olarak yadigar bırakıp gittiği, istenilmiyen memurun istenilen yerde kullanılmasına salâhiyet veren kanun, hükûmet teşkilâtında bu emniyetin "e"sini bırakmamıştır. D.P.'nin, hiç değilse bu ikinci iktidar devresinde düzeltmesini candan dilediğimiz antidemokratik kanunlar arasında bunu da alacağını kuvvetle ümid ediyoruz. Ne olduğunu ve bilhassa ne olacağını bilmiyen vatandaştan beklenecek şeyi kestirmek, pek zor bir şey olmasa gerektir.

Yüksek memurların, herkeste olması icap ettiği gibi, adalet üzere hareketleri tabiîdir. Adaletsiz bir emir aldıkları zaman yapacakları şey vazifeye gelmemek; neticede başka bir yere tayinlerini

istemek, yahut emekliye ayrılmak değildir. Düpedüz istifa etmektir. Ama denilecek ki:

Viran kalası hanede evlâd-u ayâl var...

Doğru fakat ekmek parası için haksızlıkları sineye çekmek durumunda olan bir insana da binlerce, bazan on binlerce memurun mukadderi nasıl teslim edilir? Büyük memurlarımızdan üçü, beşi bu medeni cesareti gösterirlerse âmirler de kendilerine gelmeğe mecbur olurlar. Onların da vicdanları, hayat için türlü cinsten kaygıları vardır. Gemi azıya alıp başlarına buyruk olmadıklarını anlamaları pek mümkündür. Her şeye "Başüstüne" diyen etraf ortasında bulunursa kudretlerini hudutsuz bellemelerinin sorumluluğunu yalnız onlara vermek, haksız olmaz mı?

"İstifa" müessesesi, artık devletin her makamında işlemesi zarurî hale gelmiştir. Fakat yazık ki, "pişkinlik" usulü, bu zarureti silip süpürmektedir. Böyle olmayıp da şahsiyet sahibi vatandaşlarımız, ric'at köprülerini kaldırarak memuriyet kabul ederlerse hükûmet organları şimdikinden çok daha iyi işler. Memuriyet hayatımda memur iken de, âmir iken de kendim bu usule riayet etmemiş olsaydım bu kadar açık konuşmağa cür'et edemezdim. Âleme telkin verip kendisi salkımı yutanlardan olmadığımı, iftihar vesilesi olarak değil, sadece bir misal olmak üzere arzediyorum. Bir Bakanın nizamsız verdiği bir emri yapmadığım için istifa ettim ve Bakan, o emri yaptırmaktan vazgeçti idi. Devir de demokrasi devri değil, tek parti devri idi. Kendini manen ezdirmemeğe çalışmıyanları, mukadderat ezer.

Meslekdaşımız Ferruh Sanır'ın durumuna dönelim. Bu arkadaşımız, Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde coğrafya doçenti idi. Akademik kariyere girmeden önce ilkokul öğretmenliği yaptığı düşünülerek ilköğretim umum müdürlüğüne çağırıldı. O zaman bu teklifi niçin kabul ettiğine aklımı erdirememiştim. Son seçimlerde milletvekilliğine aday namzetliğini görünce sebebi anlar gibi oldum. Bir gün üniversite, bir gün idare âmirliği, bir gün politikacılık.. Ve sonra Hasanoğlan Köy Enstitüsüne; pardon, Öğretmen Okuluna... İşte bu olmadı. Yerinde kalsaydı şimdi muhakkak profesördü. Belki bir iki kitabı da çıkmıştı. İnsan, bu kadar virajlı bir meslek yolu seçerse uğrayacağı tehlikeleri düşünüp herşeyden önce bir hayat sigortasına yazılmalıdır.

Yusuf Ziya Yörükan

Bu eski üniversite arkadaşımın ölümünü teessürle haber aldım. Zannederim medreseden Felsefe şubesine gelmişti. Bizden yaşlı idi. Mantık, tefsir, hadis mevzularında rahmetli Baban Zade Naim Bey ile kıymetli hocamız İzmirli İsmail Hakkı'nın derslerinde söze karıştığı zaman çok şey bildiğini görürdük. Uzun seneler öğretmenlikte ve Diyanet İşleri teşkilatında çalıştıktan sonra yeni kurulan İlâhiyat Fakültesine profesör olmuştu. Çalışkan ve uyanık bir müslüman münevveri idi. Eski İlâhiyat dergisinde bilhassa Anadolu'daki mezheplere dair yazıları, son çıkan aynı isimli dergide İslam akaidine ait makaleleri, İslâmın Esasları ve Ebu Mansur Matüridi'nin Tevhid risalesi ve Akaid kitabı hakkındaki broşürleri son emekleridir.

Yusuf Ziya merhum, belki büyük bir islâm mütefekkiri sayılacak bir kudrete ermiş değildi. Fakat bildiğini iyi bilir, imanı bütün, müslümanlığı ve müslümanları anlamaya, öğrenmeye bütün ömrünü vermiş bir meslekdaşımızdı. Bizim gençliğimizde sarıklı ulemanın bir türlü çekemedikleri fesli islam bilginleri (Naim Bey, Mehmed Akif, Ferit Bey, İzmirli hoca gibi) Yusuf Ziya'ya din bilgisinde birer mürşid vazifesi görmüşlerdir. Yalnız cami derslerile böyle yazı yazma kolaylığını kazanabilmek çok güçtür. Medreselerde umumiyetle okuma vardı da yazma ve yazdırma yoktu. Halbuki Yusuf Ziya yazmaktan zevk duyardı.

Anlamaya hayatını çalışmakla geçirdiği büyük Allah, onu rahmetine kavuştursun. İtina ile yetiştirdiği evlâdlarına ve ailesine, dostlarına ve meslekdaşlara başsağlığı dilerim.

12 Haziran 1954

TERBİYECİ DEVLET ÖĞRETİCİ ORDU

Devlet; ülke, millet, istiklal gibi unsurların bir araya gelişiyle vücut bulan siyasi bir varlıktır. Bu tanımlama, elbette doğrudur. Fakat tamam değildir. Çünkü devlet, hayatını başarıyla uzatabilmek için adama muhtaçtır. Adamlı devletin vasıflarına gelince, yapıcı, kurucu, koruyucu olduğu kadar terbiye edici olmaktır. Bir devlet adamı, kamu işlerini terbiye açısını ihmal ederek görürse en mühim vazife cephelerinden birini karanlıkta bıraktığından kurmağa çalıştığı bina, temelinin bir tarafı yapılmamış kaldığı için her an yıkılma tehlikesine açıktır.

Bu bakımdan "kışla" her şeyden önce bir okuldur. Türkler, bütün tarihlerinde askerliği bu tarafıyla almışlardır; bugün de aynı suretle almaktayız. Okul görmiyerek, okuma yazma bilmiyerek asker ocağına gelmiş erlerin sayısı eskiye nisbetle çok azalmış olmakla beraber gene bu durumda köylü gençlerimiz orduya gelmektedirler. Ordumuz, bunları ele alıp yetiştiriyor. Fakat bazı defa vâki olan tesadüfler, okuma yazma öğrenmemiş erlerimiz olduğunu bize gösteriyor. Demek bu hususta dikkatimiz ve yetiştirme usullerimiz, tam işlememektedir.

Maiyetinde yedek subaylığımı yaptığım, her zaman genç, dinç ve uyanık bir kumandanımız olan Orgeneral Nureddin Baransel, Genelkurmayımızın esasen üstünde durduğu bu yetiştirme meselesini ele almıştır. Duyduğumuz bu iyi habere çok sevindik. Şimdiye kadar yeni askere alınan erler, kendi kıtalarında bir acemilik devresi geçirirlerdi. Biz talimgâhta iken bir "acemi ikmal" bölüğü vardı, her namzet oradan geçerek diğer bölüklere verilirdi. Fakat erler için, sonradan, umumi olarak böyle özel bir topluluk yoktu. Her er kendi kıtasında acemilik devresini geçirirdi. Bunun mahzurları görülmüş olacak ki, hem eğitim, hem de askerlik icabı olan diğer görevlerin bir arada olamıyacağı düşünülmüş; Amerika'da olduğu gibi, her sınıf için eğitim merkezleri kurulmak suretile erlerin önce bu merkezlerde yetiştirilmeleri kararlaşmıştır.

Bu tedbiri çok yerinde buluruz. Artık askerlik, en alt kademesinde bile manevi vasıflar yanında müspet bilimin başlangıçlarını öğrenmeyi zorunlu kılan bir vatan ve insanlık hizmeti haline gelmiştir. Millî ordular, Birleşmiş Milletlerin bir parçası olmuşlardır. Kore bunun canlı bir misalidir. Silahlar, o derece mükemmelleşmiştir ki, okuma yazma bilmeden, hattâ ilkokulda öğretilen hesap vesair bilgiler elde etmeden kullanılamazlar. Bu bilgi ve melekeyi kazanmamış erleri yetiştirmek meseledir. Önce genç subaylara kurslar açıp bu durumda olanlara bu şeylerin nasıl öğretileceği iyice öğretilmelidir. Onların görecekleri bu ilk vazife tamamiyle bir "öğretmenlik"tir. Alışılmış usullerle erleri zorlıyarak öğretmeğe kalkışmak, zaman israfından başka bir şeye yaramaz.

Ordumuzun en yeni silâhlarla donatıldığı bu devirde öğretme usûllerinin de en yenilerini, en yeni bir zihniyetle uygulamak zorundayız. Yüksek Harb Okulumuzun bu bakımdan organize edilmesi, genç subaylarımızın modern orduları idare edecek metod-

larla yetiştirilmesi davanın belkemiğini teşkil eder. Hürriyet içinde disiplin, mesleki bilgi ve meslek yanında kültür ve modern hayat usulleri beraberce verilerek bu davayı çözmeğe doğru gidebiliriz. Artık bu konuların "bize göreliği" silinip gitmiştir. Hidrojen bombasının, bilmem ne biçim tankın, otomatik nişan alıp top atan denizaltıların mavzer gibi kullanıldığı bir zamanda bunları kullanacak ve kullandıracakların yetiştirilmesinde de o silâhları yapanların yoluna girmeğe mecburuz.

Bugünkü dünyanın her işte tatbik ettiği ana kural budur:

Eskiyi bilmek, fakat daima yeniye ve daha yeniye gitmek...

İkinci Dünya Harbi gösterdi ki, bugünün yeni silahı, yarının eski silâhıdır. Bir gece Atatürk, misafirlerine "Askerlik nedir?" diye sormuştu. Cevap verenler arasında kumandanlarımız da vardı. Herkesin cevabını dinledikten sonra fikrini şöyle özetlemişti:

"Askerlik, bir sanattır, elde edilen bilgiler ve maharetlerle kalmamak, durmadan yaratmak ve yenilikler bulmak sanatı..."

Modern Türk ordusu, orduların en modernini vücuda getirmiş olan Amerikalı dostlarımızdan istifade edip bütün millî kaynakları kahraman göğsünde toplamalı; o kudretleri müsbet yollarla ve hür usullerle geliştirmelidir. Her millî hayat safhasında her şeyin başı olan terbiye Ordumuzun da ilk işidir. Haberini aldığımız yeni tedbiri, en hararetli bir memnunlukla karşılarız.

Bir Dürüstlük Denemesi

Yayın arkadaşımız "Türk Düşüncesi"nden olduğu gibi naklediyorum.

"Geçen ay içinde "Cumhuriyet" gazetesinde "Eski Bir Öğretmen" imzasıyla makaleler yazan eski bir mektep arkadaşımız, bize amatör bir gençlik dergisinin sorduğu suali tekrarladı ve cevap istedi. Bir çok bayilerin adını bile bilmedikleri bu dergiyi aratık, bulduramadık. Fakat sual şu imiş: Biz, Atatürk devrimlerini taklit mi sanıyor muşuz? Cevaba değmiyen bu soruyu vaktile Maarifimizin başında bulunmuş eski mektep arkadaşımızın hatırı için kısaca cevaplandıralım: Birinci sayımızda İngiliz tarihçisi Toynbee'nin Atatürk devrimleri hakkındaki bir görüşünü tenkit ederken, bu devrimlerin taklit olmadığını aynen şu satırlarla be-

lirtmiştik." Atatürk, İngiliz tarihçisinin haber verdiği tehlikeyi çoktan sezmiş gibi Garplılaşma devrimini dil ve tarih hareketlerile tamamlamak ve batı kültür ailesi içine Türk milletinin bir taklitci gibi değil, kendine has bir hüviyet ve şahsiyet sahibi olarak girmesini sağlamak istedi, (Türk Düşüncesi, C. 1. Sayı 1. S. 7 - 8) Bilmeyiz eski mektep arkadaşımız, okuyucularının zihninde aleyhimize uyandırdığı şüpheyi, bu cevabımızı sütunlarına alarak silmek dürüstlüğünü gösterecek mi?".

Kırk yıllık mektep arkadaşının dürüstlüğünü hâlâ denemeğe muhtaç gören dostum Peyami Safa'ya, bu hususta yeni bir delil vermeme imkân hazırladığı için teşekkür ederim. O yazıyı diğer iki dergi ile beraber bu sütunları takip lütfunda bulunan okuyucularıma bir gençlik organını tanıtma vesilesile yazmıştım. Kırk yıldır fikirlerini ve kanaatlerini yakından tanıdığım bir arkadaşımdan yeni bir şey duyma ihtiyacında olabilir miyim? Benim istediğim ve beklediğim cevap, bana değil; Devrimci gençlere idi. Arkadaşım ve dergisi hakkında okuyucularımda aleyhe bir kanaat uyandıracağımı zannetmeği de yerinde bulmam. Kaldı ki, böyle bir zan uyanmışsa şimdi bu da silinmiş demektir.

Asıl mesele, bunlarda değildir. Mesele, gençlerin, samimi millet ve memleket evlâdlarının duyduğu tereddüdleri ortadan kaldırmak; onları Atatürk'ün Devrim prensiplerine şuurla, dikkatle ısındırmaktır. Hepimiz bunda vazifeli bulunmuyor muyuz? Bugünün gençleri, devrimci kanaati canlı olarak elde etmek için Atatürk'ten önceki memleket durumunu gözlerile görmemişler ve mukayese imkânından uzak kalmışlardır. Bizim gibi - velev çocukluğumuzda görmüş olalım Abdülhamid devrinden bu yana türlü rejimler yaşamış olanlar, onlara, bu karşılaştırmayı kolaylaştıracak malzemeyi vermelidirler. Bu konuda daha çok şey söyleyip yazmaya ihtiyaç vardır. Çünkü pek çok gençler, Türkiyeyi asırlardanberi bugünkü halde, bağımsız, milletlerarası değerleri herkesçe tanınmış bir varlık sanmaktadırlar. O zaman kolayca şöyle deyiveriyorlar :

– Son otuz senede memlekette ne yapılmış ki!

Bilmiyerek verilmiş bu acele hükümle minnet duymaları, memnun olmaları gereken şahıslara ve olaylara haksızlık etmiş oluyorlar. Onları bu yanlış muhakemelerden yalnız okulda hoca-

ları değil; biz eli kalem tutanlar da kudretimiz ve imkânımız nisbetinde kurtarmaya çalışmalıyız. Bizim yaptığımız ve yapmamız da iktiza eden bu ideal savaşına daha mektep sıralarında iken, her türlü yokluk içinde katılan gençleri takdir etmeyi, teşvik etmeyi kim yerinde bulmaz? O gençler ki, Atatürk'ün resminin indirilip yerine hizmeti onunla kıyas edilemiyecek olanların asıldığını gözleriyle görmüşlerdir.

Muhterem arkadaşım, bayilerin bile tanımadıklarını söylediği bu gençlik dergisinin adını bile yazmamıştır. Onu çıkaranlar, bugün meçhul isimdirler. Bir zamanlar biz de öyle değil miydik? Ne olurdu, eski Vefa arkadaşım satırlarının arasına bir "Devrim Gençliği" adını koysaydı? Onlara böyle küçük bir "tanıtma" armağanını çok görmiyelim.

19 Haziran 1954

KÖPRÜLÜ ARMAĞANI

Profesör Fuad Köprülü'nün 60. doğum yılı münasebetiyle Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesindeki dostları ve talebesi tarafından 17 Haziran 1954 Perşembe günü fakülte konferans salonunda bir saygı töreni yapılmış ve 1953'te baskısı biten "Fuad Köprülü Armağanı" isimli bir hatıra kitabı yayınlanıp kendisine sunulmuştur. Dört yıllık bir gecikme ile de olsa sayın Profesörü dostlarının ve talebelerinin bu şekilde anmalarını kadirbilir bir duygunun ifadesi olarak biz de takdirle karşılarız, kendisine uzun ömürler dileriz.

Törende bulunmadım. Ertesi günkü gazetelerde yalnız cevap söylevinin metni bulunduğu için, hakkında konuşan meslekdaşlarımızın neler dediklerini bilemediğimizden sayın Profesörün şu cümleyi söylemeğe ne sebeble mecburiyet hissettiğini anlamak güç olmuştur :

– "Şimdiye kadar hakkımda söylenen hakikatte çok mubalağalı metihleri büyük bir mahcubiyetle dinledim."

İster anlıyalım, ister anlamıyalım; sayın Profesörün böyle sevimli bir üslüpla yeni bir tevazu davranışı göstermesi, yapılmış çok mubalâğalı metihleri bile mazur saydıracak bir kazancıdır. İlim, herşeyden önce kibir ve gururu silecek bir hakikat araştırması ol-

duğuna göre sayın profesör, altmış dört yaşının olgunluğunda, bilgin olmanın büyük vasıflarından en mühimmini elde ederek güzel bir örnek vermiş oluyor. Tebriklerimizi sunmaktan kendimizi alamayız.

Sayın Profesörün Türk edebiyatına ve kültürüne hizmeti büyüktür. Dürkheim - Ziya Gökalp sosyolojik okulunun Türk edebiyat ve tarihi sahasında kuruculuk şerefi onundur. "İlk Mutasavvıflar" hâlâ bu konudaki örnek olma üstünlüğünü muhafaza eden bir eserdir. Esasen makaleleri, müteferrik etüdleri ve bitmemiş toplu baskıları dışında kitap olarak tamam olmuş eseri de odur. Aradan geçmiş 36 senelik uzun ve devamlı bir araştırma devresinin verimlerini bir araya getirerek dört beş cildilik bir "Türk Edebiyatı Tarihi" mecellesi vücuda getirmesini sayın Profesörden bekleriz. Kendisinde mevcut bu kadar bol, fakat dağınık malzemeyi bir araya getirecek böyle bir eser kendi eliyle kendi ilmî hayatı için dikeceği kıymetli bir anıt olacaktır.

Bunun yanında sayın Profesörün affına mağruren söyliyelim ki, Üniversite için lüzumlu ve zaruri olan bu edebiyat tarihi metodu ve anlayışı, senelerce lise programlarına hâkim olmak suretile bu dersten beklenilen müsbet neticenin alınmasını güçleştirmiştir. Sebebi, edebiyattan ziyade tarih olan bu usul ile lise gençleri asıl metinlerle temas ettirilememiş, edebiyat zevk ve idraki bakımından verilmesi gereken alışkanlık ve terbiye zayıf kalmıştır. Hâlâ aynı geleneğin alınmış önleyici, fakat nazarî bırakılmış tedbirlere rağmen devam ettiğini, bu vesile ile, bir kere daha ifade edebiliriz.

Bu ihtirazi noktayı kaydettikten sonra Profesör Fuad Köprülü'nün "millî edebiyat" fikrini yaymada, başta Ziya Gökalp olmak üzere şiirde romanda ve edebiyatımızın diğer alanlarındaki arkadaşları ve çağdaşlarıyla beraber bizim neslimize tuttuğu ışık, bugün de yolumuzu aydınlatmaktadır. Kendisine, ölen ve sağ kalan fikirdaşlarına minnetimiz büyüktür. Bunu apaçık söylemekle insanî bir vazife yapmanın hazzı içindeyim. Milli edebiyatın formunu verecek, "milli dil" olduğuna göre Atatürk dil inkılâbının bir çalışma safhasında kendisiyle omuz omuza gayret sarfetmiş olmanın hatırasını da şu anda aynı hazla yaşamaktayım. Fakat o geçmiş, ama yok olmamış günlerdeki arkadaşımızla bugün "Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti" denilmesine ses çıkarmıyan, Türk çocuklarının bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da

anlamaları imkânsız dil karışıklığını düzeltmeğe himmet etmiyen Dış İşleri Bakanı Fuad Köprülü'yü birbirinden ayrı şahsiyetler olarak görmekte bulunduğumuzu aynı samimiyetle, gene apaçık söylemeliyim.

"Hariciye Vekâleti" her makamdaki herkes için olduğu gibi kendisi için de bugün var, yarın yok olabilir. Oradaki hizmet sorumluluğu da benzerlerine kıyasla zaman içinde silinip gider. Fakat milli ruhun özü olan milli ilim adamının sorumluluğunu silecek hiç bir kudret yoktur. Kendisinin bizden çok iyi bildiği tarih, bu hususta merhametsizdir. Dil işinde yanlışlar, çapraşık yürüyüşler olmuşsa, var idiyse de varsa onları düzeltmek doğru yolu buldurmak ve göstermek sayın Profesörün manevi vezifeleri arasında değil midir? 10-12 yaşındaki milyonluk bir kitle tutan ilkokul çocuklarının anlayamadıkları ve öğretmenlerinin anlatmaktan aciz kaldıkları bir sürü yabancı kelime, kanun zaruretiyle yeniden bu küçük dimağları karmakarış bir hale getirirken "milli edebiyat" habercisi Profesör Fuad Köprülü'nün en küçük bir gayretini göremekliğimize kim, ne mana verebilir?

Armağan kitabı çok iyi tertip edilmiştir. Üniversite hayatımızda bunun ilk ve ikinci örneğini istanbul Hukuk Fakültesi vermiştir. Birincisi 1939 da Prof. Ali Fuad Başgil'in tertiplediği rahmetli "Cemil Bilsel'e Armağan", ikincisi otuzuncu öğretim yılı münasebetile Profesör Sıddık Sami Onar'ın tertiplediği "Ebül'ûlâ Mardine Armağan"dır. Başkasını hatırlamadığıma göre bu, üçüncü armağan olur. Tertipleyen Profesör Osman Turan, söylediğim öncekilere bakılınca, pek yeni olmıyan bu geleneğe bakıp kitaba "Fuat Köprülü'ye Armağan" deseydi mânadaki kaypaklığı gidermiş olurdu. Çünkü "Köprülü Armağanı" deyince profesörün bize sunduğu bir hediye fikri de beraberce gelmektedir. Böyle deyişteki nükte hatıra gelmişse onu da hoş görürüz.

Kitapta, sütunlarımızda tahliline imkân olmıyacak değerde, okunup faydalanılacak yazılar var, Türk ve yabancı bilginlerin bu vesile ile yazdıkları makaleler, meslekdaşlarımızın, bilhassa tarih ve edebiyatla meşgul arkadaşlarımızın yaz tatilinde istirahat zamanlarını fayda ile doldurabilecekleri bir güzel kaynaktır. Sayın profesörün bütün kitaplarının bibliyografi listesine tamamiyle alınmadığını sanıyorum. Bilmem, böylesi mi doğrudur? Gençliğinde ve yaşlılığında kitap olarak çıkmış her ne varsa onları

behemehal zikretmeli idi; küçük okul kitapları bile olsa... Bunları "ilmi olmıyan" neşriyat diye vasıflandırabilir miyiz? Bence, şiirlerini, hattâ siyasi mahiyetteki yayınlarını da almalıydı. Mesele, profesörün bütün şahsiyetini bir arada göstermektir. İleri nesiller, kendisini yalnız edebiyat tarihçisi olarak mı tanıyacaklardır? İnsan, bir bütündür. İlim cephesi başka, sanat cephesi başka, siyaset cephesi başka görülebilir mi? Öyle olaylar karşısında siyasetiyle ve siyasetini sanat ve ilmiyle karşılaştırmak, bu mukayeseden de asıl şahsiyetini ortaya çıkarmak iktiza eder. Çünkü medeni bir cemiyette siyasi (tabiî, geniş anlamile) olmıyan veya siyasete vasıtalı, vasıtasız - dokunmıyan hangi hareket vardır? Bizatihi yaşamak, başlı başına bir siyasi olaydır. Trabzon milletvekili, Ortaçağ Türk İslâm tarihi profesörü olan sayın meslekdaşımız Osman Turan, bunu benden daha geniş bir yetkiyle takdir edecek durumdadır.

Ben de bu noktada galiba fazla durdum. Çünkü Armağan kitabı 1953'de hazırlanmıştır. Genç meslekdaşımız, daha o zaman meb'us değildi, sadece profesördü. Bununla beraber kendisi de altmışını geçip talebeleri tarafından, böyle bir armağan kitabı tertiplendiği vakit, şahsiyetinin bütünü anlaşılsın diye benim bu küçük dileğimi yerine getirir veya getirtir, sanırım.

Bütün bu lâfları bir kalemde geçelim ve asıl işin can damarına dokunalım. O da bir memleketin ilmine ve kültürüne hizmet etmenin önemi ve bunun her türlü şartlar içerisinde unutulmıyacak bir kudreti haiz olduğudur. Ciddi bir ilim adamı için "action"lar daima geçicidir. Onların mukadderi, eninde sonunda Kütüphanelerine dönmektir. Bir yiyip bin şükredelim. Devlete, millete duadan bir an boş kalmıyalım. Ya o "Kürkçü Dükkânları" olmasaydı halimiz nice olurdu?!...

26 Haziran 1954

EMEKLİLİK MESELESİ

Son yapılan Emeklilik Kanunu değişmesi, iki sebebin neticesi olarak görünüyor: Siyasî, idari. Siyasî cephesini tahlil ve tenkit etmek, bu sütunların yetkisi dışında. Biz idarî tarafını ele alacağız. Kanun, kurumlarınca görülen lüzum üzerine 25 seneyi doldurmuş veya doldurmasa da 60 yaşına gelmiş memurların emekliye ayrıl-

malarını mümkün kılıyor. Mümkün kılıyor; çünkü böyle olanların hepsini emekliye sevketmiyor.

Burada üstünde durulacak iki hüküm var: Kurumlar ve görülen lüzum.

Emeklilik kanununa atfedilerek kullanılan "kurum" tabiri, devlet dairelerinin bütçesini yapan mercilere işaret eder. Meselâ Devlet Şûrasının veya Basın ve Yayın Müdürlüğünün Bütçesini Başbakanlık mı yapıyor, bu tasfiyeyi o üstüne alacak. Tapu ve Kadastro Adliye Bakanlığına mı bağlı, kimin emekliye çıkarılacağını Adalet Bakanı tesbit edecektir. Bizim mesleğe, yani Maarife gelince, bütün ilk, orta ve yüksek öğretimle teknik öğretim mensuplarını, diğer maarif memurlarını, nihayet üniversitelerde ordinaryûsleri, profesörleri, doçentler ve asistanları Maarif Bakanı şahsen emekliye ayrılabileceklerdir.

Doğrusu güç, sorumlu, karara varması ciddi olarak sıkıntılı bir iş. Söz etmeyelim dedik ama işin siyasi tarafı da su götürecek halde.. Pek bilmiyorum , kesin olarak şimdi kaç vilâyetimiz var; her halde 64, 65'i buldu; buralardaki elli bin öğretmenin siyasi halini, ehliyet durumunu tesbit etmek nasıl olacak? Siyasi halleri İl parti başkanlarından mı sorulacak? Çoğumuzun başından geçmiştir, idare âmirleri kanalıyla gelecek malûmatın bir kısmı mahallî tesirlere konu olma bakımından yanlış hükümlere sebep olabilir. En fenası, türlü kaynaklardan, hele o yere batası "Muhbiri sadık"lardan birbirini tutmaz, gizli haberler yağmur gibi yağacaktır. Yüksek ve sorumlu makamlar, bir kere bu haber dalgalarının vehmine kendilerini kaptırdılar mı idare ettikleri teşkilâtta emniyet, bilhassa baştaki âmire karşı emniyet kalmaz. Herkes için olduğu gibi memur için, hele terbiye vazifesi görenler için bu emniyetsizlik, çok yıkıcı bir his uyandırır,

Maarif içi için ne olsa Bakanın istişare edeceği sorumlu makam ve vazife sahipleri vardır. Üniversiteler ne olacak? Adaylık sırasındaki konuşmalara bakıp bir hüküm vermek mümkün. Fakat öyle profesörlere tesadüf edilecektir ki, iktidara esaslı surette muhaliftir, fakat ne yaşı 60'a gelmiş, ne de hizmet müddeti 25'i doldurmuştur. Böylesini kürsüsünde bıraktıktan sonra kader sevkiyle şiddetlice seçim nutku çekmiş, esasen yaşını başını almışları emekliye ayırmak neye yarar? Müspet siyasi temayûlü belli olanlar

da son defa saylav oldular. Bu şartlar içinde ilmin kendilerine kazandırdığı müşahede kudretiyle hükümlerinden istifade edilebilecek akademik kariyer mensuplarını bulup çıkarmak, sanıldığı kadar kolay olmasa gerektir.

Bunlar arasında her iki cephenin yayın organlarında makaleler yazarak muvazene temin edenleri ve istikballerini çift sigorta edenleri ne kadar az?!. Üniversite muhtariyeti bahsinde son derece titiz davranan bu türlü sert ve bilhassa genç ilim adamlarımızın bu konuda yazacakları yeni makaleleri göz görmek, gönül işitmek istiyor. Biz senelerdir, bu sütunlarda üniversitedeki meslekdaşlarımıza "Aman günlük politika ile uğraşmayın, başınıza bir şeyler gelecek!. diye feryat ederken bu samimi ve dostça ihtarları muhtariyet aleyhtarlığı şeklinde tefsir edip yazılarımı okumamaya karar veren muhtariyet kahramanları acaba şimdi nerededirler?

Tabii, onlar nazarında bu emeklilik meselesiyle muhtariyet prensibinin hiç bir ilgisi yoktur. Kürsülerinde, en küçük bir endişeye düşmeden derslerini verecekler, kitaplarını yazacaklar, memleket davalarında fikirlerini açıkça söyliyebilecekler. Hattâ üniversite dışında ayrıca dolgun kazançlı işler bile tutabilecekler.

Biz, bu değişen kanunun tatbikatını bir an önce gerçekleşmiş görmek istiyoruz. Bu isteğimiz, o kanunun en âdil bir şekilde uygulanması hususundaki samimi temennimizden doğuyor. Memleket irfan değerlerine gösterilecek dikkat, demokrasi hayatında alacağımız mesafelerin ölçüsünü verecektir. Olgun ve temkinli devlet adamlarımızdan bunu beklemeyi hakkımız sayıyoruz. Loisier'nin kudretlerin muhafazası hakkındaki kanunu bu alanda da yürürlüktedir:

"Hiç bir şey yok olmaz, hiçbir şey yeniden var edilemez."

Ord. Profesör Baha Kantar

Yarım asra yakın bir okuyup okutma hayatından sonra sayın Ceza Ordinaryüs Profesörü Baha Kantar, Ankara Hukuk Fakültesindeki kürsüsünden emekliye ayrıldı. Bu ayrılış, biraz önce bahsini ettiğimiz kanundan öncedir. Esasen muhterem profesör bütün meslek hayatında daima politika dışında kalmış; hocalığını yalnız ceza hukukunun nazariyatını öğretmek suretiyle değil, her türlü hükümlerinde tarafsız ve objektif kalarak kendinden

sonra hukuk ve adalet hayatına gireceklere hareketlerile de ders vermiştir. Bunun misallerini onu tanıyanlar kolayca bulurlar ve bilmiyenlere anlatabilirler.

Profesör Baha Kantar'ı İstanbul Hukuk Fakültesinden ve mütareke zamanından beri tanırım. Mizacı sert, konuşması ve hareketleri keskin, kimseye boyun eğmez bir insandır. Cezacı Baha Bey, bu yürüyüşünü hiç değiştirmedi. Otuz senedir, Ankara Hukuk Fakültesinin kuruluşundanberi orada ders vermiş, yıllarca oranın Dekanlık vazifesini yapmıştır. İstanbul Hukukunda Tahir Bey, Ankara'da Baha Bey, bizde ceza hukukunun iki feyz verici mümessili olmuşlardır. Sayın Baha Kantar'ın emekliye ayrılması vesilesiyle Fakültesinin bir hâtıra kitabı yayınlamasını isterdik. Bu kadirşinaslık vazifesini belki yakında yerine getirirler.

Biz, sayın meslekdaşımız Baha Kantar'ın emeklilik devresinde de hayırlı eserler vermesini, uzun ve âfiyetli bir ömür sürmesini Tanrıdan dileriz. Genç hukukçularımız, onun şahsında vazife aşkının ve adalet ruhunun en canlı örneklerinden biri bulunduğunu her zaman hürmetle hatırlayacaklardır.

Kuleli'den ressamlar

Bizde birçok medeni hareketlere ordu ve asker önder olmuştur. Garp anlayışında müspet bilimler, Mühendishane ve Tıbbiye ile kurulduğu gibi güzel sanatlar, hele resim, askerlerin eliyle kültür hayatımıza girmiştir. Bizim çocukluğumuzda ekseri resim hocalarımız subaydı. Seyid Beyler, Şeker Ahmed Paşalar, Halil Paşa hep askerdiler. Olgunlaşma Enstitüsünün camekânlarında genç subay namzedlerinin zevk ve zekâlarının mahsullerini derin bir memnunluk içinde seyrederken sanatçı atalarının maharetli evlâdlarını birer birer görür gibi oldum. Bu teşebbüs devam etmelidir.

Subay kültürün ve sanatın inceliğinde yaratıcılığını kılıcı gibi bileyecektir. Zevki ile bilgisi birbirini tamamlayacaktır. Şehirlerden uzakta geçirecekleri hayatın neşesini bunlarda devam ettirebileceklerdir. Kulelinin genç ressamlarını hararetle tebrik ederim.

3 Temmuz 1954

ESKİ ESERLER

Eski öğretmen, yeni eserlerden söz edecek değil a; demeyiniz. Eski eserler, gerçekte yeni eserlerin anasıdır. Analar çocuk doğurdukları zaman onları öldürüyor muyuz? İnsan yapısı olan hiçbir şeyin eskisi, yenisi yoktur; ancak iyisi fenası veya güzeli çirkini vardır. İyi ve güzel eser devam eder. Sorarım, Süleymaniye camisi mi, yoksa onun yanında zevksizce konmuş ambara benziyen Biyoloji Enstitüsü mü eskidir? Süleymaniye camisi, kollarını Allahına yalvarmak için göklere kaldırmış bir delikanlı gibi durmuyor mu? Ya o ambar? Kurşun yeyip yere yuvarlanmış bir boz ayı gibi görünmüyor mu?

İşte sanatta klâsik eser; üstünden asırlar geçtiği halde tazeliğini muhafaza edebilen insan yaratmalarıdır. Akropol böyledir. Ayasofya böyledir. Anadolu'nun her yerine dağılmış Selçuk eserleri böyledir. Mimar Sinanlarımızın, Acemi Alilerimizin ve daha bir çok Türk mimarlarının bıraktıkları deha mirasları böyledir. Atatürk Anıtında, İstanbul Üniversitesinin yeni binasında, tamir edilmiş Taşkışla (Teknik Üniversite) de bulduğumuz Türk ruhu, o ölmiyen eski eserlerin yeniden bir dirilişidir. Klâsik moderni vücude getirir. Modernin sahicisi ve güzeli, kendinden sonra gelecekler için klâsik olur. Medeniyet, bu oluşun ve devamın adıdır.

Geçenler de Konya'ya gitmiştim. Baktım Alâeddin Camisinde tamirat var. Bir iki arkadaşımla tepeye çıktık. Caminin dışını sıvıyorlar. Sıvayı pek gözüm tutmadı ama haydi ne ise... İçeri girince baktım, döşemeyi betonlamışlar. Kışın, Konya'nın ayazında oraya namaz kılmaya gelecek vatandaş bu betonun üstünde buz keser. Her halde onun üstüne tahta döşeyeceklerdir. Tamiratı Evkaf yaptırıyor. Evkafın kontrol mimarı Bay Serkis'in buraya sık sık gelmesi lâzım. Onarma yapılıp bittikten sonra kontrolun ne kıymeti var? İş, onu yapılırken görmede ve yanlışları iş üzerinde düzeltmede.

Camide XIII. asırdan kalma tahta üstüne oyma bir minber var Kıymeti para ile ölçülmez; oyma sanatının bir şaheseri... Orasına burasına hayranlıkla bakarken neler görelim; orasından burasından tahtaları koparılmamış mı? Kimin bu kırılası eller? Kanırıp kanırıp koparmışlar. Sorduk, ettik; tahkikat yapılıyormuş! Tahkikattan ne çıkar? İşi başından önleyip minberi yoldurma-

makta idi. Maarif Bakanlığımızın dikkatini bir de ben çekeyim. Evkaf Umum Müdürlüğüne bir de ben feryad edeyim. Sayın Valinin kulağına bir de ben fısıldayayım.

Caminin yanında küçük bir türbe var. Orayı da ziyaret edelim, dedik. Aman Allah! Yoksa burası Ayastafanos veya Sevr muahedelerini imzalayan sultanların türbesi mi? Hayır! Burada Haçlılara karşı Türklüğü ve müslümanlığı koruyan İkinci Kılınç Aslan, Anadolu'da Türk birliğini kuran Alâeddin Keykubat yatıyor. Nasıl böyle yatarlar? Dahası var. Selçuk devrinden kalma, tezhipli, nefis yazılı Kur'an cüzleri tozlar içinde.

Başımız önde hicap içinde bahçeye çıktık. Taşa yontulmuş Selçuk kartalları kırık kanadlarıyla yerlerde yatıyorlar. Kitabeler, mezar taşları "bizi buralardan kim kaldıracak? Şeref yerlerimize kim koyacak?." diye hal dili ile yalvarıyorlar. Eskiden olanı bırakalım, bunda bir fayda yok. Fakat bugün için bunları kurtarmak lâzım. Birbirimizi utandıra utandıra atalarımızın yadigarlarını bu sefaletten halâs etmeğe çalışalım.

Tepeden aşağıya indik. Karatay medresesi tamir edilmiş. Ne kaldı ise o da kâr dedik ve sevindik. Fakat bu inci eserin etrafını görünce gene aynı teessürler başladı. Koskoca Konya civarında bir boş yer bulunamamış gibi ateşler yanmış, katranlar kaynıyor. Bu ecdat yadigarlarını bu hale sokanları içine atacaklar mı sandınız. Hayır... Asfalt döşeyecekler de onun katranını kaynatıyorlar. Burası bir cehennem. Bu hararete diriler, değil, ölüler bile dayanmaz.

Darılmak yok. Biz gördüğümüzü söylüyoruz. Bu esef verici halleri el birliği ile düzeltmek lâzım. Maarif, Evkaf, hele Konya Belediyesi bir an önce işe el koymalıdır. Duyduğuma göre İplikçilerdeki müzeyi de kaldırıp cami yapmak düşünülüyormuş. Esasında bu düşünce doğrudur. Cami, cami olarak kalmalıdır. Fakat içindeki eserleri muhafaza edecek büyük bir müze binası yapmak şartıyla. Aksi taktirde buradaki eserleri alırlar, bu defa Mevlana türbesinin bahçesini bir kere daha taştan hayvanat bahçesi haline getirirler. Halbuki bugün orada mevcut hayvanları da çıkarıp mevlâna tekkesini eski haline ihya etmemiz ve evlâdlarımıza onu öyle göstermemiz lâzımdır. Ani,fevri kararlarla yapılmışları yıkmadan hareket etmesini, ifratlardan tefritlere, tefritlerden ifratlara düşmemesini artık öğrenebiliriz sanırım.

Konya benim için her zaman "Âşıklar Kâbesi"dir. Mevlâna'nın ömrünü geçirdiği bu yere "Sıla"ya gider gibi giderim. Her yıl, benim gibi üç yüz bin âşığa başucunda "baş kestiren" bu ruh ve hürriyet kahramanını, sandukasının etrafına saçtığı nurlar içinde seyrediş, gönlüme yeni hamleler, yeniden hayat emelleri verir. Konyalıları, vatandaş olarak sevmeme ilâve ile Mevlâna'nın hemşerileri olarak da kendime yakın hissederim. Mevlâna'ya bu Belde garip Türk'e ikinci vatan olan Konya, onun aziz vücudunu sinesinde taşıdığı için bana birinci vatandır. Konya'nın taşında, toprağında ondan zerreler görürüm.

Taassuba rebabın sesi, neyin nefesile isyâneden Mevlâna, bütün Türk nesilleri için her zaman feyiz verici bir mürebbidir. Kendinden sonra doğmuş hiç bir "gönül eri", onun bu feyzinden çekimser kalmamıştır. Onu yanlış anlayarak kaide kırıcı sananlar, hayatını dikkatle incelemeli eserlerini gönül gözüyle okumalıdırlar. Genç bilginimiz Tahsin Yazıcının güzel Türkçesiyle kütüphanemize kazandığımız Eflâkı Menâkıb'ını alın, okuyun. Rahmetli Veled Çelebi ile kıymetli dostum Dr. Feridun Nafiz Uzluk'un Mevlâna'ya dair kitaplarını arayın, bulun. Boş zamanları Mevlânanın diriltici nefesinden daha uyarıcı bir meşgale ile dolduramazsınız. Abdülkadir Gölpınarlı'nın Mevlânası ve mevlevilik hakkındaki emekli kitaplarını unutmayın. Ruhlardaki sıkıntıları Mevlâna kadar tesirli, silip götüren; gönüldeki pasları Mevlâna kadar coşturucu ilhamlarla silen kim vardır?

Bu ziyaretimde bir genç Mevlâna aşığı daha buldum: müze Müdürü Mehmed Önder, Mevlâna hakkında durmadan incelemeler yapan ve bunu yapacak hale gelmek için tevazuyla kendini yetiştirmeye çalışan bu genç Konyalı müzeciyi âmirlerinin koruyucu gözlerine emanet ederim. Konya ve Mevlâna hakkında daha şimdiden altı yedi eser yayınlamıştır. Böyle istidatlı gençlere memleket içinde ve dışında görgüsünü ve bilgisini arttırma fırsatları verilmelidir.

Bütün bunları söylerken "yetişip de ne olacak?" hissinin içime geldiğini saklayamıyacağım. Bugün Konya'nın devamlı sakini olarak orada Almanca öğretmenliği yapan Mevlâna terbiyesinin icabı hiç kimseden hiçbir şey istemiyen Mimar Şahabeddin Uzluk'tan da ne istifade ediliyor ki? Konya'yı, hele Konya'nın tarihte mimarisini

bütün bir ömür boyunca inceleyip çalışarak öğrenmiş bu kıymetli insan, bildiği konuda bir Konya emeklisidir. Topladığı vesikalar, yaptığı tetkikler bir tiryakinin tütün kesesi gibi cebinde saklı durmaktadır. Biz, gaflet ettik; bunları umumun zevkine teslim ettiremedik. Bugünün imkânlarından istifade edilmeli, üstadın emekleri dünya ilmine tanıtılmalı ve milli hazinelerimiz memleket aydınlarına sunulmalı ve sundurulmalıdır.

Kusuruma bakmayın; Mevlâna ve Konya'dan söz açıldı mı gönlüm durmaz kalemim yorulmaz. Çünkü âşığa bezginlik olmaz. Mevlâna Hângahının son yadigarı Mehmet Dedenin hücresinde Bolu'nun kibar, ince, Hak âşığı Müftüsü ile yaptığımız üçlü sohbeti şu anda zevkle hatırlıyorum. Mevlânaya hâlâ zındık diyenlerle onu mevlâ dostu görenlerin farkına bu kısa, fakat özlü sohbette bir kere daha şahit oldum.

Sözlerimi bitirirken Konya'dan aldığım umumî intıbaı apaçık ifade edeceğim. Sevgili hemşerilerim, sakın bana darılmasınlar. yukarıda söyledim ya, ben de biraz Konyalıyım. Diyeceğim şu: Konya'nın zengin oluşu çok iyi görülüyor. Fakat Konyanın o nisbette zenginleştiği pek göze çarpmıyor.

10 Temmuz 1954

ECNEBİ OKULLARA HÜCUM

Şimdi mevsim, ecnebi okullara giriş imtihanları mevsimi.... Sanırsınız ki, çocuklar ilkokulları bitirdiler; aileler, kudretlerine göre çocuklarını dinlendirmek için yaz imkânlarından faydalanıp onları gezdiriliyorlar, kamplara veriyorlar, denize sokuyorlar; güneşin hayat verici ışıklarıyla bu küçük vücutlara yeni kudretler kazandırıyorlar. Böyle düşünen böyle hareket eden aileler var, Fakat bir de öyle aileler varki ecnebi okullara çocuklarını koyabilmek için bir taraftan onları test usulünce cevap vermeğe alıştırıyorlar, diğer taraftan okul idaresinin hatırından çıkamıyacağı yerlerden ve şahıslardan iltimas bulmağa uğraşıyorlar,

İmtihanda başarı elde edememiş çocukların ana - babalarını bir dinleseniz! Test dedikleri bilmecelerle çocuğun zekâsını ölçmedeki güçlüklerden mi sözetmiyorlar, aynı sualleri verenlere sorsalar cevaptan âciz kalacaklarını mı söylemiyorlar, Böyle saçma sa-

pan sorularla çocukları rahatsız etmede ne mana var? mı demiyorlar, Hasımlı şikâyetleri sert, can sıkıntıları sinirlerini bozacak kadar derin..,

İltimas bahsine gelince; mühim yerlerden telefon ettikleri, mektup yazdırdıkları halde onlar dinlememişler; bilmem neredeki bir kardinaldan tavsiye getiren bir çocuğu testine, pestine bakmadan kabul etmişler. Hele bu tavsiye işinde sefaretler de seferbermiş. Tarafını bulup yüksek makamlardan, Türk veya ecnebi, bir iltimas bulamıyanlar, görseniz nasıl üzgün, nasıl kederli?

Bunun tersine de tesadüf ediliyor. İmtihanı başarmış. hiçbir yerden iltimas ettirilmeden bu şerefi kazanmış çocukların aileleri sevinç içindeler. Çocuklarıyla iftihar ediyorlar.

Kimi bisiklet, kimi kayık, kimi yeni elbise alarak başarılı yavrularını mükafatlandırıyorlar, evde bayramı! Telefonlar açılıyor. telgraflar çekiliyor; dostlara elde edilen bu başarının müjdeleri veriliyor.

İşin kurnazlık tarafları, tuhaf tecellileri de oluyor. Çocuk kendisi anlatıyor:

Testteki sorulardan biri, "en büyük adam olarak kimi tanırsanız?" Alpaslan, Fatih. Sultan Selim, Atatürk desem belki aldırmazlar. Onların büyük adamlarından birini söyledim imtihan kazandım.

Görüyorsunuz ki, ecnebi okullara giriş, hali vakti yerinde ailelerin ana meselelerinden biri. Şu takdirde göz yumamıyacağımız bir topluluk olayı karşısındayız; Ecnebi okullara hücum....

Bunun sebeblerini maarif ve terbiye adamları incelemeğe, görmege, tedavisi için çareler aramağa mecburdurlar. Bu hücumu millî duygunun za'fına verip işin içinden çıkacak maarifçiler veya pedagoglar vardır. Fakat böyle davranış doğru mudur? Bizce değil. Şahsen ben öyle analar - babalar tanırım ki, milli duygu bakımından Türk oğlu Türktürler, vatanlarına bağlı insanlardır. Böyle olanların ecnebi okullara rağbetlerinin sebeblerini umumi olarak başka yerde aramalıdır. Bunun başında ecnebi dili ve bilhassa İngilizce (ona Amerikanca da diyebilirsiniz) gelmektedir.

İtiraf edelim ki. Devlet okullarında biz yabancı dil öğretemiyoruz. Bir defa, bazı zaruretlerle üç dili birden (Almanca, Fransızca, İngilizce) öğretmeye uğraşıyoruz. Hepsine öğretmen yetiştirmek bir mesele. Dışarı okulların bir kısmına, hattâ, hiç hoca veremiyoruz. Mahalli vekillerle idare ediyoruz. Sonra okutulan dili, okul içinde hiçbir yerde çocuğa kullandırmıyoruz. Türk okullarında yabancı dil, askeri kıt'alardaki " teftiş "fırçası" na benziyor. Teftişten teftişe hiç kullanılmadan çıkarılan diş fırçası gibi ecnebi dilin cümleleri ve kaideleleri yalnız o deslerin okutulduğu zamanda duyuluyor ve kullanılıyor canlı diller, neticede ölü dil haline gelmiş oluyor.

Türk ailelerinde ecnebi dile olan rağbeti maarifçiler iyi karşılamalıdırlar. Bunda snobismin, kibar görünme heveslerinin payı yok değildir. Fakat onu umumileştirmek, yanlış olur. Çocuğunun gerek pratik hayatta, gerek bilgi hayatında kazanacağı imkânların hududunu genişletmek için ona daha büyükten bir ecnebi dil hele İngilizce öğretmeyi isteyen aile, aslında doğru düşünmüştür. Ticaret veya endüsri alanında bugün için İngilizce bilmeden büyük iş görmek çok zordur. Dünyanın dörtte üçü, bu dilde milletlerarası münasebetleri sağlıyor.

Fikir ve bilgi alanına gelince, dünya yayınlarının onda altısı İngilizcedir. Bu dili öğrenmeden, hele bundan sonra, entelektüel mesleklerin hiç birinde esalı surette derinleşmek mümkün değildir. Diğer dillerde çıkan mühim yayınlar, derhal İngilizceye tercüme ediliyor. Bu satırları yazanın İngilizce bilmeden bunları söylemesini, şahsında duyduğu ihtiyacın sıkıntılı bir ifadesi olarak da alabilirsiniz. Uğraştığım bir konuda komşunun İngilizce bilen henüz öğrencilikleri devam eden kızlarına rica edip tercümeler yaptırdığımı ve bundan istifade ederek ulemalık ve filozofluk ettiğimi söylersem meseleyi ne derece objektife aldığımı takdir edersiniz.

Çare?.

Çare; bence Maarif Bakanlığı için bir kaç yoldan hareketi icap ettiriyor. Bunları birer birer söyleyeyim:

Varan bir... Ankara, İzmir, İstanbul gibi büyük merkezlerde, önce İngilizce öğretim yapan liseler açmak. Daha sonra Almanca ve Fransızca için aynı şey yapılabilir. Memleket evlatlarından ve İngiltere ile Amerika'dan hoca almak ve getirtmek.... Rahmetli

Sabri Toprak, senelerce önce Büyük Millet Meclisinde böyle bir kanun teklifi yapmıştı. O zamanın Maarif Bakanlığı, değil bu türlü okul açmak; böyle olan Galatasaray'ı kapamak düşüncesinde idi. Teklif, reddolunmuştu.

Korku şu idi: Galatasaray gibi paralı ve özel öğretim veren okulları açarak aristokrat ve mümtaz bir sınıf vücude gelecektir. Bu fikrin yanlış, bu kaygunun yersiz olduğu bu teklifin üstünden geçen Cumhuriyet seneleri içinde Galatasaray'dan çıkmış gençlerin demokratlığıyla sabittir. Orada hocalık etmiş bir meslektaş olarak ve bunu gözüyle görmüş bir vatandaş sıfatıyla apaçık ifade edebilirim. Parasız ve hali vakti yerinde olmıyan çocukları Gatasaray'dan mahrumetmemek için parasız - yatılı imtihanında en önde muvaffak olmuş çocuklarımızın buraya girebilmesi tedbirlerini de kanuna koydurmuş bir maarifciyim. Ne yazık ki bu usulü kaldırdılar. Tabii asıl antidemokratik işi bununla yaptılar. On yıl önce aristokrat dedikleri Galatasaray'a bekçi babanın oğlu girebiliyordu. Ya şimdi?!.

Yeni açılacak bu okullara evvelce tatbik edilen usul ihya edilerek parasız, yoksul, fakat zeki ve istidalı çocuklar alınabilir. Adı söylenmeyen o eski Bakanın demokrat ruhtaki tedbirleri geri getirilerek, ileri sürülen bu sosyal mahsur bertaraf edilebilir. Fakat diğer ögrenci ailelerinden para almalıdır. Çünkü ecnebi dilde öğretim yapan okulun masrafı çok olacaktır. Müsbet bilim dersleri o dilde ve yetkili öğretmenler tarafından okutturulacaktır. Esasen bu durumda olan aileler para vermeye razıdırlar.

Gelelim ikinci çareye:

Ortaokulları bilmem fakat liselerde hiç değilse bir müsbet bilim dergisini yabancı dilde verdirmek için tertibat alınmalıdır. Bu da "hüt!.." deyince olacak bir şey değildir. Fakat maarifin genelkurmayı olan talim ve terbiye heyetini bu noktada vazifelendirmelidir. Plânını, proğramını dairesiyle müşterek olarak o yapmalı, öğretmen ihtiyacını o tesbit etmelidir. Bu cinsten müsadeyi vermedikleri için iş inada bindirilerek kapanan Boğaziçi Lisesine yazık olmuştur. Adamlar kendi paralarıyla dışarıdan ecnebi öğretmen getirip küçük sınıflardan başlamak özere İngilizce öğretim vermek istedi-

ler. Maarif, hayırı bastı. Halbuki Maarif Cemiyetinin aynı müsaadeyi alan Koleji Ankara için ne kadar faydalı olmaktadır? Mesele mühimdir. İhtiyaç, zorlayıcıdır. Tedbirsiz bırakmamalı.

17 Temmuz 1954

BAKANIMIZIN DEMECİ

Millî Eğitim Bakanı Celâl Yardımcının maarif meseleleri hakkındaki son demecini dikkatle okudum. Üniversite mensupları hakkındaki soruya cevabını, bu hususun nezaketini takdik eden mesul bir devlet adamı sıfatıyla söylenmiş dikkatli sözler olarak görüp, evvelce de bu sütünlarda açıkladığım veçhile , bir emniyet ifadesi telakki ettim. Alınacak ve umumi efkâra bir gün bildirilecek kararlar, çok temenni ederim ki, bizi teyid etsin ve bu yüksek bilim kurumlarımızdaki huzursuzluk bir an önce ortadan kaldırılsın. Bu dileğimi söylerken yaş yanında kuruların da yanacaklarını sanarak üzülmelerine bir nihayet verilmesi lüzumunu anlatmış oluyorum.

Liselerin on iki sene olması işini gene bu sütunlarda, hem de etraflıca çözmeye çalışmıştık. Biz liselerin üç sınıflı olması ve on bir senede bırakılması taraftarı idik. Fakat on iki olduktan sonra işi her cephesile inceletmeden çabuk karara varmak, yeniden ortalığı altüst etmek olur. On ikinin hatasına düşmemek için temkinli hareket en doğru yoldur. Öğrenim yıllarında okuma günlerini arttırmak, hattâ yeniden öğleye kadarki usule dönüp öğleden sonraları öğrencileri sokaklara, kahvelere ve açıkhava teneffüshanelerine (!) salmadan derslerini hazırlamaya sevketmek, on bir seneye indirmenin koruyucu tedbirleri olarak düşünülebilir.

Atatürk Üniversitesi meselesini sayın Bakanın tutuş tarzını yerinde buluruz. Ayrıca kendisinin de Amerika'ya giderek benzeri bilim kurumlarını gezip görmesi, şüphesiz faydalı olur. Seyahatleri sırasında bilhassa şu noktayı inceleyip araştırmalarını rica ederim:

Amerika'da, bir fakütesi Erzurum'da, bir fakültesi Elâzığ'da , bir fakültesi Diyarbakır'da kurulmuş bir üniversiteye (Enstitü değil) benzer bir üniversite var mıdır? Böyle bir üniversitede birlik ve beraberlik nasıl temin edilebilir?

Amerikalı mütehassıslardan ve bilginlerden istifade edilmesi, Fakat memleketimizden kalabalık bir heyetin oraya gitmesi değil,

oradan hiç olmazsa birden fazla uzmanın buraya getirilmesi lazımdır. Yalnız imzalanacağı söylenilen mukavelenin ne mahiyette olacağını anlayamadık.

Bakanın demeci içinde bizi çok memnun eden hususlardan biri, yabancı dil meselesindeki görüşüdür. Geçen hafta bu sütunlarda ileri sürdüğümüz fikirler ve tedbirlere uyan şekilde düşünmesi bize büyük güven verdi. Özel okullar açılmasını teşvik etmek, devlet eliyle Galatasaray tipinde birkaç lise açmak kararını sevinçle karşılarız. Hepimizin başından geçti, söylemek kolay, yapmak güçtür.

Yabancı dilde kuvvetli yetişmek isteyen Türk çocuklarını sayın bakanın fazla bekletmemesini ve Amerika'da bu işi de ilgililerle görüşmesini dileriz.

Aynı demeçte Bakan, teknik öğretime de temas ediyor. Bu konu, ilköğretim gibi, Türkiye'nin ana meselelerindendir. Her sahasında endüstrileşme yoluna giden memleketimiz için teknik eleman yetiştirme işi, ön plânda gelir. Sayın Bakanın bu konuda, belki de haberdar olmadığı bir meseleyi şöylece açıklayayım:

Mühendisten öğretmen

Biten ders yılında öğrenci hareketleri içinde hafızalardan silinmeyecek kadar taze olanlardan biri, Yıldız Teknik Okulundaki olaydır. Mâkul bir yoldan halledilen bu olayın sebebi ne idi? Teknik Üniversiteye bağlı olarak açılan ikinci Teknik Okula giriş şartlarının başkalığı. İkinci Teknik Okul niçin açılıyordu? Memlekette yol, köprü, bina elektrik vesair teknik dallarda işler artmıştı. Bu işlere mevcut kaynaklarla yeter sayıda mühendis yetiştirilmediğinden daha fazlasını teknik hayata hazırlamak ihtiyacı ile yeni bir okul kurmak değil miydi?

Bu yıl da fazla mezun verilmediği halde Maarif Bakanlığı son günlerde onlardan bazısını öğretmen yapmaya karar vermiştir. Hattâ bunlar arasında stajlarını yaptıkları mercilerden (Meselâ Karayolları Umum Müdürlüğünden) vazife verilmek üzere isimle istenilmişler bulunduğunu da haber aldık

Bizce bu tayinler doğru değildir. Okula girerken ancak mühendis olmaları düşünülmüş ve mühendis olmayı düşünmüş gençleri, büsbütün ayrı bir yoldan yetiştirilmesi gereken öğretmen-

liğe ayırmak onları teknik hayata hazırlayan okulu da, bu hayata hazırlanmış gene mühendisleri de gayelerinden uzaklaştırmak olmaz mı? Esasen Bakanlık daha işin başında bu noktayı gözü önünde tutmuş ve teknik öğretmen yetiştirmek üzere Ankara'daki Teknik Öğretmen Okulunu kurmamış mıdır?

Bu gençleri bursludurlar, devlete mecburî hizmetleri vardır diye istemedikleri ve gaye bilmedikleri bir işe çalıştırma, her bakımdan faydasızdır. Öğretmenlik, ancak seve seve yapılabilen bir meslektir. Zorlama ile hocalık edilir mı? Bütün öğretim hayatında kırda, bayırda ve açık havada yol yaptıracağım, köprü kuracağım, makine yapacağım, elektrik döşeyeceğim diye hayaller kurmuş insanları bir sınıfın dört duvarı içine, devlet otoritesine ve para baskısına dayanarak çekip sokmakta, işin icabı bakımından bir isabet görmüyoruz.

Çok umarız ki, Ankara'da bir Teknik Okul daha açacağını müjdeleyene sayın Bakan, alındığını duyduğumuz bu kararda doğruluk olmadığını görür de öğretmen tayin ettiği gençleri, istedikleri ve yetiştikleri meslekte yani (Mühendislikte) kullanmaya müsaade eder. Aksi takdirde birçok mecburi hizmetliler gibi bu sefer üstelik haklı da olarak durumlarını anlattığım mühendislerin bir kısmı kanun imkânlarından istifadeye kalkacaklar ve Öğretmenlik etmiyeceklerdir. Zararın yarısından dönmek bile kârdır. Kendi emeğile yetiştirdiği gençleri zor bir vaziyete düşürmiyeceğine emin olduğumuz Maarif Bakanlığının bu işi bir an önce ve müzminleşmeden düzeltmesini beklemekteyiz.

Türkiye Millî Gençlik Teşkilâtı G. Sekreterliğine:

Mektubunuzu geç aldım. Sorduğunuz konu bana açık ve kesin görünmedi. Halk öğretiminden, acaba okul-dışı ögretim mi kasdediliyor? Size yazılan mektubun bir suretini gönderirseniz ona göre düşündüklerimi ve bildiklerimi memnuniyetle yazarım. Malûmat almak için nerelere müracaat edilmesi icab ettiğini de tavsiye ederim. Sevgilerimle.

24 Temmuz 1954

ÖĞRETMEN BANKASI

Hali vakti elverişli olmıyan liyakatli gençlerin üniversitede veya diğer yüksek dereceli okullarda tahsil görmelerini sağlamak üzere bir tek usulümüz vardır: Yatılılık. Tıbbiye, Harbiye, Mülkiye, Mühendishane yatılı okullardı. Eskicileri memnun etmek için unutulmuş adıyla söyleyeyim; bunlar birer leyli mektepdiler. Daha eski söyleyişle Mekteb-i Leyliye ...

Daha sonra Yurtlar yapıldı. Eski Sağlık Bakanı merhum Refik Saydam, kendi Bakanlığındaki açıklara hekim almak üzere "Tıb Talebe Yurdu"nu kurdu. Yavaş yavaş bazı fakülteler ve yatılı yüksek okullar bu usule gittiler. Bundan başka bir de "burs" şekli kabul edildi. Bununla ihtiyacı olan öğrencilere muayyen bir para verilerek onların okumağa devam imkânları sağlanmış oluyordu.

Bütün bu tedbirler sonunda yalnız yemek, içmek ve yatmak için devletçe sarfedilmiş veya nakit olarak verilmiş paralar karşılığında öğrenme devresini bitirmiş olan genç, kendi ihtisasları dahilinde muayyen bir müddet, borçlandıkları devlete hizmet mecburiyetinde bulunuyorlardı, bugün de bulunmaktadır. Eskidenberi alışılmış olduğu için bu usul sürüp gelmiştir. Fakat esasında işin tutumu, hesapsız ve haksızdır. Bakınız niçin?

Mecburî hizmet, devletin öğrenciye masraf etmiş olmasından çıkmıyor mu? Peki, bu masraf yemek, içmek ve yatmaktan mı ibarettir? Öğretmenlere, profesörlere verilen paralar, bina kiraları veya amortismanları, lâboratuar, ısınma, ışıklanma masrafları niçin hesaba katılmaz? Yatılılık masrafları veya burs, tutalım, bir senede 1000 lira etsin? Okutmak, öğretmek, tecrübe yapmak için sarfedilen para acaba ondan kaç kat fazladır? Şu halde bu masrafları da ele almalı değil midir?

Netice? Devletçe yapılan her türlü masraflar hep bir arada hesaba katılmalı ve mecburi hizmet, yatısız öğrencilerden de istenmelidir. Yatısızlara nisbetle fazlasını almış olan yatılılar veya burslular, kendilerine yapılmış fazla masraflar için bir müddet daha devlete hizmet mecburiyetinde bulunmalıdırlar. Bu neticenin gösterdiği meseleye şimdiye kadar parmak basılmamıştır. Bir kere bir devlet adamı el süreyim demiş, "Cıss!..." demişler ve teşebbüsü suya düşmüştür.

Aslında bir hesapsızlık olduğu böyle meydana çıkan burs işinin dikkat edilecek başka bir cephesi daha vardır. O da yardım gören gençlerin, mecburî hizmetlerini yaptıkları halde, kendilerini daima borçlu ve böylece manevî bir baskı altında hissetmeleridir. Hem onları böyle bozucu bir duygudan kurtarmak, hem de bir nevi döner sermaye yaparak kendilerinden sonra gelecek kardeşlerine aynı maksatta yardım sağlamak üzere hayata atılıp kazanmağa başlayınca borçlarını devlete ödetmek, faydalı bir tedbir olmak üzere evvelce de düşünülmüştü. Hükûmetimiz, son hazırladığı bir kanun tasarısıyla işi böyle hayırlı bir noktaya kadar ulaştırmıştır. Buna candan teşekkür ederiz.

Fakat bu tasarıda müphem kalan cihet, sermaye olarak konacak paranın belli olmayışıdır. Bugün bütün, devlet burslarının tutarı iki milyon lira ise bir gün bir hükûmet gelir, bütçeye bir buçuk milyon kor ve meclis de onu öylece kabul ederse açıkta kalanların hali ne olacaktır? Türkiye Millî Talebe Federasyonu mensubu olan gençler, bu ciheti haklı olarak bir şüphe konusu görmüşler, hükûmet tasarısından daha emniyetli ve daha tertipli bir tertip düşünmüşlerdir. Son kongrelerindeki konuşmalar bunu açıkça gösteriyor. Çalışma tarzları tebrike lâyık olan bu evladlarımız, bu işin başka memleketlerde nasıl çözüldüğünü incelemişler, onların statülerini tercüme etmişler, meseleyi etrafıyla görüp sonunda Talebe Bankası kurulması neticesine varmışlardır.

Bu gençlerin işi tutuşlarına iki bakımdan sevindim: Biri bir devlet ve memleket meselesinin ciddî olarak nasıl çözüleceğine makul bir misâl vermeleri; ikincisi, vardıkları doğru ve pratik netice.

Bu hususta onlara Norveç öğrenci bankasına ait kanun ve tüzük, mükemmel bir örnek vermiştir. 6 maddelik bu kanun, bankanın, maksadını, kuruluş tarzını, ana sermayesini, ihtiyat akçesini, istikraz yolunu, maliye bakanlığının kontrol vazifesini, öğrencinin borç olarak aldığı parayı ödeme usulünü (tahsilini bitirdikten en geç 1,5 yıl sonra başlar, 15 yıl içinde biter) gösterir. Millî Eğitim ve Maliye Bakanları bu işle görevlendirilmişlerdir. Parlamentonun verdiği tesis sermayesini Direktörler Meclisi idare eder. Öğrenciler, borç isteme müracaatlarını şahsen yaparlar. Takip ettikleri tahsilde kabiliyetlerine ve malî durumlarına bakıla-

rak borç verilir. Önce öğrencilerden kurulmuş komite, müracaat edenin borç alabilmesi için gereken vasıfları haiz olup olmadığını kontrol eder. Bu müracaat, daha sonra Norveç Talebe Federasyonuna havale edilir ve mütaleası alınır.

Anlaşılıyor ki gençler, böyle bir kanun istiyorlar. Doğrusu da bu olsa gerek Herhalde hükûmet, bu mantıklı mütalâaları dikkate alacak ve emniyetli tedbiri alacaktır.

Nevzad Ayasbeyoğlu

Yaş haddiyle emekliye ayrıldığını duyduğumuz Gazi Terbiye Enstitüsü Maarif teşkilâtı öğretmeni sayın meslekdaşımız Nevzad Ayasbeyoğlu, kırk beş yıl eğitim hizmetinde çalışmış kıymetli bir irfan emektarıdır. Kendisini talebeliğimde Vefa Lisesinin müdür muavini iken tanımıştım. Dikine doğru, işinde en küçük teferruatı ihmal etmez, dikkatli bir idare adamı ve vazife insanı olarak kendisi ve meslek hayatımın muhtelif safhalarında alt, üst ve aynı hizada olmak üzere rastlaştık. Ciddi bir iman ehli, hükümlerinde hattâ haddinden fazla dikkatli olan meslektaşımızı, etrafındakileri bu vasıflarına inandırarak yarım asra yaklaşan maarif hayatını bitirmeğe muvaffak olduğu için candan tebrik ederim.

Eski adıyla Abdüllâtif Nevzat Bey, uzun zaman vilâyet Maarif müdürlüklerinde, Mıntıka Maarif Eminliklerinde Bakanlık Terdrisat Umum müdürlüklerinde Talim ve Terbiye üyeliklerinde müfettişlikler ve öğretmenliklerde bulunmuştur. Bursa milletvekili iken Büyük Millet Meclisinde en çok maarif meselesiyle meşgul olmuş, uyarıcı ve hayırlı hizmetler görmüştür. Meslektaşımız, idari ve siyasi işleri arasında bile okumak, bilhassa felsefe kanunlarını incelemek ve yazmaktan uzak kalmamıştır. Türlü dergilerdeki yazılarından başka telif ve tercüme kitapları basılmıştır.

(Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitimi, Kuruluşlar ve Tarihçeler) isimli kitabı bu konuda çok kıymetli bir kaynaktır. 1950'de çıkardığı Anayasanın değişip değişmemesi hakkındaki incelemesi, dikkate değer fikirleri ihtiva eder. Arapçayı iyi bilen meslektaşımızın İbn-i Rüşd hakkında ciddî araştırmaları vardır.

Yeni girdiği emeklilik hayatında sıhhat ve afiyetle ömür sürmesini, zaten sükût ve inzivayı sevdiği için köşesinde her zamanki gibi çalışarak Türk irfanına vereceği yeni ve kıymetli hizmetler

yapmasını dileriz. Genç meslekdaşlarım, böyle tertemiz geçmiş ömürlerin vicdanlara bağışladığı huzur ve saadeti görerek servetlerin ve şöhretlerin satın almağa muktedir olamadıkları kıymetlerde istikballerini arasınlar. Yıllar koşup gider, sadece hizmetler, gayretler kalır. Bunun zevkini duymaktan üstün bahtiyarlık olur mu?

31 Temmuz 1954

YERİNDE YANLIŞ

Geçen haftaki yazının başlığı. "Öğrenci Bankası" olacakken "Öğretmen Bankası" olmuş. Bu yanlışa canım sıkıldı idi. Fakat ne kadar yerinde bir yanlışmış! İlkokul öğretmenleri "Yapı Sandığı" umumî heyetinin verdiği fesih kararını duyunca "tamam, dedim, o başlığı alıp bu yazımın başına koyabilirim."...

On iki, on üç yıl önce Millî Eğitim Bakanlığı, çok yerinde iki mühim kurum vücude getirmişti. Sosyal Yardım Sandığı, Yapı Sandığı Sosyal Yardım Sandığı, öğretmenlerin doğum ölüm ve her türlü sıkıntılı hallerinde para ihtiyaçlarını gidermek için kurulmuş bir teşekküldü. Ondan meslekdaşlar memnunlar. Fazla bir şikayet duyulduğu yok. Fakat Yapı Sandığı için daha başından iş öyle olmadı. Karşılıklı dayanışma ve yardımlaşma bakımından öbür sandıktan daha az ehemmiyetli olmadığı halde Sandığa küçük bir para ile iştirak eden öğretmenlerin hepsine birden ev temini imkânsız oldu için bu müesseseyi tutmadılar. Zaman zaman bunu ortadan kaldırma teşebbüsleri oldu. Fakat hepsinde "Sağduyu" hâkim geldi ve Sandık kurtuldu.

Ne yazık ki duyduğumuza göre, son defa, İstanbul'dan giden delegeler aksi fikirde oldukları halde tüzükte değişiklikler yapıp Sandığın muhafazasına çalışmışlar; fakat çokluk, feshe taraftar olmuş ve sandığı dağıtma kararı verilmiştir. Yazık diyorum. Çünkü bu Sandığın bugün on milyon liraya yaklaşan sermayesi, yalnız öğretmenlerin mevduatı ile değil, ayrıca sağlanan devlet yardımı ile vucut bulmuştur. Böyle bir yardımı meslekdaşlar bir daha zor temin ederler.

Kaldı ki, bunun onda biri sermayeyi bulanların banka kurdukları bu devirde mukadder kıymetler hesaba katılırsa on milyon lira hazır elde iken onu üçer, beşer yüz lira ortaklara dağıtıp çarçur ettirmekte isabet olur mu?

Bir arkadaş anlatıyordu, bu işten yanında konuşulan bir dost Amerikalı, "siz deli mi olduğunuz, demiş, bu para ile ne işler görülmez? Bir defa bu kadar parayı toplamak, başarının tâ kendisidir. Şimdiye kadar da memleketin bir çok yerinde ev, apartman yapmış veya hazır almışsınız. Ne diye bunu yıkıyorsunuz? Bozuk yerlerini düzeltin, devam ettirin.."

Buna benzer bir hâdise de Lütfi Kırdar Vali iken Şehir Tiyatrosunda oldu idi. Ortaklar üçer, beşer yüz liralarını aldılardı. Bu kurulu müesseselerini ortadan tamam kaldırdılar mı, bilmiyorum. Eğer öyle ise çok yazık olmuştur. Yıkmamalı, hiçbir şeyi yıkmamalı; Amerikalının dediği gibi düzeltmelidir. Meslektaşlar bir daha böyle bir esaslı yardım ocağını zor kurarlar. Bozguncu, aceleci ruhu aramızdan uçurmalıyız.

Bir defa hiçbir ortak verdiği parayı kaybetmemektedir. Kendisine ev düşmese bile meslekten ayrılacağı zaman birikmiş. işletilmiş olarak hazır bir para buluyor, her ay verdiği üç beş liraya mukabil bir nevi hayat sigortasına girmiş oluyordu. Teferrüatını, memleketin muhtelif yerlerdeki tatbikatını bilemediğimiz bu işte aksıyan. şikayet konusu olan cihetler nelerse onları derhal düzelmek, mevcut kanunda bunun için değişme icap ediyorsa hemen yapmak, itikadımızca, en doğru yoldur.

Meslektaşlardan ricam, şeytana uymasınlar, hiçbir müesseseye yıkma lâyık olmadığı gibi Yapı Sandığına da kıymasınlar. Derhal Bakanlık nezdinde teşebbüse geçip fesih kararını tâdil ve tashih tedbiriyle değiştirsinler. Esasen Bakanlık da bu mühim işe kayıtsız kalmamalıdır. Mesele nihayet bir kanuna dayanmaktadır. İşin esasını ve yürüyüş şeklini başka memleketlerdeki benzeri teşekkülleri yeniden gözden geçirmelidir. Böyle anî kararlarla alınan yıkım hükümleri. daima pahalıya mal olur. Temkinli davranma, her zaman insanlarızarardan alıkoyuyor. Meslekdaşlarımız acele etmişler: hiç olmazsa Bakanlık daha tedbiri davranıp "zararın neresinden dönülürse kârdır" düsturuna riayetle makul bir karara varsın. Her zaman söylüyoruz, yıkmaktan bir şey çıkmaz; maharet, yapmadadır.

2,5 milyon lira ev yaptırmak istiyenlere borç verilmiş; 2,5 milyon lira alınan arsalar ve gayrimenkuller, 2,5 milyon lira da tahviller vesire tutmakta imiş. Evvelce alınmış arsalarla gayrimenkullerin bu günkü değerleri dikkate alınırsa bu miktar her halde hayli

üstün olmak lâzım gelir. Yalnız bir nokta mühim. Sandığın umumi heyeti iki yılda bir toplanacak iken galiba bu iki yıl beşe çıkmış ve bu sebeple de idare heyeti ibra edilmemiş. Eğer duyduğumuz bu haber doğru ise üç yıllık gecikmenin sebebi ne olabilir? efkârına ve umumi efkâra bu sebebi açıklamalıdır. Duyduklarımız yanlışsa onu da doğrulamalıdır.

Olanı olmuş olarak kabul ettikten sonra ilerisi için ilk hatıra gelen tedbir, bu sermaye ile bir "öğretmen yapı bankası" kurmaktır. On milyon lira az para mı? Buna diğer öğretim teşkilâtındaki meslekdaşları da katmak, sermayeyi artırmak, işe sahip olmak ve blok evler, apartımanlar yoluna giderek pratik neticeler elde etmek... Sandığın seneler önce ucuza aldığı gayrimenkuller, bugün durduğu yerde nasıl kıymetlenmiştir, bir kere düşünülsün. İş daha geniş alınınca menfaat de o nisbette artacaktır. Meslek vicdanı, müşterek menfaatlere, beraberlik duygusuna dayanır. İşi bu duyguları terbiye ekmek olan aziz meslektaşlarımızın bu hususta da başarılı bir misal olmasını gönülden dilemekteyiz.

Bir Kurtuluşu Kutlıyalım

Unutmuş, gitmiştik, Bundan tam 6 yıl önce bir kadıncağız ölmüş. İki gazete, bu ölümün tabiî olmadığını, kadının bir cinayete kurban gittiğini yazmışlar. Hadisenin faali olarak da rahmetlinin çocukları gösterilmiş. Adli Araştırmalar işin hakikatinin böyle olmadığını isapat edince öğretmenler iftira davası açmışlar. Hâdise, aslında olağan bir şeydir. Gazete hata eder, yanlış yazar, tashih edilir. Fakat arada ne olursa hakında yazılana olur. Çünkü kötü şey, iyiden daha çok zihinlerde yer eder.

Düşünüyorum da bu iki öğretmen, yakın çevrelerinde, kimbilir, ne biçim dedikodulara ve bu dedikodular dolayısıyla ne ağır baskılara maruz kalmışlardır. Tabii bunların, terbiyesini ve öğretimini üstüne aldıkları öğrencilere, okul muhitine de acı akisleri olmuştur. Her halde bu iki meslekdaşımız tahminimizden çok azap ve ıztırap çekmişlerdir. Kendi başından geçenler pek iyi bilir ki, bu türlü ithamlar, gün geçtikçe alışılacağına, gün geçtikçe ağırlığını arttırır. Dile kolay, 6 yıl, uğraş. Mahkeme avukat, hüküm, temyiz, nihayet kaziyye-i mahkeme, fakat 6 yıl. Kendilerini tanımadığımız bu iki meslekdaşa, geç de olsa, adalete kavuştukları için başarıları kutlu olsun deriz.

Malûm a, şimdi bizde meslek iki, Eski Öğretmen aynı zamanda eski gazetecidir. Meslekdaşlar da 5.000'er lira manevî para cezasına çarptırılmışlar. Doğrusu bize göre çok mühim para, vidosu 50 liradan bezik oynıyabilenlere göre bir gecelik kazanç veya bir seanslık kayıp. Gazete, on kuruş, yahut on beş kuruştan teker teker satılacak, ikişer, üçer kuruştan kâr bırakacak, masraflar çıkacak. Bundan ayırıp 5 bin lira ceza vermek, hayli güç. Güç ama çare yok. Temyiz böyle hükmetmiş. Ceza, verilecek. Gazeteci meslekdaşlarımıza da geçmiş olsun, deriz.

Umumî efkâr önünde yazı yazarken çok dikkatli olmak lâzım. Öğretmen meslekdaşlar, bu hakikatı, kendi başlarından geçen hâdiseden misal getirerek ileride yerlerimizi alacak yeni nesle kuvvetle telkin etmelidirler Yurddaşlık bilgisi için canlı bir ders. Atalarımız, boş yere dememişler :

Bin nasihatten bir musibet yeğdir!...

7 Ağustos 1954

VEKİLLERİN ÖĞRENME DEVRİ VE BİR TENKİD

Haftalık Akis, Millî Eğitim Bakanı Celâl Yardımcıya çatıyor. Niçin Amerika'ya gidiyor, böyle bir seyahate ne lüzum var? Vekil, herşeyi şahsî olarak gördükten sonra mı karar alıp iş görür? Daha buna benzer tenkitleri ileri sürdükten sonra kısacası Bakanın Amerika seyahatini doğru bulmadığını açıklıyor.

Yaramaz arkadaşımız darılmasın, ben bu tenkidleri yerinde bulmadım. Genç ve maarif işlerinde bulunmamış olan Bakan, elbette başına geçtiği işleri öğrenme zorundadır. Ciddî olarak bu koca teşkilâtı yürütme azminde olunca okuyacak, gezecek görecek, anlayıp dinleyecek. Avrupa'ya da gidecek Amerika'ya da. Başka çare yok. Hükûmet Reisimiz, ilk zamanda arkadaşları arasında maarif işlerine vâkıf olandan da Vekil yaptı. Bir küçük tenkide dayanamayıp istifa ettiğini görünce 1954 seçimlerinden sonraki kabinesine her halde tahammüllü bir politikacı almaya karar vermiş olacak ki, şimdiki Bakanımızı seçti.

Akis, bir şeyi tenkit etmek istiyorsa maarife hem dayanma kudreti çok hem maarifle ilgili bir zat getirilmeli idi, diyebilirdi. Bunu demedikten sonra Bakanın Amerika seyahatine gitmesine

itiraz etmenin ne manası vardır? Ben Akis'in zıddına, bilâkis Bakanın Amerika'ya gidip oraları görmesini faydalı bulurum. Nitekim bu fikrimi evvelce de söyledim. Hattâ dedim ki, "sayın Bakan seyahati esnasında bir fakültesi Erzurum'da, bir fakültesi Elâzığ'da, biri de Diyarbakır'da olan üniversiteye benzer bir üniversite görürse lûtfen incelesin; acaba fakülteler arasında üniversite bütününün gerektirdiği birliği nasıl temin edebiliyorlar?".

Ehemmiyetli gördüğüm bir nokta daha vardı. O da Amerika'da bir mukavele imzalanacakmış, o mukavele neye dairdir? Şimdiye kadar sayın Bakanımız bu noktayı umumî efkâra ve meslek çevrelerine bildirmedi. Halbuki son aldığımız haberlerde Ankara'da Bakanın reisliğinde Bakanlık ileri gelenleri Nebraska Üniversitesi mümessilleri ve F.A.O. teşkilâtı temsilcileri müzakerelerde bulunuyorlarmış. Doğrusu merak ediyoruz :

1– Üniversiteye ait inşaat işleri mi konuşuluyor?

2– Yapılacak enstitüler için lâboratuar, ders aletleri vesaire mi Amerika'dan getirtilecek de onları müzakere ediyorlar?

3– Öğretim heyetine Amerikalı profesörler alınacak da onların mukaveleleri mi yapılıyor?

Esasen D.P. nin faydalı teşebbüslerinden saydığımız ve başından beri sırası geldikçe düşünce ve endişelerimizi söylediğimiz Atatürk Üniversitesi için hiçbir zaman etraflı bir bilgi edinemedik. Her halde bu da "hükûmet sırrı" denen şeylerden olmasa gerek. O halde müzakereler sonunda ne olup bittiğini sayın Bakanımız umumî efkâra açıklarsa içimiz rahat olacak. "Sana ne?" diyecekler belki olur. Fakat merak bu. Mesleğimiz, ne yapalım? Sade Bakanlar değil ya, biz de Türk irfanına ve Türk maarifine ait işleri öğrenmek istiyoruz. Onlar vazifelerini yapmak için, biz de yapılan vazifeleri vatandaş olarak görmek ve geniş manasında takdir etmek için...

Gene kâğıt derdi. Kitapçılar zaten sıkıntıdan halka kitap basamıyorlar. Umumî basın azalmaktadır. Çok satılan bir iki kitapla iş bitmez. Neşriyat işini hükûmetimiz dikkatle ele almalıdır. Üstelik okul kitapları dışarıda basıldığı için kâğıt ihtiyacı ayrıca mühimdir. Her yıl öğrenci artmakta ve kâğıd talebi çoğalmaktadır. Çocuklarımızın eline verdiğimiz kitapların diğer memleketlerdeki

benzerlerine kıyas edilirse çekilen bütün yazı ve baskı emeğine rağmen çok düşük kalitede oluşunun sebebi kâğıldır. İzmit fabrikasını bu bakımdan kuvvetlendirmek genişletmek ve evlâtlarımıza iyi kitap verilebilmesi için fabrikaya güzel kâğıd çıkarma imkânı vermek zaruridir.

Fabrika müdürlüğü, tahsisleri vereceğiz, diyor. Buna inanıyoruz. Fakat ne zaman? Kitapçılar ne kadar kitap basacaklarını önce Bakanlığa bildiriyorlar. Orası fabrikaya yazıyor. Fabrika sıraya koyuyor. Bekle babam bekle. Esasen kitap basma hususunda Bakanlığın aldığı tertip de iyi değil. Kitap müsveddeleri her yılın eylûl ayı sonunda Bakanlığa teslim ediliyor. Gûya üç ayda bu kitaplar incelenecek ve aralık sonunda kitapçılara ve müelliflere lüzum görülen tashihler yapılmak üzere geri verilecek. Gene bekle babam bekle! Nerde üç ay? Beş ay sonra kitap zor ele geçiyor. Kendi matbaası olan kitapçılar haydi ne ise. Olmayanlar matbaa matbaa iş vermeye çıkıyorlar. Klişesi idi, harfi idi, kap kâğıdı idi, şusu idi busu idi. Mayıs ayına kitap yetişecek. Yetişecek, Çünkü ertesi senenin kitaplarını öğretmenler, bir sene önceki ders yılının sonunda tesbit edecekler. Bakanlık bundan önce de kitap listesini neşre mecbur.

Kitap fiatı meselesine burada dokunmıyacağız. O ayrı bir derttir. Ciddî olarak incelenmeye muhtaç bir dert. Kitap azıcık pahalı olsa haklı olarak analar babalar ve arkasından gazeteler feryadı basıyor. Az fiat koyunca müelliflere bazı ahvalde kitapçılar yanıyor. Kitap yazmaya heves eden azalıyor. Müellifler kitap yazacağına evinde civciv çıktartıp büyüdükçe satsa, yahut turp ekip kabzımallara verse daha çok para kazanırlar. Hasılı karışık bir iş.

Maarif Bakanlığı, kitap normlarını tesbit ederken İktisat ve Ticaret Bakanlığının reyine müracaat edeceğine kâğıt işinde bu Bakanlıkla münasebette bulunmalı ve bu işi fiat, zaman ve kalite bakımından halle çalışmalıdır. Sıkıntı olduğu muhakkaktır. Kitapçılar bu mevzuda yardım görmeli, kolaylık görmelidir. Yalnız işin bir tarafını değil, her cephesini düşünmek, ilgili resmi makamların vazifesidir. Bilhassa kâğıt fiatlarında birlik sağlanması esaslı noktadır.

Türk Sanat Tarihi

Çalışkan, bilgili meslekdaşımız Celâl Esad Arseven, bu isimle yeni bir kitap yazmış. Bakanlık bastırıyor. Yerinde bir neşriyat. Sayın profesörün Sanat ansiklopedisi, yeni bitti. Büyük bir himmet, büyük bir eser. Yaşı seksene vardığı halde her gün on saatten fazla masasının başından kalkmadan gayret gösteren bu canlı ve ihtiyar ilim adamı, gençlerimize nümune olmalıdır. Şimdi de Türk sanatının mimarlık, heykel, resim ve süsleme şubelerinin tarihini yazıyor. Kitap bu konuları tâ kaynaklardan bu güne kadarki safhalarında içine alacak.

Plâstik Türk sanatının orijinalliğini gösterme bakımından bu eser, üstadın Türk kültürüne mühim bir hizmeti olacaktır. Hakkın ona uzun ömürler vermesini, çalışma kudretini arttırmasını dileriz. Bakanlık, bu eseri basmakla tam bir isabet göstermiştir. Bu gibi büyük eserleri hususî teşebbüslere bırakmak, bizde böyle kitaplar basılmasın demektir. Halbuki üstadın Türk sanatına aid Fransızca yazdığı eser, tek kaynak olarak yüzümüzü ağartmakta, millî bir iftihar mevzu olmaktadır.

Bu kitabı meslekdaşlarımıza hararetle tavsiye ederiz. Birinci fasikülü çıkmıştır.

Tam 80 sahife. Fakat büyük kıt'adan içinde 3 büyük harita, birisi renkli ve 159 klişe var. Kâğıdı güzel, baskısı nefistir. Şimdi sizin şaşacağınız gibi ben de arkasındaki fiatı görünce şaşmıştım. Yalnızca 250 kuruşa bu güzel bilgi, zevk ve millî varlık kaynağını alırsanız, ne frijiderde saklamaya, ne altında havagazı yakıp pişirmeye ihtiyacınız olmadan lezzetini çıkara çıkara onun bitip tükenmiyen feyzinden istifade edersiniz.

14 Ağustos 1954

AKADEMİ HAKKINDA

Bir gazete havadisi :

Maarif Vekilliğinde bir akademi kurulması için incelemeler yapılıyormuş.

Sonra dergilerde, günlük matbuatta akademi üstüne yazılar. Kimi olsun, kimi olmasın diyor. "Olsuna" deliller, "olmasın"a kanıtlardan, doğrusu daha kuvvetli görünmüyor. Malûm mesele eskidir. Tanzimatta "Encümeni Dâniş"i devlet yaptıydı. Cumhuriyette dev-

let bu teşebbüse girişmedi. Atatürk şahsen, hemen aynı ihtiyaçla Tarih ve Dil Cemiyetlerini kurdu. Gözü önünde ve eli altında bulundurdu. Başvekil İsmet Paşanın topladığı "Dil Encümeni"ni tutmadı. Tasfiyeci dil anlayışına göre söylenmiş, açış nutkunun şu hitabı bugünkü gibi hatırımdadır :

Ünlü Efendiler!...

Atatürk neyi ve kimi tutmaz da devam edebilir? Ünlü efendiler, bir lûgat yapmak için hayli didiştikten ve birbirlerine girdikten sonra çilyavrusu gibi dağıldılar. O emekler de sandıklara tıkılmış bir takım kâğıtlar halinde unutulma köşesine atıldı gitti.

Sekiz on sene evvel gene bir akademi teşebbüsü olmuştu. Siyasî iktidar "Elimizle bir otorite kurmuş oluruz, sonra bundan kurtulmağa mecburiyet duyulunca güçlüğe uğrarız" mütalâasiyle bu teşebbüse yüz vermedi. Bizde hep öyledir. Politikacı, hangi cins bir teşekkül olursa olsun eli altında bulundurmak ister. Bu alışkanlık eskidir. Bir türlü terkedilemez. Mason locasından verem cemiyetine kadar bütün topluluklar, siyasî bir konu olmaktan uzak kalamaz. Bunda politikacıları büsbütün haksız görmek doğru değildir. Cemiyetleri teşkil eden unsurlar ve teşekkül ediş tarzı, onlara böyle bir mahiyet verdiriverir.

Türk Dil Kurumu, böyle olmuştur. Tek parti devri için bir şey denemez. Geçip gitmiştir. Biraz önce dediğimiz gibi kuruluşu, yürüyüşü şeflerin emrinde idi. Fakat partiler teklikten çıkıp çoklaştıktan sonra da aynı usule devam edildi. 1946'dan 1950'ye kadar bu durum tasfiye edileceğine tek parti devrinden daha az olmamak üzere müdahaleler sürdü, durdu. Politikaya yeni girmiş ve hemen arkasından bakan oluvermiş genç iktidar sahipleri, bulundukları intikal devrinin inceliğini kavrıyamadılar. Cemiyetin burunlarını sokmadıkları yeri kalmadı. Dil Kurumunun bugünkü hali, maarifle alâkası kesilmiş, Atatürk'ün bağışıyla hayatını devam ettirmeden ibarettir. Günümüzün iktidarı kendine muhalif siyasî zümrenin bir teşekkülü olarak onu görüyor.

Esasen Dil Kurumu, dil anlayışında bir istikrara, prensibini tesbitte vazıh bir fikre varmış da değildir. Bundan iki kurultay önce Türk halkının konuştuğu dil olarak Türkçeyi tarif ettiği halde bu defa ekler ve köklerden mürekkep unsurların bütünü

şeklinde bir kanaat izhar etmiştir. Dili böylece biolojik bir görüşten tamamile anatomik bir görüşe götürmüş, belki de bunun farkında bile olmamıştır. Üyeleri içinde bunun fakında olanlar bulunduğuna şüphe yoktur. Hattâ bunlardan birinin bu sebeble istifa edeceğini bana söylemiş olması bunun bir delili sayılabilir.

Bugünkü durum şudur ki, Dil Kurumu, tekrar müfrit yolu ve temizleme metodunu kabul etmiş bulunuyor. Halbuki dil inkılâbına samimi olarak inanmışlar ve ciddi hizmet etmişler arasında bile bu anlayışı doğru bulmıyanlar vardır. Onlar da "Teşkilâtı Esasiye", "Erkânıharbiyei Umumiye" denilmesine karşıttırlar. Fakat bu karşıtlık "ek" ve "kökler" toplamıyla medenî ve millî bir dil kurulması imkânsızlığına inanmaktan onları uzaklaştırmamaktadır. Türlü teknik âlet ve vasıtalarla hattâ işçilerimizin diline girip duran ve sayısını tesbit edemiyeceğimiz kadar çok medeniyet kelimesi karşısına "ek" le "kök" le çıkılacağını sanan dilcilerimize ne denilebilir?

Bir görüşe saplanmadan türlü anlayışların sözcülerini bir yere toplamakta fayda olduğunu ileri sürenlerle beraberim. Bu bir akademi olacaksa, pek tabiî, onun da taraflısıyım. Önce bu, dil ve edebiyat konusunda ciddî bir teşekkül olarak vücude getirilir. Sonra diğer manevî bilgileri ve müsbet bilimleri içine alacak şekilde büyültülür. Böyle fikir toplayıcı bir merkeze ihtiyaç olduğu kanaatindeyim. Bütün bu düşünceleri ne oranın müstakbel bir üyesi olma dileği, ne de olmama korkusuyla söylemiyorum. Bunu bilen bilir. Bilmiyen de öğrensin. İrfan hayatımızın doğru ve sağlam bir istikamet alması, kıymetli genç yazarımız Ecvet'in dediği gibi maarif işini her cephesiyle kavramağa ve ele almağa bağlıdır. Bunu özel teşebbüslere bıraksak ne çıkar? Cevabı Büyük Hamid'in diliyle verelim:

Sen çıkarsın, demek ki fitne çıkar.

Devletin bu işi ele alması lâzımdır. "Ama devlet, bir siyasî iktidarın elindedir; o partizanlık eder, kendi adamlarını getirir." denecek. Nitekim "Nurullah" ını atıp sadece "Ataç" kalan dostum, Dünya'nın Sanat sahifesinde Akademi üstüne yazdığı makalede buna işaret ediyor. Hatta isimler sayıyor ve üç ismi birleştirip "Burhan Seyfi Dranas" diyor. Burhan"ı Burhan Belge, "Seyfi" si Orhan Seyfi Orhun, "Dranas"ı Muhip olacak. Bu üç isim de okur

yazar olmıyan politikacılardan olsaydılar ne Ataç, ne başkası atlarını böyle anmazdı ve rahatça yaşayıp giderlerdi. Üçü de kurulacak bir akademiye girseler ne lâzım gelir? Belge, İdare meclisi üyeliğinden; Orhan, hergün bir kıta yazma eleminden; Muhip, üstüne lüzumsuz tenkit topladığı şu bu işlerden kurtulmazlar mı? Birincisinin geniş kültürü, ikincisinin Türk edebiyatına kırk yıllık hizmeti, sonuncunun Türk şiirine verdiği güzel eserler, kıymetlendirilmiş olmaz mı? Üçü de bugünkü halleriyle cemiyete sanki daha mı faydalı iş görüyorlar? Sanki bugünkü hallerinden üçü de memnun mudurlar?

Bence kurulacak bir akademinin ilk göreceği vazife, Türk aydınlarının birbirini tutmaması, kırasıya ve kıyasıya birbirlerini kıskanma hastalığından sıyrılması yolunda olmalıdır. Eline yetki ve imkan düştüğü zaman cimriliğin son haddini açığa vuran ve doymuş aydınların pençesinden, her sahasında, Türk irfanını kurtarmak lâzımdır. İhtiyar kalem sahipleri gençlerden ders alınağa muhtaç haldedirler. Onlar bizim nesillerimizden daha uyanık, birbirlerine daha dost, hatıralara daha bağlıdırlar. Bu, bize ümit veriyor. Fakat gene korkuyorum; acaba yaşlanıp bizim çağlara gelince onlar da bizim gibi birbirlerini yiyecekler mi? Yalnız politikada sanılmasın, edebiyatta da mevki hırsı...

Sözü keselim. Bir Türk Akademisine ihtiyaç vardır. Bunu kurmağa muvaffak olan hükûmet, Fransız tarihinde Richelieu'nün Fransız Akademisini kurma şerefini kazanacaktır. Akademi, hiç bir şey yapmasa, içine bir kaç Türk aydını alacak; fikir hayatımızda ve edebiyat çevremizde bir hareket uyandıracaktır. Bu kadarı bile ona sarfedilecek parayı karşılayacak bir millî kazançdır.

21 Ağustos 1954

DERS YILINA HAZIRLIK

Ağustos bitiyor. Dinlenme, gezip eğlenme için yerlerinden ayrılmış meslekdaşlar, vazifeleri başına gitmek üzere yol hazırlığına başlamışlardır. Bir kısmı gitmişlerdir bile. Evlerde, yeniden okula gidecek çocuklar, ilk defa girecekleri bu topluluk hayatının hayallerini kurarlar. Ana babalar, ellerindeki maddî imkân nisbetinde çocuklarının üstlerine başlarına lüzumlu şeyleri alırlar. Kitap defter kalem gibi okuma vasıtalarını şimdiden tedarike başlarlar.

Takıntısı olan öğrenciler girecekleri imtihanları düşünürler. Kimi daha on gün var, on beş gün var, iki günde okur, hazırlanım diye dalga geçmekte; kimi başına gelecek akıbeti akıllıca hesaplıyarak, hiç değilse, gününün dört beş saatini çalışmaya vermektedir.

Medenî bir cemiyetin bundan güzel, bundan verimli hareketi olamaz. Ders yılına hazırlık, bir millet için istikbale hazırlıktır. Hayata, başarıya servete medeniyete hazırlıktır. Güler yüzle, gönül rahatiyle büyüğü küçüğü, yetiştirme ve yetişme gibi en yüksek bir amaç için uykudan uyanırcasına işe ve çalışmaya koyulan bir topluluk, bahtiyarlıkların en zevklisini tadıyor demektir. Çocukta okul ve öğretmen sevgisi, öğretmende çocuk ve öğretme aşkı; bunlar, bir milletin varlığına temel olacak duygulardır. Bütün çocuklarımız, okullarını rüyalarında görecek kadar sevemiyorlarsa istikbale güvenimiz tam olamaz.

Okulsuz ve öğretmensiz çocukların halini bir düşünün. Hekimsiz, ilâçsız bırakılmış yavrucukları, hastalığın ve ölümün pençesine bırakınağa benziyen bir ihmalden ne kadar acı duysak yeridir. Esasen bu acıyı duymıyarak kamu hizmeti almış vatandaşların, yalnız eğitim işinde değil, her türlü memleket davasında candan çalışmasına, ciddî başarı elde etmesine imkân var mıdır? Devlet Başkanından köy bekçisine kadar, kendinden sonraki nesilleri yetiştirmede yüreği heyecanla dolu milletler, bütün evladlarını okula ve öğretmene kavuşturmak için bütün kudretlerini sarfetmekten çekinmezler. İstikbale hazırlık, buradan başlar.

Her medenî topluluk, yeni bir ders yılı ile yeni bir hayat devresine girer. Daha bugünden keşfimiz, küçük, fakat canlı topluluğun içinde çiçek verir, yemişlenir. Okul medeniyet fidanlığıdır. Öğretmen, varlıkların en nazlısını, fakat en kıymetlisini yetiştiren bir bahçıvandır. Çünkü onun yetiştirdiği, insandır. Yeryüzünde insandan daha aziz, daha mükemmel ne vardır ki?... Çocuk, bir zeka bombasıdır. Patladığı vakit etrafına ölüm değil, hayat saçan bir bomba... Yalnız yıldızlar mı; aylar, güneşler onlar arasında, onlar içindedir.

Geçenlerde İstanbul Maarif Müdürü, İstanbul gibi memleketimizin en zengin, en kalabalık bir şehrinde yarı gün öğretimi yapan yüzden fazla okul olduğunu söyledi. Yuvarlak hesap 20-25 bin ço-

cuk demektir. Günün 24 saatinden üç buçuk saatini okulda geçiren bir yavruya öğretmen hangi devamlı tesiri yapabilir? Hükûmet, son senelerde de eskiden başlamış yapıcı hareketi okul alanında durdurmuş değildir. Fakat bu kâfi mi? Çok para kazanan vatandaşlardan kazançları nisbetinde vergi mi alınacak; borç para mı bulacak; tahvil mi çıkaracak; ne yapılacak sa yapılmalı bu hayatî memleket davası bir an önce çözülmelidir. Klâsik malî zihniyetle bu asırlık dertlerin devaları bulunamaz. Bundan önce maarifte muvaffak olmuş hareketler, bunun misalidir.

Bugün memleketimizde duyduğumuz münevver za'fının kaynağı, temel öğretimdedir. Krizma yapılmamış toprağa dikilmek istenilen ağaçların büyük nisbette kuruduklarını görmemek için gözlerimiz sakat olmalı. Senenin on ayında, sabahın 7,30 unda, sokakları okul çocuğu ile dolu memleketleri görüp bizim halimizi gözönüne almadan benim gibi feryad edebilmek güçtür. 400.000 çocuk aldım, ha şunu 500.000'e, daha sonra ha şunu 600.000'e, ha şunu 1.000.000'a çıkarayım diye uykularını kaçıran devlet adamlarıdır ki, aldıkları 400.000'i 1.500.000 olarak millete teslim ederler. Bunun ötesi boş lâftır, yaptındı, yapamadındı, yapsaydın gibi sözlerin, kim tarafından söylenirse söylensin, fi'lî ve amelî bir kıymeti yoktur. Hele tarih, bu türlü dırıltılara kulak bile vermez.

Yalnız durmadan kanun tasarlamak, her gün beş senelik, on senelik program yapmak para etmez. Bir defa öğretmenler arasında bir kısmı geçen yıl halledilmiş, fakat bir kısmı hâlâ derin bir yara gibi işlemekte olan eşitsizliği bir ân önce bertaraf etmeden (bu konuyu başka bir yazımızda açıklıyacağız) hiçbir mesele ciddî bir neticeye varamaz. Türlü sebeplerle bozulmuş eski sistem yerine alınan mutad maaş usulünün müsavi surette tatbiki, henüz gerçekleşememiştir. Bunun bir ân önce çaresine bakmalı ve mevcut huzursuzluğu kaldırmalıdır.

İkinci mühim nokta, okulu ve öğretmeni bulunan köylerde çocuklarını okuldan ve öğretmenden kaçırmak istiyen vatandaşlar hâlâ varsa bunları uyarmaktır. Zaten vasıtamız az, bir de ondan fire vermek ne acı?!... Bazı köy öğretmenlerinin öğretim çağındaki çocukları takip vazifesinin, köylü ile kötü kişi olmamak için, üstlerinden alınmasını istemeleri ne kadar manalıdır? Bir öğretmen zaten öğretim çağına gelmiş çocuğunu okula yollaması için baba-

sına müracaat ederse ondan ne türlü bir güçlük görebilir ki, bundan şikâyetçi olsun? Ders zamanının çalışma zamanlarına çarpmaması tedbirleri çok eskiden alınmıştır. "Çocuğuma iş gördüreceğim, okula verememe" artık mazereti yoktur. O halde?...

O halde karşımıza çıkan sebep, bildiğimiz gizli öğretim olabilir. Eski harfle yapılan bu öğretimi dinî bir mesele olarak alıp ona ayrıca bir kutsallık vermenin yanlış olduğunu, bu sanıya düşen vatandaşlarımıza anlatmalıdır. Anlamıyanlar hakkında da kanunî tedbirleri tatbik etmekten başka çare yoktur. Onlar doğruyu buluncaya kadar biz sabredip beklesek bile ses süratiyle uçup giden medeniyet dünyası hatırımız için gidişini yavaşlatmaz. Milletlerarası mücadelede merhamet ve insaf denilen şeyden eser kalmamıştır. Onların nasıl birbirlerine çarparak, düşenleri nasıl çiğniyerek yürüdüklerini görmüyor muyuz?

Eylül, okul ayıdır. Yeni ders yılının hazırlığını yalnız öğretmenlere, yalnız ailelere mahsus saymamalıdır. Hepsinden önce Maarif Vekilinin merkez teşkilâtı bu hazırlığın başında ve hepsinden önce gelir. Fakat diyeceksiniz ki, bir taraftan Vekâletteki büyük susuzluk derdi, öbür yandan "acaba beni de emekliye ayıracaklar mı?" korkusu içinde kıvranan bu meslekdaşları sıkıştırmanın yeri var mı? O da doğru! İçi rahat olmıyanlar, kimin içini rahat ettirebilirler?

11 mi, 12 mi?

Liselerin sene sayısı, gene son günlerin meselesi oldu. Amerika'ya hareketinden önce sayın Bakan, liseler 11 sene olacak demiş. Maariften yetkili bir zat, daha bu işi inceliyoruz, karar vermedik, gibi cevaplarda bulunmuş. Belki doğru, belki yanlış, bilmiyorum. Fakat bildiğim, bazı gazeteci arkadaşlar bunda bir tezat görüyorlar ve tenkit ediyorlar. Affetsinler ama bunun tezat neresinde? Lise 12 seneye de böyle çıkmamış mı idi? 1948 senesi Bakanı, o zaman liselerin 11'den 12'ye çıkmasına karar vedi. Veremez mi? Onun da idraki var, onun da her şeyde olduğu gibi bu meselede de bir fikri var. Hakikat şudur ki Vekâlet yüksek memurları bu ciheti uzun, derin incelediler ve "liseler 12 sene olacaktır" dediler.

Şimdi aynı usulü tatbik ederlerse günah mı işlemiş olurlar? Tabiî inceliyecekler başka memleketlerde liselerin kaç sınıf olduğunu bir kere daha gözden geçirecekler. Onların vazifesi Bakanın fikrine "gerekçe" bulmak, "mucip sebep" tedarik etmek değil midir? Niçin maarifimizin sorumlu şahsiyetlerini vazife yapmaktan alıkoyucu şeyler söyleniyor, bir türlü anlıyamıyorum. Bu kadar ciddî bir memleket meselesine tetkiksiz "evet!" diyemezler ya!...

Köy Enstitüleri işi böyle olmadı mı? Eğitim enstitüleri, bu metot sayesinde bugünkü tekâmül merhalesine erdirilmedi mi? Muhterem meslekdaşlarımız zahiren birbirine aykırı olan kararlarını daima "vicdanî kanaatlerine" göre vermişlerdir. Değişen onlar değil; hâdiseler, müesseseler ve bilhassa âmir şahsiyetlerdir. Başkalarının değişme sorumluluğunu da onlara mı yükliyeceksiniz?...

11 mi, 12 mi?

Diyeceksiniz ki, 12 oldu, ne oldu? Tabiî hiç. Asıl derde el dokunmadan 12 değil de 22 olsaydı ne olacaktı? Mesele, ayrıca tetkike değer. Ne kadar söylense, ne kadar yazılsa azdır. Şimdilik burada keselim.

28 Ağustos 1954

TÜRKÇE KURSUNDA HANGİ TÜRKÇE

Bakanlık Türkçe öğretmenlerine Çapa Eğitim Enstitüsünde bir Türkçe kursu açmıştı. Çok yerinde, çok faydalı bir iş. Diğer dersler için de aynı cinsten kursların açılması, bilhassa denemeli derslerin gösterilerini tekrarlatmaları yalnız faydalı değil, her bakımdan lüzumludur da; kaldı ki tamimleri yapılmış aktif metot tatbikatını yaptırmak öğretmenlerimize yarayıcı ciddî bir yardım olur. Aktif metot işi, münferit derslerin öğretmenlerine yapılacak kurslarda kolay sağlanabilir mi, kestirilemez. Çünkü bir dersin içinde bu metodun uygulanması mümkün değildir. İlkokullarda sınıf öğretmenleri bulunduğu için bu daha kolaydır. Nihayet başöğretmenin liderliği ile sınıf öğretmenleri konularda birlik ve münasebeti kurabilir. Fakat daha yüksek sınıflara çıkınca durum güçleşmektedir.

Esasen çocuk ilkokuldan orta dereceli okullara gelince iklim değiştirmiş kadar şaşalamaktadır. Çünkü memleketimizde yeni öğ-

retim metodları en çok ilkokullarımızda vardır. Diğer okullarda eskidenberi "takrir" ve sual-cevap usulü yürüyüp durur. Bunun sebeplerini burada tahlil edecek değiliz. Vakıayı tesbit edip geçeceğiz. Oniki sene evvel ortaokul ve liselerde hiç değilse aynı cinsten dersleri âhenkli kılabilmek için ders gurupları yapılmış, en kıdemli ve tecrübeli öğretmen bu guruba baş yapılmıştır. Meselâ matematik gurubu Fizik Kimya gurubu, Tabiîbilimler gurubu, Türkçe-Edebiyat gurubu, Tarih-Coğrafya gurubu gibi. Bakanlık sıkı takibe devam etmediği için bu da unutulup gitti. Bazı okullarımızda, pek nadir olarak bu usulü tatbik eden okul idareleri olduğunu memnuniyetle duymaktayız. Ama pek nadir.

Bu hale göre metot aktiften bahsetmek boş lâf konuşmaktan başka bir şey değildir. Ortaokullarda hiç olmazsa anadili etrafında öğretimi düzenleme cihetini temine gidilse. Çünkü her ders, ana dilinde veriliyor. Bütün kavramlar, bu çocuğa bu dilde düşündürülmektedir. Fakat olan, maalesef bunun aksinedir. Türkçe okutandan gayri öğretmenler, verdikleri dersi anlatma bakımından kısmen kendilerini Türkçe hocası saymaları lâzım gelirken bunu çok kere yapmadıkları için öğrenciler, dil yoluyla mantıklarının gelişmesi bakımından zayıf kalmaktadırlar. Bunda sınıf kalabalığı dolayısıyla öğretmenin her çocuk üstünde çalışma imkânından mahrum oluşu da ciddî bir âmildir. Ama ne olursa olsun öğretmende böyle bir hareket noktası şuurlu olarak bulunursa düşündürmeye alıştırma yolundaki noksan, kifayetsiz nisbette de olsa giderilmiş olur.

Anlaşılıyor ki hazırlayıcı öğretim derecelerindeki okullarda terbiye mihveri "anadil"dir. Fakat pek tabiî olarak soracaksınız! hangi anamızın dili?!

Geçen gün bir dostum anlatıyordu, uzakça vilâyetlerimizdeki bir ortaokuldan mezun yakınlarından bir öğrenci İstanbula gelmiş ve askerî okullardan birinin giriş imtihanına katılmış. Türkçe soruları içerisinde "tacil, istical, müstacel, isticar, mücir, müstecir"in manalarını sormuşlar. Çocuk "ivedi"den istical'e veya müstacel'e nasıl geçsin, kiralamadan isticat'a, kiraya veren'den mücir'e, kiracı'dan müstecir'e nasıl atlasın?

O halde sualimizde haklı değil miyiz? ana dilimiz; evet, anladık. Fakat yanyana dizdiğimiz bütün bu kelimeleri beraberce söyliyen

ve söylediğini anlıyan kaç Türk anası vardır? Bu kadar karma karışık dil olur mu? Olursa böylesini öğretmeyi hangi hocadan istemek hakkımızdır?

Dahası var, her halde siz de benim gibi gazetelerde görüyorsunuzdur. Meselâ "Deblokaj piyasasında fiatlar yükseliyor. Bloke sterlin 11.90 Bloke dolar 425 kuruşa çıktı"... Envestisman kuvertür ve daha benzerleri. Bunlar da mı anadilimiz? Değildir demek kolay. Fakat bir ortaokul veya lise mezunu, bir banka memurluğu imtihanına girerse tabiî bunları soracaklar. Spor hayatına girenler profesyonel lig, fikstür, puan, rekortmen gibi sözleri ve daha birçoklarını öğrenmeye mecbur. Okul hayatta aranan şeyleri öğreten yer değil midir? İcar, mucir müsteciri mi öğreteceğiz, bloke, debke, kuvertür, ligi mi? Gelin de işin içinde çıkın.

Bu bir dil karışıklığı değil, bir dil curcunasıdır. Öğretmen buna ne yapsın? Hele resmî terimler... Adı resmen Maarif Vekâleti olan daireden ajansla verilen bir telbiğde..." Milli Eğitim Bakanlığı". "Bakan" sözleri geçiyordu. Geçsin. Fakat bir kavram için çocuk üç kalıp öğrenmeğe mecbur: Bakan, vekil hattâ nazır... Bu kadarı da fazla değil midir? Aydınlarının bile kelimelerinin nasıl üreyip türediğini bilmeden klişe halinde kullandığı bir dilde düşünmek olur mu? Bir taraftan tecvidle, karabaş ilmihali ile gizliden Türk çocuğunun beynine giren anlamama alışkanlığı; diğer taraftan koyu arap dili kaideleriyle yapılmış veya diğer yabancı dillerden alınmış kelimelerle uğradığı şaşkınlık içinde ona ne öğretilebilir?

Bu kadarını halletmeyi Maarif bakanlığından da istemeğe hakkımız yoktur. O halde sorularımıza devam edelim:

1– Türkçe öğretmenleri için açılan kursta hangi Türkçe esastır?

2– Eğer Bakanlık, bu "if'al, tef'il, mufaile, istif'al" baplı Türkçeyi de "anadilimiz" sayıyorsa "Erkan-ı Hariye-i Umumiye" terkibi çözdürmeyi proğrama koymuşsa bugünkü Türkçe müfredat programlarını kaldırıp elli sene önce bizim okuduğumuz "Lisan-ı Osmanî" kitaplarını, harf değiştirmeden bastırmalı değil midir?

3– Başmakalelerin bir kısmını anlayabilmek için ortaokullara ve liselere yeniden Arapça, Farsça derslerini koymayı düşünmüyorlar mı?

4– Garp dillerinden arabalarla giren birçok tabirlerin ne olduğunu anlatmak üzere Arapça Fransızcadan başka Latince ve Yunanca derslerini de koymak zarurî sayılmaz mı?

5– Bütün bunları öğrenmeye mecbur edilen çocuklarımızın bir gün uğramaları muhakkak dimağ rahatsızlıklarını tedavi için şimdiden sağlık tetbirleri alınmış mıdır?

Her zaman olduğu gibi bu soruların da cevapsız kalacağı şüphesizdir. Fakat her öğretim kademesini değiştirdikçe ayrı bir dil sistemiyle karşı karşıya bıraktığımız Türk çocuklarına kim sahip çıkacak? Doğrusu Bakanlıktan bu hususta medet ummuyoruz. Hiç olmazsa Vekillik veya Vekâlet bu işle biraz olsun zihnini yorsun. Türkçeleştirilmiş terimleri tekrar Arapçalaştırırken bu hareketin neler doğuracağını o zaman Bakanlık düşünmemişti. Bakanlık kalktı, Vekâlet geldi diye, âkibeti düşünülmemiş bu teşebbüsün çıkardığı güçlükleri hiç kimse üstüne almıyacak mıdır?

4 Eylül 1954

LİSELER 12'DEN 11'E İNERKEN

Artık kesinleşti. Liseler 12'den 11'e iniyor. Bu milletin ne garip bir tecellisi var; tertipli, rahat, her noktası önceden düşünülmüş iş mukadderinin nadir nail olduğu bir mashariyet. Eylülün 10'u Kayıtlar başladı. Daha okul idareleri ne olacağına, ne yapacaklarına dair etraflı bir emir almamışlar. Bu satırları yazarken durum bu. Kısa zaman sonra okullar açılacak. Gelen emirde anlaşılmıyacak yerler, mutlâka olacak. Unutulmuş ihtimaller, hesaba katılmamış vaziyetler çıkacak. Haydi bakalım, ilâm, istida! Cevap gelinciye kadar okul idarelerinde tereddütler. Ailelerde, öğrencilerde kaygular. Şöyle huzurlu ders yılına girmek; böyle nasip alın yazımızda yok vesselâm.

Öğrenci ve ailelerle okul idarelerinde olmasını düşünerek tasfir ettiğim hal Bakanlıkta yok mu sanırsınız. Talim ve Terbiye başkanı arkadışımız Müsteşar Vekilidir. Bakanlığın işini bilenler Müsteşarlık makamında oturan zaatın masası üstündeki dağ gibi yığılmış kartonları kolayca gözlerinin önüne getirirler. Dahası vardır; iş için. bilhassa senebaşı olduğundan nakil için gelen meslekdaşlar kendi gelemiyenleri iltimas etmek üzere gelenler; şimdi bütçe hazırlığı devridir. Başta Muhasebeci bey olmak üzere daire

amirleri Müsteşarın karşısındadır. Tabii vaziyeti böyle olan Talim ve terbiye Başkanı Lise işini heyet üyeliğinden bir ikisine havale etmiştir. Onlar yarım saatte, gelirler tereddüt ettikleri şeyleri sorarlar. Hele sayın Bakanın direktiflerini öğrenip onun dışına çıkmamak için adamcağızı boş bırakmazlar başının etini yerler.

Bu hay huyun içinde salim dört, başı mamur bir netice bekliyebilir misiniz?

Fazla bir ümidimiz olmamakla beraber (bu itirafın acılığını duymuyor değilim) Liseler 11'e iner ve Bakanlık, babamızın dinine yeniden dönerken üstünde durulmaya değer bulduğumuz bazı fikirleri gene de söylemekten kendimizi alamıyoruz? Evrak okumaktan gözleri yorulmuş arkadaşların bizim yazdıklarımızı okumağa halleri kalmamış olabilir. Kolay anlaşılacak gibi, açık uslupta yazıyorum; Hiç olmazsa okutup dinlesinler. İlk tavsiyelerim şunlardır...

1– Bizim Bakanlıkta öğretim dereceleri hakkında eski ve marazi bir düşünce vardır. Ortaokulu İlkokula katmak ve liseyi 4 yıla çıkarıp müstakil yapmak. 1946'dan sonraki "herşeyi okutacak Ortaokul hocası" vehimleri, Eğitim Enstitülerini İlk Öğretmen okulu çapında tertipleyişler hep bu yüzdendi. Hatta Yüksek Öğretmen okulunun kaldırılması da bu aradaki "akilane" tetbirlerdendir. Aslında bu düşünüş maarifte Abdülhamit devrine dönüştür...

3 – İptidaiye
3 – Rüştüye
\+ 4 – İdadiye
10

Sübyan mektebinin iki senesini buna ilave ederseniz aynı düşünceye göre öğretim yılları ve dereceleri şöyle olacaktır.

5 – İlkokul
3 – Ortaokul
\+ 4 – Lise
12

Sekiz yıllık ilköğretim.

Bakanlıktaki sayın arkadaşlarımdan ricam şudur ki, kaç kere tecrübe ettiler bu olmuyor. Artık bundan sonra olsun Bakanları gafil avlayıp bu noktaya getirmek teşebbüsünde bulunmasınlar, ve memleket evlâdına durup dururken olmıyacak bir fikir uğruna rahatsızlık çektirmesinler!

2– Böyle olduğuna göre ortaokulu ilke yapıştıramıyacaklar üç yıllık bir ortaokul derecesi olamıyacaktır. O halde ortaokul nedir?

Meselenin püf noktası buradadır. 1939'dan önce Sanat ve meslek okulları onlar hanesini geçmez iken ortaokullar, hayata çıkarıcı bir öğretim merhalesi sayılabilirdi. Memurlar arasında ilk öğretim görmemiş bulunanlar için ortaokul mezunları Devlet kapısında iş buluyorlar ve bu müesseseler oralara adam yetiştiriyorlardı. Esasen o zamanlar ortaokul mezunları içinde 18, 20 yaşında olanlar bile vardı. Bugün her iki cihette durum tamamıyla değişmiştir. Hayata çıkmak, iş tutmak istiyenler için artık ortaokul bir mana ifade etmemektedir. İşçi olamaz, memur olamaz. O halde ortaokul müstakil bir öğretim merhalesi değildir. Bakanlığın bu gerçeği olduğu gibi kabul etmesi, sanat ve meslek okullarına bu günkünden çok daha fazla para emek ve kıymet vererek onları geliştirmesi arttırması içap etmektedir. Sanat okulları tıklım tıklımdır. Çok kere olduğu gibi bu sefer de ve bu işte de "İşletme ekonomistlerini" olaylar bağıra bağıra yalanlamıştır.

Böyle olunca "ortaokul nedir" sorusuna ancak böyle bir cevap verilebilir:

– Ortaokul, başlı başına bir öğretim derecesi değildir. İlkokulun mutlâk bir devamı da olmadığına göre lisenin bir parçasıdır.

Hakikaten de bunun tam kendisidir. Delilin nedir? diyeceksiniz. Her şeyden önce şimdiye kadar söylediklerim. Bunlar kolay kolay cehl edilecek hususlar olmasa gerek. Halbuki daha susturucu delil bütün medenî dünyadaki aynı cinsten öğretim müesseseleridir. Aksini iddia edenler, bana, dünyanın neresinde (4) senelik veya (3) senelik bir lise gösterebilirler, Medeni âlemde böyle lise değil böyle "şey" yoktur. Lise bizim icadımız olmadığına, icat edecek kemalden henüz çok uzak bulunduğumuza göre tevazuu elden bırakmayarak herkesin yürüdüğü yoldan yürümeli ve onların yaptığını yapmalıyız. Başka çare varsa söylesinler öğrenelim.

3– Ortaokul, lisenin bir başka parçasından başka birşey olamıyorsa bugünkü müfredat programlarının manasızlığı kendiliğinden karşımıza dikilir durur. "Neye bunlar bugün söyleniyor da evvelce yapılmadı" diye ileri geri lafedenler olduğunu işitiyorum. Bir fikir! ama cevaba deymeyecek bir fikir, çünkü maarifin son 15 yıl içindeki gelişmelerini, silip bozmalarını, ilerleyip gerilemelerini tarafsız gözle seyretmiş olanlar mazi tenkidinden ziyade istikbal endişesine düşerler. Bunu taktir edemiyecek durumda olanlara cevap vermek çok zaman güçtür. Kolay bile olsa faydasızdır.

Lise müfredatının mühim bir kısmı ortaokulda okunan maddelerin tekrarıdır. Matematik, tarih, tabiat bilimleri gibi derslerde bu cihet açıktır. İlkokuldan sonraki 6 seneyi bir arada mütalâa etmek öğrencinin yaşını göz önünde tutarak pek çok maddeleri iki kere okutmaktansa bir kere fakat doğru dürüst okutmak elbetteki doğru olacaktır. Bu ciheti, böyle gürültülü zamanda pamuk ipliğine bağlamamalı; Ciddî olarak müfredat proğramlarını ele almalı etraflı suretle incelemelidir.

Uzağa gitmeğe ne hacet, bizim ortaokul müfredat programlarını İngilizceye, Fransızca ve Almancaya tercüme ettirip İngiliz, Amerikan, Fransız, Alman pedagoglarına göndersinler. Alacakları cevapları umumî efkara sunmak üzere yayınlıyabilirlerse şu emekli halimde Bakanlıktaki arkadaşlara istediklerini veririm. Yukarıda söylediğim gibi sanat ve meslek okulları bugünkü hale gelmedikleri zamanlarda ortaokula bir merhale vasfı tanımak devlet için zaruri idi. Fakat bu zaruret ortadan kalktığına göre ortaokulun istiklalinin kabulune imkân yoktur. Onun için de müfredat programları yeniden değişmeye muhtaçtır.

4– Liselerde şubelerin hangi sınıfta ve ne şekilde ayrılacağı meselesi ayrıca gözden geçirilmelidir. Bugünkü haliyle matamatik ve Fizik derslerini az, Edebiyatı çok okutmağa inhisar eden bir farkla "Edebiyat" "Fen" iki şube ayrılması hiç bir mana ifade etmemektedir. Onuncu ve hatta dokuzuncu sınıftan ayrılan edebiyat kolunun kıymeti olacağı kanaatindeyim...

A (Şark Klasik Şubesi)

B (Garp Klasik Şubesi)

Eski edebiyatımızı inceleyecek, tarihimizi öğrenecek, din ilimleri okuyacak gençlerimize Arapça, Farsça okutmak zaruridir. Hattâ eski Osmanlı metinlerini (Osmanlıca, ne Arapca nede Farsça olmayıp karışık ve başlı basına bir lisan olduğundan) da bu şubede ayrı bir ders olarak vermek lâzımdır. Garp edebiyatlarını öğrenecek yüksek öğrenim adaylarına ise behemehal eski Yunanca ve Latince göstermek lâzımdır. Bunsuz Garp kültürüne nüfuz edilememektedir. Her iki şube, Üniversitenin Edebiyat ve İlâhiyat Fakültelerinde gençlerin en azından kaybettikleri iki yılı onlara kazandıracaktır.

Bu şekilde hazırlık yaptırmadıktan sonra liselerde şube açtırmanın ne faydası vardır sorarım.

Netice...

Bir makalenin hududuna sığdırabildiğim düşünceler sanırım üstünde düşünmeye, tartışmaya değecek meselelere dokunmaktadır. Dava büyük ve dallı budaklıdır. Ama bunlar değişmez, temelli kaidelere bağlanmazsa memleketimizde ne kuvvetli bir ilim olur ne de kuvvetli ilim adamı yetişir. Lisenin Türk Kültürünün hayat ocağı olabilmesi için bu meselelerin sağlam esaslara dayandırılması şarttır.

18 Eylül 1954

KONYA İÇİN TEŞEKKÜR

Yaz başında Konya'ya gitmiştim. Dönüşte gördüklerimi ve görmekten üzüldüklerimi bu sütunlara döküp döşemiştim. Hattâ bu yazı çıkıp da okuduğum zaman kendi kendime "niçin bu kadar acı yazdın?" diye de takaza etmiştim. Fakat yanılmışım. Şimdi "keşke daha da ağır yazsaymışım!" diyorum. Diyorum çünkü o satırlara koyduğum şikâyetler ve dilekler Konya'ya duyduğum sevginin samimi yankıları idi. İlgi ile karşılandı. Aynı sevgiyi yüreğinde duyan vazifeli vatandaşlarımızın dikkatini çekti. Onları harekete getirdi.

Kendimi Konyalı sayarak Konyalılar adına yerine getirilmesini gerekli gördüğüm şükrân borçlarını ödemeğe başlayayım:

Önce Konya gazetelerine... Yazımı olduğu gibi alıp basmışlar. Lütfetmişler. Yerli basının uyanık, dikkatli oluşu, günlük siyaset dışı memleket meseleleriyle de uğraşması, memnunluktan başka

gönüllerimizde nasıl bir his uyandırır? biliyorum, onlara teşekkür, "Bizden de bize" bir teşekkürdür.

İkincisi evkaf Umum Müdürümüzedir. Alâeddin camisinde yapılan onarmayı gözleriyle görüp düzelttirmek için Ankara'dan kalkıp kontrol mimarı Bay Sergis'i yanına alarak Konya'ya gelmiş. Camide yapılan onarma yanlışlarını iş üstünde görüp düzeltme emri vermiş. Cahil tırnakların yolmağa başladığı Selçuk Şah - eseri minberi muhafaza altına aldırmış. Bize Anadolu gibi bir vatan vermiş Selçuk Sultanlarının perişan türbelerini temizletmiş, düzene koydurmuş. Caminin iç duvarlarındaki hattat Mehmet Arif'e ait kıymetli sülüs yazıyı yerine bıraktırmış. Allah kendisinden razı olsun. Şimdi beklediğimiz bu ihtimamın devamıdır. Bunun da ardı arası kesilmiyen kontroldan başka çaresi yoktur. Mizacımız malûm, bir hamle yapar, işi yoluna koruz. Aradan bir müddet geçince kontrolsuzluktan yoluna konan iş, eski halini alıverir. Teftiş ve takip, idare hayatımızın ilk başarı şartıdır.

Üçüncüsü Konya Belediye Başkanınadır. Alaeddin camisi ve sarayının bulunduğu tepenin eteklerini kirleten, ziftli asfalt şantiyesini temizletmiş, oradan başka bir yere kaldırtmıştır. Demek, Karatay kurtuldu. Bunun manası bir kaç cephelidir. Medenî bir millet olmamızın delillerinden biri, bir tarihî ve canlı belge kurtarılmıştır. Maddî değeri milyonlar, manevî değeri ölçüye gelmez bir atalar yadigârı kara dumanlar içinde boğulma tehlikesini atlatmıştır. Türk yapı dehasının bir nefis örneğini biz çocuklarına bırakanlar, o kadar güzel bir mimarî inciyi elbette ona lâyık bir mahfazaya koymuşlardı. Şimdi bunu ihya etmenin sırası gelmiştir. Karatay, bir bahçenin ortasında yeşil bir çerçevenin içinden seyredilebilmeli.

Bir gün Konya'da da bir üniversite kurulacak olursa, Sadrüddinlerin tefsirlerini, Mevlâna'nın Divan-ı, Şemsülhakayik'ini okutacat Türk bilginleri, Karatay medresesinin ortasındaki havuzun sularına hakikat söyleyen sesleri karışarak ders versinler. Ah o dersleri dinleyecek öğrencilerin en arka safındakilerden biri olabilsem!. Hayal mi? Bırakın, biraz da güzel şeylerle ümitli gönüllerimizi oyalayalım.

Dördüncüsü müzelerimize Alâeddin camisinin avlusundaki Selçuk taş eserleri Sırçalı'ya kaldırılmış, usulünce yerlerine yer-

leştirilmiş. Ya Sırçalı? Onun halini hiç sormayın, Yürekler acısı. Buna ancak hükûmet şifalı elini uzatmalıdır. Önce bunun önemini bilmek, sonra para verip onu ölümden kurtarmak lazımdır. Bu eser, tâ Amerikalara giderek Doğuda kurulacak üniversite için çalışan Maarif Bakanımız bilmelidir ki, dedelerimizin kendi varlıklarıyla kurduğu bir üniversitedir. Yeniler yapılırken eskiler unutulmamalı.

Duyduğuma göre müzecilerimiz, Mevlâna türbesinde bir Mevlâna külliyatı kitaplığı yapmak teşebbüsüne girişmişler. Tam yerinde bir düşünüş. Mevlâna'ya ait dilimizde ve her dilde yazılmış bütün eserleri toplamak. Stradfort'ta Shakespeare müzesini hatırladım. İngiliz, onu bütün dünya ile beraber bir bina içinde diri tutmakta. Asırlardır manevi hayatımızda tesiri "ses ve nefes" olarak sürüp gelen mevlânamızı tanımak ve tanıtmak millî bir vazifedir. "Mevlâna, Türktür" demek kifayet etmez; onu Türklüğün şuurunda yaşatacak her şeyi yapmalıyız. O ummana dalmayı, onun içinde yüzüp yetim bıraktığımız incileri toplamayı bilmeliyiz.

Son teşekkürüm sayın Valiyedir. Fakat yapılmışlardan çok yapılacaklar için... Bu feyizli yurt köşesinde, bu ilâhi âşıkların kâbesinde yapacağı hizmetlerin kadrinin bilineceğinden eminim. milletimiz böyle bilir ve böyledir. Valiler, vilâyette her şeydir. Bu her şeylik, ancak bilenleri bulup onları işe sevketmekle mümkündür. Yoksa beşer kudreti ne her şeyi bilmeğe, ne her şeyi yapmağa yetmez. Valilerimizi bir medeniyet önderi olarak görürüz. Konya'ya bu vasıfta hizmet eden valiler, son yüz sene içinde gelmişler, güzel isimler bırakmışlar ve devletin en yüksek mevkilerine kadar yükselmişlerdir. Erenlerin himmeti ve kendi gayretiyle o da gönüllerden silinmiyen bu isimlerden olsun.

5'inci Milletlerarası Sanat Tenkitçileri Kongresi

Her zaman söylediğimiz gibi her alanda milletlerarası topluluklara karışmak bizim için kıymetlidir, faydalıdır. 5'inci kongresini güzel İstanbulumuzda yapan milletlerarası Sanat Tenkitçileri Birliğini bu düşüncelerle ve derin ilgi ile karşıladık. Misafirlerimiz arasında bütün dünyada tanınmış, isim yapmış büyük sanat tenkitçileri ve filozofları bulunuyor. Bunlardan biri olan Lionello Venturu'nun dediği gibi:

"Tek sanat eserinde bütün sanat vardır. Tenkit hükmü, ferdi olanın üniversel tarafını bulup ortaya kor."

Şark ve garp sanatlarının münasebetleri hakkında konuşan bizden ve misafirlerimizden olan tenkitçiler, çok alâka verici noktalara temas etmişlerdir. Burada nakline ve fikirlerimizi açmağa imkân olmıyan bu görüşlere sanat ve fikir dergilerimiz geniş sahifeler ayırmalı, kongreye iştirak eden, hattâ etmiyen fikir ve sanat adamlarımız bu konular üstündeki kanaatlerini yazmalıdırlar.

Meselâ bizde hat sanatının mücerretliği ile bugünkü plâstik sanat anlayışının son merhalelerinden olan mücerret sanat, acaba aynı kaynaklardan gelen sanat akımları mıdır? Aynı iseler o kaynaklar nelerdir? Bu akımların birleşmelerini hangi felsefî görüş noktasında bulabiliriz?

Daha buna benzer bir çok meseleler vardır ki, çözülmesi, hiç değilse aydınlanmaları lâzımdır. Hele anlamamız zarurî bir cihet de, fikirsiz ve felsefesiz sanat olamıyacağıdır. Resim boyamak, heykel yontmak, mimarlık, yapı yapmak, hattatlık, yazı yazmak değildir. Resim, renkte, heykel, şekilde, mimarlık, yapıda, hattatlık, çizgide düşünmek, aramak, kısaca felsefe yapmaktır. Hayat ve cemiyet için söyleyeceği bir şey olmıyanların rengi soluk, şekli soğuk, yapısı çarpık, hattı bozuktur. Sanatçı yüksek bir kültür adamıdır.

Kongrede ileri sürülen konular birbirlerinden mühim. Bizim olgun ve genç tenkitçilerimiz de boş durmamışlar, onlar da söylüyorlar. Söylesinler, milletlerarası münasebetlerde yalnız diplomatlarımızı değil, bilginlerimizi, sanatçılarımızı, fikir adamlarımızı da söylerken görmek bize iftihar veriyor; daha da yırtılmağa, cihazlanmağa muhtacız. Tekrarlayalım: Bir sanat eserinde bir dünya yaşar. İçinde dünyalar gizli sanat eserlerimizi böyle böyle yarıp muhtevlarını ortaya koyabileceğiz. Maharetli ve tecrübeli cerrahları dikkatle seyredelim.

Yakınşark Ormancılık Semineri

1951 yılında Roma'da toplanan 6'ncı F.A.O. konferansının kararıyla Birleşmiş Milletler Gıda ve Ziraat teşkilatı ve hükûmetimiz anlaşarak İstanbul Üniversitesi'nde ormancılık semineri açılmıştır. Buna Suriye, Lübnan, Irak, Ürdün, İran, Afganistan, Libya, Kıbrıs ve Pakistan iştirak etmişlerdir. Bizim de dahil olduğumuz bu se-

minerde orman meseleleri görüşülecek. Bütün bu memleketlerin hususiyetleri dışında müşterek olan taraf, henüz ormanın hayatî ehemmiyetini takdir edememiş vatandaşlar bulunan yurdlar meselesi olarak orman davasını incelemektir. Orman, bir botanik ve biyolojik mesele olduğu kadar bir sosyal konudur. İşin bu cephesini seminere iştirak eden komşularımızın dikkate alacakları şüphesizdir. Hele birbirine yakın ve kardeş memleketlerin böyle bir vesile ile yetişkin bilgi adamlarını temas ettirmeleri çok memnun olacağımız bir olaydır. Çalışmalarını umumî efkâra aksettirmelerini Orman Fakültemizden rica ederiz.

18 Eylül 1954

BAKANIMIZIN SÖYLEDİKLERİ VE SÖYLEMEDİKLERİ

On iki, on üç senedenberi yurdumuzda güzel bir gelenek kuruldu. Her ders yılı başında Maarif Bakanları radyoda bir söylev veriyor, bu söylevler okullarda öğrencilere okunarak yeni öğretim devresine giriliyor. Bu yıl da böyle oldu. Bakanımız Celâl Yardımcı güzel bir konuşma ile bu iyi geleneğe uydu. Topluluk şuuru, beraberlik ruhu böyle vesilelerle uyandırılır. Üstüne esmâ sıçratmama duygusu ile lüzumundan fazla muhafazakâr olmağa alışmış Bakanlık, bu gibi gösterilere pek taraflı görünmezse de Bakanlar daha cüretli ve daha hür olduklarını hissederek hareket uyandırıcı hamleler yapmaktan çekinmemelidirler. Çocuk ve genç, durgunluktan hazetmez. Bu gibi törenler, okul içinde topluluk hayatına zevkli bir hazırlanışı da ifade ettikleri için futbol maçlarından daha az tesirli sayılamazlar. 2 milyona yakın memleket evlâdı, hükûmet merkezinden en küçük köylere kadar aynı yetkili ağızdan, aynı sözleri, hemen aynı günde duyuyor. Bu millî ve manevî birliğe, biz, yaşlılar da katılarak biraz gençleşemez miyiz?

Sayın Bakanın radyoda dinlediğimiz ve gazetelerde okuduğumuz söylevini, mühim noktaları belirtmek emeliyle inceliyeceğim. Bu hususta müsaadelerini dilerim.

– Birinci nokta; bütçe:

Maarif bütçesi, 1950'de 177 milyon lira iken 1954'te 263 milyon liraya çıkarılmıştır. Bu artışı minnetle karşılarız. 86 milyon lira bir fark.

Bu, Bakanımızın söylediğidir. Söylemediği cihet de şu: 1950 bütçesi toplamına göre 1954'teki artış nisbeti, son yıl bütçe toplamının artışına uygun mudur? 86 milyon lira farkın içinde, zamlar ve yeni tahsis edilen maaşlar dışında, yapıcı işler için ne kadar ödenek vardır?

Bu ciheti ehemmiyetli görüşüm, 86 milyon liradan maaş dışı ödeneklerdir ki, okul binası ve ders vasıtaları bakımından olan şiddetli ihtiyaçlar karşılanabilir. İstanbul'un kırk küsur sene evvel talebesi olduğum bir lisesine geçenlerde bir iş için uğramıştım. Sıvaları dökülmüş, saçakları kağsamış, bu emektar binayı görüp kendimin ondan daha genç kalışıma şaşmadım dersem doğru söylememiş olurum. Sayın Bakanın da anlattığı gibi çift öğretim, her şeyden önce bir "yersizlik" meselesidir. Bunu başlıbaşına bir devlet meselesi olarak hükûmetimiz ele almadıkça çözülecek bir düğüm değildir. Emlâk Bankası'nın yaptığı gibi tahvil çıkararak mı, yoksa daha başka kaynaklar sağlıyarak mı, nasıl bir tedbir bulunacaksa bulup bu işi bir hale yola koymak zarureti vardır. Öğrenci 24 saatinin 3,5 saatini okulda geçirerek pekâlâ yetişir diyen olursa buna inanacak safdilleri ilk ağızda yeni kanunlarımızdan birindeki bir hükümden istifade edip devlet hizmetinden hele terbiye makamlarından uzaklaştırmalıdır.

– İkinci nokta; İlkokul artışı:

Son dört yılda 3.095 ilkokul, mevcuda ilâve edilmiştir. Sevindik. biz, her ilerleyişe sevinecek kadar sosyal mizacı bozulmamış vatandaşlardanız. Demek 3.095 ilkokul artmış. Bu sayın Bakanın söylediği. Söylemediği cihetler şunlar:

a) Son iki ders yılında bütün bu artışlara rağmen azalan ilkokul mezunlarının geçen 1953-1954 ders yılı sonunda durumları nedir? Bir tevakkuf mu var. Azalma devam mı ediyor? Yoksa çoğalma başlamış mıdır? Bu hususta ne gibi tedbirler alınmıştır?

b) 3.095 okul için bütçeden ne kadar para sarfedilmiştir? Ortalama hesap ile bir okul devlete kaça mal oluyor? Bunların çoğu köy okulu olduğuna göre şartnamelere ne derece uygun yapılıyorlar? Köylüye yaptırılan okulların çürüklüğünden eski Bakan Tevfik İleri bahsetmişlerdi, acaba devletin verdiği para ile sekiz on bin liraya çıkanların sağlamlık durumları nasıldır?

– Üçüncü nokta; lise artışı:

16 lise artmıştır. Bu hususta sayın Bakan şunları söylüyor:

a) Liselerin dört seneye çıkarılmasından beklenen randıman sağlanamamıştır.

b) Lise tahsilinde kemiyyetten çok keyfiyetin değeri vardır.

Söylemediği cihet:

a) Dört seneye çıkarılan liseler bile randımanı sağlıyacak halde bulunmadığına, halbuki lise öğretiminde sayıdan çok keyfiyete ve olgunluğa ehemmiyet verilmesi gerektiğine göre dört yılda 16 lise hangi makul mucip sebeplere ve hangi gerçek imkânlara dayanılarak açılmıştır?

b) Eskiden var olan liselerde öğretmen, kadroları tamamlanmış, yer sağlanmış, ders vasıtaları tamam olmuş iken mi dört yıl içinde 16 lise yeniden açılmıştır?

c) Bu gevşek davranışla Türkiye'de liseler beş seneye çıkarılsa veya "bir an önce gençlerin yurd hizmetine girmeleri" için bir seneye indirilse gene memlekete lüzumunca hizmet göremiyeceklerini kabul etmek, akıl için zarurî olmaz mı? Aynı şeyleri 127 ortaokul için tekrarlamakta hiç bir zihnî sakınca yoktur. Kaldı ki, liselere buralardan öğrenci gelir. Kuvvetlendirilmemiş ortaokullardan liselere gelecek öğrencinin ne korkunç bir zorluğa uğradığını liselerin birinci sınıfındaki dökülme (okul argosuna göre çakma) nispetinden anlamak her zaman mümkün değil midir?

– Dördüncü nokta; teknik öğretim:

Teknik öğretime 51 okul ilâve edilmiştir. Sayın Bakanın söylediği sadece bu. Söylemedikleri:

Teknik öğretimde

1– Erkek sanat okulları ve enstitüleri,

2– Yapı usta okul ve enstitüleri,

3– Kız sanat enstitüleri ve akşam sanat okulları.

4– Ticaret okulları ve liseleri,

Vardır. Bu artan 51 okul bunlardan hangilerine aittir?

Teknik öğretime, bilhassa erkek sanat okul ve enstitülerine duyulan ihtayacın şiddetini bu cins okullara yapılan hücumlu müracaatlardan anlıyoruz. Halbuki bunlarda, memleket endüstrisinde hergün kuvvetlenen ilerleme ile mütenasip bir artış ve gelişme olmadığını esefle görmekteyiz. Sayın bakanın bu mühim ve hayatî maarif ve terbiye davasını toptan bir "51" rakamına bağlayıp geçmesi doğru mudur?

Mahallî yardımlar meselesinde Bakanın yerden göğe kadar hakkı vardır. Mahallî teşkilât ve halkımız, hele ilk öğretimi tamamiyle devletin sırtına yükliyerek bu işten sıyrılamazlar. Bakanın da dediği gibi bütün dünyada öğretim davası bir omuzla kaldırılamamış ağır bir yüktür. Ona bütün milletçe sırt vermek lâzımdır. Hürriyet, demokrasi ve bir kelime ile medeniyet, ilk öğretime ve halk eğitimine dayanır. O, tam ve kemaliyle gerçekleşmedikçe, alınmış bütün diğer ilerleme tedbirleri dayangaçsız kalmağa mahkûmdur.

Sayın Bakanımızın, söylevi sonunda verdiği nasihatleri dikkatle ve şevkle okudum. Bu öğüdler o kadar yerinde, o kadar güzeldir. Yalnız okul çağındaki çocuklarımız için değil; aralarında öyleleri varki, benim gibi yaşını başını almış olanlar, hattâ bizzat sayın Bakanımız için bile yerine getirilmesinde memleket hesabına büyük faydalar sağlıyacak kıymettedir.

Bu güzel söylevle açılan yeni ders yılını ben de mütevazi köşemden bütün milletle kutlarken gelecek ders yılına ait işleri Maarif Vekâletimizin şimdiden düşünmeye başlamasını Cenabı Haktan niyaz ederim.

2 Ekim 1954

KÖYDEKİ ÖĞRETMENİN İNTIBAKI

Önümde Adapazarı Yeni Sakarya matbaasında basılmış, dört küçük sahifelik bir yazı var:

Köyde Çalışan Öğretmenlerin Dert ve Dilekleri

Dert ve dilek. Yaşayıp da dert ve dileği olmıyan insan olur mu? Onların da var. Fakat onların var olduklarını dert ve dileklerini söylemelerinden mi anlamalıyız? Geçen devrenin sonunda B.M.M.nin çıkardığı 6234 sayılı kanun, yıllardan beri bir türlü çö-

zülemiyen bir meseleyi bitirmiş, binlerce öğretmene adalet esasına dayanarak haklarını yaşama vasıtaları olan maaşlarını eşitlik sağlıyarak vermişti. Bu sütunlara göz gezdirmek lûtfunda bulunan vatandaşlar ve meslekdaşlarımız, o zaman bu kanunu nasıl hararetle karşıladığımızı, hükûmete ve Meclise nasıl derin bir şükran duyduğumuzu hatırlarlar.

Gene hatırlarlar ki, bu teşekkür yapılırken karanlık kalan ve halledilmiyen bir cihetten de bahsetmiştik. İşte şimdi gözümün önünde duran yazı, o ciheti belirtiyor ve yüreklerinde derin izler bırakan bu dertler için:

"Milli Eğitime lâyık olduğu kıymeti veren devlet büyüklerimizin şifalı ellerinin bu hastalığı da ortadan kaldıracağına bütün kalbimizle inanıyoruz."

Diyerek Devlet-Babanın kapısına, merhametine sığınıyorlar. Bu titrek ve yürekten gelen sese kulak vermek lâzımdır. Milli Eğitim Bakınımızın bu ricaya kayıtsız kalmıyacağına biz de emniyet ve itimad ediyoruz.

O derdler nelerdir?

1– Köy Enstitüsünden çıkmış olanların geçim durumu.

11 yıl önce Enstitüden çıkan öğretmenle bu yıl çıkan aynı parayı almaktadır. İşte adaletsizlik ve mantıksızlık. Her ikisi arasında dört kıdem yılı ve türlü yaşama zarureti farkı (evlenme, çoluk çocuk sahibi olma gibi) apaçık dururken bu halin devamı doğru görülebilir mi?

2– Köy Enstitüsü mezunlarından henüz maaşa nakledilmemiş olanlar, ancak ve ancak 87 lira almaktadırlar. 87 lira ile geçim? Fazla söze hacet yok. Bunları maaşa geçirmek ve ücretli geçen müddetleri kıdemlerine saymak. Başka yapılacak ne var?

3– Tatilde köyde çalışma meselesi.

4274 sayılı kanun, Köy Enstitüsü mezunu öğretmenlerin, yaz tatilinde köy halkını yetiştirmek ve köy işlerini düzenlemek için köyde kalmasını emrediyordu. Çünkü öğretmen, yalnız okuldaki çocukları okutan bir insan olarak değil, köyde yaşayan vatandaşların her hususta yardımcısı olarak düşünülmüştü. Ne eski ve ne yeni iktidar, bu cihete lüzumunca ehemmiyet vermediğine, Köy

Enstitüleri öğretmen okulu haline getirildiğine göre bu hüküm, mesnetsiz ve mevzusuz kalmıştır. Ya bütün köy öğretmenleri aynı şekilde vazifelendirilmeli, yahut bir kısım öğretmenlere pir askına bu yük yükletilmemelidir.

4– Köy Enstitüsü mezunlarının yedek subaylığı.

1947'den 1950'ye kadar yedek subaylığa alınmıyan Köy Enstitülüler üst üste yığılmış, temiz yürekle bu vatan vazifesine daveti beklemektedirler. Kanunun onlara tanıdığı bu hakkı, bir an önce yerine getirmek lâzımdır. Bir zamanlar bu memleket evlâdlarının en ağır ıstıraplarına konu olan yedek subaylık işini D.P. iktidarı pek iyi tertiplemiştir. Öğretmenlerin ricaları, bunu süratlendirmek, evvelce birikmiş beklemeleri tasfiye etmektir.

5– Öğrenci devamının takibi.

Enstitülü öğretmenlerin bu hususta ki dileklerini aynen alacağız:

"Köyde okula devamsız öğrenciler için yapılan cezalı takip işi, köyde çalışan öğretmenin üzerinden alınmalıdır. Bugünkü şekli öğretmenle köylü arasında nahoş hâdiseler doğurmaktadır. Öğretmen köyde her bakımdan fikrinden ve sahsından istifade edilen, daima hürmet gören bir insan olmalıdır. Öğretmen, köylü ile münakaşa eden bir kimse olmamalıdır."

Bu dilek, hükûmetimizi düşündürecek bir konuya dokunmaktadır Öğretmenler, okula gelmiyen öğrencileri takip etmek istemiyorlar. Köylü ile münakaşa etmekten, onlar yanında kötü kişi olmaktan çekiniyorlar. Acaba niçin? Bundan şu anlaşılıyor ki, köyde öğretmeni rahatsız edecek, şikâyet ettirecek kadar kuvvetli bir "çocuğunu devlet okulunda okutmama" direnmesi vardır. Köylerde okul, öğretmen, bütçede para arttığı halde ilkokul mezunlarının son yıllarda azalması hâdisesi, esasen bunu göstermektedir. Bu nokta, öğretmenlerden takip vazifesini almakla çözülecek bir kör düğüm değildir. Daha esaslı tedbirlere, bilhassa "İmamişi Öğretim" üstünde daha ciddî olarak durmaya ihtiyaç olduğunu bir kere daha meydana koymuş demektir.

Türkiye'de ilköğretim davası Türk milletinin ilerleme ve kurtuluş hamlesinin ruhudur. Yüz yıllık milli hayatımız ispat etmiştir ki, onun dışındaki bütün tedbirler ve gayretler ancak ona dayan-

makta ve onunla devam imkânını kazanmaktadır. Ne yaparsak yapalım, Türk-insanı ele alıp yetiştirmedikçe maddî refah bile cemiyetimizi çağdaş medeniyet seviyesine ulaştıramıyor. Bu noktaya hükûmetimizin ehemmiyet vermesinden daha tabii bir şey olamıyacağı inanındayız. Hani 1939'da başlayan ilk öğretim seferberliği? Hani 10 yılda bu iş tamamdı? Hâlâ başka bir 10 yılın arifesindeyiz? Dünya, zamanını bizim 10 yıllara uydursa mesele yok. Halbuki onun 10 yılı bizim 100 yılımız gibi süratli. Başyazarımız Nadir Nadi, Avrupa'dan yazdığı bir makalesinde "Çabuk, daha çabuk" diyordu. Oraları görüp de böyle feryad etmemek, hiç bir vatanseverlik kârı değildir.

6– Köydeki öğretmenlerimiz bir de okullara sarfedilmek üzere köy bütçesine konan paraların okullara sarfedilemediğinden şikâyet ediyorlar. Müeyyideleri yeter bulmuyorlar. Köy bütçesine konulacak para mali yılın ilk üç ayında toplanmalı paranın sarfını icap ettirecek durum yoksa bu para bankaya yatırılmalı ve sonra sarfedilmeli, diyorlar.

Hasıl dilekleri bu!. Haklı değiller mi? Bu meslekdaşlarımızı hükûmetimizin can kulağıyla dinlemesini diliyoruz. Onlar ne kadar rahat olursa köylü evlâdlarımızı da o kadar huzur içinde yetiştirirler.

İntibak işinin bir cephesi daha var. Bir kaç kere ondan söz açtık. Gene tekrarlıyacağız. O da başka bir sefere!.

25 Eylül 1954

AÇIĞA VURAN BAZI HAKİKATLER HAKKINDA

1954-1955 ders yılının başlaması, maarifimizde bazı hakikatlerin tam çıplaklığı ile meydana çıkmasına vesile oldu. Hayırlı bir yıl!. Bunların düzenlenmesi için neler olduklarını bilmek lâzımdır. Düzenleme zorunda bulunduğumuz noksanların bir kısmı Maarif Bakanlığı'nın elindedir. İyi ve dikkatli bir idare ile bugünkünden daha mâkul bir hale getirilebilir. Fakat bir kısmı Bakanlığın da elinde değildir. Tamamiyle bir hükümet meselesidir. Maarife çatılmakla, Bakanı veya Bakanlığı tenkid etmekle hiç bir ciddî neticeye varılamaz. İşte bu yazımla o türlü bir meseleyi ortaya atmak, belki birinci kere olmak üzere, onu deşip çözmek istiyorum:

Yersizlik...

Birkaç misal vereyim:

1) İstanbul'daki sanat enstitülerine 470 müracaat olmuş. Bunun ancak 236'sı kabul edilebilmiş. Her şeyden önce şu müracaat sayısına bir bakalım. Bu ne hazin bir rakamdır? İstanbul'un on binlerce ilkokul mezunundan sanat yoluna heves eden bu kadar mı olmalı idi? Bu bir!. İkincisi, bu hazin miktardaki müracaatin bile yarısı açıkta!. Hani nerede teknik öğretim? Bu yürüyüşle mi memleketimizi endüstrileştireceğiz? Vay bize, vaylar bize!!.

Çocuk velileri toptan Maarif Müdürlüğü'ne başvuruyorlar. Müdür teftişte, muavin hasta!. Siz müdürün yerinde olsanız teftişe çıkmaz, muavin olsanız hastalanmaz mısınız? Bakanlık, hâdise ile alâkalanıyor (Biraz geç ama zarar yok). Teknik Öğretim Umum Müdürü İstanbul'a gönderiliyor. Sayın Bakan:

– Ferruh Saner (Bildiğimize göre Ferid olacak, belki arkadaşımız adını değiştirmiştir!) İstanbul'da bu işle meşgul olacak ve 234 öğrencinin sanat okullarına kabulünü sağlayacaktır.

Diyor. Biz de şunu soramaz mıyız:

– Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü, on bin mezundan hiç değilse 500'ünün sanat enstitülerine geleceğini önceden düşünmemişse geçen yıl içinde ne işle meşgul olmuştur?

Her ne ise bu kargaşalıklara sebeb nedir? Bir kelime ile, yersizlik!.

2) Başka bir misal.

Birkaç gün önce İstanbul Şehir Meclisi toplanıyor. Valimiz, demeçte bulunuyor. Vilâyet demeçte bulunuyor. Vilâyet maarifine aid olarak şunları söylüyor:

– Bu sene inşasına başlanılan ilkokullara 913.791, yeni okul inşası için 1.932.000, tamirat için 578.000 lira harcanmış, 10 okulun inşasına devam edilmiştir. 6 köy okulu da tamir edilecek, böylece dört yıllık eşsiz inşaat rekoru aynı hızla elde tutulacaktır.

Güzel bir çalışma. Fakat netice ne? İstanbul'da nüfus o şekilde artıyor, yapı masrafları o derece yükselmiş bulunuyor ki, Valinin söylediği rakamla bu ihtiyacı karşılamağa, imkân olmadığını anlamak için Şehir Meclisi'ne üye seçilmek lâzım değildir.

Bakınız, nasıl:

Size İstanbul'un sadece bir semtinden misal vereceğim. Yedikule'deki Kazlıçeşme'den. Burada 70 bin nüfus var. Başlıbaşına bir vilâyet merkezi demektir. İlköğretim çağında 10.000 çocuk. Oysa ki topu topu iki ilkokul var. Birinin de temeli atılmıştır. Buna mukabil 500'den hesaplarsanız yalnız Kazlıçeşme semtine 20 okul yapmak lâzımdır. Ortalama 10 milyon liralık bir iş. Halbuki Valinin rekor olarak söylediği paraların toplamı, bütün İstanbul vilâyeti için 3,5 milyon lira tutmaktadır. Şu halde şikâyet edilen "İkili Öğretim", Kazlıçeşme'de senelerce "Dörtlü Öğretim" şeklinde devam edecek demektir. Çünkü bugünkü durum öyledir. Meselâ pazartesi sabahı okula gelen bir çocuk, pazartesi öğleden sonra, salı öğleden evvel ve öğleden sonra okulsuzdur. Böyle bir okutmaya "öğretim" diyebilir misiniz?

3) Bir misal daha vereyim de keseyim:

Çanakkale'de ilkokul öğrencileri, okulları deprem dolayısıyla hasara uğramış olduğu için açıkta ders görmektedirler. İstiklâl ve Cumhuriyet okullarının bahçesi de olmasa nereye götürüleceklermiş? Temmuzda, ağustosta, hattâ eylûlde haydi açıkhava öğretimi yapılabilsin. Fakat ekimde, kasımda bu modern usule devam imkânı var mıdır?

Bu misaller göstermeğe yetmez mi ki, Türkiye'de okul ve öğretim meselesi, her şeyden önce bir "Yer" ve "Bina" meselesidir. Mevcut ve her yıl artması tabii olan ihtiyaca nisbet edilirse hem devlet bütçesinin maarife ayırdığı paralar, hem de özel idarelerin kendi gelirleri devede kulak kalır. 1950'de ilkokul yapısına yardım için maarif bütçesine konulmuş olan ödeneğin bir mislini ilâve ederek verseler ancak aynı şeyi yapmak mümkündür. Halbuki memleket nüfusu aynı kalmamakta, ihtiyaçlar süratle artmaktadır. Malzeme fiatları ve işçi ücretleri de bunlarla beraber arttığı için vazifede bulunan yetkili ve sorumlu vatandaşlarımız resmî ağızdan bütçedeki çoğalmaları söylerken okuyanların, eskiden "A'mâli erbaa" dediğimiz "Dört İşlem"i bildiklerini hesaba katmalıdırlar.

Mesele büyüktür ve mühimdir. Eylûl ve ekim aylarının şikâyet havası geçtikten sonra rahatlayıp aldırmamakla iş olup bitmez. Maarif Bakanımız, bu mübrem ihtiyacı bir hükûmet davası haline

sokmazsa alınacak uydurucu ve uyutucu tedbirlerle bu koskoca gedik kapanamaz. Amerika'dan değil, insanlara nisbetle beş defa daha zeki halkı olan yıldızlardan mütehassıs getirtilse bu dert halledilmedikçe Marifimizi düzeltmeğe çare bulunamaz.

Eskiden beri söylenilen bir iddiayı tekrarlayacaklar olacaktır: Bir memleket iktisatça yükselmedikçe maarifi gelişemez.

Ben de onlara cevap vereceğim: Maarifi yükselmiyen milletler, iktisat alanında gelişemezler.

***

Üniversitelerde Siyaset

Ankara Tıb Fakültesi'nin bu konuda aldığı karar, hâlâ akislerini devam ettiriyor. Her halde işin iyi anlaşılmıyan bir tarafı var. Fakülte meclisindeki sayın meslekdaşlarımız, mevcut kanunlara göre seçim hakkı ve vazifesi tanınmış vatandaşlara talebedir diye siyasetle meşgul olmayı yasak etmenin sözde kalacağını takdir edeceklerinde şüphe yoktur. Memuru ekmek parasından, üniversiteli genci öğretiminden mahrum etme müeyyedesile onları korkutarak memleket işleri üstünde zihin yormaktan alıkoyma, sanıldığı kadar kolay gerçekleşecek bir tedbir olmasa gerektir. Bu takdirde Fakülte Meclisi neyi menetmek istiyor?

Meclis, üniversite içinde siyasi parti faaliyetini kesmek düşüncesinde ise esasen şimdiye kadar bunun olmaması lâzımdı. Üniversiteler ve her türlü okullar, öğrenme ve yetişme yerleridir. Oralarda günlük parti mücadelelerinin elbette yeri olamaz. Amabunun dışında memleket meselelerini, ana millet davalarını gençlerin muhakeme konusu yapmalarından daha tabii ne olabilir? Demokrat memleketlerin üniversitelerinde bu hususlarda tamamıyla serbest bırakılan üniversiteler, muntazam surette yaptıkları tartışmalara evvelce mezun olmuş, fikir ve kalem sahibi ağabeylerini, hattâ hocalarını davet ederler; onların önünde konuşurlar.

Bu hürriyet havasının üniversite hayatında zaman zaman yaptığı sarsıntılar olur. Fakat bu sarsıntıların getirdiği muvakkat zarar, onların ruhlarında ve fikirlerinde kazandıkları istiklâle nisbetle hiçtir. Üniversiteli bir genç, "fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür" bir şahsiyet olamadıktan sonra üç dört kitapdan elde edeceği malûmatla milletine ve insanlığa ne fayda sağlayacaktır? Üniversite,

yalnız "bir şey öğrenilen yer" değildir; içinde "Adam olunan" bir çevredir. Hür olmıyan, müstakil fikri ve kanaati olmıyana, isterse allame olsun, "adam" diyebilir misiniz?

Şüphe yok, hürriyet ve demokrasi ile idare güçtür. Bu güçlüğü gördükçe her sahada "tek parti" devrine mi döneceğiz? Onu beğenmedik, değiştirdik. Yoksa demokrasiyi de mi beğenmemeğe başladık? Demokrasi, demokratik terbiye ile gelişir. Hürriyetsiz terbiye ile aydınlarını yetiştiren bir memlekette demokrasi kurulabilir mi? Yoksa akşamları alınmış emirlerin sabahları tatbik edilmediği zamanlara hasret duymağa mı başladık? Demokrasi, muvazene rejimidir. Muhtar Üniversitemizin sayın profesörleri bu noktayı bizden çok daha iyi takdir ederler. Ederler de muvazene bozucu tedbirlere iltifat etmezler.

8 Ekim 1954

ÜNİVERSİTEMİZDE TEST KARABORSASI

İrfan hayatımızda yeni bir devreye girmişe benziyoruz. Şaşılacak öyle olaylar karşısında kalıyoruz ki, buna "hayret devri" demek yerinde sayılabilir. Olaylar ve olaylar... İşte bir tanesi:

İstanbul Üniversitesi'ne bağlı Eczacı ve Dişçi okullarına öğrenci kabul edilmek için yapılan "Test sınavları"nın suallerini bir şebeke, üç yıldır, imtihanlardan önce öğreniyor ve bunları 1.000-1.500 liraya satıyormuş.

Ticaret fikrinin gelişmesine güzel bir misal, değil mi? Camilerde yer, tiyatro ve sinemalarda bilet karaborsası, hacı adaylarında altın kaçakçılığı derken üniversitede test alım satımı!. Ne buyrulur?. Gençlerimizin velev küçük bir zümresinde de olsa sermayesiz ticaret bakımından dahiyâne kurulmuş bir şirket!. Tabiî, ar dünyası değil, kâr dünyası!. Ne olursa olsun, nasıl olursa olsun, kimden gelirse gelsin, para kazanmak!. Yalnız para kazanmak mı? Test usulünce yapılmış sınavları kazanmak!.

Bu hali, İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği, Rektörlüğe haber vermiş. Haber vermekle kalmamış, demiş ki:

– Beş daktilo makinesi ile beş şapirograf, günde 50.000 sahife basar. Biz, bu sualleri basabiliriz. Size yardım edelim, bu kötü işin önüne geçilsin!.

Bu iki okula bu yıl 400 öğrenci müracaat etmiş imiş. Bunlardan ancak 80'i alınacakmış. Pardon!. 80'de değil, 50'si. Çünkü 30 kadar da yabancı talebe gelecekmiş. Hem de testsiz!. O da niçin, doğrusu, anlayamadım. Memleketin kendi çocuklarına sekizde bir yer bulan bir üniversite, nasıl ecnebi talebe kabul eder? Bu kadar büyük bir nisbetle kapılarını dışarıya açmağa salâhiyetli midir? Bizim yabancı memleketlere gönderdiğimiz gençleri yabancı üniversiteler nasıl zorlukla alırlar, bilmiyen var mıdır? Ayrıca bunlara hususî muamele niçin?

Bütün bu soruları mantıklı bir kafa halletmekten âcizdir. Fakat aklımızın tam acze düştüğü nokta, bundan da ileridedir. Suallerinin çalındığı biline biline imtihan yapılır mı? Böyle bir imtihana dayanılarak istenilen vasıfta talebe kabul edildiğine inanılır mı? Gençliği hileli imtihana alıştırmakla terbiye etmek, yüksek öğretime başlangıç olabilir mi? Ve dahi ve dahi.

Bu gibi ahval karşısında yapılacak şey, ancak şu olabilir:

İmtihan sabahı, erkenden, imtihan heyetini teşkil edecek öğretim üyeleri gelirler, oturup babamızdan gördüğümüz gibi üç, beş soru tertiblerler ve onu 400 gence bildirirler. Onlar da bu soruların cevabını yazarlar. Kopya etmek, bu gibi ahvalde hayli güçtür. Kâğıtlar okunup numaraları verilir. En çok not alan 50 gencin adı ilân olunur ve mesele böylece çözülmüş olur. Her halde bu tarz, çalınmış testlerden daha salim netice verir.

Gel de anlat!. Bu okullar gelecek sene kendi binalarına gidecekmiş. Orada yer bolmuş ve bu gibi hilelere imkân kalmazmış!.

İlerinin tedbiri, bugünün bozukluğunu giderir mi? 400'ün içinden parası olmayıp da o mahud 1.000 veya 1.500 lirayı vermiyen gencin hakkı ne olacak? "Allah, cümleye akıl, fikir ihsan buyursun" duasından başka yapacak neyimiz var?

***

Yerinde Bir Kadir Bilme

Ekimin 26'sında ölümünün 30'uncu yıldönümü olan Ziya Gökalp'ı anmak üzere posta idaremiz üç kıymetli bir pul serisi hazırlanmış; 30, 20, 15 kuruluş olmak üzere. Tirajları 100, 150, 200 bin. Ne kadar sevindik, ne kadar sevindik, ne kadar ferah duyduk.

Bu memleket ve bu millet için düşünmüş, yazmış, yaşamış insanlarımızı anmak, onları unutmamak, o derecede alışılmamış olmalı ki, Ziya merhumun hâtırasına gösterilen bu saygı bizi bu kadar sevindirsin! Esasen işin aslı da öyle değil mi?

Kadir bilen hükümeti candan tebrik ederiz. İlk önce bu iş kimin aklına geldiyse bin yaşasın!.

Ziya Gökalp, Tanzimat'tan bu yana gelip geçmiş fikir adamlarının en sistemlisi, fikirlerini siyasi iktidara kabul ettirmede en mahiri Türk milliyetçiliğinin birbirine zıt unsurları bir araya getirerek onu herkesin anlayacağı şekle en iyi sokanıdır. Para sevmez, mevki ihtirasından uzak Ziya Gökalp, aynı zamanda bir ahlâk kahramanıdır. Ziya Bey rahmetli Fikret gibi halktan uzak kalmadı, ona yukarıdan bakmadı, kalabalığa indi. Fakat kalabalığın, devrinde yüzen kötülüklerine bulaşmadı. Temiz öldü.

Ziya Gökalp, Garba gitmemişti, fakat Garbı ayağına getirmeğe muvaffak oldu. Avrupa Üniversitelerinden boyları kadar diploma alıp da yobaz kalmışları gördükçe onun erdiği bu olgunluğa hayran olmamak mümkün değildir. Şüphesiz, fikirlerinin eskiyen, dökülen tarafları vardır. Fakat sisteminin özü hâlâ yaşamaktadır. O da cemiyetin başlıbaşına bir realite ve millet bütününün medeniyet topluluğu içinde kendine hâs bir varlık olduğudur. Ziya Bey bir adam nasıl hem İngiliz, hem Fransız, hem İtalyan olamazsa bir millet de hem şarklı, hem garplı olamaz, derdi. Onun bu apaçık kanaatini hâlâ anlamıyanlarımız var.

Eserleri bugün bile tam bir külliyat halinde basılmış değildir. Hususi teşebbüsler, bir kısmını kitap olarak verdiler. Fakat bütün makaleleri, bütün yazdıkları bir seri halinde neşredilmelidir. Hükümetin bastığı pullar, ilim mercilerine bu ihtiyacı duyuracak olursa en büyük bir iyiliğe sebep olacaktır.

***

Suna Kan

Sözüm yanlış anlaşılmasın. Futbolcularımız birinci gelmesin, güreşçilerimiz cihan şampiyonu olmasın, güzellerimiz dünya güzeli seçilmesinler, demiyorum. Diyorum ki, sade bu sahalardaki başarılarla medeni âlemde tanınmak yetmez, diğer alanlarda da kendimizi göstermemiz lâzımdır. Yalan mı? bir Avni, bir Selim, Paris'te

Türk ressamının oradaki meslekdaşlarile boy ölçüşebileceğini isbat etmekle bir diplomattan daha çok bizi o çevreye tanıtmışlardır. Diplomat dedim de Amerika Hariciye Bakanı (İsminin yazılışını unuttum tabiî kim olduğu anlaşılmıştır) dünyayı dolaştıktan sonra dokuzlar konferansı için Londra'ya gelmiş. Uçaktan inerken büyük bir kalabalık görmüş. Bunların kendi için gelmiş sanıp da bir hataya düşmemesi için karşılayanlardan biri, bu gençlerin şarkıcı bir artisti istikbale geldiklerini söylemiş. Lâf değil, Amerika Birleşik Devletleri'nin Hariciye Bakanı! Ama karşılayıcıları kendi gibi üç beş dipolamat!. Dünya gezisini uçağı bizzat idare ederek yapsaydı karşılayanları elbette daha çok olurdu.

Bu böyle!. Onun için Suna Kan kızımızın İsviçre'de milletlerarası açılan keman yarışmasında birinci oluşu mühimdir. Kolay değil, dünyanın dört köşesinden gelmiş kemancılar içinde birinci olup çıkmak büyük iştir. Er meydanında bir Türk kızının bu başarısını hararetle alkışlayalım. Daha nice nice altın madalyalar alsın. Milletini, tuttuğu güç meslekte, istidadını bir an durdurmadan çalışarak, bütün dünyaya tanıtsın. Kolumuz, bacağımız ve kesemiz kadar kafamız ve gönlümüzün de kuvvetli olduğunu âleme göstermeğe mecbur değil miyiz?

16 Ekim 1954

TÜRK MAARİFİNDE BORCA ÖĞRETİM

– Efendim, bir dersten de dönülür mü?

Bu türlü sorulara eskiden "İnkâr istifhamı" derlerdi. Meselâ bu sual, şöyle demekle eşitti:

– Efendim, bir dersten elbette dönülmez!...

Peki, birisi sorsa, dese ki:

– Bir dakika için vapur, tren, tayyare kaçar mı?

Aynı usulü tatbik edince vereceğiniz cevab şu olacaktır:

– Elbette kaçmaz!...

Halbuki kaçar. Bir dakika değil, bir saniye için kaçar. Çok kere bu hal, cümlemizin başımızdan geçmiştir. Neye deniz, kara ve hava yolları trafik müdürlerini bu merhametsiz tedbirlerinden dolayı muahazeye kalkmıyoruz? Kalkamayız. Çünkü onlar derler ki:

– Eğer tarifeye riayet edilmezse seferler altüst olur. Trenler birbirine çarpar. Yolcuların dikkatli hareket edenleri etmiyenler yüzünden zarar görmüş olurlar. İlân edilen vakit cetvellerine uymaktan başka çare yoktur!...

Bu cevaba makul bir karşılık bulmak mümkün değildir. Buna mümkün değildir de neye "bir dersten dönen daha yüksek sınıfta okuyamasın mı?" sorusuna verilecek makul cevaba direnirler, bilinemez. Sanki bu, çocuklarımıza acımaktır. Bu kadar yıllık görgü ve tecrübemle söylerim ve siz de inanın ki, bu tedbir, çocuklarımız için hayırlı, faydalı ve verimli değildir.

Neden? Diyeceksiniz. Bakın, niçin?!...

Bir defa çocuk, bir dersten dönülmiyeceğini aklına koydu mu dalga geçmeğe başlar. Kendine en güç gelen dersi asmağa koyulur. Asma alışkanlığı kendisinde ikinci huy olunca da dalgacılık bir derse inhisar etmez, diğerlerine de sirayet eder ve çok zaman yavrucukların eksiksiz sınıf dönmelerine kadar varır. Bir ders için konulan merhamet ve müsamaha kaidesi, bir çok öğrencilerin (yeni tâbiri kullanalım) çakmasına, bir sene kaybetmesine sebep olur.

1939'dan önce de bu usul vardı. Bazı iltimas konusu olan çocuklar sebebiyle ortaya çıkmıştı. Bakanlığın zaaf alâmetlerinden biri idi. Kaldırıldı. Tekrar konması, aynı za'fın tekrarıdır. Çocuklarımıza acımamak, onları borca okumağa alıştırmaktan başka bir işe yaramaz. Çünkü bir dersten de olsa döneceğini önceden kafasına koyan genç, kendini toparlar, çalışır ve sınıfını geçme yolunu tutar.

Kaldı ki, bu usulü üniversitelere kadar uzatma için Bakanlık harekete geçmiştir. Kadrosu ve imkânı mahdut olup imtihanla öğrenci alan bu yüksek kurumlara bir dersten dönenleri almak, bizim çalışma mizacımıza hiç bir suretle uygun değildir. Sınıfları dolu, öğreticileri yüklü bir öğretim teşkilâtında esnek usuller daima sakat neticeler verir. Çift öğretim rejiminin lise sınıflarına kadar bulaştığı bir zamanda bu halden kurtulmağa karşı tedbir alınmak ve ciddî davranmak lâzım gelirken, terbiye edenlerle terbiye edilenler arasındaki bağları orasından burasından gevşetmek, görüşümüzce hatadır.

Bu gibi uydurma tedbirleri bir yılda yaparsınız. Fakat on yılda temizliyemezsiniz. Zaten son senelerde küçükten başlıyarak hiç bir terbiye yetkisi aranmadan usulsüz ve kontrolsuz bir eğitim halinde devam eden "imam işi" öğretim memlekette almış yürümüşken maarif idaresini gevşek tutmak, ileride millete çok sıkıntı verecek bir neslin ortaya çıkmasına sebep olunacaktır. Bizim nesillerimiz, bu halin acılarını çekmiştir. Bari bundan sonrakilere çektirmiyelim. Borca alışmak ne ferd, ne devlet için iyi şey sayılamaz. Borcun en fenası, öğretimde olanıdır. Bir an önce bundan vazgeçmeğe bakalım.

***

Devlet Tiyatrolarında

Bu hafta Devlet Tiyatrolarında Toska'da, Tanrıdağı Ziyafeti'nde bulundum. Piyes tenkidçiliği işimiz olmadığı için bu konuda bir şey diyecek değilim. Normal bir seyirci olarak aldığım intiba, bunların güzel oynandığıdır. Tanrıdağı Ziyafeti'nde dostum Reşad Nuri'nin bize ikram ettiği av etleri biraz taze, hattâ canlı... Bana yenmeleri güç geldi. Belki dişlerimin fazla aşındığındandır!

Her ne ise, ben bu noktada durmıyacağım. Söylemek istediğim cihet, her iki tiyatroda son senelerde görüp üzüldüğümüz intizamsız halin el ile tutulacak şekilde giderilmiş olmasıdır. Vakitlere riayet, sanatçıların vazifelerine dikkati, orkestranın durumu, her tarafta göze çarpan temizlik, bütün seyirciler gibi beni de memnun etti. Bütün bu saydığım şeyler temaşa sanatının elbette kendisi değildir. Ama kendi olmıyan bu şartlar gerçekleşmedikçe de sanat kendini gösteremez. Güzel, güzelliği açığa vurucu bir iklim olmadan var olabilir mi?

Muhsin Ertuğrul'un tekrar başa getirilişi tam isabet olmuştur. Gecenin dört, beş saati müstesna, Muhsin işinin hakikaten başındadır. Herkese vazife verir, herkesten vazife istemek hakkıdır. Umumî mizacımızda eksik olan bu tarafı onun gibi tamamlayıcı başlar, mümkün olsa da, her işimizin idaresinde bulunabilseler. Böyle yaradılıştaki insanlar, otoriter olurlar. Kırtasiyecilik sevmezler. Müdahaleden hazzetmezler. Çare yok, buna katlanılacaktır. Kendini ona dinletmek istiyen makam sahipleri, önce onu dinlemelidirler. Bu kadar himmet, gayret, bilgi ve tecrübe ile kurulmuş

olan Devlet Tiyatrosu'nu yürütmek, geliştirmek, Maarifimizin esas vazifelerindendir. Tiyatroyu yüksek bir okul sayma zihniyetine ermedikçe bu ehemmiyet, kolay kolay kavranamaz.

***

Yardımcı Öğretmenler

Tayini istenilen yerler ve kadro imkânsızlığı dolayısıyla öğretmenliğe kanunî yetkileri olup "yardımcı" sıfatıyla tayin edilen öğretmenler, sonradan asil ve maaşlı vazifeye alınınca eskiden yaptıkları öğretmenlik hizmetleri vazifelerinde sayılacak mı, sayılmıyacak mı diye bir tereddüd hasıl olmuştu. Bu husus 5434 numaralı kanunun geçici 65'inci maddesinde bahsedilen "aylık ücretli, sürekli vazifeler" arasında mıdır, meselesi ortaya çıktı. Geçen sene Başbakanlık, bu noktanın B.M.Meclisi'ne yorumlanmasını yazdı. Bu iş, seçimler dolayısıla bir halle bağlanamamıştı. Başbakanlık yeniden ve yerinde olarak bu teklifi uyandırmıştır.

Yorumlanması istenilen cihet, geçen sene Maarif Encümeni'nde görüşülmüş ve yeni bir kanunî tesis yapılmasına karar verilmişti. Onda şöyle deniliyordu:

"Yardımcı öğretmen tayin edilmiş bulunanlardan bilâhare asil öğretmenliğe tayin edilmiş olanlar, işbu hizmetlerde geçirdikleri müddet için borçlandırılırlar."

Bu tasarıya göre yardımcı öğretmenlikte geçen hizmetler sayılacak ve emeklilik ona göre hesaplanacak demektir. İki binden fazla meslekdaşımızın dörtgözle beklediği bu mesele halledilirse Maarif hizmetinde, asil öğretmenlerden farksız yapılmış vazifeleri kıymetlendirilmiş olacak, sarih hakları tanınacaktır.

Yardımcı öğretmenler için yerinde dikkat gösteren hükûmetimizin yabancı ve azlık okullarındaki meslekdaşları da unutmamalarını dileriz. Onlar da öğretim hizmeti görmüşler, onlar da sürekli ve aylıklı çalışmışlardır. Bu hizmetleri devletin emrile olmuştur. Gördükleri öğretim vazifesi, diğer meslekdaşlarınkinden bir zerre başka mahiyette değildir.

Temsil vazifeleri de bunun ilâvesidir. Yardımcı öğretmenlerimizin mağdurluktan kurtarıldığı sırada diğer mağdur bir meslekdaş zümreyi sayın Bakanımıza ve hükûmetimize hatırlatmayı bir vicdan vazifesi bildik.

23 Ekim 1954

BAYRAM GÜNÜNDE INKILAP ENSTİTÜSÜ

On iki yıl oluyor ki, yerinde ve faydalı bir teşebbüs olarak Ankara Dil-Tarih Fakültesi'ne bağlı bir "Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü" kuruldu. Millî Mücadeleye, Atatürk'e ait türlü belgeler, Atatürk'ün şahsına ait eşya, gazete koleksiyoları, fotoğraflar, sinema şeridleri, inkılâbımıza ait türlü baskılar burada toplanmıştır. Bir müdürü iki memuru, 10.000 lira ödeneği; fakat fakülte binasının dibinde iki odası vardır.

Niçin sormuyorsunuz?

– Şusu, busu var diyorsun da iki odasının varlığını neye "fakat" la başlayıp söylüyorsun?

Öyle diyorum. Çünkü bu iki oda tıklım tıklım dolapla doludur. Oturacak, dolaşacak yer yoktur. Buraya genç üniversiteliler, bazı araştırıcılar, bilhassa yabancılardan Atatürk ve inkılâbımız hakkında yazı yazacaklar sık sık ve çok çok gelirler. memurlar, darlıktan özür dilerler; gelenler sıkıntıdan patlayıp giderler.

Yaşasın Atatürk inkılâpları, yaşasın İnkılâb Enstitüsü!...

Böyle mi olmalı?

Bugünkü varlığımızın kaynağı Millî Mücadele ve onu takip eden inkılâplarımızdır. O tarihi vakalar olmasaydı, o değişmeler yapılmasaydı nemiz olabilirdi? Limanlarımız mı, fabrikalarımız mı, bankalarımız mı, okullarımız mı, üniversitelerimiz mi? Hangisi, hangisi bizim olarak vücut bulabilirdi? Memleketi bütünüyle, gözönüne aldığımız zaman bu milli varlık kaynaklarımızı hiç değilse "karınca duaları" "karabaş tecvidi" kadar yaygın halde Türk gençliğine duyurmamız lâzım gelmez mi?

Gönül istiyor ki, Cumhuriyet bayramlarımızı izcilerimizin boruları, trampetleri haber verdikten sonra bu türlü müesseseler neşriyat yapsın, sergiler açsın, bu sergileri memleketin dört bucağında gezdirsin. Sinemalarda filmler göstersin. Devlet tiyatrolarında bu hâdiselere ait piyesler oynansın. İnkılâp ve mücadele konusunda yapılmış tablolar teşhir edilsin. Bunlar nerede ki? demeyin. Hepsi var. Yalnız Enstitünün elindeki malzeme, söylediğimiz şeylerin mühim bir kısmını yapmak için kâfidir.

Yapamazlar. Çünkü yer yoktur. Para azdır. Memur kıttır. Asıl bütün bunlardan önce yok olan, böyle bir şeyi yapma arzu ve iradesidir. Bu işle meşgul, hepsi dostumuz ve arkadaşımız olan vazifeliler, bize darılıp güvenmesinler, hakikat budur. Denilecek ki, 10.000 lira ile bugün ne yapılabilir? Bir kitap zor basılır. Doğru!... (Bu yıl ancak "Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri"nin 3'üncü cildini çıkarabilmişlerdir. Ona da teşekkür ederiz.) Fakat para yoksa aramak, bulmak lâzım değil midir?

Affedersiniz ama siz neşredilen bu kitapları gördünüz mü? Zannetmiyorum, Babıâlide bir defa aradılardı da bulamadılardı. Ne bir ilân, ne bir takdim yazısı!... İnkılâpçıyız, Atatürk'e, onun fikirlerine bağlıyız, diyip dururuz. Bağlılık böyle mi olur? Sevdiğimiz insanın ne dediğini aramaz, ne yaptığını düşünmez, neler yapmak istediğine kulak asmazsak bu sevginin kuru gürültüden ayrılığı hangi noktada kalır?

Bu kayıtsızlıktan ne bir kişi ne bir heyet; devletçe, hükûmetçe, milletçe hepimiz sorumluyuz. Bir defa Enstitünün istişare heyeti her yıl bir kere toplanacak iken iki seneden beri bir defa bile toplanmamıştır. Bunda maarif Vekilliği temsilcisi başta olarak Erkânıharbiye'yi, Dil ve Tarih, Coğrafya Kurumlarını temsil eden zatlar, inkılâp dersi profesörleri vardır. Bu makamlardan hiç birisi "neye toplanılmıyor?" diye bir defa olsun Enstitü Müdürlüğü'nden niçin sormazlar? Sıkı hareket edilse, hattâ bir makam veya bir kişi harekete geçse muhterem Enstitüyü derin uykusundan uyandıramaz mı?

Enstitünün yaptığı neşriyat da kifayetsizdir. Yukarıda bahsettiğim Atatürk söylev ve demeçlerinin birinci cildi 1945'te, ikincisi 1952'de, üçüncüsü 1954'te çıkmıştır. Birinci cilt bitmiştir. Biteli seneler oluyor. Hâlâ ikincisinin yeni baskısı yapılamamıştır. Sahife adedleri ve fiatlarına da bir göz gezdirelim:

1. cild: 402 sahife. 320 kuruş

2. cild: 296 sahife. 400 kuruş

3. cild: 104 sahife. 160 kuruş

Baskı sayısı 1000'dir. Atatürk'ün fikirleri böyle mi yayılır? Bir defa fiyatları neden okul kitapları usulünce koymazlar? Buna göre son cild, ancak 50 kuruşa satılmalıdır! Esasen 1000 nüsha basılır

mı? Dizgi ve baskı parasını 1000 nüsha kurtarır mı? Bu kitaplar, hakikatte ders kitabıdır. Yalnız okuldaki evladlarımızın değil, bütün milletin okuyup ibret alacağı hakikatlerle dolu ders kitabı.

İştişare heyeti üyesi değiliz ama kulak veren olursa bir teklifte bulunacağız:

Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nün mevkût (süreli) bir dergi çıkarması.

Senede üç defa, yani dört ayda bir çıkan bir dergi. Elde o kadar bol, o kadar kıymetli vesikalar vardır ki, bunu yapmak işten bile değildir. Gelecek Cumhuriyet bayramını, hattâ bayramlarını sabırsızlıkla bekliyoruz. Küçük bir gayret, fakat yakın bir ilgi bütün meseleleri halledebilir. Şimdi bütçe hazırlığı zamanıdır. Alâkalılar sağa sola başvurmalı, istemeli ve istemesini bilmelidirler.

Bugünlük söyliyebileceğimiz şudur:

Cumhuriyet bayramı, Türk Tarihi İnkılâp Enstitüsü'ne, mensuplarına ve onu himaye vaadinde bulunanlara kutlu olsun!...

***

Yaman'a İmdad!...

Aksu'da biletsiz bir yolcu.

– Kimsin sen?

– Yaman!.

– Nereye gidiyorsun?.

– Amerika'ya!.

– Kimden kaçıyorsun?.

– Dayaktan!.

– Kim atıyor dayağı?

– Babam!.

– Kim bakıyor sana?

– İhtiyar büyükanam!.

– Anan yok mu?.

– Var. Ama bizden ayrı!.

Yaman'ı yakalıyorlar, İzmir'e çıkarmıyorlar, İstanbul'a döndürüyorlar. Büyükanasına teslim ediyorlar. Soruyorlar:

– Yaman, artık uslandın; bir daha kaçmıyacaksın değil mi?

– Kaçacağım. Dayak yemek istemiyorum.

– Okuluna gitsene!.

– Yatılı olursa giderim,

Türk zenginleri içerisinde bu küçük zavallının (afacanın değil.) dayak yemeden adam olmasını sağlayacak bir kişi yok mu? Onu alıp üç, dört yüz lira verip bir yatılı okula koyacak 20 milyonda kimse kalmadı mı? Ona, kısa ömründe bir Cumhuriyet Bayramı olsun göstermiyecek miyiz?

Bekle, Yaman; Allah büyük, sana da ummadık bir yerden bir kurtarıcı yaratıp çıkarır!.

30 Ekim 1954

DEVLET BAŞKANIMIZIN NUTKUNU MAARİFÇİ OLARAK DİNLERKEN

Cumhurbaşkanımızın iç siyasetle başlayıp dış münasebetlerle biten nutkunda maarif hakkındaki sözler şunlardır.

"Son dört yıllık devre zarfında maarif hizmetlerine ayrılan tahsisat (1) milyar (15) milyon lirayı tecavüz etmiştir. 1950'ye tekaddüm eden dört yıl içinde ise bu ancak (676) milyon lira civarında idi. Maarifimize verdiğimiz ehemniyeti tebarüz ettirmek için bir iki rakam daha vereyim: 1950 bütçesinde üniversitelerimizin tahsisatı (21) milyon liradan ibarettir. 1954 yılı bütçesinde ise Üniversitelerimize verilen tahsisat (48) milyon liradır. 48 milyon liralık 1954 bütçesine ilâve olarak 1955 bütçesine konması istenen para 17 milyon liradır ki, bunun büyük bir kısmı verileceğine göre önümüzdeki bütçede vuku bulacak artışın 1950 bütçesindeki üniversiteler tahsisatı yekununa yakın olduğu açıkça görülüyor."

Devlet Başkanlarının Büyük Millet Meclisi'nin toplama yılı başlarında Devlet işlerine, iç ve dış siyaset meselelerine dair nutuk söylemeleri Birinci Cumhurbaşkanı Atatürk'le başlar. Tek parti devrinde devletin başı, aynı zamanda tek iktidar partisinin değiş-

mez başkanı olduğuna göre onun B.M. Meclisi'nde vereceği nutuk, bir direktif mahiyetinde olurdu. İkinci Cumhurbaşkanı İnönü zamanında bu gelenek devam etti. 1946 seçimlerinden sonra çift partili mecliste nutuk, tenkid edilmek istendi. Fakat muhalefete bu imkân verilmedi. Devlet Başkanlığı sorumsuz ve partilerüstü bir makam olduğuna göre bu nutuklarda hükûmet icraatını müdafaa etmesi, yahut B.M. Meclisi'ne direktif vermesi, bir Anayasa meselesi doğurmaktan uzak kalmış değildi. Sayın Bayar da bu geleneği kesmedi ve onu devam ettirdi. Şu halde mesele bugün de mevcuttur. Fakat bizim bu sütunlarımız böyle siyasî meseleleri incelemeyi üstüne almadığı için sadece ona temas edip geçeceğiz.

Nutkun bütünü iç ve dış siyaset meseleleri hariç, 1950'den bu yana hükûmetin ve iktidar partisinin ekonomik alanda yaptığı ve yapmayı düşündüğü kalkınma hareketlerini belirtmektedir. Ölçülü ve proğramlı olmak şartıyla maddî hayatımız ve medenî ilerleyişimiz yönünden bu cihetin ehemmiyetini görmemek imkânsızdır. Bu sahada büyük bir gayret, memleketin her yanında kendini göstermektedir. Sanayiin genişletilmesi, sulama ve elektrikleme işleri, deniz ve karada ulaştırma vasıtalarının gelişmesi, istihsal ve istihlâk meseleleri, yabancı sermaye işi, maden meseleleri, para politikası konuları, yaşama seviyesinin ölçüsü, ekonomik durumumuzun ana davalarını teşkil eder ki, Devlet Başkanımız bunları birer birer açıklamış, tafsilli beyanlarda bulunmuştur. Bunlar üstünde ihtisas sahiplerinin fikirlerini söylemesi, onlar için bir memleket vazifesidir.

Bu vazifeyi kendi konumuzda yaparken ekonomik hayatımızdaki bu çalışmaların maarife aksi bakımından nutukta herhangi bir izahı aramış bulunduğumuzu söylemeğe mecburiyet duymaktayız. Mademki Devlet Bakanımız böyle tafsilâtlı bir açıklama yapmıştır hükûmetimizin endüstrileştirilen Türkiye'de bu hayata eleman hazırlama bakımından ne gibi tedbirleri aldığını öğrenmek isteyeceğimiz de şüphe edilemezdi. Nutukta Sayın Bayar, bütçe rakamları vermekle ve dörder yıllık mukayeseler yapmakla iktifa etmiştir. Bu mukayese, işaret ettiği yıllardaki para kıymeti ve geçim endeksi bakımından maarifimizde fazla iş görmeğe geniş bir imkân sağlamış olduğunu göstermese bile gönlümüzü ferahlatacak bir artmayı anlatmaktadır. Ne olursa olsun, bu paranın, nutkun başlıca vasfı olan iktisadî kalkınmamız cephesinden maarife dü-

şürdüğü vazife ne şekilde yerine getirilmiştir. Bu nutka bir istifham mevzuu olmaktan çıkmamaktadır.

İstanbul gibi bir şehrimizde nüfusu bir milyonu geçtiği halde 460 öğrencinin bile tamamını büyük güçlükle alabilen Erkek Sanat Enstitüleri'nin durumu bu noktadan mütaleaya değer. Yalnız burada on bini çok geçen ilkokul mezunlarından ancak 400 küsurunun sanata heves etmiş olması da cay-ı nazardır. Adamsız hiçbir şey olmadığı gibi endüstri de olamaz. Apartman asansörlerinin kontrolsüzlük ve bakıp anlıyacak kimsesizlik sebebiyle cinayet işliyebildiklerini unutamayız. Motörlü vasıtaların süratle arttığı gözönüne alınacak ve bunların tamirleri ve iyi muhafazaları hususundaki eksiklerimiz düşünülecek olursa kaybettiğimiz servet ve imkânlar kendiliğinden meydana çıkar. Bu sahada hâla devam eden boşluk için alınması zaruri öğretim tedbirleri ciddî çalışmaya olan ihtiyacı, hadiselerle seslemektedir.

Nutkun bize emniyet veren bir parçası da inkilâplarımıza dair Sayın Bayar'ın söylediklerıdir. "İnkılâplarımızın, medeniyet âlemine karşı, bizim için bir gurur teşkil etmekte olduğuna" candan inanmaktayız. "Bir taraftan solcu cereyanlara, diğer taraftan taassup ve irticaa dayanan tahrikçilerin elele verdikleri" bir zamanda bunun maarif kalkınmasına ket vurması, hususuyla eski harfli ve gizli öğretime imkân vermesi bakımından alınan tedbirleri, Devlet bakanımızdan duyarak daha kuvvetli bir vicdan huzuruna ermek isterdik. Son senelerde okul, öğretmen, hattâ öğrenci sayıları arttığı halde ilkokul mezunlarının azalması, bu ihtiyaca sarahatle işaret etmektedir. Öğretim çağındaki bir kısım çocuklarımızın devlet okulları dışında okutuldukları hakkındaki duyduklarımızın doğru olmadığını selâhiyetli hükûmet adamlarımızdan işitmekle en büyük bahtiyarlığa ereceğiz.

Maarifimizde üniversiteler meselesi, bir para meselesi olmaktan uzaklaşmıştır. Günlük siyasî cereyanlardan bu ilim kurumlarının sıyrılması maksadiyle alınan tedbirler gözönüne alınırsa, vaki tesebbüs tahmin edildiği nisbette tesirli ve bilhassa verimli olmamıştır. Hulûs ile ifade ettiğimiz bu görüşümüz üstünde hükûmetimizin ehemmiyetle dikkat sarfetmesi lüzumuna inanıyoruz.

Üniversitelerimiz bugün bile, birer ilim araştırma ocağı haline gelememişlerdir. Onun başlıca vazifelerinden biri olan bu ciheti sağlıyacak tedbirler üstünde durmak, üniversiteleri umumî efkârın tenkid ve teftişine tabî kılmakla ilerletmeğe imkân vermek bize en salim yol olarak görünmektedir.

Atatürk'ün fikir ve dilek yadigârı olarak üstüne aldığı Doğu Üniversitesi hakkında son zamanlarda yapılan ve doğru yola girmekte olduğunu sevinerek istihbar ettiğimiz çalışmaları Devlet Başkanımızdan dinlemeyi çok arzu ederdik. Müteaddit defalar bu sütunlarda fikirlerimizi açıkladığımız, şimdiye kadar düşünülen kuruluş şekillerini samimiyetle tenkit ettiğimiz bu ilim kurumu, millî hayatımız bakımından büyük önem taşımaktadır. Doğu Atatürk Üniversitesi, Demokrat Parti'nin memlekete hizmet şereflerinden biri olacaktır.

Üç gün sonra, toprağa verdiğimizin bir kere daha acısını duyacağımız Atatürk, seneler önce bir meclis nutkunda şöyle demişti.

"Hükûmetin en feyizli ve en mühim vazifesi maarif işleridir. Bu işlerde muvaffak olabilmek için öyle bir proğram takip etmeğe mecburuz ki o proğram, milletimizin, bugünkü haliyle içtimai, hayati ihtiyacıyla muhitin şartları ve asrın icaplarıyla tamamen mütenasip ve uygun olsun. Bunun için muazzam ve fakat hayalî ve çapraşık mütelâalardan tamamen vazgeçerek hakikate kuvvetle bakmak ve elle temas eylemek lâzımdır."

Bu cümlelerde bugünde üzerinde durup düşünmemiz faydalı ve gerekli hakikatler vardır. Nitekim bu hakikatlere ciddi olarak inananların gayreti, 10 yılda (1936 ve 1946 arası), İlkokul sayısını 6.202'den 15.131'e (8.922 fark ile), öğretmen sayısına 14.777'den 30.206'ya (15.429 fark ile), öğrenci sayısını 714.198'den 1.433.983'e (719.805) fark ile yükseltmiş ve okuma yazma bilmiyenlerin % 79.7 nisbetini % 69.7'ye indirmiştir. En verimli yıl 1944 olmuştur. Bu rakamları bir misal olarak verdik. Maarif davamız, siyasî partilerimizin olduğu gibi bütün Türk milletinin temel davasıdır. İnkilâplarımız ona dayanır, genç demokrasimizin istikbali

ondan feyiz alır ve ekonomik kalkınmamıza o kaynak olur. Bu inanışladır ki Sayın Bayar'ın nutkundan aldığımız intibaları, duyduğumuz dilekleri böyle açık yürekle dile getirdik.

Harf İnkılabı

1928 yılı, Cumhuriyet devrinin mühim dönemlerinden biridir. 24 mayısta milletlerarası rakamlar kabul edilir. Ve ağustosta Atatürk Sarayburnu'nda ve halk önünde Latin esasından gelme "Yeni Türk Harfleri"nin alınacağını millete haber verir. Kısa denecek bir hazırlık devresinden sonra 3 kasımda Türk harfleri kanunu Büyük Millet Meclisi'nde müzakere edilir ve kabul olunur. Siyasî garibelerden olarak sarıklı ve saylav, "bu iş niye şimdiye kadar halledilmeden bırakıldı?" diye hükümeti tenkit eder. Ülemamızdan biri "Lâtin harfleri kabul olunursa bundan sonra eserlerimi Fransızca yazarım" dediği halde Maarifin çıkardığı bir derginin baş yazısını yazar. Kendine bu sözü hatırlatıldığı zamanda "ben müsvetteyi eski harflerle yazdım onu başka harflerle dizerlerse bana ne, diyerek" kaypaklığını bu hazır cevaplılığın arkasında saklamağa muaffak olur.

Demek aradan 26 yıl geçti... O zaman "bu işi tedricen yapalım"? tavsiyesinde bulunanları Atatürk dinleseydi Tanzimat'ın çift mahkemeleri gibi bu işin gerçekleşmesi için bir asır bekliyecektik. Hâlâ rakamlara ve harflere düşman gözleriyle bakanlarımız var. Pratik bir tesbit vasıtası olan harflerde kutsallık arayanlar gördük. Bu türlü düşünenler ne yaparlarsa yapsınlar, ne derlese desinler, aşı tutmuştur. Bir gün şarktaki diğer milletler de bu pratikliğin çekim ve tutum kudretini kabul edip bir çok hususlarda olduğu gibi bunu da bizim yolumuza girerek tahakkuk ettireceklerdir. 'Az emek, çok verim" kanunu elbette işleyecektir. Yeni Türk harflerini sade bir şekil meselesi almamalıdır. "Meselâ" kelimesini bu harflerle yazamıyoruz diyenlere şu tavsiyede bulunacağız.

– Tamam?.. Yazamıyorsanız demek yazmamanız lâzım onun yerine yazabileceğiniz bir Türkçe kelime arayıp bulunuz?...

6 Kasım 1954

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ DOĞRU YOLA GİRDİ

Adama sormuşlar:

– Neye senin sözünü dinlemiyorlar?

Cevab vermiş:

– Sakalım yok, ne yapayım?!...

1950 yılı Meclis nutkunda sayın Celâl Bayar, Doğu Üniversitesi hakkında Atatürk'ün kuruluş arzusunu belirttikten sonra şu sütunlarda bu işin nasıl gerçekleşeceğini belki üç dört kere ele aldık, fikirlerimizi söyledik. Aradan geçen beş senede heyetler kuruldu, bürolar teşkil edildi, içtimalar yapıldı ve türlü görüşler ileri sürüldü. Bunların içinde en sakatı, bu üniversite fakültelerinin, birbirinden yüzlerce kilometre uzak şehirlerde kurulması hayali idi. Buna "böyle şey olmaz!" dedik. Bina projeleri önceden yapılmalı, fakülteler bir yerde olmalı, öğretim ve öğrenciler için bütün medenî vasıtaları düşünülmüş ikamet yerleri hazırlanmalı, her şey tamam olduktan sonra üniversiteyi veya muayyen fakülteleri açmalı, fikrini ileri sürdük. Ancak muhtelif yerlerde fakültelere bağlı enstitüler kurulabilir, dedik.

Hattâ sayın bakan Amerika'ya inceleme seyahatine çıkarken yazdığımız yazıda, bu incelemeler arasında Amerika'da bir fakültesi Erzurum, bir fakültesi Diyarbakır, bir fakültesi Van, bir fakültesi Elâzığ'da olan bir üniversitenin benzeri var mı, yok mu tetkik etmesini rica ettik. Gitti, gördü, geldi ve anladı ki, böyle bir üniversite, vasıta bakımından dünyanın en zengin memleketi olan Amerika'da bile mevcut değildir.

Nasıl demem, sakalım olsaydı!...

Siz de diyeceksiniz ki:

– Acaba bizim memlekette ve vatandaşlarımız arasında fakülte açmış, üniversite kurmuş adamlar yok mudur? Neye onların fikirleri sorulmaz? Ankara Üniversitesi'ni Fransız profesörler mi, Teknik Üniversite'yi İngiliz profesörleri mi kurdular?

Doğru! Doğru ama bu türlü vatandaşlar döviz istemezler, ödenek almazlar Nebraska Üniversitesi'nde de profesör değildirler. Şu halde hatırlanmaları için hangi vasıflarını ileri sürmek mümkündür?

Kendi adamlarımıza kıymet vermemek, onlardan istifade etmemek bu bizim ezelî derdimizdir; geçelim de işin kendine gelelim:

İlk mesele, bu üniversitenin bize yeni bir üniversite anlayışı getirmesidir. Mevcut üniversitelerimizde iki esaslı görev hâkimdir: İlim yapmak, ilim araştırmaları yapmak. Halbuki, ilim araştırmalarını halka, memlekete pratik olarak yaymak da bugünkü üniversitelerin ana görevleri arasında bulunmak lâzımdır. Maalesef bu, bizde henüz vardır, var edilmektedir, denilemez. Dediğimiz gibi bizim üniversitelerimiz, daha çok iki boyutludurlar. Meselâ Ankara Ziraat Enstitüsü, onu kuran Almanların zamanında 3 boyutlu çalışırdı. Onu, Ankara Üniversitesi'ni, içine almakla o zamanın hükûmeti ve Eğitim Bakanlığı hata etmiştir. Bunu düzeltmek için aynı müesseseyi müstakil bir üniversite olarak kendi fakültelerile yeniden kurmak lâzımdır. Hattâ Siyasal Bilgiler okulunun (Mülkiyenin) fakülte haline konulması da, bu görüşe göre, doğru olmamıştır. Memleketimizde bu türlü ve pratik gayeli yüksek okullara ihtiyaç meydandadır. İdare adamı, maliyeci ve diplomat yetiştiren mülkiyenin nesi eksikti de onun bütünlüğünü bozup serbest bir ilim ocağı olması lâzım gelen fakülte haline koydular? Bu soruya, üniversite profesörlerinin kanundaki yetkilerinden ve ödeneklerinden istifade haricinde realiteye uygun bir cevap verilebilmesi hayli güçtür.

Duyduklarımıza göre Atatürk Üniversitesi için Amerikalı profesörler doğru ve yerinde düşünceler ileri sürmüş ve Bakanlık bu hususta iyi bir anlayış göstermiştir. Tıb, Ziraat, Veteriner Fakültelerinde yapılacak ilim araştırmaları halka götürülecektir. İlim, bir bilgi yığını olmadığına, her şey gibi o da hayat için olduğuna göre bu götürme faaliyetini tertiplemede onlardan öğreneceğimiz çok şey olduğunu tevazula itiraf etmeliyiz. Bilmemek ayıp değil, bilmediğini öğrenmemek ayıptır. memleket kalkınmasına yaramıyan bir okul, bir ilim kurumu, hakikatte bir Ortaçağ medresesinden farksız demektir. Aynı düşünce ile ve eldeki noksan vasıtalarla, fakat samimi arzular ve ciddi bilgilerle kurulan köy enstitüleri, böyle üç boyutlu birer öğretim müessesesi idiler. Bu vasıflarıyladır ki, münevverlerimizin çoğu onu takdir edemedi, halbuki yabancılardan memleketimize gelip bunları görenlerden hepsi, istisnasızca bu müesseleri övdüler, beğendiler. Hattâ bir kısmı kendi memleketlerinde buna benzer okullar açma teşebbüsüne giriştiler.

Meşhur General de Gaulle, bu fikri Fransız öğretmen okulları için benimsemişti. Halbuki biz onları yıktık, oturduk aşağı!...

Bâri bu yeni üniversitenin "halk hizmetinde ilim" prensibine bağlılığını bir iki ukalânın "efkâr-ı âliyesine" feda etmiyelim. Bu hayırlı teşebbüsü demagoglar eline düşürmiyelim.

Hâlâ askıda olan mesele, bu üniversitenin yeridir. İlk açılacak dört fakülte şunlardır: Ziraat, Fen, Mühendis ve Edebiyat Fakülteleri. Bakanlığın tesisler için elinde 60 milyon liralık taahhüde girme yetkisi vardır. Ayrıca NATO'da 4.5 milyon lira verecekmiş. İstanbul Üniversitesi'nin yanan ve yersiz kalan Fen ve Edebiyat Fakültelerine bina yaptırmak için sarfedilen paralar hakkında bel kayışlarını koparacak derecede haykırıp yaygara koparanlar acaba neredeler? Elbette milyonlar harcanacaktır. Bina düşmanlığını bizim aydınlarımız yüreklerinden silmedikçe memlekette medeniyet eseri yapılabilir mi? Mukavvaları keserek ucuza ilim keşifleri yapma devri çoktan geçmiştir. Bulup buluşturup, takıp takıştırıp lüzumlu şeyleri yapmaktan başka çare yoktur. "İktisaden kalkınalım, inşallah ileride bunlar da olur" diyenlerin memleketlerinde hiç iktisadi kalkınma görülmüş müdür? Böylesinin bir tek misali var mıdır?

Tabiî Amerikalıların raporları, Bakanlığın mütaleaları önce Vekiller Heyetine gidecektir. Uzmanların fikirlerini dinlememekten şimdiye kadar başımıza gelmiş derdler gözönüne alınacak sağlam bir karara varılacağı ümidini muhafaza ediyoruz. Eğer böyle olmayıp da günün siyasî kayguları ortaya çıkarsa ve fakülteler bir vücudun muhtelif parçaları halinde kurulsun denilecek olursa Doğu Üniversitesi, maalesef doğmadan ölmüş olacaktır.

***

Köy ve Eğitim

Bu başlık, bir derginin adı. 9 sayısı çıkmış da haberim yok. Son nüshasını gördüm. Öncekileri görmemiş olduğuma üzüldüm. Çıkaran meslekdaşları tanımıyorum, fakat bazı imzaları biliyorum. Dergi, bana, yalnız bu tek sayısı ile de ciddî bir davaya, köyün eğitim yolu ile kalkınması davasına inanmış insanlar tarafından çıkarıldığı kanaatini verdi. Mütevazi, fakat bu imanlı meslekdaşları yaptıkları yayın hizmetinden dolayı tebrikle, takdirle karşılamayı bir borç bilirim.

Köy ve Eğitim... Türk köyü, istikbalini, alacağı milli ve pratik hayat terbiyesine bağlamıştır. Onu, elde edeceği para değil, içinde müspet bilgi nurunu yakacağı kafa kalkındıracaktır. Her şeyin doğrusunu böyle öğrenecek; refahla, saadetle yaşama imkânını bu yoldan çocuklarına öğretebilecektir. Atatürk'ün "müspet ilim" diye feryad edişi bu sebebledir. Dinî eğitim de onun üstüne kurulabilir. Dünyadan ve dünyada olup bitenlerden haberi olmıyanların âhıretten ne bilgileri olacağı beklenebilir?

Dergi, bu prensibi kavramış arkadaşların fikirlerile dolu. Yazıların ayrı ayrı takdimine ve tahliline girişmiyeceğim. Sadece meslekdaşlarımın bu yayın organına ilgi göstermelerini tavsiye edeceğim. Yazıyorlar 1. ve 2. sayılar bitmiş. Yeniden basacaklarmış, fakat istek fazla olursa... Her halde paraları yok. Daha iyi değil mi? Okuyucularının takdirinde kendilerine miyar bulmalarından daha doğru bir yol olabilir mi?...

13 Kasım 1954

MAARİFTE TERBİYE İSTİKRARI

Bir memlekette en yüksek terbiye otoritesi, Maarif Bakanlığı'dır. Maarif Bakanlığı, cemiyetin ileri nesilleri yetiştirmede güdülecek siyaseti idare eden mercidir. Bu bakımdan tesiri, nüfuzu, yetkisi çok büyük, çok önemlidir. Cemiyet hayatının dayandığı her türlü kıymetler, bu otoritenin elinde, yetişmiş nesillerden yetişecek nesillere intikal eder. terbiye çağındaki küçük vatandaş, okul denilen küçük çevrede, öğretmen denilen cemiyet mümessilinin yapacağı telkin, vereceği bilgi ile hayata hazırlanır. böyle olduğuna göre çocuk, adalet, vatana hizmet, insanlığa faydalı olma gibi kıymetleri aileden sonra okulda kazanır. Cemiyete karşı ilk emniyet veya emniyetsizlik hissi, burada doğar. Doğar ve bütün hayat boyunca müspetse müspet, menfi ise menfi olarak sürüp gider.

"Bunlar, herkesce bilinen hakikatlerdir; tekrarında ne fayda var?" diyeceksiniz. Affediniz, ben öyle düşünmüyorum. Belki herkesçe bilinen hakikatlerdir. Ama her zaman gözönünde tutulup gerçekleştirilen hakikatler olmaktan henüz uzak görünüyorlar. Bilindiği nisbette yapılabilseydiler bu sözleri söyleme ihtiyacını nereden duyardık? Her gün çocuk ana babalarından dinlediğimiz şi-

kâyetler, hattâ öğrencilerin kendilerinden işittiğimiz memnunsuzluklar, yalnız bu sütunları yazan Eski Öğretmenin değil, öğretimle ilgili herkesin malûmu değil midir? Dertler, ne kadar çok açığa vurulursa devalar o kadar kolay keşfedilebilir.

Uzağa gitmeğe ne hacet; yalnız son altı yedi yılın maarif değişmelerine bakmak, bu görüşte ne kadar haklı olduğumuzu görmeğe yetmez mi? Yarının aydınlarını yetiştirecek liselerde sınıf sayılarının indirilip bindirilmesi, yükseltilip azaltılması, programlardaki değişmeler, okul kitaplarının yazılmasında kullanılan terimlerin yeniden tertiplenmesi, imtihan ve sınıf geçme usullerinde yeni yeni tedbirler, eğitim enstitülerinde her dersi okutmak üzere öğretmen yetiştirilirken bundan vazgeçin % 50 tenzilâtla şubelerin ikiye bölünmesi ve nihayet üniversitelere kadar sokulan "veresiye öğretim!..."

Bu Kaleidoskop gibi şekilden şekle, renkten renge giren levha; maarifimizin realist bir ressam elinden çıkmış toblosu değil midir? Yanlış çizilmişse lütfen tashih buyrulsun! Bunun bir benzerini bir başka, memlekette görenimiz var mıdır? Gören varsa söylesin!... Bu ne fırtına, bu ne dalga, bu ne sallanmadır? Akla geleni yapma suretiyle ortaya çıkan değişmelere, inkilâptır, tekâmüldür diyebilir miyiz? "Olmadı, sil, başla baştan!..." düsturunu ciddî bir terakkinin eseri saymak mümkün müdür? Maarifte istikrar, cemiyette istikrar demektir. Bugün öğrenci muhitinde yaygın olan işliyen duygu:

– Adam sende, bunu da bir gün değiştirirler; şimdilik günümüzü gün edip şu diplomayı almağa bakalım!...

Şeklinde değil midir? bunun sebebi, durmadan yapılan değişmelerdedir; hiç şüpheniz olmasın.

"Her istiyen öğrenci, istediği yüksek öğretim müessesesine ve üniversiteye girebilmelidir" tarzında bir fetva ile hareket eden Talim ve Terbiyenin fikrine uyularak ve "olgunlukta bir dersten dönenler de üniversiteye girebilsin" kararıyla bu fikrin hududu daha da genişletilerek hasıl edilen durum, işi büsbütün karıştırmıştır. Artık öğrenci, öğrenme ve kendini yetiştirme ile değil, dünyanın hiç bir memleketinde misli görülmemiş bu usullere halini uydurma ile uğraşmaktadır. Şüphe yok, bunlar da değişecektir. O zaman yeniden bir dalga, yeniden bir çalkantı!...

Bir kısım sorumlu mevki sahipleri bu tedbirleri "Maarifte demokrasi" prensibinin tatbiki suretinde müdafaa etmektedirler. Bu iddia doğru olsa, meselâ Birleşik Amerika maarifinde demokrasiden eser bulunmamak lâzım gelir. Çünkü bu yıl, Amerika üniversitelerine 19.000 genç müracaat etmiş, ancak bunun 7.000'i muhtelif üniversitelerin fakültelerine kabul edilmiştir. İngiltere böyledir. İsviçre böyledir, ciddî öğretim veren memleketler hep böyledir. Kapılar istiyene açık değildir. Adamlar, gelen gençlere meydan dersi verip sene sonlarında on beş yirmi dakikalık bir imtihanla onları yoklayarak sınıf geçirme ve diploma vermenin adına "talim ve terbiye" denilemiyeceğini iyice takdir etmişlerdir...

Bize gelince, zaten lâboratuvarlarımız noksan; zaten diğer öğretim vasıtalarımız kifayetsiz; zaten şahsi çalışma, araştırma imkânsız; zaten seminer mesaisi hemen hemen yok iken bütün bu eksikleri tamamlayacak tedbirleri alıp üstün vasıfta hukukçu, edebiyatçı, doktor, mühendis, kimyager, matematikçi vesaire yetiştirmenin yolunu tutacağımıza bu hususlaki imkânsızlık nisbetini daha da yükseltiyoruz. Gençlerimizi nerede olursa okumak için kapı kapı dolaştırmakta ne fayda vardır? "Bilen ile bilmiyen bir olur mu?" hikmetini "olgunluk verenle vermiyen bir olur mu?" şeklinde sokup hatalarını bu yönden olsun anlamıyanlara Allah ne versin diye dua etmeli bilinemez.

Geçenlerde bir tanıdıktan aldığım mektup, şimdi önümde. "Oğlum... 1954 Eylül döneminde ..... lisesinin fen şubesinde kompozisyondan döndü. Zooloji imtihanına da yetişememişti. Bunun için olgunlukta kaldı. Tek dersten dönenler üniversiteye gireceği için kompozisyon notuna itiraz ettik" dedikten sonra bu işle alâkalanmamı rica ediyor. Mesele şu, kompozisyon notuna itiraz edilip düzeltilecek, o zaman bu ahbabın oğlu bir dersten dönmüş olacak ve üniversitenin yolunu tutacak.

Gördünüz mü ince hesapları?..

Bunun adına mı "yüksek öğretim" diyeceğiz? Bu, bir küçük misal. Aileler içinde buna benzer daha nice nice tahsil vak'aları cereyan etmektedir. Su bulanmadan durulmaz, denilecek. Bulanma o kadar arka arkaya geliyor ki, durulduğunu görmek galiba bizlere müyesser olamıyacak. Bu türlü yersiz müsamahalar, daima yeni meseleler doğurur. Birini hallettim zannedersiniz; bir yenisi kendi-

liğinden ortaya çıkar. Prensip değiştirmenin, usul değiştirmenin sonu yoktur. Değişmelerden hasıl olan fenalık, yeni konulan kaidenin iyilikleri yanında büyük bir zararın kaynağı halini alır.

Maarifte istikrar, başlıbaşına bir terbiye şartıdır. Devam ve kıvam olmayan yerde terbiye tesiri asgarî hadde iner. Bunu evlerimizde, kendi çocuklarımız üstünde her gün tecrübe ederiz. Aynı hareket için ayrı karşılıklar gören bir çocuğun halini düşünmek, söylemeğe çalıştığımız meselenin ehemmiyetini kavramağa yeter de geçer bile...

20 Kasım 1954

SON HADİSELERİN IŞIĞINDA MAARİF MÜDÜRLERİNİN YETKİLERİ MESELESİ

Son haftanın siyasî tartışmaları içinden bizim sütunlarımıza aksedecek önemde bir olay gördük. Ankara maarif müdürünün günlük bir siyasî gazeteye abone olması. Maarifçi olarak bizi ilgilendiren cihet ne de sahibinin en yüksek devlet mevkilerinden birini tutan bir vatandaşımız oluşudur. Bu olan dolayısıyla gazetelerde gördüğümüz emirler ve sayın bakanımızın demecindeki terbiye ve idare anlayışıdır ki bizi o mesele hakkında bu satırları yazmağa zorladı. Önce Ankara Maarif müdürünün Ankara İlkokullarına yaptığı tamimi görelim.

"..... Okulu Başöğretmenliğine; Yurt haberlerini en geniş ölçüde veren ve İstanbul'da intişar eden Türk Sesi gazetesine bir yıl müddetle okulunuz için abone olunmuştur. Bu gazetenin muntazam gelip gelmediğinin ve hangi sayıdan itibaren gelmeğe başladığının bildirilmesini rica ederim. Ankara Maarif Müdürü. İmza."

Bu tamimi görünce derhal hatırımıza gelen ihtimaller ve sorular şunlar oldu.

1– Günlük sîyasi bir gazeteye İlkokullar için abone olmak Maarif Müdürünün duyabileceği hangi ihtiyaçtan doğmuş bir kararla yapılmış bir teşebbüstür?

2– İlkokullarda günlük bir siyasi gazete, ders vasıtası olarak kullanılacaksa nasıl bir tercih ile diğer gazeteler bırakılıp bunlardan bir tanesi seçilmiştir?

3– Maarif Müdürlerinin böyle bir seçim yetkileri var mıdır, olabilir mi?

4– Maarif Müdürlüğü, abone bedelinin hususi muhasebeden ödendiğini söylediğine göre itâ amiri de vali olduğu için nazarî olarak bu işten Vilâyet makamının haberi olmak lâzımdır. Hakikâten vali, bundan haberdar olmuş mudur?

5– Maarif Müdürü her hususta bağlı olduğu bakanlığın emirlerini tatbik ile mükellef olduğu için okul kitaplıklarına alınacak kitap ve dergilerin neler olacağını Bakanlıktan sormalı değil midir?

Maarif Bakanı Sayın Celâl Yardımcı'nın şu demeci bu ihtimallerden bir kısmını bertaraf ediyor. O demeç şudur:

"Hiç bir gazeteye veya mecmuaya abone olunması hususunda vekâletimize bağlı hiç bir yere emir verilmiş değildir. Vekâletimiz, bütçesi özel idarelere bağlı olan ilkokulların aldıkları gazeteler veya mecmualarla ilgilenmez."

Güzel! Şu mecmuayı veya gazeteyi alın diye emir vermiyen Bakanlık, bizim bildiğimize göre "mecmuamızdan veya gazetemizden alın" diye kendisine müracaat edenlerin matbualarını inceler ve talim ve terbiye heyeti bunlardan okul kütüphanelerine veya umumî kütüphanelerle ne kadarının alınıp gönderilmesinin uygun olacağına karar verir. Neşriat müdürü buna göre hareket eder ve matbualar ait olduğu yerlere bu karara ve mucibine dayanılarak gönderilir.

Bu hususta Bakanlık o derecede dikkatli davranır ki, hatta okullar gibi sıkı bir terbiye kontrolüne ihtiyaç olmıyan umumi kütüphanelerdeki okuyucularına zararlı gördüğü bazı kitap ve dergileri, verilmeyip anbara saklanması için emirler bile vermiştir. Şu halde sayın bakanın demecinde eğer "bu usulü okullar için kaldırdık" manası çıkıyorsa ve gerçekten bu gün durum bu ise bakanlık, doğru bir yolda görülemez. Okul sahnelerinde oynanacak piyesleri dahî inceleme ihtiyacını duyan terbiye merciî nasıl olur da okullara girecek kitap, dergi ve gazeteleri hiç bir kontrola tabi tutmaksızın serbest bırakır.

Sayın bakan "Bütçesi özel idarelere bağlı olan ilkokullar" buyuruyor. İlkokulların bütçeleri yüzde yüz özel idarelere bağlı sayılabilir mi? Hali hazırda vilayetler ilköğretim için öğretmen maaşını

vermediklerine göre ancak idare masraflarıyla şehir okullarına yapı parasından başka bir masraf etmemektedirler.

Köy okulları için de gene umumi bütçeden milyonlar tahsis edilmektedir. Devlet bütçesinden İlk Öğretime 165.000.000 verilirken bu hususi idarelerin bu konudaki ödeneği ancak 14.000.000 lira kadardır. Böyle olmasa da İlkokulların Öğretim ve eğitim murakebesinden Maarif Bakanlığı sorumludur. Vali, Maarif Bakanının da bir mümessili olarak Maarif Müdürlerinin amiridir. Mensup olduğu Bakanlığın emirlerine, nizamlarına uyarak hareket mecburiyetindedir. Memlekette başka türlü terbiye birliği ve otoritesi kurulabilir mi?

Ankara Maarif Müdürü, Türk Sesi Gazetesi'ne abone olacağına Halkçı veya Dünya Gazetelerinden birine abone olsaydı Sayın Bakan aynı demeçte bulunabilir, Özel İdarelere bağlı İlkokulların aldığı bu gazeteler dolayısıyla hareketsiz kalır mıydı?

Bu sorulara müspet cevap verilemez. Verilirse Sayın Bakanın yetkilerini tam kullanmadığı anlaşılmazmı? Şu halde aynı durum herhangi bir gazete için istisna teşkil etmemesi lâzım gelmez mi?

Bizce, Maarif müdürü, yetkisini aşan bir teşebbüste bulunmuştur. Her Maarif Müdürü aklına gelen gazete veya dergiye abone olmağa kalkarsa günlük siyasetin girmemesi icap eden okullara bu fena geleneği kayıtsızlığımız yüzünden sokmuş olmaz mıyız? Okul kitaplarını bile en titiz bir dikkatle incelemek için uğraşan Bakanlığın okullara siyasî mahiyette gazete ve dergilerin serbestce sokmak düşüncesinde oluşu idare bakımından kolay izah edilemez bir tezat olmuyor mu?

İdarede merkeziyetten ayrılma olunabilir. Fakat terbiye prensiplerinde birlik olmasa yetiştireceğimiz nesillere karşı yüklendiğimiz eğitim vazifesini ihmal etmiş durumuna düşeriz. İlk, Orta, hangi derecede olursa olsun okullar, her bakımdan Bakanlığın kontrolu ve sorumluluğu altındadır. Konumuz olan olay, onun canlı ve günlük bir misalidir. Alınacak tetbirler ve belki alınmış olanlar bu görüşümüzde ne kadar haklı olduğumuzu pek yakında isbat edecektir. Bir defaya mahsus olmak üzere öğrencilere gösterecek sinema şeridini sıkı murakebeden geçiren Bakanlık, her ele alınışında yeni bir filim yanlılığı taşıyan matbualara nasıl bir "gelgeç" açık kartı verebilir?

Siyasî günlük gazetelerin ilkokullara yalnız öğretmenler için alındığını söylecek olursa, bazan siyah tahtaya yazı yazacak tebeşir, yahut sınıfları ısıtmağa kömür bulamayan okullarımız varken fakir özel idareler parasını bu kadar hafif bir sebep için harcamak israftan başka ne ile yorumlanabilir. Hangi bakımdan evirip çevirseniz mızrak o kadar uzundur ki, münasip ölçüde çuval bulmak zor oluyor.

Ankara Maarif Müdürü arkadaşımıza yapacağım bir tavsiye ile görüşümüzü ve dileklerimizi açıkladığım bu konuya son vereceğim. Hükûmet merkezimiz olan Ankara okullarında tam öğretimli (yani çiftte tedrisatsız...), sınıflardaki öğrenci sayısı makûl hadde inmiş. Namık Kemâl okulunda olduğu gibi yeni öğretmen metotları ciddî olarak tatbik edilir bir İlköğretim kalkınmasına muaffak olmasını görmek istiyorum. Emrinde kullanılmamış bir kuruş varsa onu bu emelin gerçekleşmesine harcasın "Bu talim doğrudur ve imza benimdir" dediği zaman bütün meslekdaşlarım ve umumî efkârın tasvibiyle, takdirle karşılayacağı verimli emirlerin altına adını koysun. Gazeteler günlüktür, gelir geçerler, memleket çocuklarına hizmet, kim ne derse desin devamlıdır. Hafızalardan silinmezler. Kendisinden bu yolda hizmetler, gayretler bekliyoruz.

27 Kasım 1954

DIŞARIYA AÇILAN FİKİR PENCEREMİZİ KAPAMIYALIM

Dışarıdan memleketimize giren basılı fikir eşyası, artık duruyor mu? Hiç gelmiyecek mi? Okuduklarımıza göre yabancı gazete, dergi ve kitaplar, 1955 yılı ocak ayından itibaren bunları ithal eden firmalar tarafından durdurulacakmış. 1954 yılının ocak ayından bu yana gazete, dergi, kitap gönderen firmalar, transfer güçlüğünden dolayı mühim miktarda bizden alacaklı imişler. Krediyle gönderdiklerinin paralarını alamamışlar. Şimdi sevkiyat istop etmiş. Tabiî sebep kısaca, dövizsizlik!...

İstanbul'da olsun, Ankara'da olsun yabancı dergiler, kapış kapış alınmaktadır. Renkli resimleri ve dolgun yazılarile, dünya ahvali hakkında verdikleri geniş bilgilerle bu dergiler, bilhassa Amerikanca, İngilizce, Fransızca ve son zamanlarda Almanca olarak pek çok, söyliyelim, onbinlerce okuyucu bulmaktadır. Üstelik

ucuzdurlar da... İçinde moda mecmuaları biraz pahalıdır. Umumî dergiler 75, 80, nihayet 100 kuruş. Yeni dil öğrenen gençler, bu dergilere haklı olarak düşkündürler.

Hele o cep kitapları... Küçük ve kullanışlı yeni eserler ve klâsikler... Hattâ gayet güzel basılmış Kur'an tercümeleri de var. Bir lira, büyükleri iki lira... Kim almaz? Amerikalılardan örnek alan Fransızlar da o şekilde kitaplar basmağa bağladılar. Eski biçimde çocukluğumuzdan beri bildiğimiz el kitapları da ayrı. Bunlar da adamakıllı sürüm yapmaktadır.

Bu, işin şöyle böyle harcıâlem tarafı. Harcıâlem tarafı ama yerinde ve faydalı. Aydınlarımız bu dergiler ve kitaplarla gözlerini bütün dünyaya çevirebiliyorlar, olup bitenden haberdar oluyorlar. Memlekette yabancı dillerin, yabancı yayınların bulunması zaruridir. Yalnız zarurî mi, lâzımdır da... Başka türlü milletler ailesi içine karışmak mümkün mü? Ekonomik hususlarda olduğu gibi kültür alanında otarşik bir rejimde bunalamayız, kendi yağımızla kendimiz kavrulamayız. İnsan kendini kendinden olmıyan şeylerle tanımıyor mu? Biz, millet olarak, bu umumî kaidenin elbette istisnası kalacak değiliz.

Asıl meslek ve ilim cihetine gelince, maalesef Türkçe yayınlarla her alanlarda ihtisas sahiplerinin yetinmeleri imkânsızdır. Türlü sebeplerle inkâr götürmiyecek şekilde tahakkuk etmiş olan bu kifayetsizliği yabancı yayınlar tamamlıyacaktır. Kaldı ki, bugün dünya üstünde yaşıyan en ileri memleketlerin ihtisas adamları bile kendi memleketlerinden gayri yerlerdeki ilmî aramaları, yeni buluşları takip mecburiyetindedirler. Meselâ bir İngiliz hekimi, Amerikada, Fransa ve Almanyadaki meslekdaşlarının yayınlarını almaz ve okumazsa bilgisi eksik kalmaz mı? Biz, bu hususta da müstesna olamayız.

Üniversitelerimizde, diğer yüksek bilim kurumlarımızda had bir kitap bulamama hali vardır. Yabancı memleketlerden buralara kitap getirten mutavassıtlar, Ankara'da hükümet dairelerimizin kapılarında dolaşıp duruyorlar. Dışarıdan kredi kesildiğine göre bu konuya döviz tahsis edilemezse, ne dergi, ne kitap gelemiyecektir. Yuvarlak rakamla bunun için senede 3 milyonluk bir dövize ihtiyaç varmış. 2 milyonu dergiler ve gazeteler, 1 milyonu da kitaplar içinmiş!

Hükümetimizin memleketin aydın muhitlerini karanlıkta bırakacak bu hali bir ân önce ışığa çıkaracağını dört gözle beklemekteyiz. Aşısız ağaç, iyi yemiş veremediği gibi cihanın fikir mahsulleriyle beslenmeye muhtaç irfan fidanımız da fazla susuz bırakılmağa gelmez. Zaruret hissettiği zaman para çaresini bulan hükûmetimiz, şüphesiz bu derde de deva bulacaktır. Memleket idaresini üstlerine almış vatandaşlarımız. Türk aydınlarına dışarıya açılan fikir penceresini daha fazla kapalı tutmıyacaklardır. Buna eminiz. Dışarıda kredimiz bu konuda daha çok sarsıntıya uğramadan icab eden dövizin verilmesini dileriz.

Dediğimizde Haklı Değil mi İmişiz?

Geçen yazımızda maarif müdürlerinin ilkokullara girecek basılı şeyler (dergi, gazete, kitap gibi) in kontrolundaki yetkilerinden bahsetmiştik. Hafta içinde şöyle bir havadis okuduk:

"İstanbul Maarif Müdürlüğü, son günlerde şehrimiz lise, orta ve ilkokullarında öğrenciler arasında müstehcen neşriyat yapan mecmua ve kitapların tehlikeli şekilde yayınlanmasını önlemek için harekete geçmiştir. Müdürlük, meseleden evvelâ okulları haberdar etmiş olup, okullardan tertibat alınmasını sağlamıştır. Okullarda alınan tertipler Vekâlete bildirilecek ve savcılığın bu mevzuda harekete geçmesi resmen istenecektir."

Tamam!... Başka türlü olabilir mi? Böyle bir durum karşısında önleme tedbirlerini alan maarif müdürlüğü işi derhal Bakanlığa bildirecekti. Tabiî onu yapmıştır.

Şimdi soralım:

– Bu müstehcen yayınlar (dergi ve kitaplar) yalnız İstanbul okullarına mı sokuluyor?

Elbette değil!... O halde?

O halde Bakanlık, diğer vilâyet maarif müdürlerinin vereceği haberleri mi bekliyecek? Böyle şey olur mu? İster lise veya ortaokul isterse ilkokul, memleket çocuklarının terbiye edildiği yerlere sokulmak istenen bu zararlı yayınlar için memlekete şamil tedbirlere başvuracaktır. Bakanlık, emirler verecek, tamimler yapacak, umumî olarak harekete geçecektir. Böyle şeyler, bütçesi vilâyettedir diye (olmadığını da ayrıca söylemiştik ya!...) o mercilere bırakılacak kadar ehemmiyetsiz görülebilir mi?

Anlaşılıyor ki, bu hâdise görüşümüzün doğruluğuna canlı bir misâldir. Sayın Bakanımızın o demecini gazete arkadaşlarımıza kısa açıklama arasında söylenmiş; efradını câmi, ağyârını mâni olmıyan bir söz telâkki etmek zorundayız. Yapılan doğru olsun da sözün o kadar fazla bir tesiri yoktur. Böyle diyip geçelim.

Şekip Hocanın Sergisi

Hocamız, ordinaryüs profesör Mustafa Şekip Tunç, Maçka'daki evinde bir resim sergisi açmış. Gidip göremedim. Ama sayın üstadın seneler önceden beri resim yaptığını, sanatı sevdiğini ve bununla uğraştığını bilirim. Son aylarda yaptıkları müstesna, ondan evvelki tablolarını da görmüştüm. Aramızdaki söyleyişiyle "Şekip Hoca" son yılda bitirdiği akademik öğrenim hayatında çok faydalı, çok verimli olmuş hocalarımızdan biridir. Naim Bey merhumun medrese dili, medrese usulü ve medrese üslûbile (bunu ters anlamamalı, aşağı görerek değil, nasıl öğrettiğini göstermek için böyle söylüyorum) okuttuğu "İlm-i Ahvâl-i Ruh" dan sonra bize ilk psikoloji, ruhiyat dersini veren, o olmuştur. talebeleri, kendisine, benim gibi, fikir gelişmelerinde çok şey borçludurlar.

Biz Darülfünu'nda talebe iken Şekip Bey de bir genç adamdı. başka muallimlere, müderrislere benzemez; bizimle konuşur, talebeleriyle arkadaşlık ederdi. O zamanlar, tıpkı bizim gibi, o da âşıktı. O devir, kendisinin şairlik devresidir. Sonra fikir çalışmaları dışında gene bir fikir tenezzülü olarak resim yapmağa başladı. Şekib Hoca, her manasile medenî bir insandır. Yaşaması, çalışması, eser vermesi, talebe yetiştirmesi hep bu manada olmuştur. Meslekdaşlarıma hayatını kıymetli bir örnek olarak verebileceğim aziz hocamızın sergisini görmelerini tavsiye ederim. Daha çok yaşasın, sıhhat ve âfiyetle ömür sürsün de böyle örnek eserler versin.

4 Aralık 1954

HEKİMLERİMİZİN İHTİSAS İMTİHANLARI MESELESİ

Sağlık Bakanlığı, tababet ve onunla ilgili ilim şubelerinde ihtisas yapmak istiyenler için yeni bir nizamname taslağı hazırlamış. Gazetelerde gördüm. Verilen havadiste iki hüküm dikkatimi çekmişti. Biri, imtihanda bilinmesi aranan yabancı diller arasında İngilizcenin olmaması ve yalnız Fransızca, İtalyanca, Almancanın zikredilmesi; diğeri imtihana girmek için 35 yaşında bulunma

şartı. Kendi kendime "bu da niçin?" demiştim. Nitekim aynı havadisi okuyan genç hekimlerimiz ve tıbbıyeli gençlerimiz de benim gibi hayrete düşmüşler ve nizamnamenin bu hükümlerini doğru bulmadıklarını açıklamışlar.

Merak ettim, nizamnameyi bulup okudum ve inceledim. 2'nci madde, 28 ihtisas şubesini (iç hastalıkları, genel şirürji, nöro şirürji, ağız ve çene şirürjisi... gibi) saydıktan sonra 3'üncü madde şöyle diyor:

Madde 3 – Bu şubelerden birinde mütehassıs olmak ve unvan almak için Türkiye tıb fakülteleri klinik, enstitü ve lâboratuvarlarından veya sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekâletince kabul ve ilân edilen tam teşekküllü hastane, enstitü, lâboratuvar ve diğer sıhhî müesseselerde çeşitli şubelere göre 12'nci maddede belirtilen müddetlerde asistanlık yapmak ve bundan sonra müthassıslık imtihanına girerek kazanmak şarttır.

Açtım, 12'inci maddeyi. Onda da böyle denilmektedir:

Madde 12 – Asistanlık süresi göğüs cerrahisinde 4 yıl; iç hastalıkları, genel şirürji, nöro şirürji, ağız ve çene cerrahisi, çocuk cerrahisi ve ortopedi, kadın hastalıkları ve doğum, çocuk hastalıkları, ve bakımı, üroloji, hijyen, bakteriyoloji ve intanî hastalıklar, anezteziyoloji, akıl ve sinir hastalıkları, göz hastalıkları, fizyoterapi ve idroterapi, radyoloji, anatomi patolojik, farmakodinami şubelerinde 3 sene adlî tababet, hayatî, tıbbî ve gıda kimya, mikrobiyoloj, parazitoloj ve antemoloji, genel sağlık uzmanlığı, okul spor hekimliği şubelerinde 2 yıl; iş hekimliği şubesinde de 1,5 yıldır.

Görülüyor ki bu maddede ihtisas için yaş şartı ve kaydı yoktur. Şu halde bu 35 yıl haddi nereden çıkmıştır? Her halde bunda yanlışlık olacak dedim ve 4'üncü maddeyi karıştırdım. Ondaki hüküm şu:

Madde 4 – Aylıklı asistan olmak için şu şartlar lâzımdır:

A – Memurlar kanununda memur olabilmek için kabul edilen şartları haiz bulunmak.

B – 35 yaşını geçmemiş olmak.

Diğer şartları biraz sonra vereceğim. Fakat B şartı gösteriyor ki, 35 yaş ihtisas imtihanına girmek için değil, asistan olmak

içindir. Bu da doğru bir şarttır. Bir hekim, 35'inden sonra asistan olup da bundan sonra ne yapacaktır? Anlaşılıyor ki, gazete haberleri veya ajans haberi, tamamile yanlışmış. 35 yaşla ihtisas imtihanının hiç bir alâkası yokmuş.

Şimdi maddenin diğer fıkralarını nakledeyim:

C – Yabancı ilim dillerinden İngilizce, Fransızca, Almanca veya İtalyancadan birini tababete aid kitap ve yayınlarını kolayca okuyup anlıyacak ve Türkçeye çevirecek derecede bilmek ve bunun için yapılacak yabancı dil imtihanını pek iyi (9-10 numara) veya iyi (7-8 numara) derece ile kazanmak. (Evvelce bu yabancı dillerden olmak üzere devlet dil imtihanlarına girip de kazanmış olanlar bu kayıddan ayrı tutulurlar.)

D – Yapılacak meslek imtihanında pekiyi (9-10 numara) veya iyi (7-8) derecede başarı göstermek.

C ve D fıkralarındaki imtihanları kazanan ve icrayı sanata mâni hali bulunmıyan tabibler aylıksız asistan olabilirler.

Madde ve fıkraları ne kadar açık. Anlaşılıyor ki, bu 35 yaş haddi aylıklı asistanlar içindir. Bu şart, aylıksızlar için olmamak lâzım geliyor.

4'üncü maddenin C fıkrası, gazetelerde yazılı yabancı diller arasında bulunmıyan İngilizceyi başta göstermektedir. Böyle olması da tabiî değil midir? Dünya yayınlarının 10'da 6'sı bu dilde yapılmaktadır. Bir tabib İngilizce bildi mi bu nisbetteki yayınlardan istifade edebiliyor demektir. Daha ne istenir?

Genç hekimlerimizin ve tıbbiyelilerimizin içleri rahat olsun. Bir haber yanlışlığı ile ortaya çıkan üzüntülere yer olmadığı verdiğimiz bu izahattan anlaşılmıştır. İhtisas imtihanı için 35 yaş kaydı yoktur ve yabancı diller arasında, hattâ başta İngilizce vardır.

İlk Öğretmenler Yapı Sandığı

Altı ay kadar oluyor ki, Ankara'da dört yıl gecikme ile toplanan Sandık Umumi Heyeti dağılma kararı vermişti. O zaman bu meseleye dair düşündüklerimizi bu sütunlarda yazmıştık ve aynı konuda çalışmak üzere bir banka kurulmasını teklif etmiştik. Bakanlık da aynı düşünceyi doğru bularak bu hususta incelemeler yaptırmağa başlamıştır. Zira o da görmüştür ki, Sandığı feshettik-

leri takdirde ortakların eline 400 lira gibi küçük bir para düşecektir. Halbuki 8 milyon liradan fazla nakid bir iki milyon, belki de fazla kıymette gayrimenkul vardır. Bunu dağıtıp ortadan kaldırmak, mantıksız, menfaatsiz, hattâ manasız bir hareket olacaktır.

Kaldırılması istenilen sandık, yalnız ilkokul öğretmenleri içindi ve bir başlangıç, bir deneme idi. Kusurları, aksıyan tarafları olmuştur. Olması mümkündür. Ama bunu düzeltmek lâzım gelirken ortadan kaldırmak neye? Memnunlukla haber aldığımıza göre Bakanlık, yerinde bir tedbir olarak bankayı, diğer öğretmenleri de ortak almak suretile daha da genişletmek düşüncesinde imiş. Doğrusu da budur. Esasen Sandık, hususî bir kanunla yapıldığına göre feshi ve yenisinin kurulması gene bir kanunla olacaktır. Ah bu bizim sil, yaz; yap, boz hastalığımız!... İnşallah bu, son bir tedbir olur. Küçük Bulgaristan'da altmış yıl önce başlamış, altı yedi sene evveline kadar bildiğimiz haline göre başarile bütün ilkokul öğretmenlerini yavaş yavaş birer meskene kavuşturmuş olan teşekkül gözümüzün önünde dururken bizim bu neticeyi elde edememiz, üstünde düşünülmeğe değer bir hâdisedir.

Şimdi de yeni bir mesele ortaya çıkarılıyor. Banka ticarî bir müessese imiş, öğretmenler de memur imişler. Halbuki memurlar kanununa göre devlet memurları ticaretle iştigal edemezlermiş. Ben, meseleyi böyle mütalea etmiyorum. Öğretmenler şüphesiz memurdurlar ve ticaretle iştigal edemezler. Fakat Sandık, bir kanunla kurulmuş, hattâ devlet bütçesinde de yardım yapılmıştır. Ferdî bir teşekkül değil, bir meslek mensublarının hepsini içine alan bir kurumdur. Banka da aynı maksadla ve aynı yoldan kurulacak ve öğretmenlerin başlarını sokacak bir meskene kavuşmalarını sağlayıcı hükümleri ihtiva edecektir. Şu halde yeni kanun da eskisi gibi bu maksadın elde edilmesine imkân verecektir.

Şimdilik dileğimiz şudur; Bakanlık, yeni kanun tasarısını bir an önce hazırlasın. İşi medreseye düşürmeden kırıp sarsın. Sandığın bugünkü âtıl durumu öğretmenlerimizin aleyhinedir. Hiç bir iş yapılamamaktadır. Milyonlar tutan bir sermayenin donup kalması ve kalmakta devam etmesi doğru görülemez.

18 Aralık 1954

MÜZE EŞYASI MESELESİNDE ASIL ARANACAK NOKTA

Vatan Gazetesi'nde Ayasofya Müzesi müdürünün sayın bakanımıza bir açık mektubu çıktı. Kapalıçarşı yangınının verdiği teessürle yazıldığı hissini veren bu mektupta müze eşyaları hakkında suç teşkil edecek kayıplar, ihmaller haber veriliyordu.

Şu soru, kendiliğinden derhal yüreğimize düştü:

– Şimdiye kadar bu derece mühim bir meseleden Bakanlık niçin haberdar olmamış? İlgili memurlar neye haber vermemişler?

Halbuki işin içyüzü böyle değilmiş. 1953 nisanında Paris Louvre Müzesi'nde gösterilmek üzere muhtelif devirlere ait orijinal, kıymetli eşya, 1952 aralık ayında Topkapı Müzesi müdür muavini ve emniyet memurları nezaretinde Marsilya'ya götürülmüş ve ondan sonrası Fransız hükûmetinin sorumluluğu altında yürütülmüştür. Eşya, 5 Mayıs 1953'te memlekete getirilmiştir. Ne olmuş ise olmuş, eşya tahribe uğramıştır. Örselenmiştir. Silâhlar üzerinden bazı taşlar düşmüştür. Örselenen kıymetli eşya arasında Fatih Sultan Mehmed'in kaftanı ve mühim bir topuz da varmış. Topuzun üst kısmındaki altın çerçeve ve çerçevenin üzerindeki elmaslar düşmüş. Elmaslar, 12 tane imiş ve değerleri hayli yüksekmiş.

Bu malûmatı, Topkapı Sarayı Müzesi müdürü vermektedir. Bu malûmattan öğrendiğimize göre "Louvre'a eşyaları gönderirken durum nasıl Vekâlete bildirilmiş ise dönüşte de o şekilde, teslim alınan eşya" hakkında haber verilmiştir.

Bu meseleye dair sayın Bakan diyor ki:

– İhbar bize de yapılmıştır. Mahiyetini tahkik ettiriyoruz.

Tabiî böyle yapılacak. Fakat asıl el konacak cihet, işin neresindedir? Bizce o, şu soruda toplanmaktadır:

– Eşya Fransa'dan 5 Mayıs 1953'te döndüğüne, Topkapı Müzesi Müdürlüğü'nün de durumu bir müddet sonra Bakanlığına bildirdiğine nazaran şimdiye kadar mesele, niçin bir tahkikat konusu yapılmamıştır?

Bu sorunun cevaplanması iki ihtimali hatıra getirmektedir:

1) Eşyaların bozulmuş, yıpranmış eksilmiş olduğu hakkındaki müze müdürlüğü yazısı, Bakanlıktaki Müzeler Umum Müdürlü-

ğü'nün eline değmiş, umum müdürlük bu meseleyi müsteşara veya bakana bildirmemiştir.

2) Umum müdür, bu hususta âmirlerine malûmat vermiş, fakat onlar meselede yapılacak bir cihet görmedikleri için gelen kâğıdı muameleye koydurmamışlardır.

Bu ihtimalin ikincisini vakıaya çok uzak görüyoruz. Eğer tahminimiz doğru ise esaslı sorumluluk, Müzeler Umum Müdürlüğü'nde toplanıyor, demektir. Tahkikat buradan başlamak zorundadır. Atalar yadigârı olan müze eşyaları hakkında umumi efkârın yerinde gösterdiği millî duyarlığı takdirle görmemek mümkün değildir. Sorumlu makamların aynı duyarlıkla ve süratle harekete geçip varacağı neticeyi ve ortaya çıkaracağı ihmalci memurları acele bildireceğinde şüphemiz yoktur. Mesele, eşyaların bozulması kadar onları muhafazaya memur olanların durumunda toplanmaktadır.

Müzeler eşyasının bir yerden başka bir yere, yalnız memleket dışında değil hattâ memleket içinde bile nakli mühim bir davadır. İngiltere gibi bir çok memleketler bu eşyayı bulunduğu müzeden dışarı çıkartmazlar. Çünkü bu cins eşyaya gelecek zararın çok kere telâfisi imkânsız oluşudur. Allah vermesin, İstanbul'dan Marsilya'ya giderken, olur a eşyanın yüklendiği gemi batsaydı ne olacaktı? Sigortalı oluşu ne mana ifade eder? Fatih'in kaftanı yok olduktan sonra bunun için alınacak kaç para o kaybı karşılardı? Sonra bunların Fransız devletinin mesuliyetine tevdi edilmesinin fi'li kıymeti nedir? Devlet veya hükûmet eşya ile meşgul olmaz. Meşgul olacak ancak bir veya iki memurdur. Ya onlar ihmalde bulunurlarsa? Nitekim bulunmuşlar ve eşyayı üstüste yığımışlardır.

Kaldı ki, bunun başka bir misalini 1951 yılında, gene Fransa'da teşhir edildikten sonra incileri düşmüş olarak geri gelen pabuçta tecrübe etmiş olan bakanlığın bu hususta daha kesin ve dikkatli hareket etmesi iktiza etmez miydi? İkinci Dünya harbi esnasında memleket içerilerine nakledilmiş olan eşyayı bir ekip, başında Topkapı Müzesi müdür muavini bulunmak şartile, muhafaza etmiştir ve ambalâjları olduğu gibi bırakılmıştır. Daha ağır zayiata uğramadan böyle kıymetli eşyanın oradan oraya nakli ve teş-

hiri hevesinden vazgeçilmelidir. Turist, turist diye bağırıp duruyoruz. Sergileri müzeler içinde tertiplemeli, bunu iyi propaganda yaparak bütün dünyaya duyurup memleketimize ilgilileri çekmeğe bakmalıyız.

***

Demokrasi Terbiyesi

Demokrasi ruhu, adama küçük yaşta aşılanmazsa büyüdükten sonra intibak güç oluyor. bunun her gün ayrı bir misalini görmüyor muyuz? Önce şu noktada açık olmalıyız:

Demokrasi bir kütlenin kendi kendisini idare etmesi; yalnız bu kadar değil, iktidarda bulunup idare edenlerin, iktidarda bulunmıyan azlığı ve o azlığın fikir ve kanaatlerini dikkatten uzak tutmamasıdır.

Tohuma kaçtıktan sonra bu hale alışmak çok kere imkânsızdır. Küçükten buna alışmak ve alıştırılmak lâzımdır. Şu halde demokrasi bir rejim meselesi olduğu nisbette bir terbiye, davasıdır. İstanbul'daki bazı liselerde bu hususta yapılmış başarılı denemeleri memnunlukla ve takdirle takip ediyoruz. Okullarımızda öğrenci teşekkülerini ciddi olarak işletmek, hattâ derslerde demokratik ruhta öğretim usullerine intibaka alışmak ve alıştırmak şarttır. Bunun nasıl yapılacağı, ana fikrin ne olduğu hakkında Bakanlık, ciddî ve bol yayınlar yapmalıdır.

Demokrasi terbiyesinin okul içinde yaratılan bir hava içinde verilmesi de zarurîdir. Okulun başında bulunan kimsenin öğretici arkadaşlarıyla münasebeti bu havanın yaratılmasında birinci, müessirdir. Odasına kapanmış, burnundan kıl alınmaz bir müdürün idare ettiği bir okulda (hangi derecede olursa olsun) demokratik terbiye verilemez. Öğretim ve yönetim uzuvlarının önce kendilerini demokratik ruha kavuşturmaları lâzımdır. Bu ahenk o zaman kolaylıkla öğrenci kütlesine sirayet eder.

Bu ruha hanım öğretmenler ve idarecilerimiz, erkek meslekdaşlarımız darılmasın, daha iyi intibak ediyorlar. Hanım öğretmenlerimiz, birbirlerile çok kere daha iyi arkadaşlık ediyorlar, daha iyi geçiniyorlar. Tabiî terbiye hususunda daha başarılı oluyorlar. Galiba ablalık veya analık duygusu, ağabeylik ve babalık duygu-

sundan kuvvetli!... Çünkü öğretmen, bu ruh davranışında öğretmenlikten daha tabiî bir kaynağa kendisini bağlamazsa muvaffakiyet nisbeti düşük oluyor. Her halde Bakanlık, okullarımızda demokrasi terbiyesi hususunda daha tesirli hareket etmelidir. Bilhassa bu konuda yapılacak neşriyat birinci derecede mühimdir.

***

Râna Tunc'un Resim Sergisi

Geçen hafta, gazetelerde yazılışına bakıp Hocamız Şekib Tunc'un resim sergisi açılmış diye eskiden bildiğimiz tabloları hakkında, malûmat vermiştik. O yazılar yanlışmış, bizim dediklerimiz de doğru değilmiş. İşin içinde gene bir Tunc var ama, Râna Tunc. Yani Şekib Hocamızın hanımı!.. Sergi onunmuş. İstanbul'da bulunmadığımız için sergiyi gezemedik. Bu hususta maalesef bir şey söyliyemiyeceğiz. Bayan Râna Tunc'un iyi, içli ve mistik bir şair olduğunu biliyorduk. Ressam oluşundan haberimiz yoktu. Bu defa doğrusunu yazan ve tabloların resimlerini basan gazetelerde gördüğümüze göre Râna Tunc, kalemle ifade edemediği duygularını fırçasıyla dile getirebilmiştir. Okuyucularımıza itizarlarımızı, bayan ressama tebriklerimiz sunarız.

11 Aralık 1954

SAYIN BAKANA AÇIK MEKTUPLAR

Son haftalarda sayın bakana üstüste açık mektublar yayınlanmağa başladı. Hem de maarif teşkilâtında vazifeli olanlar tarafından. Bunların siyasî maksadları var mı? Önce bunu düşünmek lâzım. Nitekim bundan on yıl evvel de böyle açık mektublar, hem de tek parti zamanında, neşredilmişti. Fâkat bunlarda hedef, tamamile siyasî idi. Hattâ o zaman, Maarif Vekilini şikâyet için yazılmış olan bu mektublardan devrin Başbakanının neşirden önce haberdar olduğu bile söylenilmişti. Bana öyle geliyor ki, bahsimize konu olan mektublarda bu cins bir kasid bulunmamakta, daha çok maarifin muayyen meseleleri hakkında şikâyetler veya şahsî muameleler ileri sürülmektedir.

Açık mektublardan birincisini Ayasofya Müzesi Müdürü, Vatan gazetesinde yayınlamıştı. Daha evvel bu sütunlarda yazdığımız gibi mektub sahibi, aynı meseleden bazı mebuslara söz etmiş, bir ne-

tice çıkmadığını görünce kaleme sarılıp o yazıyı kâğıda dökmüştür. Mektub, umumî efkârı ve matbuatı şiddetle ilgilendirmiştir. Alâkalı makamda bulunanlar demeclerde bulunmuşlar, hemence tahkikat başlamıştır. Arkasından ikinci mektub çıkmış ve ertesi günü mektub yazarının Bakanlık emrine alındığı öğrenilmiştir. Neye birinci mektubdan sonra değil de ikinciden sonra? İkinciyi müteakıb da olsa niçin? Mektubun üslûbu veya tahkikat esnasında ilgili memurun ifade tarzı ağır görülmüş, Bakanlık da böyle bir mukabeleyi lüzumlu görmüş olabilir. Tabiî, bunu uzaktan takdir ve tesbit edecek durumda değiliz.

Fakat başka bir vakıâ var ki, onu da bir soruya konu yapmamak mümkün değildir:

– Açık mektubda kendisinden şikâyet edilen Müzeler Umum Müdürüne niçin işten el çektirilmiş?

Anlaşılıyor ki, Bakanlık daha tahkikatın ilk safhasında, bir memleketin müzeleri gibi maddî, manevî kıymeti yüksek, millî varlığın mühim bir cüz'ü olan bir teşkilâtın başına getirdiği zatı işine devamdan menetme ihtiyacını duymuştur. Şu halde üslûbu her ne olursa olsun muhtevası Bakanlığı uyandıran bu mektubların sahibi verimli bir hizmet etmiştir. Herhalde rahat ve huzurunu kaybetmede memuriyetinden olma pahasına. Mektub sahibinin dedikleri doğru ise, hattâ kısmen doğru ise onu çağırmak, itidale sevketmek; evvelce uğradığını söylediği haksızlıklar dediği gibi ise onların kızgınlığını silmek daha hakîmâne olmaz mı idi? Yüksek makamların "ciddî" olması kâfidir, "sert" simasına ne ihtiyaç var?

İkinci açık mektubu, Vatan gibi iktidarı tutan bir gazetede değil, muhalif Dünya gazetesinde okuduk. Eskişehir Lisesi tarih öğretmeni olan bir bayan meslekdaş yazıyor. Onun şikâyeti bizzat Bakandan. Üslûb pek temkinli, fakat zorlu. Tarih öğretmeni, Birleşmiş Milletler'in kuruluş günü B. Milletler anayasasındaki temel hükümleri öğrencilerine izah ederken onda yazılı prensipleri ruhunda azab hissederek açıkladığını anlatıyor; sonunda da o prensiplerin kendisine ters tatbik edildiğini söyliyerek üzüntülerini ifade ediyor. O prensip, her insanın fikir, felsefe, dinî ve siyasî kanaatlerinden dolayı hiç bir suretle "muateb" (azarlanan) olamıyacağına dairdir. Halbuki "ben, muhalif bir partinin adaylığını kabul ettiğim için kocamdan ve çocuklarımdan uzaklaştırılarak

Ankara'dan Eskişehir'e nakledildim. İktidar partisinden aday olup da mebus seçilmiyenler yerlerinde bırakıldılar. Bu, Birleşmiş Milletler anayasasına aykırı değil midir?" mealinde fikir yürütüyor ve sızlanıyor.

Onun şikâyeti, mensub olduğu Bakanlıktan eşit muamele görmemek, haksızlığa uğramaktır. Bu meslekdaşın canı ne kadar yanmış olacak ki, Bakanlık emrine alınmağa veya diğer sert muamelelere maruz kalmayı da göze almış ve bu açık mektubu yazmağa karar vermiştir. Tabiî biz, işin içyüzünü bilmiyoruz. Bunda da resmî muamelenin kendisi hakkında fikir yürütecek durumda değiliz. Muhakkak olan taraf, bu yazılarda feveran eden bir sıkıntının mevcud olduğudur.

Tarafsız vicdanlarda hasıl olan intiba şudur ki, kendilerini haksız muameleye maruz bilen veya daha umumî mahiyette bir derdini alâkalı makama dinletemiyen, yahud dinletme ümidini kaybedenler açık mektub yolunu ihtiyar ediyorlar. Bu duygu, bilhassa vazifesi terbiye olan, genç nesilleri yetiştirecek bir memur zümresi için hoş karşılanmaması icab eden bir hal değil midir? En samimi hislerle elkoyduğumuza inanacağını kuvvetle umduğumuz Bakanlığın bu nokta üstünde ehemmiyetle durması lüzumuna işaret etmek isteriz. Mülâyim, koruyucu, fakat kararlı tedbirler dışında yapılacak mukabelelerin müspet netice vermiyeceğini Bakanlıkta vazife almış, sorumlu arkadaşlarımızın da takdir edeceklerine güvenmek, candan gelen bir meslekdaş dileğidir.

Bu mahdud, fakat ehemmiyetli olaylar da gösteriyor ki başta bulunanlar, duymaktan ve işitmekten çekinmemelidirler. Fena olan ve korkulması gereken hal, duyamamak ve işitememektir. İdarî kötürümlüğün en zararlısı, sağırlıktır. Birikmiş şikâyetlerin, söylenmeğe imkân bulunmamış sıkıntıların topyekûn nasıl yıkıcı bir kuvvet haline geldiği kısa zaman önce görülmemiş midir? Bugünkü iktidarı memleketin idare sorumluluğuna getiren bu halet olmamış mıdır? Tecrübe edilmiş şeyleri yeniden tecrübe konusu yapmakta ne fayda vardır? Daima sert tedbirler, kuvvetli ilâçlar gibi ilk ağızda şifa verici görünürler ama vücudu ve vücuddeki azayı tahrib ederler. Bir defa o yola girildi mi her gün daha sertini vermek icab eder. Başka türlü tesir edemez. Bunun sonu gelir mi?

25 Aralık 1954

TÜRK COĞRAFYA KURUMUNUN 9'UNCU MESLEK HAFTASI

Bilmem bilir misiniz, Türkiye'de bir Coğrafya Kurumu vardır. On üç, on dört yıldanberi kendi mütevazı köşesinde, sessiz sedasız çalışır. Ne Dil Kurumu gibi matbuatı kendi hakkında söyletecek dilli bir tarafı, ne Tarih Kurumu gibi geniş neşriyatı vardır. Çalışma konusu ancak mahdut bir çevreyi ilgilendirir. Dedikodusu olmadığı için kimse ismini bile işitmez. Parası yoktur, mecmuasını bile neşretmede güçlüğe uğrar.

Devlet, ona her yıl 5 bin lira vermese bu toplantıları dahi zor yapacak. Bir kaç sene önce bu 5 bin lira da kaldırılmıştı. On parasız kalmıştı. İki yıldır, bütçeden bu yardımı görmekte, biraz olsun ayakta durabilmektedir. Çalışmalarını biraz sonra anlatacağım bu öksüz kuruma, Bütçe komisyonumuzun ve B.M. Meclisimizin atalık ve analık etmesini rica edeceğim 5 bin lira ile ne yapılabilir? Mürüvvete endaze olmaz şöyle 25 veya 30 bin liralık bir tahsilat lûtfedilirse şimdiye kadar yaptığı çalışmaları neşredilebilecek, dergisini çıkaracak ve diğer dünya coğrafya kurumlarıyla münasebetlerini genişletebilecektir. sayın Maliye Bakanımız, böyle yerinde teklifleri memnunlukla karşılayacağı için bütçe komisyonundan bir kaç mebusumuzun işi benimsemeleri meseleyi ortaya atmaya ve bir hayırlı neticeye bağlamaya kifayet eder, sanırım.

Mecliste galiba coğrafyacı milletvekili yok. Fakat olmasın; coğrafya, bize vatanımızı ve son durağımız olan bu yuvarlak meskeni, yani dünyayı tanıttığı için her mebus, vatan ve dünya dolayısıyla birer coğrafyacı değil midir? Yakın bilgisi onu bu dilekte bulunmaya sevkeden ihtiyaç yerinde olmasa bu satırların yazılmıyacağına itimad edilmesini rica ederim. Coğrafyacılar, mühendisler gibi açık hava adamı oldukları için göğüsleri daima temiz nefeslerle doludur. Onlara çalışma imkânını sağlayacak bir yardım, çok faydalı, çok mahalline masrıf olacaktır. İltimasım, liyakatedir.

Bu kurum neler üzerinde çalışır, şimdi onları kısaca anlatayım. Kurum, memleketin türlü bölgelerinde ilmî geziler ve incelemeler yapmaktadır. Bunların neticeleri coğrafya haftalarında birer konferans şeklinde alâkalılara tebliğ edilir. Buraya üniversite coğrafya öğretim şahsiyetleri, lise coğrafya öğretmenleri, neşriyat bakımından kütüphane mütehassısları; askerî harita umum müdürlüğü,

Maden Tetkik Arama Enstitüsü, devlet üretme çiftlikleri, su işleri, Nafıa Vekâleti mensupları gelirler. Müzakerelere, münakaşalara katılırlar. Meselâ bu son haftanın bir oturumunda bulundum. Bir haritacı genç subayımızın verdiği açıklamaları dinledim. Etraflı, ilmî bir konuşma yaptı. Sonra Tarih - Dil Fakültesi coğrafya asistanı Oğuz Erol, bizzat gidip incelemeler yaptığı Köroğlu - Işık dağları civarında iki krater hakkında bir tebliğde bulundu. Tam ilmî metodlarla yerinde yapılmış bu kıymetli incelemeyi anlattıktan sonra aralarında hocaları da bulunan üyeler onu etraflıca tenkit ettiler. Genç asistan, onlara cevap verdi. Tezini savundu. Üslûbu, konuşma tarzı pek hoşuma gitti. İftihar ettim. Onda en çok beğendiğim, davasını savunmada gösterdiği "ilmi edep" oldu. Burada ona ve onu yetiştirenlere en candan tebriklerimi sunarım.

Coğrafya Kurumunu biz, kendi memleketimizde tanımayız ama onu bütün dünya bilmektedir. Ne acı bir teselli değil mi? Dört yıldır kurum, Milletlerarası Coğrafya Birliği'ne girmiştir. Nitekim bu birliğin genel başkanlarından biri olan, İngiltere'nin en tanınmış coğrafyacılarından Dudly Stemp ve Amerikalı meşhur bilgin Cressy memleketimize gelmişler, kurum onları ağırlamış, (malûm, Türk yoksul iken bile misafirperverdir!), onlara konferanslar verdirmiştir. 1956'da yapılacak Birlik Kongresi'ne behemehal kurumun iştiraki sağlanmalıdır. Maarif Bakanımızın bununla ve 1960'taki kongrenin memleketimizde toplanması meselesiyle alakalanmasını bilhassa ve bülend avâz (yüksek sesle) ile rica ederim.

Bilmem, daha fazlasını söylemeye hacet var mı? Bu sessiz ve ağlamasını bilmiyen öksüz kurumu, hükûmetimizin ve Meclisimizin gıdasız bırakmıyacağına inanıyoruz.

Türk Kütüphaneciler Bülteni

Okuyucularımın benim gibi memnun olacağına güvendiğim bir yayından haber vereceğim. Bunu da bilenimiz pek çok olmasa gerektir. Türkiye'de bir Türk Kütüphaneciler Derneği vardır. 1952 denberi neşrettiği dergiyi son günlerde gördüm. Gördüm ve kendimden utandım. Memleketteki yayınları takib etmek çok güç. Kitapçı dükkânlarımız, kitap hakkında bilgi veren yayınlarımız, bunu kolaylaştıracak halde değiller. Haberimiz olmuyor. Bari, dedim, meslekdaşlarıma ben şuracıkta bu dergiden bilgi vereyim de alâkalı olanlar arayıp alsınlar.

Dergi şimdiye kadar üç nüsha çıkarmış. Dördüncüsü yayınlanmak üzere. İçine söyle bir göz attım. Memleketimizde ve medenî dünyanın diğer ülkelerinde kütüphaneciliğe ait yerli, yabancı muharrirler tarafından yazılmış güzel, faydalı incelemeler var. Meselâ kütüphanelerimiz hakkında Yaşar Karayalçın tarafından yazılan makalede memleketin umumî kitap ve kütüphane durumu istatistiklerle apaçık ortaya konmuştur. 1947 de yayınlanan resmî rakamlara göre durum şudur:

Umumi kütüphaneler, 82 kitaplık, 658.698 kitap, 908.953 okuyucu.

Halk okuma odaları; 230 kitaplık, 17.657 kitap 39.881 okuyucu.

Halkevleri; 395 kitaplık, 648.408 kitap 1.373.672 okuyucu.
Halk odaları; 366 kitaplık, 73.681 kitap, 485.490 okuyucu.

Demek Türkiye'de 1947'de umumî kütüphanelerde 1.398.444 kitap varmış. Bu kadarını Avrupa ve Amerika'nın bir umumî kütüphanesinde bulursunuz. Demek Türkiye bu bakımdan meselâ bir Oxford kütüphanesi kuvvetindedir. Halkevleri ve halk odalarındaki kitaplar da ne oldu, onu da tam olarak bilmemekteyiz.

Kitap Sayısı 20.000'i aşan beş kütüphanemizin durumu da şöyledir:

İstanbul Beyazıd 58.955 kitap, 54.438 okuyucu.

Ankara Umumî Kütüphanesi, 51.224 kitap, 9.917 okuyucu.

İstanbul Süleymaniye, 50.258 kitap, 3.665 okuyucu.

İzmir Millî Kütüphane 34.804 kitap, 38.920 okuyucu.

İstanbul Millet Kütüphanesi, 28.566 kitap, 7.833 okuyucu.

Görülüyor ki kitapla okuyanların sayısı karşılaştırıldığı zaman en yüksek nisbet İzmir Millî Kütüphanesi'ndedir. İzmir gibi büyük, hareketli ve zengin bir şehirde başka umumî kütüphaneler de bulunmadığına göre 38 bin kitapda kalmak, hiç bir suretle yetere doğru görülemez. Oranın umumî kütüphanesi en az 100 bin kitaplı olmalıdır. Yerli, yabancı, günlük ve mevkut (süreli) neşriyatı da takib etmelidir.

Dergiden daha pek çok şey öğrenme mümkün. Hele meslekdaşlarımıza yarayacak okul ve çocuklar için kitap ve kütüphane meselelerine dair yazılar da var. Ayrıca memnun olduğum bir inceleme serisi, memleketimizde kütüphane işlerine hizmet etmiş, gayretli, bilgili uzmanlarımız hakkındaki tetkik ve hâtıra yazılarıdır. Aziz Berker, Hasan Fehmi Karatay, rahmetli Selim Nüzhet, gene rahmetli M. Cevdet, Şahab Nazmi Coşkunlar, Adnan Ötüken bu aradadır. Tabiî İsmail Saib Efendi, Hasan Fehmi merhumlar gibi kıymetli bilginlerimiz de bu seriye gireceklerdir. Dergiyi çıkaran arkadaşlarımı tebrik ederim.

Bu satırları yazarken yeni yılımızın ilk günlerini yaşıyorum. Okunacağı anları düşünerek yeni yılın her şeyimiz gibi kitap ve kitapçılığımız için de feyizli, verimli olmasını Tanrıdan dilerim. Sevgili meslekdaşlarıma ve bütün okuyucularıma iyi günler, sıhhatli ve afiyetli zamanlarla dolu bir 1955 yılı geçirmelerini yürekten dua ederim.

3 Ocak 1955

SPOR BİRLİĞİ KANUN TASARISI MECLİSTEN GERİ ALINIRKEN

"Olmadı, boz; yeniden başla!" kaidesinin yeni bir misali... 1938 de çıkan 3530 numaralı kanunla kurulmuş Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü kaldırılıyor; Türkiye Spor Birliği kuruluyor. Yeni kanun tasarısının tarihi 4.VIII.1951. 4/1/1955 tarihli gazetelerde bu tasarının hükûmetçe Meclisten geri alındığını okuyoruz. Tasarı, üç buçuk seneye yakın Mecliste kaldıktan sonra ne gibi sebep ile geri alınıyor?

Merak ettim. Şu tasarıyı bir okuyayım, dedim. Aradım, buldum ve okudum. Malûm ya, o tasarı hazırlandığı sıralarda Genel Müdürlük büyük bir ihtilâs, hırsızlık ithamı altında idi. 1947'den 1950'ye kadarki muamelâtı (çünkü ondan önceki muamelât, Divanı Muhasebattan geçmişti) teftiş ediliyordu. Zimmet ve ihtilâs vardı. Ve nitekim muhasebeci bu suçlardan beş yıl hapse mahkûm oldu. Tabiî bir düşünüşle bu yolsuzluk, bütün teşkilâta bulaştırılıyor; ıslah çareleri aranmadan ilga yoluna gidiliyordu. Kanun, bu hava içinde hazırlanmıştı.

Önce gerekçeyi gözden geçirdim. Başta muhtasar kısa fakat "gayri müfit" bir tarihçe var. Haydi daha eskileri geçelim; fakat

1938'de Başbakanlığa bağlı olarak kurulan, 1942'de moral ve terbiye birliği düşüncesile Maarif Başkanlığı'na alınan beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü için şöyle bir hükme rastlıyoruz:

"Genel Müdürlüğü'nün hükmi şahsiyeti haiz bir teşkilâta ve katma bütçeye sahip kılınmasına rağmen işlerin beklenen düzen ve denetleme içinde yürümesi ve ihtiyaçla mütenasip semere vermesi mümkün olamamıştır."

Sormaz mısınız:

– Acaba neye?!..

El-cevab:

– .....

Evet, bu bapta ispat edici bir kelime bile yok On üç, on dört sene faaliyette bulunmuş bir müessesenin akıbeti tayin edilirken bu kadar kesin hükme götürücü kuvvetli sebepler olmak lâzım gelmez mi? Her halde bunlar vardır ve bilinmektedir. O halde niye söylenilmiyor? Acaba "mahrem..mi? Yalnız bu zimmet ve ihtilâs sebebiyle Maliye Bakanlığı teşkilâtındaki Ankara Merkez Muhasebeciliği'ni kaldırmalı idi. Çünkü beş, altı sene önce orada da milyonluk bir zimmet ve ihtilâs vak'ası olmuştu. Muhasebeci hapsedildi, ceza gördü ve galiba da öldü. Muhasebecilik hâlâ yerinde durmaktadır. Genel Müdürlük muhasebecisi vazifesini kötüye kullanmış diye bir teşkilâtı bir anda yok etmeyi makul bulmuyoruz. Kaldı ki, iyi idare edildiği zamanlarda memleketin hemen her tarafında yaptığı spor tesisleri bugün 200.000.000'luk bir kıymet taşımaktadır. Bir teşkilâtın yapmadıklarını söyleyip de yaptıklarını sessiz geçmek, niçin?..

Biz bildiğimiz kadarını söyliyelim. Bu Genel Müdürlük, memlekette, emsaline benzetilerek askerlik öncesi bir beden eğitimi teşkilâtı kurmak maksadile yapılmış ve ordunun en güzide erkânından rahmetli General Cemil Taner Genel Müdürlüğe tayin olunmuştu. Onun idaresinde ve Başbakanlığa bağlı olarak dört beş sene çalıştı. Personel ve para imkânı dahilinde spor işleriyle alâkadar olan bu teşkilât, askerlik öncesi çalışmalarında düşünülen neticeyi veremedi. Yersizlik, adamsızlık, müspet iş için engel olmuştu. Terbiye birliği mülâhazası ile Maarif Bakanlığı'na geçtikten sonra sporda yetkili, tahsil ve meslek bakımından

yetişkin kişiler işi ele aldılar. Sayın Başbakanımızın da bulunduğu Beden Terbiyesi Merkez İstişare Kurulu faaliyete geçti. Sporun tertiplenmesi, kulüplerin bütün memlekete yayılması, milletlerarası müsabakalara hazırlık, spor sahaları gibi konular, İkinci Dünya Harbi'nin bütün güçlükleri içerisinde azımsanmıyacak bir gayretle yürütüldü. Elimde istatistik bilgisi olmadığı için söyliyemiyeceğim, fakat bilenler söylesinler, yapılan işler öyle bir cümlelik bir hükümle sıfırlaştırılması kolay olmıyacak ehemmiyettedir, sanırım.

Tabiî, memnunsuzluklar ve şikayetler vardı. Hangi biçim teşkilât kurulacak da bu türlü şikâyetler olmıyacak, spor işleri üç günde tıkırında gitmeğe başlıyacak?

Tasarıyı okumağa devam ettim. Zannediyorum ki, hükümet, tam demokratik bir görüşle spor işini tamamiyle serbest bırakacak, bir çok demokrat memleketlerde olduğu gibi kulüpler serbestçe kurulup kendi maddî kaynaklarile çalışacaklar. Tabiî, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, filân gibi resmî merciler de silinip gidecek. Ne gezer?

Bunu anlamak için yeni spor birliğinin önce gelirlerine bir bakalım:

a) Devlet bütçesinden yardım.

b) Vilâyet özel idare bütçelerinin bir yıl önce fiilî tahsilât toplamının % 2'si.

c) Geliri 50 liradan fazla belediyelerin bir yıl önceki tahsilât toplamının % 4'ü.

"d" ile "e"yi geçelim. Bunlar paylar, filân... Zaten "a"dan gayrisi bir çok vilâyet ve pek çok belediyeler için ne mana ifade eder, onu bilen bilir.

Farzedelim, bu paraların hepsi geldi. Bakın, gidişleri nasıl:

Vilâyet ve belediyelerden gelecek % 2 ve % 4'lerin % 70'ini Maarif Bakanlığı oraların "okul içi ve dışı spor sahaları ve tesislerinin meydana getirilmesinde, geri kalan % 30'unun yarısı da mahallindeki okulların spor faaliyetlerinde kullanılmak üzere Birlik tarafından tefrik olunacak paralar bir taraftan genel bütçeye gelir ve diğer taraftan Millî Eğitim Bakanlığı bütçesinde açılacak özel bir bölüme ödenek" konulacak. Gördünüz ya peşin parayı? Haydi borç:

"Bu saha ve tesislerin kısa bir zaman zarfında ve bir sıra dahilinde yapılmasını temin için bu % 70'ler karşılık gösterilmek sureti ile Bakanlar Kurulu kararı ile istikraz" akdolunacak.

Demek iş gene bir elde ve Maarif Bakanlığı'nda toplanıyor. Tabiî bakanlık, Beden Terbiyesi Müdürlüğü ilk ağızda kendi işini, yani okulları düşünecek, birlik de öbür tarafı. Al sana bir ihtilâf!.. Kim buna hakem olacak? Eğer Bakanlığın dediği olcaksa niye birlik yapılıyor? Eskisi gibi Genel Müdürlük kalsaydı bundan başka ne olabilirdi?

Görülüyor ki, yalnız misal olarak verdiğimiz bu hükümlerde bile kanun tasarısı pişmiş değildir. Teşkilât lağvetme, yeni teşkilât kurma işlerinde çok ihtiyatlı hareket etmeliyiz. Serbest sporu, güdümlü olması iktiza eden ve Maarif Bakanlığı'nın sorumluluğu altında cereyan edecek olan beden eğitimi işlerile karıştırmamak, bize daha doğru görünüyor Memlekette spor demokratik bir sistemle geliştirmeğe karar verilmiş ise bu hususlara şu veya bu Bakanlık işe karıştırılmamalı, değil midir? Bu tasarıya göre Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü'nün işleri, daha dar bir teşkilât olan ve Maarif Bakanlığı içinde bulunan Beden Terbiyesi ve İzcilik Müdürlüğü'ne verilmiş olmuyor mu? Kanun tasarısında Bakanlığa düşen işleri de bu kanunu hazırlamış olan Millî Talim ve Terbiye Heyeti görecek değildir ya? İki şıktan biri, okul dışı sporu ya büsbütün serbest bırakacaksınız (demokratiği budur), yahud eski teşkilatı ıslah edip yürüteceksiniz! İşte bu kadar...

Köy Okulu Hâtıralarım

Julia Weber. Amerikalı bir öğretmen. 44 yaşında. Önce iki öğretmenli bir köy okulunda, sonra tek öğretmenli ve sekiz sınıflı bir köy okulunda (bizim "böyle şey olur mu?" diyen meşhur pedagogların kulağı çınlasın!...) çalışmış, İnsan gelişmesi üzerine doktorasını yapmış ve şimdi New Jersey eyaleti maarif dairesinde çocuk inceleme konusunun öğretmenlere danışmanlık vazifesini görmekte.

Başlık olarak aldığım hâtıralar, bir kitap.. Bir meslek tercümei hali. Gün gün yazılmış. Canlı, sürükleyici ve hele ne kadar öğretici. Hocalığının üçüncü yılına başlarken bakın ne diyor:

"Biz öğretmenler hayatlarımız genişledikçe genişliyen ve insanlar için iyi olduğunu düşündüğümüz bir hayat görüşüne sahib olmalıyız. Çocuklarımızın ihtiyaçları meydana çıktıkça onların ihtiyaçlarını karşılayacak bir program hazırlamağa çalışmalıyız."

Kitabı İngilizce sanmayın. Hasanoğlan Köy Enstitüsü (resmisi ilköğretmen okulu) meslek dersleri öğretmeni Ahmed Rıza Tükel Türkçeye çevirmiş. Bu yapıcı ve yaratıcı Amerikalı öğretmenin köyde ve ilkokuldaki hayatını okurken ona, meselâ Beşikdüzü köy enstitüsünden çıkmış bir kız öğretmenimizin başından geçenlermiş gibi aldım. Yetiştirdiği, hayata pratik olarak hazırladığı çocukları Türk çocukları olarak düşündüm. Gözümün önüne bahtiyar ve bayındır Türk köyleri geldi.

Meslekdaşlarıma okumalarını hararetle tavsiye edeceğim bu kitap, eminim ki, aynı hayalleri onların dimağlarında da uyandıracak. Onlar da benim gibi güzel ve ilerideki günlerimizi düşünerek bu kitaptan çok şeyler öğrenecekler, istifade edeceklerdir. Bilhassa son kısımda bir demokraside nasıl yaşanacağını öğretme bakımından çok dikkati çekecek tecrübeler var. Çalışkan meslekdaşımız Ahmed Rıza Tükel'i bu kitabı dilimize çevirmekle yaptığı başarılı hizmetten dolayı tebrik ederim. Yeni emek verimlerini bekleriz.

8 Ocak 1955

HEKİMLİĞİMİZİN YARININI BUGÜNDEN DÜŞÜNMELİYİZ

Bu sütunları takib eden okuyucularım, pek iyi hatırlarlar ki, Türk hekimliğinin istikbali hakkında sıra düştükçe fikirlerimizi apaçık söylemişizdir. Meselâ "zorla hekimlik olmaz" başlıklı yazımızda mecburî hekimlik hizmeti hakkında çıkarılan kanunu tenkid etmiştik. Nitekim aradan kısa bir zaman geçtikten ve hiç bir tatbik sahası bulamadıktan sonra bu kanun yürürlükten kaldırıldı. Kaldırıldı ve tabii çok yerinde bir iş yapıldı. Bugün de Türk hekimliğinin yarını bakımından ehemmiyetli gördüğümüz bir meseleye dokunmak istiyorum.

Önce şunu ifade edeyim ki, memleketin sağlık meselesi bütünü ile ele alınıp geniş bir programa bağlanmak üzeredir. Tecrübeli bir hekim ve politikacı olan Doktor Behçet Uz, buna parmak basmıştır. Muvaffak olmasını candan dileriz. Muhterem selefi Dr. Üstündağ da sağlık sigortası konusunda çalışmalar yaptırıyordu.

Fakat siyasî durumu nedense müsaid olmadı. Görülüyor ki, işin ciddi bir halle varabilmesi için hem bilgi ve ihtiras tarafı kuvvetli tutulmalı, hem de politika cephesi sarsıntısız yürütülebilmelidir. Hükümetimizin bu sefer iki tarafı gözönüne alarak hareket edeceğini ümid etmek, memleket sağlık davasının müspet bir istikamete girmesi yolunda bizi ferah duygulara götürecektir.

Şimdi elimde "Milli sağlık programı ve sağlık bankası hakkında etüdler" adını taşıyan bir broşür var. Önsöz, sayın Vekilin imzasını taşıyor. İmza koyduğu kadar var. Gerçekten bu teşebbüs, onundur. Nitekim ilk sağlık bakanlığı zamanında da bu fikirlerini meclise kadar getirmişti. Politika tarafı iyi beslenmediği için o, Bakanlıktan ayrılınca iş suya düştü. İçinde bir kanun tasarısı da bulunan yeni programın ruhu, memleketimizdeki yabancıların da öğrendiği "mevzuat" baskısından sağlık işlerini kurtararak yeni bir zihniyetle onu çözmeyi amaç tutmaktadır. İngiltere'de realize edilen sağlık devletçiliğini bizde yapmak, gerek adam, gerek para bakımından, gerekse halkımızın böyle bir sisteme gidildiği zaman uğraması düşünülen güçlükler yükünden cesareti kırdığına göre Bakan, halk ve devletin müşterek gayretile meselenin ele alınmasını doğru bularak on yıl içinde belli bir hedefe varmayı esas tutmaktadır.

Memleketin sağlık durumu, nüfus kalabalıklığı bakımından şu mukayeseli levhada özetlenmektedir:

1950 yılında İngiltere'de kilometrekareye 207, Almanya'da 195, İtalya'da 154, Romanya'da 68 kişi düşüyor. Avrupa'daki komşularımızdan Bulgaristan'da 65, Yugoslavya'da 63, Yunanistan'da 61'dir. Biz de ise (27). Yazıyla da yazayım, tertip yanlışı filân olup hatırlarda yanlış kalmasın: (Yirmi yedi)...

Ölüm nisbeti de üstünde düşünülecek bir seviyedir. 1950'de İsrailde 1.000 nüfusta 6.5, Hollanda'da 7.5, Kanada'da 9 olduğu halde 1952'de bizde vilayet merkezlerinde 17.4'dür; ortalama bir hesapla bütün memlekette 1.000 nüfusta 20 olarak gösterilmiştir.

Projeye bu iki konudaki rakamların ifade ettiği gerçek ve üzücü durum esas alınarak köylere kadar giden beş yüz kazada kurulacak sağlık merkezleri ve genişletilen hastaneler koruyucu sıhhat şebekesi ile geniş bi teşkilat hesaplanmaktadır. Bunun için 1 mil-

yar 100.000.000 liralık bir ödeneğe ihtiyaç vardır. Senede 100.000.000 lira... Ve bir banka. On yıl içinde bir defa bugün mevcud olan 23.532 tedavi yatakları 81.754'e; çocuk yuvası dinlenme yurdu gibi müesseselerdeki 80 yatak da 5.780'e çıkarılacaktır.

Biz bu cihetler üzerinde duracak değiliz. Yetkimiz dışındadır. Sütunumuzun konusu eğitim ve maarif olduğuna göre ancak bu noktadan endişelerimizi ve dilekmerimizi söyleyeceğiz. Milli sağlık proğramı denildiğine göre bu projede bu işleri görecek hekim, hastabakıcı, sağlık memuru, ebe gibi personelin alacağı durum tafsilatlı olarak bize izaha muhtaç göründü. İzmir'de FKB'siz bir tıp fakültesi daha açılacağını duyuyoruz. Bu haber doğru ise yerindedir ve kurulması pekâla mümkündür. Daha alttaki öğretim kurumlarının genişletileceği ve yenilerinin açılacağı da söyleniyor. Fakat bütün bunlarla on yıllık programca tahmini verimleri rakam halinde zikredilmeli idi. Her işte olduğu gibi bu büyük teşkilatın ruhu para kadar hiç değilse o kadar "adam" da toplanmaktadır.

Eski mecburi hizmet yerine sağlık bankasına borçlandırılacak talebe okutulacaktır. Şüphesiz bu iyi bir tedbirdir. Fakat mecburi hizmet rejiminin pek de müsbet olmayan neticesini bu borçlanma menfilikten acaba ne nisbette kurtaracaktır? Yuvarlak hesap, 7.000 Türk hekiminden 3.500'ünü İstanbul'da tutan sebeb, ne gibi çarelerle memleketteki bu gayritabii toplanmayı çözebilecektir. Altı yıllık uzun ve güç bir öğretim, arkasından bir buçuk senelik bir askerlik; nihayet 28, 29 yaşında işi biten, ihtisas yapmak isterse buna şöyle böyle üç yıl daha çalışma zamanı eklemeğe mecbur olan genç doktor, peynir ekmekle geçirmeğe tahammül ettiği bu yetişme devresinden ve hakiki manası ile ihtiyarladıktan sonra bugünün hayat şartlarına göre artık manası kalmamış bir ücret karşılığında düşünülen bu vazifelerin hangisini çekici görüp onu kabul edecektir.

Bugün için hayatını kazanmış bazı meslekdaşların kalemleri ucuna gelen ağır suçlarla kolayca itham ettikleri bir kısım hekimlerimizin Amerika'ya gidişlerini realist bir gözle ve insaflı bir düşünüşle görmek, bu güzel projeyi yapanlar için de tavsiyeye layık bir hakikatin ifadesidir, sanırım 31, 32 yaş ne demektir? Bir ömrün

yarısı!... Pek çokları tıp tahsiline nispetle daha pek kolay yetişip bundan da kolay para kazanırken hasta iniltileri ve kanlar içerisinde ekmeğini elde edenlerin işin maddi ve hayati taraflarını düşünmelerinden daha tabii ne olabilir? İşi milli duygu kadar hayat zarureti bakımından da mütalea etmek doğru olmaz mı?

Mahdud ve mümtaz sekiz on doktorun göze batan servetini ele alıp koskoca bir mesleğin alt tabakasındaki mensuplarının 150, 200 liraya, istenilen yerde ve istendiği şekilde çalıştıracaklarına inanmak fazla saflık değil midir? Esasen o zengin doktorlarımız da yalnız muayene veya ameliyat ücretleri ile servet yapmamışlardır. Servetlerinin çekirdeği o olsa bile asıl büyük artış hekimlik sahası dışında hususi ve meslek dışı istidadlarını kullanarak tahakkuk etmiştir. Bütün bu meseleleri bizden iyi bilen ve türlü vesilelerle temas ettiğim gene doktorları dinlerken edindiğim kanaat, davanın bu cephesine hükümetimizin bir an önce elkoymasını zaruri kılacak mahiyettedir. Demokrat Parti iktidara geldikten sonra şehirde, kasabada ve köyde beliren ve gelişen iktisadi durum, kazanma miyarına vurulacak kamu hizmetleri için vücuduna muhtaç olduğumuz münevverleri yaşatma meselelerini sosyal ve medeni davamız halinde ortaya çıkarmıştır. Öyle sanırım ki birkaç sene daha geçsin, hukuk fakültesi mezununu bakkallar, fen fakültesinden çıkmış manifaturacılar ve emsali tahsili yapmış şöförlerimiz şimdikinden çok daha artacaktır. İşin bu tarafında bir zararımız olmayabilir. Fakat onların bıraktığı boşluklar, amme hizmetlerimizi şiddetle sarsacaktır. Onun zararı gene büyük halk kütlesine intikal edecektir.

Türk hekimi, hastabakıcısı, ebesi ve sağlık memuru; Türk hayatının ilk koruyucularıdır. Rahat hayat, normal geçim olmadan bunları işte tutmak ve işe çekmek zor olacaktır. Yalnız hekim değil esefle öğreniyoruz ki, yüzden fazla hakim de işten ayrılmış. Sonuncu hadisenin belki de manevi sebepleri vardır. Fakat maddi sebepleri olduğundan da şüphe edilmemelidir. Aynı hali diğer sahalarca göremiyeceğimizi kim temin eder? Meseleyi fazla dallandırmadan yalnız konumuza dönüp yarın ki hekim ihtiyacımız etrafiile her bakımdan ve bugünden düşünmeğe şiddetle muhtaç olduğumuzu söyleyerek bu bahsi bitirelim.

15 Ocak 1955

NEDEN BİR MAARİF SİSTEMİMİZ OLAMIYOR

Bütçe Komisyonunda oradan yankılanarak matbuatta gene "maarifte sistem" meselesi ortaya çıktı. Senelerden beri söylene söylene ağızlarda çam sakızına dönen bu kavramın kendi üstünde kimse durmamaktadır. "Maarifte sistem"den murat nedir? Herşeyden önce bunun üstünde zihin yormak, bu tabirde anlaşmak ve dercengievvel ilkağızda onu iyice anlamak lâzımdır. Halbuki bu kadar mühim bir meselede yol göstermesi beklenen yetkili insanlar eski ve yeni pedagoji profesörleri, terbiye ile uğraşanlar, pek böyle konulara iltifat etmiyorlar. Meselâ 40 sene önce "Talim ve Terbiye"de inkılâp yapan hocamız, terbiyecimiz İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Kuran-ı Kerim tercümesi ile meşguldü. Gençler de aktif metodla uğraşmaktadır. Her ikisi de güzel; Fakat böyle müphem kalmış umumi maarif meseleleri üstünde fikirlerin söylenilmesine, terbiyeli terbiye tartışmalarına ihtiyaç nekadar kesindir. Buna benzer bazı konular meslek dergilerinde ele alınıyor. Ama bunlardan büyük okuyucu kitleleri haberdar olamıyorlar. Bazı yazılarda da bir takım ithamlar yahut indi kişisel kanaatler hakim olduğu için zayıf kalan fikir tarafları aranan faydayı sağlamamaya sebep oluyor.

Fikri olup ta "yazmağa yer bulamıyoruz" diyen meslekdaşlarımıza bu imkân daima açıktır. Naçiz meslekdaşları olan bu eski öğretmen, onlara sütunlarını memnuniyetle hazır tutmaktadır. Yazılarını "Eski öğretmen. Mithat Paşa Caddesi No. 10 Ankara" adresine lütfedip göndersinler. Bunun gibi bazı meseleleri burada ileri sürdüğümüz olmadı değil. Kıdem, maaş, tayin nevinden olanlar hakkında yazılar ve fikirler geldi. Bunlar faydasızdır demek istemiyorum. Fakat umumi ve toplayıcı meslek davaları da aynı ilgiyi uyandırmamalı mıdır?

Gelecek fikirleri beklerken mücerret olarak bir kaç mütalaayı açıklamak istiyorum. Birinci meseleyi şu soruda formüllemek mümkündür.

Bir memleketin maarifinde sistem nasıl doğar?

Bu soruyu ele alınca, bir memleket dediğimiz yerde halk tabakalarından en yüksek fikir ve devlet adamlarına kadar mevcut terbiye kıymetleri gözümüzün önüne gelmelidir. Çünkü herhangi bir insan topluluğunun içinde, tıpkı bir kumaşın tersi gibi terbiye

kıymetlerine varlığı dokunmıyan tek olay yoktur. Meselâ ekonomik olaylar, harp içinde ve sonrasında İngiltere'de tatbik edilen ölçülü gıda rejimi asırlardan beri devam eden ciddi İngiliz terbiyesinin fert-cemiyet anlayışına dayandırılmasa idi her tarafından falso verir ve muvaffak olmazdı. Krallarından en mahdut gelirli vatandaşına kadar bütün Britanya halkı, hükûmeti fazla kontrol külfetine sokmadan aldıkları tavsiyelere riayet etmişlerdir. İşte bir tarafı ekonomik, diğer tarafı eğitim esaslarına dayanan bir olay.

Gene aynı hal içinde sonu gelmiyeceğini bilen bir çok Alman, ölümleri pahasına da olsa kendilerine verilmiş harp hizmetlerini, hattâ faydasına inanmadıkları halde yerine getirmişlerdir. Bir sosyal olay.. Bu kumaşın tersinde de Almanların asırlardan beri aldıkları emre itaat şeklinde özetliyebileceğimiz terbiye... Verdiğimiz İngiliz, Alman misallerinde görüldüğü veçhile bu iki ayrı olayın müşterek tarafı konuları başka başka olan terbiye tarafında görülmektedir. Bu terbiye millidir yani millet bütününün asırlar içinde benimsedikleri kıymetlerdir.

İşte bir milletin bütün tabakalarına yaygın olan bu kıymetleri yetişkin nesillerin yetişecek nesillere vermelerinde "terbiye" en üstün tesiri yapmaktadır. Onları evde ve okulda gerçekleştirmek için alınan tedbirlerin bütününe o memleketin "terbiye sistemi", bu terbiye sisteminin teşkilâtlanmış haline de "maarif sistemi" derler.

Şu halde bir memleketin halkındaki istidat ve kıymetlere dayanmayan bir maarif sistemi tutar mı? Devamlı bir hayata erebilir mi?

İşte ikinci mütalaanın mantıkî olarak bizi getirdiği nokta. Bu sorunun cevabını verirken kendiliğinden "millî terbiye" meselesi meydana çıkar. Çünkü halkta yaşıyan kıymetler ve istidatlar gözönüne alınmadan belirtilmesi veya yontulması lâzım cihetler dikkatle tesbit edilmeden başka memleketlerden el yordamı ile alınacak metodları uluorta tatbike kalkmak her zaman neticesiz olmağa mahkumdur.

Prens Sabahattin'in "ferdî" "tecemmuî" diye yaptığı cemiyet bölümüne dayanıp "tecemmüi" "cemiyetleri ferdi" kılmak hususundaki tavsiyeleri ve o tavsiyelere esas alınan Avrupalı fikir ve terbiye adamlarının tecrübeleri bu noktayı ihmal ettiklerinden dolayı umulan başarıyı vermemiştir.

İşte, "neden bir maarif sistemimiz olamıyor?" sorusuna bu cihetler gözden uzak tutulmıyarak cevap vermede fayda mülâhaza ettik.. Bunlar da nihayet bir kafanın düşündükleridir. Milletimizin ana meselelerinden biri olan bu konuyu ancak kafa kafaya verdiğimiz takdirde hiç değilse nazari olarak bir yere bağlamış olabiliriz.

İstanbul Lisesi 70'ini Bitirirken

Ankara'da, İstanbul'da –bilmiyoruz, belki de diğer şehirlerimizde– İstanbul Lisesi Mezunlar Cemiyeti üyeleri feyiz aldıkları ocağın kuruluş yıldönümünü bir sofra etrafında toplanarak kutladılar. Demek istediler ki, beraberce yediğimiz bu nimetlere orada kazandığımız bilgi ve terbiye sayesinde nail olduk. Bu kadir bilir evlâtlarımızı biz de candan kutlarız. İçinde yetiştikleri irfan yuvasını, palazlanıp açık havalarda kuvvetli uçuşlar yaparken de hatırlamaları onların yetişmesinde emeği olan bu emekli hocalarını da sevindirdi. Hepsi her zaman bahtiyar olsun ve yurtlarını da bahtiyar etsinler.

İstanbul Erkek Lisesi bir hususi teşebbüsün devlet tarafından idareye alındığına güzel bir misaldir. Buna ait tarihi malumatı "Türkiye'de Orta Öğretim" isimli, bu konuda ilk ve son yazılmış kitaptan naklediyorum:

"İstanbul Erkek Lisesi Şemsülmaarif adı ile açılan meşhur hususi mektepten başlar. Bu mektep 1884 tarihinde Vefa'da Bozdoğan kemerinde Selânikli Abdi Kâmil Bey ile bahriye yüzbaşılığından istifa eden Nadir Bey tarafından açılmıştır. Bir sene sonra ortaklar arasında çıkan ihtilâf yüzünden Nadir Bey ayrılır. Meşihat dairesi bitişiğindeki konakta (Nümuneî Terâkkiyi açar. 1885). Maarif tarihimizde bu mektep yetiştirdiği kıymetli talebeleri ile hürmete layık bir mevki kazanmıştır. 1896'da Maarif Nezareti tarafından satın alınmış, müdür ve müessis Nadir Bey (Aşiret mektebi) müdürlüğüne, ders nazırı Hüseyin Bey menkûp olarak Şam Maarif Müdürlüğü'ne tayin edildiği için müdürlüğe kısa fasılalarla Hacı Kenan, Numan ve Memduh Beyler getirilmiştir."

İstanbul Liseliler okullarının yatılı olmasını yıllardan beri özlerler. Kendisi de oradan yetişmiş olan Bakanımız Celâl Yardımcı bu arzuyu yerine getirme imkânını bulursa bu arzuya katılıp yapamıyan seleflerini de memnun etmiş olur.

Var Olun Ormancılar

Ormanlarımız cayır cayır yanıp yüreklerimizi ateşlerken Türk Ormancılığının piri rahmetli Ali Rıza Bey'i hatırlayıp ona bir heykel dikmeniz o yanan yüreklerimize su serpti. Bahçeköy'de yirminiz hoca, doksanınız öğrenci, Fakültemizin ve ormancılığımızın kurucusu nur yüzlü, pek gözlü temiz yürekli, devrin padişahına çıkıp milli servet kaynaklardan birini kurtaracak kadar orman âşığı büyük adamı anmakla onun sizlere verdiği dersler kadar kıymetlisini sizler de sizlerden sonraki geleceklere verdiniz.

Var olun!

Talebe Cemiyeti Başkanınızın sözlerini ben de buraya alayım da onun aziz ruhu bir kere de bu sütûnları yazan Türk Maarifi hizmetkârının minnetlerini, sevgilerini duysun:

"– O her sabah elâ gözleri değirmi çevresindeki zarif sakalı ve kendisine has duruşu ile tabiatın canlı unsuru ormanla, onun lisanından, onun ruhundan anlıyan öğrencileri ile bir kül halinde bu bahçede kalacak; ebediyete kadar Belgrat Ormanlarının temiz havasını teneffüs edecek bizlere ve bizden sonrakilere iman ve cesaret verecektir."

İşte siz bunun için büstünü diktiniz. Onu andınız. Sizi de yetiştirdikleriniz sizler gibi hatırlayacaklar. Genç ormancılar inanınız ki, hatırlamasını bilenler hiçbir zaman unutulmazlar.

22 Ocak 1955

MAARİF SİSTEMİNE DAİR GELEN İLK CEVAB

Geçen haftaki yazımızda ortaya attığımız mühim meseleye dair ilk cevabı, İstanbul Üniversitesi Biyoloji Enstitüsü'nde Doç. Dr. Yusuf Vardar'dan aldım. Bu canlı yazının birinci kısmına anket sonunda açıklıyacağım mütalealar karşılık olacağı için şimdilik bu ciheti açıklamadan geçmemi mazur görsünler. Meselenin teferruatını ilgilendiren hususları da yazmak zahmetinde bulunurlarsa ben de, okuyucularım da faydalanmış oluruz.

Ankete cevab olan kısımları buraya alıyorum:

"Kanaatimce Marifimizin devam edegelen malûm ve mahud istikrarsızlığının en mühim saiki, Maarifte sistemin yazınızda teba-

rüz ettirdiğiniz şahıslardan beklenmesindedir. Zira, bu meşhur terbiyeciler, kanaatimce sadece çeşitli memleketlerde moda olmuş, fakat memleketimiz bünyesi bakımından neticelerinin ne olabileceği düşünülmemiş, bazı metod ve sistemleri vazederek ve hattâ bazan bizzat tatbik ederek daha geniş bir sistemsizliğin doğmuş olmasına âmil olmuş insanlardır. İlk defadır ki, gazete sütunlarında kafa kafaya vermenin zaruretini açık bir lisanla sizden okudum. Fakat merak etmeyiniz, o yetkili şahıslar kafa kafaya vermek tenezzülünde zor bulunurlar.

Yazınızda temas etmiş olduğunuz aktif metod, işte böyle yetkili şahısların memleketimiz bünyesini düşünmeksizin verdikleri ve yürürlüğe sokuverdikleri bir sistemdir ki, faydasını bilemiyorum; yalnız aktif metodun öğretmeni, inaktif yaptığını görüyorum.

Bence öğretmenin inaktif olması ise fikir hayatınızın ölüme doğru gitmesi demektir. Maarifte sistem bence bizde mevcud sistemsizliği ortadan kaldıracak standard, şahıslarüstü, memleket bünyesine en uygun terbiyevi ve öğretici tedbirlerdir. Bugüne kadar bu nevi tedbirler Maarifimizde esas olamadıkları için yazınızda misal olarak zikredilen Alman ve İngiliz terbiyesini temsil eden tipler yerine, bizde, vazifesini yapan bir memuru vazifesinden alabilecek düşünüşte ferdlerin (hattâ teşriî masuniyete hak kazanmış mevkilere kadar ulaşmış) meydana çıkmasına sebeb olmuştur. Bu gidişle belki bizim daha çok sayıda okumuş, liseyi bitirmiş insanlarımız olabilecektir. Fakat bunlar milli terbiyemizin icab ettirdiği medeni vatandaş olmaktan ziyade diplomalı baş belâları vasfında olacaklardır.

Maarif, geleceğimizi hazırlayan bir müessesedir. Onun istikrarsızlığı, geleceğimizin ve bekamızın baltalanması demektir ki, milletlerin hayatında bu çok acı bir neticedir.

İstikrarsızlıklara misal olarak hatırımıza gelenleri şöylece sıralıyabiliriz:

1 – Ders programlarının durumu ve mahiyeti,

2 – Öğretmenin vazifesi, salâhiyeti ve kendisinden beklenilen görevlerin esası,

3 – 11 ve 12 yıl meselesi,

4 – İmtihanların verimsiz, insicamsız durumu, not takdir sisteminin aksaklıkları,

5 – Şûranın acaipliği,

6 – Teftiş mekanizmasının usulen yapılması ve öğretmende vazife şuurunun aranması, sadece formalitede kalınması,

7 – Talim terbiyenin perişanlığı, terimler meselesinin karışıklığı,

8 – Öğretmen mefhumunun acaibliği (Bir taraftan eğitim mezunlarını liselere hoca yaparken, öte yandan fakülte mezunlarının kursa tâbi tutularak ilkokul hocası yapılması gibi.)

Gene bildiğiniz gibi, bizim öğretmen ordumuzda her meslek erbabından insan vardır. Bu heterojen kütlede istikrarlı bir Maarif sistemi nasıl doğar? İşte bu ve buna benzer namütenahi konular ve meseleler esaslı kaidelere bağlanmadıkça ve bu kaideleri yürütecek şahıslarüstü bir teşekkül kurulamadıkça bizde "Maarif sistemi" teessüs edemiyecek demektir. Bu ise, hiç olmazsa elli sene sonra bizim bir bakan kapasitesinde ferdleri bulamamamız demektir ki, hakikaten acı bir netice olur."

Bundan sonra sayın Doçent, bu meselelere bütün memleket aydınlarının, ilgi göstermesi lüzumunu ileri sürüyor ve bu dilekle cevabını bitiriyor.

Hemşerimiz Prof. A. Gabriel

Collége de France'ın bu ünlü profesörü, sanat ve güzellik dostu, insanlık âşığı, doğru görüşlü ve doğru sözlü Bay Gabriel, artık bizim hemşehrimizdir. Otuz yıldan beri Türk vatanının üstünde ve dışında Türk elinden Türk zekâ ve dehasından çıkmış eserleri dikkatle arayan ve onlarda Türk ruhunun yaratıcı ve original tarafını bulup ortaya koyan bu büyük bilgin, yalnız İstanbulumuzun değil, güzelliklerini derin hayranlıkla meydana çıkardığı diğer şehirlerimizin de fahri hemşehrisidir.

Kendisini ve eserlerini tanıyan her Türk'ün yüreğinde gizli kalmış sevgiyi böyle bir vesile ile gerçekleştiren vatandaşlarımıza şükranımız derindir. Loti'leri, Farrere'leri unutmadık. Birbirimize karşılıklı silâh çektiğimiz zamanlarda bile onların necib ruhlarının lehimizdeki feryadları hâlâ vicdanlarımızda çınlıyor. Türkler, kendilerini anlayarak sevenleri her zaman sevmişlerdir. Prof. Gabriel bu cins sevgililerimizden biridir. Çünkü bizi en realist bir gözle, en derin yerimizden görmüş, gördüklerini bütün dünyaya yaymış ve

bizi bu anlayışla sevmiştir. Türk mimarlarının gökleri delerek diktiği minarelerimizi şamdan mumuna benzetmiş, vatandaşlarına Gabriel'dir ki, o minarelerin Allaha uzanmış birer iman işareti olduğunu öğretmiştir. Aziz hemşerimiz daha pek çok seneler sağlıkla ömür sürsün ve bu hakikatleri vatandaşlarına ve dünyaya yeni yeni eserleriyle öğretmeye devam etsin!

Ankara'da Fikir ve Sanat

İki yıldan beri çalışan bir gençlik topluluğu: Fikir Kulübü, uyanık bir kısım aydınlarımızın idare ettiği bu cemiyette geçen hafta "muhtelit tedrisat", eski dille (!) "karma öğretim" üzerine konuşuldu. Mesele, her bakımdan; bizde doğuşu, oluşu, hattâ bazı öğretim müesseselerinde ölüşü; fizyolojik; biyolojik cepheleri, din, terbiye ve ahlâk yönlerinden alınışı pek etraflı açıklandı. Pazar olmasına rağmen pek çok genç, dinlemeye gelmişti. Gençler, bu konuşmaları basacak olursa uyuyup kalmış mühim sosyal bir davamıza yeniden, hamle kazandırmış olurlar.

İkinci hareket Sanatsevenler Kulübü'nün açılmasıdır. Bazı hükûmet adamlarımızın da yardımını kazanmış olan bu güzel teşebbüsü, güzellik sevenlere müjdelemekten zevk duyuyorum. Açılışta güzel sözler, güzel sesler dinledik; güzel renkler gördük. Halkevlerinden de mahrum olup kahve köşelerinde tütün ve tömbeki dumanlarını koklayan gençler, böyle temiz ve terbiye edici, eğlendirerek yükseltici yerlere ve çevrelere ne kadar muhtaçdır. Kulübü himayesine alan devlet adamlarımızın gençleri fikir hürriyeti ve duygu serbestliği bakımından da korumalarını dileyeceğim. Bu yerinde teşebbüs, devamlı ve başarılı olsun!.

29 Ocak 1955

OKUL KİTAPLARINDA FİYAT İSTİKRARI

Önüne gelen "efendim, altın 75. Zam!." nakaratını tutturup gidiyor. Kahveciler, sütçüler, işçiler, hep hep bu dilekte. Kamu hayatından sorumlu olan Devlet ve diğer makamlar, bu esnaf arasında görülmemeli. Demek istiyorum ki, devlet ve halk hizmetinde olan müesseseler zamma gitmemeli. Çünkü bu merciler elinde yapılmış % 5 zam, dışarıya % 50 nisbetinde aksediyor. Hele 27 kuruştan 44'e çıkan İstanbul suyu zammı gibi yüksek ve tapadan inmeleri, en makul sebeblerin açıklanmasına rağmen, halkın beyni

bâlâsına inmiş yumruk tesiri yapıyor. Bundan dikkatle çekinmeli. Ekonomik hayatın her cephesini kavrayamıyan ve her cephesine, bilhassa mahdud gelirli vatandaşlara (onların gelir kaynaklarını da içine almak üzere) aksettirme mümkün olamıyan zamlardan sakınmak, icabında devletçe fedakârlığa dahi gitmek bize zaruri görünmektedir.

Bu açıdan okul kitaplarını ve onların fiyatlarını, mühim bir kültür ve terbiye meselesi olarak, kısaca ele almak istiyorum. Bugün için (başta müellifler aleyhine olmak üzere) okul kitapları, Türkiye'de en ucuz maldır. Alıcıların bu hususta en ufak bir şikâyete hakları yoktur. 6-7 formalık bir kitap 50-60 kuruştur. Bundan aşağısı can sağlığı değil midir?

Bu kitapların bir kısmını doğrudan doğruya Devlet basıp satmaktadır. İlkokullara mahsus okuma kitapları gibi... Diğerlerini de hususî teşebbüsler (kitapçılar ve bizzat müellifler) bastırmakta, fakat bunların fiyatlarını da gene Devlet, tesbit ve tayin etmektedir.

Şu halde dizginler, Devletin elinde demektir. Yukarıda söylediğimiz esas kaidenin tersine olarak bu konuda da ilk zamları gene Devlet yapmıştır. Şöyle ki:

1) Maarif Bakanlığı, kitap tevzi ve satış iskontosunu % 25'ten % 30'a çıkarmıştır.

2) İzmit Kâğıt Fabrikası, kâğıdın tonunu 750 liradan 850 liraya yükseltmiştir.

Her iki zam da makul olabilir. Maliyet hesaplarına vurursanız doğrudur. Ama zamanında ve yerinde bir zam demektir. Bakınız, niçin:

Kitapçılar, pek tabiî, bu zamlara dayanarak kitap fiatına da zam isteyeceklerdir. Hele elinde satılmamış kitabı olanlar bunu şiddetle isteyeceklerdir. Çünkü onlar iskonto haddini ne kadar yükseltirlerse o derece satış imkânı elde edeceklerdir. İşini yoluna koymuş, iyi kitap basıp satmaya muvaffak olmuş bulunanları buna taraftar olmayacaklardır. Onlar için fiat istikrarı, kâfidir. Fiat düzeltilmesinde, bilhassa baskısı az, kârı kıt olan lise kitaplarını gözönünde tutmak lüzumu hatırdan çıkarılmamalıdır.

Halbuki, Devlet kitapları mütedavil sermayesi üç milyon liraya yakın bir fonla çalışır. Son Meclis müzakerelerinde 700.000 lira tahsisat alındığı suretinde gazetelere yanlış akseden kanunla Mütedavil Sermaye, daha geniş kredi imkânı sağlamıştır. Yani Devlet Kitapları Mütedavil Sermayesine 700.000 ilâve edilmiş değil, bu miktar kredi açılmasına bu kanun ile yetki verilmiştir. İş yapma hacmi böylece büyümüş olan bu müessese; iskontosuna % 5 zam yapmazsa kaybı mühimsenecek bir miktar olmıyacaktır.

Kâğıt fiatına gelince, devlet yapacağı zamının yaratacağı yankıyı hesaplayarak okul kitapları için bir miktar fedakârlığı sineye çekmeli idi. Kâğıdın tonuna yüz lira bindirmekle sanki ne kazanacaktır? Bedava kitap dağıtmayı bile düşünen, hattâ ilköğretimi teşvik için, yaptığı yeni kanun tasarısında kız öğrencilere çeyiz parası vermeyi dahi göze alan Devlet, nasıl olur da gene kendi elinde bulunan bir müessesenin çıkardığı ana malzeme kâğıda zam yapılmasına müsaade eder? Bir tarafı sıkıp öbür tarafı gevşetmek akıl kârı mıdır?

Uzatmıyalım; mesele mühimdir. Sayın Bakanımız, şahsen bu işle meşgul olmalıdır. Zaman çabuk geçer, dört, beş ay sonra yeni ders yılı gelir, çatar. Her taraftan feryad başlar. O vakit çare bulmak için çırpınmanın bir faydası olmaz.

Olgunlukla Üniversite Sınavlarının Çatışması

Kredi üstüne kurulmuş, borca öğretim meselesi hakkında bu sütunlarda yazdıklarımızın mürekkebi kurumadan doğan yeni bir güçlük;

İstanbul'da olgunluktan takıntısı olan ve üniversiteye kabul edilmiş bulunan 1.000 öğrenci, haziran sınavlarına kabul edilemiyormuş!

Malûm, bundan üç ay kadar önce üniversitelerarası Kurul, olgunlukta tek dersten kalmış lise mezunlarını fakültelere kabule karar vermişti. Bu tek dersin imtihanını verenler, ancak üniversite imtihanlarına girebilecekler.

Peki, diyeceksiniz, bunda ne var? Olgunluktaki takıntılı dersten imtihana girsinler, muvaffak olunca da üniversite sınavlarını versinler. İyi ama, buna imkân yok. Çünkü üniversite sınavları haziranda olgunluklar temmuzda!. Temmuz ayı hazirandan önce

gelseydi mesele yoktu. Ne yazık ki, haziran, temmuzdan evvel gelmektedir!.

Bu hale bakıp Üniversitelerarası Kurul'un bu meseleyi ne kadar etraflı tetkik ettiğini, ne kadar kuvvetli bir şuurla verdiğini anlayabilirsiniz. Türkiye'de öğretimi "bir sınıf geçme" rejiminden çıkarıp bir şey öğrenme ve yetişme haline kim getirecek, diye düşünmekten kendinizi alabiliyor musunuz? Bekleyiniz, bekleyiniz: Hızır Aleyhisselâm elbette maarifimize de bir gün gelecek!..

Sistem Anketine Devam

Bu konuda Kabataş Lisesi edebiyat öğretmeni meslekdaşımız Sırrı Dadaş Bilge şöyle düşünmektedir:

"Bu gün bizim maarifimizde ve onunla birlikte içtimai bünyemizde bir sarsıntı görülmektedir. Ortaçağ sisteminden çıkarak, Batı medeniyeti çevresine girmeğe başladığımız tanzimattan beri hep bu konuda bocalamaktayız. Her şeye rağmen çok kere bize kendisini hatırlatan ve aratan eski terbiye sistemimizin en başta gelen özelliği zannediyorum ki onun samimiyetinde idi. O zamanın ilim ve fikir adamları her şeyden evvel, yazdıklarına inanıyorlardı. Böylece ciddi ve samimî bir gayretle ortaya konulan eserler de Millî karakterle dinî esasların çok ustalıkla birbiriyle kaynaştırılmış olduğu görülmektedir. Bu çeşit dinî ve ahlâki propaganda eserlerinin hâlâ halk yığınları üzerindeki tesirini görmemezlik edemeyiz.

Şu halde: Bu günün Maarif Sistemi üzerinde düşünürken dünümüze bakmamız, o günün halk terbiyesini sağlayan sebep ve vasıtaların neler olduğunu incelememiz, günümüzün ihtiyacına göre onların yerine neleri koyacağımızı düşünmemiz gerekmektedir.

Dünün ahlâk terbiyesini; örfler, âdetler, inançlar bunları propaganda eden her çeşit eserler (mesneviler, hikâyeler, masallar, fıkralar, ata sözleri, oyunlar) esnaf loncaları (tekyeleri) ve şairleri yapıyordu. Bu gün bunların yerini; sinema, tiyatro, spor ve her çeşit neşriyat almış bulunmaktadır. O halde bunların ciddî bir murakabe altına alınması teşkilatlandırılması günün menfaat ve geçici zevklerine göre değil, gerçek gayesine uygun bir hale getirilmesi her çeşit tesirlerden ve endişelerden uzak bulunması, erbabının eline bırakılması lâzım gelmektedir.

Okul terbiyesinin halk terbiyesini tamamlayıcı ve onu genel bir karakter haline getirici mahiyette olması icab etmektedir. Bu gü-

nün çocuğu yarının adamı olduğuna göre değişmez ahlâkî prensiplerini okuldan almalıdır.

Bu gün okullarımızda talebe arasında kopya yapmak bir gelenek halini almıştır. Kopya etmiyen talebe beceriksiz kopyaya yardım etmiyen arkadaş hodgam ve hain tanınmaktadır.

Halbuki kopyasının en büyük bir ahlâksızlık telâkki edilmesi ve hattâ neticesi yalnız şahsî kalan ve büyük bir namussuzluk telâkki edilen ruhi hallerden daha fazla, hiç olmazsa onun kadar sakınılması ve kaçınılması gereken bir hal olduğunun çocuklara telkini düşünülmelidir. Okulda kopyacılık zihniyeti bize göre, iktisad, ticaret ve toplumsal hayatımızda görülen her çeşit hile ve dalaverenin kaynağıdır.

Halbuki bugün okullarımızda muayyen ve belli bir ahlâk terbiyesi olduğunu iddia edemeyiz. O kadar ki bu yolda tam bir işbirliği sağlamış bir lise tâlim ve idare heyetlerinin mevcut olduğunu sanmıyorum. Aynı müfredat programına, aynı yönetmelik ve tüzüklere göre idare edilen ve hattâ tebliğler dergisi ile günü gününe yapılan tebliğ ve tavsiyelere rağmen bir iş ve anlayış birliği sağlanmamıştır. Her öğretmenin kendine göre bir ahlâk terbiyesi anlayışı vardır ve yahut bu konu ile ilgili değildir.

Yalnız şimdilik bir yönden ele aldığımız bu konunun dahi çeşitli ve mûdil sebebleri vardır. Müfredât, imtihan ve disiplin yönetmeliklerinin eksikliği ve yetersizliği sınıflarındaki öğrenci sayısı; meslek şuuru, gibi hususlar başta gelmektedir. Eğer istenirse diğer mektuplarımızda bu yoldaki düşüncelerimiz açıklanacaktır."

Meslekdaşımızın cevabı burada bitiyor. İşaret ettiği diğer konular hakkındaki fikirlerini de yazarsa onları da memnunlukla sütunlarımıza alırız.

6 Şubat 1955

EGE BÖLGESİ'NDE AÇILACAK YENİ ÜNİVERSİTE HAKKINDA

Ege Bölgesi'nde bir üniversite açılması hakkındaki kanun teklifi, B. M. Meclisi'nde, Maarif Komisyonunda Hemen klâsik itiraz ortaya çıkıyor:

– Bugün mevcud üniversitelerimizde tam gelişme olmadan yenisini açmıyalım!...

Bir defa şu "tam ve kâmil inkişaf" nasıl bir şeydir? Onu bir düşünsek!.. Her müessesemiz gibi üniversitelerimiz de ihtimama, şimdikinden daha çok çalışmaya muhtaçdır. Bunda şüphe yok. Fakat "tam ve kâmil inkişaf" şartını korsak ne kadar zaman beklememiz gerektiğini kim söyliyebilir? Bu müddet, on sene midir, kırk sene midir, yüz sene midir? Bu belirsiz zamanı ele alıp hiç bir şey yapmıyacak mıyız?

Ankara Üniversitesi kurulurken de aynı sözler söylenmiş, aynı itirazlar ileri sürülmüştü. Hele Tıp Fakültesi kurulurken bu duyguda olan rahmetli Dr. Neşet Ömer:

– Gecekondu tıbbiyesi!..

Diyor ve arkasından zeki gözlerle muhatabına bakıp gülüyordu. Zaman, merhumun yanıldığını ispat etti. Onu kuranların memlekete bir "gündüzkondu tıbbiyesi"ni kazandırdıklarını artık herkes kabul ediyor. Hattâ bazı konularda Ankara Tıb Fakültesi, yaşı yüzü geçmiş İstanbul Tıbbiyesinden hiç de aşağı değil. Hele İstanbul'a sarfedilen inşa ve tesis masrafları gözönüne getirilirse elde edilmiş randıman, bu bakımdan fakrı-hal meydanda Ankara'ya epey puan kazandırır.

İzmir'de Yüksek İktisad ve Ticaret Okulu açılırken aynı tenkidleri dinlemiştik. O zaman ulül'azim bir baş olmasaydı bu müessese zor kurulurdu. Bununla Türkiye, (yalnız Ege ve İzmir değil) yerinde ve zamanında kıymetli bir yüksek öğretim kurumu kazanmış değil midir?

İyi ellerle idare edilen İstanbul'daki kardeşi ve eşi, iyi ellerde olmasına rağmen, eksiksiz, kusursuz bir müessese sayılabilir mi? Eğer onun noksanları tamamlansın diye beklenilseydi sittin sene bir yenisi açılamazdı.

Bir zamanlar Maarifin programı İkinci Dünya Harbi'nin binbir güçlüğüne bakmadan, memleketin muhtelif bölgelerine birer yüksek öğretim müessesesi yapmaktı. Ne yazık ki, kendisini inkâr etmeğe başlıyan o devir iktidarı, 1947'den itibaren yüksek köy enstitüsünü, yüksek öğretmen okulunu kapattı. Sonra da Balıkesir orta öğretmen okulu (derecesi yüksekti) hiç bir endişe duymadan kapatıldı. Erzurum'da açılması için hazırlıkları yapılan bir benzerinin açılmasından vaçgeçildi. Bunun karşılığı olarak, kısa za-

manda noksanı meydana çıkan ve on iki ilmi birden okutacak ortaokul hocaları yetiştirmek üzere eğitim enstitüleri açıldı. Açan Bakan zamanında "ben böyle inanıyorum!" diye Talim ve Terbiye Başkanımız, imanını o Bakanla beraber değiştirdi. On iki ilim, yarı yarıya bölündü. Şimdi bu ders yılında Balıkesir'deki Necatibey Eğitim Enstitüsü'nün açıldığını sevinerek öğreniyoruz. Görülüyor ki, hatalar bir gün tashih ediliyor. Ediliyor ama sorumlu meslekdaşların günlük politika cereyanlarına uyan siyasî şahsiyetlere yüzde yüz uymıyacak şahsiyette olamamaları yüzünden seneler kaybediyoruz ve çabuk gelişme imkânlarını durmadan kaçırıyoruz.

(Balıkesir'e aid havadisi okuduğumuz İlk Öğretim dergisinde bazı tarih rakamları yanlış dizilmiştir. Yüz sene sonra bu yazıları okuyacakları hataya düşürmemek için daha dikkatli olmak gerekmez mi?)

Ege Bölgesi'nde açılacak üniversitenin ilk olarak tıb ve ziraat fakültelerinden başlanması teklifi de yerindedir. Hattâ Yüksek Ticaret ve İktisat okulunun mahiyeti bozulmamak şartile bu üniversite içine alınması ve pratik tarafını kaybetmiyerek bir fakülte haline getirilmesi de düşünülebilir. İşi koyu ilme dökmek tehlikesi bertaraf edilirse bu düşünce, faydalı neticeler verebilir.

Anlaşılıyor ki, bu güzel kanun teklifi Encümende olduğu gibi, Meclis umumi heyetinde de iyi karşılanacaktır. Bu taraf, teminatlı!.. Fakat önümüzde duran bir örneğe kuruluşunun benzemesini temenniden kendimizi alamıyoruz. Bakınız, aradan koskoca beş sene geçti, hani şark illerinde kurulacak Atatürk Üniversitesi nerede? Hâlâ leyte, leallede sallanıp duruyor. Henüz yeri bile belli olamadı. Nasıl, iş yapmak kolay mı imiş? Halbuki yıktıklarımızı ne kadar kolay deviriyoruz? Ne zahmetsiz ortadan kaldırıveriyoruz? Maarifimiz, yaz-boz tahtası olmaktan çıkmalıdır. Bütün za'f, Maarif Bakanlığı'nın kendisinden, merkezin iyi kurulmuş olmamasından ileri geliyor. Bakıyorum da hayretler içinde kalıyorum.

– Bir mühendis Bakan senelerce teknik öğretimin başına meslekten, yani mesleğinden birini bulamamıştı.

– Yeni Bakanımız, kanunlarını çıkarmağa çalıştığı ilk öğretimin başına hâlâ bir umum müdür getirmiş değil.

12 Şubat 1955

METODSUZ, PROGRAMSIZ, HESABSIZ OLMIYALIM

Geçen hafta fakirhaneye dostlar meslekdaşlar gelmişti. Maarif işleri konuşulurken Ege Üniversitesi hakkında bu sütunlarda yazdığım yazıya söz geldi. Bir arkadaş, böyle hayırlı bir teşebbüse aleyhtar olmadığını, fakat gecesi istehareye yatmış, ertesi günü rüyasını gerçekten görmüş gibi birdenbire koskoca bir üniversitenin kurulması kararına varmağa, kurulan müesseselerden çıkacak gençlerin memleketin her tarafında vazifelendirilmesi tedbirleri alınmadan diploma dağıtılması şekline taraftar olmadığını ileri sürdü.

Bahis mühimdi. Ne bugüne, ne bu hâdiseye, ne de yalnız maarif işlerine inhisar ediyordu. Programsız, neticede hesapsız hareketin bizde değişmez bir alışkanlık olduğu üzerinde duruldu. Düşündüm, bu tenkidler, daha doğrusu temenniler doğru idi. Meselâ son zamanlarda yabancı dilli liseler meselesi bunun bir misalidir. Sütunumuzu takib eden okuyucular pek iyi hatırlarlar ki, biz bu noktada tamamile hükümetle beraberiz. Ama bu türlü liselerin açılması, bir ana meseleye dayanmaktadır. O da Türk kültürünün kaynakları davasıdır. Çünkü liseler, umumî ve millî kültür veren ve elbet sınıfını yetiştirmek üzere yüksek öğretime hazırlayıcı bilgi kurumlarıdır. Bu ana mesele, askıdadır. Ona bir türlü el sürülmemektedir. Ne şark kültürü konusunda hazırlayıcı tedbirler düşünülmüş, ne garb kültürü konusunda gerekli esaslar dikkate alınmıştır. Günlük bir ihtiyacı karşılama zoruyla, aslında iyi ve yerinde bir teşebbüs, hiç bir prensipe bağlanmadan, bu liselerin sayısı, siyasi zaruretler neticesi, dörtten altıya çıkarılmak suretile bıcılgan edilmiştir. Hoca nerede, yer nerede, lâboratuvar nerede? Bunlar hesabda yoktur. Hiç şüphesiz oluruna bağlanacaktır.

On iki yıllık ilköğretim programı da öyle. On iki yıldır, on iki kere bu on iki yıl programı ele alınmıştır. Halbuki ilköğretim işini devlet esaslı olarak ortaya atalı on beş sene oldu. Vazifeliler, yapılmışı gelip bir günde bozduktan sonra programın ne kıymeti olur? İnşallah cümlesi sağ olur da yapılmışı bozduktan sonra yenisini yapmış olanlar da yaptıklarının nasıl bozulduğunu görürler. Böyle olacağından şüphem yoktur. Yarım asırdan beri gördüklerimiz hep böyle olmadı mı. Ama ne oluyorsa memlekete oluyor. Âlem, uçak hızıyla giderken biz buhar makinesini kâfi bir ilerleyiş sanıyoruz ve birbirimizi pohpohluyoruz.

Gülüneceğine bakmadan bu hastalıktan kurtulmak için hatırıma gelen bir tedbiri açıklıyacağım. Devlet işlerinde herhangi bir teşebbüs ileri sürüldüğünde buna kim muhatab ise derhal sorsun:

– Bu teşebbüs, hangi numaralı programın hangi maddesinin gerçekleşmesi için yapılıyor?

Teşebbüs, kanun halinde B.M.Meclisi'ne gelirse milletvekillerinin bu suali sormaları zaten vazifeleri iktizasıdır. Günü gününe yaşamadan kurtulma, ebed-müddet olması icab eden devlet için bir zaruret değil midir?

Sistem Anketine Devam

İstanbul Üniversitesi asistanlarından Bay Mustafa Keskin'in cevabı:

"Bundan bir müddet evvel "Cumhuriyet" gazetesinin Öğretmen ve Öğrenci Köşesinde yayınladığınız bir yazınızda, bizdeki eğitim kararsızlığından derd yanıyordunuz. Ve sonra da, bu noksanımızın ehemmiyetine dokunarak, gelecekte bu gidişle kültürel bir eksiklik denizi içerisinde halimiz nice olur diyordunuz. Bu büyük derdimizin tedavisi hususunda bilhassa öğretici durumda olan kütleyi görevli addediyordunuz.

Evet, sayın hocam! Bu noktaya kadar hemfikir olduğumuz taraflar yok değil. Fakat aksi de mevcud.

Bendeniz, size nazaran çok tecrübesiz, tamamen yeni ve fakat size nazaran daha enerjik, çalışmaktan, uğraşmaktan daha geç usanacak bir yaştayım. İstanbul Üniversitesi'nde asistanım. Bu görevime başlıyalı henüz iki yıl oldu. Ama siz, öğretici durumdaki herkesi kendi köşenizde açık tartışmaya davet ettiğiniz için ben de yazarsam okursunuz her halde diye düşündüm.

Efendim, hakikaten eğitim sistemimiz kararsızdır. Bunu aynen kabule mecburuz. Bir an aksini iddia edecekler bulunabilir diye işaret edeyim. Edeyim ama hangi konuda? Kelimelerin seçilip, atılmasında mı? Liselerde öğretim senelerinin indirilip çıkarılmasını kanuna bağlamakta mı? Yoksa üniversiteye liseden borçlu talebe almakta devam edip etmemek hususunda bu yılki usulü bir yaşına basmadan yaşatmamakta mı? Görüldüğü gibi daha pek çok sahalarda bulabileceğimiz sayısız misaller iddiamızdaki isabet yüzdesinin hayli yüksek oluşunu ispata yeterlidir. O halde bu hususu aynen kabulden sonra, gelelim sizin isteklerinize:

Siz bu memleketin fikir hayatında yıllarca görevli olarak çalışmış bir kimsesiniz. Buna rağmen nasıl oluyor da, bu memlekette hâkim olan havayı bilmiyen bir yabancı edasile, tamamen inanmışçasına, o büyük davamızın halli için bu derece teorik bir teklif ortaya atıyorsunuz? Evet, teklifiniz batılı memleketler için makul olduğu derecede bizim için teoriktir. Çünkü; biz politika deyip geçiştirerek hakikî hüviyetini kabul etmek istediğimiz o âfeti, hiç bir zaman ilmin gölgesine sığındırmayı düşünmeyip, tam onun aksini tatbikten hoşlanan insanlarız.

Bundan dolayı, öğretmen; sizin istediğiniz tarzda bir yazı yazamaz efendim. Bunu boş yere beklemeyiniz hiç. Düşününüz bir kere:

Millî Eğitim Bakanı bir şekil düşünmüş ve onu yürürlüğe sokmuş. Bir öğretmen çıkıp bu yolun tenkidini yapacak ve kendi teklif ettiği yolun daha makul, daha iyi neticeler doğurabilecek bir özellikte olduğunu iddia edecek. Nasıl olur bu, efendim? Ya o öğretmen yerinden memnunsa? Çocuklarını da tahsil ettirtebildiği bir şehirde oturuyorsa?... Ve hele karı-koca beraberce bir yerde bulunuyorlarsa?.. Niçin o öğretmen eşinden ayrı bir şehre tayinini ve niçin çocuklarının tahsiline devam edemiyeceği bir mahalle naklini kendi kaleminin ucuyla davet etsin?...

Evet, sayın eski öğretmen; şimdi siz de eğer eski değil de yeni bir öğretmen olmuş olsaydınız, o takdirde zannederim ki, daha başka türlü konuşur veyahud öyle konuşmaktansa bugünkü yeni öğretmenlerin yaptığı gibi susmayı tercih ederdiniz. Durum, maalesef yukarıda arzettiğim dramatik tablonun tam kendisidir bugün.

Hal böyleyken, siz sayın eski öğretmen; kendi köşenizde açtığınız tartışma kampanyasına iştirak edenler arasında yeni bir öğretmen imzasına rastlıyamıyacaksınız. Bundan dolayı, her şeyden evvel kanaatimizce, öğretmen teminatını sağlamak, sonra bu gibi işlere başlamak daha yerinde olacaktır.."

Sayın ve genç meslekdaşım asistanın düşüncelerini buraya naklettim. Anket sonunda diğerlerile beraber temas edilen meseleler üstünde nâçiz fikirlerimi söyliyeceğim için şimdi susacağım. Yalnız Türk Maarifinin başında bulunan vatandaşların bu seslere kulak vermelerini, işin ciddi taraflarını ehemmiyetle görmelerini halisane tavsiye ederim.

Ceza ve Mükâfat

Pedagoji Cemiyeti'nin kıymetli yayınları arasında bu isimde bir kitap daha çıktı. Ali Kazanoğlu'nun. Konusu, şimdiye kadar okullarımızda tatbik edilen ceza ve mükâfat çeşidlerini toplamak. Kitab, bu bakımdan alâka çekici 1950'de Cemiyet tarafından evde ve okulda mükâfat hakkında yapılmış ankete gelen cevabları dikkatle okudum. Bir misal vereyim: Bir öğretmen arkadaş, 1937 senesinde Kemah Necatibey ilkokulunda talebeyken Türkçe dersindeki başarısızlığından dolayı hanım hocası tarafından kafasına cetvelle nasıl vurulduğunu, eline nasıl iğneler batırıldığını, dersin sonuna kadar tek ayak üstünde kolları açık olarak nasıl ayakta durdurulduğunu anlatıyor.

Acaba Pedagoji Cemiyeti aynı anketi 1937 ders yılında yapsaydı, bu hazin ve kötü ceza şeklini öğrenebilecek mi idik?

Şu halde yalnız öğretmenler arasında değil, öğrenciler arasında da böyle bir anket yapmalı idi! Kitabdakiler hep mazi. Bu bakımdan halimiz nasıl ki?

Bundan sonra ceza-mükâfata aid muhtelif zamanlardaki mevzuat geliyor. Bu hususta fikir almak istiyenler, iyi sıralanmış malzeme bulacaklardır. Üçüncü bölümde, Ahmed Rasim, Abdurrahman Şeref, Hüseyin Rahmi, Ömer Seyfeddin gibi muharrirlerin ceza ve mükâfat konusuna aid güzel yazıları var. Ne imişiz, ne olmuşuz? Bunu bu satırların içinde bulabiliyoruz. Kitap, bütünile öğretici düşündürücü. Meslekdaşlarımız kısa zamanda, az sahife içinde bu konuda faydalı bilgiler edinebileceklerdir.

19 Şubat 1955

MAARİF BÜTÇESİ İÇİN

Maliye Bakanı Sayın Hasan Polatkan, B.M. Meclisi'nde verdiği bütçe nutkunda Maarife ayrılan ödenekleri toplu rakamlar halinde söyledikten sonra şöyle diyor:

"Maarif hizmetlerine ayrılan tahsisatın sadece bir yıl içinde bu derece geniş bir artışa mazhar olması, bu işlere atfettiğimiz ehemmiyetin bariz bir misalini teşkil eylemektedir."

Doğru... Şimdi vereceğim rakamların ifade ettiği manaya bakıp, benimle beraber, Hükûmeti bu hususdaki dikkat ve ihtimam'dan dolayı tebrik etmiyecek vatandaş düşünülemez.

O rakamlar şunlardır:

1 – 1955 yılında cari masraflar 355,789,782 lira,

2 – Yatırımlara aid olmak üzere 75.836.388 lira,

3 – Hepsi beraber 431.626.170 lira,

5 – 1954'te tahsisat toplamı 313.778.893 lira olduğuna göre bu seneki artış 117.847.277 liradır. Bu iftihara ve memnunluğa değer yükselişin ehemmiyetini göstermek için 1950 durumile 1955 mukayesesine ihtiyaç görmeden yuvarlak hesab, 3 milyarlık bütçede 431 milyon liranın Maaarife ayrıldığını söylemek kâfi idi. Çünkü Maarif tahsisatının bir zamanlar bütçe yekûnuna nisbetle % 6 olduğunu görenler ve yaşayanlardanız. Şimdi % 14'e varmış demektir ki buna ancak sevinerek bakabiliriz.

Maarifine para esirgemiyen bir idare diğer sahalarda hata da yapsa onları ileride düzeltecek insanların büyük çoklukla yetişmesini temin ettiği için vazifesinin önemli bir bölümünü yerine getiriyor demektir. Şimdi herkesin bildiği, fakat, yüzyıldanberi bir türlü gerçekleştiremediğimiz bir hakikati bir kere de ben tekrar edeyim:

Bilgi ve kültür, bir milletin istikbaline en kuvvetli teminattır.

Maarif işlerine, irfan hayatımıza yalnız şekli ile değil muhtevasile, dışı ile değil içile alâkalanma, bütün aydınların müşterek vazifesidir. Bu yolda hükûmetin işlerini kolaylaştırmak, cümleye düşen bir ödevdir. Benim gibi köşesine çekilmişlerin bu ödev fikrini söyliyerek ve yazarak yerine getirmesi yanında idare ve İrfan teşkilâtına dahil vatandaşlarımızın fi'lî olarak çalışmaları elbette daha üstün, daha tesirli iyilikler yaratır. Bugün Maarif bütçesinin bütününü söylemiş oluyoruz. Bütçe müzakereleri olduktan sonra teferruatı hakkında her yıl yaptığımız gibi mütalealarımızı okuyucularımıza bildireceğiz.

Maarifte Sistem Meselesi

Demek, yaranın en duyarlı yerine basmışız. Bu konuda fikir söylemek istiyen pek çok meslekdaşımız varmış. Bunları yayınlamaya devam ediyoruz. Doçent Yusuf Vardar arkadaşımızın ilk cevabına ilâve olarak "Türkiye çapında bir maarif kongresi" teklifini ihtiva eden mektubunun bu kısmını da vereyim:

"Siz, eski bir maarifçi olarak davayı nasıl ortaya koydunuzsa maarifimize verimli bir istikamet sağlıyacak çareleri münakaşa ve tesbit edecek Türkiye çapında bir Maarif Kongresi'nin toplanması için yüksek kademeler nezdinde teşebbüste bulunur ve bunu mümkün kılacak olursanız burada çeşitli konular üzerinde bir çok terbiyecilerin maarifçilerin ve memleket aydınlarının muhtelif konular ve meselelerini esaslara bağlamakla geniş imkânlar elde edileceği ve böylece neticeye daha süratle ulaşılacağı aşikârdır. Kararları, şahıslar üstü bir teşekkül tarafından takib olunmalıdır. Maarif Bakanlığı bu teşekküle tavsiyelerde bulunabilmeli, fakat emir verememelidir. Bu teşekkülün statüsü de böyle bir kongrede tesbit olunur. Bu heyet ancak B.M. Meclisi'ne karşı sorumlu olmalıdır. Böylelikle geleceğimiz için lüzumlu, ideal ve medeni insan vasfında ferdlerin yetişmesi bakımından doğru adım atılmış olacaktır. Bir kelime ile maarifimiz yaz-boz tahtası olmaktan kurtulacaktır."

Sayın Samed Ağaoğlu'ndan Bir Rica

Bundan bir müddet önce okul kitablarının, önümüzdeki yıl, fiyatlarını arttırmamak için şimdiden alınması gerekli tedbirler hakkında bir yazı yazmıştım. Bunun Maarif Bakanlığı'na aid olan % 25 iskontonun % 30'a çıkarılması hususunu, haber aldığımıza göre, sayın Bakanımız önlemiştir. Kendisine ve hizmet arkadaşlarına çok teşekkür ederiz. Fakat kâğıdın tonunda yapılan yüz liralık arttırma henüz bir halle bağlanmamıştır. Gazete ve dergilere tonu 650 liradan verilmekte olan aynı cins kâğıdı zaten 750 liraya alan kitabcılara 100 liralık bir zam yapmanın ne derece makul olacağını, kâğıt, kitap nedir iyi bilen sayın Ağaoğlu'nun takdir edeceğine eminiz. Tabii hiç bir kontrole tâbi tutulamıyan serbest neşriyat yanında türlü tetkikler, hatta cenderelerden geçen okul kitablarını hükûmetimizin fiat bakımından da himaye edeceği şüphesizdir. Sümerbank'ın bir an önce Bakanlarını üzüntüden kurtarmasını dileriz.

Öğrenci Velisi Bay M. Güler'e

Mektubunuzu aldım. Meseleyi Bakanlıktan tahkik ettim. Dediğiniz gibi çocuğunuzun bulunduğu Öğretmen Okulu müdürlüğü, talimatname çıkmadan okula iltihak emrini vermiş. Öyle anlaşılıyor. Çünkü halen yürürlüğe girmiş olan talimatnameye

göre iki dersten dönen öğrenciler isterlerse okula devam edecekler, istemezlerse devam etmeyip sene sonunda imtihana girebileceklerdir. Devlet, yaşamak için çalışma zaruretinden gençleri kurtarmak maksadile bu kolaylığı yaptığına göre ondan istifade etmek, daha makul olmaz mı?

Musikide "Do" sesini çıkaramamayı, yahud kompozisyonda mevzuu fazla genişletmeyi bu derslerden dönmesinin sebebi olarak söylüyorsunuz. Biz, babalar, pek tabiî olarak çocuklarımıza zayıf oluruz. Fakat bu sevgi zayıflığını yüreğimizde saklayıp evlâdlarımıza şöyle demeliyiz:

– 16 dersten 14'ünü yaptın da neye "Do" sesini çıkarmayı beceremedin? Neye verilen mevzuu lüzumundan fazla uzatıp yazdın da kararında bırakmadır?

Gençlere daima sorumluluğu kendilerinde arama alışkanlığını vermemiz lâzımdır. Bugün yaşamakta olan pek çok büyüklerin, işledikleri hataları başkalarına atfetmeleri, söylediğim cinsten terbiye almadıkları içindir. Bu tavsiyelerimi iyi sayacağınıza emin olarak yapıyorum. Müstakbel meslekdaşımız oğlunuza yürekten başarılar dilerim.

26 Şubat 1955

MECLİSTE MARİF BÜTÇESİNİN MÜZAKERELERİ VE BAZI DÜŞÜNCELER

Ne C.H.P., ne D.P. zamanlarında bütçeler, ferah bir müddet içinde milletin devlet işlerini basından kolayca takîb edebileceği bir şekilde müzakere edilemedi, gitti. D.P. muhalefette iken bu hususta yaptığı tenkidleri ne kadar haklı, ne kadar yerinde bulurduk. Ama neyleyelim ki, o da aynı sürat temposunu değiştiremedi. Olan olduğuna göre bunun üstünde durmıyalım. Bu müzakereler esnasında bilhassa muhalefet partilerinin ve bu arada Halk Partisi sözcüsünün tenkidlerine dikkat ettim. Bakalım, ne diyecekler, diye.. Bizde zabıtlar geç basıldığı için teferruatı olduğu gibi öğrenmek mümkün olamıyor. Matbuattan takib edebildiğim kadarı doğrusu beni doyurmadı. Tenkidler, çok mesele ele alındığı için fazla umumî kalmış, muayyen davalar hakkında derinliğine bir tahlil yapılamamış, canlı misaller verilememiş intibaını bende bıraktı. Bu mütalealar önceden hazırlanıp yazıldığına göre matbuata, hele bu

mevzula alâkalı yazı yazanlara gönderilebilirdi. Bir siyasi partinin kendi fikirlerini millete duyurması için bütçe müzakerelerinden daha müsaid fırsat olabilir mi? Ne garibdir ki, bizde muhalif partilerin resmi olarak fikirlerini neşreden yayın organları bile yok. Muhtelif meselelerde ne düşündüklerini gazete sütunlarının müsaadesi nisbetinde öğrenmekten başka çare aramak boşunadır.

Biz, burada maarif işlerimizle ilgili okuyucularımızı haberdar etmek için bütçenin işlere göre tahlilî rakamlarını vereceğiz:

Yüksek öğretim	8.670.657
Orta öğretim	42.625.733
İlk öğretim	196.519.393
Meslekî ve Teknik Ö.	42.289.167
Güzel Sanatlar	6.231.436
Eski eserler, müzeler	3.991.491
Özel okullar	1.524.272
6211 No.lu kanuna göre	49.546.440
	(İkramiyeler)
Nafıaya yatırım	11.232.000

Büyük yekünlar bunlardır. Yalnız maaş ve ücretler 276.089.573, umumî masraflar 45.528.459 lira tutmaktadır. Üniversite bütçeleri tabiî ayrıdır. Bunlar doğrudan doğruya Maarif Vekilliği'ne aid rakamlardır ve toplamı yuvarlak olarak 372.000.000 lira etmektedir.

Bütçe içinde iki rakama dokunmak istiyorum. Bunlardan biri Yayın Müdürlüğü ödenekleridir. Bu miktar 627.592 liradır. Yayın, naçiz kanaatimce Maarif Bakanlığının başlıca vazifelerindendir. 1945-1946 yıllarında 1 milyon liraya yakın olan bu ödenek, kâğıd ve diğer vasıtaların fiyatlarına göre ayarlanacak olursa en az 2 milyon lira olmalıydı. Bu 2 milyon lira da ancak mevcudun devamı demektir. 627.000 lira oluşu, bu hesaba göre o zamana nisbetle 1/4 ödenek sayılmaz mı? Bu para ile ne yapabiliriz? Umumî kültür seviyesinin yükselmesinde birinci derecede müessir olmuş dünya klâsikleri neşriyatı durmuş gibidir. Tercüme mecmuasını hiç görmüyoruz. Ansiklopedik yayınlar, yavaştır. Bilhassa, önceleri okul

kütübhanelerinin zenginleşmesini sağlayan Bakanlık neşriyatı, parasızlık yüzünden senelerdir okullara gönderilememektedir. Yeni, aktif öğretim metodlarını tatbik ettirmeye uğraşan Bakanlığın bu metodları yalnız tek kitabla gerçekleştirmesine imkân olmadığına göre pedagojik ve ilmî yayınlara, yardımcı ders kitablarına ve bu bu arada öğretmenlere mahsus klâsik ve tatbiki bilim eserlerine ihtiyaç açıktır. Bütün bunları bu kadar az tahsisatla gerçekleştirme, boşuna temennidir.

İkinci kitabhanelere aid ödeneklerdir. Kütübhaneler müdürlüğüne 932.283, Millî kütübhaneye 258.880 ki, topyekün 1.192.163 lira verilmiştir. Bundan maaşlar ve ücretleri çıkarırsanız yeniden kitab almaya eski ve kıymetli eserleri toplamaya pek az para kalmaktadır. Sahaflardan ecnebiler bizden daha çok kitab alırlar. Durmadan kıymetli eserler elden ve memleketten çıkmaktadır. Bakanlığın salâhiyetli memurları, kitab borsasında her zaman en kuvvetli alıcı olarak bulunmalı değil midir? Dahası var, Tanzimat'tan bu yana memleketimizde çıkmış gazete ve dergileri tam koleksiyonlar halinde Türkiye'nin hiç bir kütübhanesinde bulamazsınız. Ankara'daki Millî Kütübhane'ye ilâve olarak yapılan yeni bina bile daha bugünden kifayetsiz duruma düşmüştür. Yeni ilâvelere ihtiyaç vardır. İstanbul gibi büyük bir şehrin, Üniversitelerinki dahil, mükemmel ve tam bir kütübhanesi vardır, denilemez.

Hükümetin, bu iki mühim konuyu bu yıl içinde esaslı surette ele almasını ve önümüzdeki yıl bütçesinde bunları ciddî olarak geliştirecek tedbirleri düşünüp ortaya koymasını ehemmiyetle rica ederiz. Garb âleminde 1 milyon kitabdan aşağı kütübhaneler, küçük kütübhane sayılır. Resmî kütübhanelerimizin yekünu henüz bu rakama varmamıştır. Artık kitabsız hiç bir şeyin var olamıyacağı herkes tarafından teslim edilmiş bir hakikattir. Halbuki neşriyatımız utanılacak kadar azdır. 3-4 milyon nüfusu olan küçük milletler var ki, bizim bir kaç kere on mislimiz kitab yayınlamaktadır. Bu hususları ve kültür sahasındaki hazin halimizi yana yakıla söylemekten kendimizi alamıyoruz. Okumıyan ve okutulmıyan toplulukları, en keskin silâhı zekâ olan bugünkü medeniyetin amansız mücadelesine nasıl hazırlıyacağız?

Okul Kitapları Fiatlarına Dair

Okul kitabları fiyatlarının artmasında müessir olacağını görüp bu sütunlarda yazdığımız yazılar sonunda Maarif Bakanlığı'nın kitab iskonto bedellerinde yaptığı arttırmanın önlenildiğini, geri bırakıldığını yazmıştık. Geçen hafta da İşletmeler Bakanı sayın Ağaoğlu'ndan kitab kâğıdları ücretlerine yapılan zamdan bahsederek buna bir çare bulmasını rica etmiştik. Memnunlukla haber aldık ki, tonu 750 liradan 850 liraya çıkarılmış olan okul kâğıdına yapılan zamdan vazgeçilmiş, alâkalılara bu yüz lira farkın iadesi takarrür etmiştir. Tamam!...

Önümüzdeki yıl, demek, Türkiye'de fiyatı değişmiyen bir şey bulunacaktır. O da okul kitabıdır. Okul kitabı fiyatlarının değişmesile zarar görenlerden biri olduğum halde çok memnun oldum. Defter fiyatları hemen % 100 artmıştır. Bari kitablar aynı kalsın!. Kâğıd parasını arttırmamak için emir veren sayın bakana, Sümerbank'a ve İzmit Kâğıd Fabrikası Müdürlüğü'ne candan teşekkürler ederiz.

Rahmetli Mazhar Özveren

Tam 41 yıl önce Vefa'da Fransızca hocamız olan bu efendi, iyi yürekli, kıymetli ve emekli öğretmenin ölümünü gazetede okuyunca onun derslerinde geçen canlı havayı yeniden yaşadım. Kabataş lisesi mezunları ve mensubları üstadlarını unutmamışlar, alâkalanmışlar. Vefa'dan bilmem kim kaldı ki, eski hocalarını hatırlayıp onun son hizmetinde bulunsun. Bu naçiz satırlarımla kendisinden çok şey öğrendiğimiz sayın hocamız Mazhar Bey için Tanrıdan rahmet ve mağfiret, muhterem ailesine, meslekdaşlarına ve öğrencilerine başsağlıkları dilerim.

Gazi Eğitim Enstitüsü'ne Dair

Meslekdaş bir okuyucum gönderdiği bir mektubda Gazi Eğitim Enstitüsü mezunlarının durumu ve liselerdeki gramer dersleri hakkında aşağıya aldığım dikkate değer müteleaları ortaya atıyor. Muhatabı bu sütunların yazarından çok ilgili makam sahibleri olduğu için onların dikkatini çekmek üzere neşrediyorum:

1) Gazi Eğitim Enstitüsü mezunları niçin lise müdürü tâyin edilmez? Bilgileri, idarecilikleri, idare bilgileri az mıdır? Niçin, öğrenci sayısı, bini aşan bir okulu idare ederler de beşyüz öğrencili

bir liseyi idare edemezler? Niçin, bir ortaokulda Üniversite mezunu öğretmenleri idare edebilirler de iş liseye dönünce idare edemezler? Bakanlık, bu meseleyi böyle görüyor. Niçin böyle görüyor? Çünkü, Orta Öğretim Genel Müdürlüğü'nde bulunan genel müdür ve şube müdürleri Eğitim Enstitüsü mezunlarını garib bir anlayışla küçük görüyorlar.

2) Gazi Eğitim ve diğer Eğitim Enstitüsü mezunları niçin Maarif Vekilliğinin genel müfettişlik kadrosuna alınmazlar? Eskiden bir kaç eğitim enstitüsü mezunu müfettiş yapılmıştı. Şimdi Eğitim Enstitüsü mezunları bu konuda unutuldu.

Eğitim Enstitüsü mezunlarından çok değerli öğretmenler, çok değerli idareciler vardır. Vekâlet de bunu sözle veya bazan yazıyle takdir eder fakat Eğitim Enstitüsü mezunlarına bir üst kademeye geçme hakkı verilmez. Böyle bir konu tartışılırken diploma ileri sürülür, niçin?

3) Liselerin üç yıla indirilmesile lise gramer derslerine Vekâlet başka bir şekil vermek ister görünerek gramer derslerini ders saatlerinden silmiştir. Tebliğler Dergisi'nde yayınlanan bir açıklamada gramer derslerinin edebiyat ve kompozisyon saatlerinde bu derslerinin konularile birleştirilmek suretile verileceği söyleniyor. Bu, gramer derslerine önem verilmediğini gösteren bir davranıştır. İlk bakışta bu açıklama insana iyi gibi görünüyor fakat gerçekten gramerin saatsizlik içinde yapılmayacağını göstermez mi? Gramer konuları neden ayrı bir saatte, edebiyattan ve kompozisyondan alınacak canlı örneklerle işlenmesin? Bugün bir çok liselerde gramer dersi okutulmamaktadır. Çünkü Vekâlet, hem programın yapımını, hem de uygulanmasını öğretmene bırakmıştır. Bir çok öğretmenler, gramer konularını gereği gibi bilmedikleri için saatsiz bir dersin külfetinden kurtulmuş görünerek dersi yapmamaktadırlar. Müfettişler, bu hususu incelemedikleri için hangi okulda gramerin okutulup hangi okulda okutulmadığı anlaşılmamaktadır. İşte bu davranış, Türk dilinin hem yazmada, hem de okumadaki aksaklıklarını devam ettirmektedir. Gazetelerin bu yoldaki şikâyetleri çok haklıdır. Gramer dersleri için ayrı saatler ayrılmalı ve ders en iyi verim sağlıyacağı şekilde okutulmalıdır. Programın yapımını öğretmenlere bırakmak doğru değildir.

4) Eğitim Enstitüsü mezunlarını üniversiteye talebe olarak almıyorlar. Tahsillerine üniversitelerde devam etmek isteyen Eğitim Enstitüsü mezunları, bu yolda okuma aşklarını öldürmek zorunda kalıyorlar. Böylece yüzlerce okuma, film yapma isteği yeşermeden sönüp gidiyor. Maarif şûralarında bu konuda kararlar alındığı halde hepsi hasıraltı edilmiştir. Muhtar üniversiteler de serbest okumaya önem vermiyorlar; kendi kendini yetiştirenlere imkânlar sağlamıyorlar. Bu durum ne vakite kadar devam edecektir?"

5 Mart 1955

GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ HAKKINDA KANUN TASARISI

Geçen akşam Mimarlar Birliği Ankara'da bir akşam yemeği tertib etmişti. Üyelerini, eski başkanlarını çağırmışlar; güzel bir topluluktu. Zarif hikâyeler anlatıldı, monoloğlar söylendi, bir de "Olursa" redifli, manalı ve nükteli uzun bir şiir okundu. Bu şiiri yazan, tecrübeli, kendi iddiasına göre yaşlı, bize göre olgun bir mimardı. Tanınmış şahsiyetler hakkında yumuşak, nazik telmihlerden sonra şair, kuruluşunun 72'nci yıldönümünü kutladıkları Güzel Sanatlar Akademisi'nin bugünkü halinden münasip dille şikâyet etti ve feyiz aldığı bu güzellik, bu irfan ocağının istiklâline kavuşması, fakülteler haline konulması hakkında temennilerde bulundu. Bu dilek, orada hazır bulunanların hararetli alkışlarile tek bir mimarın değil, Türk mimarları müşterek vicdanının malı haline geldi.

Biz de şöyle böyle aynı kanaatteyiz. Şöyle böyle diyorum, Güzel Sanatlar Akademisi'nin meseleleri yalnız böyle bir muhtariyetle halledilivererecek kadar basit değil! Nitekim genç mebuslarımızdan Bahadır Dülger arkadaşımız, böyle bir kanun tasarısı hazırlamış ve B.M. Meclisi'ne de sunmuş. Kanun tasarısının gerekçesi, işin hem tarihçesini hem de mahiyetini iyi özetliyor. 1943 senesinde Maarif Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun tasarısında bu cihet düşünülmüş tetkik edilmez üzere gönderilen İstanbul Üniversitesi, kanununun yalnız akademik kariyere hasredilmesini istemişti. Gönderilen lâyıhanın adı "Üniversite ve yüksek okullar öğretmenleri ve yardımcı öğreticileri hakkında kanun tasarısı" idi.

Yapılan incelemelerden sonra muhtariyet kanunu yalnız üniversitelere aid olmak üzere tertiblenmişti. Fakat onda şu kayıd ihmal edilmemişti:

"Siyasal Bilgiler Okulu, Güzel Sanatlar Akademisi, Yüksek Ekonomi ve Ticaret Okulu, Gazi Eğitim Enstitüsü ve Devlet Konservatuvarı gibi her birinin gayesi, öğretim yapısı ve kuruluşları birbirinden farklı olan öteki yüksek kurumların öğretim üyelerine aid hükümleri bu kanun çerçevesi içine almak doğru görülmemiştir. Esasen bu teklifi hazırlarken, yaptığımız incelemelerle elde ettiğimiz inanç benzer yüksek öğretim kurumları öğretim elemanlarıle bir çok memleketlerde üniversite öğretim üyelerine eşit tutulan müzeler, konservatuvar ve kitablıkların yüksek yetkili ilim uzmanları için kendi ihtiyaçlarına uygun olmak üzere ayrı ayrı kanun teklifi yapılması veya bugün bu durumdaki kurumlar hakkında mevcud kanun hükümlerinin de ihtiyaçlara göre ayarlanmasının daha faydalı olduğunu göstermektedir."

1946 senesindenberi bunlardan yalnız Siyasal Bilgiler Okulu fakülte haline getirilmiş, diğerleri hakkında bir şey yapılmamıştır. Yüksek Ticaret Okulu'nun öğretmenleri, bütçe içinde kadroların geçmesi dolayısile, profesör unvanını almışlardır. Bu unvan nasıl alınır, kimlere verilir, bu cihet kanunî hükümlere bugün de bağlanmış değildir. Sarih bir mesned ve mucib sebeb meydanda yoktur.

Güzel Sanatlar Akademisi'nin geçirdiği buhran, geçen sene bir öğrenci şikâyetiyle başlıyan tahkikat ile ortaya vurmuştur. Bildiğimiz basit mektep usuliyle ve tek elden idaresi, bu müesseseden beklenilen verimi sağlamaktadır. Söz aramızda, senelerdenberi etraflı bir öğretim müfredatı dahi doğru dürüst tesbit edilememiştir. Esasen Maarif Bakanlığı'nın merkezinde böyle yüksek okulun ilmî çalışmasını düzenlemeğe salâhiyetli bir merci de mevcud değildir. Ne Güzel Sanatlar Umum Müdürlüğü, ne Talim ve Terbiye Heyeti kendini buna yetkili görmemektedir.

O halde ne yapmalı?...

İlk hatıra gelen, mimarlık daha uzun bir tahsili icab ettirdiği için onu akademiden ayırıp Teknik Üniversite içindeki benzeri fakülte ile birleştirmeli. Akademinin kalan şubesini de kendi şartları içinde ıslah etmeli...

Bir fikir!...

O zamanın "adı söylenmez" Bakanı bu ihtimali düşünerek, dünya çapında şöhreti ve kıymeti olan Prof. Bonatz'dan bu konuda bir rapor istemişti. Bu işleri çok iyi bildiğinde zerre kadar şüphe olmıyan Profesör, verdiği raporda kısacası şu kanati ifade etti:

– Yapı, bir bütündür. Süsleme sanatları, resim ve heykel, onda yer alır.

– Bu bütünü bozmamak lâzımdır.

– Yaratıcı ve yapıcı olan sanâtkârlar, aynı sıfat çerçevesinin içinde yetiştirilmelidir.

– Mimarlık şubesini diğer güzel sanatlar şubelerinden ayırmak doğru değildir.

Bu mütaleaları doğru bulmamak, güçtü ve güçtür. Şu halde "bu da bir fikir!..." dediğimiz görüşü, tatbike kalkmak, yerinde bir hareket olmaz. Kaldı ki, Türkiye'nin dört bucağına yayılmış mimarlarımız. Cumhuriyet çocukları olarak, çıraklık devresini atlatmış, birer sanat kıymeti halinde kendilerini kabul ettirmişlerdir. Yapıcıların feyiz ocaklarını yıkmak, zararlı ve kurutucu bir çelişkiye düşmek olur.

Nitekim Erzurum saylavı Bahadır Dülger de, bu noktaya temas ve bu ihtimali münakaşa etmemekle beraber, Akademiyi fakültelere ayırmak suretile bir kanun tasarısını hazırlamıştır. Burada kanun tasarısının muhtelif bölümlerinde incelenmiş hususları bahis konusu etmek istemiyorum. Ana fikirde, Akademiye muhtariyet vererek yeniden organize etmenin lüzumunda kendisile ve böyle düşünenlerle tamamile beraberim. Ben, asıl bu işin çıkar yolu hakkında düşündüklerimi söyliyeceğim.

Bilhassa Maarif işlerinde, münferid mebus tekliflerile mesele halletme, bizim Meclis geleneğinde pek emniyetli bir usul değildir. Sayın Dülger'in, Maarif Bakanımızla bu konuda anlaştığı intibaını vermiyecek duygularımız da vardır. Eğer bu duygularımız doğru ise hükûmetin bu kanunu desteklemesi, kuvvetsiz bir ihtimal olur ve bu iyi teşebbüs, doğmadan ölür. Ben kendisinin yerinde olsaydım incelemelerimi ve düşüncelerimi, aynı siyasi partinin eleman-

ları olarak ilk önce Maarif Bakanı arkadaşıma açardım. Onu böyle bir kanun teklifi yapmağa teşvik ederdim.

Gene de bu imkân ortadan kalkmış değildir. Halisane tavsiyem, tasarı üstünde hükümetle ve hususile Maarif Bakanile görüşüp anlaşmak ve Meclise sevki yolunu beraberce tesbit etmektir. İşin mümkünü ve kolayı varken gücüne ve az ihtimallisine gitmek elbette doğru değildir.

40 Yıl Hizmet Etmiş 59 Meslekdaş İçin

Kuruluşunun 37'nci yılını kutlıyan Muallimler Cemiyeti Galatasaray Lisesi konferans salonunda yaptığı bir törende meslekdaşları bir araya getirmiş, gelmiyenleri anmış; yerinde güzel bir kadirşinaslık etmiştir. Biz de bu köşecikten Cemiyeti, 40 yıl mesleğimize ve bu yoldan memleket ve milletine hizmet etmiş büyüklerimizi hürmetle muhabbetle tebrik ederiz.

Bu 40 yıllık meslekdaşlar arasında üniversite profesörlerinden, lise, orta ve ilkokul öğretmenlerinden hocalarımız var. Hocalarımız, derken, bunu diyenlerin 50 - 60'lıklar olduğunu unutmayın! Hepsine daha uzun seneler sıhhatlı ömürler, mesleğe hizmette başarılar dileriz. Hepsinin saygıyla ellerini öperiz.

Bu el öpme meselesi bizim geleneğimizde olan manalı bir şeydir. Ne tuhaf? Hayatın diğer bölümlerinden kalktı da yalnız siyasî alanda kaldı! Halbuki öğrencilerin, kendilerini yarım asra yakın okutmuş üstadlarına el öperek hürmetlerini, muhabbetlerini göstermesi ne güzel bir terbiye ve minnet alâmetidir. Geçenlerde emekliye ayrılmış sayın bir meslekdaş bayanın elini öpen Ankara Valisi'ni, gazetede çıkmış bir fotoğrafta gördüğüm zaman ne kadar mütehassis oldumdu. El öpmesini bilenin elini öpenler çok olur.

Maarifte Sistem Anketi

Bazı okuyucularım, gönderdikleri cevapların henüz neşredilmemesini türlü yorumlarla üzüntü konusu yapmaktadırlar. Bu sütunlarda mesleğimizi ilgilendiren, her fikir, rahatça yer alır. Cevapları yayınlamağa devam edeceğiz.

12 Mart 1955

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ ERZURUM'DA AÇILACAK

Yapılma kararı: 1950

Yerinin belli olma kararı: 1955.

Bakanlar Kurulu, ("İcra Vekilleri Heyeti" terkibinden daha kısa değil mi?) ayın 12'sinde, Cumhur Başkanı Celâl Bayar'ın baş olduğu uzun bir toplantıdan sonra Doğu'da kurulacak Atatürk Üniversitesi'nin yerini tesbit etmiştir: Erzurum.

Ama şu arada geçen yıllara, edilen masraflara bir bakın!..

Sütunlarımızda vesile oldukça yazdık, söyledik. Feryadlarımıza rağmen az kalsın, dört vilâyette, dört ayrı fakülteli, yani parça parça uzuvlu bir üniversite doğacaktı. Doğmasına doğacaktı. Yaşıyacakmıydı? Onun orasını ancak Allah bilir. Tâ dünyanın öbür ucundaki Nebraska'dan beş profesör geldi de, Marif Bakanımız tâ Nebraskalara kadar gitti de böyle isabetli bir karara varıldı.

Bilmiyorum, doğru lâf işitmek için mutlaka avuç dolusu para mı harcamamız lâzım? Bedava söylenilen sözler ve ileri sürülen fikirler, hakikat olamazlar mı? Benim de aklım yatmağa başlıyor, tenzilatlı tarife kullansam da karşılığında hükümetten para istemeden doğru lâf söylemiyeceğim! Anlaşıldı, yalnız nimet değil, hakikat de külfet mukabelesinde imiş!.. Oldu olacak, yerli adamlarımızı dinlemiyoruz; bari şu üniversitenin kuruluşunda hep Amerikalıların tavsiyelerine göre hareket edelim de hiç olmazsa sorumluluk onların üstünde kalsın! Çünkü işlerde bozukluk, fikirsizlikten çok karaktersizlikten geliyor...

Diyeceksiniz ki, aynı dileği niçin yeni kurulacak diğer üniversiteler hakkında ileri sürmüyorsun? Haklısınız!... İzmir'de kurulacak üniversite için gene bu sütunlarda takdir ve tasvib edici mütaleaalar ileri sürmüştüm. Nelerin nasıl yapılabileceğini de açıklamıştım. Sen misin bunu diyen? Bir hafta geçti, geçmedi, Trabzon'da bir teknik üniversitenin kurulması teşebbüsü meydana çıktı. Kurulmasın, demiyorum; ama böyle akla geldikçe, hiçbir hazırlık ortada yokken tepeden inme kurulabilen şeye "Üniversite" denilemiyeceğini unutmayalım. Hele mebuslarımız bunu iyice takdir etmelidirler.

Moda ile üniversite kurulmaz. Üniversite , seçim propagandası konusu haline sokulamaz. Hükûmetin, işi programa bağlaması ve Meclisin durumu ciddi alması icab eder. "Memleketin geniş sathı üstünde kuvvetli irfan merkezleri olmalıdır." Fikrinin böyle basitleştirildiğini görünce o fikri söyleyip söyliyeceğimize pişman olasımız geliyor.

Gördünüz mü, gene bir takım esaslı fikirleri bedavadan söyleyiverdik. Ne yapalım, biz de böylesine alışmışız. Tanrı, gördüğümüzden yad etmesin! Yeter ki, ileri sürdüğümüz hakikatler, bedavadır diye havaya gitmesin!...

Şimdi bir mühim mesele de Erzurumlu kardeşlerimizin sevindikleri bugünlerde Van, Elazığ ve Diyarbakır'daki vatandaşlarımızın duyduğu teessürdür. Memleket davalarında bu türlü hallere dayanmak ve darılmamak lâzımdır. Üniversite, Erzurum'da yapılmayıp meselâ Diyarbakır'da yapılsaydı bu defa Erzurumlular, Vanlılar ve Elazığlılar üzülecekti. Asıl arada sıkıntılı duruma düşen oraların saylavlarıdır. Onlar, seçmenlerine sıkı vaadde bulunmuşlar da mahallinde bazı hazırlıklar yapılmış ise yandılar. 58'e kadar çekecekleri var!..

Bununla beraber hükûmet, güney doğuyu da elbette unutmıyacaktır. Bu illerimizde kütübhaneler açarak, kapanan halkevleri yerine yeni teşekküller kurdurarak Türk kültürünün kuvvetlenmesine hizmet etmek, her zaman mümkündür. Sırası gelince ve imkân olunca üniversite de açılır. Elimizdeki kuvvetleri ve vasıtaları sanki bu hususta da tamam kullanmış sayılabilir miyiz? Arap kültür dalgasının yaladığı güney kıyılarımıza dikkat ve ehemmiyet gözümüzü çevirmede bir an tereddüdümüz olmamalıdır. Ama bunun tek yolu mutlaka bir üniversite açmak mıdır?

Kaldı ki Erzurum'a verilecek üniversite ile de iş olup bitmiş değildir.

Atatürk Üniversitesi, ancak Atatürk inkılâplarının ikliminde verimli olabilir. Bunu candan diliyoruz. Yanlış ve sapık anlayışta olanlar varsa defalarca düşman istilâsına uğramış bu aziz vatan topraklarında bir Atatürk medresesi açılamıyacağına şimdiden akıllarını erdirsinler.

Maarifte Sistem Meselesine Bir Cevab Daha

Gazetelerde gördük: Maarif Bakanlığı, lise bitirme ve olgunluk imtihanlarını birleştiriyormuş. Olabilir! Yalnız mucib sebeblerini ve yeni imtihan şeklini bilmek lâzım ki, bu hususta bir fikir ileri sürebilelim. Öğretmen Bay Bilge'nin aşağıya aldığım mütalealaı arasında bu da var. Fakat bence mesele, nasıl bir öğretim tarzı ve imkânı mevcud da imtihan usulleri o şartlara göre değiştiriliyor, bunun sarahatle tesbitindedir. İşin acıklı tarafı, Bakanlığın ne umumî efkâra, ne de meslek efkârına bu hususta hiç bir ipucu vermeden gizliden kız nişanlar gibi, sükût içinde hareket etmesidir. Biz demokrasiyi böyle mi görecektik? Demokrasiyi kamu hizmetlerinin kamu tarafından, milletçe ve o işi bilenlerce uzun ve etraflı tartışılmasından sonra karara varılması usulü zannediyorduk. Bunu burada bırakalım ve lise öğretmeni arkadaşımızı dinliyelim:

"Maarif sistemimiz hakkında düşünürken ilk önce hatırımıza öğretmen ve öğrenci gelmektedir. Bu gün bunlar birbirlerine karşı ne mahiyette bir duygu ile bağlı ve mütehassistirler? Gerçekten bir harf öğrenen bir harf öğretenin kulu mudur? Bu zihniyetin bu günkü Maarif hayatımızdaki payı ne kadardır? Bazı hususi halleri istisna edersek diyebiliriz ki, bu düşünüş yerini genel olarak öğretmenin kanaat notuna terk etmiştir. Denilebilir ki, öğretmenle öğrenci arasındaki her çeşit münasebet ve duyguların biricik düzencisi kanaat notudur. Böyle olduğuna göre öğretmen kanaat notunda ne derece hassas ve adil davranabilir ve bu ölçüyü ne kadar gereğine uygun olarak kullanılırsa o derece başarılı sayılmış olacaktır. O halde öğretmen kendisini bu başarıya ulaştıracak şartları hâiz bir ortam (vasat) içinde midir, bunu inceliyelim:

Lise I ve II'nci sınıflarda bir ders yılı içinde üç kanaat notu verilmektedir. Birinci kanaat notu 15 aralık ikinci kanaat notu 15 mart, üçüncü kanaat notu 25 mayıs akşamına kadar idareye verilmiş olacaktır. Sözlü yazılı, vazife notlarının ortalaması olarak verilen bu üç kanaat notunun toplamı 14 olursa öğrenci sınıfını geçmektedir.

Her öğretmen ders yılı başında idareye bir yıllık ders tevzi cetveli vermektedir. Bu ders dağıtım cetvelinde yıllık müfredat aylara bölünmüştür. Böylece öğretmen her ay okutması lâzım gelen kısımları daha evvelden taahhüt etmiş bulunmaktadır. Cumhuriyet

bayramı ve bunun gibi tatil günleri çıkarılırsa birinci kanaat notu döneminde ortalama dokuz öğretim haftası vardır. Dersin çeşidine göre haftalık ders saatı sayısı I ila 5 arasında değişmektedir. Biz ortalama olarak, bir ders için üç ders saati bulunduğunu kabul edelim.

Bu hesaba göre dokuz haftada 27 ders saati var demektir. Bir ders saatinin süresi, yoklama vesaire çıkarılacak olursa 40 dakika kadardır. Bu kırk dakikalık 27 saat içinde öğretmen, o aylara düşen müfredatı labaratuvar, atölye, tatbikat, vazife ve sairesile okutacak, ortalama 50 mevcutlu sınıfları sözlü ve yazılı imtihanlara tabi tutacak, öğrencilerin ayrı ayrı vazifelerini kontrol ederek kıymetlendirecek, verdiği notları ayrı ayrı öğrencilere tebliğ ederek onları isabetli not verdiğine inandıracak ondan sonra notlarını not defterlerinden not cedvellerindeki hanelerine ayrı ayrı geçirecek ve idareye verecektir.

Bir öğretmenin, muhtelif sınıflarda, haftada 20 ila 24 ders saati olduğu, en az 5-6 sınıfta dersi bulunduğu, çok kere bu sınıflara çeşitli derslerinden not vermek zorunda kaldığı da hesaba katılmalıdır. Bir taraftan idareye ve teftiş makamlarına, diğer taraftan doğrudan doğruya öğrenciye karşı sorumlu ve hesap vermeğe mecbur tutulan öğretmen, öğrenciyi gerçek değerile tanımaya vakit bulamadan, ancak ve ancak verdiği notun isabetli olduğunu isbatla kendisini mükellef saymakta, bütün enerji ve gayretini bu yönden kendisini savunmaya harcamaktadır. Aynı zamanda öğrenciyi ders yılı sonunda yetiştirmekle vazifelendirilmiş olduğunu da hatırdan çıkarmıyarak bu husus için de tedbirli bulunmayı ihmal etmiyecektir. Bu endişenin de yegane müeyyidesi yine kanaat notudur. Öğrencisini ders yılı sonuna kadar dersine bağlamak, çalıştırmak hususunda hep kanaat notunun yardımına muhtaçtır. Tesadüfen birinci kanaat notunda 8 almış olan bir öğrenci diğer iki kanaatte de şu veya bu şekilde 3'er not olacak olursa ve sınıfını rahatça geçebilecek ve ikinci üçüncü kanaat döneminde adığı bu 3'ler-ki pek zayıf nottur- onun bir üst sınıfa geçmesine mani olmayacaktır. İşte bu sebeplerdendir ki, bugün öğrenci ile öğretmen arasında bu kanaat notu denen şey adeta bir pazarlık ve çekişme konusu haline gelmiş ve her kanaat notu döneminin son haftaları öğretmenlerin sayılı ızdırap günleri olmuştur.

Bu kadar çeşitli endişeler altında verilecek notun isabet derecesi elbette tam olmayacak, binnetice öğretmenine olan emniyet ve itimadını sarsacağı gibi öğrenciyi her ne surette olursa olsun öğretmeninden not koparmak yoluna sevk edecektir. Kanaatimizce bugün okullarımızda görülen perişanlığın asıl sebep ve kaynağı bu not keyfiyeti olsa gerektir. Kanaat notu hakkında yukarıda ileri sürdüğümüz mahuzlar, sınıf geçme yönetmenliğinde buna aid maddelerin şu şekilde değiştirilmesile kısmen giderilebilir.

Birisi ocak, diğeri mayıs sonlarında olmak üzere bir ders yılı içinde öğretmen tarafından iki kanaat notu verilir ve ders yılı sonunda, parasız yatılı imtihanlarında olduğu gibi, soruları vekaletten gönderilmek şartı ile bütün sınıflar, bütün derslerden bir yazılı imtihana tabi tutulur. Bu yazılı imtihanda başarılı sayılabilmek için öğrencinin aldığı iki kanaat notunun ortalaması (5) den aşağı ise en az (6) not alması ortalama 5 veya 5'den yukarısı ise en az 5 not alması şart konur. Böylece, yine kanaat notuna önem verildiği gibi öğrenciye de kendisini deneme imkânı sağlanmış olur. Daha objektif olmak istenirse, İstanbul gibi muhtelif liseleri olan yerlerde sene sonu yazılı imtihanlarında öğretmenlerin liseleri değiştirilir. Yani İstanbul lisesinin imtihan evrakını Kabataş Lisesi, Kabataş lisesinin ki Haydarpaşa Lisesi vesaire okuyarak not tasdik ederler.

Lise bitirme, olgunluk imtihanları tamamen kaldırılır. Böylece üç yıl sonunda almış olduğu sınıf geçme notlarının ortalaması diploma notu olarak kabul ve öğrencinin mezuniyet derecesi ona göre takdir edilir. Bu şeklin tatbiki biraz zor gibi görünüyorsa da, haziran ve eylül aylarının baştan başa imtihanla geçtiği düşünülürse tatbikin mümkün olduğu anlaşılır. Bu usulle, aynı zamanda bütün Türkiye liseleri arasında bir seviye birliği de sağlanmış bulunur.

Görüyoruz ki, arkadaşımızın ileri sürdüğü mütalealar, mühim. Fakat bağsız kalan nokta hangi öğretim sisteminin içinde bu imtihan usulü tatbik edilecektir? İşte sistem davası onun için canlı ve halli zorunlu bir dava halinde kalmaktadır. Mesela böyle bir imtihan usülünün "Aktif metod" uyma ve uydurma şekli ne olacaktır?

19 Mart 1955

MAARİFTE İSTİKRAR BAKIMINDAN LİSE İMTİHANLARININ DEĞİŞMESİ

Sayın Bakanımız, gazetelere verdiği demeçle lise bitirme ve olgunluk imtihanlarının kaldırıldığını, bunun yerine "devlet lise imtihanı"nın konduğunu, yeni talimatnamedeki başlıca hükümlerin nelerden ibaret olduğunu umumî efkâra haber verdi. Bütün bu değişmeler yapılabilirdi. Eski talimatname on küsur yıl işlemiş, hedef tutulan amaçlar ve gerekçeler başka mahiyetler almış, öğretimde yeni usuller konmuş olabilir ve neticede, tabiî, öğrencinin yetişip yetişmediğini yoklama tarzlarında da yenilikler düşünülebilirdi. Bütün bunları olağan hâdiselerden saydığımızı apaçık söyliyelim.

Yeni imtihan sisteminin aslı hakkındaki fikrimizi söylemeden önce yapılış tarzına dokunmak istiyorum. İtiraf edeyim ki, imtihan usullerinin değiştirilmesinde tutulan usulü medenî ihtiyaçlarımıza uygun bulmadım bakınız, niçin?

Sayın bakanın da beyan ettiği gibi bu iş, iki aylık bir inceleme sonunda verilmiş. Tasdik ettiği bu talimatnameyi bakan kime yaptırmış? Talim ve Terbiye Heyeti'ne...

Bu heyette çalışan arkadaşların mesleklerinde birer kıymet oldukları şüphesizdir. Fakat hemen hepsi işliyen Maarif makinesile fi'lî olarak temas edememekte, zarurî olarak birer bürokrat memur durumunda bulunmaktadırlar. Aksi dahi olsa değişme hususunda dayandıkları mucib sebebleri söyliyerek, değişecek cihetleri açığa vurarak kendi fikirlerini -ki insan oldukları için daima hataya düşmeleri mümkündür- meslek umumî efkârına bildirmeli idiler. İmtihan usulü gibi mühim değişmeler böyle iki ay, o da kimsenin haberi olmadan yapılınca bunu tatbik edecekler şerh ve tahliline mecbur tutuldukları bir takım hükümler ve emirler karşısında kalırlar ve zihinleri, ancak tatbikine başlıyacakları zamanın kısa müddet öncesinde işliyebilir.

Bunun mahzurları şunlardır;

1) Filân liseden, uğranılmış bir müşkül, anlaşılmamış bir cihet, bir tezkere ile Bakanlıktan sorulur.

2) Eğer bu, basit bir anlamayış ise cevabı kolayca verilir. Unutulmuş veya noksan bırakılmış, hattâ tezadlı bir nokta ise,

haydi yeniden Talim ve Terbiye toplantıları, yeni kararlar, ilâve edilen yeni hükümler..

3) Umumî af mahiyetine rağmen yeni konmuş hükümlerine durumu uymıyan, güçlüğe uğrıyan öğrencilerden şikâyetler, istidalar. Bunları da cevaplandırma için yeni gayretler...

Bu mahzurlar ilk ağızda hatıra ve kalemimizin ucuna geliverenlerdir. Bu kadarı bile gerek öğrenci, gerek öğretmen, gerek Bakanlık ve gerek okul idareleri için bir huzursuzluk yaratmaz mı?

Ne yapmalıydı? diyeceksiniz.

Bugün işliyen teşkilât kanununa göre Maarif Şûrası'na verilmeliydi. Sualin bu ilk cevabıdır. Fakat gördük ki, Şûrada, üyelerinin mühim kısmı maarifte memur olduğu için Bakanın fikrinden ayrı düşünenler, pek az istisna ile bu ayrılışlarını gösteriyorlar. Liselerin 4 sınıfa çıkarılmasına karar veren Talim ve Terbiye Heyeti değil midir ki, onun 3 yıla indirilmesini kabul etti? Meselâ bu arkadaşlar, Şûrada yok mu idiler?

Şu halde daha geniş bir efkârı yoklama metoduna ihtiyaç olduğu meydana çıkıyor, demektir. O metod ne olabilir?

O metod, meslek efkârını yoklamaktır. Bu, yalnız okulların idare elemanlarından anket yapmadan da geniş bir çevrede olmalıdır. Nasıl?

Bugün Türkiye'de muhtelif öğretmen teşekküleri, öğretmen çevrelerine ifade vasıtası olan yedi sekiz dergi vardır. Günlük siyasî gazetelerimiz, bu konulara seve seve sütunlarında yer verirler. Röportajlar yaptırırlar. Hattâ yalnız öğretici meslekdaşlar arasında değil, bizzat öğrenen gençler ve sırasında bunların velileri arasında. Memlekette bu konu, evlere köylere kadar girer. Konuşulur, düşünülür. İlgililere bir iki ay içinde mal edilmiş olur. Yazılır, söylenir. Dedikoduları bile yapılır. Şimdi bu dedikodular yapılmıyor mu sanıyorsunuz? Filan okulda filânın bilmem nesi talimatnameye mugayir olarak nasıl imtihana alınmış, onu sokakta, öğrenciler arasında, evde anneler, babalar, teyzeler halalar arasında konuşulmuyor zanneden varsa aklına şaşayım.

Kaldı ki lise, umumiyetle yüksek öğretime ve bilhassa üniversitelere öğrenci vereceği için bu çevreleri ilgilendirmek de esaslı bir

şarttır. Bizde hâlâ lise ile üniversite arasına münasib yerinden bir köprü kurulamamıştır. Geçenlerde bir profesör arkadaşım, son sömestrlerde bulunan bir talebesinin Cenevre'nin nerede olduğunu bilmediğinden yana yakıla bahsediyordu. Cenevre'yi bilmemekten ne çıkar, demeyin. Resmî bir heyetimiz, Cenevre'yi Cenova zannetmiş ve yalnış yere giderek zamanında açılan milletlerarası kurula zor belâ yetişebilmişti! Umumî olarak zaten üniversite, kendinden önceki öğretim kademesinden şikâyetçidir. Halbuki o öğretim kademesindeki hocaları kendisinin yetiştirdiğini bu ilim kurumlarımıza hatırlatmak lâzımdır. Onun için lise imtihanları mevzuunda üniversiteler, alâkasız bırakılmamalı; fikirleri, umumî efkâr önünde (öyle rektör raporlarile, âlemden gizli olarak değil!...) ortaya koydurulmalıydı.

Maalesef bunların hiç biri yapılmamıştır. Alışılmış tenkid ve beylik mazeret derhal karşımıza çıkarılarak:

– Efendim, evvelce böyle mi yapılıyordu ki şimdi bizden bunu istiyorsunuz?

Evvelce böyle yapılmamakla hata edilmiştir. Hatada ısrar için eski hatalar özür teşkil eder mi? Mecellenin ana kaidelerinden biri de "Bâtıl, makîsün'aleyh olamaz" değil midir? Yanlışa dayanıp yanlış yapma, değişmez bir kaide midir?

Üstelik yeni imtihan usulü ile ortaya konulan tarz tâ Abdülhamid zamanında tatbik edilen iki hususî bir umumî olmak üzere basit sınıf imtihanıdır. Yeni değişmenin hani bir ilerleme tarafı olsa içimiz rahat eder, memnun olurduk. Öğretimde aktif metod gibi en yeni öğretim yollarını tatbika çalışan Maarifimizin, klâsik imtihanları büsbütün kaldırarak yeni ve yetiştirici tedbirlere gitmesini beklerken son sınıf derslerinin bir kısmını yazılı (sorular Bakanlıktan giderek), bir kısmını sözlü, fakat o seneye münhasır mevzulardan imtihan etmesi, bal gibi elli yıl önceye bir dönüştür. Bazı dersler vardır ki, bunlar için son sınıfta imtihan yaparken öğrencinin o ana kadar neler kazandığını yoklıyabilirsiniz. Bazı dersler de vardır ki, öğrencinin o sınıfın müfredatını bilmesi kifayet etmez. Öğretmen bu gibi derslerde imtihan yaparken eski yılların bilgisinden bir şey sorunca öğrenci kendisine "efendim, bu sene biz bunları okumadık; programda yoktur" derse ne olacak? Döndürdü mü haydi Devlet Şûrası'na!...

"... Lisesinin devlet imtihanında .... dersten, son sınıfta okutulmıyan bahislerden sual sorularak sınıfta bırakıldığım cihetle hakkımın yerine getirilmesini rica" şeklinde istidalar başlıyacaktır.

Gel de çık işin içinden!..

Dahası var. Öğrenci velileri seneler senesi imtihana girip çıkan çocuklarını beslemeğe, sonu gelmez bir tahsilin yükünü evlâdlarile beraber yüklenmeğe mecbur olacaklardır. Adına devlet imtihanı denilmesine rağmen sınıf imtihanı olan bir rejimle verilen diplomalar, yabancı memleketlerde bakalorya cinsinden bir lise imtihanı aradıklarına göre kabul edilmeme tehlikesine de maruz kalmıyacak mıdır? Bu da ayrı bir meseledir?

Arkadaşlar, benim "elli yıl evvel ki imtihan usulüne döndük" dememe belki kızacaklardır. Kızmasınlar, darılmasınlar. Malûm a, demokrasi rejiminde kamu sorumluluğunu omuzlarında taşıyan vatandaşlar, tenkide dayanacaklardır. Meslekten olmıyan sayın Bakanımızın "bu imtihan şekli kolaydır, herkes memnun olacaktır" gibi bir mülâhazaya kapılıp mesuliyeti üstüne almasını ise üzülerek görmekteyim. Bazan insan, kolaylık yaptığı şeylerde müşkülâta uğrar. Kaldırılan "Taksitli imtihan" usulü yerine konan yeni tarzın bir kademe ilerisinde "evlâdiyelik imtihan" rejimi olduğunu da unutmamalıdır. Yeni usulün öğretmen arkadaşları, ne gibi zahmetlere, boş emeklere maruz bırakacağı bir an düşünülmüş müdür? Madem "her talebe er veya geç liseyi bitirecektir.", bu prensibe göre kimseyi emeklere maruz bırakılacağı bir an usul bulunamaz mıydı?!..

Öğretmen Okullarının Kuruluş Yıldönümü

Tanzimatın ilânından 9 yıl sonra 16 Mart 1948'de Fatih civarında Çarşamba'da açılmış olan Darülmuallimin, bugünkü öğretmen okullarının kaynağıdır. Bu feyizli irfan müessesesinin 107'nci yıldönümü İstanbul'da Çapa Öğretmen Okulu'nda, Ankara'da Gazi Eğitim Enstitüsü'nde ve memleketimizin muhtelif yerlerindeki öğretmen okullarında yapılan anma törenlerile kutlanmıştır. Bir asırdan fazla bir zaman içinde vatana ve mesleğe on binlerce kıymetli insan yetiştirip vermiş olan bu müessesesinin kurucularını, türlü zamanlarda ona baş olarak, içinde öğretim vazifesi görerek hizmet edenleri hayır ile, ölenlerini rahmetle yâdederiz.

Hocamız İsmail Hakkı Göreli

Mesleğimizin yarım asırlık emektarı, eski Devlet Şûrası başkanı, idare hukuku profesörü, hocamız İsmail Hakkı Göreli'yi kaybettik. Mülkiye mektebi denildiği zaman, yıldönümlerinde geçmiş günlerinin hâtıralarını ondan dinliye dinliye, hep onu arardık. Artık üstadı değil, ancak anlattıklarında biri olarak kendisinin de hâtırasını bulabileceğiz. Bu fazilet, vazifeseverlik, gayret örneği büyüğümüze Tanrıdan rahmet dileriz. Bir kaç yıl önce talebeleri ve dostları tarafından yapılmış bir saygı ve sevgi töreni münasebetile gene bu sütunlarda yazdığımız satırlara onun mutad tevazuu ile yaptığı mukabeleyi şu anda hatırlıyorum da hayatta ancak insanlık meziyetlerinin, sevginin ve hizmetin manası olduğunu, bunlar dışındaki her şeyin bir hiçten başka bir şey olmadığını bir kere daha anlıyorum. Aziz büyüğümüz, ölümile de bize ders vermiş olmuyor mu?

26 Mart 1955

MAARİFİMİZDE SİSTEM BAKIMINDAN İLK ÖĞRETİM MESELESİ

Yeni bir ilk öğretim kanun ve programı hazırlanmıştır. Güzel!.. Buna ihtiyaç olduğu da muhakkak. Bilhassa çocuğunu okula göndermiyen veliler hakkında geri hükümler konması pek yerinde. Fakat bugün mevcud kanunların tatbikında görülen ihmaller devam edecekse ne yeni kanunun, ne yeni programın tesir ve neticede muvaffakıyet derecesine bel bağlamak güçtür. Mesele, kanun hükümlerini hiç bir siyasî mülâhazaya bakmadan yerine getirmektedir. İlk öğretimin mecburî oluşunu, okumuş köylü vatandaşların şehre dolmaları bakımından, doğru bulmıyan ve kaldırılmasını düşünen münevverlere rastgeldiğimi söylersem şaşmayın! Türlü düşünceler ve sebebler, kanunların ciddî olarak tatbikına engel oldu mu bugün projeler ve tasarılar, lâfta kalmağa mahkûmdur.

İsmini saklı tuttuğum bu ilk öğretim mensubu meslekdaşın gönderdiği mektubdan şu satırları alıyorum:

"19 Mart 1955 tarihli "Cumhuriyet" gazetesinde Atatürk Üniversitesi Erzurum'da açılacak, başlıklı makalenizi okudum ve bundan aldığım kuvvetle, yüksek hüsnüniyetinize güvenerek bu mektubu yazdım. Memleketimizde bir çok üniversiteler kurulabilir

fakat ilk öğretim gittikçe gerilemektedir. Asıl ana dava kuvvet bulmuşken bugün sönmek üzeredir."

Gördünüz mü, Atatürk Üniversitesi'nin kurulacağı diyarda hizmet gören bu meslekdaş ne söylüyor? Sayın Bakanımızın ve Bakanlıktaki arkadaşlarımızın bu seslere kulak vermesini bütün açık yürekliliğimle dilerim.

Şimdi başka bir mektubu buraya nakledeceğim. Yazan Mehmed Öcal. O da bir ilk öğretmen.

"Ben Maarifte sistemsizliğe, daha doğrusu (yaz-boz) sistemine örneği, ilköğretimin köy cephesinden vereceğim. Köy okullarının Maarif teşkilâtı içindeki önem ve özelliğini burada uzun uzun açıklamayı lüzumsuz bulurum. Zira "Memleketin hakiki sahibi ve efendisi"nin her alanda pek düşük olan seviyesini hep biliriz."

"Köydeki bu geriliğimizi acaba şimdiki öğretmen, öğrenci, derslik darlığında kalan okul anlayışımızla tedavi edebilecek miyiz? Kanaatimizce: Hayır!.."

"Oysa ki 4274 sayılı kanunla hayata çıkarılması düşünülen okullar, böyle değillerdi. Okulun bir (İşliği) vardı ki, derslikte işlenen bir konu, icabında tezgâhta da şekillendirilerek bir gediğe konulabiliyordu. İşliğe aid âlet ve aygıtların, Bakanlıkça sağlanması ise gayet yerinde bir hareketti. Araçlar sayesinde köyümüz, mala niyetile yassı kemik, destere işinde kör bıçak kullanmak çaresizliğinden kurtulmuştu."

"Uygulama bahçeleri de öyle... Köylerin örnek bahçeleri olan bu alanlara bilgi ile gömülecek tohumlar, yeşeren fikirler halinde bütün çevreye serpilecekti."

"Ya şimdi ne oldu? "Dersliğin bir köşesi de İşlik olabilir, denildi.

Okul plânlarında işlik bölümünden vazgeçildi İşliklere âlet bulma işi oy sandıklarına (!) bırakıldı. Uygulama bahçeleri, eski anlamlarından çok şey kaybettiler. Tarım iş dersleri, programda, öğretmensiz uygulanan dersler durumuna düştü. Eğer köy kalkınmasında eğitimden bir şey bekliyorsak köy çocuğunun yetilerini bilecek alanlardan onları yoksul bırakmıyacak kuruluşta olan okul sistemine dönmemiz gerektiğini görüyor ve buna inanıyoruz."

Bu fikirleri bir köy öğretmenimizden dinlediniz. Halbuki hemen hemen aynı şeyleri bu konuyu yerinde ve memleketimizde inceliyen Amerikalı pedagoglar da söylemiyorlar mı? Her şey gibi kitap da, okumak ve yazmak da hayat için değil mi? Köy çocuklarını köydeki hayata hazırlamıyan bir öğretimin ne faydası olabilir? Böylesini görüp de "İlk öğretim mecburiyetini kaldırmalı" diyen vatandaşın hakkı yok mudur? Yeni ilköğretim kanununda her halde bu cihetler düşünülmüştür. Yeter ki tatbik edilsin.

Vefalıların Vefâsı

Benim de feyiz alıp yetiştiğim Vefa Liselileri, okullarının 83 üncü yılını Vefa bozası içerek kutlamışlar. Gündeliğimizden arttırdığımız yirmi para ile ucu emzikli tenekeden içtiğimiz bozaların tadı hâlâ damağımda. Kırk üç yıl önce şimdikinden çok daha mamur olan mektebimizi geçen yıl ziyaret ettiğim zaman içim nasıl burkuldu idi? Koca bir çevrenin gençliğini bir asra yakın bir zamandanberi yetiştiren bu irfan ocağımıza biraz daha dikkat etmek, yerinde olmaz mı? Oradan yetişmiş epeyce zengin vatandaşımız vardır. Bunlardan, mekteblerine birer vakıf tesisi yapan neye çıkmaz ki?... Seneler önce rahmetli Maarif Müdürü Tevfik Kut, doktor Hâmi gibi arkadaşlarla kurduğumuz Vefa spor kulübü, ne güzel büyüyüp gelişti?

Diyeceksiniz ki, neye alâkamız var ki yetiştiğimiz feyiz ocaklarına bağlılık duyalım? Ben, öyle düşünmüyorum. Alâkasızlık, alâkasızlığı doğurduğu gibi alâka da alâkayı çeker. Okul idaresi, şimdi okulda bulunan öğrencileri ağabeylerini hatırlamağa ve onlara eski günlerini hatırlatmağa sevketmelidir. İhtiyarlar yalnız hatırlamayı, değil, hatırlanmayı da severler.

Mütercim Rüştü Bey konağında Mülkiye mektebine talebe yetiştirmek üzere idadi olarak açılmış olan bu okul, 1872'den 1925'e kadar aynı binada çalışmıştı. Bu yıldan sonra zavallı mektebimiz muhacir oldu. Gitmediği gezmediği yer kalmadı. Nihayet 1933 eylûlünde, bu âcizin himmeti de katılarak, eski yurduna dönebildi. Şimdi Bakanlık Teftiş Heyeti Reisi Osman Horasanlı müdürlüğüne tayin edildi.

Vefa idadisi, 1912'de Balkan Harbi'nde hastane olmuştu. Bu acı bozgunda yaralananların başucunda biz genç öğrenciler beklemiştik. Onlara hastabakıcılık etmiştik. Saffet Bey, Akil Bey gibi

olgun, müdebbir müdürlerimiz, Mesud Hoca, Konyalı Atıf Efendi, Ali Rıza Bey, ressam Sarıklı Şevket Hoca, Süleyman Efendi, Binbaşı Nazmi, Yüzbaşı İsmail Hakkı (Balkan harbinde şehid olmuştur), Mustafa Asım Efendi'nin oğlu Cemal Bey (o da şehid olmuştur), Galatasaray Müdürü Behçet Bey, Selim Mansur, Hâmid Ongunsu, geçenlerde vefatını teessürle bu sütunlarda haber verdiğim Mazhar Bey, İbrahim Necmi Dilmen gibi kıymetli öğretmenlerimiz vardı. Sağlarına sıhhat, ölmüş olanlarına Haktan mağfiret dilerim. Vefanın bu gün başında bulunan idare ve öğretim heyetini, orada okuyup evlâdları başarı dileklerimle kutlarım.

2 Nisan 1955

MEDENİYETİMİZİ KİTAP ÜSTÜNE KURMAYA MECBURUZ

Bir iki gündür İzmir'deyim. İzmir'in irfan hayatı hakkında, daha sonra gördüklerimi yazacağım, Şimdilik "göremediğim" bir şeyden bahsedeyim. Bu kalabalık, güzel, canlı şehrin en işlek yerlerinden birinde, hükûmet konağı civarında bir feyiz, ışık ve hayat kaynağı vardı:

Maarif Kitabevi

Şehre gelince dostlarımdan önce ilk aradığım burası oldu. Bir de ne göreyim, Kitabevinin yerinde:

Bursa Kebapçısı

Kebabı ve kebapcıyı ehemmiyetsiz sayanlardan değilim. Bir memleketin medeniyet seviyesini oradaki "et" sarfiyatiyle ölçtüklerini bilirim. Hele İzmir'in kebabı ve kebapçıları meşhurdur da... Geldiğimdenberi arkadaşlar bir öğle yemeğini bana kebapsız geçirtmediler. Kebap, başlıbaşına bir nimet ve kebapçılar, hatırı sayılır birer velinimettirler. Allah, cümlesinden razı olsun. Bu hususta tebrik ve teşekkürden gayrı diyecek bir şeyim yok!..

Ama bizim Kitabevi ne oldu?

Çünkü sade ve yoğurtlu kebap yiyerek bugünün uçak hızı ile ilerliyen milletlerine yetişmek imkânsız. Kebap ve kitap. Kebabı bulduk, kitap nerede?

Sordum, soruşturdum; dükkân kirasını öyle arttırmışlar ki, Bakanlık bu parayı verememiş, kitaplık oradan istemiye istemiye

çıkmış. Yerine aynı manada olmasa da aynı kafiyede kebab gelmiş. (Tabiî kebap, kitaptan çok daha kazanç getiriyor). Kitaplığın yeni yerini tarif ettiler. Hayli karışık. Hava da hep yağmurlu; kısmet olup gidemedim. Tabiî, kitap arıyanlar da, benim gibi işi tenbelliğe vuracaklar, bu çapraşıkça yere gitmekten vazgeçecekler...

İzmir'in yeni Valisi sayın Kemal Hadımlı'nın maarif işleriyle yakından alâkalandığını söylediler. Pek sevindim. Nitekim kendisini aradığım bir gün Maarif Müdürü ile beraber köy okul binalarını teftiş maksadiyle mülakata gitmişti. Bu duygusundan cesaret alarak İzmir Maarif Kitabevi için, haddim olmıyarak, kendisine bir fikir vermek istiyorum. Sivri bir tedbir saymıyacağına şimdiden inanmaktayım. Tavsiyem şudur:

Hükûmet önündeki büyük meydanda etrafı yollarla çevrilmiş, asfaltlı bir daire bomboş durmaktadır. Buraya portatif camekanlarla bir kitap satış yeri yaptırmak. Hatıra gelebilir ki, tören günleri bu meydan, halk için lâzımdır. Öyle zamanlarda bu portatif camekânlar kaldırılabilir. Yahut gene aynı meydanın daha müsait bir yerine şık, şehrin manzarasına güzellik verecek kitap kulübeleri yaptırmak. Bunu da bana düşündüren tatil günlerinde hükûmet civarındaki kitap sergileri oldu.

Şu şekilde veya bu şekilde, fakat her halde kitabevinin bir satış şubesini şehrin en kalabalık, en işlek bir yerinde açma tedbirini almalıdır. Pek Avrupai, vitrinleri pek zarif mağazalar yanında aynı zarafette tanzim edilmiş bir kitaphaneyi medeni bir göz, bu Akdeniz incisi şehirde ne kadar derin bir ihtiyaçla arıyor. Muhterem Vali ve Belediye Başkanı, bu noksanı gidermede, hiç şüphe yok, benim çabucak aklıma gelen bu tedbirlerin çok daha münasibini bulacaklardır.

İzmir'in meşhur bir kitapcısı vardır: Abajoli. Başta büyük romancımız ve edibimiz rahmetli Halid Ziya bulunmak üzere tâ Abdülhamid zamanından bugüne kadar İzmir'deki aydınların feyiz aldığı bu yer uzun yıllar yurdumuz için Garba açılan bir pencere hizmetini görmüştür. Oraya da uğradım. Kordona yakın bir yerde, sevimli bir kitaphane. Devlet, bir hususî elden daha beceriksiz olamaz, diye düşündüm. Maarifin esas vazifesi, umumiyetle memleket kültürü olduğuna göre her imkândan istifade edip gençlikle kitabı en kolay bir yoldan elbette birbirine kavuşturabilir. İçimden

böyle dedim ve kendimi tesliye ettim. Yalnız şunu da haber vereyim ki, Abajoli, işi züccaciyeciliğe vurmuş. Kitaplar, çanaklar ve tabaklardan sonra geliyor. O da mağazanın tâ arkasında!...

Kitap meselesi, Türk medeniyetinin, daha doğrusu medeniyet davamızın özüdür. Okumak, yazmak ve düşünmek... Bunlarsız, hiç bir ilerleme olamaz. İki kere iki dört. Öyle ama İstanbul'un ve Ankara'nın bir iki müteşebbis kitapçısı olmasa okunacak yeni kitap bulamıyacağız. Neşriyat, o derece azalmıştır. Baskı, malzeme bulma güçlükleri ve bunların pahalılığı, rahat bir yayın hareketini önlemektedir. Bâbıâli, okul kitabı dışında kitap basmağa hevessiz. Müsveddeleri elinde kalan müelliflerin sayısını ve eserlerinin kıymetini bilmeğe imkân yok. Fakat hakikat şu ki, Türkiye'de neşriyat, ciddî bir kısırlık buhranı içindedir.

Aynı hali, en yüksek fikir ocakları olan üniversitelerimizde de görüyoruz. Fakülteler neşriyatı da maddi imkânların bolluğuna rağmen pek az. Oralarda da Bâbıâli havası esmektedir. Üniversite öğretim üyeleri, en çok talebenin almağa mecbur olduğu ders kitaplarını, kendi hesaplarına bastırmakla yetiniyorlar. Çünkü bunlarda kâr var, bunlarda satış emniyeti var. Bunu yapmasınlar, demek istemiyorum. Bu türlü faydadan istifade yolu ile, hiç değilse sınıf manüelleri basılabiliyor. Fakat bu kâfi midir? Üniversiteler, yalnız bu türlü neşriyatla memleket irfanına ödemeğe mecbur oldukları hizmeti yapmış sayılabilirler mi?

Kitap meselesinin başka bir cephesi de dışarıdan, yabancı dilde kitap getirtmek ve dünya neşriyatını takip edebilmektedir. Geçen gün Varlık dergisinde şu satırları okuduğum zaman hayli üzüldüm. Aynı meseleye bu sütunlarda bir kaç kere dokunmuştum. Fakat bir kitap yayınevi olarak da Varlık dergisinin bu feryadını buraya nakletmekten kendimi alamadım:

"Kâğıt yok, mürekkep yok, klişe için çinko yok, ecza yok, şu yok bu yok derken nihayet bıçak geldi kemiğe dayandı: Kitap da yok. Yani yabancı dillerde yazılmış kitap demek istiyoruz. Borç boyu aştığı için yabancı memleketlerdeki dergi ve kitap basanlar, memleketimizle muameleyi kesiverdiler. Zaten Amerika'dan, İngiltere'den son zamanlarda geldiği yoktu. Şimdi Fransa'da sayım suyum yok diyiverdi. Pahalılıktan ancak yarım yamalak takip edebildiğimiz yabancı yayınları, bu sefer büsbütün göremez olacağız.

İki aydır, dilimize çevirmek maksadile ısmarladığımız kitaplar gelmemiştir. İlgili kitapçılar, gelmesi için yakın bir ümit de olmadığını söylüyorlar. Peki, biz neyi çevireceğiz? Çevirmek için gerekli kitapları nereden bulup seçeceğiz? İlgililerden birinin, yabancı yayınların memleketimize gelmesinin kültürümüz için teşkil ettiği tehlikeden söz açan bir tanıdığına: "Canım, daha az okusalar ne çıkar?" cevabını verdiğini işittik. Mantık bu olduktan sonra daha az yeseler, daha az giyinseler, daha az eğlenseler tavsiyeleri bütün dertleri kökünden kesip atmağa yeter halde..."

Görülüyor ki, mesele, toptaniyle büyük bir ehemmiyet konusu olmaktadır. Türk irfanını gıdasız bırakılmış görmeyi kabul etmiyeceğine inandığımız hükûmetin buna ciddi olarak elkoymasını bekliyoruz. Okuma, okunacak şey bulama, yazma, yazdığını basma, bastırma demek; manen, fikren, ruhan kuru! demektir. Bu satırlarımızın bir "İmdat!" işareti olduğunu elbette takdir ederler.

9 Nisan 1955

İZMİR'İN İRFAN HAYATINA TOPLU BİR BAKIŞ

İzmir, 300.000 nüfuslu, büyük bir şehir. Geniş bir bölgenin, Ege'nin kalbi. Günlük hayat bakımından belirli hali, iş ve alış-veriş!... Bunun dışında medenî vakit geçirmeler, sinema ve spor gösterilerine inhisar ediyor. Seneler önce bir tiyatro tecrübesi olmuştur. Nedendir, bilinemez, söndü gitti. Şimdi yeniden bir tiyatro binası yapılması için Belediye karar alıp teşebbüse geçmiş. Kıymetli sanatçımız Devlet Tiyatrosu Müdürü Muhsin Ertuğrul, tiyatronun kurulmasile meşgul oluyormuş. Yerinde bir karar ve doğru bir kuruluş yolu... Tiyatrosuz İzmir, olur mu?

Burada beni sevindiren sanat hareketi, İzmir müzik okulunda gördüğüm çalışmalar oldu. 1954'te B.M.M.'ndeki açış nutkunda sayın Celâl Bayar'ın açılacağını müjdelediği sanat yuvası... Bakanlık, bu okulu kurmakla çok güzel bir iş görmüştür. Keman, piyano ve şan şubeleri var. Solfej, müzik tarihi, harmoni okutuluyor, koro yapılıyor. Ankara Devlet Konservatuvarı müzik kısmının başlangıç bölümüne denk. Aynı müfredat tatbik olunuyor. 32 öğrenci var. 11 kemanda, 12 piyanoda, 9 şanda.

Okulun, eski Halkevi binasındaki salonunda İstanbul'dan ve Ankara'dan davet ettiği sanatçılarla ve ayda iki defa da plâklarla

tertiblediği konserler büyük rağbet görmekte. Okulun müdürü Orhan Barlas ve öğretmen arkadaşları Seride, Muzaffer Us, Nazime Aybirtek ve Madam Amati işlerine zevkle sarılmışlar. Öğrenciler de pek hevesli. Kültür derslerini bulundukları okullarda görüyorlar ve saat 4'ten sonra buraya geliyorlar. İyi dikilmiş olan bu sanat çekirdeğini Bakanlık gözden uzak tutmuyor, tutmamalı da. Bir iki yıl sonra İzmir, mutlaka bir konservatuvara kavuşturulmalıdır.

Aynı binanın diğer kısmında bir de Halk Eğitim Merkezi var. Bunda da çalışmalar devam ediyor. Bilhassa bu yıl içinde açılan resim sergileri hoşa gitmiş. Zengin, hali vakti yerinde İzmirliler, gelen ressamların eserlerinden satın alarak bu teşebbüsü kuvvetle besliyebilirler. İzmir'in güzel evlerinde Türk sanatçılarının elinden çıkmış eserlerin birer ziynet olması, ne zevkli bir medeni anlayıştır. Ben orada iken devam eden sergide Bayan Özdem'in, hanım elile yapılmış tablolarını pek çekici, pek duygulu buldum ve sevinerek onları seyrettim.

Memleketimizin her yerinde olduğu gibi İzmir'de de en mühim ve en güç Maarif meselesi, ilk öğretim alanındadır. İzmir'in içinde ilk öğretim çağında yuvarlak hesab

60.000

çocuk var. Bunun ancak

32.000

kadarı okula ve öğretmene kavuşabilmiştir.

Bu 32.000 çocuk, 49 okulda. Bu 49 okuldan 41'inde çift öğretim var. Sebeb, malüm!... Yersizlik!... Okul binası yapma işi. Maarifin ana davasıdır. Sayın Vali ve genç, çalışkan Maarif Müdürü işi hararetle ele almışlar. Özel bütçeden ayrılan 1.200.000 lira ile bu sene şehirde 10 okul yaptıracaklar. 9 okulda mülhakatta... Bu 9 okul için ayrı bir kaynak bulmuşlar. Hizmetleri meşkür olsun.

İzmir, en büyük vilâyetlerimizden biri 16 kazası, 671 köyü var. Bunlardan 490'ında okul yapılabilmiş. Bir çoklarının angarya diye adlandırıp beğenmediği usul ile rahmetli Vali Kâzım Dirik zamanında 263, imece ile bina yaptırma devrinde de 143 okul inşa edilmiş. Eder 306. Şimdi söyliyeceğim rakama ben şaştım, siz de

şaşınız. Devlet bütçesile para verilerek 1947 senesinden bugüne kadar geçen 9 yılda kaç okul yapılabilmiş, biliyor musunuz: 58.

Demek Kâzım Dirik ve o beğenilmiyen angarya kanunu olmasaymış, bugünkü tempo ile ancak ve ancak 200, en çok 250 okul yapılabilecekmiş! Üstelik 30 bin liralık okul inşasına hâlen müteahhid de çıkmamaktadır. Sırf para ve taahhüdle bu işi hükûmet, nasıl başaracak aklım ermiyor. Aklı eren varsa söylese de bizim de içimiz rahat etse!.

Bu hususta bir iki misal vereceğim. İzmir merkez kazasındaki köylere Dirik zamanında 22, imece ile 12, devlet para yardimile 4; Bergama'ya 26, 27, 6; Kemalpaşa'ya 12, 7, 1; Menemen'e 21, 20, 6; Torbalı'ya 17, 10, 3 okul yaptırılmıştır. Doğrusu İzmirliler, Kâzım Dirik'e bir heykel yaptırmalılar. Her ne kadar bir caddeye onun adını vermiş olsa da merhum, hayır ile anılmak için daha fazlasına lâyıktır.

İlkokul mezunu sayısında da okul sayısında olduğu gibi ilerleme, pek hafiftir. Bu sütunlarda her zaman söylediğimiz mezunların duraklama, hattâ azalma meselesini Bakanlık ciddî olarak takib etmezse yapılmış büyük emekler, ancak verimsiz neticelere mahkûm olacaktır. 1950-54'te 1.640 olan kız mezunlar,. 1951-52'de 1.219'a düşmüş ve bu sene 1640'a yükselmiştir. 1950-51'de köyde ve şehirde 7.837 mezun, geçen yıl 8.538 olmuştur. Bu sayılar, alâkalı mercileri düşündürecek ehemmiyettedir. Çünkü bu ilerleme ancak kaplumbağa ile yarış imkânını veren bir sürate işaret ediyor!..

İzmir'in Yüksek İktisad ve Ticaret Okulu tutunmuş ve çok iyi işliyor. Ufak tefek aksamalar olsa da müessese yerleşmiş, gelişmiştir. Yüksek kısımda 650, Ticaret lisesinde sekiz yüze yakın öğrenci var. Bu müesseseyi gördükten sonra İzmir'de bir Üniversiteye olan ihtiyaç, büsbütün nazarlarda canlanmaktadır. Pratik kısmı bozmıyarak burada bir İktisad, hattâ Hukuk Fakültesi açılabilir. İzmir içindeki hastanelerden istifade ederek bir Tıb, Bornova'daki ziraat teşekküllerinden faydalanarak bir Ziraat Fakültesi kurulabilir. Hükûmetin bir an önce faaliyete geçmesini İzmirlilerle beraber candan dileriz.

İzmir'de bir üniversitenin kurulması, sadece talebe yetiştirme bakımından değil, İzmir'de kuvvetli bir fikir merkezinin teşekkülü yönünden de mühimdir. Türkiye'nin en büyük ve en mühim şehirlerinden biri olan İzmir, hareketli bir entelektüel çevre olmaya hem müstaid, hem muhtaçdır. Bu hususta her türlü imkân ve eleman varken bunu yapmamak doğru değildir. Esasen içinde ve hinterlandında müteaddid ortaokulları ve liseleri, her cins sanat, enstitü ve okulları vardır ve kuvvetlidir. Buradan yetişecek gençler, daha yüksek kademelerde okurken kendiliğinden büyük bir medeni yuva kurulmuş olacaktır.

Bornova'da sayın doktor Behçet Uz tarafından kurulan özel Ege Koleji'ni de ziyaret ettim. Yeri, binaları, bahçeleri, modern vasıfta dershaneleri olan yerleri pek güzel olan bu teşebbüsü takdirle karşıladım. 100'e yakın öğrenci var ve iki ihzarî, bir orta olmak üzere üç sınıfı teşekkül etmiş. Müfredatı Galatasaray programına benzeyen ve bir kısım derslerini İngilizce veren bir sistem takib ediliyor. Maarif Vekâleti'nin altı şehirde açmayı kararlaştırdığı yabancı dilli liselerden biri, burada özel gayret ve bir buçuk milyon liralık bir sermaye ile kendiliğinden kurulmuş. İzmir'de yeniden böyle bir yer bulmak imkânsız ve çok masraflı olduğuna göre, Vekâletle bir anlaşma yaparak bu varlıktan istifade edilebilir, sanırım. Kaldı ki, İngiliz veya Amerikalı öğretmen bulma meselesinde uğranılacak müşkülü hiç olmazsa burada beraberce bir halle bağlıyarak altı okuldan birini açmak mümkün olabilecektir.

Bundan tam 33 yıl önce öğretmen mesleğine ilk başladığım İzmir, işgal devrinde bize çok gözyaşı ve kan döktürmüş bu sevgili şehir, Konservatuvarı, tiyatrosu, hattâ tiyatroları, üniversitesi zarif ve oturaklı binaları, limanı ve her şeyile, Akdeniz'in en güzel olduğu kadar en canlı bir merkezi olma yolundadır. Bina dedim de, yeni Merkez bankası pek hoşuma gitti. Genç Türk mimarını ve binayı yaptıran müesseseyi tebrik ederim.

Meğer, Manisa taşı ne güzelmiş!. Taş, taş; vatan taşı, memleket taşı.. Artık böyle mühim binalarda çimento yığınlarından yakamızı kurtarmalıyız.

Bir de takdirle söylemeden geçemiyeceğim nokta, İzmir içinde taşıt meselesinin gayet güzel tanzim edilmiş olmasıdır. Otobüsler, troleybüsler çok iyi. Süratli ve sık. Halk bundan çok memnun.

Fazla bekleme, izdiham yok. En kalabalık saatlerde bile rahatça binip gidebiliyorsunuz. İzmir'den söz açıldı mı bir türlü lâfı kesemiyorum. Acı, tatlı, daha doğrusu tatlı, acı hatıralar, gönlümü ve kalemimi söyletip duruyor. Dokuz yıl var ki, bu sevgiliyi görmemiştim. Hasretimi kısa zamanda da olsa, dindirdim. İzmir'den, bu vatan parçasına sevgimi kat kat arttırarak ayrıldım.

16 Nisan 1955

ÜNİVERSİTELER ARASI KURULDA GÖRÜŞÜLMİYEN MESELELER

Bu hafta Sayın Bakanımız İstanbul'a geldi. Üniversiteler arası kurul onun başkanlığında 22'nci toplantısını yaptı. Gündemde mühim maddeler var. Birincisi Atatürk'ün Tarihi Şahsiyetini ilmî şekilde değerlendirme komisyonunun çalışmaları.

Önce bu madde üzerinde biraz duralım. Geçirdiği ameliyattan bir an önce şifa bulmasını candan dilediğimiz Celâl Bayar'ın bir üniversite toplantısında pek yerinde bir dilek olarak ileri sürdüğü bu kutsal konu, demek hâlâ bir komisyonda. Hem o komisyon o konuyu yazmak için değil, nasıl yazacağını incelemek için toplanmış! ... Bu ne ihtinalı ilim araştırması. Demek nutuklarını bir himmet sahibi çıkıp, toplanmasına ön ayak olmasaymış ne dediklerini olduğu gibi alıp neşretmek bile başlı başına ilmi bir mesele olacakmış!...

Size buna benzer bir misal vereyim. Kıymetli Tarihçi Mükrimin Halil hocamızdan bir zamanlar Devlet Başkanı ve Millî Şef İnönü, bir Selçuk tarihi yazmasını istemişti. O da "başüstüne" demişti. Vekiller, Rektörler, dekanlar gün geçirmeden bu işi takib ettiler. Zannederim 9 formalık bir fasikül çıktı. Çıktı ve durdu. Galiba Profesörde de olsa bizde yazma alışkanlığı yok. Eğer her devrin tarihini yazmak için o devrin geçtiği seneler kadar zamana ihtiyaç varsa bu neviden yazıları okuyabilmek için bazan 8, 10 asır yaşamak lâzım!... Atatürk için de en azından 58 sene bekliyeceğiz. İnşaallah tahminimizde aldanacağız. Sayın profesörler bizi kısa zamanda mahçup ederler.

İkinci madde fakültelerin gece öğretimi hakkındaki raporları. Şüphe yok bu güzel bir teşebbüs başarı ile neticelenmesini dileriz.

Fakat Üniversitelerimizin gündüz öğretimine dair gündemde bir madde görmedik. Meselâ liselerin durumu ve lise imtihanlarının son zamandaki değişmesi hakkında bir şey yok. Halbuki rastgeldiğim akademik kariyer mensubu arkadaşlar bu hususta söz açıldığı zaman yanıp yakınıyorlar. Orta seviyenin düşüklüğünden şikâyet ediyorlar. Üniversiteler kendilerine talebe veren müesseselere dair bir şey düşünmüyor mu acaba? Gazetelerde, dergilerde bu hususa dair üniversitelerimiz mensuplarından bir tek zatın mütaleasına tesadüf etmedik. Başka memleketlerde bu derece tesirli bir değişme olduğu zaman profesörler, pedagoglar, maarifçiler düşüncelerini söylerler; tenkitleri varsa yaparlar. Tasvib ediyorlarsa yeni teşebbüsü desteklerler. Ne tuhaf bizde süküt sari.

Herkes benim gibi emekliye ayrılmadan fikir söylemiyecekse vay halimize. Bakan terfi edeceklerin müstenidatını istedi diye harekete geçen üniversiteli dostlarımız; bu söylediğimiz meseleyi daha mı az ehemmiyetli görüyorlar. Sormadan ne çıkar? Bakan sorsun ve üniversite cevap versin. Versin ki, onlar da bakandan bu gibi ehemniyetli değişmeyi sormağa hiç değilse eski tabiri kullanalım "istifzara" hak kazansınlar.

Einstein'in Ölümü

Bu günkü fizik ilmine yeni bir devir açtıran büyük bilgin Einstein öldü. Kimbilir dünyada neler yazılıyor, neler söyleniyor. Bizde de günlük gazetelerimiz, günlük gazetelerin hududu içinde bu ölüme ve ölen dahî bilgine dair yazılar neşrettiler. Tabiî daha fazlasını yapamazlardı. Bu kadarına da memnunuz. Ama söyliyeceğim işin başka cephesi.

Bu adam kimdi, ilimde ne yaptı diye merak eden ve bir yabancı dil bilmiyen aydınlarımız mütevaffa hakkında bir şey okumak isterlerse!

Gördünüz mü derdi? Eski mühendis mektebi müdürü Rahmetli Refik Fenmen'in kitabından başka ne varki? Bundan 30 sene önce merhum Dr. Akil Muhtar, Rölatiflik Teorisi hakkında bir kaç konferans vermişti. Basıldı mı, basılmadı mı, bilmem. Basılsa da öbürü gibi eski harflidir. Kim okuyacak.

Dönüp dolaşıp gene üniversitelerimize geliyoruz. Koskoca Teknik Üniversite, Ankara'da ve İstanbul'da iki fen fakültesi ne güne duruyor. Büyük alimi esasen tanıması tabii olan fizik profesörlerimiz onu halka ve aydınlara tanıtmak üzere konferanslar verecek, hakkındaki ilmî araştırma ve incelemelerini bu münasebetle yayınlıyacaklardır. Bol vakit olsa bu konferansları kaçırmasak da hepsine gitsek. Çok para olsa bu neşriyatı satın alabilsek de okusak.

İnsan şaşırıyor.

Einstein'in ölümüne mi acımalı, bizde ilmin haline mi?

Ulemamız her halde yakında bir Einstein hakkında yazılacak eserlerini yazdırmağa alıştırmak komisyonu kuracaklardır. Kimbilir bu komisyonun müzakereleri ne kadar ilmî ne kadar enteresan olur. Büyük fizikçinin 100'üncü yıl dönümüne hazırlanmak için sarf edilecek ilmî gayreti şimdiden taktir ve alkışla karşılarız. Müteveffaya, tanrıdan mafiret dileriz.

Üniversiteler Arasında Birlik

Üniversiteli gençlerimizin kurdukları talebe teşekküllerinin seyrini gazetelerden dikkatle takib ediyoruz. Yukarıdan beri yazdığımız satırların üzüntüsünü onların varlıklarında ve istikballerinde giderebiliyoruz. Dün gördüğümüz bir fotoğraf bize ciddi bir teselli oldu. Türkiye Milli Talebe Federasyonu ile Milli Türk Talebe Birliği İdare Heyeti Üyeleri İstanbul Üniversitesi Rektörü Sayın Fahir Yeniçay'ın etrafında toplanmışlar.

Resmi zevkle ve ümitle seyrettim. Aralarında her türlü fikir ayrılıkları olsa da talebe teşekküllerinin hedefinde hiç bir ihtilâf olmaması gereken gençlerin birleşme hizmetlerini sevinerek karşılarız. Memleketimizde medenî hayatın ve Atatürk inkılâbı prensiplerinin gerçekleşmesi onların varlıklarındaki olgunluğa bağlıdır. Fikir ve kanaat hürriyeti, öğrenme ve anlama gayreti, ilim ve hakikat aşkı, üniversiteli gençlerimizin yol göstericileri olsun. Cahalet karanlığını onların temiz alınlarında parlıyacak bilgi ve karekter ışığı ile yok edileceğine inanıyoruz.

23 Nisan 1955

SANAT OKULLARINA ALINACAK ÖĞRENCİLER

Geçenlerde İstanbul'a sayın Bakanla beraber Maarifin umum müdürleri geldi. İncelemeler yaptılar. Pek tabiî, idare ettikleri müesseseleri gördüler; onları idare eden hizmet arkadaşlarını dinlediler. Umum müdürlerden biri, Teknik Öğretim Umum Müdürü Ferid Saner bir demeçde bulundu:

– Bundan sonra erkek sanat enstitülerine ve okullarına ilkokul mezunları alınmıyacak!...

Acaba bu tepeden inme hüküm ve kararın gerekçesi ne ola diye demecin alt tarafını dikkatle okudum:

– Çocuklar, küçük yaştadır; hasta oluyorlar.

Demek bu kesin hükme Umum Müdürü götüren sebeb, hastalıkmış!.. O halde Bakan, umum müdürleri de "hasta olmıyan" lardan seçmeli. Hasta olmıyan insan olur mu? Ortaokullarda, liselerde öğrenciler, türlü hastalıklara tutulmuyorlar mı?

Umum Müdürün, her halde demek istediği şu olacak.

İlkokul mezunlarından olan çocuklar, tezgâh başındaki çalışmalara dayanamıyorlar, sıhhatleri bozuluyor. Binaenaleyh daima yüksek bir öğretim derecesi olan ortaokuldan öğrenci alınmalıdır.

İlk bakışta makul gibi görünen bu sebebi, bir nisbet dahilinde küçülterek ortaokula ve daha yüksek tahsil kademelerine götürmek mümkün olmaz mı? Eğer sebeb, sadece hastalık ve dayanamamaksa sanat okul ve enstitülerine girecek öğrencileri ciddi bir hekim muayenesinden geçirmeli değil midir? Sağlam girip türlü sebeblerle hasta olanlar çıkarsa bunlar da takib olunmalı ve tedavi edilmelidir. Öğrenciler içinde, o da ne nisbette olduğu bilinmiyerek, hasta olanlar çıkıyor diye böyle karakuş hükümlerine varmak doğru sayılabilir mi?

Hastalığa mukabil böyle bir karar tatbik olunursa çıkacak mahsurların neler olacağı düşünülmüş müdür? Hiç zannetmiyorum, başka ve ileri memleketlerde bu iş nasıl yürütülüyor, bir an gözönüne getirilmiş midir? Hiç tahmin etmiyorum. Etmiyorum, çünkü:

1) Mahzurların başında şu vardır; çocuk, bir defa ortaokulu, kalemle, defterle ve kitabla bitirdi. İşi el çalışmalarına daha yüksek yaşta çok daha güç intibak eder. Sanata gelmez Esasen mahdud sayıda çıkan ortaokul mezunlarından mühim bir kısmı liselere gideceği için sanat okullarına pek az öğrenci müracaat eder.

2) Endüstri hamleleri yaptığımız böyle bir zamanda, zaten yetişkin sanat elemanları bulamadığımıza ecnebi sermaye arayıp dururken bir de ustaları yabancı memleketlerden getirmek gibi bir duruma düşeriz. Nitekim ecnebi müteahhidlere verdiğimiz işlerde bugün, bu esef verici hali görüp üzülüyoruz.

Şu halde bu iki mühim mahzur apaçık meydanda dururken böyle kesip biçici hükümleri bir çırpıda söyleyivermek, en hafif tâbirile idarî bir ihtiyatsızlıktır.

Başka memleketlere gelince, umumî olarak "temel öğretim" den sonra "meslek öğretimi" başlar. İstiyen öğrenci umumî kültür veren liselere, istiyenler sanata ve diğer mesleklere yetiştirici okullara giderler. Hattâ "okul grupları" şeklinde kurulmuş olan ve ilkokulla beraber sanat ve meslek şubelerini de ihtiva eden okullar vardır ki burada bulunan öğrenciler, ilkokulda okurlarken marangozluk, basit demircilik de öğrenirler.

Yabancı memleketlerdeki talebe daha mı dayanıklıdırlar da onun için böyle yaparlar? Umum Müdürün okuduğu yabancı memlekette neler olduğu yabancı memlekette neler yapıldığını Bay Ferid Saner neye bu kadar çabuk unutmuştur? Bize öyle geliyor ki, bu ders senesi başında İstanbul'da olduğu gibi memleketin her tarafında sanata karşı gösterilmiş rağbet, ilkokul mezunlarından çok sayıda müracaat yapılmasına sebeb oluyor ve Bakanlık bu müracaatlara cevab verip yer bulamayınca çaresizliğin çaresi olmak üzere bu yola gidiyor. İnşallah bu tahminimde yanılıyorumdur. Eğer hal, aksi ise, bu memlekette Türk çocuklarının sanat şevkini kırma bakımından çok zararlı bir tedbirdir. Kaldı ki, temas ettiğim sanat enstitüsü mensubları, benim gibi düşünmektedirler. Umum Müdür, onlarla konuşmamış mıdır?

Sayın Bakan Ne Diyor?

Bu satırları günü gününe yazıp bıraktıktan sonra iyi bir tesadüf eseri olarak Bay Celâl Yardımcı'ya rastgeldim. Otuz yıllık eski

hukukun verdiği dostluk ve ondan da fazla yıllar memleket maarifine hizmetin kazandırdığı alışkanlıkla, ayaküstü, bu konuda düşündüklerimi kendisine söyledim. Aldığım cevab, içimi rahat ettirdi: "Böyle bir şey yok. İlkokul mezunlarına sanat enstitülerini kapamıyacağız." dedi.

Bu hususta mesele ve endişeye yer olmadığı anlaşıldı. Fakat başka bir küçük mesele var; Bakanı bu fikirde iken Umum Müdür nasıl böyle kat'i şeyler söyliyebiliyor?

Bu noktaya, Bakanlık içine "fit" sokmak için dokunmadığım meydandadır. Korktuğum ve söylemeyi vazife bildiğim cihet, öğretim ve eğitim işlerimizde acele ve tepeden inme kararlar alınmasına son zamanlarda fazla revnak verilmesindendir. Doğrusu, bu hal bana kaygu veriyor. Meslek çevrelerini, hattâ umumî efkârı yoklamak gibi demokrasiye uyar bir usul ve imkân varken onu ihtiyar etmeyip de, bazı mühim kararlarda olduğu gibi Bakanlık içinde bile etraflı bir istişare yapmadan harekete geçmek doğru tedbirleri bile iğri gösteren bir tarz olmuyor mu? Siyasette ve idarede ihtiyatsızlık, her zaman ters karşılığını verir. Demokrasi ise bir teenni rejimidir. Bunu unutmamalı. Meselâ sayın Bakanımızın son demeçlerinden birinde "şu kadar milyon lira alacağız, 1958'e kadar ilk öğretim meselesini halledeceğiz" tarzında konuşması, Söylediğim esasın pek gözönünde tutulmuş olmadığını gösteriyor. 200 milyon değil de 2 milyar lira verseler böyle kesin bir söz söylemeğe imkân var mıdır? Sanki hallediliverileceği söylenilen meseleler, sadece bir para meselesi midir?

Her gün yeni bir değişme çıkararak, zaten evlâd terbiyesinde sıkıntıda olan ana-babaları rahatsız etmekte, üzmekte ne fayda vardır? Kaldı ki, istikrarsız bir maarif siyasetile ciddî bir terbiye tesiri vücude getirilemez. Hıristiyan demokratlar gidip de sosyalistlerin iktidara geldiği Belçika'da bir bütçe yardımının kesilmesi meselesi, ortalığın altüst olmasına sebebiyet verdi. Türk çocuklarının ve ileri Türk nesillerinin yetiştirilmesi, bu derece değişken bir idare ile mümkün değildir. Hiç bir yeni tedbir alınmasın, diyen yok. Şunu diyen var ki, yeni tedbirler alınırken sorumlu organlar, istisnasızca harekete getirilsin; başka medeni topluluklarda neler ya-

pıldığı gözden ırağ edilmesin; her gün ayrı bir yeniliğin peşine düşülerek Maarif istikrarı fazla acelecilik yüzünden sarsılmasın; ve Türk eğitimi yaz boz tahtası haline getirilmesin!...

30 Nisan 1955

KUŞ NE GÖRÜR YUVADA ONU İŞLER HAVADA

Geçen gün gazetelerde bir fotoğraf gördüm:

Bir sehpâ, besili ve tombul bir fare idam edilmiş, göğsünde bir yafta. Etrafında siyah önlüklü öğrenciler.

Asılarak cezalandırılan fare kimmiş, suçu neymiş? Merak ettik. Resmin altını okuyunca anladım ki, bu fare İzmir'de yıktırılan eski Sarı Kışla'nın besleyip büyüttüğü ve ocakları başlarına çökünce bu güzel şehirde kendilerine sığınak aramak üzere etrafa yayılan farelerden biri... Okulda çocuklar toplanmışlar, bu fareyi muhakeme etmişler ve zararlı olduğuna hükmederek idamına karar vermişler.

Sehpayı nereden bulmuşlar?

Sehpâ, fotoğraf makinesinin ayağı. Doğrusu, zekice bir buluş. Fakat bu manzara, hoşuma gitti dersem yalan söylemiş olurum. Hemen aklıma şu atalar sözü geldi:

Kuş ne görür yuvada

Onu işler havada..

Terbiye için bundan kısa, bundan özlü bir düstur söylenemez. Atalarımız, bize, asırlar önce, asırlar sonra gelecek terbiyeci halefleri için apaçık, yol gösterici bir kural vermişler. Vermişler de biz neye buna kulak asmıyoruz, diye hayli düşündüm.

Birinci mesele, bu fareyi, evet zararlı olduğunda zerrece şüphe olmıyan bu yaratığı muhakemeye, bu çocuklar mahkemesinin yetkisi olup olmadığıdır. Bence, zararlı olmada o resmini gördüğümüz fare, tek değildir. Bütün soydaşları, aynı suçla suçludur. Şu halde öyle bir mahkeme onları toptan muhakeme etmelidir ki, suçları aynı olduğundan hepsine birden aynı cezayı verebilsin. Bu kudretteki bir adalet mercii, olsa olsa İzmir Belediyesi olabilir! Nitekim bir şehirdeki belediyenin bu iş, başlıca vazifelerinden biridir. Şu halde okuldaki çocuklarımız, yetkileri dışında bir adalet

vazifesi görmüşlerdir. Suç, zarar verme olduğuna, "her zararlı, öldürülür" müsaadesi de bulunduğuna göre ancak Belediye, böyle bir kararı verip icraya yetkili olmak lâzım gelirdi.

Farzedelim ki, Belediye böyle bir karar verdi. Bu hükmün yerine getirilmesi kim tarafından yapılacak? Ölüm cezaları, kusurlu ve şuurlu olarak yapılmış büyük suçlulara verilir ve en çabuk şekilde yapılması için türlü memleketlerde türlü usuller ve vasıtalar kullanılır. Meselâ, Amerika'da elektrikli sandalye, Yemen'de kılıç... Hayvanlara gelince, onları da kolay öldürme için türlü zehirler vardır. Asarak öldürme tatbik edilmez. Çünkü, akılları ve şuurları olmadığından onlar yok edilirler, cezaya ehil değillerdir. Nitekim aklını kaybetmiş insanlar da aynı muameleyi görürler.

Şu halde okulda ve bu tarzda yapılan şu hareketin terbiye bakımından izah edilecek makul bir tarafını görmek güçtür. Henüz elimize yetiştirilmek üzere verilmiş nesli, kendileri, aileleri, milletleri ve bütün insanlık için faydalı kılmak üzere terbiye ederken bütün hareketlerimiz ölçülü ve hedefli olmak gerekmez mi? Fare idamı suretile onları, acaba neye alıştırmak istiyoruz? Bir türlü sebebini bulamadım. İlgili eğitim makamlarının ve mercilerinin bu çok ehemmiyetli meseleyi dikkatle inceliyeceklerine emniyetimiz olmasa üzüntümüz ve tereddümüz çok daha ağır olurdu. Hiç unutmıyalım ve onun için bir defa daha tekrar edelim:

Kuş ne görür yuvada

Onu işler havada...

Arap Harfli Öğretim

Şu sütunları lûtfedip takib eden okuyucularım, pek iyi hatırlarlar ki, çok kereler bu konudaki kanun hükümlerinden, onun gevşek tutulduğundan zaman zaman bahsetmiş, şikâyetlerde bulunmuşumdur. Son senelerde ilkokul mezunları sayısında görülen azalma ve aksamalar, bu şikâyetlerin delili olmuştur. Son günlerde İçişleri Bakanlığı'nın bu hususta bir tamim yaptığını ve ilgili makamların bu ciheti ehemmiyetle ele alıp takibde bulunmalarını emrettiğini görünce pek memnun oldum.

Şüphesiz, zararın yarısından dönmek de bir kârdır. Ama geçen yıllara yazık değil mi? Tamimde bilhassa Doğu vilâyetlerimiz için bir kayıd da varmış. Duyduklarımıza göre el altından bu hal, yalnız Doğuya değil, memleketin her köşesine yayılmıştır. Atatürk inkılâbına bağlı olanlar, hiç bir zaman din aleyhtarı olmamışlardır. Arap harflerini de yaşında, vaktinde ve yerinde öğrenmek, Türk vatandaşı için yasak edilmemiştir. Yasak olan, ilköğretim çağındaki çocuklarımıza devlet okulları apaçık dururken oralara gönderilmeyip gizli yerlerde, salâhiyetsiz insanlar tarafından Arap harflerini öğretmektir. Mevcud kanunlar, bunu menetmiştir. Yapanlar, suçludurlar. Adalet mercileri, bu yasak harekete cür'et edenleri cezalandırır.

Şimdiye kadar, olan olmuştur. Bâri bundan sonra bu tamimin tatbikini ve ciddi olarak tatbikini görüp vatandaş teselli bulsun. Yedi, sekiz yaşında çocuk, hattâ on beş, yirmi yaşında gene eski harfleri öğrenmekle kalırsa hayatının hangi anında bunları kullanma fırsatını bulacaktır? Yeni harflerle Kur'an tercümeleri ve din kitablarımız vardır. Pekâlâ onları okuyan dinini, diyanetini öğrenebilir. Fakat aksi olursa ne olacaktır? Aşağıdan gelecek böyle bir nesil, on, onbeş yıl sonra nasıl bir manzara gösterecektir?

Hükûmetten ve onun emirlerini yapmakla mükellef yetkili âmir ve memurlarımızdan beklediğimiz, bu hali düşünerek ve karşısında bulunduğumuz "milli kültür" tehlikesini gözönünde tutarak, sırf mevcud kanunları tatbik etmek ve tatbik ettirmekten ibarettir. Müsamaha, teseyyüp ve ihmâl; yarınki nesillerin bugünkü nesli suçlandırmasından başka bir netice vermiyecektir. Köyünde Arap harfi öğretilmiş ve yeni harfleri bilmiyen bir gencin, bunu yapanlara, yazı yazmak zorunda kalıp da beceremediği zaman söylediği acı ve ağır sözleri duyduğum zaman, nesil sorumluluğunun ne kadar ağır, ne kadar sert olduğunu hissetmiştim. Alâkalı vatandaşlarıma ve meslekdaşlarıma bunu bir kere daha hatırlatma lüzumunu duyuyorum. Bu hususta vazifelerimiz mühim, suçlarımız büyüktür. İçişleri Bakanlığı'nı, geç de olsa, aldığı bu tedbirden dolayı tebrik etmeyi bir millî görev bilirim.

7 Mayıs 1955

İMTİHAN MEVSİMİNDE YENİ TÜZÜK TATBİKATI

Olgunlukta tek dersten kalmış üç yüzden fazla öğrenci Galatasaray Lisesi'nde imtihan oldular; Matematik; fizik, tabiiye ve kompozisyondan.. Başarı derecesi: % 70'ten üstün. Fakat, ah, şu matematik olmasa, Hepsi iyi de öğrencilerin yarıdan çoğu matematikten çakmış!... Olur mu bu? Tüzüğün ruhuna muhalif!.. Sebeb? Sebeb, meydanda!.. Sorular güç!. Kabahat, yalnız ve yalnız öğretmende... Neye hafif, zarif bir sual sormazsın, devletlim?

Bu meslektaşımız Kabataş Lisesi matematik öğretmeni imiş. Aynı soruları kendi öğrencilerine de sormuş. Ne görsün, onlar da yapamıyor! Kızmış ve 15 gün sonra yapılacak imtihanlara ne yüzle çıkacaklarını söylemiş. Bakalım netice ne olacak? Aynı konuları, anlaşılıyor ki, arkadaşımız okutmuş, fakat öğretememiş. Çünkü talebeler, öğrenmemişler. Niçin öğrenmemişler? İşte ana mesele bu! Bu ama kim onunla uğraşır ki?,,

İmtihan, "konusunda okuyucularımdan mektuplar alıyorum. Kimi burada yazdıklarıma hak veriyor, kimi eksik noktalar olduğunu ileri sürüyor. Oldumolası davamız, Türk maarifinin verimli olmasıdır. Bunun için kendi görüşlerimizin zıddına olanları da umumî efkâra ve meslek çevrelerimize duyurmayı vazife biliriz. Meselâ bu mektublardan birinde okuyucum, yeni imtihan talimatnamesinin şu noktalarını beğeniyor:

1 – Her dersten sözlü veya yazılı tek imtihan yapılması (madde: 2)

2 – Tek dersten muvaffak olamıyanlara başarıncaya kadar hak verilmesi (madde: 4)

3 – Yazılı soruların hazırlanmasında merkeziyetçilikten uzaklaşılır gibi olunuşu (madde: 3)

4 – Cevabların incelenmesinde yalnız neticeye değil, temel bilgi, kavrayış kabiliyeti, bilimsel anlayışa önem verilmesi (madde: 6)

5 – İmtihan kâğıdlarının iki ayrı üyeye tetkik ettirilerek komisyona not takdir ettirilmesi (madde: 7)

6 – Soruların yalnız son sınıftan hazırlanması (madde: 6)

7 – Eski mezunlara yeni hak verilmesi (madde: 17)

8 – Tek dersten borçlu olarak üniversiteye devam eden öğrencileri, rahata kavuşturan hükümler (madde: 24)

Okuyucum bunları sayıp döktükten ve bu hükümleri koyan Bakanlığa teşekkür ettikten sonra yeni imtihan sisteminin ruhuna uymıyan hükümlere geçiyor. Şimdi onları olduğu gibi nakledeyim:

«1. Geçen yıllarda liseden mezun olup da olgunluk imtihanlarına giren Edebiyat kolundan matematik veya tabiiye, Fen kolundan felsefe veya tarihten muvaffak olamadığı için Olgunluk diploması alamıyan öğrenciler, bu dersler, yazılı lise imtihanlarından kaldırıldığından, devlet lise bitirme diploması almağa hak kazanmış sayılmalıdırlar.

Üstelik yukarıda sayılan derslerin birinden bugün geçer not kabul edilen (5) numarayı alıp da dönenlerin durumu çok hazin değil midir?

Devlet yazılı Lise imtihanlarına girmeyi kabul eden eski bir öğrenci Matematik - Tabiiye, Felsefe, Tarih derslerinin birinden muvaffak olamadığı için, daha evvel kazanmış olsa da 17'nci Maddeye göre kompozisyondan üçüncü, Edebiyat, Tarih veya matematik, Fizikten dördüncü defa imtihana girecektir.

2. Geçen yıllarda liseden mezun bir öğrenci evvelce olgunluktan (5) numara aldığı için "kaybettiği" dersten şimdi (5) numara almak ve "kazanmak" için yeniden yazılı imtihana girecektir. (Madde 16 ve madde 4). Bu, öteberi aldıktan sonra bakkala uzattığınız biraz eskimiş (5) liralığın kabul edilmek istenmeyişi kadar garibdir.

3. Geçen yıllarda liseden mezun olup da olgunluktan yalnız bir dersten muvaffak olamıyanların da, hiç olmazsa şimdiki mezunlar gibi yalnız o dersten mesul tutulmaları adil olurdu. Oysa ki, eski mezunlar bir kaç defa kazanmış oldukları dersin imtihanlarına da yeniden girmek zorunda bırakılmışlardır. (Madde 17). Yeni mezunlara verilen bir hakkın eskilerden esirgenmesine, acaba eskilerin olgunluktan bütün lise sınıfları müfredatından imtihan geçirmeleri mi sebeb olmuştur?

4. Diğer bütün öğrenciler yazılı lise imtihanlarında üç dersten sorumlu oldukları halde, olgunluk imtihanlarını 1954 - 1955 ders yılına devredenler, 4 dersten yazılı imtihana gireceklerdir (Madde 15). Bu öğrencilerin seçime tâbi derslerden daha önce sözlü imtihanda kazandıklarından yazılı imtihana alınmadan muvaffak olmuş sayılmaları yerinde olurdu.

5. Devlet lise imtihanlarında verilen 4 hakkını da kullandığı halde, yazılı imtihanlarda başaramadığı dersi bire indiremiyen bir öğrencinin bütün kazançları kaybolmaktadır. Bu öğrencinin lise mezunu sayılabilmesi için yazılı veya sözlü bütün derslerden yeniden imtihana girerek kazanması gerekmektedir (Madde: 4).

Kazanılmış bir imtihanın tekrarlanmaması, yeni imtihan şeklinin bir esas prensipidir. Bu prensip, yazılıda bulunan derslerin sözlülerden kaldırılmış olması ile tezahür etmektedir. Binaenaleyh yeni Yönetmeliğin 4. maddesi de bu prensiple bağdaşmamaktadır.

6. Geçen yıllarda liseden mezun olup da Devlet yazılı imtihanlarına girecek öğrencilerin başaramadıkları dersi bire indiremedikleri takdirde evvvelce kazandıkları lise bitirme diplomalarının akıbeti meçhul kalmaktadır (Madde: 17). On yedinci maddede yazılıda kazanılamıyan ders, bire indirilemediği takdirde bütün imtihanların tekrar edileceği yazılıdır.

7. Devlet lise imtihanları tarifnamesinde geçen yıllarda lise mezuniyet imtihanını verip de olgunluğa hiç girmemiş olanların kaç defada imtihanların yazılı kısmını bitireceklerine dair bir kayıd yoktur.

Yeni sistemin ortaya atılmasındaki gayeyi biz üniversite ve yüksek okul tahsiline giden, birbirinin aynı olan bir kaç mânianın kaldırılması şeklinde anlamaktayız. Bu bakımdan yazımızın başında ve ortasında belirttiğimiz bu sistemin esas gayesinden uzaklaşılmamak için üniversiteye giden kapıların aralanmayıp tamamen açılmasını Maarif Vekaleti'nden beklemekteyiz.

Geçen yıl lise bitirme imtihanlarına girip de bir dersten kalan meselâ "Fizik", eski yönetmeliğe göre bu dersin imtihanını önümüzdeki haziran döneminde verdiği takdirde lise mezunu olacak ve bilâhare olgunluk imtihanına girecekti. Halbuki yeni yönetmeliğe göre kaldığı bir derse, yani Fiziğe ilâve olarak sözlülerde vermiş olduğu üç dersin imtihanı ilâve edilmekte ve bu suretle bir dersin, yani Fizikten sözlüye ve üç dersten de yazılıya girmesi ve kazanması lâzımdır. Aksi halde imtihanlarını verememiş ve dolayısile hiç değilse lise mezunu olamamış olacaktır. Bu durumda bu öğrenci ancak hariçten Devlet lise imtihanına girmesi icab etmektedir ki, bu sonsuz bir haksızlık ifade etmektedir.

Hülâsa edersek, şunu sarih olarak söyliyebiliriz:

Yeni imtihan yönetmeliği hâlen öğrenimde bulunan öğrencilere bütün imkânları verdiği halde eski mezunlara bir çok güçlükler çıkarmaktadır. Hakikatte ise eski öğrenciler, önce öğretmenler kanaatile sınıfını geçtikten sonra lise bitirme imtihanlarına girmiş ve bunu da verdikten sonra olgunluğa başlamışlardır. Yani üç imtihan."

İşte ileri sürülen noktalar İstanbul'a gelip yeni imtihan talimatnamesini izah eden Bakanlık erkânı arkadaşlarımızın okuyacaklarından şüphe etmediğimiz bu cihetler hakkında ilgilileri tatmin edecek açıklamalarda bulunmalarını dileriz.

14 Mayıs 1955

BAYRAM ÜSTÜ İYİ HABERLER

Şeker Bayramı geliyor. Arifenin arifesindeyiz. Bu sütunları lûtfedip okuyarak yazarını, bilmeden bahtiyar eden vatandaşlarıma irfan hayatımızdan böyle günde iyi haberler vermezsem ne zaman veririm?

"Bilmeden" dedim, doğru; meçhul okuyuculara meçhul yazar daha uygun olmuyor mu? Rahmetli Tevfik Fikret, Rübâb-ı Şikeste'nin başında şöyle der:

Size, en bilmediğim, görmediğimin kaarîler,

Size ithaf ile neşreyliyorum bunları ben,

Siz de bana böyle diyebilirsiniz:

Bize, ey bilmediğim, görmediğim öğretmen,

Bize ithaf ile neşretmedesin bunları sen...

Dersiniz ve geçersiniz, Halbuki geçmiyorsunuz. İlle benim kim olduğumu öğrenmek istiyorsunuz. Bunu soran mektuplar, koca bir deste oldu. Meselâ geçenlerde Finike'den, meslekdaşımız Hamdi Günal şöyle soruyordu:

"Gazetenizin (Öğretmen ve öğrenci köşesinde) Eski Bir Öğretmen adı altında Marifle ilgili yazılar yazanın kim olduğu hakkında meslekdaşlar arasında münakaşalar olmaktadır. Yazılarını zevkle okuduğumuz yazarın adının bildirilmesi."

Bence böyle bir tecessüse hiç hacet yok. Ben, okuyucularımı şahsen tanımadan nasıl rahat rahat yazıyorsam okuyucularım da beni bilmeden gürül gürül yazılanları okuyabilirler. Demokrasi rejimlerinde, malûm ya, şahıslar değil, eserler mühimdir. Eski Öğretmen, tek parti ve şef devrinden kalma olduğu için bundan önceki rejimde yalnız onun şahsı öğrenilmiş, fakat eserlerine pek göz atılmamıştı. Şimdi demokrasiden istifade edip bu masumun şahsı bilinmeden fikirleri, kanaatleri tanınsın, istiyorum, bundan iyi bir usul olur mu? Adımı bilseniz, hemen her satırda, her cümlede zihniniz tabiî olarak perde ardı bir mana arayacaksınız. Halbuki, Allah sizi inandırsın, içimde böyle bir şey katiyyen yok! "Eski" sıfatını kullanışım da bu sebebden... Yoksa pek âlâ kendim de farkındayım ki, kendini yeni zannedenlerden hiç de aşağı kalır bir tarafım yok!

Hani bir atalar sözü vardır:

Söyleyene bakma,

Söyletene bak!..

Bunu, lûtfen benim hakkımda meslekdaşlık hatırı için değiştiriniz ve şöyle deyiniz;

Söyleyene bakma,

Söylenene bak!..

Çünkü Eski Öğretmeninizi vicdanından başka söyleten yoktur. O, Türk milletinin "millî kültür" e vereceği ehemmiyet ve ondan alacağı kuvvetle milletler arasında lâyık olduğu yeri alacağına ve kurtulacağına inanmıştır. Yüzde yüz okuyup yazacağız. Bir münevverler enflâsyonu yapmadan yüksek vasıfta aydınlar yetiştirerek hayatın her sahasına kıymetli ve ihtisaslı insanlar vereceğiz. Sanat, ilim, felsefe ve teknik, bizde böyle doğacak ve bir gün gelişecek. İşte size Eski Öğretmenin Maarif programı!...

Gelelim vereceğim iyi haberlere:

İlkokul öğretmenlerinden henüz maaşa geçmemiş, az bir ücretle çalışan Enstitü mezunlarına "İstekleriniz yerine geldi!" diyemiyeceğim. Ortaokul ve lisedeki meslekdaşlarıma, "bina darlığından çok sayılı sınıflarınız bu ders yılında az öğrencili bir duruma sokulacak; ders saatleriniz yaşlarınıza ve hizmet senelerinize göre

ayarlanacak; lâboratuvarlarınız tamamlanacak, derslerinizi tecrübe yaparak okutabileceksiniz" diye müjde veremiyeceğim. Erkek Sanat Enstitüleri'nden çok mesai saati sebebile kaçan arkadaşlara "çalışma saatleriniz makul hadde indirilecek, ilk sınıf programlarında okula gelen çocukların yaşlarına ve sıhhat durumlarına göre bir değişme yapılacak" diye onların yüzünü güldürecek bir şey söylemiyeceğim. Öğrencilerimize "artık imtihanlar büsbütün kalkıyor. Sütünüze havale ile sınıf geçebileceksiniz!" şeklinde bir karardan bahsedip onlara iki katlı Şeker Bayramı yapma fırsatını kazandıramıyacağım. Cümlesi beni bu imkânsızlığımdan dolayı mazur görsünler!...

O halde, bu defa siz bana haklı olarak soracaksınız:

– Bayram üstü iyi haber dediğin ne ola ki?.

Eminim, vereceğim haberi pek hafif bulacaksınız. Bundan bize ne? diyeceksiniz. Halbuki kazın ayağı öyle değil!.. Üç dört sömestir Ankara Tarih-Dil Fakültesi'nde muhtelif fasılalarla türlü konularda colloquium yapılıyor, (Bu kelimeyi mahsus milletlerarası imlâsile yazıyorum. Kollokyum okunduğu malûm!... Fakat usul onların; adını da onlar gibi yazıp onlar gibi söylemede, benzeme tesellisi bakımından fayda var!...) Bu colloquiumlardan bir profesör, bir meseleyi alıyor, anlatıyor; sonra orada bulunanlar kendisinde sualler soruyorlar, fikir ve kanaatlerini söylüyorlar, o da cevablarını veriyor.

Bunun iyilik neresinde? Şurasında. Bir defa konu olarak alınan meseleler, Türk topluluğunun en canlı davaları. Umumî olarak tarih anlayışı ve bunun insan mantığında yeri, özel olarak bizim tarihimizin, bilhassa yakın tarihimizin henüz zihinlerimize sarahatle girmemiş safhaları. Meselâ şarklılık garblılık meselesi. Size açıkça deyivereyim: Bu hususta milletçe aydın bir kanaate varmadan yukarıda halledildiğini haber veremediğim meselelerin hiç birini doğru dürüst çözemeyiz. İşi oluruna bağlamak, günü hoşça geçirip rahat ettirici tedbirlere iltifat etmek, tabir yanlış kullanılmakla beraber pek münevverlerin zihninde "şarklılık" damgasını yemektir. Garb medeniyetine muhtaç hale geldiğimiz tahakkuk ettiği zamanlarda bu damga vurulmaya başlanmıştır. Bunu silmek ve çalışma, arama, inceleme yoluna girip medenî tecessüsümüzü uyanık tutabilme için onların metodlarına uymaya mecburuz.

Yalnız teknikte mi? Hayır!. Her hususta "Hiç olmazsa, Amerikalıların dinlerine verdikleri ehemmiyet kadar dinimize ehemmiyet verelim" dileği, ne Tanzimatta, ne Meşrutiyette; fakat 1955 senesinde ve yaşadığımız devirde söylenmiştir. İz'an ve idrak ile düşünülecek olursa bu fikrin doğruluğu teslim edilmez mi? Yeter ki onların ehemmiyet verişlerindeki usulleri kabule razı olalım.

Başka bir misal: Gülhane hattında garb tesirleri nelerdir? Daha başka bir misal: Atatürk, garblılıktan ne anlıyordu?

Görüyorsunuz, ne kadar mühim ve milletimizin istikbali için ne kadar hayatî meseleler... İşte bunlar, küçük, fakat alâkalı ve bilgili bu fikir zümresi tarafından yoğrulmakta, üstünde durulmakta, saatlerce ciddî tartışmalara konu olmakta. Daha dün, İstanbul İktisad Fakültesi Sosyoloji Enstitüsü tarafından hazırlanan ve Bulgaristan'daki Türk göçmenlerinin sosyal ve ekonomik durumlarını anlamayı hedef tutan bir anket hakkında fevkalâde alâka verici bir colloquium yapıldı. Üniversitelerarası kurumlarda üniversitelerarası çalışmalara misal alınıp müşterek gayretleri çekecek canlı ve millî bir mesele değil mi? İskân siyasetimiz ve iskân idaremiz bakımından çok bilgili ve çok uyanık olmamız gereken bu mesele, şimdiye kadar mahallî ve ilmî tetkiklere, ciddî bir konu olmuş sayılabilir mi? Bu bakımdan Kıbrıs'taki millettaşlarımızın dünü ve bugünü ne kadar alâka çekicidir?.

Bir küçük odada, on beş, yirmi insanın toplanıp düşünmesinden ne çıkar, diyecekler olacaktır. Milyonların düşündüğünü, çok kere, hattâ on beş, yirmi de değil, bir insanın bulup ortaya attığı bir gerçek, tarihî bir olgu değil midir? Konfiçyüs'ün bu sözü her zaman hatırlarda bulunmalı: "Hiç bir şey yapamıyorsan bir küçük ışık yak!" Ne doğru, ne doğru!.. Karanlıkta kalanlar pek iyi bilirler ki, bir ateşböceği, bazan bir güneş hizmetini görür. Hem de yanıp söndüğü halde!.. İşte size bayram hediyesi olarak böyle mütevazı, yanar söner bir ışık sunuyorum. Gönlümün samimî dileği, bu ışığın yanması sönmesinden uzun sürsün! Nura hasret gözlerimiz, daha kararlı ve istikrarlı, daha parlak ve devamlı ışıklara kavuşşun!..

21 Mayıs 1955

ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİ İLE ATATÜRK ARASINDA

Millî Türk Talebe Birliği, İstanbul Üniversitesi'nin bahçesine Atatürkün heykelini diktirdi. Aferin, gençlere!... Var olsunlar!...

Atatürk, kendisi de daima genç kalmış bir insandı. Hasta iken bile gençliğini, gençlik ruhunu kaybetmedi. Çünkü genç, ümit, iman, kuvvet demektir. İstikbal demek, ilerilik demek, geleneklerde mıhlanıp kalmıyarak bahtiyar yarınlara seferber olmak demektir. Atatürk, daima ümitli yaşadı; hiç bir an imanını kaybetmedi; ruh kuvveti, onu ölüm anında bile terketmedi. Daima istikbale baktı; ileri düşünmede bütün çağdaşlarını geçti; bütün ömrünü hak bildiği yolda mücadele için silâh başında tuttu. Çankaya'daki Cumhur Başkanlığı köşkü veya İstanbul'da Dolmabahçe Sarayı'ndaki dairesi bile bir aristokratın durağı değil, bir şefin, bir kumandanın karargâhı oldu.

Sofrası, bir içki âleminin sefihler toplantısı değildi. Yenir, içilirdi. Fakat bunlardan önce ve daima yapılan, düşünmek, aramak ve bulmaktı. Neyi? Hakikati!.. Bu hakikat, bazan saltanat veya hilâfetin kaldırılıp kaldırılmaması, Lausanne barışının filân meselesinin şu veya bu şekilde halledilip edilememesi, Balkan veya Saadâbat Paktlarının yapılıp yapılmaması, Cemiyeti Akvama girip girmememiz, Boğazlar meselesi, Hatay'a silâhla girip girmemek gibi "Milli hakikatler..." yahut harflerin değişmesi, şapkanın kabulü, medeni kanunun tatbiki, tarih ve dil meseleleri gibi millî olduğu kadar "sosyal ve medeni hakikatler..."

Atatürk, katılaşmıyan, peşin hükümlere saplanmıyan, yumuşak ve sûpl zekâsiyle gençti. Gençler, herkesten çok onu kendilerine yakın hissetmekte, bu sebeble yerden göğe kadar haklıdırlar. Atatürk'ün vücudu yıprandı, karaciğeri hastalandı; fakat ruhu ve zekâsı eskimedi. Atatürk, yeni adamdır ve daima yeni kalacaktır. Bu gün ona heykel diken gençler ihtiyarladıkları zaman onların çocukları, hattâ torunları, Atatürk'ü tıpkı babaları ve dedeleri gibi çağdaş bulacaklar, belki akran görecekler ve ona bir fikir ve iman lideri olarak bağlanacaklardır.

Atatürk, iki şeye düşmandı: Dışarıdan Türk vatanına dikilen kötü bakışlı gözler, içeriden Türk milletini gerilerde tutmak istiyen muteassıp ruh... Bunların dışında herkesle ve her şeyle dosttu ve

dost olabilirdi. Bu itibarla onu seven gençlik, daima ve onun gibi bu iki kötü kuvvete düşman oldukları nisbette Atatürk'ün dostluğunu kazanacaklardır. Bu çift yönlü duyguya ermeden Atatürk'ü ne sevmek, ne anlamak mümkündür. Bütün hayatı, bu iki cephede sonsuz savaşla geçmiştir. Yılmamış, bıkmamış, yenilmemiştir. Gençliğe bıraktığı emanet, işte bu savaşta yılmamak, bıkmamak ve yenilmeden yenmek azmidir. Hürriyet ve istiklâl, bu galibiyetin remzidir.

Hareketlerini ve kadirbilirliklerini takdirle gördüğümüz Üniversite gençliği, okudukları derslerden milletlerine ve bütün insanlığa azami faydayı sağlamak istiyorlarsa, her şeyden önce Atatürk'ün tuttuğu hayat yolunu iyi anlayıp ona uymalıdırlar. Çalışmakta onun kadar çalışkan, herhangi bir şeye acele kanmayıp onun derinliklerini aramada onun kadar uyanık, her bilginin hayatî tarafını bulmada onun kadar realist olsunlar ve nihayet, fikir alanında hiç değilse Atatürk kadar müsamaha duygusunu elde etsinler. Onu sevmiyenleri sevmesinler, onlara inanmasınlar!...

Eminim ki, bu 19 Mayıs Atatürk, yeniden dünyaya gelmiş gibi kabrinde zindelik duymuştur. Kendinden sonra pek çok nesilleri ihtiyarlatıp hatıralarda ve topluluk hayatımızda daima genç kalacak olan bu büyük insanı, her çağın gençliği aralarında ve önlerinde bulacaklardır. Kim ne derse desin O, Ebedî Şeftir. Onun yolundan ayrılanlar, hüsrana düşmeğe mahkümdurlar. Atatürk, unutmıyalım Türklüğün istikbalidir.

Muammer Raşit Hocamız

Zarif, ehl-i dil, kalbi muhabbet dolu bir insan olan hocamız, İstanbul Üniversitesi'ne hizmet eden rektörlerden biri idi. İmkân olduğu halde politika hayatına girmedi, hocalıkta bütün hayatının zevkini ve hedefini buldu. Geçirdiği sert hastalığını bile bu emelin tesellisi ile tahammül edilir hale koydu. Kararını ve ümidini kırmadı. Son dersini verirken gençlere söylediği bu sözlerde onun bütün tercümei halini okuyabiliriz:

– Bugün, benim için sevinilecek bir gündür. Çünkü geriye baktığım zaman emeğim geçmiş bir çok değerleri görüyorum. Sizler de istikbale kucağınızı açmışsınız. Ağabeylerinizin, babalarınızın gittiği yoldan gideceksiniz. Memleketin mukadderatı sizin ellerinize geçecek.

Bugün aynı zamanda en acı bir günümdür. Bir anda, yıllarca sonra sıraları ve dersi bir anda terketmek, şüphesiz, çok acıdır. Karşımda daima sükûnet ve huşû ile ders dinliyen evlâdlarımdan ayrılmak, bir nevi ölüm değil midir?

Bu samimi hislerde hocamız, bütün ömrünü hulâsa ediyor. Fakat onun gibi başarılı bir hocalık hayatı geçirmiş insan için ölüm yoktur. Emekleri ve emeklerinin eseri olan kitapları ve yarım asra yaklaşan öğretmenlik hâtıraları, onu fânilikten kurtaracaktır.

Muammer Raşid Sevüg, kendi hayat düsturunu son dersinin son cümlelerinde, gençlere öğüt olarak tekrar etmiştir.

– Vefakâr yavrularım!... Sizlere son sözlerim şudur: Vatanınıza ölünceye kadar bağlı kalın! Onda atalarınızın kanları, kemikleri vardır. Bunu yapacağınıza inanıyorum. Sizler de bu kürsüleri işgal ettiğiniz zaman bu sözlerin manasını daha iyi anlarsınız. Kalbim ümitle dolu olarak sizlere veda ediyorum.

Biz, bu sözleri söyliyen kıymetli hocamızın, dersini bitirdiği şu anda uğurlamıyor, karşılıyoruz. Yeni girdiği serbest emeklilik hayatında ondan yeni eserler, yeni hizmetler bekliyoruz. Ona her zaman keyifli, sıhhatli ve her zamanki gibi verimli bir hayat diliyoruz.

Prof. Dr. Zeki Hakkı Pamir

Bu şevkli ümitli satırlardan sonra vereceğim acı haberle okuyucularımı üzeceğim için teessürüm büsbütün artıyor. Doktor Zeki Hakkı'yı genç denecek bir yaşta kaybettik. Ankara Tıp Fakültesi İç Hastalıkları profesörü, artık pek sevdiği kürsüsünden, dostlarından ve yakınlarından ebedî olarak ayrılmıştır. Ona, toprağa düştüğü bayram gününde Tanrıdan rahmet ve mağfiret niyaz ederiz. Muhterem Pamir ailesine, meslek arkadaşlarına ve öğrencilerine başsağlıkları dileriz.

Tanıdığı ve tanımadığı insanların sıhhatlerile candan ilgilenen, onları iyi etmek için koşup çırpınan doktor, kendini kurtarmak için gelen arkadaşlarının büyük mukaddere karşı koyamıyan acizleri, fakat sevgi gözyaşları önünde hayata gözlerini kapadı. Etrafına daima şefkatli gözlerle bakmış bu canlı insanı bir anda yok olmuş görmek çok acı... Onun Ankara Tıp Fakültesi'nin kuru-

luşunda ettiği hizmetleri, iyi niyetle yaptığı çalışmaları yakından bildiğim için söyliyeyim ki, öğretim arkadaşları ve öğrencileri daima kendisini minnetle ve sevgiyle anmalıdırlar.

28 Mayıs 1955

ERKEK SANAT ENSTİTÜLERİNE NEREDEN ÖĞRENCİ ALMALI?

Geçenlerde bir konuda bir yazı yazmıştım. Teknik Öğretim Umum müdürü Ferid Sener'in bir demeci beni korkutmuştu. O diyordu ki, Sanat okul ve enstitülerine ortaokul mezunları alınmalı, İlkten alınmamalı. Sonra sayın Bakanın bu kapıyı ilkokul mezunlarına kapamıyacağı hakkındaki teminatına bu sütunlara naklet-miştim. Bundan sonra Ankara Teknik Öğretmen Okulu'nda meslekdaşımız Abdurrahman Nantu imzasile şu mektubu aldım. Olduğu gibi buraya basıyorum:

"Cumhuriyet'in "Öğretmen ve Öğrenci Köşesi"nde Eski Bir Öğretmenin yazdığı "Sanat enstitüsüne alınacak öğrenciler" başlıklı yazıyı okudum, tatminkâr bulmadım. Eğer sayın Eski Öğretmen, sanat enstitüsü öğrencilerinin yetişmesini görmüş ve içinde yaşamış olsaydı böyle düşünmiyeceklerdi zannederim.

Sanat enstitülerine alınacak öğrenciler ilkokuldan değil, ortaokuldan alınmalıdır. Çünkü; ortaokul mezunu bir çocuğun belleme yeteneği, muhakeme kabiliyeti artmış, düşünebilecek bir çağa gelmiştir. Sözlerimi izaha çalışacağım:

13 yaşında sanat okullarına gelen çocukların hemen yarısından fazlası çok kısaboylu, tezgâhlara, ayaklarının altına tahta ızgaralar koyarak erişen yavrulardır. Bunlar atölyelerde şuurlu olarak bir öğrenim yapmaktan ziyade yeni görülen bir oyuncak gibi takım ve tezgâhlarla oynamak ihtiyacını duyuyorlar. Çocuklarla tam manasile meşgul olunamadığından ki, buna inkânlar müsaade etmiyor, çalışmalarını tam bir anlayışla yapamıyorlar. Atölye zamanlarının çoğu maalesef boşa gidiyor.

Bir de bunları sıhhî bakımdan ele alacak olursak, tam gelişme çağında olan bir yavrunun günde 8 ders saati çalışması (4'ü ders 4'ü atölye) ağır değil midir? Hele bunun dört saati sıcak ocak başında alnından terler akarak üç, dört kiloluk balyozu narin kollarile kaldırıp temrin yapmakla geçerse bu çocuk normal bir gelişme yapabilir mi?

Diğer taraftan ortaokul öğrencileri günde beş ders yapıp çarşamba günleri de yarım gün tatil yaparak dinlenerek, oynayarak çalışırken aynı yaşta olan bu çocukların günde sekiz saat çalışması normal midir? Bunların da oynamağa, dinlenmeğe ihtiyaçları yok mudur?

Sanat Enstitülerine ortaokul mezunu öğrenciler alınırsa bunlar için kısa bir zaman kâfidir. Sanatı iyice kavrıyabilirler. İspatı meydanda: Özel talebeler de en az geneller kadar başarıyor ve muvaffak oluyorlar. Bu bakımdan endişe etmemek lâzımdır. Hele enstitü kısmı üç sene olursa...

Bir de bu değerli Eski öğretmen, ortaokuldan sonra enstitülere talebe gelmez diyorlar. Ben buna hayret ettim. Niçin gelmesin? Biz artık bu eski fikirleri çoktan attık, bugün endüstri alanında mühim hamleler yapıyoruz. Endüstrinin, tekniğin bir memleketin mukadderatında oynadığı rolü müdrik olarak seve seve bu dalda çalışıyoruz."

Bu sütunlar, tamamile tarafsız ve ancak memleket evlâdlarının öğretim ve eğitim bakımından en iyi şekilde yetişmelerini hedef tuttuğu için her manasile serbest ve zıd fikirlere de açık bir kürsüdür. O itibarla tenkitlerimizi doğru bulmıyan bu arkadaşımızın kanaatlerini buraya aldık. Şimdi söylediği cihetler hakkındaki görüşlerimizi açıklayayım:

1– Benim durumumda olan bir maarifçinin ele alacağı her meseleyi, o meselenin, doğduğu her müessesede bulunarak içinde yaşıyarak incelenmesine imkân olmadığı meydandadır. Fakat otuz beş sene öğretmen, müdür, müfettiş, umum müdür ve daha yukarı maarif hizmetlerinde bulunduktan sonra görmek, işle alâkalıları dinlemek ve bilhassa meselenin bağlandığı genel prensipleri kavramış olmak, toplu bir bakışla o meseleler üstünde düşünmeğe kolayca onu götürmez mi? Bu kadar yetkiyi bizim için de kabul ederse sayın okuyucumun iddialarını tetkike geçebilirim.

2– 13 yaşında ilkokuldan gelen çocukların yarısından fazlası kısa boylu deniliyor. Olabilir. Memleketimizde girişilmiş olan endüstri kalkınmasına eleman yetiştirirken programlara, yetişeceklerin boylarını uzatmayı elbette koyamazlardı. Ne yapayım, nesillerin uzun boylu olması, uzun emeklerin neticesidir. Bunu bir kaç

yıl içinde halletmeğe kimse muktedir değildir. Çocukların boyunu değiştirmek ve uzatmak elde olmadığına göre, meslekdaşımın buyurduğu gibi, yüksek tezgâhlara ızgara yapılabilir. Meselenin ruhu, o yaştaki çocukların boyunda değil, sıhhatlerinde, sağlık durumlarındadır ve onlara gösterilecek ders ile iş programının makul bir derecede oluşundadır.

3– Bugünkü programlar, böyle midir?

Hiç zannetmiyorum. Nitekim meslekdaşımızın dediği gibi 4 saat ders, 4 saat atölye olmak üzere 8 saat çalışma, ortaokul mezunlarını (her halde onlar da kendisinin arzu ettiği boyda olamıyacaklardır...) da vücudca sarsılmıyacak mıdır? Bu çalışmaya küçük öğrenciler değil, uzun boylu, yaşlı başlı öğretmenler bile tahammül edememekte, birer birer istifa edip maariften ayrılmaktadırlar. Memleketin muhtelif yerlerinde yeni açılmış teknik okullara öğretmen bulunamadığından acaba meslekdaşımız haberdar değil midir? Bunu ayarlamak, yaşla mütenasib bir çalışma programı yapmak, her zaman mümkündür. Bunun aksine olarak programları sabit alırsak bir gün ortaokul mezunları için de aynı mahzurları ileri sürmek, aynı itirazları onlar hakkında yapmak icab etmiyecek midir?

4– Dinlenme meselesine gelince okuyucumun bunda yerden göğe kadar hakkı vardır. Fakat onu bana niçin söylüyor? Mensub olduğu idareye duyursa ya?. Günde sadece 5 ders yapıp çarşamba günleri de yarım gün tatil eden ortaokul öğrencileri gibi Sanat Enstitülerinin çocuklarına da bir dinlenme zamanı vermek o kadar güç bir şey midir?

5– Bilmem, meslekdaşım, Ankara'nın, İstanbul'un ve diğer şehirlerimizin demirci ve marangoz gibi elişi yapan dükkânlarını, atölyelerini hiç görmüş müdür? Orada çıraklık kaç yaşında başlar? İmkân nisbetinde hayata çabuk atılıp bir an önce ekmek kazanma zorunda olan çocukların aileleri, ortaokulun üç yılında sarfedecek parayı her zaman nereden bulacaklardır? Endüstri kalkınması için mutlaka pahalıya gitmek şart mıdır?

Netice: Ben, ortaokuldan ve mezunlarından Sanat Enstitülerine öğrenci alınmasın, demiyorum. Evvelce de söylediğim gibi ilkokul mezunlarından sıhhî durumu müsaid olanlar bu im-

kândan mahrum edilmesinler, diyorum. Herhalde Bakanlık, bu meseleyi etraflıca düşünecek ve acele karardan çekincektir.

Bu yazıyı yazdıktan sonra aynı mealde ve hemen hemen aynı fikirleri savunan bir mektup daha aldım: Sivas Erkek Sanat Okulu müdürü Bay Şekib Özsoy'dan... Bu hususlaki mütalealarım da, tabiî, aynı olacaktır. Yalnız bu mektubun bir yerinde "İlkokulu bitirip sanat okuluna devam eden öğrenciler 12-13 yaşındadır". Diğer bir yerinde "İlkokulu bitiren çocuklar 11-12 yaşlarındadır.", başka bir yerinde de "Ortaokulu bitiren öğrenciler 15-17 yaşındadır." denilmekte... Bunun normalini almak için, verilen rakamlarda bazı düzeltmeler yapılması lâzım geldiğini, sayın meslekdaşım da kabul eder sanırım.

4 Haziran 1955

İLK ÖĞRETMENLER ARASINDAKİ MAAŞ FARKLARINA DAİR

Köye şehirden öğretmen gitmemesi sebebile o zamanın ihtiyaçlarına uyularak açılan ve köylü çocuklarımızı alıp yetiştiren köy enstitüleri mezunlarile şehir öğretmen okulları mezunu olan öğretmenler aynı maaş ve ücret usulüne tâbi tutulmuşlardı. Türlü bakımlardan şikâyeti mucib olan bu durum, 6234 numaralı kanunla birleştirilmişti. Fakat tatbikat, henüz bu birliği sağlıyamamıştır. Kütahya Öğretmenler Yardımlaşma Derneği, bu hususta teşebbüse geçmiş ve aşağıya aldığımız noktaları tesbit ederek milletvekillerimize bildirmiştir. O noktalar şunlardır:

"1– Yurdun ücra köşelerinde körpe demokrasimizin temelinde çalışan 40.000 küsur öğretmen arasında (13) yıllık kıdeme sahib bir köy enstitüsü mezunu öğretmen ile (3) yıl kıdeme sahib öğretmen okulu mezunu öğretmen, aynı maaşı almaktadırlar. Halen de bir çoğu (91) lira gibi bir ücretle hizmet etmektedirler. aynı gaye ve aynı ideale aynı çatı altında işbirliği yapan bu irfan ordusu mensublarının bugün maaş bakımından iki ayrı sınıf muamelesine tâbi tutulmalarına nihayet verilerek (10) senelik kıdemi olan köy enstitüsü mezunu öğretmenlerin mağduriyetlerini ortadan kaldıracak bir intibak kanunu çıkarılmasını adaletin bir tecellisi sayacağız.

2– Halen yürürlükte bulunan ve sadece köy enstitüsü mezunu öğretmenlere uygulanan 4274 sayılı kanunun 60'ıncı maddesini de 6234 sayılı kanunun ruhuna uymıyan mahiyette görmekteyiz.

Çünkü umumiyetle okullarda her sene derslerin kesiminden tekrar başladığı güne kadar öğretmen okulu mezunu öğretmen serbest olduğu halde, yalnız köy enstitüsü mezunu öğretmenler için ancak iki ay tatil kabul edilmekte, öğretmen de bu iki ay hitamında en az üç ay okulu kapalı bulunan köyde ikamet mecburiyetinde bırakılmaktadır.

3– Köy ve kasabadaki ilkokullar da uhdesine başöğretmenlik verilmesi suretile ek görev alan meslekdaşlarımızın görev ücretlerinin daha adalete uygun bir şekilde ayarlanması gerektiği kanaatindeyiz.

4– 19 seneden beri bu irfan ordusu safları arasında aynı gaye uğrunda verimle çalışan eğitmen ücretlerinin hayat şartlarına göre ayarlanmasını ve bilhassa (çocuk zammından) mahrum edilmemeleri suretile bizimle ülkü birliği yapan bu zümrenin de taltif edilmesini dileriz."

Meslekdaşların mütaleaları ve dilekleri yerindedir. Menşeleri birleştirmek, köylü ve şehirli ayrılığını kabul etmemek güzel. Fakat aynı işi ve vazifeyi gördürüp paraya gelince onlara ayrı bir prensipin tatbiki dolayısile bir zamanlar düşünülmüş ve yapılmış yardımları kaldırarak sadece bugün için hakikaten kifayetsiz bir ücret vermeğe devam etmek, açık bir haksızlıktır. Üç yıl önce hazırlanmış olan "İlk öğretim" kanunu, gene çıkarılmamıştır. B.M. Meclisi, tatile gitmeden bu kanun da pekâlâ çıkabilirdi. Eğer buna intibakın yapılması için konması gereken para (zannederim, 5-6 milyon lira portesindedir) sebeb olduysa hükûmetin bu hususta cömerdliğini beklemek, bu binlerce meslekdaşın candan dileği olarak, çok daha uzun sürmemelidir. Rejimin, inkılabın ve demokrasinin bekçileri, bu vatandaşlardır. Hükûmetin, onları üzgün, yaşama sıkıntısı içinde bırakmıyacağına emniyetimiz vardır.

Tatillerde öğretmen okulu mezunu öğretmenlerle köy enstitüsü mezunu öğretmenler arasındaki farka gelince Bakanlık bu ayrılığı gözönünde tutmuş, bazı vilâyetlerden bu farkı kaldırıcı tekliflerin de vuku bulması üzerine, hazırladığı bir tamimle aradaki bir ay için makamın "izin verme" yetkisine dayanarak öğretmenleri bir ay mezun sayacağını bildirmeğe karar vermiştir. Bu satırlar intişar

ettiği zaman meslekdaşlar, her halde birer aylık mezuniyetlerini almış olacaklardır. Tabiî kanun çıktığı zaman bu farklar, böyle tamimlerle değil, umumî hükümlerle ortadan kalkacaktır.

Eğitmenler meselesi mühimdir. Eğitmenlerimiz, köy öğretiminde zannettiğimizden pek çok hizmet etmişlerdir. İlk öğretim işi düşünüldüğü zaman, elli yıldanberi hatıra gelip de bir türlü gerçekleşemiyen, köylere asker ve sivil emeklilerin yahut okutmağa kudretli vatandaşların gönderilmesi tedbiri yanında askerlikte bulunmuş, kendilerine belli bir devrede kurs yaptırılıp vazifeye verilmiş eğitmenlerin çoğu, işlerinde muvaffak olmuşlardır. Türlü vesilelerle onları iş başında gördüm. Uzaktan tahmin edilmiyecek açık fikri, vazifelerinde ciddi, hocalık vasıfları kuvvetli bu arkadaşları takdir etmemek, haksızlıktır. İçinde muvaffak olamıyanlar vardır, diye topuna aynı hükmü salmak; hiç bir zaman doğru olamaz. Beş sınıflı okulların ilk üç sınıfı onlara verilmeseydi ilk öğretimde bugünkü gelişmeyi sağlıyamazdık.

Bu itibarla onlara dikkat etmek, vazifedir. Biz de, kökleşmiş bir itiyada kapılıp zamanında suyunu almak, sonra posasını atmak usulüne artık itibar etmemeğe başlamalıyız. Bugüne kadar tasfiye edilmiş olanlarına bile şükran hisleri beslemeliyiz. Kaldı ki, bugün vazife başında bulunanları düşünmek, idare başında bulunan vatandaşlarımızın vazifesidir. Onları maddî hayat sıkıntısında bırakmamalı, hiç değilse resmî dairelerdeki müstahdemlere verdiğimiz ücretlere lâyık görmeli ve bu kadarcık bir parayı bu fedakâr kardeşlerimizden esirgememeliyiz.

Görülüyor ki, memleketin ve Türk milletinin ana davası diye adlandırıp bugünkü hale getirilmesi için eskiden yapılmış gayretleri bazı resmî raporlarda olduğu gibi bir nevi "yanlışlık" diye vasıflandırıp duracağımıza halen devam eden "yanlışlıklar"ın düzeltilmesine bakmalıyız. O eski yanlışlıklar (!) olmasaydı bugünkü doğrular zor doğardı. Ya bugünkü yanlışlıklara ne diyelim? Bir an önce bunların tashihile ilköğretim teşkilâtını adaletli ve makul bir nizama kavuşturmak, hükûmetimizden beklediğimiz esaslı davalardan biridir. Bizi iktisatça da kalkındıracak elemanlar, ilkokul sıralarında hayata hazırlıyacağımız vatandaşlar olmıyacak mı?...

11 Haziran 1955

TÜRKİYE ÖĞRETMENLER BANKASI'NA HAZIRLIK

Benim gibi Vefalı bir okuyucumdan bir mektub aldım. Şahsım hakkındaki ilk tahmini "üslûb benzemeyişine" rağmen doğru olan bu okuyucum, bankacıdır. Bir arkadaşile buluşup görüşecekmiş. İstanbul'un, Beyoğlu'nun, hattâ Boğaz'ın evvelce gazino, kahve gibi oturulacak yerlerine gitmişler; fakat bu kahvelerin, gazinoların yerlerinde hep yeni yapılmış banka binaları bulmuşlar. Okuyucum, bunları tatlı tatlı hikâye ettikten sonra şöyle yazıyor:

"Bankacılığın bu kadar revac bulduğu bir devirde ve bir yerde, uyumakta olan ve oldukça mühim bir sermayenin heder olmaya yüz tutmasını mevzuu bahis edeceğim: İlkokul Öğretmenleri Yapı Sandığı, bilvasıta ilgili olduğum bu sandıkta gerek arzularile, gerek isteksiz olarak kaydedilmiş öğretmenlerin 1943 senesinden beri birikmiş olan, rivayete göre, yedi sekiz milyon lirasının boşuna durduğunu duyuyorum. Dört beş seneden beri aidatını vermekten çekinen öğretmenlerin parasını geri almak istiyenlerine "emekliye ayrıldığınız zaman vereceğiz" denildiğini, en son yatıştırıcı tedbir olarak da "Öğretmen Bankası kurulacak ve Meclis tatile girmeden önce bu tasarı kanunlaşacak" diye vadedildiği halde ve Meclisin tatil gününde 47 kanun tasdik edilirken bu konu üzerinde hiç bir taraftan sakkı-şefe edilmediğini işitince doğrusu çok üzüldüm. Bankacılığın alıp yürümüş olduğu bu devirde bu sermayenin âtıl bir durumdan aktif bir duruma geçirilmesi hususunda yazılarınızla yardımınızı dilerim."

Vefalı okuyucum haksız mı? Yapı sandığı, beş yıldan beri işlemez halde. Meseleyi bu sütunlarda bir iki defa açtım. Banka yapılmasını, bu teşebbüsten önce teklif ettim. Bakanlığın da aynı düşünce ile üç yıl önce harekete geçtiğini işitince bu sefer o teşebbüsü destekliyecek yazılar yazdım. Okuyucumun yazısı üzerine Bakanlıktan yaptığım soruşturmalardan anladım ki, kanun tasarısı hazırlanmış, diğer Bakanlıklara gönderilmek üzere imiş. Bu ne ağır yürüyüş? diyeceksiniz Doğru!. Fakat itiraf edelim ki, bir an önce Bakanlıklardan cevap gelmesini ve önümüzdeki devrede olsun kanunlaşmasını dahi cana minnet bileceğiz.

Malûm, İlkokul Öğretmenleri Yapı Sandığı, ilköğretim teşkilâtında vazife görenlerin kiralama, onarma, inşa ve temlik suretile mesken ihtiyaçlarını karşılamak maksadile kurulmuştu. Şimdi

münakaşasına girişmiyeceğimiz sebeblerden dolayı ortaklar bu teşekkülden memnun olmamışlar. Muhtelif gelir kaynaklarile elde edilen 7,913,331 liralık sermayenin sandığın ilgası ve tasfiye ile ortaklara geri verilmesi üzerinde durulmuş; fakat bunun uzun yıllar süreceği ve ortaklar için faydalı olmıyacağı gözönüne alınarak bu para ile bir tesis kurulması maslahata daha uygun görülerek bir banka yapılmasına karar verilmiştir.

Bu banka, yeni kanun tasarısına göre ticarî, sınaî, ziraî teşebbüs ve taahhüdlere girebilecek, bilhassa inşaat üzerinde çalaşacaktır. Halen sandıkta parası bulunan ilköğretmenler, bankanın kurucusu sayılacaklar ve bazı imtiyazlara sahib olacaklardır.

Yeni tasarı kanunlaşınca eski 4357 sayılı kanun ortadan kalkacak, bankadan yalnız ilk öğretmenler değil, bütün maarif mensupları istifade edecektir. Bankanın merkezi Ankara'da olacak ve lüzum görülürse bankalar kanunu hükümlerine uyularak şube ve ajanslar da açılabilecektir. Bankanın müddeti, kuruluş tarihinden itibaren (99) yıl olacaktır. Bankanın itibarî sermayesi, beheri 100 liralık 500 bin hisseye ayrılmış olarak 50 milyon Türk lirasıdır.

Hisse senedleri A ve B gruplarına ayrılmıştır. A grubunun hisse senedleri kaldırılacak, Sandıkta verilmiş parası bulunanlara tahsis edilecektir. B grubu hisse senedleri, bütün öğretmenlere ve Maarif Bakanlığı merkez ve taşra teşkilâtında vazifeli olanlara, artarsa hakikî ve hükmî şahıslara tahsis edilecektir. A grubu hisse senedleri nâma, B grubu hisse senedleri hamiline muharrer olacaktır. Banka, tahvil çıkarabilecektir. Kanunda her bankada olduğu gibi ihtiyat akçe, umumî heyet idare meclisi... gibi hususlara aid umumî hükümleri gösteren maddeler de bulunacaktır.

Kanun tasarısının öğrenebildiğim toplu manzarası budur. Şunu meslekdaşlarıma açıkça ifade edeyim ki, kanunla ve iyi niyetle yapılacağında şüphe olmıyan bu teşebbüs dahi ancak kendilerinin alâkaları nisbetinde verimli olacaktır. Türlü tenkidlere uğrayan, türlü hoşnudsuzluklara mevzu olan Yapı Sandığı da tereddüd götürmez bir iyi niyetle kurulmuştu. İşlediği müddet içinde başarılı olduğu sahalar yok denilemez. Fakat son senelerde kanunun emrettiği umumî heyet toplantıları bile yapılmıyacak kadar bariz bir ihmale uğramış, hedefine götürücü olmaktan uzaklaşmıştır.

Bu tecrübeyi gözönünde tutarak ortaklar, gözlerini dört açmalı; gerek kanun hükümleri, gerek buna dayanılarak yapılacak statü maddelerini yakından kovalamalıdırlar. Kendi işine bakmıyanların işini kimse lüzumu nisbetinde yürütmeye muktedir değildir. Bu defa banka bütün maarif mensublarını içine alacağına göre sahası geniş, portesi mühim olacaktır. İnşaat işinden başka sahalarda temettü sağlayıcı işlere girişilebileceği gözönünde tutulursa bunun etraflı bir tecrübeye ve devamlı çalışmaya ihtiyaç göstereceği meydandadır. Bunları kim yapacaktır? Maarif Bakanlığı, Yüksek Ticaret ve Ekonomi Okullarile ticaret lise ve okullarındaki öğretim elemanlarından istifade edebilir. Fakat bu da kâfi değildir. Adamakıllı ve hayli yüksek sermaye ve salâhiyetli bir banka olacağına göre işi liyakatle ve dikkatle idare etmek icab edecektir.

Kâr edeyim derken türlü cinsten rizikolara girmek, bu sahalarda olağan işlerdendir. Her halde hükûmet, bu cihetleri düşünerek zarurî tedbirleri kanun tasarısında birer hükme bağlayacaktır. Kanun hazırlığının bu kadar uzun bir zamanı yemiş olması, bize konunun ehemmiyetile mütenasib incelemelerin yapıldığı ümidini uyandırıyor. Bazı işlerimizde görüldüğü gibi bu gecikme, böyle bir sebebden değil de takibsizlik veya ihmalden doğmuş ise üzülmek, son mukadder oluyor, demektir. Bence Bakanlık, imtihan kararları gibi bunu da matbuata aksettirmeden bir oldu bitti olayı yapmamalıdır. Aksi halde, hepimizin esasını hoşnudlukla karşıladığımız bu güzel teşebbüs için bir kaç sene sonra rahmetli sandık hakkında bugün söylenilenlerin daha fazlasının ileri sürüleceğinden şüphe etmemeliyiz.

18 Haziran 1955

MAARİF SİSTEMİMİZDE CAMİ VE İMAM MİSALİ

Maarifte sistem meselesine dair bu sütunlarda açtığımız anket, meslek çevrelerinde ciddî alâka uyandırdı. Buna pek memnunuz. Meslekdaşlarımızın kendi davalarını, yalnız kendi bulundukları vazifeye inhisar ettirmeyip onları bütün ile mütalâa etmeleri, gerek umumî terbiye prensipleri, gerek onu gerçekleştirecek idare teşkilâtı bakımlarından çok faydalı ve uyarıcı olmaktadır. Samimiyetle temenni ederiz ki, Maarifimizin başında bulunan arkadaşlarımız, bu seslere kulak versinler; kendi kanaatlerine uymasa bile tanısınlar alacakları kararları ve kanaatleri bu realitelere uydurabilsinler.

Bugün size sunacağım mütalâa Kadıköy Atatürk Yetiştirme Yurdu öğretmenlerinden Bay Mehmed Ali Kamacıoğlu'nundur. Meslekdaşımız şöyle diyor:

"Böyle büyük ve büyük olduğu kadar da çetin bir mevzu etrafında benim gibi bir ilkokul öğretmeninin düşünmesini, bilmem siz nasıl karşılıyacaksınız. Çünkü bizim memlekette bir ilkokul öğretmeninin ilkokul çerçevesi dışında düşünebileceği henüz kabul edilmiş değildir.

Anketinize gelen cevapları dikkatle takip ettim. Hemen hepsi işi tek taraflı bir cepheden mütalâa ediyor. Halbuki maarifte sistem meselesi bütün eğitim ve öğretim işinin toplu olarak belli esaslara bağlanması demektir. Programlar öğretim usulleri, yönetmelikler hep bu sistemin içinde düşünülecek teferruatlar ve birleştirildikleri zaman sistemi tamamlıyan parçalar olacaklardır. Daha açık bir misalle: Bir binanın, bir şehrin veya bir makinenin yapılmasına başlamadan evvel en ince teferruatını hesaba alarak hazırlanan projesi gibi olacak bu maarif sistemi. Bu ana proje olmadıkça mümkün olamaz. Evvelâ bu projenin esaslarını düşünmek, tesbit etmek ve yapılacak işleri, sizin de bir çok kere söylediğiniz gibi, hakikî ihtiyaçlara göre ayarlamak icap edeceğine göre başta hakikî ihtiyacın tesbiti gerekmektedir. Her milletin kendi ihtiyaçlarına cevap veren maarif sistemleri vardır. O halde meseleyi bu şekilde ve esasından ele alalım: Evvelâ Türkiye'yi ve Türk milletini dünya içinde, maarifimiz de Türkiye içinde mütalâa etmemiz ve bu şekilde milletçe, devletçe üzerimize yüklenmiş yükün ağırlığını hissetmemiz lâzımdır ki, muhtaç olduğumuz sistemde hâkim olması lâzım gelen esas ortaya çıksın.

Bugün Türkiye, coğrafî mevkii itibariyle eski dünya denilen üç kıtanın hemen hemen tam ortasında ve çok esaslı bir mevkii işgal etmektedir. Tarih boyunca bir çok medeniyetlerin doğup batmasına ve en büyük tarih olaylarına sahne olan bu âlem bugün de bir takım sarsıntı geçirmektedir. Böyle bir âlem içinde Türkiye hem varlığını korumak ve hem de, her gün yeni bir hızla ilerlemekte devam eden batı medeniyeti seviyesine ulaşmak mecburiyetindedir. Ve hattâ Türkiye bu eski dünya içinde doğacak yeni bir medeniyet hamlesinin öncülüğünü de yapmak vazifesile karşı karşıya bulunmaktadır.

Medeniyet, insan zekâ ve kabiliyetlerinin meydana getirdiği eserlerin heyeti mecmuasından ibarettir. Batı medeniyeti seviyesine ulaşmak demek, Türk çocuğunun doğuşunda mevcut zekâ ve kabiliyetlerini en son haddine kadar inkişaf ettirmek ve bu inkişafı eserler halinde ortaya koyarak aynı seviyeye ulaştırmak demektir. Bir milletin zekâ ve kabiliyetlerini işliyerek inkişaf ettiren teşkilât, maarif teşkilâtıdır. İnsan zekâ ve kabiliyetlerini geliştirmek, evvelâ insanı tanımak, zekâ ve kabiliyetlerini keşfetmek ve ondan sonra bunları işliyerek inkişaf ettirmektir.

Bu da öğretmenlik meselesini ve öğretmenlik sanatını ortaya koymaktadır. Çoğu tanıyarak, zekâ ve kabiliyetlerini keşfetmek suretile onları işlemek sanatını bilen öğretmen meselesi projenin başında yer almaktadır. Hattâ daha ileri giderek diyeceğim ki: Bizde maarif davası, öğretmenlik davasıdır.

Burada şöyle denilebilir: Öğretmenlik de sistemin içinde mütalâa edilecektir. Yani sistem belli olsun, o sisteme göre öğretmen yetiştirilmesi düşünülsün. Her ne şekilde olursa olsun öğretmenlik meselesi başta ve mühim mesele olarak düşünülmelidir. Çünkü: (Cami ne kadar büyük olursa olsun imam bildiğini okur) atasözü bize büyük bir hakikati ifade etmektedir. Öğretmenlik işi halledilmedikçe maarifte istikrar sağlamak mümkün değildir. Bunun için evvelâ öğretmen tek menşeden yetişen akademik bir unsur olmalı ve öğretmenlik de askerlik, doktorluk ve hâkimlik gibi taazzuv etmiş bir meslek haline getirilmelidir. Bundan sonra her öğretmen mutlak surette evvelâ ilkokul öğretmeni çıkmalı bilâhare ayrılmak istediği branşın ihtisası için gerekli asistanlık devresini geçirdikten sonra diğer kademelere geçmelidir. Bugün memleketimizde her meslekten ve her çeşit okuldan mezun olan kimseler öğretmenlik yapabilmektedirler. Ama öğretmenler üniversitenin bir şubesine dahi kabul edilmemektedir. Bir milletin gelecek nesillerini ve o nesillerin zekâ ve kabiliyetlerini keşfederek işliyecek olan öğretmene sadece kendi bilgi müesseselerimiz değil, medenî dünyanın bilgi ve sanat müesseselerinden faydalanma imkânları hazırlanmalı ve kolaylaştırılmalıdır. Ancak bu sayededir ki, maarif teşkilâtı ve onun değerli elemanı öğretmen, millet çocuklarındaki zekâ ve kabiliyetleri işliyerek medenî âlemin üst seviyesine ulaştırabilir.

Öğretmeni bu şekilde yetiştirmeyi maarif sisteminin esaslarından biri olarak kabûl ettikten sonra diğer esasları tesbite çalışalım: Karşımızda iki büyük ihtiyaç var: Birisi bütün milleti kısa bir zamanda okur yazar yapmak gibi millî ve içtimaî bir dava ki, biz buna ilk öğretim davası diyoruz. Bu en kısa bir zamanda halledilmesi lâzım gelen bir davadır. Diğeri ise uzun yıllar çalışmayı istiyen hakikî terbiye davasıdır. Onun için bu iki davanın halli işini birbirinden ayırmak mecburiyeti vardır. İlköğretim davası bugünkü şekli ile daha uzun müddet halledileceğe benzemiyor. Bütün köylere okul yaptığımızı ve okuma çağındaki bütün çocukları okula aldığımızı farzetsek dahi okuma çağı dışında kalan kitle gene ekseriyeti teşkil edecek ve o neslin değişmesi uzun zaman beklememizi icab ettirecektir. Halbuki bu konu gerek bugünkü dünya şartları karşısında ve gerekse demokratik inkişafımız için çok kısa bir zamanda halledilmesi lâzım gelen bir konudur. Hakikaten (insan olmak, millet olmak davası) olarak kabul ettiğimiz ilköğretim işini münevver Türk gençliğine mal etmek ve bütün münevver Türk gençliğinin büyük bir okuma yazma seferberliğine katılmasını sağlamak suretile halletme yoluna gitmek çok daha verimli olur kanaatindeyim.

Bu suretle Atatürk'ün Cumhuriyeti emanet ettiği gençliğin Anadolu'yu bu yönden yeniden fethetmesine imkân vermekle kısa bir müddet içinde Türkiye'de okuma yazma nisbetinin hiç olmazsa yüzde doksana çıkmasını temin etmek, zannederim inkılapçı Türk gençliğinin Atatürk inkılâplarına yeni bir örnek daha ilâvesini mümkün kılacaktır. Böyle bir harekete bütün gençliğin büyük bir heyecanla katılacağına zerre kadar şüphem yoktur. Bu nasıl yapılır? Bunu ayrı olarak mütalâa etmek ve teferruatlandırmak mümkündür.

Şimdi gelelim hakikî ve asıl terbiye davasına (Ki, maarifte sistem meselesi daha çok burada lâzımdır). Evvelâ bugünkü sistemi gözden geçirelim:

Bizde, ilk, orta ve yüksek diye üç kademeye ayrılan tahsil müesseselerimizin öğretim ve eğitim işleri devletçe hazırlanmış müfredat proğramları ve yönetmeliklerle ayarlanmıştır. Öğretim bahsinde, hali hazır sistem, ister aktif metod dedikleri kendi kendine, isterse öğretmen takririnden olsun, çocuğun kafasını bir bilgi

küpü farzediyor. İlkokul bir kısmını, orta ve lise diğer kısmını, üniversite de tamamını dolduruyor. İşte oldu bitti. Bundan sonrası yok. Halbuki insan, hayatı boyunca her gün yeni şeyler arayıp bulmağa ve bilgisini tazelemeğe mecburdur.

Medeniyet hamleleri bunu isbat etmiyor mu?

Yapmak yaratmak... Onun için arayıp bulmak... Aradığını bulabilmek için öğrenmek... Bunun yerine bizde sadece hazırları belletmek hâkim. Bunun için tahsil kademeleri kabahati birbirine yüklüyor. Orta ilkten, lise ortadan, üniversite liseden şikâyetçidir. Galiba küpte kendileri tarafından doldurulması lâzım gelen boşluklar bırakıyorlar! Memleketin her tarafında bir tek müfredat programı ve bir tek yönetmelik hüküm sürüyor. Her dimağa aynı miktar bilgi verilmek isteniyor. Bu bir defa tabiat kanunlarına aykırıdır. Allah insan dimağlarını hiç bir zaman eşit yaratmamıştır. Şimdi bu sistemden uzaklaşmak, onun yerine çocukların zekâ ve kabiliyetlerini ölçerek onların muhtaç oldukları bilgi ve terbiyeyi verecek bir sistemin kurulması lâzımdır.

Bunun için evvelâ öğretmeni aynı şartlar içinde yetiştirmek icap eder. Aktif metodu kürsüden, hocanın takririnden, kitaptan okuyarak öğrenen öğretmen, bu metodu uygulayarak insan yetiştiremez. Tek menşeden ve akademik bir unsur olarak öğretmeni yetiştirdikten sonra devletin tesbit edeceği eğitim ilkeleri, içinde bulunduğu çevredeki çocukların ihtiyaçlarına göre programını kendisine bırakmak lâzımdır.

Öğretmen bu seviyede bir unsur olunca ilkokulun şekli ve zamanı da değişecektir. Milletçe medenî âlem seviyesine ulaşmak demek, ferd olarak her vatandaşın bu seviyeye yükselmesi demektir. Bugün vatandaşı yetiştiren ilk müessese ilk tahsil müessesesidir. Ve mecburidir. İlk tahsil müessesemiz maalesef bu vazifeyi görecek kudrette değildir. İlkokulun, bilhassa köylerde, okuldan ayrılan çocuklar üzerinde bıraktığı kat'î verim biraz okuma, yazma, biraz hesap, biraz da işe yaramıyan umumî bilgiden ibaret kalmaktadır. Ve okulun köy yaşayışı üzerinde hemen hemen hiç bir tesiri görülmemektedir. Ben 45 seneden beri okulu olan köy gördüm. Bir çok kimseler bu okuldan mezun olmuş, fakat köydeki yaşama tarzında hiç bir değişiklik olmamıştır. O halde bu okul bizi medenî âlem seviyesine ulaştıracak kudrette değildir. İlköğretim davasını

ayrı olarak mütalâa ettiğimize göre yeni ilkokul en az 8 seneye çıkarılacaktır. Bu okullara yukarıda izah ettiğimiz evsaftaki öğretmen tayin edilecektir.

Öğretim ve eğitimin temeli olan ilkokul bu şekilde kurulduktan sonra diğer okullar gene bizim ihtiyaçlarımız gözönüne alınarak kurulacaktır. Her vilâyette lise ve her kazada ortaokul bizim memleketin ihtiyaçlarına cevap veren okul sistemi değildir.

Düşündüklerimin bir kısmını bu şekilde özetlemeğe çalıştım. Bugünün realitelerine nasıl uydurularak böyle bir sistem yerleşebilir? Onu da hesaba alarak ve tekâmül etmiş şeklini hayalimde canlandırmanın heyecanı içinde bu satırları yazdım.

Not: Yeni açılan Kadıköy, Yeldeğirmeni'ndeki Atatürk Yetiştirme Yurdu'nu ziyaretinizi candan arzu ederim.

Sizin de pek alâka verici bulacağınıza emin olduğum bu görüşlerde maarif dertlerimize cesaretle dokunulmuştur. Tatil zamanlarına rastlıyan bu yazıyı meslekdaşlarım, toplu olarak istirahat ettikleri yerlerde veya yalnızken huzur içinde okuyacaklardır. Onlar da ne düşünüyorlarsa yazsınlar söylesinler. Memleket hepimizindir. Memleket evlâdları hepimizindir. Onun için ve onlar için yaşıyoruz. Millî hizmetlerimizin başında düşünmek gelir, aramak vardır. Düşünelim, arıyalım ve söyliyelim.

25 Haziran 1955

ESKİ ÖĞRETMEN TATİLE GİRERKEN

Bir okuyucum yazıyordu: Öğretmenin eskisi olur mu?

Doğru! Fakat öğretmenin eskisi olamıyacağı gibi eskimişlerden de öğretmen olmaz, sanırım. Şu halde eskimemek için hem ruhu, hem vücudu taze tutmak lâzım gelmez mi? Tatil ve istirahat, işte eskimemek için bir onarım fasılasıdır.

Ruhu taze tutmak, taze düşünenlerle beraber düşünmek, zekâyı onların zekâlariyle münasebete sokmaktır. Taze düşünce, yalnız tazelerin düşünceleri değildir. Öyle seksenlikler olur ki, fikirce ihtiyarlamış, pörsümüş gençler yanında tüvanâ birer atlettirler. Şu halde ruh tazeliği, fikirce ve hisce genç olanlarla beraber olmak demektir. Bunun en güzel ve kolay yolu, kitap okumaktır.

Musiki dinlemek, resim seyretmek, tabiatın içinde, toprakta, suda ve havada ona karışmaktır. Çünkü Allah'ın ve insanın eseri, yaratma dediğimiz yeniliğin bir görünüşü olduğuna göre onlara şuurumuzu katmak, bir nevi hilkata karışmak olmaz mı?

Bir kitabı okurken yazmış, bir resmi seyrederken çizmiş, boyamış, bir heykele bakarken yontmuş; bir tabiat manzarasının karşısında bulunurken onu yaratmış gibi oluşumuz bundandır. Kul, Allahına O'nun eserini anlama yolundan varabilir. Bu gayreti harcamıyanların ilâhiyat kitaplarını durmadan devretmelerine rağmen Yaradan duygusuna eremiyecek kadar "kuru" kalışları da bu sebepledir. Eskiden bu türlü sofuluğa "Zühd-ü husk" derler. kuru sofuluk demektir. Hiç bir şeyin kurusunda can olmadığı gibi, dindarlığın suyu çekilmişinde de iş yoktur.

Hâsılı, ruh tazeliği, zekânın her hususlaki tecessüsünü uyanık tutmak, hangi yaşta bulunursak bulunalım, duygularımızı ve iç güdülerimizi genç kalmağa devam ettirebilmektir. Kendinden geçmiş, hayattan bezmiş, âlemle alâkasını kesmiş bir insan, yirmi yaşında da olsa bir "pîr-i fânî" dir. Tanrı, böylelerine gani gani rahmet eylesin! Bunlar canlı cenazelerdir. Bir insan topluluğunun süprüntüleridir. Atılmaz, satılmaz, gübre olarak bile kullanılmaz fazlalıklardır. Bir cemiyetin her türlü hastalığını akmıyan sular gibi bu durgun ruhlar doğurur. Onlar, sosyal hayatın tehlikeleri,mikroplarıdır. Çünkü ruh tenbelliği, hastalıkların en bulaşığı, en tehlikelisidir.

Gelelim, vücud tazeliğine... Yirmi dört saatinin hemen beşte ikisini, ister zarif bir kulübün zevkli döşenmiş şık bir salonunda, ister bir çarşı kahvehanesinin dumanlı ve gürültülü çevresinde, fakat elinde iskambil kâğıtları, yahut tavla zarı veya nereye süreyim diye düşüncelere daldığı bir fil, bir at, bir paydak hapishanelerin en kötüsünde geçiren bir insan, vücudunu lüzumsuz yere yıpratıyor, ihtiyarlatıyor, hattâ öldürüyor demektir. Her yaşa, her başa göre oyun vardır. Kimse oyun oynamasın demiyorum. Zamanında, tadında bırakmak şartile iskambil de oynanılır, tavla da, satranç da, ama açık havada, denizde ve deniz kenarında - hangi oyundan oynarsa oynasın! - güzel saatler geçirme imkânı

varken kapalı yerlerin kokmuş muhitinde yaz dediğimiz ılık, sıcak mevsimi öldürmek, günahların en büyüklerinden biridir.

Vücut da ruh gibi tımar ister, temrin ister. Ruh, vücudu, meraklı bir binici gibi her zaman ihtimamla kullanmasını bilmelidir. Ona bakmalı, vaktinde gıdasını vermeli, temiz tutmalı; havaya, güneşe ve suya duyduğu ihtiyacı en cömerd bir anlayışla duyurmalıdır. Bu kadar yer gezdim bizim memleketin deniz suları kadar vücudu tuzile yakmadan serin bir kucak gibi saranını görmedim. Deniz yakınlarında oturan - kadın, erkek, büyük, küçük her Türk, işine, durumuna göre zamanını âyarlayıp suya girmeğe bakmalıdır. Su, hayattır. Hekim "girme!..." demedikten sonra denize vücudunu vermiyende akıl var, denilemez. Ben, altmışa yaklaşıyorum. Fırsatını buldukça soyunup denize atlarım. Suyun içindeki zevki, çıktıktan sonraki rahatlığı, en mutenalı yataklarda bulamayız. Yalnız kendimize değil, aynı şeyi çocuklarımıza, öğrencilerimize de yaptırmalı; onlara bu zevki duyurmalıyız.

Memleketimizin öyle yerleri vardır ki, şehirden, kasabadan yarım saat, bir saat çıkınca sık ağaçlı, serin, yeşil ormanlara varılır. Bunlar, dedelerimizden kalma mesirelerdir. Çocuklara burada kamplar kurdurmalı, hattâ kendi yemeklerini kendilerine pişirtmeli, kendi işlerini kendilerine gördürmeli. Maarif Bakanlığı'nın tertibat almasına, emir vermesine ihtiyaç duymadan bunu yapmalıdır. Bakanlık öğretmenlerimize sahil şehirlerindeki okullarda bu imkânı vermiyor değil. Ama benim söylediğim, bunun dışında, yurdun her tarafında, kimseden emir almadan meslektaşların ve ana-babaların bu işi kendi teşebbüslerile yapmasıdır. Güzel elbise, yeni ayakkabı alıp çocuklarımızı giydirmekle, iyi yemek yedirmekle onlara karşı yüklendiğimiz vazifeleri yapmış sayılabilir miyiz?

Açık havaya, serbest hayata çıkarılmıyan bir çocuk veya genç, ne giyerse giysin, ne yerse yesin, hattâ ne okursa okusun, soluk benzi, bozuk siniri, neşesiz, dalgın haliyle bir ihtiyardır. Onları böyle bırakma, bizler için bir cinayet olmaz mı? Beylik olmuş bir lâf ama doğruluğu her zaman tekrarını lüzumlu kılıyor: Çocuk, istikbalimizdir. Halimizi düzeltmek için istikbalimizi diri tutmağa mecburuz.

2 Temmuz 1955

ANNELER VE BABALARLA BİR HASBİHAL

Bu ders yılı başlarken okul çocuklarımız ve gençlerimize geçen hafta dilimin döndüğü kadar düşündüklerimi söyledim. Şimdi de okulda çocuğu olan ana, baba okuyucularımla biraz dertleşmek istiyorum. Arada ileri geri lâf edersem kusuruma bakmasınlar. Memleketin yarını olan çocuklarımız için bugünden hazırlık olmanın bir millî vazife olduğunu hesaplıyarak bu noktada gösterilen fazla duyarlığı mazur görsünler. İşin şakası yok, bütün ümidimiz onlarla; memleketin istikbali onların iyi yetişmesindedir. Meseleyi ne derece ciddiye alırsak çözülmesini de o nisbette doğru yapabiliriz.

Bir defa şu malûm hakikatı tekrarlıyalım:

Çocuk, içiçe üç çevre içinde büyür: Aile, okul, geniş topluluk.

İleri neslin iyi veya fena yetişmesinde bu üç çevreye mensup olan herkes sorumludur. İşi yalnız öğretmene ve okula yükleyip ailenin ve bütün milletin bu sorumluluktan kendini sıyırması mümkün değildir.

Denilecek ki, bütün millet, nasıl olur da terbiye işinden sorumlu kılınabilir.

Buna cevap vermek için bir misal vereyim: Sabahları tranvaya, vapura, otobüse ve dolmuşa binerken hepimizin gördüğümüz izdiham manzaraları içinde okul çocuklarıyle büyük adamlar arasındaki münasebete bir bakalım. Daha ilkokulun birinci ve ikinci sınıfında bulunan bir çocuk kendini itip kakan, hattâ minimini ayaklarına basıp geçen taşıta atlıyan ağabeylerini, ablalarını, babalarını, hattâ dedelerini görürse kendinden büyüklere muhabbet ve hürmet besliyebilir mi?... Bu his, burada kalsa iyi... Daha da genişler ve kendini düşünmiyen, küçük varlığına yardımdan geçtik, rahatsızlık veren bu ufak kalabalıktan atlıyarak bütün milletine emniyetsizlik duyar. Bu yanlış ve zararlı duyguyu bütün ömrünce sürüp götürmesi çok mümkündür.

İşte okul ve aile dışında, geniş çevrede vatandaşa düşen, genç nesille karşı yerine getirilmesi zorunlu vazife misali!...

Bizim çocukluğumuzda yaşadığımız mahallelerin büyükleri babamız, anamız gibi idiler. Yolda, sokakta fena bir hareketimizi gör-

dükleri zaman bizi anamız, babamız, gibi paylarlar, bizi yardıma muhtaç gördükleri zaman, anamız, babamız gibi bizimle candan meşgul olurlardı. Mahalle, sanki bir aile idi. Hele imam, muhtar ailelerin başlıca yardımcıları idiler. Bu ne güzel bir Türk geleneği idi. Türlü sebeplerden bu kalmadı. Yerini de başka bir iyi gelenek almadı. Büyük şehirlerde apartmanlar, kapıları birbirine kapalı, şakulî birer mahalledir. Bugünkü hali, dünkü iyi geleneğin tersine, çocuğa yaptığınız bir ihtar, "Sana ne" cevabiyle mukabele görüyor, ne yazık!...

Çocuğun ev dışında gördüğü örnekler de her zaman taklit etmemesini istediğimiz şeyler oluyor. Hattâ ev içinde de aynı kötü misaller az sayılamaz. Velev şakadan olsun, çocuğa daha küçük yaşlarda küfretmeyi öğretenler olduğunu hep biliriz. Çocuk dimağı, boş ve yumuşak bir safiha halindedir ve herşeyi olduğu gibi kaptığına göre küfürbazlığa da küçükten alışır. Hele hiddetlenen büyüklerin "Adın batsın", "gözlerin kör olsun!", "seni yerler alsın, yumurcak!..." "Allah belânı versin." gibi beddualarını duymaya alışan çocukların hali büsbütün fecidir.

Bu kadar memleket gezdim. Bizde olduğu kadar sokakları kötü söz dolu diyar görmedim. Bundan mutlakâ yakamızı kurtarmalıyız. Hele -affınıza sığınarak söylüyorum- "bok" lâfı, son zamanlarda edebiyatımıza bile girmek fırsatını buldu. Mezkûr madde, ne kadar şairane kullanılırsa kullanılsın, gene malûm maddedir. Bu pis şeyin kirli kelimesini bile ağza almamalıyız. Biz alırsak çocuk ne yapmaz?

Gelelim eve ve aileye:

Evin ve ailenin, bilhassa ilk ve orta okul çağındaki çocuklar üstündeki tesiri okuldan daha büyüktür. Bilhassa ikili, hattâ dörtlü öğretim yapan çocuklarda bu tesir bir kaç misli büyür. Haftada 18 saatini, sayarak bazan 5, hattâ bazen 3 saatini okulda geçiren çocuk için okuldan ne bekliyebilirsiniz? Bu zavallı çocuğun ancak adı "okullu" dur. Okul dışı saatlerde bir kere aylâklığa alıştı mı iş tamam...

O halde ne yapmalı?

Evi, okul haline getirmekten başka çare yok; Ama diyeceksiniz ki: "beşiktekine mi bakayım, çamaşır mı yıkayayım, yemek mi pişireyim yoksa evde öğretmenlik mi edeyim? Evin erkeği de gündüz çalışmağa gider. O da diyecektir ki: "Akşam eve yorgun argın geliyorum. Bir lokma ekmek yiyeceğim. Sonra da ayaklarımı uzatıp dinleneceğim. Bir de çocukla, hatta çocuklarla nasıl uğraşabilirim?"

Bu mazeretler variddir ve doğrudur. Fakat ana ve babanın bu söyledikleri durum mevcut olduğu halde ya o çocuklardan biri hasta olsa gene aynı mazeretleri ortaya sürerler mi? Elbette sürmezler. Çocuklarının başını beklerler. Paraları yoksa borç bulup onları doktora gösterirler, verilen ilâçları yaptırırlar, evlâdlarını ölümden kurtarmak için çırpınırlar. Vücut hastalığı mazeret dinlemez de manevî hastalıklar mazeret kabul eder mi, sevgili okuyucularım?

Ana baba olmak kolay değil;... Ne halde olursanız olunuz, çocuğunuzun halini ve istikbalini düşünerek zahmete katlanacak, fedakârlık edeceksiniz. Ona, eviniz bir oda bile olsa, bir köşeciği bırakacaksınız. Ona, tatlı dille, güler yüzle sizinle beraber çektiği maddî sıkıntıları unutturacak, küçük ruhuna ümitli istikballerin hayalini aşılayacak, "Evlâdım, sen okuyup adam olacaksın. Bize güzel günler yaşatacaksın." diyerek gönlünü alacaksınız. Sizin şefkatli elleriniz, merhametli dilleriniz onu uslu yapacak; onu size itaatli hale getirecek. Fakirliğinizin, mahrumiyetlerinizin acısını sizin sevginiz onun içinden silecek. Verdiğiniz ümitle odanızın sönük ışığında yarına bir nur kaynağı yaratmış olacaksınız...

Çocuklarınızı seviniz, iyi tutunuz; size kul köle olurlar. Onlara her iyi şeyi ancak bu muhabbet havası içinde yaptırabilirsiniz. Onları korumanız, fena örneklerden uzak, kanadınızın altında tutmanız kâfidir. Türk çocuğunun özü iyidir, asildir. En kötü hayat şartlarını düşünerek söylüyorum: Çocuğunuzu iyi yetiştirmek, herkesten çok sizin elinizdedir. Böyle yapmazsak sonra milletçe dizimi döğeriz;...

15 Ekim 1955

PEKİYİ ŞİMDİ NE OLACAK

Gazetelerde siyasî olaylardan fırsat bulup da bu sene üniversitelere kayıt için müracaat edenlerin sayısına dikkat edebildiniz mi?

Şimdi size rakamları vereyim. Ankara Üniversitesi'nin Fakültelerine müracaat edenler.

Dil ve Tarih-Coğrafya F.	258
Fen Fakültesi	1008
Tıp Fakültesi	1060
Hukuk Fakültesi	1534
Veteriner Fakültesi	484
Siyasal Bilgiler	1300
Ziraat	1689
	7333

İstanbul Üniversitesi'ne kayıtlar da şu şekilde imiş..

Tıp Fakültesi	958 (137 ecnebi)
Dişçi	780 (32 ")
Eczacı	789 (14 ")
Orman	376 (1 ")
Kimya Mühendisi	633
Fen	557
Hukuk	942 (1 ")
Edebiyat	377 (4 ")
İktisat	999
	6411 + 189

İstanbul Üniversitesi'nin son rakamları burada kalmamış şimdi 7586'ya yükselmiş. İzmir'de açılan bu yıl Ege Üniversiteleri'nin tıp ve üniversitelerine 600 müracaat var. Buna İstanbul Teknik Üniversitesi'nin adaylarını korsanız dehşetli bir toplam! Aşağı yukarı 16.000 hatta 17.000 öğrenci.

Bu yıl haziran devresinde 2 sınıf birden lise imtihanı verdiler. 11 sene okuyanlardan 1060, 12 okuyanlardan 1967 olmak üzere 3027 öğrenci mezun olmuş. Geçen yıllardan kalan (900'den biraz

fazla), hariçten giren "174" ile Eylül devresinde kazananların tahmini rakamını da buna ilâve ederseniz elde edeceğiniz rakam 7.000 tutar.

O halde sormaz mısınız?...

– Bu 17.000 müracaat nereden çıkıyor?

İlk hatıra gelecek sebep öğrencilerin muhtelif üniversitelerin muhtelif fakültelerine aynı zamanda yazılmış olmaları.

Gene soracaksınız: Niye böyle birkaç yere birden kaydolunuyorlar?

Tabiî, bu, Amasya'nın bardağı meselesi. Bir fakülte olmazsa başka bir fakülteye girebilmek. Şu anda 10.000'lerce genç ve bunların aileleri heyecan hattâ telâş içinde. Ortada fol yok yumurta yokken liseleri 4 yıla çıkarır mısınız? Yer yok, yurt yok hatta öğretmen yokken orta okulları liseleri açar mısınız? Bir öğretmene her dersi birden okutmaya kalkar mısınız? Haydi buyurun bakalım bu binlerce memleket çocuğunu şimdi nerede okutacaksınız? Bu mütevazı köşeden yıllardır, söyledik durduk; aldırılmadı. Hâlâ bir dersten dönenler fakültelere alınsın! diye ısrar ederken liseden hiçbir takıntı bırakmadan çıkmışlara yer bulamamak durumunda olanlar bakalım ne yapacaklar? Bu işle ilgili vatandaşlar soruyorlar:

Peki şimdi ne olacak?

Bu hale çare bulmakla vazifeli olanlarda herhalde aynı şeyi tekrarlıyorlardır:

– Peki, şimdi ne olacak?

Orta Okul ve Lise Öğretmenlerinin Ücretlerine Zam Yapılacak

Mevcut kanunlara göre lise öğretmenleri 15, Orta okul öğretmenleri 18 saat maaşları mukabilinde ders okutmakla mükelleftirler. Haftada 24 saati dolduracak şekilde kendilerine ücret mukabili ders verilebilir. Bu ücretler lisede ders başına 200, Ortalarda 175 kuruş! Öğretmenler, aynı vazifeyi resmi okullar dışından görenlere verilen ücretleri göstererek lira bu miktarın az olduğunu ileri sürüp fazla ders almamak istiyorlarmış. Haklı değiller mi? 200 kuruşa lise, 175 kuruşa orta okul dersi.

Maarif Bakanlığı, haber aldığımıza göre, bu dileği veya dileksizliği yerinde görmüş, 5991 numaralı kanunun ücretlere dair olan maddesini değiştirmek üzere bir kanun tasarısı hazırlıyormuş. Bakanlık bununla 5 liraya kadar ücret vermek yetkisini alacak. Hükümetimizin bu yerden göğe kadar haklı dileği bir an önce dikkate alacağına B.M. Meclisi'nin böyle bir tadili memnuniyetle karşılaşacağına eminiz. İşi uzatıp şikâyetleri kökleştirmeye imkân vermeden halletmek en uygun yol olacaktır, sanırız.

22 Ekim 1955

ATATÜRK'ÜN "NUTUK"UNU OKUYUN VE OKUTUN

Cumhuriyet 29 Ekim 1923'te ilân edildi. Demek bugün 32 yıl bitip 33'e giriyor. Resmî bayram. Bunun mânasını bilhassa genç nesle anlatmak lâzım. Her zaman söyledim, gene tekrar edeyim; bunu en iyi anlatacak, onu kuran, Atatürk'tür. Fakat kendisini nereden bulacağız da Cumhuriyeti anlatmasını dinliyeceğiz? O, şimdi ebediyetlerde. Evet ama sözleri hâlâ aramızda, canımızda ve idrakimizdedir. Bize bıraktığı çağdaş Türkiye'nin kuruluş tarihi büyük "Nutuk"tadır. Nutuk, ders kitabı gibi okullarda, üniversitelerimizde okutulmalı, metinleri şerhedilmelidir.

Bu vesile ile gene o kitabı elime aldım. Dalıp okumuşum. Sahifeler ve sahifeler beni alıp götürdü. İçinde ne yok? Bugünkü meselelerimiz dahil olmak üzere her davamız orada yer bulmuş. Bizim gibi eskiler için ifadesi de açık. Hele fikir, keskin ve kesin. Fakat bugünkü nesle sözlerini biraz açmak gerekiyor. Öğretmen meslektaşlarıma, öğrenci evlâdlarıma en büyük bayramlarını kutlama için "Nutuk" tan bir parçayı bugünkü dile döndüreyim ve onlara armağan edeyim, dedim. Bilmem, makbule geçecek mi?

Atatürk, "Nutuk" un başında, Birinci Dünya Harbi'nde yenilmemizi takib eden devreyi anlattıktan sonra kurtulma için üç türlü kararın ortaya atıldığını söylüyor. Bunlar:

1– İngiltere himayesini istemek,

2– Amerika mandasını istemek,

3– Mahallî kurtuluş çarelerini aramak.

Şimdi Atatürk'ü dinliyelim:

"Efendiler;

Ben bu kararların hiçbirinde isabet görmedim. Çünkü bu kararların istinad ettiği bütün deliller ve mantıklar çürüktü; esassızdı. Hakikat halde, içinde bulunduğumuz tarihte Osmanlı Devleti'nin temelleri çökmüş, ömrü tamam olmuştu. Osmanlı memleketleri, tamamen parçalanmıştı. Ortada bir avuç Türk'ün barındığı bir Ata yurdu kalmıştı. Son mesele, bunun da taksimini teminle uğraşılmaktan ibaretti. Osmanlı Devleti, onun istiklâli, Padişah, Halife, Hükûmet, bunların hepsi, medlûlü kalmamış mânasız elfazdan ibaretti. Nenin ve kimin masuniyeti için kimden ve ne muavenet isteniyordu. O halde ciddî ve hakikî karar ne olabilirdi?"

"Efendiler;

Bu vaziyet karşısında bir tek karar vardı. O da millî hâkimiyete müstenid, kayıdsız, şartsız, müstakil bir Türk Devleti kurmak...

"Bu kararın dayandığı en kuvvetli muhakeme ve mantık şu idi: Esas, Türk milletinin haysiyetli ve şerefli bir millet olarak yaşamasıdır. Bu esas ancak tam istiklâle malik olmakla temin olunabilir. Ne kadar zengin ve müreffeh olursa olsun istiklâlden mahrum bir millet, medenî insanlığın önünde uşak olmak mevkiinden yüksek bir muameleye liyakat kazanamaz. Ecnebi bir devletin himaye ve sahabetini kabul etmek, insanlık vasıflarından yoksulluğu, aciz ve meskeneti itiraftan başka bir şey değildir. Filhakika bu derekeye düşmemiş olanların istiyerek başlarına bir ecnebi efendi getirmelerine asla ihtimal verilemez."

"Halbuki Türk'ün haysiyet ve izzeti nefsi, kabiliyeti çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir millet esir yaşamaktansa mahvolsun daha iyidir. Binaenaleyh ya istiklâl, ya ölüm!..."

"İşte hakiki kurtuluş istiyenlerin parolası bu olacaktı."

"Biran için, bu kararın tatbikatında muvaffakiyetsizliğe uğranılacağını farzedelim. Ne olacaktı? Esaret!..."

"Peki efendim, diğer kararlara mutavaat halinde netice bunun aynı değil miydi?"

"Şu fark ile ki, istiklâli için ölümü göze alan millet, insanlık haysiyet ve şerefinin icabı olan bütün fedakârlığı yapmakla teselli

bulur ve tabiî esaret zincirini kendi elile boynuna geçiren miskin, haysiyetsiz bir millete nazaran yâr ve ağyar nazarındaki mevkii farklı olur."

Yapan, başaran adam, yapıp başardığını ne güzel anlatıyor, değil mi? Her zaman, herkesten çok O'nu dinlemeliyiz. O'nun sözleri üstünde düşünmeliyiz. Kâfi derecede O'nu öğretmiyoruz. Öğretmeliyiz. Ona, türlü sebeplerle en karşıt olanlar bile başları sıkıştığı zaman gene O'na sığınmaktadırlar. Kendimizi O'nu anlar hale getirmeğe çalışmalıyız. Genç nesil, her bilginin kaynağı ve amacı olarak millî hayatı gözönünde tutmalı kazanılan bütün melekelerin, meharetlerin o hedef için olduğunu mülâhaza ederek kendi kendilerini terbiye etmesini bilmelidir.

Yukarıya aldığım şu parça, öğretim derecelerinin en alt basamağından en üstüne kadar her türlü okul ve üniversitelerde üzerinde saatlerce durulacak hakikatleri içine almaktadır ve bir anayasa hukuku profesörü, bir ilkokul öğretmeni, muhatablarının seviyesinde bu parçayı bir ders konusu yapabilir. Vereceği ders, bir hayat dersidir. Çünkü bugün zevk ve neş'e içinde kutladığımız Cumhuriyet, yüz binlerce Türk'ün hayatı pahasına elde edilebilmiştir. Onu korumak vazifesinde olanların nasıl kurulduğunu bilmesinden daha tabiî ne olabilir?

Maalesef, günlük gazeteler, mahdud dergiler dışında Cumhuriyet bayramlarında bu konuda yayın, hiç yok gibidir. Bu hazin yokluğu telâfi edecek en kuvvetli imkân, okullarda ve meslektaşlarımızdadır. Hâdisenin kendinden uzaklaştıkça görenler ve görenlerden işitenler azalacağı için yazmak ve söylemek, anlatmak ve öğretmek zarureti büsbütün artar. Cumhuriyet bayramı, bir törenler günü olmakla kalmamalı; ruhlara, dimağlara ve gönüllere sindirilmelidir.

29 Ekim 1955

G. SARAY'IN DÖRT EMEKTARI

Galatasaray Lisesi, rahmetli Tevfik Fikret'in söyleyişiyle şarkın garba açılmış penceresi, türlü devirlerde türlü değişmelere uğradığı, türlü anlayışlara, hattâ türlü anlamayışlara konu olduğu halde yalnız memleketimize değil, Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmış diğer, millî topluluklara da verdiği kıymetli insanlarla dünya terbiye kurumları arasında tarihî vasfı olan bir bilgi ve nur

ocağıdır. Tanzimatın, Ali Paşa, Fuat Paşa, Saffet Paşa gibi büyük adamlarının hizmeti ve Fransız dostlarımızın yardımı ile kurulan Galatasaray uzun yıllar, öğretme dilinin Fransızca oluşu, öğretmeninin ve öğrencisinin imparatorluğunun bütün unsurlarından alınması dolayısiyle kozmopolit bir eğitim manzarası göstermiştir. Fakat hakikatte bu hal, asırlarca cihana kapalı kalmış Türk cemiyetinin, medeniyetin açık havasına çıkmasını sağlıyan delinişi olmuştur. Fikret'in söylemek istediği "Pencere" benzetişi bundan gelmektedir ve bu delinişlerin daha da çoğalması, milletler bütünü içinde kültürde, ekonomide ve politikada tesirimizi arttırmak için lüzumunu ve faydasını hâlâ hissettirmektedir.

Eski öğretmen, ailesinin o zamanki malî durumu sebebiyle bu irfan ocağında öğrenci olamadı. Fakat öğretmenlik hayatının bir kısmını Galatasaray'da geçirdi. Maarifteki türlü vazifeleri, ona daima Galatasaray'la ilgili olma ve kalma imkânını verdi. Ömrünün yarısından fazlasını öğrenci, öğretmen ve müdür olarak Galatasaray'ın içinde ve başında geçiren hocam ve dostum Behçet Gücer başta olmak üzere oraya emek vermiş, hizmet etmiş meslekdaşları yakından tanırım. Kalabalıktan uzak yaşadığım son yıllarda oradaki törenlere iştirak etmedim. Fakat Galatasaray'ın her haliyle, Galatasaray'dakilerin her hareketiyle gönlüm yakından ilgilidir. Orayı ve oradakileri her zaman sevmişimdir.

Geçen günkü gazetelerde "Galatasaray Lisesi'nde Tören" başlığına rastlayınca hemen altını okudum. "Galatasaray Lisesi'nde uzun yıllar hizmet gören ve yaş haddî dolayısiyle emekliye ayrılan" şu dostları görmiyeyim mi:

1 Bekir Bircan,

2 Etem Şinasi Oran,

3 Karabet Gürcan;

4 Faik Şevket Rumeli.

Bu dört dostun yüzleri birden gözümün önüne geldi. En aşağı otuz beş yıllık terbiye hizmetinden sonra yetiştirdikleri ve şimdi yerlerini almış evlâtlarının ellerinden saygı çiçekleri, dillerinden minnet ve şükran yemişleri toplayan bu dört insana ben de bu inziva köşemden mesleğimizin içime sindiği yarım asırlık hizmet ve beraberlik duygularımı sunmak istedim.

Bekir Bey'in daima hareketli hali ve güler yüzü, Ethem Şinasi'nin tombul ve sevimli çehresi, karabet Efendi'nin kibar ve şakacı bakışları, Faik Şevket'in kelebek gözlüğü, trandaz tavırları, birer birer gözlerimde canlandı. Memleket olgun insan yetiştirme için vakfedilmiş bu hayatlar, bir milletin sessiz isimsiz, mütevazı kurucularının, iddiasız fakat davalı yaratıcılarının hayatlarıdır. Tebcil edilmeli, yapılan saygı ve ayrılış töreninde kendilerini çevreliyen sevgi hâlesi içinde bu dört insan, muhakkak karışık hislerle sevinç ve üzüntü gözyaşları dökmüşlerdir. Sevinç gözyaşları dökmüşlerdir. Çünkü emekliye ayrıldıkları o gün de bir ömür sürmüş emeklerinin boşa gitmediğini görmüşlerdir. Üzülmüşlerdir, çünkü nefes alırcasına alıştıkları işlerinden uzaklaşacaklardır.

Fakat nefsimde yaptığım tecrübe ile onlara hemen söyleyivereyim ki, bu kadirbilir gençlik çevresi, onların peşini hiç bir zaman bırakmıyacaktır.

Her yerde memleketin her tarafında ve en yüksek mevkilerinde, yıllar içinde ektikleri nur tohumlarının izleri halinde onları görecekler; vazifeleri, ne olursa olsun bu hakikatli evlâdlar tarafından elleri öpülecek ve unutulmıyacaklardır. Unutulsalar da ne gam? Hizmet karşılığı beklenmeden yapıldığı zaman saadet olur. Aziz meslekdaşlarımın hiçbir şey beklemeden, sadece vazifeyi vazife olarak yapmış terbiyeciler olduğu şüphesizdir. İnsan karşısındakileri terbiye ederken, onlardan önce, kendisini terbiye etmiş olur.

Beraber geçirdiğimiz hizmet yıllarının zevkini arttırmak için isimlerini tekrarlıyalım: Bekir Bircan'a, Ethem Şinasi Oran'a Karabet Gürcan'a Faik Şevket Rumeli'ye hayatlarının bu yeni safhasında da afiyetler, neşeler dilerim. Onların etrafını alan, onları unutmayan Genç Galatasaraylı evlatlarıma da bu insanca ve Türkçe hareketlerinden dolayı şükranlarımı, sevgilerimi başarı dileklerimi sunarım.

BİR AÇIK TARTIŞMA DOLAYISIYLE

Bir profesör mebbusumuz, bir vilayet merkezinde konuşmuş, maarifimize ait bazı tenkitlerde bulunmuş olabilir ne söylemiş, onu pek sarih öğrenemedik. Fakat aleyhte konuştuğu belli. Eğitim bakanımız kendisini, gazetelere verdiği bir demeçle cevaplandırdı ve şifahen yaptığı tekzibi açık olarak da tekrarlamasını istedi. Bu se-

fer profesör mebbusumuz cevap verdi. Gazeteler yapılan konuşmada yalnız maarif tenkitleri olmayıp daha ileri bazı hükümler ifade edildiğini yazdılar.

Her iki dostum da affetsin ama, her ikisinin de hareketi yerinde görülecek gibi değil. Profesör mebbusumuzun maarif işlerinde beğenmedikleri hususlar varsa onları milletvekili olmak sıfati ile millet kürsüsünden duymak isterdik. Çünkü böyle bir tenkit, bu taktirde mazbut olurdu; "öyle dedimdi, böyle dedindi" gibi ihtimallerden masun kalırdı. Sayın Bakan da gene aynı kürsüden sorumlu bir hükümet adamı sıfati ile bahse konu olan meseleler hakkında cevaplar verir, düşündüklerini, yaptıklarını, anlatır, millet de meslekdaşlar da meseleyi bilerek ciddi bir hükme varabilirlerdi.

Şimdi olan nedir?

Esas mesele ortada yok, tenkit edilen cihetler karanlık; böyle dedim, şöyle dedin şeklinde iki politika arkadaşı tartışma halindeler. Her ikisi de memleket terbiyesinde vazifeli, devlet idaresinde en yüksek mevkilerde bulunuyorlar. Daha tedbirli daha temkinli hareket etmeliydiler. Bu tarz açıklamaları bir an önce kesip münakaşayı hem terbiye, hem politika bakımından mülahaza ederek yerinde ve usulünce yapmaları temenniye şayan değil midir!

5 Kasım 1955

MAARİF SİYASETİ VE SİYASET MAARİFİ

Yavuz, evlâdım; hâlâ hayallerle uğraşıyorsun. Artık hakikatleri, acı da olsa, görmelisin!...

Profesör Dr. Yavuz Abada'nın Yeni İstanbul'da "Millî Eğitim Politikası" hakkında yazdığı makaleyi okuduktan sonra yukarıya yazdığım iki cümle kendiliğinden dudaklarımın ucuna geldi. Kıymetli meslekdaşım kusuruma bakmasın; hatası, makalenin başlığından başlıyor. "Millî Eğitim" de nedir? Böyle bir söz dilimizde var mı? Koskoca profesör, "eğitim" kelimesinin uydurma bir söz olduğu için lugatimizden atıldığını nasıl oluyor da bilmiyor? Şimdi onun yerine "marifet" ten gelen "maarif" kelimesi geçti. Hangi asırda yaşıyoruz, arkadaş?...

Memleket gençliğine Türkçe kelimelerle ders verip onların saf zihinlerini bozmaktan bugün de vazgeçmemiş bir profesörümüzün nasıl olup da Bakanlık emrine alınmadığına şaşmaz mısınız? Profesör Yavuz'daki cesaret doğrusu hayret uyandırıyor. "Millî eğitim politikası" onun nesine? Neye böyle çetrefil konulara karışıyor? Tıb Fakültesinde profesör olsa haydi ne ise!... Siyasî partilere girip belediye üyesi seçilme için harekete geçer ve tabiî bu sıfatla politikadan da bahsedebilirdi. Fakat hukuk felsefesi, hukuk tarihi gibi sosyal bilgilerle uğraşan bir ilim adamının millî eğitim politikasile ne alâkası olabilir?!...

"Kültürel kalkınma davasında kafa terbiyesi kadar ve hattâ ondan daha mühim olan mesele, karakter terbiyesidir. Bu ise bir öğretim değil, bir eğitim meselesidir ve ancak millî hususiyetleri değerlendirme yolundan isabetli bir hal çaresine ulaştırılabilir."

Bu, sayın meslekdaşın mütaleası. Şimdi gazetemizin "Okuyucularla başbaşa" sütunundan "hüviyeti mahfuz" imzalı yazıya bakın;

"Şu bir iki senedir en küçük kazalara dahi bir ortaokul açma seferberliği başladı. En lüzumlu olan ilköğretim davasını gerçekleştirmeden orta öğretime yıldırım hızile devam etmek gayemizi ne dereceye kadar tahakkuk ettirecektir? Öğrenci durumuna bina vaziyetine, öğretmen ve malzeme teminine bakmadan, dernek kurmuş veya bina temelini atmış olan her kaza merkezine hemen bir ortaokul açılıyor."

"Hüviyeti mahfuz" muharrir, bu umumî mütaleayı ileri sürdükten sonra misal veriyor. Sınır boylarının, serhad kazası Özalp'ın halini şöyle hikâye ve böyle tasvir ediyor:

"750 nüfuslu Özalp, İlkokulu bile besleyecek durumda olmadığı halde sekiz talebe için geçen sene aralık ayında ortaokul açılmıştır. İki sene müdür ve öğretmen tayin edilmemiş, memurlar okulu idare etmiştir. Çocuklar altı aylık bir tedrisat görebilmişlerdir. Bugün iki sınıfı olan okulun (15) öğrencisi vardır. (3) öğrenciye bir öğretmen isabet etmektedir. Okulun (3) sandalyesi ve (6) sırası vardır. Okul, kaymakamlık evinin iki odasına sığınmıştır. Evli bir

kaymakam geldiği takdirde okulun açıkta kalacağı pek tabiidir. Çünkü okul olacak hiç bir bina bulunmamaktadır. Doğrusu halimize gülmeli mi ağlamalı mı bir türlü karar veremedik."

Buna kim karar verebilmiş ki "hüviyeti mahfuz" vatandaşımızdan bu hususta kesin hüküm istiyebilelim. İşte "millî eğitim politikası!..." Sen de şaş, ben de şaşayım!.

Senelerdir bu türlü orta okulları görmeye veya duymaya alıştık. İşin kötüsü, bu tertib "üniversiteler" e de alışmaya mecbur kalmaktan korkuyorum. Bu yazıları okuyan, işleri arayıp soran yok mu? Bu nasıl haldir, anlamak imkânsız. Tasvir edilen okul, bir veya bir kaç olsa gene çaresi bulunabilir. Fakat duyduklarımıza göre bu cinse dahil öğretim kurumları hayli çokçadır. Bu okulları idare eden öğretim şubelerinin başındaki yüksek memurlara "niçin böyle okullar açıyorsunuz?" diye sorsanız alacağınız cevap ancak şu olabilir:

– Ne yapalım, bizi sıkıştırıyorlar!...

Kim sıkıştırıyor? Tabii, sayın Bakan, Sayın Bakan da durup dururken okul açmaz ya!... Onu da arkadaşları tazyik eder. Fakat bu tazyikler, mazeret midir? Devletin parası, kudreti ve imkânı yokken niçin gelişigüzel hastane açmıyor? Açmıyor, çünkü doktor, hastabakıcı, alet ve ilâç, yer ve yatak olmadan açılan şey, hastane değildir. Ya ders vasıtaları olmıyan, müdürsüz, öğretmensiz, hattâ sırasız, sandalyesiz açılan yer, okul sayılabilir mi? Bu istekler, haklıdır, yerindedir. Fakat imkânlarla kayıdlı telâkki edilmezse zayıfları kuvvetlilerin aleyhine olarak vücud bulur ve hepsi birden ıslah edilemez hale gelir, umumî öğretim seviyesi de düşer.

Özalp ortaokulu için söyleyecek bir şeyimiz yoktur. Ancak İç İşleri Bakanlığı'nın dikkatini çekip bu kazaya hep bekâr kaymakam tayin etmesi için ricada bulunmalıdır. Maarif cephesi, büsbütün ayrı bir açıdan mütalea edilebilir. Onu da şöyle özetleyebiliriz:

Siyaset maarifini bir an önce bırakıp ciddî bir maarif siyaseti takib etmek. Bunun için de yazılı ve her tarafı düşünülmüş bir program vücude getirip onu her ne pahasına olursa olsun tatbik etmek...

19 Kasım 1955

MİLLİ EĞİTİMDE KİTAP

Geçen gün öğle üstü Beyoğlu'ndan geçiyordum. Kız Sanat Enstitüsü'nün uygulama sergisi içinden çocuk sesleri geliyordu. Uzun yılların verdiği alışkanlıkla ihtiyarsız oraya girdim. Camekânlarda Enstitünün güzel elişleri yerinde, onlar kadar güzel ve çekici kitaplar vardı. Bir çok minimini öğrenciler camları delecek gözlerle bu güzellikleri seyrediyorlar, bağıra bağıra birbirlerine kitaplar hakkında, açık kitapların sahifelerindeki renkli resimler üstüne fikirlerini söylüyorlardı.

Küçükler telâş ve tecessüs içindeydiler. İtalyan, İngiliz, Fransız, Amerikan çocuk kitapları, bütün nefisliklerile, tıpkı hayvanlar bahçesindeki sincaplar, balıklar, keçiler, koyunlar gibi, görülen, fakat el sürülemiyen yaratıklar halinde mahpus duruyorlardı. Onlardaki bu tecüssüsü zevkle seyrettim. Bir taraftan da üzüldüm. Bütün yoksuzluklar içinde bizim tâbilerin basmağa muvaffak oldukları kitaplar, onlar yanında ne kadar sönük kalıyordu. Böylesini imkân bulup da bassalar kaça satabilirlerdi? en aşağı, altı yedi liraya!... kaç çocuğumuza kaç ana - baba bunlardan alıp verebilir? Falih Rıfkı'nın çocuklar için yazdığı Atatürk kitabı 5 lira. Ben bile henüz alamadım. Çocuk nasıl alsın!... Kolay mı 5 lira kitaba verebilmek?...

Yavaş yavaş, ama çok yavaş yavaş bizde de bir "kitap endüstrisi" kuruluyor. Okul kitaplarının içi boş defterlere nisbetle daha düşük olmasına rağmen tâbiler kazanmakta olduklarına göre kitap işinde para vardır. Kitap, pek güzel bir ticaret mevzuudur. Fakat en modern tâbiler bile kitap tanıtma yolunda beş para bile sarfetmek zahmetine katlanmadıklarından yeter bir propaganda yapılamamakta ve kitap bol bol satılamamaktadır. Bilâkis yıkıcı; emniyeti kırıcı, çok kere manasız ve haksız tenkitlerle okumak istiyenlere bile kitap soğukluğu getirilmiştir. İnsan, yabancı memleketlerde büyük tâbilerin kitap tanıtma hususunda göze aldıkları gayretlere ve dikkate hayret eder. Halbuki bizim kitapçılar, kitapdan kazandıkları paralarla apartımanlar dikerler de dükkânlarını elli yıl önceki salaş halinden çıkarma için en çok bir himmeti esirgerler.

İş, bunlarla da bitmiyor. Hepimiz biliriz ki, bizde çocuk, ancak ilk okulda kitap okur. Ortaya geçti mi her sınıfta bu ihtiyaç biraz daha azalarak üniversite tahsilinin sonlarına doğru tam "tek kitap"

sistemine intibak eder! Yani? Yani ders kitabından başka bir şey okumaz olur. Sadece bu müşahede gösterir ki, bizde öğretim eski medrese usülü ezberci bir öğretimdir ve hakikat de tamamile böyledir.

Kızmıyalım. Hele sevgili meslekdaşlarım bana hiç gücenmesinler. O bizim yok olası "takrir" usulümüz? Onunla öğretmen olarak bildiğimizi gösterme "nefsi emmâre" miz vardır ya, biz bunu bırakıp atmadıkça, yüksek sınıflarda söyleyip yazdırma âdetinden sıyrılmadıkça Türkiyemizde kitap okuma zevki gelişen nesiller yetiştirmeğe imkân yoktur. Bu konuda ilkokul hocalarımız, pek çok üniversite profesörlerimizden çok daha üstün çağdaş bir "terbiyeci" olduklarını ispat etmişlerdir.

Her genç öğrencinin elinde yaprakları yıpranmış, kendi hocasının tek ders kitabı bulunmağa ve ondan gayrısını aramamağa devam edildiği takdirde okumak bir zevk değil, bir ıstırapdır. İmtihan bittikten sonra da hapisaneden çıkan bir mahpusun gardiyanla münasebetini kesmesine benziyen bir uzaklaşma hissile atılan kitaplar, kendisinden kurtulunmuş birer işkence âleti hükmündedir. Kitap, atılan değil, tutulan bir şey, bir dost, bir arkadaş, bir hoca, bir üstad olmalıdır. Gençlerin kitaba karşı davranışlarını kötü görmekle iş bitmez. Öğretmen, profesör olarak bu davranışa kendimizin sebep olduğumuzu itiraf etmeli ve bunun çaresi olan malûm usulleri tatbike koyulmalıyız.

Geçen gün profesör Sabri Esad Siyavuşgil, bir yazısında Bakanlığın bastığı klâsiklerin 900'ü geçtiğini överek haber veriyordu. Ben de yeni yayınlanan katoluğu gördüm ve çok beğendim. Ne fayda ki, bu kitaplar hakkında verilmiş peşin hükümlerle onlar kötülenmiş, gözden düşürülmüştür. Ne yazık!... Bunlar arasında tercümesi zayıf olanlar, hattâ yanlış olanlar bile bulunabilir. Düzeltmek ilgililerin vazifesidir. Fakat bu hallerile dahi bunlardan herhangi otuz kırk cildini okumuş olanlar, bir üniversite bitirmiş kadar feyz alırlar, kültürlerini yükseltirler, bilgilerini arttırırlar ve okumadan önceki hallerine nisbetle daha münevver bir insan olurlar.

Bir zamanlar, askerde iken okuma yazma öğrenmiş bir neferin bir duvar üstünde gözünden yaşlar damlayarak Sokrat'ın ölümünü okuduğunu, şimdi bu satırlara bakan gözlerimle görmüştüm. Sormuştum:

– Ne okuyorsun, arkadaş? Gözlerin neye yaşlı?

Nefer cevab verdi:

– Sokrats'ın (Sokrat'ın demiyordu!) ölümünü okuyorum. Bu iyi adama neye böyle fenalık etmişler? Bu, bana çok dokundu.

Görüyor musunuz? İlk tahsili bile olmıyan bu Mehmedcik, pekâlâ Eflâtun'u anlamıştı. Verdiği cevap, bu kitabın özüdür. Belki felsefe okutanlarımız arasında bile bu kitabı okumamış olanlarımız vardır, dersem bana inanır mısınız?

Bütün bunları şunu söylemek için anlattım:

Çocuk, küçükken pekâlâ okuma ihtiyacı duymakta, kitaba karşı tecessüsünü ve alâkasını canlı tutmaktadır. Sonradan okumaz hale gelişinden sadece biz sorumluyuz. Kitap, bir imtihan âleti olmaktan çıkıp bir öğrenme ve zevk alma vasıtası olarak sınıfa girmedikçe Türkiye'de okuma, bugünkü kısır halinden kurtulmaz. Kendimiz bunu sağlamayı vazife edinmezsek cennetten okuma mütehassısı getirsek gene bir faydası olmaz.

26 Kasım 1955

SAYIN BAKANIMIZDAN MECLİSTE İKİ SORU

Sinop mebubu Bay Nuri Sertoğlu, Maarif bakanından iki meseleyi öğrenmek üzere B. M. Meclisi'ne bir sözlü soru önergesi vermiş. Birincisinde:

Ankara'da açılacak Yüksek İktisad ve Ticaret Okulu'nun, bütün formaliteleri tamamlanmış ve ne kadar öğrenci alınacağı tayin ve ilân edilmiş iken şimdiye kadar açılmaması sebeblerini soruyor.

Bakan, acaba nasıl cevab verecek diye şöyle bir düşündüm. kısacası şu:

– Yer yok, bina bulamadık. (Bir hafif sebeb daha!.) Okutulacak derslere yetkili öğretmen, profesör tayinine imkân aradık, henüz muvaffak olamadık.

Ve dahî duralar!. Bakan böyle deyince tabiî akar suların ne yapacağı malûm. O halde şimdi biz soralım:

– Ankara'da bir Yüksek İktisad ve Ticaret Okulu açılmasına duyulan ihtiyaç nedir? Binası, öğretmen kadrosu, ders araçları

sağlanmadan bir yüksek okulun açılması hangi malümlara dayanılarak kararlaşmıştır? Geçende bir okuyucumuzun tasvir ettiği Özalp ortaokulu cinsinden mi bir yüksek okul açılmak istenmiştir?

Biz sayın Sinob mebusunun yerinde olsaydık verdiği soruyu şu şekle sokup Meclis Başkanlığı'na sunardık:

– Ankara'da bir Yüksek İktisad ve Ticaret Okulu'nun açılması takarrür etmiş. İstanbul ve İzmir'deki benzerlerinin maddî ve manevî ihtiyaçları karşılanmış mıdır ki, bir yenisinin açılmasına teşebbüs ediliyor? Böyle yüksek dereceli bir okula elverişli bina ve ders aracı bulunabilmiş midir? Hocaları nereden tedarik edilecektir, (hattâ) kimlerdir?

Sayın millevtekilimiz kendini bizim yerimize kor mu ki, böyle sual sorsun. Menfisini sorar ve tahmin edeceğimiz müsbet cevaplardan birini alıp bununla yetinir!. Üstelik bir de sayın bakana izahatından dolayı teşekkür eder.

Gelelim ikinci soruya. Doğrusu bu önemli Ankara Teknik Öğretmen Okulu öğrencilerinden 300'e yakın genç dersleri ve okulu bırakıp gitmişler. Neye? Duyduklarımız, pek öyle gazetelerin yazdığı gibiye benzemiyor. Henüz Bakanlık dört ders yılını üçe indirmiş değil. Ortada makul, öğrencileri bu derece sert harekete götürecek sebebler görünmüyor. Teşvik var mı, yok mu tarafını bilemeyiz. Olsa da ne olacak? Asıl derin sebebe göz atmak, hattâ el atmak lâzım.

Bildiğime ve tahmin ettiğime göre mühim sebeb, bu gençlerin okulu bitirdikten sonraki "yaşama" meselesidir. Yani "Maaş.". memlekette serbest hayatta teknik elemana duyulan ihtiyaç, bu gençler henüz okulda öğrenci iken tatillerde çalışarak hoca çıktıkları zaman alacakları paranın üç, dört mislini elde ettiriyor. O halde öğrencilik devresinde tatiller uzun olmalı. Bu bir!. İkincisi Yüksek Teknik Okulu mezunları gibi kendilerine "Mühendislik" Ünvanı verilmeli. Bunu da eski devirlerde rütbe ve nişan cinsinden bir şey zannetmemeli. Keyfiyet, ekmek parası işi!... Öğretmen çıkınca iki yüz küsur lira alacaklar. Bu, evvelce, bir geçim vasıtası olabilirdi. Böyle bir gencin meselâ büyük şehirlerimizden birine, Adana yahud Samsun'a gittiğini düşünün. 100 liraya bir mesken

ya bulacak, ya bulmıyacak. Kalan yüz lira ile bu gençler ne yerler, ne içerler?

Sayın mebusumuzun dediği gibi asıl bu hal, "emsaline kötü bir örnek" değil midir? Meseleyi, bir disiplin meselesinden ibaret görmek çok sakat ve aynı sebebler dolayısile yaygın neticeler verebilir. Her zaman söylediğim gibi memleketi idare sorumluluğunu omuzlarında taşıyan vatandaşlarımız temkinli, tedbirli, sabırlı ve anlayışlı olmak mecburiyetindedirler. İşlerin dışına değil, içine bakmalıdırlar. Böyle davranıldığı takdirde halledilmiyecek güçlük, çaresi bulunmıyacak derd kalmaz. Nitekim haber aldığımıza göre öğrenciler okula dönüyormuş. Böyle de olsa meseleyi bitmiş saymamalı, kökünden çözmeğe çalışmalıdır.

İrfan Hayatımızın İki Kaybı:

Bir ay önce telefonda sesini son defa işittiğim ve geçen yıl büyük Elçi rahmetli Ali Türkgeldi'nin cenazesinde son defa gördüğüm Ordinaryüs Prof. Baha Kantar'ı kaybettik. 1953 kasımında emekliye ayrıldığı zaman kendisi için bu sütunlarda yazdığım minnet satırlarını okuduktan sonra titrek ellerile verdiği güzel, içli cevap mektubunu, muhatabı ben olmasaydım, buraya bir vedaname gibi alır, kordum. Bu sert, fakat ahlâklı, seciyeli, vazife sever hocayı, asîl ruhunun bir köşesinden tanıyıp da hürmetle anmamak mümkün değildir. Bu sene Paris Üniversitesi'nin açış nutkunda "artık ahlakın, karakterin borusu ötmelidir!" diye haykıran Fransız rektöründen önce rahmetli Baha Kantar, son dersinin son cümlesinde şöyle demişti:

"Hayatta bulundukça fânî benliğimi ve öldükten sonra ruhumu memnun ve şâdetmek isterseniz hafızanıza nakşetmek istediğim şu sözlerimi daima hatırlayınız: Dürüst olunuz!..."

Onun ruhunu, yalnız onun mu dünyaya gelip gitmiş, bütün ciddî insanların ruhlarını şâdetmek istiyenler, bu dileğe uymaya çalışırlar. Biz, rahmetlinin sözlerini tekrarlarken, bu candan temennisinde en büyük emri gizli olan Yüce Tanrıdan ona gufran dileriz.

İkinci kaybımız, Fuad Hulûsi Demirelli'dir. Uzun ömründe daima memlekete hizmeti şiar edinmiş; idarî, adlî, siyasî hayatında dürüst kalmış; bilhassa ilim ve irfan sahibi olma cehdinden hiç bir

zaman kendini mahrum etmemiş olan merhumu, biz bu sütunda en çok son vasfı ile hafızamızın hürmet mihrabında bulmaktayız. Çünkü o vasıf olmadıkça diğer sıfatların ne kıymeti olabilir? İlim ve irfan, idarede, adalette ve siyasette temel direğidir. Cahil, neyi idare edebilir, adaleti nereden anlar, siyaseti hangi hak miyarına vurabilir? Demirelli, şiirleri, yazıları ve sözlerile bir kıymetti. Yakın dostlarının onu bu cephesile tanıtmalarını bekliyoruz. Hakkın rahmet ve mağfiretine kim muhtaç değil ki, onun için de Rahman kapısında Tanrıya niyazda bulunmıyalım?

3 Aralık 1955

MUHALEFETİN MAARİFTE İKTİDARI MESELESİ

Geçen hafta B.M. Meclisi'ne sunulmuş iki sözlü soru önergesinden bahsetmiştim. Bunları muhalefet mensublarımızdan Sinop milletvekili Nuri Sertoğlu vermişti. Oturumda Meclis Başkanı Esad Budakoğlu:

– Ruznamede sualler var. Buna cevab verecek hiç bir kısım sorular, soran mabuslarla sorulan vekili bulunmadığı için cevaplandırılamamışken neye Sinop milletvekilimiz dışarıya çıkıverip sorusunun cevablandırılmasını dörtgözle beklenilmekte olan yeni hükûmete bırakmamış? Bunu anlamak hayli güç... Her ne ise! Olmuş... İstifa eden Bakanımız soruları karşılamak üzere cevaba şitab edip açılması geciken Ankara Yüksek İktisad ve Ticaret Okulu için şunları söylemiştir:

– Beliren ihtiyaçlar karşısında mevcud şartların müsaid olmamasına rağmen büyük gayretler sarfedilerek bir çok mebusların da delâletile gece tedrisatı yapmak üzere bir Yüksek İktisad ve Ticaret Okulu açmağa teşebbüs edilmiş ve bunda muvaffak olunmuştur.

Bunları gazetelerden öğrendik. Radyo dinlerken de Bakanımızın Ankara fakültelerinde durmadan yer aradığını, nihayet Hukuk Fakültesi'nde bulduğunu duymuştuk. Soru sahibinin bu açıklamaya ne dediğini merak ettik. Herhalde "sadede" pek temas etmemiş olduğuna göre meselâ şu noktaları sormadığı anlaşılıyor;

1– Beliren ihtiyaçlar ve mevcud şartlar nelerdir? Bu şartlar niçin müsaid değildir? Değilse ona rağmen bir yüksek okulun açılmasına neden teşebbüs edilmiştir?

2– Bu yüksek okulun öğretimi neden gündüz yapılmaz da gece yapılır?

3– Hukuk Fakültesi'nin bir odasında açılacağına ve gece öğretimi yaptığına, yani yüksek tahsilde de bir nevi çift tedrisat usulü tatbik edildiğine göre neye İktisad Fakültesi'nde bu konuda bir enstitü yapılıp bir kurs açılmamıştır?

4– Bir çok mebuslarımız delâlet ettiğine göre bina bulma işinde kendilerinden bir yardım temini mümkün olamamış mıdır?

Bu böyle ot yok, ocak yokken tahsil müesseseleri açıverme geleneği bir defa alıp yürürse netice ne olacaktır, bunu düşüneni görmemek bize ciddî endişeler vermektedir. Yeni duyduk: Ankara'daki bir ilkokulun üst katında bir öğretmen okulu, hem de yatılı olarak açılıyormuş. Yarım saat mesafede Hasanoğlan Köy Enstitüsü tam teşkilâtlı bir öğretmen okulu olarak vazife görürken misafireten mukim bir yenisinin açılması sebebini anlamak doğrusu güç oluyor. Bu okullar açıla dursun; öyle vilâyetlerimiz var ki, oralarda da bazan altı, yedi ilkokul birden kapanmaktadır. Atalar sözü biraz kaba olmakla beraber hatıra geliveriyor: Bu perhiz ne, bu lâhana turşusu ne?

Hani bilsek, şu programa göre ileriki senelerde şu kadar profesör veya öğretmen yetiştirilecek, şu kadar para bütçeye konup binalar yapılacak; bu şekli ile dahi okul açılmasını memnunlukla karşılarız. Fakat iş öyle değil!. Gelişi güzel, günün şartlarına ve taleblerine uyularak hiç bir noktası dediğimiz şekilde bir programa bağlanmadan yeni yeni öğretim müesseleri kurulursa bunların bir kaç yıl sonra sınıfları artarak ve tamamlanarak vazife görmeleri nasıl mümkün olacak? Bu cihetler, hemen hiç hesaba alınmıyor.

İktidar düşünmedi, diyelim. Ya iktidari murakabe ile vazifeli olan muhalefet, niçin düşünmüyor? Niçin meselâ şöyle bir sual sormuyor:

– Bu okulların açılması hangi programa göredir? Bu program, talim ve terbiye heyeti tarafından mı hazırlanmıştır. Hazırlanmışsa Maarif Şürası'ndan ne sebeble geçirilmemiştir?

Demokrasiyi bütün bu ve buna benzer hususlarda, cemiyetin bütün hayat alanında istişareli ve murakabeli hareket olunması için istememiş isek ne için istedik? Demokrasi, bir sebeb olmaktan

çok bir neticedir. Sebebleri bu tarzda alınca neticenin ne olacağını tahminde güçlüğe uğranılmaz. Bir milletin kamu işlerini görmede "iyi niyet" kâfi değildir. Medenî usullere riayet, kudretle istek arasında muvazene şarttır. Maarifte tepeden inme, her gün bir sürprize uğrama usulünü artık bırakmalıyız. Ne yapıldığını, ne yapılabileceğini bütün millet bilmelidir. Demokrasi ruhu bir memleketin maarifine girmezse hangi sahasında tecelli imkânını bulabilir?

İkinci soruya gelelim. Buna cevab veren eski Bakanımız şöyle diyor:

– Teknik Öğretmen Okulu'nda talimatname değişikliği karşısında masum talebeler, şunun bunun kötü telkinlerine kapılarak bu talimatnameyi kendilerinin aleyhinde sayıp mektebi terk durumuna düşmüşlerdir.

Bundan sonra işin teferruatını anlatıyor. Bu cevapda mühim gördüğümüz nokta, okulu terk hareketinin "şunun bunun kötü telkinlerine" kapılma mahiyetinde oluşudur. Okulu terkeden öğrenci sayısı 250'den de fazla idi. Bu gençler "masum" olabilirler. Fakat "kötü" vasfile anılan bir telkine nasıl uyarlar ve istikballerini böyle ciddî bir tehlikeye nasıl koyarlar? Bekliyoruz, muhalefet mebusu mutlaka şu ciheti soracaktır, diye:

– Kötü telkinleri yapan "şu, bu" kimlerdir? Müfettişler tarafından yapılan tahkikat neticesinde raporda bu cihet nasıl tesbit edilmiştir? Söylenilen "şunlar, bunlar", maarif teşkilâtı içinde midir? Böyle ise haklarında ne gibi kanunî muamele yapılmıştır? Maarif teşkilâtına mensub değillerse hangi kanunî yollardan haklarında takibata tevessül edilmiştir?

Halbuki bu cihetler konuşulmuyor, bile. Soru sahibinin neden bu hususlar aklına gelmiyor? Muhakkak, işi bilmiyor. Bilmiyorsa ne soruyor? Maarifte bütün hâdiseleri günü gününe takib etmeden, meseleleri bilmeden fuzuli sual sormanın ne faydası olur? Muhalefetin de iktidar sahibi olması lüzumuna bunlar acı misallerdir. Hele dinleyenleri aleyhe tahrik edecek yanlış hükümlerden sakınma taktının eksikliğini görmek, çok gücümüze gidiyor. Millet olarak gönlümüz rahat olabilmek için iktidarın ne yaptığını bilmesi, muhalefetin nelerin yapılmadığını ve nasıl yapılması lazım geldiğini iyice kavramış olması şarttır. Kızmakla, darılmakla iş

bitmez. Esas, millî hayatın her gün akla uygun bir şekilde gelişmesi, ilerlemesi, olgunlaşmasıdır. Türk maarifini yürütenler ve murakabe edenler, bugünkünden daha liyakatli olmalıdırlar. Olmak da ellerindedir. Unutmıyalım ki, istikbalimiz, yetiştireceğimiz yeni nesillere bağlıdır.

10 Aralık 1955

YENİ MAARİF VEKİLİMİZE AÇIK MEKTUP

Sayın Bakan;

Her şeyden önce sizden beklediğimiz ana mesele, maarif hareketlerini "kudret ve imkân ile istek" arasında muvazene kurmak yolundan bir "program"a bağlattırmaktır. İş arkadaşlarınızdan her öğretim dairesinin kadrolarını ve bu kadrolardaki açıkları gösterir cetveller, muhasebecinizden maaş ve ücret bakımından bugünkü ve meselâ beş sene sonraya kadarki durumu anlatan listeler istiyerek maarifimizin hâli ve istikbali hakkında açık, seçik bir fikir elde etmeniz lâzımdır. Bu sütunlarda sıra geldi, üç sıralı ve altı iskemleli, kaymakam evinde açılmış, kadrosu boş okullardan bahsettim. Buna mukabil daha bu ders yılında kapanan ilkokullar bulunduğunu söyledim. Bu açmalarla o kapanmaların sebeblerini, arzettiğim listeler size âyan-beyan gösterecektir.

Umumî durumu keşfetmeniz için asıl maddî ve manevî sorumluluğu üstünde taşıyan, fakat idarî bir vazifesi olmadığı için hiç bir zaman sorumlu görülmiyen talim ve terbiye heyetinden Türkiye'nin maarif hareketleri hakkında yazılı bir proje yapıp yapmadıklarını sorunuz. Sümmettedarik, yersiz, yurdsuz, hattâ hocasız açılmış, hem de yüksek dereceli okulların neye müsteniden açıldığını sual ediniz. Malûmu âliniz, Türk Maarifi'nin Erkânı Harbiye-i Umumiyesi bu yüksek heyettir. Alacağınız cevab:

– Halefi devletiniz böyle emretti, yaptık! Tan başka mı, değil mi, olacak, buna lûtfen dikkat buyurmanızı rica ederim.

Bilmiyorum, o zaman siz Teknik Üniversitede Rektör mü idiniz, yoksa daha mı evveldi; her ne suretle olursa olsun, yakından bilirsiniz, açılmasını vaktinde memnunlukla karşıladığımız Maden Fakültesi'ni bir gözünüzün önüne getirin. Yeri var, yurdu var; fakat aradan üç sene geçtiği halde geologi, kimya, fizik, matematik

gibi bu meslek için âlet dersleri olan ilimlerden başka maden kaynağı, maden arama ve işletmesi, maden makineciliği, açık ve kapalı madenlerin idaresi gibi asıl meslek derslerinin bir tek mühendis hocası var mıdır? Her yıl dünyanın dört bucağına masraf edip ecnebi profesör aramağa gönderilen yerli profesörlerimizin eli boş döndükleri, bizim gibi sizin de malûmunuz olsa gerektir. Burada okuyan gençlerimiz, nasıl "maden mühendisi" olacaklardır?

Yanlışım varsa tashih buyurunuz. Sözüm o değil. Demek istiyorum ki, bu kadar geniş imkânlar içinde bu fakülte bu halde bulunursa hesapsız, kitapsız yeni müeseseseler açılırken ezbere hareket etmenin doğuracağı mahzurlar, hiç değilse küçük bir mülâhaza mevzuu sayılmamalı mıdır?

Bu vâdide dikkatinizi bir de bu bakımdan ve diğer bakımlardan yeni yabancı dil liselerine çekmek cüretinde bulunacağım. İşin esasına dokunmadan şunu hemen arzedeyim ki, bunların şimdilik birinci sınıfları açıldı. Tabiî, her sene bir yeni sınıf açılarak bu okullar tamamlanacak ve öğretmen kadroları da o nisbette genişliyecektir. Bugün verilebilen ücretlerle ileride yabancı öğretmen bulunabilecek midir? Size "dövize göre paralarını verirsek her zaman hoca buluruz" diyenler olacaktır. Fakat aynı dereceli okullarda pek iyi öğretmenlik eden. Türk öğretmenlerine verilebilen para ile ecnebilere tahsis edilecek ödenek arasında meselâ 300 lira ile 3.000 lira gibi bir açık bulunursa bu hal, ciddî şikâyetler doğurmıyacak mıdır?

Bunlar, hep üstünde ciddî olarak düşünülecek meselelerdir. Yabancı dil öğretmek, bilhassa orta dereceli okullarda bunu başarmak, Türk kültürünün kuvvetlenmesi bakımından elbette çok mühimdir. Fakat bunu başlıbaşına bir mesele olarak alıp memlekette bir okul enflâsyonu yapacak şekilde hesabsız yeni okul açmağa gitmiyerek umumî heyetile mülâhaza etmek icab etmez mi idi? Şimdi lise veya muadili olarak üç dört türlü okulumuz var. Her birinde ayrı bir öğretim prensibi, ayrı bir terbiye usulü tatbik ediliyor. Bu hal, tevhidi tedrisat kanununun ruhuna uyar mı, uymaz mı? Düşünmeğe değer bulmaz mısınız?

Memleketimizdeki ecnebi okulların durumu ve gelişmesi konusunda ahdi durumu bilhassa yüksek nazarınıza arzetmek isterim.

Bu mevzuat hiçe sayılabilir mi? Bu satırları yazan meslekdaşınızın taassupdan uzak bir insan olduğunu bilirsiniz. Bu bilginize dayanarak söylüyorum, ecnebi okullar konusunda işi hafife almak, millî kültürümüz için, gün gelir, çok pahalıya mal olur. Sizin ihtiyatlı mizacınızı tanıdığım için bu kadarcık bir işaretle iktifa edeceğim, Sırası gelince daha açığını da arzederim.

Bir de son olarak ve haddim olmıyarak bir tavsiyede bulunacağım. Mesai arkadaşlarınızdan her öğretim şubesinin "verim" lerini sorunuz: Son on yıl içinde her dereceli okullardan ve üniversitelerden ne kadar mezun vermişiz? Bunlar, girdikleri ilk sınıflardan itibaren her yıl ne kadar fire vererek o tahsil derecesinin sonuna gelmişlerdir?

Bütün bu ve benzeri meseleler, şahsen Bakan olarak sizin bilginiz hududu içine girmelidir. "Ben, politika adamıyım. Sorumlu memurlar bu işleri bilir ve yürütürler" diyecek halde olmadığımızı kabul etmezseniz halefleriniz arasında yüksek makamınıza oturup da bir gölge gibi geçip gitmişlerden ve bugün adı söylenmezlerden biri olursunuz. Sizi, bütün memleket gibi ben de muvaffak olmuş görmek için bu samimî dilekleri huzurunuza seriyorum, Takdir, sizin; mukadder, milletimizindir.

12 Aralık 1955

TÜRK - ALMAN KÜLTÜR MÜNASEBETLERİNE DAİR

Bir günün sabahında Ankara Dil-Tarih Fakültesi Abdülhak Hâmid salonunda yeni vazifeye başlıyan bir Alman pedagogunun açış dersini dinledim. Prof. Dr. Gottfried Gausmann, Mainz Üniversitesi'ndendir ve Güney-Batı Alman radyosunun programlarını pedagoji bakımından senelerce idare etmiştir. Verdiği ilk dersinin konusu şuydu:

Modern dünyada terbiyenin ödevi.

Profesörün söylediklerinin mühim bir kısmı bildiğimiz şeylerdi. Fakat bu güzel derleme içinde bilmediğimiz bir şey vardı ki, o bilinen bu fikirleri bu tarzda bir tertibin sürecine sokup metodlu ve muhakeme silsilesi düzgün, çelişmesiz bir gidişle mâkul bir neticeye götürmüştü. Bir saatte sayın profesörün bu konudaki kanatlerini öğrendik. Ama Profesör, bu bir saate sıkışan kanaatleri ve

bilgileri elde etmek için kırk yıllık zihnî bir çalışma ve öğrenip düşünme hayatı geçirmiştir. Bunda şüphe yok!... İşte gencimize, ihtiyarımıza, öğrencimize, öğreticimize öğretmenimiz ve herkesten önce kendimizden başlamamız lâzım gelen cihet!...

Bu vesile ile son iki yılda Ankara Dil-Tarih Fakültesi'nde derslerini ve seminerlerini takib ettiğim büyük bilgin Prof. Freier'i hürmetle anacağım. Onun kıymetli ve faydalı dersleri henüz basılmamıştır. Felsefe Enstitüsü'nün gayretini ve himmetini, daha doğrusu vazifesini yapmasını bekliyoruz. Profesörün, ancak endüstri üzerine verdiği konferanslar İstanbul Üniversitesi tarafından bir kitap halinde neşredilmiştir. Bu halden ibret alarak ifade edeyim ki, yeni profesörler de derslerini vaktinde yazıp tercüme ettirmez ve bunları toplattırıp bastırmazsa, onun da uğrıyacağı akıbet aynı olacaktır. Ne yazık, ne yazık!...

Prof. Hausmann'ın konferansı burada, hiç değilse hulâsa etmek isterdim. Onu dinledim ve sonra Profesör Nusret Hızır'ın lûtfettiği metin tercümesini dikkatle okudum "İnsanın insan olabilmesi için eğitim zarurîdir" hükmünü, dünyadaki nüfus çoğalması karşısında millî ve beşerî bir dava olarak almıyanlara ezan perdesinden bir kere daha bağırmak istedim. "Tek dünya çağına giren insanlık" için bu mesele, bugün üniversel bir ehemmiyet almıştır. Ama kim kime, dum duma.? Profesörün terbiye istikametinin tayininde çıkardığı şu önemli neticeyi nakledip bu faslı kapıyalım:

1– Gelişmiş ve gelenekleşmiş olan canlı kıymetleri kollayıp işlemek, yozlaşmış olanlarını atmak.

2– Fakat aynı zamanda modern olan kıymetleri, iyiliği nisbetinde terviç etmek ve tedbirli bir azimle onu bütünün içine öyle yerleştirmek ki var olanı geri atmasın; aksine, onu tamamlasın!....

Bu hususta ana-babalara, öğretmene ve devlete düşen vazifeler ne kadar çeşidli, ne kadar mühimdir? Yeni vazifesine zevk ve şevk içinde başladığını söyliyen ve bu soruların cevabını verecek olan sayın misafirimiz Profesöre biz de candan başarı dileklerimizi bildirmeyi zevkli bir vazife biliriz.

Aynı gün öğleden sonra da Alman Güzel Sanatlar Kurumu tarafından tertiblenen "Çağdaş Alman Desen ve Grafik" sergisinin

açılışında bulundum. Profesör Belbez, Alman Kültür Heyeti Başkanı ve Millî Eğitim Müsteşarımız konuştular. Bu konuşmalardan öğrendik ki Türk-Alman Dostluk Cemiyeti kapalı ve mahdut üyeli bir topluluk olarak düşünülmüş. Şüphesiz, bu gibi derneklerde üye sayısı ve çokluğu fazla bir ehemmiyet ifade etmez. Fakat çok kere olduğu gibi alâkaları törenlere ve kokteyllere inhisar eden muayyen şahıslı bir topluluk olmaları da bu türlü cemiyetlerden beklenen faydaları sağlamaz. Bu iki noktayı beraberce düşünerek hareket etmek, daha verimli olur, sanırım. Ekseriya yabancı dostlarımız, dostlarını teşhiste günün şartlarına uyarlar ve tabiî, hataya düşerler. Dileğimiz, bilhassa genç heves ve istidadların bu feziyli çevrelere girmeleri, diplomatik zarafetler yerine ilmin ve sanatın canlılığını sinelerinde yaşatabilmeleridir. Bu dilek, bizim bakımımızdan olduğu kadar Alman dostlarımız yönünden de dikkate alınmağa değer görülse gerektir.

Sergi, çağdaş Alman desen ve grafik sanatının ana istikametini apaçık göstermektedir. Eserler, türlü eğilimdeki sanatçıların "Güzel"i anlayışlarındaki kanaatleri açıklamakta, bilhassa genç nesilden olanlarındaki arama cehdini ortaya koymaktadır. Sergi, Türk sanat mensupları için uyarıcı olacak ehemmiyettedir. Mainz'de bastırılmış olan rehber broşürün başındaki izahlar, Alman desen ve gravür sanatının yakın dünü ve bugünü hakkında kısa, fakat özlü malûmat vermektedir. Bu kıymetli gayretleri dolayısile Alman dostlarımıza teşekkür ederken bu gibi faydalı teşebbüslerin devamını dilemekten kendimizi alamayız.

Fatin Hoca

Salih Zeki Riyaziye okulunun mühim bir rüknü olan Profesör Fatin Gökmen, son günlerde Hakkın rahmetine kavuştu. Antalya'nın bu temiz evlâdı, 74 yıllık ömründe üç konu ile uğraştı: Din ve Allah, ilim, vatan. Fatin Hoca, sarıklı idi; medresede okumuştu. Fakat bununla yetinmemişti. Kendi kendine çalışarak lise imtihanını verip üniversiteye girmiş, orayı bitirdikten sonra türlü dereceli irfan ocaklarında matematik dersleri vermişti. Ondaki dinî inanış, ilmini göklerin sonsuzluğunda Allah'ın nâmütenahiliğini aramağa sevketmişti. Bu hali, eski İslâm - Türk ilmi geleneğine bağlı olduğu kadar, çağdaş Garb medeniyetine de vukufunu gösterir. Fatin Hoca, bu iki alâka merkezinde de ruhunu hapsetmemiş, sade gök adamı olarak kalmamış yeryüzünün vukuatile de il-

gilenmişti. Fakat yüzünü en çok sevdiği yer, vatanı idi. Meşrutiyet devrinde tam ittihatçı olan Hocamız, daima millî hareketlere taraf yaşadı. Harb içinde ve Millet Meclisi'nde beraber olduğumuz günlerde canlı ve hararetli konuşmaları arasında ifade ettiği emeller ve endişeler, kendisinin, yukarıda söylediğimiz üç mühim konuyu ruhunda nasıl bağdaştırdığını gösterirdi. Rasadhane, onun milletine en kıymeti yadigârıdır. Allah'ına bağlı bir kul, ilme azad kabul etmez bir hizmetkâr, vatanına gönülden âşık olarak ölen bilginimizin adını hürmetle anar; ona birliğini "birriyaziyye" kavradığı tanrının gufranını niyaz ederiz. Ne mutlu böyle ölmesini bilenlere!...

24 Aralık 1955

BİR KAÇ YERSİZ SÖZ ÜZERİNE

Bu yakınlarda B. M. Meclisi'nde mühim müzakereler oluyor. Fakat konuşulanların hepsi, günü gününe gazetelere aksetmiyor. Tutanakları da bulup okuyamıyoruz. Onun için bazı önemli sözleri, darbımesel değerinde, unutulmıyacak, hatıralardan çıkılmıyacak hikmetleri kaçırıyoruz. Bu "kelâmı kibar" lardan birini ancak bir hafta sonra duyabildik. Maarif makamına şeref vermiş, bir eski öğrencimiz ağzından, yani Bay Celâl Yardımcı oğlumuzun dilinden çıkmış. İsmet İnönü'ye hitab ederek şöyle demişler:

– Paşam, Paşam!.. Biz senin Vekillerin gibi Vekiller değiliz. Biz hiç kimsenin âleti olamayız. O senin devrinde idi!...

Bakınız, şu intâkı Hakka! Böyle yüzde ellisi hakikat söz söylemek, her zaman herkese nasib olmaz. "Biz senin Vekillerin gibi değiliz". Bu bir itham mı, yoksa bir itiraf mı? Zira, eski devrin öyle Vekilleri olmuştur ki, onlar gibi olabilmesi için kendisinin daha pek çok zaman devlet kapısında tecrübe geçirmesi lâzımdır. Meselâ bunların başında bugünkü Devlet Başkanımızın bulunduğunu bir an düşünemiyecek hale gelmesi için ne kadar kendinden geçmesi gerekir, keşfetmek kolay değildir. Kaldı ki, başka bir hocası da kürsüye çıkmaması için eteğinden çekmiş. Gel de Ziya Paşa'yı rahmetle anarak şu mısraı söyleme:

"Nushile yola gelmeyeni etmeli takdir..."

Mısraın ikincisini tekrarlamadan biz, işin maarif cephesine bir nazar edelim. Bay Celâl Yardımcı, kendilerini bir şahsın değil, mil-

letin vekili bilerek mühim gördükleri meseleler dolayısile istifalarını çekinmeden veren veya şeflerinin mütaleasına iştirak etmediklerini açıkça söyliyen (selefleri) bulunduğunu hiç duymamış mıdır? Haydi bunları duymadı, gözleri önünde cereyan etmiş hâdiseleri de görmemiş midir? İçlerinde dediği gibi hareket edenler olsa bile bu istisnaların böyle toptan bir hüküm ile otuz yıllık bir devrenin bütün hükûmet adamlarını bu türlü ağır ve âlet olma gibi aşağılatıcı bir ithama salâhiyet vermiyeceğini neden takdir edememiştir? Haberi olsun; seleflerinin ölmüşleri, sağları bu anda vicdanının yakasına yapışmıştırlar.

Şunu da anlamak zor: Maarif Bakanları, hangi konularda Başbakanların veya Devlet Başkanlarının "âleti" olurlar? Bay Celâl Yardımcı, böyle bir şeyi nefsinde mi tecrübe etmiştir ki, bu kadar kesin bir hükme cesaretle varabiliyor? Bakanlık emrine alınması Üniversite muhtarlığına ağır bir darbe olan profesör Bülend Nuri Esen'in vazifesine döndürülmesi, İstanbul'dan aldığı bir emirle olmamış mıdır? Bu şerefli hareketin kimlere aid olduğunu hiç kimse bilmiyor mu zannediyor? Bu derece derin gafletle bu kadar mühim hizmetler bir araya nasıl geliyor, hayret etmemek çok güç.

Bay Celâl Yardımcı'nın bir sözü daha var ki, o da bizi pek üzdü. Çok temenni edilir ki, böyle söylememiştir. Yalanlaması veya Başbakanına tarziye vermesi tavsiye olunur. "Eğer baskı yapsaydım Maarif Vekili kalırdım". Bu ne müthiş bir cümle!...

Herhalde o sırada B.M.Meclisi'nin mehabeti kendisini şaşırtmış olacak!... Yukarıda bahsi geçen "âlet" kelimesinin tarifine bundan acı misal bulunamaz. Ama bu söz, söylenmemiştir, söylenemez. Eğer söylenmiş ise mutlaka Maarif Vekili olmayışına veyahud da oluşuna bundan başka mazeret bulamayışındandır. Yoksa muhatablarını "üniversiteye baskı yapılmasına" razı etmek mi istemiştir? Hâlâ bu ihtimallerden birini seçmede müşkülât içindeyiz.

Tercüme Dergisi

Yazmadan önce, yazarken ve yazdıktan sonra ıstırabı içinde bulunduğum bu satırlardan kurtulup biraz feraha çıkmak için sözü, son iki sayısına zevkle ve istifade ile okuduğum Tercüme Dergisi'ne nakledeceğim. Hocalık böyledir, insana bir talebesi üzüntü verirse başka bir talebesi de o üzüntüyü giderir, gönlünü huzura, inşiraha kavuşturur. Aferin Bedreddin Tuncel!... Son yıl-

larda karabatak gibi fasılası belli olmadan batıp çıkan ve maarif Bakanlığı elile Türk kültürüne on beş yıldır ettiği hizmet münavebeli cereyan haline gelmiş bulunan bu feyizli irfan kaynağına yeniden hayat verdin!....

Dergiyi bütün meslekdaşlarıma tavsiye ederim. İstifadeli vakit geçirmek, şarkın ve garbın büyüklerinden yeni şeyler öğrenmek, türlü derslere ve bilhassa öğrencilerin manevî terbiyelerine zengin malzeme bulmak bakımından bu külliyat, kıymet biçilmez bir hazinedir. Bütün dünya ana kitablarını Türkçe söylemedikçe, söyleyecek hale gelmedikçe "Millî kültür" ün nerede, nasıl doğduğunu ve niçin doğması lâzım geldiğini anlamaya imkân yoktur. Bu sebebledir ki, her millet için olduğu gibi Türkler için de tercüme, bir medeniyet vazifesidir. Yeryuvarlağı üstünde en çok konuşulan, neşriyatı dünya yayınlarının onda altısını teşkil eden İngilizceye her gün, her dilden bir çok kitap tercüme edilir. Bu sayede yüzlerce milyon insan, yüzlerce milyon diğer insanın ne düşündüğünden haberdar olur.

Yeni Bakanımızdan bu meselelerle bilhassa meşgul olmasını, şahsen meşgul olmasını dileriz. Maarif işinin, sade bol para bulup milyonlar vererek kâşaneler satın alıp oralarda okul açmadan, tören yapmadan ibaret olmadığını bizden daha iyi takdir edeceği şüphesizdir. İlim, irfan ve sanat gıdasından mahrum bir maarif, arık ve sıska kalmağa mahkûmdur; irileşir, fakat büyüyemez.

Bir Açıklama

Arıkara'da çıkan o da kıymetli talebelerimizden birinin olan Son Havadis gazetesinde Maarifimiz ve merkez teşkilâtı hakkında bir yazı gördüm. Belki siz de görmüşsünüzdür. İmza: "Bir eski öğretmen". Bir çok okuyucularım, bunu benim yazdığımı zannetmişler. Şüphesiz "eski öğretmenliği" inhisarına almış değilim. Benim gibi on binlerce eski öğretmen vardır ve çok daha değerli yazılar yazabilirler. Ama her biri ayrı ayrı bir "eski öğretmen" dir. Nitekim ben de öyleyim. Bir yanlışlık olmasın diye, şu ciheti açıklamağa mecbur oldumki Ben Eski Öğretmen, bu adla yalnız "Cumhuriyet" te ve bu sütunlarda yazmaktayım. Başka yerde bu imza ile bir yazı görürseniz ya "Cumhuriyet" ten iktibastır, (lütfedip iktibas edenler, tabiî bunu açıklarlar.); yahud benim yazım değildir.

31 Aralık 1955

ÜNİVERSİTEMİZ TALİMATNAMELERDEN MEDED UMMAMALIDIRLAR

Daha önceleri de öyleydi ya; fakat muhtarlık kanunu çıkıp kendi kendilerini idare sistemine girdikleri 1946 yılından sonra üniversitelerimizde hummalı bir "Talimatname" çalışmasıdır, başladı. Başlaması, pek tabiî idi. Fakat devam etmesine ne demeli? Hele imtihan talimatnameleri!. İstanbul ve Ankara fakülteleri sanki bu hususta müsabakaya girmişler. Bir gün bakarsınız; Ankara'daki fakültelerden biri talimatnamenin filân numaralı maddesini değiştirmiş. Öğrenciler, hocalarının, dekanlarının kapısındalar;

– Aman efendim , bu madde böyle tatbik edilirse bize haksızlık edilmiş oluyor. Çünkü "üssü mizan" dan numarayı doldurup geçtiğimiz halde -bilmem- neden yeter numara almadığımız için dönmemiz lâzım geliyor. Bize yazık değil mi?

Cevap;

– Bu değişme, fakülte meclis kararıdır. Uymaya mecburuz ve mecbursunuz. Gençler, "burada dururlar mı? Haydi, Devlet Şûrası'na, Olmadı. B. M. Meclisi istida komisyonuna, Gazetelerde havadisler... Beş ay sonra bakarsanız, değişmez maddeler pekâlâ değişmiş.

Profesörle konuşursunuz; öyle makul gerekçeler ileri sürerlerki, o maddeler değişmezse üniversitelerimizde adam yetişmesine imkân yok!.Günün şartlarile beraber imtihan tarzları ve hükümleri de tekâmül edecek. Bundan daha mantıklı bir düşünce olabilir mi?

Halbuki ....

Diğer memleketlerde bildiğimiz, yakından tanıdığımız akademik bilgi kurumlarından buna benzer hâdiseler, kırk elli senede bir, ya olur, ya olmaz. Onların "günlük şartları" hiç değişmiyor mu ki, talimatname tadiline mecbur olmuyorlar?

Şu takdirde "talimatname" değiştirmenin sebeblerini başka yerde aramak lâzım. Ben, görüp bildiğim kadarını, şuracıkta açıklayıvereyim. Başlıca sebeb;

Başarısızlık!.

Neden talimatname değiştirmeye ihtiyaç hissediliyor? İmtihanlar neticesi memnunluk verici olsa tabii böyle bir teşebbüse geçilmez. Ne çare ki, başarısızlığın gerçek sebebini "asılda" aramak icab ederken "usul" e başvuruluyor. Başarısızlığın miyarı da acaba doğru mu yapılan imtihanlar ciddî olarak, neyi ispat eder? Üç bin genç bir salona dolduracak: Profesör kürsüye çıkıp ders verecek; bu öğrenciler ancak söylenilenleri hoparlörle dinleyecekler. Çalışkan, ve dikkatlileri not alacak. Kendilerine verilmiş tek manüel kitabları okuyacak ve senenin bir gününde profesör tanımadığı bir insanı öğrenci olarak karşısında görecek. Ona bazı şeyler soracak ve bir çeyrek saat içinde o gencin okuttuğu dersi kavrayıp kavramadığını, bu işe ne derece emek verip nüfuz ettiğini anlayacak. Askerlikteki usul ile tek, çift sayma gibi "geçmedi" diyerek işi talihe bırakmak bugünkü toptancı imtihan usullerinden daha akla uygun düşmez mi? Hal böyle iken durmadan talimatname değiştirme, her alışılmış kaideden alışılmamışına geçerken duyulması tabiî buhranlara sebebiyet vermek değil midir?

Şimdiye kadar bu değişmelerin dişe dokunur bir faydası olmamıştır. Olsaydı tekerrür etmezdi. Üniversite öğretim de şahsî yetiştirmelere imkân verecek şartlar sağlamaya çalışılmadan alınacak tedbirler şekilde kalmaya mahkûmdur. Altı üstü rahatsız etmekten başka bir şeye yaramaz. Bunları yapamayınca zaten bir işe yaramıyan talimatnameler üstünde fikir yorup havanda su dövmenin ne manası vardır. Hakîkat bu: Hoca talebeden şikâyetçi, talebe hocadan. Bu fasid dairenin nasıl çözüleceğidir ki, üniversite mensublarımızın haline zihin yoracakları ana meseledir. Buna dair sağda solda doğrusu ciddî bir gayret eseri görmüyoruz.

Değişme duygusu o derece iliklerimize işlemiştir ki, değil talimatnameler, hattâ Muhtarlık kanununu değiştirmek istiyenler var. Sanki o kanun değiştirilse bir şey olacak? Böyle sananların aklına şaşmalı. Malûm; üniversitelerde "ilim" yapılır. İlim araştırmaları yapılır. Gençler de yapılan ilimin nasıl yapıldığını, araştırmaların nerelerde ve ne yoldan yürütülüğünü öğrenirler. Üniversite, madde başı öğretilecek yer değildir. Bu ilim işinin, kanunla, talimatname ile ne alâkası vardır? İlmin ve ilim araştırmalarının kanunları Millet Meclislerinden çıkmadığı gibi bu hususta yetiştirme ve yetişilip yetişmediğini anlamada yönetim kurullarının, senatoların hazırladıkları talimatnamelerle tesbit edilemez.

Bunlar, iki kere iki dört eder cinsinden hakikatlerdir. Ne yazık ki, biz, daha bunları tartışma devresinde emekliyoruz ve bu türlü mütaleaları söyleyenlere küçümser bir tavır alıp:

– Ukalâ!...

Şimdiye kadar burada ileri sürülmüş fikir ve kanaatleri, son hafta içinde İstanbul Teknik Üniversite'de çıkan "talimatname hâdisesi" apaçık gözönüne getirmiyor mu? Mesele nedir. Yapılan yeni talimatname 400 kadar öğrenciyi mağdur ediyormuş. "Okuyup okutmada, bilinenleri öğretmede arama usullerine alıştırmada" mağdurluk hangi noktada tasavvur edilebilir? Demek ki gerçek mesele ögrenmek ve öğretmek değil; şu meşhur imtihan tarzile sınıf geçmeden ibarettir. Üniversitelerin vazifeleri arasında "sınıf geçirme" veya "sınıf geçme" diye bir şey olduğunu bilen varsa parmak kaldırsın!.

Öğrenci gençlerden biri bu konuda Devlet Şûrası'na müracaat etmiş. Etmiş ve davayı kazanmış. Haydi öbür 399 öğrenci Şûranın kapısına!... Ders nerede, lâboratuvar nerede? Aman efendim, illâllâh bu talimatnamelerden; nasıl imtihan edilirse edilsin, yeter ki bir şey öğretilsin! Hattâ hiç imtihan yapılmasın!.

7 Ocak 1956

ERKEK SANAT ENSTİTÜLERİNDE ÖĞRETMENLER MESELESİ

Türkiye, makine ile yürüyen bir memleket olmak yolundadır. Yolundadır ve zorundadır. "Ziraat mi, sanayi mi?" diye mutlaka birinden birini üstün tutma saçmalarını Hakka şükür, artık duymuyoruz. Çünkü ziraat de makineleşiyor ve makineleşecek de. Bu makineler, bugün büyük nisbette hazırdan ve dışarıdan geliyor. Ama birgün onları kendimiz yapacağız. Çare yok, hangi püften davaların peşine düşüp çıkmaz yollara saparsak sapalım, önünde sonunda buralara geleceğiz. Memleketimiz endüstirileşecek. Üzüm, incir, palamut, fındık satarak ve satılanların parası ile traş makinesine kadar döviz verip alarak kendimize gelmemiz imkânsız. Olduklarımızla öğünmek karnımızı doyurmuyor. Allaha ibadet, Türklüğe hizmet ve her siyasî iktidara kuvvet için bilim ve teknik lâzım!

Yapmaktan vazgeçtik, hazır aldığımız makineleri doğru dürüst tamir edecek bir kadromuz bile yok, İkinci Dünya Harbi içinde ve her türlü yoksulluklara galebe çalarak (9) erkek sanat enstitüsü ve okulunu (75) e çıkaran büyük himmet, bu ihtiyacı görenlerden geldi. O günlerle bugünlerimizi karşılaştırırsanız bu işleri görecek insanlara ihtiyacımızın o zamana nisbetle ne kadar arttığını kolayca bulabilirsiniz. Yalnız motörleşen ordumuzu düşünmek, hesabı düzgün yapmak için kifayet eder. Bu işlerden anlıyan, meleke ve maharet sahibi olan vatandaşlara o kadar muhtacız ki, bir zamanlar "sanat okulllarına böyle geniş bir yayılma vermek, rantable değildir. Fazlasını açmamalı. Çıkacaklar işsiz kalacaktır" diye işletme uzmanı profesörlerimiz de artık susmağa mecbur olmuşlardır. Hakikat karşısında sesleri çıkmıyor.

Ne yazık ki, bazı hakikatlerin anlaşılması için idrakimiz on beş yıl kuluçkada yatmak gerekiyor. Buna da memnun olalım. Çünkü on beş yıldan çok daha evvel ısıtmağa başladığımız yumurtalardan henüz civciv vermiyenler az değil!... Erken geç, her ne ise takdir edildiğini gördüğümüz teknik eleman ihtiyacını nasıl karşılayacağız?

Bu da malûm. İlk kademe de Sanat Enstitülerinde... Halbuki bu müesseselerde çalışan öğretmenler sıkıntıdadırlar. Maddî hayatın mahdud gelirlilere yüklediği güçlükler, bütün devlet kapısında çalışanlar için olduğu gibi sanat enstitülerinde çalışanların da sırtındadır. (80) milyon liralık teknik öğretim programı yapılıp kanunu çıktığı senelere göre bugün aldıkları geçim vasıtası da kıymetinin pek çoğunu kaybetmiştir. Kanun çıkarıldığı zaman o günün şartı düşünülerek okullarda öğretmenlerin dışarıda çalışmaları menedilmişti. Ama bugün şartlar, büsbütün değişmiştir. Sanat öğretmenlerine artık bu imkân ve bu izin verilmelidir. Daha geçen gün evdeki çamaşır makinesini düzeltmek için gelen ve bir çeyrek, yirmi dakika çalışıp bozulan, vidayı yerine koyan makineci (25) lira istedi. Tabiî verdik. Bu cins kazançlardan onları, onların tecrübe ve maharetlerinden kendimizi mahrum etmemeliyiz.

Sanat okullarındaki öğretim heyetinin derdi yalnız bundan ibaret değildir. Ortaokullarda (24), liselerde (20) olan mecburi ders saati, seneler önceki duruma göre 3007 sayılı kanunda sanat okulu atöye öğretmenleri için (44) saattir.

Duyduğumuza göre kanunda atölye öğretmenleri açık olarak kaydedildiği halde aynı mecburiyet diğer teorik derslerin okutulmasına da teşmil ediliyormuş. Bu nasıl olur?

Bir bakanlığın herhangi bir dairesi kanunda mezkür olmıyan bir vazifeyi mensublarına nasıl yükliyebilir?

Nitekim böyle bir mecburiyet yükletilen bir meslekdaşımız Devlet Şûrası'na müracat etmiş ve hak kazanmış. Ne beklersiniz? Hatayı yapan Bakanlık, bu vesile ile yanlışını düzeltecek ve emsalini de aynı düzeltilmiş muameleye tâbi tutacak; değil mi? Haydi!... Hiç öyle şey olur mu? Sen mi Bakanlığı dava edersin? Haydi Van'a!... Van'a gitmek bir ceza mıdır? Elbette hayır!.. Ama Ankara'da yerleşmiş bir öğretmeni böyle bir nakle mecbur etmek, cezadan da ileri bir şeydir. Çünkü apaçık bir haksızlıktır ve üstelik hakkını arıyan, bulan bir vatandaşa karşı yapılmış bir haksızlıktır.

Her yıl öğrenci müracaatları artıyor. Sanat okul ve enstitüleri, bu müracaatları karşılayamıyacak haldedir. Çare olarak sanat enstitülerine ortaokul mezunu alınmağa teşebbüs edildi. Gene bu sütunlarda onun da doğru olmadığını yazdık ve eski Bakanımızdan, ilkokul mezunlarına sanat okullarının kapalı bırakılmıyacağı hakkında söz aldık. Bindiği dalı kestiğinin farkında olmıyan bir sanat enstitüsü müdüründen başka meslekten temas ettiğim bütün arkadaşlar benim fikrimi doğru buldular.

Peki bu müracaatleri cevablandırmak için mevcud sanat okul ve enstitülerini arttırmak, genişletmek lâzım değil mi? Bu da ne ile olur? "Para ile!..." diyeceksiniz. Evet ama sade para ile hiç bir şey olmaz. Terbiye ve öğretim işi her şeyden önce "hoca ile..." olur. Öğreticisiz öğretim olur mu?

Biliyor musunuz, son zamanlarda sanat enstitülerinden ayrılan öğretmenlerin sayısını? İstifa edenler 500'ü geçmiş. Yalnız mevcud kadroyu doldurmak için en aşağı beş yıl beklemek lâzım. Hani genişleme, hani artma? Onu kimle yapacaklar?

Yeni Bakanımızın bu meselelerle meşgul olmasını pek tabiî buluruz. Bizim ricamız, sorumlu arkadaşlarımızı da "meşgul etmesi" dir. Maarif işleri günlük politika içinde çalkanmağa müsaid işlerden değildir. Bir evde çocukların terbiyesi nasıl gelin - kaynana kavgaları dışında bırakılma iktiza ederse memleketin istik-

balini hazırlıyacak olan maarif icraatı da böyle alınmalıdır. Bu satırlarda çarpan ve çırpınan kalemin tenkidleri ve dilekleri gibi bir ruh duygusunda olmasını çok istediğimiz sayın Bakanımız, geçici politika dalgalarına kendini kaptırmadan bir an önce bu sıkıntıları defetmeğe, Türk maarifinî refaha çıkarmağa çalışmalıdır. Bakan gider, Bakanlık kalır. Muhterem arkadaşımızın sahici Bakan olarak kalmasını gönülden diliyoruz.

Atasözlerile Millî Eğitim

Ordinaryüs Profesör Vasfi Raşid Sevig, bu isimde bir dergi çıkarıyor. Döviz olarak şunu almış: "Söylenmemiş söz yok, işitilmemiş söz çok!" Derginin iki sayısını gördüm. İtiraf edeyim ki, hayretler içinde kaldım. Bütün yazıları kendi yazıyor, kendi tercüme ediyor. Fakat hayretim buna değil. Çalışkandır ve her çalışkan insan gibi böyle bir işin de hakkından gelir. Beni şaşırtan cihet, bu yazıların bir delikanlı hararetile ve imanı ile yazılışıdır. Aşk ile işe başlamış. Ama öğretmen ve öğrenci aşkı.

Demek onu böyle genç ruhlu bırakan, hararetli ve ateşli kılan bu aşk!... Ne güzel aşk!... Başkalarına kendinden bir şey vermek, hattâ kendini vermek! İşte hocalık, eğitmenlik budur. Terbiyeci ancak bu ruhta olanlardan olur. Başka bir vesile ile derginin içindeki yazılara ve fikirlere döneceğim. Şimdilik sayın Profesörü tebrik ve yazıp yaymağa devam etmesini rica ederim. Meslekdaşlarım, bu dergide pek çok hakikatleri komprime halinde bulacaklardır. Onlara da okumalarını tavsiye ederim.

14 Ocak 1956

ÜNİVERSİTELERİMİZE İTİMAD EDELİM

6435 sayılı Tasfiye Kanunu, programında tadilini vadeden hükûmet tarafından değiştirilerek B.M. M.'ne sunulmuş ve iç işleri komisyonu tarafından müzakere edilmiştir. Komisyonca kabul edilen hususlar şunlardır:

1 – Bakanlık emrine alındıktan sonra yeniden bir memuriyete tayin edilmedikleri takdirde emekliye sevk müddeti (6) aydan, on beş yıl hizmeti olanlar için (2), daha fazla olanlar için (3) yıla çıkarılmıştır.

2 – Bakanlık emrine alınan ve neticede emekliye sevkedilenler, kazaî mercilere müracaat edilebilecekler ve haklarını arıyacaklardır.

Yanlış hesap Bağdad'dan döner derler. Bu yanlışlar da ancak iki yıllık bir zaman mesafesinden geriye dönmüş oldular. Fakat bu iki yıl içinde hükûmet makinesini yürütme durumunda bulunan bütün memurlar, küskün, kırgın ve korkulu bir ruh haline düştüler. Bu bakımdan kaybımız büyüktür. Zararın yarısından dönmek bir kâr ise de durup dururken zarara girmedeki hesapsızlığı üzülerek düşünmekten kendimizi alamıyoruz.

Şimdi aynı işin ikinci bir cephesi var ki komisyon çokluğunun bu hususta zarara devam etme kararında olduğunu görüp olaylardan tam ders alamadığımız kaygusunu yüreklerimizden tam olarak silmeğe imkân bulamıyoruz.

Tasfiye kanununun ikinci maddesi şöyle demektedir:

Madde 2 – Bu kanunun birinci maddesi üniversitelerin kuruluş kadrolarına dahil bilûmum mensubları hakkında Senatonun mütaleası alındıktan sonra tayin edildikleri usule bakılmaksızın Millî Eğitim Bakanı tarafından re'sen tatbik olunur.

Bu madde, iki yıldan beri üniversiteler çevresinde iktidar aleyhinde ser bir hava hâsıl etmekten başka bir şeye yaramadığı gibi aslında da kendisinden beklenilen neticeyi vermemiştir. Bu kanunun çıktığı zaman bu sütunlarda söylediklerimiz, birer birer tahakkuk etmiştir. İşlerimizde birinci derece kendimizi, fakat bundan sonra bütün medeniyet efkârını gözönünde tutmağa mecburuz. Demokrasi ile idare edilen Türkiye'de üniversite mensuplarının Bakanlar tarafından, hem de "re'sen" işlerinden alınabilmelerini kendimize ve başkalarına nasıl izah edebiliriz? "Senatonun mütaleası" kaydı, tam bir haşivden, boş lâftan başka ne mâna ifade eder? Hele "tayin edildikleri usule bakılmaksızın" kaydı olduktan sonra bu kayıd, üniversite muhtarlığını yıkmakla da kalmıyor. Türkiye'de ilim ve fikir adamlarının türlü engelleri aşarak elde ettikleri kürsülerde "neyi söyleyip, neyi söylemiyecekleri" belli olmaksızın hükûmetten tek bir şahsın dudaklarına meslek mukadderini bağlatmak gibi mantıksız ve haksız bir durumun da ortaya çıkmasına sebeb oluyor.

Bu derece şiddetli hareketi iktiza ettiren ve mahiyeti "ceza" dan başka bir şey olmıyan bu kanunî hüküm bütün medenî âlemce kabul edilmiş ceza hukuku presiplerine de aykırıdır. Her ceza, bir suç karşılığıdır ve her ikisi, iltibasa imkân vermiyecek şekilde açık zikredilir. Üniversitede memleket irfanının en yüksek kademesine gelmiş ilim ve şeref sahibi insanlara ceza veriyoruz; fakat bu cezayı niçin verdiğimizi söylemiyoruz. Üstelik onlara:

– Niçin bu cezayı verdiniz?

Demek hakkını bile tanımıyoruz. Bu nasıl olur? Eğer şimdi söylediğimiz düşünceleri zamanında apaçık söylememiş olsaydık, bu satırları yazarken utanırdık.

Komisyonda iki milletvekilimiz ikinci maddenin kaldırılması hakkındaki teklife şiddetle itiraz etmişler. Sebeb olarak da bazı profesörlerin zaman zaman komünizm propagandası yaptıklarına şahid olduklarını söylemişler. Farzedelim, böyle bir hal oldu. Bunun def'i çaresi "Bakanlık emri" müessesesi midir? Bu endişenin ifadesi, haklı olarak komisyonda sert gürültüler doğurmuştur. Fakat sonunda (6) ya karşı (9) oyla kaldırılma teklifi reddedilmiştir.

Bu reddin mânası - gizlemeğe ne hacet? - üniversitemize itimad beslememektir. Üniversite mensubları, ellerindeki muhtarlık kanununun verdiği yetkileri kullanıp vazifelerini yerine getirmiyecekler; aralarında "komünist propagandası yapan" insanlara tesadüf edecekler de onları cazalandırmıyacaklar; öyle mi? Eğer hakikat böyle olsaydı bu töhmette bulunan milletvekillerimizin "üniversitelerin ilgası hakkında" bir kanun tasarısı teklif etmeleri iktiza etmez miydi?

Türk milletinin en yüksek ilim, fikir mercii olan üniversitelerimizi kim bu töhmetten tenzih etmez? Nitekim Ankara Üniversitesi Senatosu toplanmış ve bir tebliğ yayınlayarak yerinde bir protestoda bulunmuştur. Onda şöyle denilmektedir:

1 – Senatomuz, hiçbir mesnede dayanmadan üniversiteye tevcih edilen bu ağır isnadı şiddetle reddeder.

2 – Komünizm propagandası kanunlarımızın cezaî müeyyidelere bağladığı bir suçtur. Umumî hükümler ve üniversite kanunumuzun ilgili maddeleri böyle bir suçu işliyecek kimselerin tecziyesine esasen yeteceğinden, umumî ve mesnedsiz bir iddia ile vatan

ve millet hizmetinde feragatle çalışan üniversite mensublarının töhmet altında bulundurulması ve buna dayanılarak ilmin ve memleketin terakkisi için zarurî olan üniversite muhtariyetine cephe alınması isabetli sayılamaz.

Bundan sonra tebliğdeki savunma, bu töhmette bulunanları vazifeye davet şeklini almaktadır. Sarih olarak deniliyor ki:

"Bu ithamları ileri süren zevat, şayet ellerinde herhangi bir delil varsa bunu derhal salâhiyetli mercilere ve üniversite rektörlüğüne tevdi etmelidirler."

Haydi, bakalım, şimdi ayıkla pirincin taşını!... Durup dururken mesele çıkarmak buna demezler de neye derler? Bu gibi ahval, dostumu, düşmanı mı memnun eder; bir an düşünmek, karara varmağa kâfi değil midir? Büyük Millet Meclisimizin sağ duyusuna önce hükûmetimizin buna iştirak edeceğine emin olarak üzüntümüzü gidermeğe çalışmaktan başka ne tesellimiz olabilir?

21 Ocak 1956

KÖY ENSTİTÜLÜ ÖĞRETMENLERİN GEÇİM DURUMU

Kendi giden, ismi yadigâr kalan Köy Enstitülerinden çıkmış öğretmenler, senelerden beri ciddî bir eşitsizlik içinde geçim sıkıntısı çekmektedirler. Toprak verilip ziraat yapılma devresinin bir çok güçlükleri ve 20 lira ücretin bu yüzden kifayet etmemesi, 5129 numaralı kanunla toprak ve ziraat usulünün kaldırıp 75 lira ücret verilmesi 1950 tâdilinde 105 lira ücretle yapılan üç yıl öğretmenlik staj sayılarak bu müddet sonunda 20 lira maaşa geçirilmesi gibi tahavvüller , bu fedakâr öğretmenleri üzmüş, darıltmıştır. 6234 sayılı kanun öğretmen okulu mezunlarıyle köy enstitüsü mezunlarını aynı hak ve vazifede saymıştır.

Bu böyle olmakla beraber yeni mezunlar için eşitlik sağlanmış ise de daha evvelki mezunlar adamakıllı mağdur olmuşlardır. Meselâ 1944'te çıkan on iki yıllık bir öğretmen, 40 lira maaş almak gerekirken bugün 25 lira almaktadır. Bu maaş ensttitülerin 1950 çıkışlarına kadar böyledir. 1950'den sonraki beş yılda çıkanlar ise 20 lira alırlar. Halbuki sıra ile bunların bir kısmı 35, bir kısmı 30, bir kısmı da 25 lira maaş almalı idiler,

Bu öğretmenler şöyle feryad ve böyle şikâyetler ediyorlar:

"Biz Köy Ensitüsü çıkışlı öğretmenler, sayımız çok olmakla beraber, köylerde olgun ve mütevekkil bir bekleyişin içinde cılız çıkan sesimiz bugüne kadar derdlerimizi umumî efkâra duyurmak imkânından bizi mahrum bıraktı. Şimdi bunu ele almak arzusundayız. Öğretmenleri tatmin için vakıa bir intibak kanunu çıktı. Fakat bir bundan istifade ettirilmedik".

Bu haklı dileklerini duyurmak üzere son zamanda hükümet merkezine heyetler göndermişler, Bakanlık nezdinde sıkı müracaatlerde bulunmağa başlamışlardır. Hakikatten fedakâr, Cumhuriyet ve inkilâbınızın köylerimizde birer bekçisi ve yapıcısı, Türk yavrularının milliyet ve ahlâk bakımından iyi insan ve iyi vatandaşlar olmak üzere yetiştirici olan bu genç meslekdaşlara sevinerek haber vereyim ki, bu haksızlık ortadan kaldırılmak üzere uzun zamandır beklenilen kanun tasarısı Bakanlıkça hazırlanmış ve mütealaları alınmak üzere diğer Bakanlıklara gönderilmiştir.

Tasarıda öğretmenlerin ücretle çalıştırıldıkları staj müddetleri kıdemlerine eklenecek ve intibak bu suretle yapılacaktır. 17.000 öğretmeni ilgilendiren tasarı metnini henüz görmedik. Para bakımından portresini de bilmiyoruz. Fakat hükümetin bütün bu cihetleri düşünmüş olduğunu kuvvetle ümid ediyoruz. Aksi takdirde bu sayısı kabarık kadrodan bir kısmını ne derece memnun olursa geri kalan o nisbette acı duyacaktır. Sınıfına yüzü gülerek giremeyen bir öğretmenden tam bir vazife beklemek, doğru olmaz. Bu bakımdan seneler sürmüş bir haksızlığın bir an önce giderilmesi lüzumu açıktır.

Ansiklopedi Meselesi

Geçen gün Zafer gazetesinde Millî Kütüphane Müdürü Adnan Ötüken'in "Türk Ansiklopedisi" hakkında etraflı düşünülmüş bir yazısını gördüm. Eski "İnönü", yeni "Türk Ansiklopedisi" teşebbüsü, 939 senesinde toplanmış olan Neşriyat Kongresile başlar. İslâm Ansiklopedisi ile beraber umumî ve millî bir ansiklopedi olarak da Bakanlıkça Türk Ansiklopedisi düşünülmüş ve harekete geçilirmiştir. İslâm Ansiklopedisi'ni, rahmetli Doktor Adnan Adıvar'ın elinde ölümüne kadar maddi güçlüklerler dışında aksamadan devam etmiştir; fakat Ansiklopedisi aradan geçen on beş yıllık zamana rağmen bugüne kadar ancak 7.5 cild ve 60 fasikül çıkabilmiştir.

Bay Adnan Ötüken, senelerce Bakanlığın Yayın Müdürlüğü'nü de yaptığı için yakından bilirki, her meseleyi ve her mesleği alâkadar eden umumî ve milli bir ansiklopedinin nasıl kurulup ne suretle işleyeceği hakkındaki tecrübesizlik bu teşebbüsün ilk üç dört senesini yemiştir. Merhum İbrahim Alâeddin ayrıldıktan sonra işbaşına gelen Bay Agâh Sırrı Levend zamanında hayli sürat kazanılmış, bugün de eskisinden daha da hızlı yürünmektedir. Fakat ne ne olsa bu şimdiki tempo ile Türk Ansiklopedisi'nin bitmesi 40 sene ister. Çünkü henüz "C" ye yanaşılmaktadır.

Yapılacak işleri pek güzel gösterdikten sonra bay Ötüken'in tavsiyesi şu oluyor:

"Dünyanın bellibaşlı ansiklopedileri bizde olduğu gibi devlet tarafından çıkarılmamıştır. Bunların devletin veya ilim kurumlarının ilmi murakabesi altında hususî müesseseler tarafından neşrolunuyor. Bizde de bunun güzel misalleri var: 10 ciltlik Hayat Ansiklopedisi Cumhuriyet müessesesi tarafından 4-5 senede tamamlanıvermişti. Gene 10 cildlik Ticaret ve İktisad Ansiklopedisi gayyur ellerde 7-8 senede sona getirildi. Devlet nasıl ki Hilton otelini işletmezse ticarî ve iktisadî bir neşriyat organı halinde büyük bir ansiklopedi yayımında da muvaffak olamaz. Devlet millî ansiklopedimize zahir olmalıdır. Fakat bu işin küllünü üzerine almamalıdır."

Bu tavsiye doğrudur. Yalnız verilen misallerdeki bitirme muvaffakiyetini, tam örnek olarak garblı memleketlerdeki benzerlerine bakarak ölçmek hatalı olmaz mı? Garbdan verilen örneklerde ansiklopediler, devlet yardımı veya özel teşebbüsler elindedirler; fakat bir kere kitap basıldı diye teşkilâtı dağıtmazlar. devam ederler. Yeni baskılar yaparlar. Onlar da ilk baskılarında on beş yirmi, hattâ otuz sene sürekli çalışmada bulunmuşlardır. Bizde öyle mi? Verilen iki misalden birincisi basılmış ve bitmiştir. Hizmet büyük fakat devamsız olmuştur. Aslan Tufan ve rahmetli İsmet Alkan gibi iki becerikli ve bilgili yayın ve fikir adamının, otuz profesör ve ilim mensubunu serbestçe çalıştırarak çıkardıkları sekiz cild, on yıl istemiştir. Acaba bu mesaiye devam edip aradan geçen zaman içindeki değişme ve ilerlemeleri takib etmeğe dostum Tufan'ın durumu müsaid olacak mıdır?

Bir kaç milyon lirasını buraya vererek ve çalıştıracağı insanları dolgun ücretle ve istikbale emniyetle kendine bağlıyacak sermaye sahibleri çıkarsa işi böyle bir şirkete veya müesseseye devretmeğe imkân vardır. Bu olmadığı takdirde devlet, paradan çekinmiyecek ve adam çalıştırmadaki bugünün kanunî sakıncalarını gidererek bu işe devam etmelidir. İşin geç kalmasında en büyük sebep bir çok işlerimizde olduğu gibi hesablı hareket etmemek olmuştur. Türk Ansiklopedisi'nin mukaddemesinde bunun 10-12 cild olacağı söylenmişti. 7.5 cildde "B" yi bitiremiyen yazı yöneticileri, yılan masalı söyliyenlere dönüp son harfin son noktasının nereye konulacağını bilmezlerse 40 sene bile bu işe bir nihayet vermeğe kifayet etmez.

28 Ocak 1956

ÜNİVERSİTE TARTIŞMALARINDA KAYNIYAN CİHETLER..

Son on beş gün içinde bütün politika çevrelerini, basını ve memleket efkârını ilgilendiren Üniversite tartışmaları, iktidar için hayli faydalı olmuştur. "Ebegümecinin fazileti ile" meşgul olmak "fiyatını" düşündürmekten milleti bir kaç zaman için olsun alıkoymuştur. Yalnız bu kadar mı? Asıl mevcud ve değiştirilmesi mevzuu bahis Bakanlık emri kanunun da hemen hemen unutulmuş, dünya üniversitelerinin en "muhtarı" bizimki olduğu hakkında ileri sürülen iyimser fikirler ortalığı kaplamıştır. Bunları resmî ve sorumlu ağızlardan işitip "ne imişiz biz de haberimiz yok!" demiyen üniversite mensubu kalmışsa doğrusu hayret ederim.

Lâtife bir yana: Şu satırları yazdığım anda işleyen madde, sebeb söylemeden, suçunu bir tahkik mevzuu olmasını ve cezadan sonra bir şikâyet mercii bulunmasını dahi kabul etmiyen hüküm ile Üniversitelerin başında dururken başkalarının gıpta edip etmemesini bir yana koyalım, düpedüz "muhtariyet" ten bahis açmak, fazla saflık olmaz mı? Çocuk mu kandırıyoruz? Son iki yıl içinde kimin Bakanlık emrine alınmadığını ve kimlerin aynı muameleye tâbi tutulmak istenildiğini herkes biliyor. Sanki, betahsis Üniversiteler içindeki komünistlik propagandalarına mâni olmak için konmuş gibi gösterilmeye çalışan bu madde ile Bakanlık emri konusu edilen profesörlerin istisnasız hepsi, tam komünistlik aleyhtarı şahsiyetler olduğuna göre böyle bir gerekçeyi kim, vâkıalara uygun görebilir?

Mızrak çuvala sığmaz. Nereden biliyorsun? Diyeceksiniz. Bu hâdisede ayan beyan görüyorum. Aralarında Maarife baş olmuş millet vekilleri de bulunan kanun yapıcı vatandaşlarımızın, "tayinindeki usule bakılmaksızın" Bakanlık emrine profesörleri aldıran maddeyi kabul ve hattâ teklif etmişler iken "dünyanın hiç bir üniversitesinde bulunmıyan" bir muhtariyetten bahsetmeleri, bir bakımdan çok doğru ve çok makuldür. Çünkü böyle tezadlı ve birbirini tutmaz statülü bir tek üniversite dünyanın hiç bir yerinde gerçekten yoktur. Muhtarlığı olmıyan üniversiteler vardır; orada profesörler doğrudan doğruya azil bile edilirler; fakat onların otonom olduğunu ne kendileri, ne de başkaları söyler. Bizimkiler gibi hem benzersiz şekilde muhtar, hem de ordinaryüs profesörleri Bakanlık emrine alınabilen bir üniversiteyi bilen varsa parmağını kaldırsın!

Kolayca takdir edilir ki bu madde, yalnız komünistlik meselesi için konmuş olamaz. Emniyet teşkilâtları vasıtasile Hükûmet, üniversite içinde bu ters ve kanun dışı harekette bulunanları bulur da üniversiteler, bu türlü insanları aralarından atmaz olur mu? Atmamışlar mıdır? Bundan önce vuku bulup misal olmak üzere gösterilmesi âdet hükmüne giren hâdise için İstanbul Üniversitesi'nin tebliğindeki satırlar hisse alınmıyarak okunursa meselenin bu cephesi hakkında sâlim bir kanaate varmak güç olmaz. Eğer Bakanlık emri maddesini ipkasına komünistlik sebepse niçin bu suçu açık olarak maddede zikretmemelidir? Kaç kere ifade olunmuştur ki suç sarih olarak söylenmeden, şikayet mercii bırakılmadan ceza vermek, basit hukuk kaidelerine aykırıdır.

Demokrat Parti iktidarının kendinin tenkid ve tahsis devresine kanunda bırakılmasına, bilhassa tarafsız memleket münevverlerinin üzüldüğünü söylediğim zaman iktidardaki vatandaşlarımın dileğindeki samimiliğe inanacaklarına eminim.

***

Başka bir noktaya geçiyorum. Sayın Bakanımızın üniversitelerin başı olarak kendisile temas etmelerini istemekte yerden göğe hakkı vardır. Fakat unutmamalı dır ki bu arzu ve imkânı gene Bakanlar vereceklerdir. Bakanların üniversite ile ve üniversite temsilcilerile normal nünasebetlerini kurmak için muhterem meslekdaşımıza hayli sabır isteyen bir gayret düşmektedir. Bununla da ne demek istediğim erbabınca anlaşılır sanırım. Bunu geçtikten

sonra bütçe komisyonundaki beyanlarının Zafer gazetesinde çıkan kısımlarında okuduğum şu mütaleasına müsaadelerile dokunacağım:

– Senatoların tebliğ neşretmelerine üniversiteler kanununun 10'uncu ve 11'inci maddeleri müsaid değildir. Üniversitenin tümünü alâkadar eden kararlar, üniversitelerarası kurulda alınır.

Üniversitelerde bizim kanunumuzun, ruhuna göre muhtariyetin tam parçası fakültelerdir. Muhtariyet istiklâl demek olmadığına göre muhtar fakültelerden muhtar üniversite, muhtar üniversitelerden de muhtar ve millî akademik müessese vücude gelir. Parçaları muhtar olmıyan şeyin bütünü de muhtar olamaz. Tıpkı ferdleri ayrı ayrı hür olmıyan bir topluluğun hürriyet sahibi olması gibi. Tekrar edelim, ihtiyar ve hürriyet, hiç bir zaman ne başıbozukluk, ne de devlete hâs olan istiklâl demek değildir. Fakat belirli şartlar içinde senatolardan önce fakülteler de ihtiyaç gördükleri zaman kendi varlıklarını, hüviyet ve vazifelerini ilgilendiren meseleler hususunda umumî efkâra görüşlerini bildirirler. Kanunda bunu meneden, hangi kayıddır; aradım, bulamadım. Kaldı ki, kendilerini her hareketlerinde murakabe eden umumî efkâra sırasına hesap vermek, onların vecibeleri, borçlarıdır. Meselâ İstanbul Edebiyat Fakültesi, basın yolu ile böyle bir umumî ve yaygın murakabenin fi'lî baskısı karşısında bulunmuyor mu? Susması mı faydalıdır, söylemesi mi?

Muhtariyet kanununu anlatmakta sayın Bakandan ve böyle düşünenlerden ayrıldığım ikinci bir nokta var. O da Üniversite mensuplarının siyâsi partilere girebilmesi meselesidir. Bu hususta düşüncelerimi Ulus gazetesi eski başyazarı Profesör Nihad Erim'in durumu dolayısiyle apaçık ve kerelerce söylemişimdir. Üniversite öğretim üyeleri katiyyen günlük ve fi'lî siyasetle meşgul olamazlar. Bunu muhtariyet kanunu menetmiştir. Çünkü bu kanun sarih olarak Üniversite mensuplarına siyasetle uğraşma izni vermemiş, bu hükmü susarak geçtiği için -aynı kanunun malûm maddesi mucibince- umumî ahkâma bırakmıştır. Bu işte yürüyen umumî ahkâm "memurlar kanunu" nun malûm maddesidir. Böyle olduğu halde sayın Bakanımızın profesörken partiye girmesi C.H.P. iktidarı zamanında ordinaryüs profesör Fahreddin Kerim'e kanunu ezip büzerek uydurulmuş mütalealarla İstanbul parti

başkanlığı verilmesi gibi, kanunî bir hatadır. Profesör memurdur ve memur siyasî partiye giremez. O zaman istanbul Üniversitesi iktidarın zıddına ve rağmına böyle anlamış profesör başkanlıktan çekilmiştir. Eğer bu mütaleadan şüphe ediliyorsa. Devlet Şûrası'na danışılsın. Bakalım, ne cevab alınacak? Yok profesörlerin fi'lî siyasetle iştigal edebilmeleri kanaati hükûmette mevcud ise böyle bir maddeyi yeniden tesis lâzımdır kanun teklifi yapmaları iktiza eder. Herkes muhterem meslekdaşımız Ahmed Özer gibi hem siyasî partiye kaydedilme, hem de siyasî şahsiyetini rektörken kullanma liyakat ve ihtiyatını gösterebilir mi?

4 Şubat 1956

ÜNİVERSİTENİN İLERLEMESİNİ TALİMATLARDAN BEKLEMEMELİ

Hep söyledik, söylüyoruz; Zır zır talimat değişikliği yapmamalı. Bir kurum için bu değişmeler, iyi bir alâmet değildir. Çünkü verimlerin iyi olmamasını ruhtan, özden çok, şekilde aramanın bir delilidir. Misalini de bu işleri asırlardır tecrübe etmiş memleketlerde ne hoca, ne öğrenci için bir talimat meselesi olmayıp bir yetişme meselesi bulunmasında görebiliriz. Fakat "kellim kellim lâyenfa", "söyle, söyle, fayda yok!..."

Bunun bir örneğini geçenlerde Teknik Üniversite'de görmüş ve bu fikri o vesile ile de tekrarlamıştık. Dava şu idi:

Öğrenciler, üniversiteye girdikleri tarihte yürürlükte olan esaslara göre, daha aşağı gruplarda başaramadıkları imtihanları sonradan verebilmek üzere daha yukarı gruplara devam edebilirler. 11 Aralık 1953 tarihli değişme ile bu hak, ortadan kaldırılıyor ve Senatonun verdiği prensip kararile bütün öğrencilerin aksi usule uymaları kabul edilmiş bulunuyordu.

Netice de bu:

Bu değişme tatbik edilince yukarı sınıflara eski talimat maddesine göre geçmiş olan yüzlerce öğrenci, toptan bir veya iki sene aşağı sınıflara devama mecbur ediliyorlar. Ancak burada yarım kalan gruplardan imtihan verdikten sonra eski sınıflarına girebiliyorlar.

İşin esasını ararsanız öylesi de olur, böylesi de. Mesele orada değil!... Mesele, konmuş bir usule göre kendini ve hayatını âyarlamış olan bu kadar gencin, intisab ettikleri bilgi kurumunda bir fikir ve bir görüş istikrarsızlığına inanıp hocalarının doğru düşünür olduklarına güvenlerinin sarsılmasındadır. Bu gençler, ne diyeceklerdir?

Diyecekleri açık:

– Bizim profesörler, memlekette ve yabancı ellerde okumuşlar, yetişmişler; oralarda okutma kaidelerinin nasıl olduğunu nefislerinde tecrübe etmişler. Elbette bir karar alırken bu bilgi ve tecrübelerinden yararlanarak faydasına inandıkları şekli kabul etmişlerdir. O halde böyle uzun yılların kazandırdığı kanaatleri gene uzun yıllar devam edecektir. Etmediğine göre, demek yaptıkları bu şartlara uygun değilmiş, Ya yeni aldıkları karar da böyle olursa?

Bir kere bu güvensizlik havası öğrenci çevrelerinde hasıl oldu mu işi bir "öğretim" meselesi olarak almayıp bir "hukuk" davası şekline sokmakta hiç bir sakınca görmüyorlar. Ver elini Devlet Şûrasına!... Mahkeme önünde taraflar teşekkül ediyor: Davacı, öğrenci; dava edilen öğretici!...

Bu hal, nerede görülmüştür?

Bakınız, Devlet Şûrası ne karar almış? Şûranın Dava Daireleri Genel Kurulu, Teknik Üniversite senatosunun prensip kararını bozmuş, ayrıca yeni talimatnameye konan B fıkrasının yürütülmemesi için de karar vermiştir.

Haydi, buyurun, bakalım! Devlet Şûrası bununla doğru mu hareket etmiştir? Şüphesiz, doğru hareket etmiştir. Şûra, meselesinin kendisine el koymamış, "bu usul mü iyidir. O usul mü?" sorusuna cevab aramamış; belki hakikatte durmadan değişen talimatnamelerin bu kararsızlığını ortadan kaldırma yolunda bir "uyarma" kararı vermiştir. Yerden göke kadar haklıdır. Buna göre geri alınan bütün vizeler yeniden muameleye konacak, şubatta eski gruplardan dönenler imtihanlara girecek ve üst gruplara devam edebileceklerdir.

Sayın meslektaşlarım bana kızmasınlar; hep onlar ders verecek değiller ya, onlara da ders veren bulunur. Nitekim bulunmuş ve Devlet Şûrası bu yolda profesörlerimize profesörlük etmiştir.

Diplomasız Başmühendis

Bana öyle geliyor ki, eskidenberi korkusunu çekmeğe alıştığımız için bu imtihanlara lüzumundan fazla ehemmiyet veriyoruz. Şu son günlerde meydana çıkan diplomasız baş mühendis, olayların imtihan talimatnamelerile bir alayı sayılmaz mı? Adam, cayır cayır imzaları basmış, projeler tastik etmiş ve hiç kimse farkına varmadan bu vazifeyi görmüş değil mi? Sanki falsoyu işinden mi veriyor? Bir kaç sene önce de böyle bir sahte Hukuk diplomalı yargıç zuhur etmişti. Adam, gürül gürül kararlar vermiş, Temyiz onları pekâlâ onaylamış. Galiba da takdirname bile almış. İnsanın soracağı geliyor:

– Niye bu senelerce okuyup okutma?...

***

Pötürge Ortaokulu Öğretmenleri'ne

Sayın meslektaşlarım, Şahsımı öğrenip ne yapacaksınız?

Beni bir düşünce, bir inanış olarak kabul edin. Meselelerinizi bana yazın. Geç de olsa elime geçer geçmez ve aklım erdiği kadarı ile size cevap veririm. Bir gün siz de beni öğrenirsiniz. Fakat birini öğrenmek demek, onun fikir ve kanaatlerini öğrenme demek değil midir? Ben hiçbirinizin yüzünü görmeden nasıl candan sizlere sesleniyorsam siz de bu sesi - söylediğiniz gibi - can kulağile dinleyin. Arkadaşlarınıza ve size, bütün ömrü hizmetinizde geçmiş eski öğretmenden selâm, sevgi ve başarı dilekleri... Pullu zarfınızı hâtıra olarak saklıyorum.

11 Şubat 1956

MESLEK TOPLULUKLARININ DEMOKRASİLERDE ÖNEMİ

Geçen gün gazetede okudum, Pedagoji Derneği Kongresini 11 üyesile Galatasaray Lisesi'nde yapmış 11 üye. Sonra yönetim kuruluna seçilen arkadaşların ismini saydım, yedi mi, sekiz mi ne. Bu niçin böyle? Derhal "mazeret"... Efendim, havalar fena; kar, kış, kıyamet. Taşıtların hali malûm. Gelemedik. Ama bunları işitince hemen havanın açık olduğu günleri de gözönüne getirirsiniz. Sayı üç beş fazlasile gene odur, gene o. Kongreye gelenler arasında isim söylemeyim, belki gücenen olur!... Öyle hocalarımız var ki,

biri seksenine yanaşmış, öbürü yetmişi geçmiş. Bu ihtiyarcıklar üşümüyor, altlarında Kadilak otomobilleri mi var? Mesele alâkada. Âşığa Bağdad yakın olduğuna göre, meselâ Fatih'e nisbetle Galatasaray, herhalde Bağdad kadar uzak olmasa gerek.

İtiraf edelim, hele biz öğretmenler ciddî olarak kabul edelim ki, topluluk terbiyemiz hayli kıt. Nitekim her gün bunun türlü türlü misallerini görüyoruz. Beş kişi bir araya geldi mi çıngar çıkarmadan olamıyoruz. Herkes kendi çevresine göre şu anda hatırlayabilir ki, bir meseleyi, hem de orada bulunanlar için âfâkî bir konuyu tartışırken tatlı başlayan konuşmalar, nerelere kadar uzayıp gelmektedir? Diyeceksiniz ki, Mecliste bir bakanla bir profesör kapışırsa bize bu kadarı çok mu? Fakat böyle demeğe hakkımız yok. Çünkü o bakanla o profesörü de yetiştirenler bizleriz. Öğretim ve eğitim, öyle bir meslektir ki, cemiyette ve ferdde her iyi olmıyan şeyden biz sorumluyuzdur. Çaresiz, buna katlanacağız. Hakikatte bu kadarı elbette fazladır. Hoca ev dışında, kendine teslim edilmiş, miadından çok üstün sayıda çocuğa sanıldığı kadar tesir yapamaz. Yapamaz ama ne yapalım, mesleğimiz bize bu yükü yüklemektedir. "Eyvallah!" deyip sırtlamaktan ve çaresini arayıp bulmaktan başka çaremiz yoktur. Derdinizi kimseye anlatamazsınız. İlk sorumlular aile içinde olduğu halde, tabiî en çok onlar bizi suçlandırır. Kızmadan, darılmadan onlarla işbirliği etmeğe mecburuz.

İşe nereden başlamalı?

Afedersiniz ya, doğrusu, kendimizden!..

Nasıl?

Topluluk eğitimi, biz öğretmenler arasında önce okul içinde gerçekleşmelidir. Bu işi, bir emir ve talimat konusu olarak almadan yapıyor muyuz? Çok zaman ve çok yerde, hayır!. Eğer ilk ağızda buna muvaffak olamazsak daha ileri kademelere varıp oradan inerek eğitimi elimize verilmiş çocuklarımıza bu alışkanlığı nasıl aşılayabiliriz? İngilizler, bu topluluk eğitimini, hemen umumî olarak, bir küçük mide zevkine bağlamışlar. Her yerde bir küçük büfe. Bizim kahve ocaklarımız nemize yetmiyor? Dikine tıraş başlamıyalım. Yani "kahve yok!" tan tutturmıyalım. Kahve yoksa çay, o da yoksa ıhlamur veya süt. Sekiz, on öğretmenin bir aralık oturup, hele soğuk bir havada bardaklarında dumanı çıka çıka bir

kaç yudum sıcak bir şey içmesi, hem onları dinlendirir, hem de beraber olunca müşterek meselelerini rahatça konuşmağa imkân verir. Mide, dinin direğinin dikildiği yerdir. Bundan istifadeye bakmalı. Bu gibi toplayıcı vasıtalar, tuhafımıza gider ama ne yapacaksınız ki insan, düşünmek için bunlara muhtaç olan bir mahlüktur.

Aynı yolu, daha geniş topluluklar için de gözönünde tutmalı. Devir devir, bu gibi şeyleri düşünenler başta olduğu zaman pekâlâ toplanma alışkanlığı kuvvetleniyor. Hepimiz meslek hayatımızda bunu denemişizdir. Bizi birleştiren şeylerden çok uzaklaştıran noktalar bulunduğuna da işaret edelim. Onun başında "dedikodu" gelir. Bizde herkes başını rahatsız etmemek için kurtuluşu kabuğuna ve köşesine çakilmede bulur. Bir bakıma da ne yapsın? Fakat mesele haklılık veya haksızlıkta değil, kusurlarımızı giderip topluluk hayatına alışmamızdadır. Dedikodu hastalığına tutulmamanın ilk devası kulakları tıkamaktır. Dinleyenler olmasa söyleyenler kalır mı? Hem dedikodu, müşterek hayatın tuzu, biberidir. Pek de zevkli olduğu için hiç bir yerde büsbütün kalkmış değildir. Mesele, dokunulmazlık halini almasındadır. Mesleğe, maişete, şerefe, namusa, yaşama huzurına tesir etmekten kurtarıldığı anda sigara dumanı gibi önce boğucu görünen en zehirli dedikodular pek az zaman sonra dağılıp giderler. İçlerinde ömrüm geçtiği için iyi bildiğim bu cihetleri apaçık söyleyerek sözü meslekdaşlarımın bugünü ve yarınlarını ilgilendiren bir noktaya getireceğim. Bizde meslek teşekkülleri bir zamanlar hükümetleri korkutur, kendilerinden çekindirir hale getirmiş, senelerce toplanmasız, çalışmasız kalmıştı. Politikanın bu davranışı, bir vehimden ibaretti. Bugün artık böyle vehimlere itibar yoktur. Malûm a demokrasi devrinde yaşıyoruz. Esasen kanun, diğer memurlar gibi bizi de politikadan menettiği için bizim partilerle bir işimiz olamaz. Topluluklarımız, sırf kendi mesleğimiz ve kendi meselelerimiz içindir. Günlük hayatımızdan bu gaye için kısa da olsa bir zaman ayırmayı kendi menfaatimiz iktizası bilmeliyiz. Kimi öğretmenler, kimi muallimler kimi dernek, kimi cemiyet, daha isimleri ihtilâfa sebeb teşkil edecek teşekküllerle bu gayeye varılacağını tahmin etmiyorum. Lafzî şeyleri bir yana atıp, şahsi davaların dosyalarını kapayıp en kalabalık şehirlerimizden bir, iki öğretmenli köylerimize kadar meslekdaşlar birbirine dayanır, birbirinden yardım sağlar hale gelmelidir.

Bunu resmî makamlardan beklerseniz yaya kalırsınız. Bakınız, ev yapma bankası, yardımlaşma teşekkülü ne oldu? Çıkarılacağı söylenen kunun nerede? Şimdi eski hayrat da ortada kalmadı. Onun için kendi meselelerinizi kendiniz ele alacaksınız. Sonra her işi de döndürüp dolaştırıp maaşa bağlamak; o da doğru değil? Kendimizi kırk elli bin aydın insandan mürekkeb, ileri nesilleri yetiştiren, millet içinde hürmet edilir bir kütle olarak kabul ettirdik mi işlerimizi ancak o zaman doğru çözdürmeğe muvaffak olabiliriz. Unutmıyalım ki liyakatsiz hiçbir hak yoktur. Demokrasi, terbiye edenler arasında gerçekleşmeden, cemiyetin hiçbir alanında barınamaz. Eğer hür bir terbiyeye, şahsiyet yaratan eğitime inanıyorsak buna, dediğim gibi, kendimizden başlamamız lâzımdır. "Ağlamayan çocuğa meme vermezler." sözünden önce "meme emme içgüdüsü olan çocuğa meme verilir" hikmetini düşünmeliyiz. Yüzde sekseni yönetim üyesi olan 11 meslekdaşla yapılan kongreden aldığım üzüntülü ilham, bana bu dediklerimi açığa vurdurttu. Lûtfedip beni okuyan meslekdaşlarımın bu konu üstünde bir kere daha düşünmelerini diliyorum. Medeniyet, beraber olma, daha geniş ve daha daha geniş beraber çalışmasını bilmedir. Demokrasinin ruhu bunda toplanır. Terbiyesiz demokrasi ise demokrasiden başka bir şey olmağa müsaiddir.

18 Şubat 1956

MAARİF ŞÛRASI, YÜKSEK MAARİF MECLİSİ OLURKEN

Maarif Şûrası, 10 Haziran 1933 tarihli ve 2287 numaralı kanunla kurulması emredilmiş, birinci toplantısını ancak 17 mayıs 1939'da yapabilmiştir. Maarif Şûrası üç senede bir Cumhuriyet Maarifi'nin terbiye ve tedrisata taallûk eden işlerinde Talim ve Terbiye Dairesi'nce hazırlanacak nizamname, talimatname, program ve esaslarla Şûra azası tarafından yapılan teklifleri tetkik ederek bir karar bağlamakla görevlendirilmiştir. Şûra kararları Maarif Vekilinin tasdikile kasinleşir.

Aynı konu üstünde yeni bir kanunun tasarısı hazırlanmakta olduğu cihetle Şûra ihtiyacının nereden doğduğu, ilk toplantısının niçin genç kaldığı ve sonra nasıl toplandığı, kuruluşunun neidüğü üzerinde bilgi edinmek, her meslek çevrelerimiz, hem merkezi için faydalı olacaktır, sanırım. Geçirilmiş tecrübelerden, evvelce varıl-

mış düşünceleri gözönünde bulundurmadıkça durmadan mevzuat değiştirmeden meded ummanın yanlışlığı kolay anlaşılmaz. Şûra ihtiyacı, Cumhuriyetin ilk yıllarında toplanılan ve sadece istişarî mahiyette bulunan, fakat memleketin ünlü ve kıymetli fikir ve terbiye adamlarını· bir araya getirdiği için verimli olan Heyeti İlmiyeleri, böyle Bakan arzusile toplanan bir heyet olarak değil, kanunla kurulmuş bir müessese halinde vücuda getirmekti. Bakanlığın genel kurmayı olan Talim ve Terbiye Heyetinin hazırlıyacağı kanunî ve meslekî belgelerin meslek temsilcilerle Bakanlık memurları birleşerek yetkili bir toplulukta gözden geçirilmesi, bu hususlarda fikir ve mütalen söylenmesi, o belgelerin tenkidine, pişmesine, düzeltilip olgunlaşmasına nihayet meslek çevrelerine mal edilmesine imkân verecekti. Bundan doğru ne olabilir?

Dediğimiz şekilde kuvvetli ve mantıklı bir ihtiyaçla kanunlaştırılan Şûra, niçin kanunun çıkışından altı yıl sonraya kalarak böyle uzun bir gecikmeye uğradı?

Bunda türlü sebebler vardır. Birincisi tembellik. Fakat bu tembellik, vazife hissinin azlığında, Talim ve Terbiye Heyeti'nin dalgacılığından doğan bir şey değildir. O zamanlar heyetin başında rahmetli ve kıymetli İhsan Sungu gibi çalışkan ve dirayetli, meslekî ve meslek işlerini iyi bilen bir insan vardı. Onun, bu vasıflara muvazi durumda bulunmıyan Bakanlara meseleleri anlatarak geniş bir meslek çevresinde meslekdaşlarile karşılaşmağa gönlü razı olmuyordu. Bu bakımdan Bakanlığındaki "ruh tembelliği" vaktinde Şûranın toplanmamasına sebeb oluyordu. İkinci sebeb, bazı Bakanların, T.T. Heyeti'nden, geç kalmasın diye mühim bazı işleri geçirmeden tedrisat dairelerine yaptırmaları ve neticede bu yapılan işlere dair mevzuatın aynı düşünce ile Şûradan geçmemesini istemeleridir. Üçüncü sebeb, devlet meselelerini umumî efkâra benimsettirerek yürütme alışkanlığının Cumhuriyet seneleri ilerledikçe azalmış olmasıdır. Bu sebeb, çok mühimdi. Devlet işlerinin başına gelmiş olanların çoğu o işleri en iyi bildiklerine inanıyorlar, daima kendileri söylüyorlar, fikir almaktan ziyade fikir veriyorlar, hattâ pek fikir de vermeyip durmadan "emir" veriyorlardı. 1939 temmuzunda toplanan Birinci Maarif Şûrası, bu geleneğin ilk bozuluşudur. Bu şurada tam bir düşünce ve söz hürriyeti ve emniyeti hâkim olmuştur. Benim gibi ona katılmış olanlar, insafla bu hakikati kabul ederler.

Kanuna göre Şûra, 52 üyeden kuruluyordu. Nedense adı söylenilmemesi âdet olmuş o zamanki Bakan, bu tarzda teşekkülü yeter bulmadı. Şûrada Bakanlık memurları dışında meslekten az insan bulunduğu için kıymet ve şöhret sahiplerinden tam 86 kişiyi daha çağırdı. Şûra bu danışman, üyelerle beraber 138 kişiyle toplandı. Toplanmalar, on iki gün sürdü ve geceli gündüzlü çalışıldı. 700 sahife tutan zabıtlar incelenirse görülür ki, ayrılan komisyonların raporları, o günlerin ihtiyaçlarına göre ciddi çalışma sonucu olan birer değerli eserdir. Ne olup bittiğini zerrece bilmeden konuşan bazı siyaset adamları, aynı durumda bulunan bir takım kalem ve ilim sahibleri, ezbere mütalealar ileri süre dursunlar, bu Şûranın en mühim verimi, "Plân komisyonu" nun hazırlayıp uzun tartışmalardan sonra kabul edilen Maarif programıdır. Yıllardan beri "plânsız maarif" "programsız maarif" diye feryad edenlerden kaçta kaçı bunu okumuştur?

Aradan on altı yıl geçti. Elbette bu program ve plân eskimiştir. Nitekim onu yapanların bir kısmı Hakkın rahmetine kavuşmuş, bir çoğu da benim gibi yaşlanmıştır. Fakat bizdeki kovalama duygusunun zayıflığı, ortaya konan esasları gözönünde tutarak günün ihtiyaçları ile onun eksiklerini tamamlama şeklinde tecelli etmesine engel olmuş, her şeyimiz gibi o da unutulup gitmiştir. Şimdiye kadar Maarif Şûrası, beş kere toplanmıştır. İkisi adı söylenmiyen Bakanın zamanında, üçüncüsü rahmetli Sirer, dördüncüsü Bangoğlu, beşincisi ileri tarafından toplanmaya çağrılmıştır.

Şûra kanunu değiştirilip Yüksek Maarif Meclisi tasarısı hazırlanırken her şeyden önce şu zihniyetin değiştirilmesine işaret edeceğim:

Bu heyet, bir yasak savma vasıtası değil, gerçek bir fikir dayanışma organı bilinmelidir. Son senelerin hareketleri, böyle bir anlayışın hiç de M. Eğitim Bakanlığı'nda bulunduğu hissini vermemektedir. Meselâ yabancı dilli liselerin açılması ve programları, yeni üniversitelerin kurulması, öğretmen okullarının Köy Enstitülerile birleştirilmesi ve bazı şehirlerde yenilerinin açılması ve bunların programları, erkek sanat enstitülerine ilk okuldan değil, ortaokullardan öğrenci alınması, liselerin 11 sınıfa indirilmesi gibi teşkilâta ve programlara taallûk eden esaslı meselelerin hiç birisi Şûradan geçirilmemiştir.

Buna itiraz olarak Şûranın üç yılda bir toplanması dolayısile işleri durdurmamak istenildiği ileri sürülebilir. Bu, pek de haksız görülecek bir savunma sayılamaz. Onun için yeni yapılacak kanunda Yüksek Maarif Meclisi'nin 10-15 üyeli bir Daimî Komite seçmesini sağlamak ve bunu her yıl toplamak faydalı olur. Bakanlık, her halde kendini başına buyruk saymaktan kurtarmalıdır. Durmadan sorumluluğu üstüne alması, demokratik anlayışa uygun olamaz. Yüksek Maarif Meclisi'nin, eski nezaret devrindeki "Meclisi Kebiri Maarif" haline gelmemesini temenni ederiz.

25 Şubat 1956

B. M. MECLİSİNDE MAARİF MESELELERİ KONUŞULURKEN

Bu yıl, umumî olarak bütçe müzakereleri "arada üzüntü doğuran bir iki hâdiseye rağmen" hayli üstün seviyede cereyan etti. Gazetelerde gördüklerimiz, dinleyenlerden duyduklarımız bizde bu müsbet izi bırakmıştır. Maarif bütçesi konuşmasında önde gelen mesele: Üniversitelerin durumu.

Bunda, en etraflı, ölçülü ve bilgili konuşan genç meslekdaşımız Turan Güneş olmuştur. Bu, yalnız bizim uzaktan edindiğimzi kanaat değil, muhalif ve muvafık kendisini dinlemiş olanlardan topladığımız intibalardır. Henüz otuz beşine varmamış, politikada tecrübesiz sayılacak kadar az bulunmuş ilim adamına temas ettiği konuları ele alışı, hiç bir şahsî duyguya düşmeden objektif konuşuşu, örnek olmağa lâyık, tebrike değer bir hareket olmuştur. Ümmilik meselesini ve liselerde öğretim kadrosunun keyfiyet bakımından ıslaha muhtaç oluşunu, imam ve hatip okullarının aksak durumunu ağırbaşlı tenkidlerden sonra makul dileklere bağlamıştır.

Hatibin daha geniş olarak dokunduğu dava, ilim hürriyetidir. Bunda yerden göğe kadar hakkı vardır. Çünkü ilim, üniversitelerin inhisarında değildir. Verdiği Ali Kuşçu misali, üniversite muhtariyetinden daha yaygın bir ilim hürriyetini işaret eder. Meseleyi ilim hürriyeti şeklinde alıp oradan üniversite muhtarlığına geliş, en doğru yoldur. Türkiye'de ilim hürriyeti var mıdır? Buna muhalifler de dahil, kimse "hayır!." demez. Fakat şurası muhakkaktır ki, ne hükûmet ne Meclis ve ne partiler hoşgörmezlik etmedikleri halde bir kısım ilmî görüşlerin fena yorumlamalara uğratılması ihtimali

ve bu ihtimalin doğurduğu endişeler, bu hürriyetin emniyet içinde tam gerçekleşmesine engel olmaktadır. Buna rağmen fikir ve ilim hürriyetinden mahrum olduğumuz hissini verecek bir durum yoktur.

Böyle olduğu halde aylardan beri üniversitelerin muhtarlığı meselesi nereden çıkıyor?

Bir alay lâfın kısacası: Şu Bakanlık emrine alınma kanununun meşhur maddesidir ki, kayguların hepsini o duğuruyor. Bunda artık "Tevatür heyyinesi" teşekkül etmiştir. Üstünde ısrar, lüzumsuz ve faydasızdır. Halbuki gene bir üniversite mensubu başka bir saylav arkadaş profesör Atademir, tıpkı eski bir Halk Partisi Bakanı gibi şöyle demiş: "Verilmiş olan muhtariyet bir kanunla geri alınabilir". O Bakan, fazla olarak bir sözü söylerken cebine de elile işaret etmişti.

Sayın profesörün buna sebeb olmak üzere gösterdiği husus, üniversitelerin "devlete olan vecibelerini yapmamak" ihtimalidir. Memleketimizde bugün mevcud dört üniversite (İstabul, Teknik Ankara, İzmir Üniversiteleri), devlete karşı vecibelerini yapamaz duruma gelecek de hükûmete düşen vazife, onların muhtariyetini almaktan mı ibaret olacaktır? Bu ceza pek hafif değil midir? Korkmasınlar. Türk üniversiteleri hiç bir zaman böyle olmamışlardır ve olamazlar. Hatib, daha içinden dün çıktığı için bizden çok iyi bilir ki, üniversitelermiz böyle bir ihtimale imkân vermiyecek kadar "reşid" dir.

Hele Sokrat, Eflâtun ve Aristo misalleri, bizim durumumuz karşısında yerinde kullanılmamış misallerdir. Sokrat'ı zehirleyen, Eflâtun'u yurdundan atan, Aristo'yu yaban ellere süren eski Yunan demokrasisi, Atinay'a düşman Isparta'nın elinde oyuncak olmuş adamların demokrasisi idi. Noksanımız ne olursa olsun Türk demokrasisini bundan tenzih ederiz. Üniversitelerimizin "ilim papaları" yetiştiren bir yer olmaması dileğine kim iştirak etmez? Fakat ilim adına politika yapanlarımızın "politika boksörlüğünü" de hoş karşılamak elimizden gelmiyor? Ne fetvalı ilim, fakat ne de tokatlı politika! Açıkça söyleyelim ki, her ikisini de istemiyoruz.

Başbakanımızın "üniversiteyi gündelik siyasete karıştırmama"' kararını tam itidal ifade eden bir hüküm olduğuna inanıyoruz.

Üniversitelerimizin bu kesin söze aynı itidal ruhile mukabele edeceklerine ve ilme yaraşan ağırbaşlılığı, fikir ve inan istiklâlini koruyacaklarına emniyet ediyoruz. Demokrasi hayatımız içinde politik organlarla ilim kurumlarının münasebetlerini ayarlaması, hürriyet rejiminin en önemli bir gelişme ve olgunlaşma safhası olacaktır.

Müzakere esnasında göze çarpan ikinci mesele de şudur: Lâiklik ve din dersleri.

Hamdullah Suphi Tanrıöver, inkılâblarımıza dokunmamağa dikkat isteyen ve kesin hükümlere bağlamadan kıymetli din adamlarını bir araya toplama teklifi gibi yumuşak ve ortalama bir konuşma yapmıştır. Tam metni görmemekle beraber muhterem hatibin "orta okullara din dersi konulmasını Meclisin kararına vabeste bağlı" göstermesi, devletin dine karışması manasına gelme bakımından lâiklik prensibile ne ne derece bağdaşabilir, kesin bir hükme varmayı hayli güçleştirmiştir. Aynı mesele hakkında konuşan İlâhiyat Fakültesi felsefe profesörü Mehmed Karasan, Fransa'da din öğretiminden uzun boylu bahsettiği halde iki esaslı noktayı açık bırakmıştır:

1 – Orada din öğretimi mecburi midir; ihtiyarî mi?

2 – Okutan papazların paralarını kim verir, kendilerini kim tayin eder?

Sayın meslekdaşımız bunları bilmez olamaz. Hemen biz bu soruların cevabını verelim:

1 – Orada din dersleri "ihtiyarî" dir.

2 – Öğretmenlerin parasını devlet vermez ve onları devlet tayin etmez.

Zaten bizden "din dersi verilmesin, çocuklarımız, dinsiz yetişsin" diyen kimse yok. Mesele şuralarda:

1 – Din dersine esas olarak neleri okutmak lâzımdır?

2 – Bunları kim okutacaktır?

3 – Okutanlara devlet mi para verecek ve onları Maarif mi tayin edecektir?

Hıristiyan milletlerde bu iş basitleşmiştir. Çünkü açıktan Hıristiyan yoktur. Muayyen bir mezhebin Hıristiyanı vardır. Ya katoliktir, ya protestandır, ya ortodokstur. Bunlar içinde de ikinci derecede bölümler vardır. Bir çok hıristiyan memleketlerde bu mezheblere göre o mezheplerin bu iş için mezheb teşkilâtı tarafından yetiştirilmiş adamları o mezhepden olan ailelerin çocuklarına din dersi verirler. Biz de oralarda olduğu gibi henüz devlet dışında ne böyle mezhebî bir teşkilât vardır; ne de mezhebler çekinilmeden açıktan ifadesi mümkün hale gelmiştir. Alevî vatandaşlarımız, sünnî din otoritelerin nazarında sapıktır, zındıktır ve onları bu halden kurtarıp kendi inanışlarına getirmek iddiası berdevamdır. Onun için mesele karışıktır ve bütçe müzakereleri esnasında da bizim realitelerimize dokunan, "sadra sifa" verici beyanlara tesadüf edemedik.

Bütçe vesilesile paraya temas edilmemesini beklerken bu hususta hiç kimse tarafından şakkı-şefe edilmemesini doğrusu garib bulduk. Gelecek hafta bu konuda okuyucularımıza malûmat vereceğiz.

3 Mart 1956

1956 BÜTÇESİNDE MİLLÎ EĞİTİM

Geçen yazımda da işaret ettiğim gibi bütçe müzakerelerinde millî iradenin hükûmet icraatını kontrolu, para ile iş münasebetini kurmak suretile gerçekleşebilir. Millî eğitim konusunda da Mecliste şu cinsten sorular bekliyorduk:

1 – İlkokul binaları için hükûmet teklifi 16.183.386 lira iken bunun 5 milyon lira ilâvesile 21 milyona yüksetilmesi sebebi nedir? Köy okul binaları inşasında uğradıldığı görülen güçlükler, ortadan kaldırılmak için ne gibi tedbirler alınmamaktadır? Mevcudların bakımsızlıktan kötü duruma düştükleri görülmektedir. Bunlara mâni olmak için neler yapılıyor? Tamirata ayrılan tahsisat ne kadardır?

2 – Bütçede ilköğretime iki yüz miyon liradan fazla para veriliyor. Yeni öğretmen okulları açılmakta, okul binaları yapılmakta, öğretmen artmakta; fakat mezunlar bunların artması nisbetinde çoğalmamaktadır. Acaba bunun sebebi nedir?

3 – Orta öğretimde 40 milyon lira maaşa ve ücrete mukabil 4 milyon lira umumî masraflar bulunduğuna göre liselerin lâboratuvar çalışmaları ve aktif metod uygulanması için neler yapılabiliyor? Bakanlık, sınıflardaki öğrenci sayısını hangi hadde tutmayı düşünmekte ve bunu sağlamak için nasıl bir programla bina genişlemeleri yapma yolundadır?

4 – teknik öğretim için konmuş olan 46.928.262 miyon liranın 28.554.548 lirası maaş ve ücrete, 10.913.714 lirası umumî masraflara, 7,460.000 lirası inşaata ayrılmıştır. Bu makul tevzie rağmen sanat okullarına vaki müracaatleri karşılamakta çekilen güçlük karşılanmak için hangi tedbirler Bakanlıkça düşünülmektedir? Yalnız orta okul mezunlarını alarak erkek Sanat Enstitüleri'ne olan hücumu önlemekle mesele memleket ölçüsünde çözülmüş; sayılabilir mi? ilk okul mezunlarını sadece orta okul mahrecine sevkederek iş hayatı bakımından umumî bir muvazenesizlik yaratılmış olmıyacak mıdır? Bugünkü programlar ilk okul mezunlarına ağır geliyorsa bunları hafifleterek bu çocukları bir an önce hayatlarını kazanacak bilgi ve melekelerle teçhiz etme yolunda neler düşünülmektedir?

5 – Eski eserler konusunda yalnız maaşlar ve umumî masraflar görünüyor. Bunların tamirleri için diğer yatırım tahsisatları içinde para var mıdır? Ne kadardır?

Belki bunlar ve bunlara benzeyen sualler sorulmuş, hükûmet tarafından da cevaplar verilmiştir. Fakat üniversite muhtariyeti ile din dersleri dumanından ferman okunamadığı için biz bu cihetleri matbuata aksetmiş göremedik. Halbuki bu meselelerin bu derece önemle ele alınması sadece politik tesirlerindedir. Asıl maarif davaları askıdadır. Esasen siyasî ehemmiyet olmıyan veya siyasî kıyafete büründürülemiyen hiç bir mesele ele alınmış görünmüyor. Halbuki memleketin ana davaları arasında öyleleri var ki, siyasete karıştırılmaksızın ihtisas konusu halinde önde tutulmalı ve o bakımdan tenkid edilip doğru yola sokulmaldır.

Biz böyle bir tarafsız gözle maarifin geçen seneki ve bu seneki bütçelerini karşılaştıracağız. 1955 Maarif bütçesi 372,358.293 lira; 1956 bütçesi 413,278.000 liradır. 59 milyon kadar mühim bir artış var. Bu artış hangi konularda?

1 – Özlük haklar denilen maaş ve ücretler geçen yıl 276,874.448 lira iken bu yıl 328,665,688 lira olmuş. fark, 42 milyona yakın. Şu halde 59 milyon artışın 42 milyonunu maaşlar ve ücretler yemiş demektir.

2 – Geçen yıl inşaata 49 milyon lira verildiği halde bu yıl 45 miyon lira verilmiştir. Halbuki yapı masrafları geçen seneye nisbetle artmıştır. Bina meselesi, bugünkü duruma göre Maarifin ana meselelerinden biridir. Hükûmet teklifinde ilk okul yapımı için 16 milyon lira teklif edildiği halde Bütçe komisyonunda buna 5 milyon lira zam olunduğunu yukarıda söylemiştik. Orta öğretim ise daha da zayıf bırakılmıştır.

3 – Umumî masrafların, her cins ve derecedeki okullarda öğrenci sayısı arttığına göre, o nisbette çoğalması beklenir. Geçen yıl bu fasılda 45,698,459 lira varken bu yıl 56,308,926 liraya yükselmiştir. Aşikârdır ki bu çoğalış da açığı kapayacak ve ihtiyacı karşılayacak halde değildir. Okullarda bu fasıldan harcanacak paraların ihtiyaç konuları, pahalılanmıştır. Rakam olarak fazlalık görülmekle beraber hakikatte ihtiyacı karşılayacak fi'lî bir artma kabul etmek güçtür.

Umumî olarak bu durumla maarifimizin derinliğine bir tekâmülünü beklemek fazla iyimserlik olur, kanaatindeyiz. Geçen yıl orta öğretime fazla yapı parası düşmesi, galiba yabancı dilli kolejlere bina satın alma içindi. Gene mevcud liselerin öğrenci izdihamından kurtulması hedefini güden bir deva meydanda yoktur. Bu hal, bu sene de devam ediyor demektir. Halbuki liselerin ıslahında köklü çarelerin başında yer meselesi gelir. Altmış yetmiş mevcudlu sınıflarda değil aktif metod, hattâ pasif metod bile tatbik edilemez. Türkiye Maarifinin ilk kurtulması gerekli hastalığı hayalciliktir.

Bu yılki bütçe rakamları içinde hayretle gördüğümüz biri var ki, söylersem siz de benim hissime mutlaka iştirak edersiniz. 1956 yılı bütçesinde yayım müdürlüğüne verilen para, ancak 695.250 lira. Bunun 169,110 lirasını maaş ve ücretlere çıkarırsanız masraflara 526,140 lira düşer. Babıâli yokuşunda gördüğümüz küçücük kitapçı dükkânları bile bu paranın dört, beş misli sermaye ile iş görürler. Halbuki maarifin yayılmasında Yayın, birinci derecede bir vazifedir. Bilhassa köyleri bu bakımdan beslemek. Elifbayı Osmanî ile savaşmak böyle mi olur? "Muhterem Maarif Bakanımızı bu elem

verici durum üstünde ehemmiyetle durmaya davet etmeği bir vatan borcu bilmekteyiz. Sözde "aktif metodlu" fakat hakikatte "tek kitaplı" öğretimi programlı bir yayımla beslemiyecek olursak terbiye dediğimiz işi görmeye imkân var mıdır?

Eskiden olduğu gibi para sıkıntısı çektirmeyen cömert bir malî tutum içinde Maarif, dile getirmeye çalıştığımız konularda dertlerini çözme ve muvaffak olamazsa büyük bir fırsatı kaçırmış demektir. Memleketimizin istikbalini tayin edecek bu muazzam teşkilâtın başında bulunan meslekdaşlarımızı bu noktalarda uyanık ve iradeli olmaya davet ederiz.

10 Mart 1956

TÜRK KÜLTÜRÜNÜN ÜÇ ÖNEMLİ GÜNÜ

14 Mart 1827. Sultan Mahmud'un Şehzadebaşı'nda Tıbbiyeyi açtığı çarşamba günü. Önemli gün! Tarabyada III. Selim'in açtırdığı Tıbbiyeden sonra bizde tıb reformuna işaret eden tarih. Bunun 29'uncu yıldönümü Türk Tıb Bayramı.

Bu bayram hakkında belki yirmi senedir ilgililer arasında tartışmalar olur. Kimi der, Orhan Gazi zamanında açılan Bimarhane'nin veya Mâristan'ın kuruluşunu başlangıç alalım. Kimi der, Selçuklular zamanında Anadolu'da açılmış Şifâyiyyelerden birini kabul edelim.

Bu yıl, Ankara'da yapılan Tıb Bayramında bu iki şeyi telif eden bir zihniyetle o tarihî gün kutlandığı için memnun olduk. Bayram, ikisini bir arada kutlama günü oldu. Kayseri'de Gevhe Nesibe Sultan tarafından 1206'da kurulmuş olan Şifaiyye Medresesi, hem bir hastane, hem de tabib yetiştiren bir fakültedir. Onun 750'nci yıldönümü.

Demek "14 Mart" tarihli Garblı tıb hareketinin başlangıcına, 1206 tarihle de ana yurdumuz Anadolu'da açılmış en eski Türk Tıb durağına şuurlarımız açıldı. Hatırlama ve hafıza, şuurun şartıdır. Ferd için de böyledir, millet için de. Eskiyi unuta unuta şuurumuz ne kadar zayıflamıştı? Allaha şükür, yeniden canlanıyor, nurlanıyor, uyanıyor.

Bu oldu, iki önemli gün.

Bir üçüncüsü daha var: 16 Mart 1848.

Bu tarih, Tanzimatta, o devir rüştiyelerin öğretmen yetiştirmek üzere kurulan İlk Öğretmen Okulunun açılışını gösterir. Fatih'te Çarşamba'ya giden yol üstünde sonraları numune mektebi olarak kullanılan binada açılmıştır. Açılışının ikinci yılında meşhur tarihçi Cevdet Paşa oraya müdür olmuştur. (Fazla malûmat için bak: Türkiye'de Orta Öğretim Devlet Basımevi. 1938) . Demek 108'inci yıl. Bu mutlu gün de yurdun her tarafında kutlanmıştır. Meslekdaşlarımıza tebriklerimizi sunar; onu kuran, onda yetişen ve yetişenleri yetiştiren öncülerimizin ölmüşlerine rahmet, sağlarına sıhhat ve muvaffakıyet dileriz.

***

Bir Ölüm Yıldönümü

1954 Martı'nın 20'nci günü Hakkın rahmetine kavuşmuş olan Prof. Mehmed Emin Kalmuk'un ikinci ölüm yılını hatırlamak ve onu hürmetle anmak için bu satırları yazıyorum. Mehmed Emin Bey, fakir Türk yavrularına ilim ve fazilet ocağı olmak üzere kurulan Darüşşafakanın yetiştirdiği kıymetlerden biri idi. Daha talebeliği zamanında müzakerecilikle başlayan öğretmenlik hayatı 75 yaşına kadar yarım asırdan fazla bir zaman devam etmiştir. Paris'teki tahsilinden sonra P.T.T. İdaresi'nde aldığı memuriyetlerle beraber 108. yılını kutladığımız Öğretmen Okulunda 16 sene, Kız Öğretmen Okulunda 5, P.T.T. Okulunda 12, Askerî Fen Tatbikat Okulunda 15, Yüksek Mühendis Okulu ve Teknik Üniversite'de 15 yıl hocalık etmiştir.

Hayatında okuyup okutmaktan, yazıp çizmekten, devlete ve millete hizmetten başka işi olmıyan bu irfan velisini hürmet ve rahmetle yâd ederken onun yolunda yetişen gençlerimize onunki gibi geçecek 80 yıllık, sabırlı, başarılı ömürler dileriz.

***

Tevfik Ararat'ı Kaybettik

1914'te Yedek Subay Talimgâhı'ndan beri devam etmiş kırk yıllık dostluğun acısile ölmüne yürekten acı duyduğum Tevfik Ararat, mesleğimizin seçkin mensuplarından biri idi. Vakitsiz denecek şekilde dünyadan göçüp gitmesi onu tanıyıp sevenleri ne kadar mütessir etse yeridir. Öksüz Yurdlarında başlayan öğretmen hayatı, 44 sene sürmüştür. Trabzon Maarif Eminliği, Avrupa

Talebe Müfettişliği, Güzel Sanatlar Umum Müdürlüğü, Devlet Konservatuvarı Müdürlüğü gibi mühim mevkilerde hizmet etmişti. Olgun bir hoca, zeki ve başarılı bir idareci idi.

Son zamanlarda lise felsefe öğretmenliğini seve seve yapıyordu. Bilhassa Hind felsefesine merak etmişti. Bu kaynaklardan yaptığı tercümeleri bir gün bana hararetle okumuştu. Bunları toplamak, tamamlamak ve bastırmak istiyordu. Kıymetlerimiz, günün havasına göre karabatak gibi kâh çıkan kâh sönerek ömür sürdükleri için sevgili Tevfik de bu ikinci devresinde hayata gözlerini kapadı. Ne diyelibiliriz? Allah, kabrini nurla doldursun; yakınlarına başsağlığı versin.

17 Mart 1956

TEKNİK ÜNİVERSİTEDE ÖĞRENCİ DURUMU

Geçen ayın ilk haftasında bu sütunlarda Üniversitelerimizin ilerlemesi meselesinde talimatlara dayanmanın ciddî bir netice vermiyeceğini, asıl dâvanın bu irfan kurumları içinde yaratılacak öğrenme - öğretme geleneğile gerçekleşeceğini, ileri memleketlerin benzer müesseselerinde "talimatname meselesi" diye bir rahatsızlık konusu olmadığını, öğreten ve öğrenen insanların münasebetlerini kurma hususunda şimdikinden daha kuvvetli bir emeğe ihtiyaç olduğunu yazmıştım. Bu defa Maden Fakültesi Dekanı sayın meslekdaşım Ord. Prof. İlhan Cıvaoğlu'ndan aldığım açıklamayı, "tahmin ettiği" vechile ve yanlış bir yorumlama yapma kaygısile buraya olduğu gibi alıyorum. Kimyacı arkadaşımın Maden Fakültesi hakkında yazdığım tenkid ve temenni satırlarına da cevab vermesini beklemekteyim. Yazmak ve yazışmaktan daha medenî hangi yol vardır? Kendisi de bilir ki, "eski öğretmen", Üniversitelerimizin en yakın dostudur. Memleket kültürünün her bakımdan gelişmesi ve yürümesinde en mühim kaynak, onlardır. Diğer taraftan bu sütun, yalnız öğretim üyelerinin değil, öğrencilerimizin de serbest kürsüleridir. Onlar da yazarlarsa onların yazdıkları da buraya serbestçe konulur.

Şimdi gelelim açıklamaya, Sayın Dekan aynen şöyle yazmaktadır:

" – Cumhuriyet gazetesinin 11 Şubat 1956 tarihli 11.330 sayılı nüshasında yayınladığınız (Üniversitenin ilerlemesini talimatlar-

dan beklememeli) başlığını taşıyan mütaleanız hakkında aşağıdaki açıklamayı yapmayı uygun buluyorum. "Yönetmelik hususunda tarafınızdan belirtilen hususların vuzuha varabilmesi için bundan evvelki yönetmeliğin neden değiştirilmek istendiğini açıklamak yerinde olur.

Üniversitemiz gitgide artan sayıda öğrenciyi kabul etmiye başlayınca (bir iki sene de imtihansız kabul edilince) öğrencilerin umumî kalitesinde bir düşme oldu. Bu yüzden; üniversiteden ihraç edilme durumuna düşenlerin sayısı artmaya başladı. Hâdiselerin görünüşü, bu sayının daha da artacağına şüphe bırakmadı. Nispeten fazla sayıda gencin tahsillerinden uzaklaştırılmalarını pek iyi takdir edeceğiniz bir hocalık zihniyeti ve ruhu ile böyle bir neticeyi uygun bulmadığı için üniversite, bu durumu ıslah sadedinde ihraç müessesesini ilga edip bunun yerine her biri üç kısma ayrılmış fakültelerin kısımlarından birini tamamlamıyanların bu kısımdaki ilgilerini kesinceye kadar üst kısma geçmemeleri rejimini, mağdur duruma düşen gençler adına halâs çaresi olarak buldu.

Bu ruh anlayışı içinde yapılan yeni yönetmeliğin tatbikatında yeni duruma göre mumamele gören 2.700 öğrenciden takriben 100 kadarı intibak edemez bir hal gösterdiler. Bu intibak edemiyenler, eski yönetmeliğe göre ihraç edilmeleri lâzım gelen öğrencilerdir.

Senato, bunları da feda etmek istemedi. Bu durumda olan öğrencilerin eski yönetmelikleri 5 gruba ayrılmış bulunan fakültelerin, hangi grubunda ihraç durumuna düşmüşlerse orada bekletilerek bütün borçlarını feda etmelerini bir kurtarma çaresi olarak kabul etti.

Zatıâlinizin bugün hukukunu müdafaa ettiğiniz öğrenciler, bu tip öğrencilerdir. Ve yeni yönetmelik çıkmamış olsaydı, bunlar da daha evvelkiler gibi ihraç edilmiş olacaklar ve Zatıâliniz de bu işten haberdar dahi bulunmıyacaktınız.

Şahsen; şu sözü hatırlatmayı uygun buluyorum. Senatonun bu kurtarma kararı, (Merhametten maraz hasıl olurmuş) fetvasına uymuştur.

Durumu yeni açıklamalarla aynı sütunda düzelteceğinizi tahmin eder en derin saygılarımı sunarım"

Bu açıklama okununca görülüyor ki, durum, bizim sandığımızdan çok daha önemlidir. "Öğrencilerin umumî kalitesinde bir düşme" varmış ve bu sebeple "Üniversiteden çıkarılma durumuna düşen öğrencilerin sayısı" artmaya başlamış, gönlüm çok isterdi ki, Sayın Cıvaoğlu, "açıklama" sında bu halin sebeplerini de açıklasın. Dert nereden geliyor, bilinmedikçe (kendileri bilmiyor, demek istemiyorum. Bizim bilmediğimizi belirtiyorum) devâ bulunabilir mi?

O da köklü bir çevre sayılmasa da parantez içine alınarak söylenen (bir iki senede imtihansız kabul edilme) usulüne neden gidilmiştir? Yüksek Mühendis Okulu devrinden beri Teknik Üniversite'de kabul imtihanlarının sıkılığı, tekâmülünün ve iyi eleman yetiştirilmesinin etkilerinden biri olan bu feyz ocağında -velev bir iki sene için olsun- bu usul neden terkedilmiş? Bunun sorumluları, kimlerdir veya kimdir? Bu bakımdan aldığımız "İzahnâme" nin bir "İtirafnâme" olmamasını candan dileriz.

Vaziyeti üzüntü konusu olan öğrenci, 2.700! Bu sayı, doğrusu beni korkuttu. Halbuki benden çok Bakanlığımızı korkutmalı değil midir? Bu sayının ilk hatıra gelen manâsı, liselerimizin, bilhassa Teknik Üniversite'ye girmek için kendini iyi yetişmiş sayan mezunlarında arzu edilen seviyenin elde edilememesidir. Lise sınıflarında 80-90'lı öğrenci kütleleri birikirken, öğretmenlerin tekâmülüne imkân verecek esaslı yollar bulunup tatbik olunamazken, lâboratuvar ve diğer ders vasıtaları sağlanmazken lise cinslerini arttırmanın bu derde şifâ getirmiyeceğine, bilmem hâlâ inanmıyan kalmış mıdır?

Meseleleri tek yöne bakarak çözmeye kalkmıyalım, Sayın Cıvaoğlu'nun verdiği izahlar, elbette doğrudur. Benim dediğim, bu doğru izahların içinde bir "talimatname" maddesi değiştirilerek çıkılamıyacağı hususudur. Fakat bu da yalan mı? Öğrencilere yer bulunsun, sızıltı çıkmasın düşüncesile alınmış telkinlere uyulduğu takdirde, bir talimatname maddesi değiştirilerek işin içinden çıkılabilir mi? Üniversitelere girmemesi iktiza eden politika, asıl böyle palyatif tedbirler politikası olmamalı mıdır?

24 Mart 1956

RUMELİ'DE HUDUT DIŞI TÜRKLERİN MAARİF GAYRETLERİ

"Anayurt" ismiyle Ankara'da bir gazete çıkar. Bana da lütfedip gönderirler. Bu gazete, üçüncü yılına basmıştır. Sanırnam ki, okuyucularım görmüş olsunlar. Hududumuz dışında kalmış kardeşlerimizin millî hayat ve kültür meselelerini ele alan bu kıymetli yayın organını gerek üçüncü yılına girmesinden, gerek bu yolda yaptığı hizmetlerden dolayı candan kutlarım. Gazetede, bizim üç asırdanberi sürüp gelen "göçmenlik" davamızın türlü cepheleri anlatılır. "Anayurt", anayurdun evlâdlarına kendi dertlerini haykırır.

Eski deyişle "muhacirlik", yeni deyişle "göçmenlik", Türk tarihinin fedakârlıkla felâketin iki uz mukadderini hikâye eden yürekler acısı bir safhasıdır. Devlet merkezinin zayıflığı ve çok kere alâkasızlığı yüzünden, Türk bayrağı nereden çekilmişse oradaki Türkler bayrağın arkasından koşmuşlar; cennet gibi topraklarını, zengin duraklarını bırakıp anayurda kaçmışlardır. Bu toprakların yeni sahipleri bu kaçışı cana minnet bilmişlerdir. Bizim hükümetler ise esasen yerli vatandaşlara refah sağlamaktan âciz oldukları için bu yeni gelişi asık suratla karşılamışlardır.

Romanya, Bulgaristan, Batı Trakya gibi diyarlarda yüz binlercesi kalmış olan ve hâlâ da oralarda yaşamak zorunda bulunan kardeşlerimizi kültürce ve medeniyet seviyesince yükselmeğe, uyanmağa sevkeden, meslektaşımız öğretmenler olmuştur. Bu gibi göçmenlerden başka ellere geçen diyarda millettaşlarını tutmak istiyen devletlerin oralara nasıl yardımlar yaptığını hep biliriz. Bunları gözlerimizle görmüş, hikâyelerini kulaklarımızla işitmişizdir. Halbuki bizde durum, çok zaman tersine olduğu için zavallı kardeşlerimiz kendi göbeklerini kendi kesen yetimlerden farksız kalmışlardır.

İşte bu göbek kesicilerin başında öğretmenler gelir. Siyasî hudutlarımız dışında Türk birliğini ve millî ruhu onların gayretleri devam ettirmiştir. Her türlü uyanma hareketlerinde onlar önayak olmuşlardır ve oluyorlar. Okullar açılması, dernekler kurulması yolunda himmetleri daima tesirli olmuştur. Meselâ "Türk Pazarcık Gençler Derneği" böyledir. Bu konudaki makaleyi yazan öğretmen Mustafa Lütfi Sunarel, ülkücü ve medenî cesaret sahibi ve hemen hepsi öğretmen zatların yol göstericiliği ve önderliği sayesinde

Bulgar ve Rumen idareleri zamanında her türlü baskı ve temsil siyasetine karşı koyan gençlerin yetiştirildiğini içi yanarak anlatır.

Aynı yazıda merhum Yunus Nadi'nin, bu derneği tebrik için yazdığı "gittiğiniz yolda size bir yardım olabilecek vaziyetler olursa tereddütsüz bana müracaat edebilirsiniz" cümlesiyle biten mektubunun bir suretini koymuşlar ve onu bu millî duygusundan dolayı rahmetle anmışlardır. Bu kadirbilir insanların yurda gelenleri için iskân meselesi başta gelmektedir. Bunun umumî durumundan memnundurlar. Evlerin taahhüde verilmeyip hükûmetçe emanet yoliyle yapılması daha iyi olduğu ifade edilmektedir.

Onlar için mühim meselelerden biri ve bu sütunlarda bizi yakından ilgilendireni, anayurda gelen ve yurt dışında Türk kültürünün yayılmasına, muhafazasına ve yeni nesillere geçişine çalışan öğretmenlerin "emeklilik" durumudur. Bu husuta Denizli milletvekili Baha Akşit tarafından B.M. Meclisi'ne verilen kanun tasarısı, maliye komisyonunda konuşulup kabul edilmiş, orada bütçe komisyonuna sunulmuştur. Öğretmenlik hayatlarının bir kısmı yurt dışında geçmiş, fedakâr meslektaşlarımıza bu hizmetlerini tanıyarak verilecek hak, analık ve babalık gibi tabiî haklardan biridir. Şimdiye kadar bunu sağlayamamanın azabını duymuş vatandaşlardan biri sıfatile onu sağlıyanlara yüreğimin en hararetli tebrik ve şükranlarını sunarım.

Bu yolda alınan isabetli karar dolayısiyle Anayurt şöyle yazıyor:

"Türk azınlığına reva görülen her türlü işkencenin en büyük ıstırabını bütün hayatları boyunca en çok duymuş olan bu kültür kurbanlarının sayısını kimseler bilmez. İstanbul'da yaşıyan üç beş Bulgarla ve bir avuç Rumla nasıl ilgileniyorsa biz de sayısı milyonu aşan, siyasî hudutlarımız haricindeki millettaşlarımızla, tabiidir ki, ilgileneceğiz. Terkettiğimiz o topraklarda tapusu elimizde bulunan ve değeri milyarları aşan millî servetimiz vakıf ve mülklerimizle de ilgilenmemiz zamanı gelmiştir."

Kıbrıs'ta en geniş bir refah içinde yaşadıkları halde dünyayı ayağa kaldırmağa uğraşan komşularımızı görüp de bu masum ve makul dilekleri insaflı bir kafa ile muhakeme etmiyecekler hâlâ ortaya çıkacak olursa onlara denecek sözleri medenî insanlığın körleşmiş vicdanına bırakmalıdır. Takke düşmüş, kel açılmıştır.

Çekingen mülâhazalar devrini kapamalıyız. Başından beri en nazik bir siyasî davranışla istemeye istemeye alâkasız göründüğümüz kardeşlerimize her hususta yardım ellerimiz uzanmalıdır. Büyük Millet Meclisimizin ve hükûmetimizin bu yolda alacağı her türlü kararlar ve tedbirler, millî vicdanın hükümlerine tıpatıp uyacaktır.

Daha uzun yıllar yayın hizmetini yapmasını dilediğimiz Anayurdun başına aldığı şu cümlelerde Atatürk, bize gideceğimiz yolu apaçık göstermiştir. Gönül ister ki, bu hakikatleri yalnız biz değil, yolunu şaşırmış olanlar da okuyup mucibince amel etsinler:

"Türkler, bütün medenî millletlerin dostlarıdırlar. Milletler çeşitlidir ama medeniyet birdir ve bir milletin ilerlemesi için de bu biricik medeniyete katılmamız gerekir."

31 Mart 1956

ÖĞRETMENLER YAPI SANDIĞI

Bir meslekdaşım, bir kaç defa bu konuya bu sütunlarda el koyduğumu ve dilim, kalemim dündüğü kadar söyliyerek, "aman, bu müessesseyi yıkmayın, düzeltin, bir banka haline getirin!" diye haykırdığımı bildiği için bana bir mektub gönderiyor. Onda şöyle diyor:

"Maarif Vekilliği bizlere "Sandık Pay Pusulası" adile ve çeşidli fasılalarla arka arkaya üç aded hesap pusulası gönderdi. Birer kopyasını da "doğrudur", "yanlıştır" şeklinde mütaleamızla geri istedi. Biz de gönderdik. Benim sandıktaki hesap numaram ... dir. İlk gelen ortak pusulasının tarihi 18.3.1955'ti. Mevduatımızın toplamı ... lira gösterilmişti. Elimde bulunan cüzdanıma göre müfredatı çıkardım ve benim mevduatımın ... olmayıp ... olduğunu yazdım. Hesab pusulasının bir kopyasını da sandığa iade ettim. İkinci defa aldığım pusulanın tarihi 10.9.1955 Mevduat yekûnu da benim kaydıma uygun olarak ... lira. Buna da doğrudur, dedik: bir kopyasını imzalayıp gönderdik. Üçüncü defa olarak aldığımız ortak pay pusulasının tarihi ise 13.4.1955. Mevduatımın yekûnu da gene yanlış olarak ... lira gösterilmiş. Tabiî buna da itiraz ederek iade ettim. Bundan anladığım şu ki, sandık, hesabını, kitabını şaşırmış dümenini çeviremiyen bir kaptana benziyor. Sekiz, dokuz

miyon lira tutarındaki paracağızlarla Vekâlet alâkalanmamakta. Öğretmenler Birliği'nin mevcudiyetini de gazetelerde görüyorum. Fakat bu işle ne derece ilgilendiklerini bilmiyorum".

On iki yıl kadar önce iki meslek teşekkülü kurulmuştu. Biri Yapı Sandığı, ikincisi Yardım Sandığı. Yardım Sandığı, edindiğim intibalara göre muntazam işlemekte ve ilköğretmenlere sakınıtılı zamanlarında faydalı olmaktadır. Gönül isterdi ki, meslekdaşlarımız, devletin önderliğine muhtaç olmadan kendileri bunu yapsınlar.

Olmadı ve devlet önayak olarak kendilerine, gene kendileri vasıtasile yardım imkânını sağladı. Fakat Yapı Sandığı, daha çok sabır istiyen bir kuruluş olduğu için pek çok öğretmenler bunu istemediler ve eski iktidar zamanında Sandık umumî heyeti "lâğv" kararı verdi. Bu karar yanlıştı. Ellerinde binalar ve milyonlar tutan paralar vardı. O zaman bu karar alınmasaydı yeniden binaya veya arsaya para yatırılsaydı şimdi bu sermaye, bir kaç misline çıkardı. Umumî heyet çokluğu, bir fevrî kararile kendilerine milyonlar kaybettirdiler. Ya Bakanlık, lâgvı kabul edip de 500 - 800 lira ortaklara dağıtsaydı ne olacaktı? Bugün on paraları bulunmıyacaktı.

Haydi o geçti, diyelim. Şimdi gözü açmak gerekiyor. O zaman yaptığımız tavsiyeye uyan hükûmetimiz bir banka yapmayı kabul etti ve tabiî bununla en doğru yolu buldu. Kanun hazırlanmış, maliye ile anlaşılmış ve tasarı B.M. Meclisi'ne sunulmak üzere bu yerinde tedbiri, meslekdaşlarıma müjdelerim. Fakat sandığın kanun çıkıncaya kadarki durumunu, yukarıya aldığım mektubdan da anlaşılıyor ki, bugünkünden daha dikkatli yürütmek lâzımdır. "Bana ev sırası ne zaman gelecek? Bunun için aylığından neye üçbeş lira vereyim? Bununla bir ihtiyacımı gideririm" demenin yanlış olduğunu, sık sık başa gelen âfetlerle anlamış olan meslekdaşlarımız ve onların meslekî teşekkülleri de kendi işlerile alâkalanmalıdır.

Bakınız aradan yıllar geçti. Neler kaybedildi? Bir yeri bozuktur diye cebindeki saati sokağa atanın bıkkınlık duygusunu her işimizde bırakmalıyız. Bozuk, düzelir ve düzelttirilir. Her yeni başlayış, lüzumsuz gayret sarfını icab ettirir. Kanunla maaştan %4 veya %2 kesmeyi "antidemokratik" bulanlar kanun henüz yürürlükte iken onu tatbik etmedikleri için asıl "antidemokratik" hareketi

yapmış değiller midir? Demokrasinin bir tarifi de kanun hükümlerinin sorumlu ve vazifeliler tarafından yerine getirilmesidir. Kanunun bir an önce çıkarılıp bu sallantılı müesseseye bir düzen verilmesini dileriz.

***

Merhum Âli Türkgeldi'nin Kütübhanesi

Tahran Büyük Elçimiz rahmetli Âli Türkgeldi'nin kütübhanesini, duyduk ki İstanbul Üniversitesi satın almış. Beyazıd Kütübhanesi Müdürü Profesör İsmail Saib Efendi'nin, Profesör Şerefeddin Yaltkaya'nın kütübhaneleri de evvelce satın alınmıştı. Bu mühim irfan kaynakları Ankara Üniversitesi'nin serveti oldu. Üstadımız Mahmud Kemal'in vakfettiği kütüphane, İstanbul Üniversitesi için yeniden açılmış bir bilgi fakültesidir. Ampulsüz elektrik ışığına kavuşulamadığı gibi kitapsız ilim de olamaz. Ömrü boyunca kitap toplamış, ele geçen alın teri paraları kitaba ve ona benziyen kültür vasıtalarına yatırmış ismini saydığım ve saymadığım vatandaşlarımızın yalnız vatana bu hizmetleri bulunsa hayırla anılmaları için yeter sebeptir. Hepsi nur içinde yatsınlar.

Âli Bey hem okur, hem yazar bir hariciyecimizdi. Babası gibi o da tarih ve edebiyat meraklısı idi. Ne şairlik, ne âlimlik iddiası olmadığı halde şiir yazar, vesikalar toplayıp yaptığı incelemeleri, dostlarının ısrarı ile bastırırdı. Basılmamış eserleri arasında Arnavudluk hakkında bir etüdü ve Talât Paşa'nın biyografisi vardır. Merhum, kendi kitap dostu olduğu gibi kitap dostlarına da dikkatli bir yardımcı idi. Kaç kere ona vazifede bulunduğu yerlere aid eserler göndermesi için yazmışımdır ve hiç ihmal etmeden kitabları alıp yollamıştır. Bu medenî huyda insanlarımızın çoğalmasını Haktan niyaz ederim.

Satın alınan kütübhane muhteviyatı içinde Fransızca, Türkçe, Arabça, Farsça edebiyat ve tarihe aid baskılı bunlar arasında nüshası nadir eser bulunuyor. Ayrıca el yazmaları da var. Yazmalar içinde tek nüshalar, tezhib ve miyantür bakımından çok kıymetli olanlar mevcud. Kitabların isimlerini ve müelliflerini gösteren, yüzlerce sahife tutan listeleri üniversite, hemen bir broşür halinde bastırmalı ve yaymalı kitapları bir an önce fişlemelidir. Seneler geçtiği halde Saib Efendi kitabları için Ankara Dil-Tarih Fakültesi

henüz bunu yapıp çatmış değildir. Bu kaynaktan lâyıkile istifade olunamıyor. Bilmiyorum, belki de son zamanlarda işin arkasını almışlardır.

Tanıdık, tanımadık bir çok zatlar elinde böyle kütübhaneler var. Allah gecinden versin, sahibleri gözlerini kapadılar mı bu kitablar parça parça satılığa çıkarılıyor ve kısa zamanda elden ele geçip hudud dışına kaçıyor. Bunlar millî servetimizdir. Birer vatan parçası kıymetindedirler. Onları böyle bir akıbetten kurtarmak için sahibleri sağlıklarında tedbir almalıdırlar. Bu bakımdan vakıf tesisi hakkındaki kanunî hükümler, bugünün ihtiyaçları gözönüne alınarak yeniden incelenmelidir. Bu kütübhaneleri dağılma akibetinden kurtardıkları için İstanbul Üniversitesi'ne ve Âli merhumun ailesine teşekkür etmeliyiz ve emsalinin çoğalmasını dilemeliyiz.

7 Nisan 1956

BİR AMERİKALI GÖZÜ İLE KÖY ENSTİTÜSÜ

Middle East Report isimli Washington'da çıkan gazetede "Türk köylerine öğrtemen yetiştirme" başlıklı bir yazı. Yazarı: Frank Tachau, Tarihi 30 Eylûl 1955. Yazının metnini olduğu gibi veriyorum. Bir kelime katacak değilim. Okuyucularımın dikkatle ve ibretle bunu gözden geçirmelerini dilerim. Malûm ya, üç gün sonra Köy Enstitülerinin kuruluşunun on altıncı yıldönümü. Bu kadarını hatırlatmak yeter sanırım:

"Çifteler İlk öğretmen okulu, Türkiye gibi bir memlekette, modern şehirler ile geri kalmış köyler arasındaki boşluğu doldurmak için neler yapılmakta olduğunu gösteren iyi bir örnektir.

Geçen yıl, mutad olmıyan bir fırsattan faydalanarak, bu okulda yedi hafta misafir kaldım. Asıl amacım Türkçe öğrenmekti; fakat kazancım bundan fazla oldu. Gerçek bir Türk öğrenci-öğretmen topluluğunun çalışma ve oyun hayatına yakından şahit oldum. Geleneksel Türk misafir-severliğile cömertçe ağırlandım. Üzerimde en fazla tesir yapan, öğretmenlerini işlerine fedakârca bağlılık duyguları olmuştu. Bu öğretmenlerin hepsi de şehir çocukları oldukları halde, köy hayatının mahrumiyetlerine şikâyet etmeden katlanmaktaydılar; çünkü üzerlerine aldıkları işin taşıdığı önemin bunu gerektirdiğini hissediyorlardı.

Orta Anadolu yaylasının batısında nisbeten mümbit ve iyi sulanmış bir düzlükte, Eskişehir'den 40 kilometre kadar uzakta bulunan okul, yaşları 12-20 arasında 530 kadar öğrenci ile 34 öğretmen ve öğretmen ailesinden kurulu şirin bir topluluktur. Okul İkinci Dünya Harbi'nden az önce, o tarihlerde açılan ilk Köy Enstitülerinden biri olarak kurulmuştu.

Bu enstitüler Türk hükûmetinin memleketi geliştirme gayretlerinin en çok ileriye çevrili taraflarından biriydi. Bunlar sadece köylerdeki ilkokullara öğretmen yetiştirmek için değil, aynı zamanda öğrencilere modern hayatı mümkün olduğu kadar iyi tanıtmak, böylece onları bütün toplum için yenilik yaratıcı kimseler olarak köylerine göndermek amacıyla kurulmuşlardı. Bugün enstitüler Türkiye'nin çeşidli köy ve şehirlerideki 37 ilk öğretmen okulunu meydana getirdiği sistemin bir parçasıdır. Artık sadece öğretmen yetiştirmekle sınırlandırılmış oldukları için, amaçları da nisbeten mütevazidir.

Çifteler okulu kendi kendine yeten bir topluluk havası içinde yaşamakta, komşu köy ile yazık ki az temasta bulunmaktadır... Öğretmenler, okulun evlerinde kira vermeden yaşamakta, günlük ihtiyaçlarını gene Okulun kooperatifinden veya köyden sağlamaktadırlar. Okulun 530 öğrencisinden hemen hepsi Eskişehir'e yakın köy ve şehirlerden gelmektedir. Okula alınmaları için ilkokulu (normal olarak 12 yaşında) bitirmiş olmaları, öğretmenlerin kendilerini tavsiye etmiş bulunması ve okul tarafından tertiplenen bir giriş imtihanını kazanmaları gerekir. Söylediklerine göre, normal olarak okula girmek için baş vuranların sayısı alınması mümkün öğrenci sayısının çok üstündedir. Böyle bir durumda, Devlet hesabına eğitim görmenin ve bakımın aşikâr faydalarından ve okulu bitirdikten sonra iş bulunmanın sağlanmış olmasından başka, Türkiye'de öğretmenlik mesleğine gösterilen yüksek itibarın da şüphesiz bir tesiri olduğunu kabul etmek gerekir.

Okula kabul edilen öğrencilere yeni elbiseler verilir. Bütün okul hayatlarında " yuva"ları olacak yatakhanelerde yataklar ve sınıflarda yerler sağlanır. Çifteler'de yıkanma ve sıhhi tesisler genel olarak en titiz bir ziyaretçiyi tatmin edecek seviyededir. Yemekler sağlık şartlarına uygundur. Gıda maddelerinin bir çoğu okulun bahçe, tarla ve bostanlarından gelmektedir. Bilhassa çok lezzetli

olan ekmek, okulun kendi fırınında pişirilmektedir. Toptan bir hüküm vermek gerekirse denilebilir ki, öğrencilerin çoğunluğu okulda pek muhtemel olarak daha önce hiç görmedikleri derecede temiz, sıhhatli bir hayat sürmektedirler.

Günlük hayatları önceden belli bir programa göre çalışmak, ders görmek, dinlenmek ve uyumaktan ibarettir. Çiftelerde günlük program şöyledir: 6:30 kalkış; 7'den 8'e kadar bir saatlik çalışma; kahvaltı; 8:30 ilk ders. Dersler, onar dakika ara ile, öğleye kadar sürer. Saat 13:30'da başlıyan öğleden sonra dersleri 15:30'da biter. Bundan sonra 17:30'a kadar serbest zamandır: Öğrenciler bu saat içinde çalışabilirler, tertiplenen oyunlara katılabilirler veya dinlenebilirler. Serbest zamandan akşam yemeğine kadar bir saat ve yemekten sonra bir saat ertesi günü derslerini hazırlamaya ayrılmıştır. Öğrencinin günü 22'de elektriklerin söndürülmesile sona erer. Böylece öğrencilere 8.5 saat uyumak imkânı verilmektedir.

Çifteler'de eğitim süresi, ilk öğrenimden sonra, altı yıldır. Böylece hepsi için söylenmese bile, öğrenciler okula 12 yaşlarında girmekte ve olgunlaşmış bir ilkokul öğretmeni olarak 18 yaşlarında okulu bitirmektedirler. Devlet hesabına okulda altı yıl okumalarına karşılık, köy okullarında dokuz yıl çalışmak zorundadırlar; ancak bundan sonra şehir okullarına tâyin edilebilirler.

Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Direktörü bay Halit Berk, Türkiye'deki bütün öğretmen okullarında öğrenci sayısının 16.000 olduğunu ve bu okulları her yıl 3.500 öğrencinin bitirdiğini tahmin etmektedir. Mezunlar, sayıları 40.000'e yaklaşan öğretmen topluluğuna katılırlar ve bütün memlekette sayısı 18.000 kadar olan okullara tâyin edilirler. Bütün bunlar bugün için yeter olmasa bile, gelecek 10 yılda Türkiye'nin eğitim ihtiyaçlarının karşılanacağı ümid edilebilir.

Çifteler'de ders dışı faaliyetler de göze çarpmaktadır. Beden öğretmeni futbol, basketbol ve voleybol turnuvaları tertip etmektedir. Öğrenciler bu oyunlara hevesle ve ustalıkla katılmakta veya oyunları dikkatle seyretmektedirler. Öğrenciler serbest zamanlarında "öğrenci lokali"nde satranç, domino ve ping-pong da oynamaktadırlar. Öğrenci lokali fikrini okul direktörü Amerika'da edinmiş ve Türkiye'ye dönüşünde okulunda da uygulamıştır. Direktör bu lo-

kalle haklı olarak iftihar etmektedir. Uzun boylu ve vakur bir zat olan okul müdürü bay Avni Özbenli'ye hem öğrenciler hem de öğretmenler saygı duymaktadırlar. Kendisi bana bir gün şöyle dedi: "Öğrenciler, demokrasinin haklarla birlikte vazifeler rejimi olduğunu, herkesin müşterek bir işde hissesine düşeni sonuna kadar yapması gerektiğini de öğrenmelidirler." Demokrasinin nisbeten yeni bir şey olduğu Türkiye gibi bir memlekette, bu sözler insanı ümidlendirmektedir.

Öğrenciler okul bitirdikten sonra da tecrübelerini kendi köy çevrelerinde uygulamak fikri kendilerine aşılanırsa, o zaman bu okullar sadece öğretmen yetiştirmiş olmaktan çok daha değerli bir hizmet görüyor sayılabileceklerdir."

Ne buyrulur? Altı hafta içlerinde yaşayarak yazılmış bu yazıyı Bakanlığımızın ciddî bir müfettiş raporu bellemesini ve ona göre hareket edip "Nerede bina bulursak orada Öğretmen okulu açarız" tarzındaki yeni usulden vazgeçmesini tavsiye ederim.

14 Nisan 1956

SAYIN BAKANIMIZIN BİR VECİZESİ HAKKINDA

Milli Eğitim Bakanı profesör Ahmed Özel, gazetecilere verdiği bir demeçde şöyle demiş:

– Biz, konuşmayız amma iş yaparız.

Memleketimizin maarifini ve halkın eğitimini milletin kalkınmasında temel bilenler için bu sözden daha ümid verici, daha güven uyandırıcı bir şey söylemeğe imkân yoktur. Az lâf, çok iş. Bu, her zaman gerçekleşmesini özlediğimiz bir özdeyiş... Esasen "lâfla peynir gemisi" nin yürümediği de güzel bir atasözü ile geçmişten bugüne yapılmış canlı bir ecdad ihtarıdır. Demek, sayın Bakanımız bu ihtara uyuyor. Az konuşacak, çok iş yapacak.

Yalnız bu hususta bir noktaya işaret etmek ihtiyacını duyuyorum. O da bu vecizede bulunmıyan bir kavramdır: Düşünmek, tasarlamak; zaman içinde, haller ve şartların durumu önünde, yapılacak işlerin hedeflerini tayin ederek vücuda getirilen tasarının gerçekleşmesine çalışmak, şüphesiz, en emniyetli başarı yoludur. Bu bakımdan zihin yorma ve tedbir araştırma olmaksızın "iş yapma" elbette imkânsız olur. Bir şeyler yapılıyormuş gibi görünür,

fakat izahı güç bir gidişle hedefe ne derece yaklaşıldığı hesab edilemez. Böyle olunca şöyle bir vecize hatıra gelir:

– Biz, düşünürüz, yaparız.

Buna isterseniz şu cümleyi katabilirsiniz:

– Düşünmek ve iş yapmaktan, konuşmağa vaktimiz yoktur.

Büyük işlerde başarıya varma ve düşünülen neticeleri alma için gözönünde tutulacak iki taraf vardır: Bunun biri menfi, diğeri müsbettir.. Menfiyi evvele alışım, yaptırmayıcı sebebleri ortadan kaldırmanın iş yapmada birinci safha oluşundandır. İkincisi, yani yapıcı safha bundan sonra gelir. Tarihimizde Sultan Mahmud ve Atatürk, birinci safhanın ehemmiyetini en iyi anlayan iki büyük devlet adamımızdır. Sultan Mahmud yeniçeri ocağını kaldırmadan yenilik ve terakki tedbirlerinin gerçekleştirilemiyeceğini; Atatürk, saltanat ve hilâfeti kaldırmadan yeni bir sosyal nizam, politik tertib kurulamıyacağını anladıkları içindir ki, tıpkı yeni bir bina inşa ederken arsayı temizler gibi menfî âmilleri, tesir edici olmaktan çıkarmayı ön plâna almışlardır. Bundan sonra yapıcı ve müsbet safhaya gayretleri intikal etmiştir.

Sayın Bakanımızın bu demecinden bir misal alıp bu ana kaideye tatbik edeceğim. İlköğretim konusunda muhterem arkadaşımız şöyle diyor:

"– İlköğretim meselesinin iki cephesi vardır: Okul ve öğretmen. Bu gün 20 bin okulumuz var. Buna 16 bin okul ilâve etmek lâzımdır. Ayrıca 35 bin öğretmene de ihtiyaç var. Halen mevcud 40 öğretmen okulundan yılda 3.500 kişi mezun olmaktadır ve ancak 10 sene sonra öğretmen ihtiyacı karşılanacaktır.

Bunlar, iyi haberler... Fakat okul binası için Bakanımız bir şey söylemiyor. Açılması gerekli 16 bin okul bugünkü fiatlar sabit farzedilerek hesablanırsa 600 milyon liradan fazla bir yeküna baliğ olur. İlkokul inşasına her yıl vasatî 20 milyon lira verildiğine göre bu işin gerçekleşmesi için 30 yıla ihtiyaç vardır. 10 yıl sonra elde edilecek öğretmenler nereye gönderilip kimlere ders verdirilecek? "Düşünüp yapma" diye söylediğim hususa bu basit hesap, açık bir misal olarak alınabilir.

Fakat asıl mühim mesele, öğretmenler, denildiği gibi yetiştirilse, şehirden köye öğretmen gönderilmesi ve giden öğretmenlerin köylerde kalması sağlanılsa dahi bütün bu emekler ve masrafların randımansız kalmasına sebeb olan menfi durum düzeltilmedikçe "İlköğretim" probleminin çözülemiyeceğinde toplanır. Bu menfi durum, köylerde okul dışı öğretimin devamı ve bilhassa kız çocuklarımızın ilköğretim çağında oldukları halde resmî okullara devamlarının sağlanamaması, hususlarında apaçık görülür. Okula kaydedilmiş çocukların gönderilmemesi buna türlü sebepler bulan ailelerin çocuklarını gizliden eski harfleri öğretenlere yollaması, alıp yürümüş bir haldir.

Acı olan, okul sayısı, öğretmen sayısı arttığı halde bununla nisbetli olmıyan öğrenci sayısıdır. 1940-50 arasındaki 10 yılda 660 bin artma olduğu halde son beş senede, nüfusumuzun hayli yüksek nisbette çoğalmasına mukabil ancak 250 bin kadar çoğalma vardır. Unutmamalı ki, bu sayılar da kayıd sayısıdır. Devam edenlerin miktarını ise kimse bilmemektedir. Aynı hali, mezunlarda da görürüz. Mezun sayısı da bu sarsıntının matematik delili olmakta devam ediyor.

O halde yapılacak nedir?

Yapılacak ilk iş, bu menfi durumu ıslahtır. Köstekleyici sebepleri ortadan kaldırmaktır. Yukarıda verdiğim büyük inkılâb misallerinin küçük çaptaki ilköğretim işinde icrası zarurî bir hal almıştır. Bunun için yeni kanunî tedbirlere ihtiyaç yoktur. Mevcud kanunları tatbik etmek kâfidir. Fakat bugün için muhakkak olan şu ki, bunların hükümleri yerine getirilmiyor. Doktor varken hastalığını geçirmek için üfürükçüye gidenleri kanun nasıl menediyorsa, devletin okulu ve öğretmeni varken onları bırakıp öğretim üfürükçülerine götürmemek için aynı suretle kanun, önleyici hükümler koymuştur. Mevzuatta noksan olmadığına göre yapılacak iş, sadece bu hükümlerin tatbikından ibaret olmaktadır.

Sayın meslekdaşımızın maarif başında bulunan bir hükûmet adamı sıfatile ilk iş olarak bu menfi duruma bir çare araması lâzım gelir. Bunun, politik tepkilerini bilmez, takdir etmez olamayız. Fakat ne çare ki, halk için devlet, bir hekim gibi objektif hareket etmeye mecburdur. Başka türlü -ister konuşulsun, ister susulsun- hiç bir suretle verimli iş görme mümkün değildir. Menfi kuvvetler

tesirli olma halini muhafaza ettikçe müsbet sahadaki kurucu çalışmalar her gün baltalanmağa mahkûmdur. İşe cesaretle sarılmak, kanunları tatbik ederken eşit muamele ederek, adaletten ayrılmıyarak ciddi olmak, başarının baş şartıdır. İnşallah hepimiz sağ oluruz da 15 yıl sonra halledileceği söylenilen meselelerin bu müddet zarfındaki verimlerini gene böyle beraberce hesablar, ölçer ve muvaffakıyet derecelerini görürüz. Gönülden dileğimiz odur ki, 1966 yılında arkamıza dönüp baktığımız vakit "az gittik, uz gittik, dere tepe düz gittik; bir de baktık, arpa boyu yer gittik." demiyelim!

21 Nisan 1956

BAYRAMLARINDA ÇOCUKLARIMIZ VE İLK ÖĞRETİM KANUNU

23 Nisan Millî Egemenlik Bayramı ile başlıyan geçen hafta çocuklarımızın da bayramıydı. Analar ve babaların kudretlerince yavrularına, yavrularının arzularına teslim oldukları bir hafta. Dikkatleri, itinaları, hep onların üstündeydi. Gözleri ve keseleri onların üzerine açılmıştı. Ne güzel bir gelenek!... Devlet Başkanından başlıyarak memleketin vazife ve makam sahibleri yer yer onları kutluyor, onları okşuyordu. Uyanıkken bir defa bile çocuklarımı öpmedim!. diye iftihar eden ciddî (!) babalar, herhalde çokluğu kaybettiler. Terbiyenin kökü, sevgide olmazsa susuz bir toprağa dikilmiş bir ağaç gibi kurumağa mahkûm değil midir?

Bayram günü İstanbul'da idim. Sokaklarda tabur tabur okul çocukları gördüm. Öğretmenleri başlarında tertibli ve temiz giydirilmişler; üstleri başları tertemiz ne kadar hoşuma gitti, ne kadar sevindim. Hattâ bazı okul çocuklarının lüzumundan fazla ihtimamlı ve süslü giydirildiklerine bile rastlalım. Bilhassa köylü elbiseleri giymiş, işlemeli şalvarlarile, beyaz başörtülerile minimini kızlarımızın hali, bana bu intibaı verdi. Küçükler böyle giydirilirler; fakat bir salonda gösteri yapmak için! Caddelerde ve sokaklarda onları bu itinalı ve taşınması zor kıyafetle gezdirmek bilmem doğru mudur? Görünüşleri bakımından, sağlıkları yönünden...

Ev dışında bu güzel gösterilere ön ayak olan, ancak okul ve öğretmendir. Bunda şüphe mi var? O halde okul ve öğretmen olmıyan yurd köşelerindeki yavrularımız ne halde? Bunu keşfetmek için Chirstophe Colomb olmaya ihtiyaç yoktur. Türkiye şehirlerinde oturan vatandaşların çocukları yüzde seksen beş nisbetinde

okula ve öğretmene kavuşmuşlardır. Henüz bu nisbetin yarısına erememiş talihsizler, köylerimizdedir. 1938'de üç yıllık eğitmenli okullarla başlıyan, 1939'da Birinci Maarif Şûrası'nda müzakere ve İlköğretim projesile tesbit edilen İlköğretim seferberliğinin ilk safhasında Köy Enstitülerinin kurulmasını sağlıyan hareket sayesinde o zamanlar iki yüz bin kadar olan okullu köy çocuklarının sayısı bugün 1.260.000 olmuştur. Daha bir milyona yakın, öğretim çağındaki köylü çocuğumuz, okulsuz ve öğretmensizdir.

İki yıldır çıkmasını beklediğimiz yeni ilköğretim Kanunu tasarısı, Maliye Bakanlığı temsicilerile beraber müzakere edilmiş ve Başbakanlığa gönderilmek üzere bulunmuştur. Bu haberi gazetelerde okuyunca sevindik. 12 yıllık bir tatbikat programını ihtiva eden ve evvelce bu sütunlarda bahsini ettiğimiz bu tasarının bir an önce B.M. Meclisi'ne sunulmasını ve kabul edilip hemen icraya geçilmesini candan dileriz. Zaman, hissetmeden geçiyor ve geçer. Nitekim 12 yılın 2'si böyle geçmiştir. Halbuki bu konuda kaybedilecek zamanımız kalmamıştır. Evlâdlarımızı rutubetli izbelerde, topraklar üstüne diz çöktürerek, bir asır önceki usullerle okutmağa uğraşan "İmam işi öğretim" den kurtarmak zorundayız. Bu hal, artık millî bir derd, millî bir dava olmuştur. Davamıza göz yumamayız.

Yeni kanunun tasarısında bizi korkutan ve düşündüren büyük rakam, 832.000.000 lira olmuştur. 16.912'si köylerde ve 600'ü şehirlerde olmak üzere yeniden yapılması zarurî 17.504 okulun inşası için gerekli para... Demek senede yuvarlak hesab, 70.000.000 lira. Bu 70.000.000 lira ile de her sene 1.458 okul yapılacak. Çok güç bir iş. Bu parayı bulmaktaki güçlükten çok, onu alıp gerçekleştirmek insanı düşündürüyor. Bilhassa şehirlerden uzakta ve mahrum bölgelerdeki okullar için hayli müşküle uğranılması muhakkak. Bunu tertibleme ve başarmada hükûmetimizin muvaffak olmasını, bütün gönlümüzle dileriz. Taahhüd yolile malzeme, yol taşıt bakımından işi yoluna koyabilmekte çok dikkatli olmaya ihtiyaç olduğunu söylemeğe bile hacet yoktur. Köylümüzün kendi çocukları için yapılacak bu medeniyet ocaklarının kurulmasında yardımlarını sağlıyacak tedbirlere başvurmadan bu muazzam tasarının gün ışığına çıkması bize hayli zor geliyor. Çok temenni ederiz ki, vukuat, bu kaygılarımıza hak verdirmez.

İkinci tereddüd noktası, bizim için köye öğretmen yetiştiren Öğretmen Okullarında, yani sabık Köy Enstitülerinde, şehir hayatına alışmış çocuklarımızın mezun olduktan sonra köylerde öğretmenlik etme hususunda uğrıyacakları zorluklar ve zorluk neticesinde oralarda vazife görmekten çekinmeleridir. "Her sene bu kadar öğretmen vereceğiz. On iki senede bu eder" deyip bunun fire vereceğini düşünmemek, doğru olmaz. Çünkü çok kere "evdeki pazar, çarşıya uymaz". Bu ciheti de hesaba katmakta fayda vardır.

Bütün bu söylediğimiz sakıncalar, hep o tasarıda düşünülen hususların bir gün evvel yerine, daha kolay getirilmesi içindir. Yoksa kanun tasarısı, yapılması hattâ geç kalmış bir tedbirin ihtiyaç beratıdır.

Bayezid Umumî Kütübhanesi'nin Açılma Töreni

Beyazid Umumî Kütübhanesi, çocukluğumuzda ilim çıraklığını, kubbesi altında yaptığımız irfan ocağıdır. Beyaz sarığı, açık alnı, süt gibi ak sakalı ile hâfızı kütüb rahmetli İsmail Sâib Efendi, oranın şeyhi, pîri idi. Ebu Hüreyre gibi kedi dostu olan bu kâmil, âlim, faziletli insan hepimizin hocasıydı. Şark ilimleri alanında ona sorup da cevab almadığımız mesele olamazdı. Amma kütübhane, kitaplık olduğu kadar bir kedilikti de.

Sayın Bakan Ahmed Özel'in açış nutkundan sonra, modern bir hale sokulmuş, çelik dolablı, üç katlı deposile, cildhanesi, çocuk kitablığı ve okuma salonu ile Garb memleketlerindeki emsali gibi tertiblenmiş bu güzel kütübhaneyi gezdiğimiz zaman hayalimizdeki eski hali, başarılı bir tezadın zevkini bize tattırdı. Tören sonunda kendisini tebrik ettiğim Bakan meslekdaşımızın geçen hafta bahsettiğim "vecizesi" üzerine lâtifeler ettik. Fakat işirı ciddî tarafı şudur ki iş yapmak ve yaptıktan sonra konuşmak, iş yapan ve yaptıranların hakkıdır. Bakan olarak şahsını, çalışma arkadaşı Kütübhaneler Müdürü Aziz Berker ve kütübhanenin müdür Muzaffer Göknan'ı candan tebrik etmeği vazife bilirim.

Dostum profesör Mükrimin Halil İnanç, Osmanlı devrindeki kütübhaneleri pek güzel bir şekilde hülâsa etti. Yıkım devrinin ihmalleri ve alâkasızlıkları olmasaydı kitap mirası daha da zengin olarak bizlere intikal ederdi. Olan olmuştur. Bundan sonra, kaybettiklerimizi hatırdan çıkarmıyarak ihtimamlı ve düzgün kafalı

hareket ettiğimiz takdirde gene kazancımız büyük olabilir. Kitapsız medeniyet olmaz. Okumıyan topluluklar, mânen açtırlar. Maddeten de aç kalmağa mahküm olurlar.

5 Mayıs 1956

ANNELER GÜNÜNDE BAYRAM ARMAĞANI

Bağdad gibi diyar olabilir; fakat ana gibi yar olur mu?

İki yıldır, onun da memleketimizde günü var: Anneler Günü... Bunu daha önce biz, babalar ve evlâdlar düşünmeliydik olmadı. Bu şeref, Kadınlar Birliğinindir. Yani gene annelerin, kız kardeşlerimizin... Ancak bu güzel ve insanca teklifi kabul eden Millî Eğitim Bakanlığı sandalyesinde bir erkek bulunduğunu düşünerek teselli bulabiliriz. Ev ve okul, bugünün anlamını yarının annelerine ve babalarına duyuruyor. Şeker Bayramını karşılarken sevinçli çocuk yürekleri bu sevgi rahmetinin inmesi için ne uygun bir duygu mevsimindedir!

Terbiye için vasıta olmıyacak hiç bir fırsat yoktur. Fena şeyler bile iyiliğe tersiyle yol göstermede, iyi şeyler esasında böyle olan örnekleri vermede terbiyeci elinde maharetle, dikkatle kullanılmaya yarayan vesilelerdir. Öğüt verme, en tehlikeli terbiye şeklidir. Söylemeden numune olabilmedir ki, yetişecek nesil doğru kıymetlerle bezenebilir. Çocuk, kendisine "yalan söyleme, fenadır", diyen büyüğünün bunun aksine bir hareketini yakaladı mı mesele bitmiştir. Topluluk içinde yer alıp yaşlanmış herkes, kendinden sonra gelenlere kötü örnek vermemeyi millî bir vazife bildiği nispette o çevrede ahlâk dediğimiz sosyal nizam kurulabilir. Yalanla, dolanla, hileyle ve çarpmayla muvaffak olanların hayatları gözlerinin önünde akıp giden nesillere nasihat kâr etmez.

"1951 Avrupası" diye tercüme edilmiş bir film seyrettim. Harp içinde babası askerde bir çocuk, bombalar altında, fakat her zaman anasile beraber olmaya alışmış. Harp ertesinde modern bir hayata giren aile, davetlerde, toplanmalarda vaktini harcamaya mecbur bir duruma düşüyor. Çocuk, on iki yaşındadır. Ama anasından uzak... Eski şefkati, dikkati ve bilhassa beraberliği bulamıyor. Bu ıstırabını anasına açıyor. Fakat kadın, kurulu bir düzen içinde çocuğunun bu arzusuna cevap verecek imkânda değil. Gene bir akşam evlerinde bir davet var. Çocuk anasını istiyor. Kadın sof-

radan kalkıp yatağındaki oğlunun yanına gidiyor. Gönlünü almağa çalışıyor. Yemeğe, misafirlerine dönmesi lâzım. Çocuk oralı olmayınca sert muamele ediyor, ona vuruyor. Aşağıya indikten sonra koşarak gelen hizmetçinin fena haberle geldiğini anlayan ana, baba ve misafirler, pencereden kendisini atmış çocuğun perişan vücudunu kucakta karşılıyorlar.

Ana, bu hale sebeb oluşunun azabını kendinden nefrette buluyor. Çünkü bir müddet iyileşen yavrucak, bir kaç gün sonra ölüyor. Bu defa kadın, fakir muhitlere giderek yoksul analara ve çocuklara yardımda teselli arıyor. Bu defa da karşısına başka dertler çıkıyor. Kocası, onu bu çevrelere gitmeye vasıta olan doktorla sevişiğini zannediyor. Kadın, evi terkediyor. Yardımlarına devamdadır. Yardım yüzünden çıkmış bir hâdise dolayısile zabıtaya düşüyor ve ailesi onun bu insanî halini bir nevi delilik belleyerek zavallı kadını tımarhaneye kapatıyorlar. Bir gün ailesi ve kocası tımarhaneye geliyorlar; tesadüf, iyilik ettiği yoksul analar, babalar ve çocuklar da ziyarete gelmiş bulunuyorlar. Ailesi onun tımarhanede kalmasını istedikleri halde bu iyilik bilen fakir insanlar eski kurtarıcılarını kurtarmak için çırpınıyorlar. Çocuğunun kaybına ihmalin sebeb olduğunu bilen bu yaralı yüreğin sahibi ana, içinde ailesinin bulunduğu şık otomobil onları uçurup kendinden uzaklaştırırken penceresinin altında toplanan, onu bu deli hapishanesinden kurtarmak için ısrarla feryat eden gerçek dostlarının halini görüp hıçkıra hıçkıra ağlıyor.

Film deyip geçmiyelim. Ders, hem de ne acı, ne uyarıcı bir ders!

Anneyi bu derece kıymetli, bu darece sevilen ve sayılan bir varlık haline yükselten nedir? Çektiği zahmetler, külfetler, fedakârlıklar değil mi? Belki o, bunların hiç birini böyle bir yük olarak almıyor. Tabiî olarak yapıyor. Fakat yapılan, bunu takdir etmediği zaman, korkunç ıstıraplar onun yüreğini kemirmeğe başlıyor. Şüphesiz, gerçek ana, bu ıstıraplara rağmen hareketlerindeki şefkatini bozmaz, eksiltmez. Ne olursa olsun, yaralanıyor? Beklediği tek karşılık, yapılanı çocuklarının bilmesi, anlamasıdır. Nasıl kıyarız da bu kadar mütevazı bir arzuyu onlardan esirgeriz? Zulümlerin en ağırını yapmağa nasıl cesaret ederiz? Anasını sevmiyen, hiç kimseyi, hattâ hiç bir şeyi sevemez.

Müslümanlıkta ananın ayakları Cennetin üstüne basar. Kur'an'da ve hadiste anaya karşı vazifeler, sarahatle, en yüksek duygularla apaçık ifade edilmiştir. Ona "Uf!" dedirtmek bile büyük günahtır. Bu satırları yazan, elli dokuz yıl anasından ayrılmamış bir bahtiyardır. Elli dokuz yıl önce onun sütünü habersiz emmiştim. Şimdi onun pişirdiği yemeği cennet taamı lezzetile yiyorum. Haktan dilerim, herkes bu saadeti duysun. Bu mazhariyetin şükrünü edadan âcizim. Ona minnetimi ödeyecek, hâlâ yanında kendini çocuk hisseden yüreğimin sevgisinden başka bir şeyim yok. Onun duası, hayat sigortamdır. Torunumu onun kucağında, onunla sevişir görmek, her türlü acıları bana unutturuyor. O da en büyük zevkini, yalnız benimle değil, benden sonra gelenlerin hepsiyle akran olmakta buluyor.

Anneler gününde çocuklar, çiçek buketi, resim, şiir, yazı şeklinde hediyeler verebilirlermiş. Ona nispetle hiç büyümemiş, daha doğrusu yaşlanmamış olan ben çocuk da bu yazımı -haberi olmadan- anama armağan ediyorum. Çok isterdim ki, kabul etsin ve makbule geçsin!.

Bu yılın anası tebrik edilecek çocuklarından birini de size bildireyim: Salihli'de Hacı Abdullah Kayhan isimli bir vatandaşımız. Yarım milyon lira değerinde gayrimenkulünü Kızılaya bağışlamış. Demek o da memleketi ana bilip bu kıymetli armağanı ona vermiş. Varolsun böyle zenginler... Eğer annesi sağ ise yetiştirdiği evlâdiyle övünsün. Vefat etmişse ruhu şâd olsun. Altın madalyasını vermek için Kızılay Başkanı, Devlet Bakanı Sayın Ergin Salihli'ye gitmiş. Törenin, hele Salihli ortaokulunda yapılması, çok yerinde olmuş. Yetişecek nesillere fiilî örnek dediğim, işte buydu. Her şeyimiz gibi paramızın da bu vatan için olduğunu kuru lâfla değil, madde ile onlara göstermemiz lâzım.

Biz erkeklerin nefislerimizde denemeyip dolayısile duyduğumuz "analık" içgüdüsüne verdiğimiz mana, kim bilir, onların hisleri yanında ne kadar sönük, ne kadar zayıf! Anneler günü, bu mübarek konuyu her yaştaki çocuklara hatırlattığı için sayılı günlerimizden ve bayramlarımızdan biri olsun... Sevgisi şekerden tatlı analarımızın Şeker Bayramlarını saygı ile kutlayalım.

12 Mayıs 1956

PEDAGOJİ CEMİYETİNİN ÇALIŞMALARI HAKKINDA

Mesleğimiz kurumları için fırsat oldukça bu sütunlara bayrak çekerim. Bugün çekeceğim bayrağın üstünde şu yazılı:

Pedagoji Cemiyeti

Öğretim hayatımızda eğitim konusiyle ciddî olarak uğraşanlarımız çoğalmakta. Buna seviniyoruz. Bizde pedagoji, Sâtı Beyler, Baltacıoğulları ile duyulmuş bir bilim dalı, 1809 Meşrutiyet inkılâbından sonra işitilip yayılabilmiş bir bilgi ismi. Daha sonra bu konuda Ziya Gökalp ile Sâtı Bey arasında çıkan "Terbiye" tartışması, o zamanın gençliğini çok ilgilendirmiş ve düşündürmüştü. İstanbul darülmuallimini (Öğretmen okulu) nin tatbikat kısmı, müdür rahmetli İhsan Sungu'nun gayretiyle sahiden bir uygulama ve deneme merkezi olmuştu. Profesör Şekip Tunç'un yazıları, Profesör Ali Haydar Taner'in öğretmen okulunda ve Üniversite Edebiyat Fakültesinde dersleri, pedagoji alışkanlığını kuvvetlendiriyordu.

Bunları takip eden Cumhuriyet devresinde Avusturya'ya, Almanya'ya, daha sonra Amerika'ya ve İngiltere'ye tahsile gidip gelen gençler -ki bir kısmı bugün orta yaşlılar arasındadırlar-, pedagoji konusunda yetkili bir ekip vücude getirdiler. Fakat bunların gerek teşkilâtçılık, gerek fikircilik bakımından gelişmeleri, türlü sebeplerle kolaylaştırılamadı. Ne yaygın bir neşriyat yapma imkânını buldular, ne de teşkilât içinde fazla tesirli olmaları sağlanabildi. Bizde birinci mesele, maarifin organizmasını kurmak olduğu için politika adamları da bu yönden hazır bulmadıkları nazariyat adamlariyle çalışma ihtiyacını duymadılar. Doğru veya yanlış, olan budur. Netice, pedagoglarımızın büyük maarif hareketlerine yapıcı olarak katılmalarına mâni oldu.

Bugüne kadarki olgular böyle göründüğüne göre esaslı ümit, meslekî teşekküllerin kurulmasında ve pedagoji meselelerini memleket realitelerine vurup ortaya koymada toplanıyordu. 1948 de kurulan Pedagoji Cemiyeti'ni bu ümitle karşıladık. Cemiyet, kendi alanında çalışıyor. Müteşebbislerini, kurucularını, çalışanlarını candan, saygı hisleriyle tebrik ederiz.

Pedagoji Cemiyeti'nin geçen yıl ağustos ayında Galatasaray lisesinde yaptığı dördüncü kongreyi ancak gazetelerden takib ede-

bilmiştim. Şimdi önümde cemiyetin yayınlamaya muvaffak olduğu 12 kitap var. Muhterem hocamız Ali Haydar Taner'in Telkin ve Eğitim, Ruhbilim Çeşidleri, Meşhur Ruhbilimciler isimli eserleri; Bayan Hüviyet Bekir Bek'in Modern Ana Okulları, genç pedagog Münir Raşid Öymen'in Yeni Okulda Öğretim ve Öğrenci, Bugünün Ahlâk Terbiyesi Meseleleri (ikinci baskısı yapılmış; kitabın gördüğü ilgi dolayısile yazar, eserini tekrar gözden geçirip buna ahlâkın testle ölçülmesi bahsini de ilâve etmiştir. Bu mühim eserden ayrıca ileride bahsetmek isityorum); Nahid Tander'in Çocuklara Psikolojik Yardım; Rüştü Ultay'ın Mesleğe Yöneltme; Said Aydan'nın Aktif Metod ve İş Prensipleri; Ali Kazanoğlu'nun Ailede-Okulda Ceza ve Mükâfat; Rıza Bediz'in İzcilik ve İzci Kampları.

On ikinci kitabı sona bıraktım. Bunun adı: Pedagoji Hareketleri. İçinde son kongrede okunan raporlardan on dördü var. Bunlardan edebiyatla terbiye arasında münasebetlere dokunan Profesör Tanpınar, Çağlar ve Profesör Kaplan'ın; ikinci bölümde Profesör Gökbilgin'in raporları yer almış. Eğitimde yaratıcılık, eğitimin yapıcı unsurları, bir kıymet yaratma ölçüsü olarak pedagoji ve kıymet yaratan bir şahsiyet olarak pedagog ruhu, Türkiye'nin test ihtiyacı, test ve araştırma bürosu, Türkiye zekâ testleri nerede ve nasıl kullanılabilir? İmtihan usulleri, İngiltere'de ve Türkiye'de korunmaya muhtaç çocuklar gibi ilgi çekici konular, Fatma İncediken, Baltacıoğlu, Ziya Somar, A. Prescott, F. Bridger, Refia Uğurel, Osman Ersoy, Salih İlgin tarafından incelenmiş, tebliğ edilmiştir. Çok faydalı yazılar.

Bunlar arasında ayrıca bir konu var ki, onlar da iki arkadaşımız tarafından ele alınmış: Niçin garplılaşamıyoruz. Avrupalılaşmakta maarifin rolü; Türkiye'nin batılılaşması ve modern Avrupalı insanın psikolojisi. İlkini Said Ayda ikinciyi Münir Raşid Öymen incelemişler. Bu mesele bugünkü Türk kültürünün ana meselesidir. ileri sürülen fikirler ve görüşler mühim. Fakat mesele o kadar derin ki, bu iki arkadaşımızın tebliğleri elbette onu çözmeye yetmiyecektir. Bunun üzerinde pedagoglarımızın -ki filozoflarımız da demektir- durmuş olmalarına pek memnun olduk. Bence bu meseleyi cemiyet, bir kongresinin başlıbaşına konusu yapmalı. Önceden ilân etmeli. Üyeler, hazırlıklı gelmeli ve bu mesele enine, boyuna konuşulmalı, değişmeli, incelenmelidir.

Bu meselenin ehemmiyeti şundadır: Siyasî iktidarlar bu konuda sarih fikir sahibi olmazlar, cesaretle meselenin üstüne yürüyüp demagogluktan ve kendilerini mutlak surette çokluğa beğendirmekten kurtulmazlarsa Türkiye'de şuurlu bir kültür istikameti beliremez. Bu olmayınca da ne ciddî olarak lise kurulabilir, ne verimli bir fikir hayatı rahatça gelişir. Fikir ve terbiye adamları bu ana meseleyi fırsat buldukça tahrik etmeli, türlü, hattâ zıd düşünceleri ortaya atmalıdır. Maarifimizde yalnız kalıp tarafın ele alınıp ruha dokunulmaması sebebi, bu konudaki korkudan ve tereddütten gelmektedir.

Meslekdaşlarıma bu kitapları okumalarını hararetle tavsiye ederim. Onlar da kendi köşelerinde bu davaları düşünürler ve düşünülenler üstünde zihin yorarlarsa bir gün meslek şuuru, yapıcı durumda olan maarifçilere gerçek bir destek olabilir.

21 Mayıs 1956

MESLEK SEÇMEDE YAPILACAK REHBERLİK

Ders yılı bitiyor. Orta okul ve liselerin son sınıflarında bulunan gençler imtihan sıkıntısı kadar zihinlerini işlemeye mecbur eden başka bir sorunun karşısındadırlar:

– Okul bitince ben ne yapacağım?

"Ben ne yapacağım?" Her gün, her yaştaki insanın kendisine yönelttiği bir sorudur. Fakat bu durumda bulunan gençler için bu soru, hayatta seçecekleri yolu gösterme bakımından daha da mühim, daha da güçtür. Bunda bir kaç etken bir arada kendini gösterir:

1 – Gencin meslek seçmede kendi arzu ve hevesi.

2 – Ailesinin isteği ve geçim durumu.

3 – Öğretmenlerin veya bir öğretmenin etkisi.

4 – Derhal hayata girme veya öğretime girme hali.

5 – Günün modaları, hayat imkân ve şartları.

Daha İlkokul sıralarında iken ne olacağını belirtmiş, açık istidatlı çocuklar için birinci etken kolay işler. Tornacı yahut frezeci olmak gibi el işlerine merak. Bu merakın dışında hiçbir şeye heves

etmemek. Gencin ailesi buna mani olmaz. Bulunduğu yerde bir sanat enstitüsü varsa hemen oraya girmenin yolunu arar. Yahut doktor olacaktır. Ona göre kendisini ve ailesini ayarlamaya çalışır. Bu tek cepheli arzu ve istidat sahipleri için mesele kısmen kolaydır. Fakat her zaman böyle olmaz. Gencin çeşitli istidatları olunca ve bütün derslerde yahut derslerin bir kısmında başarılı bir öğretim hayatı geçirmişse meslek seçme güçleşir. Aynı zamanda matematiğe ve fiziğe aklı iyice eren fakat öbür taraftan tarih, edebiyat gibi dersleri de sevip beceren bir genç için bu güçlük derhal ortaya çıkar.

– Mühendis mi olayım, tarihçi veya edebiyatçı mı.

Bu çift ve daha çok ihtimaller karşısında ailenin isteği ve durumu kendini gösterir. Çocuklar edebiyatçı olup ne yapacaklar. Basın ve yayın hayatına girse kalemiyle doğru dürüst geçinemez. Bu mesleğin kendine göre riskleri vardır. Halbuki mühendislik, endüstri devresine girmek yolunda olduğumuza göre her zaman iş ve para bulacak bir meslektir. Onu tercih etmeli.

Bu düşünce doğru olabilir. Fakat arkasından şu düşünceler ortaya çıkar: Ne mühendisi olmalı? Beş yıllık bir öğrenim zamanı için ailenin malî kudreti var mıdır? Burslu olabilir mi?

Bilhassa ortaokul ve liselerde öğretmen bu konuda gençlere danışma imkânı vermeli tek ve toplu mesele üstünde konuşmalı öğrencilerin mantıklı bazen mantıksız düşüncelerini dinlemeli. Hele istidatlarının tam tersi seçimlerde bulunan gençleri ümitsizliğe düşürmeden uyarmalı; onlara ciddî olarak yol göstermelidir. Kuvvetli öğretmenler hiçbir şey söylemedikleri halde gençleri kendi mesleklerine çekerler. Çünkü genç ailesine de üstün bir insan olarak onu numune görüp kabul etmiştir. Hasılı bu mevsim okullarda ve evlerde meslek seçimi mevsimidir. Eğitim ve Köy dergisinin mayıs nüshasında ortaokul öğrencilerinin meslek seçmeleri üzerinde yapılmış bir araştırma gördüm. Muntazam yayınlanan derginin kıymetli yazıları arasında dikkatimi çekti. Meslekdaşımız Hasan Tan, bir kaç arkadaşı ile beraber 347 genç arasında bir anket yapmış. Bulmağa çalıştıkları amaçlar şunlar:

1 – Orta okul öğrencilerinin hangi mesleklere heves ettikleri,

2 – Bu meslekleri nasıl seçtikleri,

3 – Seçtikleri mesleklerde zamanla değişiklik olup olmadığı, 347 öğrencinin 185'i kız, 162'si erkektir. Şöyle bir netice almışlar.

	Kız	**Erkek**	
1 - Mühendislik	24	78	102
2 - Öğretmenlik	72	5	77
3 - Hekimlik	34	22	56
4 - Kimyager eczacı	17	4	21
5 - Yargıç ve Avukat	9	8	17
6 - Sanatçı	7	2	9
7 - Mimar	4	5	9
8 - Gazete yazarı	5	1	6
9 - Ressam	5	-	5
10 - Pilot	-	8	8
11 - Tercüman	-	2	2
12 - Spiker	1	-	1
13 - Hariciyeci	3	11	14
14 - Tüccar	-	1	1
15 - Subay	-	15	15
16 - Terzi	2	-	2
17 - Ev Kadını	2	-	2

Bu profesyonel, yarı profesyonel idareci, koruyucu meslek zeneat ev kadınlığı yollarından en çok istekliyi mühendislik, öğretmenlik ve hekimlik, toplamıştır. Fakat bizim mesleğimize 72 istekli ile kızlarımızın hevesli çıkması dikkati çekecek bir olaydır. 72'i kıza karşı 5 erkek. Bu, Maarif Bakanlığı için göz açıcı birer rakamdır sanırım.

Niçin bu meslekleri seçtikleri hakkındaki soruya verilmiş cevaplar daha ilgi çekici.

189 kendi arzu ettiği için.

83 Kazancı çok olduğu için.

32 ailesi istediği için.

15 anasının veya babasının mesleği olduğu için.

10 Öğretmeni istediği için.

8 Akrabaları istediği için.

5 Arkadaşları istediği için.

3 kardeşinin mesleği olduğu için.

Her okulda böyle anket yaptırılsa ve bu mesele üstünde durulsa gerek öğretim üyeleri ve aileler gerek çocuklarımız meslek seçme içinde daha şuurlu hareket imkânı bulurlar. Herhalde bu günkünden daha verimli neticeler almak için bakanlığın dikkat sarfetmesine ve rehberlikte bulunmasına ihtiyaç vardır. Bir okulda bir kaç uyanık meslekdaşımızın emekleri bile meseleyi aydınlatmada çok faydalı olmuş değil mi?

29 Mayıs 1956

BANA BİR HARF ÖĞRETEN

"Bana bir harf öğreten beni kendine kul etmiştir."

Bu söz Hazreti Ali'nindir. Demek öğrenmek ne mühim bir başarı, öğretmek ne ödenmez bir hizmet. Doğru değil mi? Öğrenmemiş milletlerin haline bakınız; birde öğrenmişlerinkini göz önüne getiriniz. Ne korkunç fark! onun için öğrenme gibi adam olma şartlarından en önemlisini gerçekleştiren insan, feyizlerin en değerlisini kazandırandır. Öğretmen ve öğrenci kelimelerini yalnız ana dilimden oldukları için değil, bu kavramın en iyi bir şekilde dile getirdikleri içinde seviyorum.

Her halde bu girişin hangi olaydan estiğini anlamışsınızdır. Teknik okul öğrencileri, geçenlerde istifa eden bir öğretmenleri için üzüntülerini bir heyecanla açığa vurmuşlar. Gerek öğretmenleri gerek müdürleri mesleğimizin değerli unsurlarıdır. Anlaşmalarını ve öğrencilerini rahatsız edecek bir hadise yapmamaları istenirdi. Bir kere olmuş, fakat behemahal sulha varıp meseleyi halletmeleri lâzımdır. Çünkü terbiye, vesile buldukça söylediğim gibi, öğüt vermek, lâf etmek değil bizzat nümune olmaktır. Her iki meslekdaşımızdan bunu bekleriz.

Öğretmenlerine sevgi gösterisi yapan gençlere gelince onları candan takdir etmemek elden gelmiyor. Velev mahdut olaylarda da görülse hocasının canına kıymış, yahut terbiye dışı muamelede bulunmuş çocuklarımızın çıktığını işittiğimiz zamanlardaki elemi hafifleten bu gibi saygı ve sevgi hareketleri bize ümit veriyor, bizi teselli ediyor. Öğretmen hürmetsizlik, sebeblerde haklılık veya makullük aranmaya başlandımı veba gibi bulaşıcı bir sosyal hastalık olur. Tedavisi, korunma tetbirleri güç netice alınır bir hale gelir.

Düşünüyorum da çocukluğumuzda bizim bir mahalle mektebi hocamız vardı; o, gözümün önünde canlanıyor, İsmail Efendi, yazın açık renk cüppesi tertemiz, bembeyaz sarığı ile salına salına Yeşiltulumba'nın kalabalık kahveleri önünden geçince, sanki bir müşir, bir şeyislâm geçmiş gibi hemen herkes ayağa kalkardı. Ona hürmetlerini gösterirlerdi. Biz de, onun öğrencileri olmanın gururunu duyardık. Değil bağırıp çağırmak kötü söz söylemek; yüksek sesle dahî konuşmaktan çekinen bu iyi yürekli, halim fakat vakur insan yalnız bu haliyle ne başarılı bir terbiyeci imiş.

Öğretim derece ve kurumlarının hepsinde eğitim, esastır. Fakat hele teknik öğretimde buna pek çok dikkat edilmelidir. Çünkü makine ile uğraşmak makine ile uğraşanlarla uğraşmak, çok maharetli pratik bir psikolog olmayı gerektirir. İnsan zekâsının dış âlemde katı bir beyin haline gelmişi olan makine, kullanılması ile zekâyı dilediği kadar incelterek yerde onun için iş ve işçi eğitimi medenî memleketlerde başlıca mesleklerdendir. Son senelerde gerek Ankara ve gerek İstanbul'da teknik öğretim kurumlarında çıkan hadiseler bu düşüncelerde haklı olduğumuzu göstermektedir. Meseleyi 4 müfettiş gönderip tahkikat yaptırma şeklinde basit ve sanki bir idarî suistimâl işi gibi aldıkça bu hadiseler tekerrür edecek demektir.

Her iki Yüksek Teknik Kurumda bir huzursuzluk olduğu açıkça görülüyor. Bunda, dıştan sebep hissini veren etkenlerde kalmayıp daha derinlere inmenin lüzumu meydandadır. Eğitim elemanları savcı veya mustantik vazifesi görmiye başladılarını o müessesede terbiye denilen şeyi aramamalıdır. Müfettişler emniyet amirleri duygusuna alıştıkça eğitim elemanı olmaktan çıkarlar. Nerede bir hadise olursa polis ekibi gibi müfettiş gurubu göndermek yalnış bir usuldur. Galiba mesele müdürün istifası ve öğrenci-

lerin özür dilemesiyle bitmiş ve kapanmış. Biz de üstünde fazla durup yeni bir yara açmıyalım. Cümleye geçmiş olsun!

Öğretmenler Birliği

Muallimler Birliği Kongresi, Merkezi Ankara'da olan Türkiye Öğretmenler Birliği Federe olmaya karar verdi. İnsan, bilâ ihtiyar soruyor:

– Muallimler Birliği ne demek, öğretmenler birliği ne anlamda?

Öğrenince anlıyoruz ki, "Muallim" ile "Öğretmen" aynı şeymiş! O halde bir anlamın neye iki sözü var? ikisi de birlik. O halde niye bu ikilik? Sıkı bir mantık çözümlemesine dayanmıyan bu mantıksızlığı da fazla deşmiyelim. Birliklerin birleşme kararı yerinde ve makuldür. İkilik çıkarılarak kaybolan senelerin günahkârlarını tanrı affetsin, deyip geçelim. Geçelim de bu tabirlerin sırası gelmişken bir gözden geçirelim "Muallim" "Talimden gelir". Malum! Öğretmen demektir. Arapça! Türkçesini söyliyelim demişler, "Öğretmen sözünü almışlar" yıllardır bu tabir kullanılırken neden "Muallime" dönülüyor.

Bir kısım meslekdaşlar şu mütâlaayı ileri sürüyorlar:

- "Öğretmen", uydurma bir kelimedir. Türkçede böyle bir söz yoktur. Eskiden beri kullanılan "Muallim" i kullanmak daha doğrudur.

Buna karşı siz de cevap verirsiniz:

"- Evet, "Öğretmen" sözü uydurmadır ya "Muallim" kelimesi uydurma değil mi? Dilde insan yapısı olmıyan ne vardır ki? Muallim kelimesi ne zaman uyurulmuş, bilmediğimiz için alışmışız söylüyoruz. Öğretmen yeni uydurulduğu için yadırgıyoruz. Ama yadırgayan, eski kuşak! 15 yıldır milyonlarca Türk çocuğu,

- Öğretmenim, öğretmenim! bu sözden ne yaptığını bildikleri hocalarına hitabederken onu hiç yadırgamıyorlar. Buna ne buyrulacak?

Öğretmen, "Muallim". Pekiyi, "Öğrenen" ne? O da "Talebe"? niçin "Muallem" değil. Buradaki uygunsuzluğa neye itiraz edilmiyor? O da alışkanlık "Talebe", "talib"in çoğulu; o halde bir kişiye denilmemesi lâzım! Arapçada "İstiyenler" demek. Ya ne istiyenler.

Ne kadar mantıksız değilmi. Ama alışılmış söylemekten bir türlü vazgeçmek istenilmiyor. Bu kelimeyi kullanmaya devam edenlerin kaçta kaçı, "Talebe" kelimesinin, bir terkibin yarısı kopupta geri kalmış parçası olduğunu bilir. Terkip şudur:

Talebe-i ulûm,

Eskiden medreselerde okuyanlara "Bilim isteklisi" anlamına gelmek üzere bu iki sözlü takı kullanılırdı. Zaman, "ulum"u aşındırmış, ne istediği belli olmıyan istekli manasına "Talebe kalmıştır" Hele Yüksek Öğretim ve üniversite gençlerimizin bu kopmuş kelimeye bağlanmalarına bir türlü akıl erdiremiyorum. "Muallimin" Öğretmen", "Talebe"nin "Öğrenci" olmasından daha tabii ne olabilir. Mesele, étedian sözünden çıkıyor sanırım. "Öğrenci", gençlere aşağı derecede bir öğrenme isteklisi gibi mi geliyor ne halbuki ordinaryüs profesör de olsalar gene öğrenmekten yakalarını kurtaramıyacaklardır. Bilmezlermiki, en büyük öğreticiler ömürlerinin sonuna kadar öğrenci kalabilenlerdir! Unutmıyalım, Türklüğü sevmek, Türkçeyi sevmekle başlar. Yersiz ayrılıkları kaldırmanın yoluna bakmalı, Türk ruhunun gösterdiği yönde ve her alanda birleşmiye çalışmalıyız. Türkçeciliği bitirip meslekdaşlarımızın yeni birliğini candan kutlıyalım.

27 Haziran 1956

İMTİHANLARDAN ÇIKIP TATİLE GİRERKEN

Uzun ve sert sürmüş bir kıştan, hattâ bahar görmiyerek yaza girdik. İçimiz sevinç dolu. Sere serpe gezebiliyoruz. Henüz sıcaklardan fazla şikâyet başlamadı. En güzel mevsim. Bulabilirsek deniz kenarına rastlıyabilirsek, ağaç altı, bize yaşamanın keyfini tattırıyor. Ama bize!... Bir de çocuklarımıza gençlerimize sorun!. Bütün bu güzel çerçeve içinden onlara sevimsiz yüzüyle bakan korkunç imtihan mevsim güzelliğinin hiç değilse yarısını kaybettiriyor. Çalışan için ayrı bir kaygı, tembel için başka belâ!...

Ah ne imtihan. Bazı pedagoklar onun ne kadar aleyhindedir! Faydası yok zararı var derler, derler de gene ortadan kaldıramazlar. En yeni terbiye usullerini uygulayan memleketlerde bile şekli değiştirilmiş olsa da gene imtihân, gene imtihan!... İmtihan deyip geçmiyelim. Bazı defa çocukların hayatlarına mal oluyor. Zayıflıyorlar, hastalanıyorlar. Hattâ kendini öldürenler bile görülü-

yor. Yalnız bununla da kalmıyor, döndüren hocalarını öldürenler de çıkıyor. Hep bu kötülükler oluyor, fakat gene de imtihan gene de imtihan!...

Acaba niçin böyle? Böyle; çünkü insan için bütün hayat, imtihan!... Hiç bir topluluk yok ki, en vahşisinden en munisine kadar, orada herkes birbirini bin vesile ile yoklamasın! İş veren, işçiyi, idare eden, idare edileni analar babalar çocuklarını, halk hükûmeti hükûmet halkı yoklamadan bir gün bir saat bile geçmiyor. O kadar ki, kimse bizi yoklamasa kendi kendimizi yoklamadan edemiyoruz. Esasen imtihanların en gücü en yükseği de kendimizi kendimizin yoklaması değil mi?!.

Madem böyle imtihana boşuna isyan edecek yerde onu her şekliyle kabüllenmek ve ona bir an dalgaya düşmeden hazırlanmak, her halde tutulacak en doğru yol olsa gerek. Çünkü tabiat gibi, bizi kendi emri dışına çıkarmıyor. Çünki insan hayatının çağları gibi birbiri arkasından geldiği için meselâ çocuk olmadan genç, genç olmadan yaşlı olmak nasıl imkânsızsa türlü imtihan safhalarını geçirmeden hayatımızı ileriye doğru sürdüremiyoruz.

İmtihan zor!... Evet! Ya hayat kolay mı?

Ekmek elden su gölden; sadece okulda öğretilen şeyleri öğrenmek durumunda olan bir gencin bu kadarcık bir vazifeyi yapmaması halinde ondan yarın büyüdüğü vakit ne bekleyebilirsiniz? İmtihanı bir hak meselesi almaktan, hoca ile çocuk arasına mahkeme önünde teşekkül etmiş taraflar karşılığını yaratmaktan daha kötü, daha zararlı bir şey olamaz. İnsan, hayatta da haksızlığa, taktirsizliğe uğrayabilir. O zaman ana baba nerede? Kendisi, kendini savunma tetbirlerini bulmaya, almaya mecbur olacaktır. Öğretmenlere düşen, şikâyete yer vermiyecek şekilde, öğrenciyi inandıracak surette durumu takdir etmektir. Öğrenciye düşen de vaktinde, zamanında derslere çalışıp bir iki günlük sıkı gayrete mukadderini bırakmamaktır.

Bazı kere her iki taraf, bu esaslı kaideye riayet etmez. Meslekdaşlarım bana darılmasınlar. "Ağzınla kuş tutsan ben seni imtihanda geçirmem" diyerek muhakeme sonunda vereceği hükmü önceden söyliyen bir yargıç durumuna düşen arkadaşlarımız zuhur etmektedir. Bu hal, hele terbiye bakımından çok mahzurlu-

dur. Çocuk, toplulukla temasını okulda yapmaya başladığına göre ona ilk adalete güven de, güvensizlik de orada doğar. Bu hissin onda hasıl olmamasına dikkât, bizim başlıca vazifemiz olmalıdır.

Kendi çocukluğumu hatırlıyorum da sert fakat bu hususta daima hesaplı hareket eden hocalarımızı en çok severdik. Onlara çok güvenir hürmet ederdik. Onlardan korkardık, ama bu korku, nefretten değil, o türlü büyüklerimizi üzme çekingenliğinden ileri gelirdi. Hukuk öğrencisi olup da meselâ muhterem üstad Ebül'ulâ Mardin'den ders okumuş ve bu hissi duymamış bir genç yoktur, diyebilirim. Yaradılışı pek kibar, pek nazik olan hocamız imtihanda hiç kızmadan, sorduğu suallerin cevap tutarlarını sayı ile bir muhasip gibi hesaplar ve numarasını cetvele öyle kordu. Dönen, geçen, dönüp geçtiğini imtihan esnasında farkederdi.

Öğrencilere gelince, onlar için en fena his, hocalarından şüphelenmektir. Hele bunu analarına babalarına aşılayarak kendi tembelliğinin özrü olarak kullanmaları çok zararlıdır. İmtihanı tabiî hale sokabilmek için en verimli yol, günü gününe çalışmak, tedahüle ders bırakmamaktır. Bizim en büyük eksiğimiz, programsız günlük hayat geçirişimizdir. Öğretmenler ve aileler bu bakımdan öğrencilerini ve çocuklarını kontrol etmelidirler. Ama bu kontrolu imtihan zamanında değil, sene içinde yapmak fayda verir.

Ne oldu ise olmuştur, artık yaz tatiline giriliyor. Bu da bir mesele! Tatil, boş içinde hiçbir şey yapılmıyan aylak bir zaman sanılmamalıdır. Tatil, dinlenmedir. Dinlenme, yorgunluk dediğimiz kuvvetsizliği giderip yeniden kuvvetlenme dönemidir. Böyle alınca, tatilde bir taraftan vücudumuzu, diğer taraftan zihnimizi dinlendirip yeni kuvvetlerle bezemek yolunu tutarız. Şu halde deniz, kara, dağ sporları bir taraftan; iyi roman ve ilgilendiğimiz başka kitaplar, diğer taraftan bu dinlenme döneminin istirahat araçlarıdır. Bunu bir para meselesi olarak almamalıdır. Öğrencilerimizin çoğu köylerdedir. Açık hava da köyde para ile değildir ya!... Şehirlere, kasabalara gelince orada çağdaş öğrenciler, on beş yirmi kişilik gruplar yaparak yakın yerlere geziler tertipliyebilirler. Avrupa memleketlerinde otomobille gezdiğimiz zaman dağlarda böyle yaya giden gençlere, hattâ çocuk topluluklarına rastlardık.

Yaz tatili, medenî memleketlerde en mühim işlerden biridir. Memleket içi ve dışı geziler için bütün ulaştırma kurumları türlü

tertipler alırlar. Ucuz gezi imkânlarını hazırlarlar. Bizde Maarifin müsait yerdeki okul binalarını meslekdaşlara vermesi ne kadar yerinde bir yardım tedbiridir. Öğrenci kampları, şimdikinden çok sayıya çıkarılmalı. Az masrafla iyi gıda sağlıyarak öğretmenin bakası altında Türk çocuğu, vatanının tabiî varlıklariyle temasa geçirilmelidir. Meselâ İstanbul'daki okullar, hiç değilde Alemdağ ormanlarında buna benzer kamplar ve geziler yapabilirler. Deniz kenarı olan memleketlerde yüzme ve deniz sporları pek kolay yapılabildiği halde bu cihetlere pek az rağbet gösterilmektedir. Maarif otoriteleri ve ailleler, tatil meselesini imtihan kadar önemle ele almadıkça imtihanın zorlukları bugünkü ağırlığını azaltamaz. Dinlenmesini bilmiyen, çalışmasını; çalışmasını öğrenmiyen, dinlenmesini bilemez!...

2 Temmuz 1956

UNESCO MİLLİ KOMİSYONUNDA KONUŞULAN MESELELER

UNESCO Millî Komisyonu, genel kurul toplantısını Güzel Sanatlar Akademisi'nde yaptı. Toplantıyı açan sayın bakanın kısa, fakat özlü sözleri beni sevindirdi. Zaten bu milletlerarası teşekkülle yakından ve şahsen ilgilendiği için memnun oluyordum. Hele söyledikleri daha da dikkatimi çekti. Sayın meslekdaşımız M. Eğitim Bakanı sıfatile dünyadaki iki buçuk milyon insandan 1.600.000.000'unun yılda 100 dolardan aşağı 45.000.000'unun 150-450 dolar, arta kalan ve Avrupa memleketleriyle Kuzey Amerika'daki milletlerde daha üstün (1500-6000) dolar gelir bulunduğunu bizim de orta sınıftan olduğumuzu anlattı. Devlet adamlarımızın çok kere anlamadıkları bir noktaya da haklı olarak cesaretle işaret etti: Gelir, toplulukların temel öğrenimindeki dereceleriyle denklidir.

Bir memlekette ilköğretim ve halk öğretimi yayılmadıkca ekonomik kalkınma olamaz. Söyledik, söylüyoruz, söyliyeceğiz. Çünkü bir vatandaş için yapamadığı zamanda söylemek milli vazifenin hiç değilse kazâsı veya kefâretidir. Sabık Arifiye Köy Enstitüsü, Lâdik Arifiye Öğretmen Okulu'nun önünden geçiyorduk. Kapılar, bacalar kapalı, in cin yok. Arı kovanı gibi işliyen ve işlerken öğreten bu müesseseler yerinde, şimdi muayyen zamanlarda ders ezberleten kibar kurumlar gelip yerleşti. Hâni ya aktif metod? Liselerde uygu-

lamaya uğraştığımız şeyi neden ilk okullara öğretmen yetiştiren müesseselerden kaldırdık? Hayatî temeli olmayan temel öğretimle Türk milletinin Sayın Bakanımızın tekrarladığı ikinci sınıflı gelirlilikten üçüncü sınıfa yükselmek için bir asır daha beklemesi icap edeceğini niçin düşünmüyoruz? Muhterem arkadaşımızdan ve hükûmetimizden bu yolda düşülmüş hataların bir an önce düzeltilmesini beklemekteyiz.

UNESCO'nun da bizim de ana medeniyet meselemiz olan bu noktayı böylece işaret ettikten sonra genel kurulun cidden seviyeli konuşmaları içinde yer alan başka bir noktaya dokunacağım. O da milletler arası zihniyetin öğretim hayatımızda yer alması keyfiyetidir.

Gerçekten bugün ders programlarında, bir kaç satırla da ders kitaplarında bu konu var. Var ama bunun ne umumî olarak memlekette ne de özel olarak okullarda yaygın bir havası yok. Bu konuda geniş neşriyat yapmak lâzım. Hiç bir memleketin radyosu bizimki kadar havaiyatla doldurulmuyor. Bu gibi konular bizim radyo merkezlerimizin kapısından bile girmemektedir. Dinleyici istekleri arasında yok diye medenî seviyemizi yükseltecek eğitim ve öğretim açıklamalarını sus pus ettirdikçe kafayı çekip gazel dinlemenin üstünde bir düzeye nasıl çıkarız?

Millî duygular insanî bilgilerle beslenir. Cihandan habersiz insanların kendilerini bilmeleri esasen olmaz şeydir. Yüzünün ne biçim olduğunu bilmek isteyenler aynaya bakarlar. Bu aynaların en önemlilerinden biri, tercümedir. Eğitim Bakanlı'ğının ve özel yayınların bu hususta ne halde bulunduğunu söylemeye hacet var mı? Unutmıyalım ki, bizim eksiklerimiz arasında yalnız o kumamazlık değil, yazmamazlık da başta gelir.

Devlet ve sermaye sahibi müesseseler bu noktada çok, şimdikinden daha tesirli bir çalışmaya geçmelidirler. Özel teşebbüs örneği olarak Kâzım Taşkend'i gösterebiliriz. Gene son günlerde Celâl Esad'ın satılmamış sanat kitaplarını 15 bin lira verip almış. Bu seksen beşlik yazar, bana bu hâdiseyi anlatırken sevinçten gözleri yaşarıyordu. İş Bankası'nın yeni kurduğu kültür yayınları şirketi ikinci bir misâl. Bankanın kuruluş yıldönümü olan 26 ağustosta

altı yedi kıymetli eser neşretmesi teşebbüsü ve bundan hiç bir kâr beklememesi ayrı bir sevinç vesilesi. Bu gibi medenî ve millî hizmet düşüncelerinin çoğalmasını diliyoruz.

Hümanizma-komümizma nevinden âdî tekerlemelere düşmeden millî bilimci milletlerarası bulunç terbiye ederek geliştirmek. Birleşmiş Milletler idealinin kültür, bilim ve sanat alanında gerçekleşmesile mümkündür. Unesco millî komiysonunun bu seferki toplantısı bir imkânı hazırlama bakımından çok faydalı oldu. Sayın Bakanın ve Müsteşarın bu müzakerelerden mülhem olarak bu yolda vazifeli Maarif organlarını şimdikinden daha hareketli olmıya yönelteceğini ümit ederiz. İnsanlar gökte sesten daha hızlı uçuyorlar. Yerdeki kağnı devrini bırakmıyanların vay haline!...

6 Ağustos 1956

İLK ÖĞRETMENLERİN SAĞLIK VE SOSYAL YARDIM SANDIĞI

Bu hafta Ankara'da ilkokul öğretmenleri Sağlık ve Sosyal Yardım Sandığının genel kurulu toplandı. Sandık, 1943 yılının 15 Mayıs'ında kurulmuştu. Aradan geçen on üç buçuk yıl içinde 7562 öğretmene 2.205.579 lira borç para vermiş. 8362 öğretmene 1.106.010 lira evlenme, 27.954 öğretmene 2.075.050 lira doğum, 862 öğretmene (cümlesine Hak rahmet eylesin) 415.900 lira ölüm, 27.734 öğretmene 2.005.270 lira tedavi parası ödemiştir. Borç için verilen iki milyon hariç, yalnız yardım için 5.602.230 lira vermiş demektir ki, meslekdaşlara bu yardımların hayli faydası olmuştur. Biliriz, bu öz veren insanlar, sıkıldıkları zaman dışarıdan ne ağır faizlerle para alırlardı. Sandığı kuranlara "Allah onlara da sıkıntı yüzü göstermesin" diye dua etmez misiniz?

Son senede sandık yüz küsur bin lira kadar açık vermiş. Sebebi de genç öğretmenlerin yüksek maaşlılara nisbetle çok oluşu ve tabiî, maaşları az olduğu ve evlenme, çocuk doğumu da onlarda görüldüğü için verdikleri paranın düşüklüğü. Çok şükür, bu açığı piyango ile ve iki katile kapatmışlar. Kapatmışlar ama kanunî tedbirlere de ihtiyaç duymuşlar. Sandık kurulduğu zaman idare masraflarını 4357 numaralı kanuna göre devlet ödüyordu. 1949'da hangi sivri akıllı düşünmüşse bunu bir kalemde kaldırmışlar. Kaldırış o kaldırış, sandık bütçesini bu söb'imona tasarruf tedbiri

hayli sarsmıştır. Devlet hizmeti nedir bilmiyen tecrübesiz çocuklar devletin orasına burasına getirilirse elbette böyle olur. Her ne ise, olan olmuş, fakat torba dolacağı yerde boşalmış.

Şimdi yeni kanun hükümlerine duyulan ihtiyaç üzerine adı geçen kanunda bazı değişmeler yapılması takarür etmiş ve tasarı B.M. Meclisi'ne verilmiş, hattâ maarif komisyonunda da müzakere edilmiştir. Bu değişmeye göre sandığa üye olacaklar şunlardır:

Maarif Bakanlığı bütçesinden maaş alıp ilkokullarda, uygulama okullarında, yetiştirme yurdlarında, ârızalı çocuklara ilk öğretim veren müesseselerde çalışan öğretmen, yardımcı öğretmen ve stajiyer öğretmenlerle maarif müdürleri, ilköğretim müfettiş ve denetmenler, ilköğretim umum müdürlüğünde maarif müdürlüklerinde ve bu sandıkta çalışan memurlar.

Sandık üyesi iken emekliye ayrılanlar, isterlerse üyeliklerini devam ettirebileceklerdir. Bu cihet, çok mühimdir. Emeklilik, ölüm değildir. Senelerce bir meslek içinde, hem de memleket çocuklarını yetiştirme gibi birbiri arkasından gelen kuşakları terbiye edenlerin mesleğinde meslek hayatına fi'lî olarak iştirak edilmese bile manevî bağlarla devam, çok makul ve çok insanî bir harekettir. "Haydi bakalım, yaşın geldi atmış beşe. Al paranı, git gör başının çaresini!..." der gibi ihtiyarlamış bir öğretmeni safdışı etmek, ne ağır, ne can yakıcı bir muameledir. Emekliye ayrılacak üyelere son aldığı maaş kadar bir ikramiye verilmesi ve isterlerse üyeliğe devam hakkının tanınması çok yerinde bir tedbir olacaktır.

Esaslı meselelerden biri de üyelerin sandığa verecekleri ödenektir. Bu ödenek, evvelce % 1 di. Kanunun bu ciheti ilgilendiren maddesi şöyle değiştiriliyor:

Üyelerden 2-5 lira arasında olmak üzere genel kurulca tesbit edilecek miktarda her ay kesilecek aidat üyenin her terfi ettiği ayı takib eden ayda bu aidat yalnız o aya mahsus olmak üzere iki misli olarak alınır.

Meslekdaşlar bunu fazla görmemelidirler. Kendileri muhtaç olmasalar muhtaç olan arkadaşlarına yardım etmiş olurlar. Ölüm,

doğum, evlenme, tedavi, borç önceden vakti kestirilemiyen ihtiyaçlardır. Yardım sandığı iyi, darısı Yapı Sandığı'nın başına! Her iki meseleye aid kanunları dört gözle beklemekteyiz.

***

Beşinci Pedagoji Kongresinde Gençliğe Hücum

Pedagoji Derneği beşinci kongresini Galatasaray Lisesi'nde yapmış. Ankara'da olduğum için bulunamadım. Gazetelerde yazılanlara göre ilk oturumda Prof. Kaplan, gençliğe hücum etmiş. Konuşmasının konusu: Edebiyatla gençlik arasında münasebet. Çok mühim. Gençliğin okuması, elbette bahse değer. Profesörle beraber diyelim ki, gençlik okumuyor. Fakat arkasından şu soruyu gençler ileri sürerlerse:

– Profesör, gençliği okuyor mu?

Osmanlıca, mazi, eski edebiyatımız, hepsi güzel; elbette gençler bunları bilmeli, öğrenmeli, okumalı. Fakat duru Türkçe, istikbal, yeni edebiyatımız nerede? Neden onlardan bahis yok!... Profesör Mehmed Kaplan arkadaşımız niçin konusunu tersine çevirip şöyle bir açıklama yapmamıştır;

– Gençlikle edebiyat arasında münasebet!...

Türk edebiyatı, bugün şiirde, hikâyede romanda, hattâ eleştirmede gerçek değerler vermektedir. Otuzla, hattâ yirmi beşle otuz beş arasında böyle verimli bir çağdaşlar kuşağı var. Neden onlardan bir tek isim söylenmeden hep Fuzulî'den, Bâkî'den, Namık Kemal'den Akift'ten, Yahya Kemal'den söz ediliyor? Bunlar mazidir, bilinmeli? Doğru!... Amma hal ve istikbal? Ona ne buyuruluyor? Çok yerlerde olduğundan ziyade bizde sanat ve edebiyat için akademik kariyer mensubları, bir vâiz ve günah çıkartan ruhanî edasile yukarıdan konuşup lâf ettikçe pedagoji kongrelerinin dışında faydalı, müspet bir etki yapmağa hiç bir suretle muktedir olamaz, olamıyor, olamıyacaktır.

Çalışkan profesörün bazı kitablarını yazılarını gördüm. Misaller, en aşağı yarım asır öncelerden. Bugün Türkiye'de şiir, şair, hikâye, hikâyeci, piyes, piyesci, roman, romancı yok mu? Üniversite ilim ocağı olduğuna göre objektif ve tarafsız olmalı değil mi? Okuma bahsine gelince, iddia ediyorum ki, gençler, babala-

rından daha çok okuyorlar. Fakat okudukları babalarından ziyade ağabeyleri ve yaşdaşları. Bu da kabahat mi? Zevkler, düşünceler, dilekler, meseleler değişiyor.Üniversite edebiyat alanında değişmiyor diye cümleâlem, onunla beraber bir yere çivilenip kalacak değil ya!. Kayıkçı Mustafa, Kaygusuz Abdal'la iş bitiyor mu?

Gençleri sevmesini tanımasını, eserlerini okumasını öğrenmezsek, üstelik eskiyi okuyamıyor diye suçlandırıp üzerlerine yürürsek hakkımızda onlardan müsbet ne bekliyebiliriz?

13 Ağustos 1956

İYİ DOLDURULMASI EN GÜÇ ZAMANLAR

Yılın, kullanılması eğitim bakımından en güç dönemi tatiller, tatil günlerinde iyi doldurulması en güç zamanlar da uyku ve yemek dışında kalan boş vakitlerdir. Bir defa şunu belirtelim ki, "Boş vakit" sözü, gerçek anlamında alınmamalıdır. Medeni adamın "boş vakti" olamaz, Medenî adam ya bir işle uğraşır ve okur; ya yorulmuştur, dinlenir; ya eğelenir, ya uyur. Öğretmen ve öğrenci için her meslekten ve her hayat devrinden daha uzun bir yıllık tatil zamanı olduğuna göre bunu faydalı şekilde kullanmak başlı başına bir terbiyeye meselesidir. Terbiye eden ve terbiye edilen için çok mühim bir meseledir!.

Tatil devresi olan yaz aylarında ne özel organizasyonlar ne de devlet, halkı gezdirme, eğlendirme kolay ve ucuz spor yaptırma bakımından tertib alma teşebbüsünde ve alışkanlığında değildir. İstanbul'da Sarayburnu'nda, Ankara'da Gençlik Parkı'nda yapılmış olan eğlenceleri istisna edecek olursak ortada göze görünür ehemmiyetli bir şey kalmaz. Her iki şehrin sıcak gün ve gecelerinde bu iki yer, halka nasıl nefes aldırıyor, kalabalığa karışıp da görülmeye değer. Yapanlardan Allâh razı olsun!. Buna benzer teşebbüsler belediyelerin icabında vilâyetlerin ve özel derneklerin yardımıyla memleketin her şehir ve her kasabasında gerçekleştirilmelidir. Aslında kazanç da getiren bu nefes alma, beraber eğlenme, ucuz yiyip içme yerleri, medeniyetin, sıhhatin ve terbiyenin diploma sormaz, şehadetname vermez, fakat hissettirmeden insanca yaşamayı öğreten hayat köşeleridir.

Gazeteciler Cemiyeti'nin son defa teşebbüs ettiği Akdeniz gezisi güzel bir misaldir. Ama kifayet etmez. Aslında hiç de pahalı olma-

dığı halde bu parayı veremiyecekler çoktur. Bilhassa memleket içi gezmelere imkân hazırlamak lâzımdır. Turizm demek, yalnız memleket dışından yabancı getirmek demek değildir. Memleket içi turizmi büyük önemle ele almak gerekmektedir. Bu gereği yalnız paralılar için de düşünmemeli, az para ile vatandaşı gezdirmeye bakmalıdır. Vazifede iken öyle okul öğrencileri görmüşümdür ki, İstanbul, İzmir, Adana gibi büyük şehirler değil küçük kasabaların içini ve civarını bile bilmezler. Bu konuda iş, sadece belediyelerin, Turizm Umum Müdürlüğü'nün olamaz, terbiyecilerindir. Bildiğimiz şartlar dolayisiyle her yerde ve her zaman bunu aileden bekleyemeyiz. Öğretmenlere ve maarif idarecilerine bu hususta ciddî vazifeler düşmektedir.

Geçen gün Çırçır'a, su içmeye gitmiştik. Ermeni yetimler yurdundan elli kadar küçük çocuk, eğitmenleri ve koruyucularıyle beraber oraya gelmişlerdi. Bir kısmı henüz ilk öğretim çağına girmemiş küçükler olan bu çocuklar topluluğu, orada kimseyi rahatsız etmeden oynadılar, konuştular ve yemek yediler. Yemeğe başlarken ve bitirdikleri zaman ayakta dualarını ettiler. Sabahın erken saatlerinde gelen kafile, akşama doğru buradan ayrıldılar. Ne güzel bir gezinti. Eğitmenlerini, koruyucularını tebrik ederim. Vatandaş çocukları, değil paralı, böyle kimsesiz iken bile kimsesizliklerini duyamamalıdırlar.

Yaz gelirken ileri memleketlerde tatil için memleket iç ve dışını tanıtacak yazılar başlar. Mesela Fransa'da insan, yalnız, bu yazıların ilanlarını bedavadan takip ederek Fransa'nın görülecek yerlerini, oranın beşeri ve fizik coğrafyasını, tarihi anıtlarını kolayca öğrenir. Bilhassa İsviçre'de dağlarda otomobille giderken yollarda çocuk ve genç kafilelerine sık sık rastlanır. Onbeş, yirmi çocuklu gruplar. Sırtlarında çantaları, yanlarında tahmin edilemiyecek kadar az para, böyle gezintilere çıkarlar ve yurtlarını karış karış öğrenirler. Kimse bunları çalamaz. Herkes onlara icabında elinden gelen yardımı yapar.

Bu sene Cevizli'ye Kuleli lisesi kamp kurdu. Kamp fevkâlade intizamlı idi. Civardakiler hep memnunluk gösterdiler. Gençler vaktinde sporlarını yapıyorlar, vaktinde denize giriyorlar, öğleden sonra istirahat ediyorlardı. İdarecileri, candan tebrike lâyıktırlar.

Aynı güzel şeyi niçin bütün okullarımız yapmasın? Bunun birinci şartı, öğretici ve eğitici olanların hayatlarını öğrencilerin hayatiyle muvazenelemelerindendir.

Bu, söylenildiği kadar kolay bir şey değildir. Hoca için talebe için de güç bir iştir. Hoca ile genç arkadaş olmadıkça, aralarında evlât baba münasebeti ciddî olarak kurulmadıkça bu türlü teşebbüsler menfî netice vermeye mahkûmdur. Fakat aksi gerçekleştiği zaman mesafeler muhafaza edilmek şartiyle toplu hayattan daha zevkli, daha verimli ve faydalı hiç bir şey olamaz.

Bizim en mühim noksanlarımızdan biri, çekinmeden itiraz edelim, bir arada iş görme, bir arada yaşama alışkanlığıdır. Müşterek iş ortaklama çalışır, terbiyemizin en gözönünde tutulacak meselelerindendir. Tek ağaç ne kadar kıymetli olursa olsun ormanın vazifesini göremez. Küçük fidanları geleceğin ormanları olmak üzere yetiştirmek zorundayız. Bunun için de ilk şart, hürriyettir. Herkes birbirinden çekinirse herkes köşesine çekilir. "Aman, benim için dedikodu etmesinler. Âlemle uğraşacak halim kalmadı." demeye mecbur olanlar tabiî olarak ortadan kalkmadıkça bu güzel amaç gerçekleşemez. Hele küçük kasabalarda bu sosyal baskı çok önemlidir ve arzu edilecek duruma henüz gelmiş sayılamaz.

Çarşafın bize ettiğini kimse etmemiştir, edemez de. Bir insan topluluğunda kadın hapis oldu mu erkek, en zararlı bir serbestiyi elde eder. Kumar, içki, tabiî ve gayritabiî olan cinsî münasebetler, hasılı sefahat ve sefalet erkeği ve dolayısiyle bütün aileyi yer, bitirir. Kadın hapisken çocuk hür olamaz. O da esirdir. Erkek ise büsbütün bencil olur. Erkek karısından gayri namuslu kadınlarla beraber namuslu bir hayat süremeyince kadına edilecek muameleyi de öğrenemez. Çarşaf, bir örtünme vasıtası olmaktan ziyade kadını cemiyetten uzaklaştırmanın alâmeti olmuştur. Kadın örtünsün fakat cemiyetten çıkarılmış olmasın.

Görüyorsunuz ya, tatil meselesini şöyle bir anlatalım dedik; gene bir inkılâp safhasına düştük. İnkılâpçılık ilkesine dört elle bağlanmadıkça hiçbir davamızı adam gibi çözmeye imkân yoktur.

İstanbul'un üç beş plâjını görüp bütün memleket böyledir sanmıyalım. Ayrı ve kapalı yerlerde bile kızına, karısına denize girme izni vermiyen erkek vatandaşlarımızın büyük bir yekûn tut-

makta olduğunu unutmıyalım. İmam efendi, "Köşende otur!" derken, bizim; "çık dışarıya, vatanını gez, memleketini tanı!" dememizi kim dinler? Fakat bilelim ki, cehaletin her şekliyle mücadele, İstiklâl mücadelesinin bir devamıdır.

20 Ağustos 1956

TARİH EĞİTİMİNDE SAYILI GÜNLERİN VE MİLLİ OLAYLARIN YERİ

Hafızalarda en kuvvetli kalan hatıralar, heyecanlarla beraber olanlardır. Korku ve sevinçle gördüğümüz bir olay, kolay kolay kafamızdan silinmez. Onu içimiz kabararak, soluklarımız sıklaşarak hatırlarız. Bir olayı yeniden yaşamak ve yeniden yaşatmak için bu ruhî imkândan faydalanmasını bilenler, sanatta, hattâ fikirde büyük eserler vermişlerdir. Düşünüş soğuk, duyuş sıcaktır. Bu harareti, yaratıcı muhayyilenin hareket ettirici kuvveti olarak kullanmasını hayatın her alanında bilmek lâzımdır.

Hayatın her alanında diyorum; bunun toplu ifadesi, terbiyede, eğitimde demek olur. Terbiyede yetiştirilecek nesli önceden bilinen amaca yaklaştırmak için her vasıtayı ele almak gerektiği gibi bu hissî unsuru da dozunu kaçırmadan kullanmalıdır. Tarih, herşeyden önce bir hafıza sanatıdır. Bilinci geriye doğru götürme alışkanlığı, tarih eğitiminin temelidir. Bunu nasıl sağlayabiliriz? Sırf ezberleme yolu ile olan tekrarlamalar, sadece zihnin kendi muhtevasını gene kendisine dökmekten başka bir şey değildir. O halde?

O halde hafızayı böyle cansız, soğuk tekrarlardan kurtarıp canlı tutmak için heyecan doğuran duyusal unsurlarla onu beslemeye bakmalıdır. Bizde erkek çocuklara bir anket yapıp sorulsa on, on iki yaşlarına kadar olan devrede en çok hatırlanan olayın sünnet olduğu apaçık görülür. Sünnette can acısı, korku, eğlence ve hediyeler dolayısiyle sevinç gibi duyusal unsurlar vardır ve zengindir. Hayat sonuna kadar unutulmaz. En küçük vesile ile hemen bütün ince teferruat gözönüne gelir. Bunlara benzer sebeplerledir ki, kadınlar da gelin oluşlarını anlata anlata bitiremezler.

İleri memleketlerde sayılı günler ve bilhassa millî olaylar, daha önceden geniş yayınlarla hafızalarda yeniden uyandırılır. Bu bakımdan yani yazma ve basma bakımından çok yoksul olan memleketimizde bu türlü hazırlıkları da günlük gazeteler ve dergiler üs-

tüne almıştır. Meselâ gazetemizde yayınlanmağa başlayan "Kocatepe'den İzmir'e" röportajı güzel bir örnektir. Arkadaşlarımız Yaşar ve Coşar, 34 yıl önce 26 ağustos-9 eylûl arasındaki günleri Afyon önlerinden İzmir kıyılarına kadar tarayarak bize böyle canlı bir tarih veriyorlar. Geçen yılların 30 ağustoslarında da gerçekten kıymetli hatıralar yayınlanmıştır.

Şimdi asıl konumuza gelelim. Eskileri ve yenileriyle bütün bu belgeler, bugünkü varlığımızın temeli olan İstiklâl zaferimizi öğretmek için kullanılıyor mu? Kullanılıyorsa nasıl ve ne zaman?

Bir defa 30 ağustos, tatile tesadüf eder. Okullarda ders yoktur. Okulların mühim bir kısmı açıktır; açıktır ama imtihan için... İmtihan olup köprü geçmeğe uğraşan çocuk kendini 30 ağustosa verebilir mi?

Böyle olunca ne yapmalı? Daha önceden 30 ağustosa öğrencinin dikkatini çekmeli. Ders yılı bitip çocuklar okuldan ayrılırken çalışma konusu olarak bu mühim, millî olayı görev olarak onlara vermeli. Sınıflarının derecesine göre verilecek görevde şu hususlar hatıra gelebilir:

1 – Gazetelerde, dergilerde çıkan yazıları ve müstakil kitapları toplamak.

3 – Seçtiklerini özetleyip yazmak.

4 – Bulunduğu şehir, kasaba ve köyde 30 ağustos için yapılan törenleri not etmek.

Denilecek ki, uzak ve ücra köylerde çocuk, gazete, dergi, kitabı nereden bulacak? Bulamıyorsa onun acısını yazmasından daha kuvvetli yetki olur mu? Bu acılarla değil midir ki eksiklerimizi tamamlayabiliriz? Ya o küçük çevrede 30 ağustostan en küçük bir haber, bir duyuş bile yoksa? Bir gün olmasını sağlamak için olmamasını duyurmaktan başka çare var mıdır? Bugünün feryadı, yarının imdadıdır. Ancak bu yoldan bütün millete, memleketin her bucağına bu millî olayı duyurabiliriz?

Bilmem, bu yıl, bu söylediğim tarzda meslekdaşlarımızın çoğu geçen ders yılının sonunda çocuklarını vazifelendirmişler midir? Arkadaşlarım darılmasınlar ama, sanmıyorum. Şehirler ve kasabalar için durum daha kolay olduğu halde oralarda da bu türlü ha-

reketler tahmin ederim ki, fazla yaygın değildir. Bakanlık, bu cihetleri yalnız tamimlere kayıt ile yetinmemeli, her yıl her tarafta takip ettirmelidir. Tahkikat yapmaktan bu türlü işlere vakti kalmıyan müfettişler biraz daha serbestletilerek böyle önemli eğitim hareketleri okullarımızda canlı olarak gerçekleşebilmek için sıkı kontrola tâbi tutulmalıdır.

Haniya aktif metod? Onu böyle millî konularda kullandırmadıktan sonra nerede uygulayacağız? Bunun için okullarda yapılacak ve yaptırılacak işler vardır. Onları da şimdi aklımıza geliverenleriyle sayalım:

1 – Sayılı günler ve millî olaylar için her sınıfta bir dosya ve arşiv tutmak.

2 – Bunu doğrudan doğruya öğretmen yapacağı gibi öğrencilere yaptırmak.

3 – Bunları sınıflandırmak üzere seçme yapmak.

4 – Bu konuda yazılacak yazıların iyilerine mükafâtlar vermek ve başkaları.

Bunlar için hemen para meselesini ileri sürmemeli. Mükâfat dedikse Nobel mükafâtı sanılmasın. Basit bir kurşunkalemi, bu gibi ahvalde bir altın dolmakalem yerine geçer. Bir mendil bile büyük bir hediyedir. Hattâ hiçbir şey vermeden kazananların adını bir levhaya yazıp okul salonlarından birine asmak bile bir mükâfattır. Çünkü teşviktir, takdirdir.

Maalesef bizim Bakanlıkta bu mükafât konusu, terbiyede bir nevi gerilik sayılmaktadır. Talim ve Terbiye Avrupa ve Amerika okullarını pek iyi bildiği halde neye bu fikrinde hâlâ ısrar eder? Sekiz, on yıl önce, o zamanki adı söylenmez Bakanın zoriyle yaptırılmış anma ve mükâfat usulleri yavaş yavaş bu zihniyetle silinmiş ve doğru yapılmamıştır. Değil öğrencilerin, hattâ öğretmenlerin takdir edilmeğe, iyi çalışma ve başarılarının anılmasına duydukları ihtiyaç, meydanda iken bunu bir terbiye ve yetiştirme aracı olarak kullanmamak hata olmaz mı? Herkes takdir edilmeden de vazifesini yapacak duyguda bulunmaz. Koskoca bir yetiştiren ve yetişen kitleyi ferdî mizaca uydurmak, zannımca talim ve terbiyede inattan başka nedir?

Geçelim. 30 ağustos tatile rastlıyor diye peşini bırakmamalıdır. Eylülde okullar açılınca sınıflara göre şöyle bir yazı konusu verilemez mi:

1 – 30 ağustos niçin tarihimizin önemli bir günüdür?

2 – Bulunduğunuz yerde bu günü anmak için neler yapıldı?

3 – Siz, ne yaptınız?

4 – Bu konuda gazetelerde, dergilerde veya kitaplarda neler bulup okudunuz?

Tarihi geçtik, okullarımızda tarihten öncesiyle başlayan tarih öğretimini çok çok lâfı edilen moda aktif metoda uydurmayı da inceleme konuları arasına alsak fena olmaz sanırım. Bunlar yapıla veya yapılmaya dursun, bütün öğretmen kardeşlere ve öğrenci evlâdlara Eski Öğretmenden 30 ağustos için en sıcak duygular...

3 Eylül 1956

PROF. PETERS'İN TÜRK ÖĞRETİM VE EĞİTİMİNE DAİR FİKİRLERİ

"Tercüman" arkadaşımızın yaptığı fıkra yarışında birinci gelenlerden genç yazar Ahmet Kabaklı'nın geçen gün bir yazısını okudum. Bazı fıkra yazarlarımız gibi -gençliğine, tecrübesizliğine rağmen- ezbere kalem cızırdatmamış. Yalap şap bilgi ile önüne geleni "teçhil" ederek cahil çevrelerde o çevrelerin gerilik hislerini okşama yolu ile kendini "bir şey" zannettirmeye tenezzül etmiyor. Aferin bay Kabaklı'ya! Meslekdaşımızı tebrik etmeyi zevk bilirim. Sakın bu usulü bozmasın; bazı ağabeylerinin, hattâ ağababalarının parlak görüşlerine kapılıp çalakalemciliğe heves etmesin. Bu türlü yazarlar, kâğıt alevi gibidirler; bir anda yanıp parlarlar, fakat kısa zamanda merhametsiz zaman küllerini unutulma boşluğuna üfleyip yok eder.

Ne aklını, ne de tercümesinin tamamını görmediğim bir sıra makalesi ile Prof. Peters'in Türk öğretim ve eğitimi hakkında fikirler söylediğini, bu genç meslekdaşımın okuduğumu söylediğim fıkrasından öğrendim. Önce sizlere, Prof. Peters'i takdim edeyim: Şimdi adamakıllı yaşlanmış olacak, Alman asıllı bir terbiye bilginidir. On yedi sene Türkiye'de ve İstanbul Üniversitesi'nde deneyli

psikoloji ve pedagoji okuttu. Kıymetli, bilgili bir hocaydı. Fakat şahane tembeldi. Zamanın Maarif Bakanı, öğretim ve eğitim hakkında Türk öğretmenlerini aydınlatmak için Edebiyat Fakültesi'nce neşriyat yapılmasını istediği vakit, ancak onun zoru ile galiba bir eser yazabilmişti. Dile kolay, on yedi sene memleketimizde bulunduğu, Üniversite muhtar olmayıp Bakanlığa bağlı olduğu ve o bakan, söylenilen özlü sözleri dinlemeyi vazife bilen biri olup teşkilât başında vazife gördüğü halde, niçin o zaman bu tenkitleri sorumlu makamlara ve kişilere duyurmaktan çekinmiştir? Bunu anlamak güçtür. Fakat ne olursa olsun, hattâ aleyhimizdeki eleştirmeleri bile yetkili insanlardan geldiği taktirde dinlemek, kızmadan, üstünde düşünmek doğru olanları kabul edip yanlışları düzeltmek medeniyet icabıdır. Biz de böyle yapacağız:

Prof. Peters'in Türk öğrencileri hakkında içimizde iken değil de, uzaktan haber verdiği görüşleri şunlardır:

1– Birinci karşılaştırma, bizim üniversitelilerle garplılarınki arasındadır. Her iki tarafta da sığ-derin, ilgili-ilgisiz, çalışkan-tembel öğrenci sınıfları vardır. Garpta "başta gelenler"le "sona kalanlar" arasında kalabalık bir "orta kabiliyetler" bulunur. Türkiye'de bu "orta tabaka"nın durumu geridir. Bunlar "tahsil ettikleri bilim koluna karşı alâkasız, isteksiz, esasa nüfuz etmek, sahih ve etraflı olmak için gayret göstermeyen liselerden getirmeleri icabeden asgarî bilgiden bile mahrum, üniversite tahsilinin manâsını kavramaktan âciz" gençlerdir.

Bizim için çok ağır olan bu yargıların bazıları, daha doğrusu kaba taslağı doğrudur ve maalesef doğrudur. Fakat bu hal niçin böyledir? Gerekirdi ki, tarafsız bir bilim adamı olması lâzım gelen sayın profesör asıl bu ciheti incelesin. Fakat on yedi senelik bir devre içinde müşarünileyh pedagog, memleketimizde profesörlüğü kabul ederken yaptığı mukavelesindeki sözü tutup, doğru dürüst Türkçe bile öğrenmemiş, hiç değilse yakın tarihimizi ve bugünkü halimizi incelememiş, tenkid ettiği öğrencilere benzeyip "vazifesine ilgisiz, isteksiz, esasa nüfuz etmek, sahih ve etraflı olmak için gayret göstermemiş, memleketimiz ve topluluğumuz hakkında -öğrencilerimizin dört tahsil yılına mukabil on yedi sene içinde- asgarî bilgiden bile mahrum" kalmıştır. Bu hal ile, öyle oluşun sebeplerini nasıl meydana koyabilirdi? (Makalelerin sayın Prof.

Mümtaz Tarhan tarafından yapılmış tercümelerini okuduktan sonra bu cihetlerin etraflı, esasa nüfuz eden (!) şekilde yorumlamasını yapacağım. Şimdilik bu kadar!)

2– (Bu kısmı fıkradan aynen alıyorum): İngilizlerin "quick intelligence" dediği üstün zekâlar "sür'ati intikal" kabiliyeti taşıyanlar, Türkiye'de batıya nazaran hem daha kuvvetli, daha bariz, hem daha sık olarak görülmektedir. Bunlar, vak'a ve nazariyeleri pek çabuk kavrar, fakat maaesef aynı çabuklukla unuturlar. Çünkü iyi bir talebe olmak için yalnız başına istidat ve anlayış işe yaramaz. Zekâ ve istidadı destekleyecek bilgi, istek ve çalışkanlık gibi faktörlere de ihtiyaç vardır.

3– (Bu parçayı da olduğu gibi naklediyorum): O Peters, talebemizi "ezbercilik" hususunda Avrupalı yaşıtlarından üstün buluyor. Tabiî, bu bir alaydır. Çünkü çağdaş öğretimde, ezber en kötü bir usul sayılmaktadır. "Üniversiteli, bir mevzuu ister anlamış, ister anlamamış olsun, en ince teferruatına kadar şaşılacak bir ustalık ve daha şaşırtıcı bir çabuklukla ezberlemektedir" diyor. "Ayrı bir teknik vasıtasıyla manâyı kavrayarak öğrenmenin de olabileceğini, orta talebe çok defa bilmez."

Bundan sonra daha başka yargılar ileri sürülmüştür. Onları başka bir konuşmaya bırakarak ikisi üstünde biraz duralım: Sayın Alman profesörü özet olarak şunu diyor:

(a) Türk öğrencisi çabuk kavrar, fakat çabuk unutur.

(b) Türk öğrencisi ezbercidir. Bilgiyi anlamadan hazmedilmemiş halde hafızasında saklar.

Bu iki müşahede ve hükümde bir çelişme, bir tenakuz görmüyor musunuz? Hem, "çabuk kavramak ve çabuk unutmak", hem "anlamamak ve anlamadan hıfzetmek", yani hem unutkanlık, hem iyi ezbercilik: Bu ikisi bir arada olur mu? Sayın Peters'in böyle bir dalgınlığa düşeceğini tahmin etmem. O halde Türk öğrencilerinin bir kısmı öyle, bir kısmı böyledir demek istemiş olacak.

Şimdi kendisinden şu ciheti sormak hakkımızdır sanırım:

– Memleketimizde vazifeli olarak bulunduğu on yedi sene zarfında kaç öğrenci üstünde inceleme yapmıştır; bunların kaçı çabuk kavrar, çabuk unutur tipten; kaçı anlamadan ezberler cinstendir?

Yoksa ezbere konuşan ve çabuk kavrayıp bizim talebenin aksine geç hatırlayan sayın Peters'in kendisi olmasın? Ezbere konuşması, vazifesini vaktinde yapmamasından, bizi bu derece sür'atli anlayıp da seneler sonra dile gelişi de garplı oluşundan mı dersiniz?

Konumuza tekrar döneceğim. Fakat Almanca bilmediğim için bu satırların gene, üzerinde bazı haklarım olduğunu takdir edeceğini bildiğim kıymetli meslekdaşımız tarafından tercüme edilip sayın Peters'e yollanmasını çok isterdim.

19 Eylül 1956

DERS YILI BAŞLARKEN AİLELERİN DURUMU

Bir kısım ana ve babalar tatil aylarını sıkıntıyla geçirdiler; çocuklarda beraber, tabii. Sınıfta kalanlar başlarına gelen bu afetin acısı ile; bütünlemesi olanlar, aynı dersten yeniden girecekleri imtihanların korkulu rüyası ile; Teknik Üniversite'nin bazı fakültelerine ve imtihanlı ayıklamalar yapacağı henüz belli olmıyan diğer yüksek öğretim kurumlarına girmek istiyen hazırlama kurslarında yahut özel surette çalışmaları ile hem kendilerini, hem de ailelerini zora soktular, sokuyorlar. Fakat başka ne yapılabilir? Dünyanın her tarafında yaz sonu böyle üzüntüler olağandır. Ana-baba ve öğrenci cephesinden işi ele alınca, koskoca memleket maarifini bu türlü zorluklardan kurtarma elde olmayınca, elde olanı yapmaktan başka çare yoktur. O da çalışmak ve çalıştırmaktır.

Aklı eren ermiyen, Türk Maarifini düzeltme için tetbir arar. Vatandaşın millet ve toplum meselelerinin başı olan bu konuda zihin yorması, şüphesiz iyi ve faydalı bir şeydir. Hem hakkı, hem vazifesidir. Fakat bu haktan ve bu vazifeden önce hak sahibi olmak için yapılacak vazifeler olduğu unutulmamalıdır. Hele kalabalık şehirlerde çocukları iki üç ay aylâk bıraktıktan, onlar da bu başı boşluğa kendilerini verdikten sonra, dünyayı nizama koyma hususunda ileri sürecekleri fikirler ve tenkitler havada uçmağa mahkûm kalırlar. Onlarla iş bitmez. Ders yılı biterken, sütunlarımızda "Eski Öğretmen", bu akıbeti düşünerek bir takım öğütler vermişti. O öğütleri tutan ana ve babalar çocuklarını çalıştırmağa sevketmişler; bugün uğradıkları büyük sıkıntıların hiç değilse bir kısmından kurtulmuşlardır. Adam olmak, adam etmek kolay bir iş midir?

Öğretim hususunda devlete düşen vazifeler de bulunduğu meydandadır. Meselâ İstanbul'da öğretimin temeli olan ilk okul durumu gerçekten, ciddi olarak ele alınacak haldedir. Geçen yıl İstanbul ilkokullarına 11.000 fazla öğrenci müracaatı olmuştur. Maarif bütçesinden yapıya ayrılabildiği 4,5 milyon lira karşısında 10 dersaneli 20 okul binasına ihtiyaç vardır ki, yalnız bu tedbiri yerine getirmek 20 milyon liralık bir iştir. Bunu Vekâletten beklemek yanlış olur. Kaldı ki, vaki olan bu müracaat fazlalığı sade İstanbulluların çoğalmasından ileri gelmemektedir. Memleketin her tarafından halini vaktini düzelten pek çok aileler İstanbul'a akın etmekte, burada yerleşmekte, tabii ilkokula girmek istiyen çocukların sayısı tahmin üstünde bir çoğalma göstermektedir.

Ne Yapmalı?

Bence vergi almaktan başka yol yoktur. Nitekim köy okullarını yapmak için köylü vatandaşlara vazife veren kanun çıkarılırken o zamanın adı söylenmez Eğitim Bakanı şehirlerdeki okul yapımını sağlamak maksadı ile bir vergi kanunu teklif etmiştir. Bu hususta Maliye Bakanları direnip durdular. Ve böyle bir kanunu bir türlü zihinlerine sığdıramadılar. Halbuki nüfusumuz artıyor, okul ihtiyacı çoğalıyor. Binasız hiçbir şey olamayacağı gibi maarif de olmaz. Parasız bina yapılmaz, para ise gökten inmez. Öyle ise vatandaştan para toplamaktan başka çare var mıdır? Tabii parayı paralıdan alacaksınız. Ama siyasî mülâhazalar bu apaçık doğru olan tedbirlere hükümetleri bir türlü razı edemez. Edemeyince de ikili, dörtlü öğretimden gayrı tedbir bulmaya imkân kalmaz. Haftanın iki gününde okula gelen çocuğa öğretmen neylesin, ne öğretsin, ne terbiye versin?

Bakınız, on iki yıllık ilköğretim kanunu ha çıktı, ha çıkacak! Yalnız Demokrat Parti iktidara geleli altı yıl oldu. Demek, 12'nin 6'sı gitti. İlk öğretim işi Arnavut okul bakkalının "bu gün peşin yarın veresiye!" Hesabına dönecek olursa vatandaşa böyle "aylar geçer, yıllar geçer yar gelmez şarkısını söyletmiş oluruz. Mesele mühimdir, aceledir. Maliyeciler, maarifçiler para kolaylığı göstermedikleri taktirde eller kollar bağlı kalır; çocuklar, beş yıl içinde ancak normal bir ders yılını dolduracak kadar öğretim ve eğitim görürler. Yazık değil mi?

Tekrar ana-babalara dönelim. Geçimi iyi olan ailelerin bir başka sıkıntıları daha vardır: Yabancı okullara çocuklarını yerleştirmek. Bu iş döviz almaktan daha kolay değildir. Çocuğunun girmesini istediği okul hangi devlet uyruğuna aitse ora elçiliklerinden tutunuz, okul idarelerinin yakın ahbaplarına kadar her yıl başı bir "iltimas seferberliği" ilân olunur. Bu işi bir izet-i nefis meselesi yapanlar mı istersiniz, bu okullarda okutamazlarsa çocuklarının adam olmıyacağına inanlar mı ararsınız? Bu ihtiyacı kendi vasıtalarımızla karşılamak için hükûmetimiz kolejler açtı. Bunları fazla yaymıyacak, kalabalık şehirlerde kuvveti toplıyacaktı. Öyle olmadı. Ayrıca bu yolda yapılmış olan vaatler de yerine getirilemedi. Bunun bir misalini vereyim. Geçen sene 17 eylül cumartesi günü saat 11'de İstanbul Maarif Müdürlüğü'nde o zaman Sayın Bakanımız olan Celâl Yardımcı bir basın toplantısı yapmıştı. Moda'da ki İstanbul Koleji'nin ekim ayı içinde tedrisata başlıyacağını, okulun bulunduğu sahada biri 750, diğeri 1000 öğrenci alacak kız ve erkekler için iki yatılı kolej binası yaptırılacağını, projelerin yapılması için emir verdiğini, bu okullarda konferans salonu, deniz ve diğer muhtelif sporlara ait sahalar bulunacağını söylemişti. Halbuki buyurduğu sahadaki binalarda bu gün sadece 152 öğrenci bulunabilmektedir.

Lâfın kısası Türk Maarifi yeniden sıkı bir hamleye muhtaç haldedir.

Kaybettiğimiz İki Maarif Emektarı

Bunlardan biri bir hanım öğretmendir. Kız Sanat Okullarına mensup meslekdaşlarımız arasında onu bilmiyen, sevmiyen, vazife sevenliğine saygı göstermiyen kimse yoktur. Hakkın rahmetine eren Zehra Müfit, yaş haddini doldurup emekliye ayrıldıktan sonra bile arkadaşlarının ve öğrencilerinin çevresinden ayrılmayıp çalışmıştı. Bizde "bebek" işlerinin kurucusu odur. Halim, selim fakat otoriter micazı ile hem sevdirerek hem öğretmekle kalmaz, etrafını her hareketi ile terbiye eder, emektar bir öğretmendi. Allah rahmet eylesin.

İkinci kaybımız bir erkek maarif emektarı ve öğretmenidir. Kenan Şenel, Orta Öğretim Dairesinin uzun yıllar, Büyük ve Küçük Hamdilerle beraber en eski memurlarındandı. Bakanlık daha pek az memurlu ve iptidai halde iken bütün işlerin yükü

onun sırtındaydı. Umum Müdür Cevat Dursunoğlu'nun yardımcıları bu genç memurlardı. İşleri postalıyabilmek için gece yarılarına kadar çalıştıklarını yakından bilirim. Çünkü bu emektarların emektarı Cevat Bey'den sonra Eski Öğretmen orada bir kaç yıl Umum Müdürlük etmişti. Kenan, sülün gibi bir delikanlıydı Hareketli bir gençti. Beden eğitimi hocalığı da yapardı. Son vazifesi Ankara Tıp Fakültesi idare memurluğu idi. Geçmiş günleri unutmaz, terbiyesini bozup hareketlerini değiştirmez efendi bir memurdu. Hak ondan da rahmetini esirgemesin.

Her iki meslekdaşımızı rahmetle anarken para pul kaydında olmadan bütün ömürlerini maarifin ayrı ayrı sahalarında memlekete vakfetmiş bu insanların şahıslarını bir örnek olarak kısaca söyledim. Dileğimiz odur ki bu örnekler azalmayıp çoğalsın. Bunlar, adı söylenmiyen fakat Türk irfanının kurulmasında canla, başla çalışan fedakâr işçilerdir. Onları, çalıştıkları çevreler unutmamalı unutturmamalıdır. Ankara Kız Enstitüsü ve Maarif Bakanlığı'nın Orta Öğretim Dairesi bu iki emektarın resimlerini olsun bir küçük törenle ve ruhlarına bir fatihacık okuyarak duvarlarına asamazlarmı?

9 Ekim 1956

KİTAP VE DEFTER SIKINTISININ KONTROLÜ

Öğrenci velileri şikayetçi: Bazı kitapları bulamıyoruz, defter de yok.

Niçin böyle?

İlkokulların okuma kitaplarından başkaları serbest bırakıldığı için her dersin bir kaç müellif tarafından yazılmış ve basılmış birkaç kitabı var. Fakat bir kısım tabiler, kendi kitaplarından ne kadar sürüleceğini önceden kestiremedikleri için paralarını tehlikeye koymaktan çekiniyor ve gerçek ihtiyaçtan az basıyorlar. Bunda en kuvvetli müessir kitap fiatlarını tesbitte, diğer mallara nisbetle konan kârın az oluşudur. Bu bakımdan kitap manifatura malından ziyade manavların sattıkları yemişlere benzerler. Yemiş, çabuk bozulduğu için; kitap da tutup tutmadığı evvelden bilinemediği için! Zaten üç yıl müddetle kabul edildiklerine göre tabiler dikkatli ve ihtiyatlı davranmaya mecbur oluyorlar. Baskı tekniğine ve kâğıt, mürekkep kapak gibi vasıtalara ait noksanlar ve güçlükler buna

binince günü gününe baskı yapmak imkânsızlaşıyor ve ihtiyaç zamanında karşılanamıyor.

Bakanlık buna çare olmak üzere öğretmenlere şu tedbiri tavsiye etmiştir. Kitapları öğrencilerden isterken kitabın piyasadaki durumunu incelesinler. Tek kitap üstünde durmasınlar, aynı dersin başka kitapları varsa onları aldırsınlar.

Bu ne güç iştir. İstanbul gibi tabilerin bulunduğu bir şehirde birer, birer kitapçıları gezecekler miktarları öğrenecekler, gelip çocuklara isteyip bulamadıkları kitaplar yerine isteyip buldukları kitapları aldıracaklar. O zaman bir sınıfta önceden alınmış bir kitapla sonradan alınmış kitaplar bulunacak. Gel de okut! İstanbul'dan daha küçük ve daha küçük olan yerlerde ne olacak? Öğretim, ora kitapçılarının seçimine kalacak. Kitapçı hangi kitaptan çok getirdiyse öğretmen onu okutmak zorunda kalacak. O halde sene sonlarında kitap seçme işinin okullara verilmesindeki makül sebep ortadan kalkmış olmıyacak mı?

Bir çare hatıra geliyor. Okul kitaplarını büsbütün serbest bırakmak. Zaten demokrat memleketlerde de bu böyledir. Bu böyledir ama onlar henüz bizim erişemediğimiz bir durumdadırlar. Çünkü oralarda esasen "Kitaptan ders" okutulmaz. O kadar ki, öğretmen orta ve lise sınıflarında belli bir kitap bile tavsiye etmez. Biz bu halde miyiz? Eski "tek kitab" zamanında resmi kitabın içindeki soruların bile ilgililerce ayrı, ayrı cevaplandırıldığını unuttuk mu? Henüz devlet eli olmadan kontrolsüz bir öğretim olgunluğuna geldiğimiz iddia olunabilir mi? Keşke gelmiş olsaydık ta bu türlü sıkıntılardan kurtulsaydık?

Bence alınacak en müessir tedbir tabilere riske girip bol kitab bastırmak için kitap fiatlarındeki kâr haddini ve normunu arttırmaktır. Şunun şurasında Türkiye'de kaç tabi kaldı. 4-5 kitapçı ve oda İstanbul'da. Kârlı ve sağlam bir iş olsa sermaye, zaten kitap üstüne akmaz mı? Ticaret bakımından en geri kalmış dalımız kitapçılıktır. Daimi kitap sergisi olan eski Babali caddesi bir kaç yıl sonra yukarıdan aşağıya zarif köfteci ve kocaman kebabçı dükkanlarıyla dolacaktır. Yemek, elbette okumaktan daha lezzetli. Halbuki gün geçtikçe nüfusu artan ve çocuğu çoğalan memleketimizde

"Kitap işini," vurabalıya? deyip yalnız Maarif Bakanlığının sırtına yüklemek doğru değildir. Bu taktirde onun düşünüp düşünüp bulacağı tedbir "bamya bulamazsan ayşekadın al." der gibi öğretmenleri pazara çıkarıp ortada hangi kitap varsa öğrenciye o kitabı aldırma tavsiyesinden ibaret kalacaktır. Bu mesele, esaslı bir hükümet meselesidir. Ve önemle alınmadıkça bugünkü sıkıntılı durum hem de artmak şartiyle devam eder gider.

Sıkıntı yalnız kitapta kalsa... bir de defter derdi var. Bir ahbabım çocuklarına aldığı defterlerin 60 kuruşluklarının 90'a 100'e çıktığını söylüyor. Belki bu bir ihtikâr konusudur; Bilmiyorum. Duyduğuma göre İzmit Fabrikası bir kaç bin ton defterlik kâğıt vermiş. Kâğıtta darlık olduğu muhakkaktır. Önce bunu bol hale getirmek lâzımdır. İkinci Dünya Harbi içinde de, ekmek darlığı oldu da defter sıkıntısı görülmedi. Parası olanlar "aman defter bulunmıyacakmış!" diye ihtiyaçtan fazlasını aldıkça kanun elinden ve gözünden kaçarak bizim gibilerin aklımızı erdiremiyeceğimiz ve hiçbir zaman bilemiyeceğimiz usulde istifçilik oldukça, bunun tek çaresi, ihtiyacı iki üç misli kâğıdı piyasaya dökmek hem alıcının elini doldurmak, hem satıcının gözünü doyurmaktır.

Bu yapılamadığına göre elinde öğütten yani lâftan başka bir şey olmıyan Bakanlık gene yeni bir tamim ile öğretmenlere şu tavsiyede bulunmuş: Öğrencilere bir yıl evvelki defterleri kullandırıp yeni defter aldırmamak, defterlerde boş sahife bıraktırmamak.

Demek, defter darlığına Bakanlığın bulduğu çare eski defterleri yoklatmak!

Defter içinde kitaplar hakkındaki söylediklerimizi tekrarlıyabiliriz. Yani o da, bu da hükümet meselesi olarak ele alınmalıdır. Meselâ ucuz devlet defterleri yaptırılamaz mı? Bunlar okula dağıtılarak çocuklara satılamaz mı?

Çıkıntı: Yazımı yazdıktan sonra sokağa çıkıp bir kâğıtçıya uğradım 96 yapraklı bir defter sordum; 112 kuruş dedi. Bu kadar kâğıtlı kitaplara bilir misiniz, Bakanlık 62,5 kuruş fiat biçiyor. Tabii içindeki harfler, kelimeler para etmemektedir. % 25 tevzi ücreti de ayrı. Artık siz bundan kıyas edin.

29 Ekim 1956

ÜNİVERSİTELER ÜSTÜ AKADEMİ NEDİR?

Üniversitelerarası kurul toplantısında başkanlık etmek üzere İstanbul'a gelen sayın Bakanımız, bize bir müjde verdi: Hükûmetçe bir Akademi açılması tekerrür etmiştir. Buna şiddetle ihtiyaç olduğunu eskiden beri bilip söyliyenlerden biri olduğum için en çok sevinenler arasında bulunacağım şüphesizdir. Bu ihtiyacı biraz sonra açıklamak üzere verilen bu müjdeye ilâve edilmiş "Üniversiteler üstülük" ün ne olduğunu sorayım. Üniversitelerüstü, ne demek? Doğrusu anlayamadım. Bir şeyin altında veya üstünde başka bir şey bulunabilmek için o ikinci şeyin birinci şeyle kuruluş bakımından yakınlığı olmalı, değil midir?

Böyle olduğuna göre üniversite ile akademi arasında bir teşkilât münasebeti aramak gerekiyor. Düşündüm, düşündüm; bu münasebeti keşfedemedim. Üniversite, bilim yapan, bilgiyi usulünce öğreten, bilimsel arama yapan ve yapmayı öğreten bir yerdir. Bir öğretim heyeti ve bir öğrenci kütlesi ile çalışır. Bu öğretim heyetinin doçentlikten başlayan bir meslek sırası, rütbe ve derecesi vardır. Bunlardan başka, türlü mesleklere de (hekim, dişçi, adliyeci öğretmen gibi) eleman yetiştirir. En büyük görevi, elde edilen bilim verilerini öğreterek memleketin aydın insana olan ihtiyacını karşılamaktır. Bunu yapacak olanlar ise belli bir kademeye bağlı şekilde yetişirler. Herhangi bir bilgin, tepeden inme bir tayin ile profesör olamaz. Onun, her medeni memleket üniversitelerinde kendi ihtiyaçlarına ve durumlarına göre bir takım kaideleri vardır ve bu kaidelerin bütününe akademik kariyer derler.

Bu bakımdan üniversitelerin üstünde bir bilim otoritesi olamaz. Böyle bir şey düşünülüyorsa o düşünce, benzersiz kalacak ve tabii, yanlış olacaktır. Yalnız şu vardır ki, üniversiteleri destekleyen yardımcı kurumlar vücude getirilebilir. Araştırma merkezleri, enstitüler gibi... Öğretim yapan bilginlerden başka olan bu araştırıcılar, profesör ünvanını almış da, almamış da olabilirler. Öyleleri vardır ki profesör ünvanını almadıkları halde yaptıkları bilim buluşlarile bütün dünyada şöhret sahibidirler ve sıra profesörlerden çok daha önemli kişilikleri vardır. Bunları dahi bir araya toplasanız, onların teşkil edecekleri heyetler bile üniversitelerüstü bir vasfa ulaşamazlar.

Gelelim, Akademiye: Malûm; bu ad, Eflâtun'un iki bin beş yüz sene kadar önce eski Yunan sitesinde kurduğu meşhur bilim durağından alınmıştır. Bugünkü çağdaş üniversitelerin kökü ona varır. Çünkü orada serbest düşünce esastır. Ortaçağın, gerek hıristiyan, gerek İslâm âleminde, belli nasları izah ve talim maksadile kurulmuş bilim kurumları, bugünkü üniversitelere ancak teşekkül bakımından kaynak olmuşlardır; zihniyet yönünden değil... Asıl üniversiteler Renaisance'da ve serbest düşüncenin hakimiyetile beraber doğdukları için gerçek kaynak, eski Yunan'daki Akademya, Likeon gibi bilim kurumları sayılır. Teolojik bilim durakları bu sebeble çağdaş üniversiteye malzeme vermişlerdir; zihniyet değil... Çağdaş üniversitenin zihniyeti, eski Yunanlıdır ve ortaçağ anlayışının tam karşıtıdır.

Eflâtun'un Akademyası üniversitelere kök olduğu gibi isimce, bugün medenî memleketlerde misallerini gördüğümüz ve bildiğimiz akademilerin de anasıdır. Her memleketin kendi siyasi oluşu içinde ve kültür tarihinin akışına göre kurulmuş ve gene o görelikler tesirile vazifelendirilmiştir. Bilhassa dil oluşları henüz aklileşmemiş memleketlerde dil ve edebiyat akademileri, bu alanda duyulan nizam ihtiyacının verimidirler. Fransız Akademisi, önce özel kişilerin teşebbüsü, sonra devlet elile böyle bir ihtiyaçdan doğmuştur. Berlin Akademisi'nin kurulması sebebi bundan daha da başkadır. Orada dil ve edebiyattan önce bilim keyfiyeti etkili görünür. Burada akademiler tarihi hakkında bilgi verecek değiliz. Millî Eğitim Bakanlığı'nda bundan on, on iki sene önce bu hususa dair yaptırılmış etüdler vardır. Bakanlık bunları yayınlarsa hem kendisi, hem bir çok aydınlarımız bu konuda ışıklanmış olurlar.

Şimdi meselenin can alacak noktasına geliyorum.

– Bizde bir akademi kurma teşebbüsünü harekete getiren sebeb ve ihtiyaç nedir, ne olabilir?

Bu nokta, açık ve kesin olarak tayin edilmezse iş, sadece "bir akademi kurduk!" demenin keyfine takılır ve böyle müphem bir anlayışla kurulacak müessese yaygın bir otorite kuramıyacağı için başa belâ bir nevi "Fetvâ Emâneti" haline düşer. Eski Öğretmenin nâçiz anlayışına göre, bizim bugün için muhtaç olduğumuz kurum: Dil, din, tarih, felsefe gibi müsbet bilim dışındaki beşeri ve millî konularda (bize göre!) söz sahibi, yetişkin kimselerle vücude

getirilecek bir akademidir. Müsbet bilimleri ayırışımın sebebi, çoğalmakta olan üniversitelerimizin gelişmesile herhangi bir engele çarpmadan, çalışma ile elde edilecek liyakat sahibleri sayesinde müsbet verimlerin ortaya çıkması imkânıdır. Halbuki manevi bilimlerlerde bu imkân, üniversiteler içinde daha güç elde edilmektedir. Çünkü bu alanda üniversiteler, varlıklarının hikmeti icabı, olacaktan çok, olan üstünde dururlar ve tabii olarak muhafazakâr, disiplinlidirler. Bütün pencereleri umumi efkâra açık değildir.

Halbuki saydığım konularda serbest çalışmaya, sadece olanı değil, olması gerekeni de incelemeğe ihtiyaç vardır. İşte bizim kurmamız bugün için zaruret haline gelen akademi, bu ihtiyaca cevab vermelidir.

Eğer Tanzimatın vücude getirdiği Encümeni Dâniş, herşeyimiz gibi kesintiye uğramış olmasaydı ve devam edebilseydi bugün hazır bir müessese bulurduk ve onu geliştirerek haldeki ihtiyacımızı karşılardık. Seneler senesi okutulan Türkçe gramer, yarım asır okul tarih kitablarına kaynak olan tarih, Encümeni Dânişin eseridir. Bu kadar hizmet bile o himmete değmiştir. Akademiye alınacak kişilerimizin üniversiter şahsiyetler olması da şart değildir. İsim söylemeden arzedeyim ki, halen yetişkin insanlarımız arasında, düşünüşlerindeki ayrılık her ne olursa olsun, böyle bir akademide faydalı olacaklar vardır. Politik mülâhazalar bir yana bırakılarak her soydan ve her boydan olgun adamlarımızı kendi kendimize düşünürsek müstakbel Türk Akademisinin üyeleri tabi olarak ortaya çıkmış olur. Hükümetin, bu şerefli teşebbüste bir an önce muvaffak olmasını dilerim.

3 Aralık 1956

ÜNİVERSİTE MUHTARİYETİNDE ÜNİVERSİTELİ MUHTARİYETİ

Üniversitelerimizde yer almış bazı meslekdaşlar, sıra geldikçe böbürlenirler ve derler:

– Üniversite muhtariyetini biz aldık!...

Hakikat, acaba böyle midir?... Nitekim, bir zamanlar devrin rektörü, hocamız İsmail Hakkı Baltacıoğlu da şöyle demişti:

– Meşrutiyetin verdiği muhtariyeti Cumhuriyet, alamaz!...

Öyle bir aldı ki, o gürülütüde üstad da beraber gitti. Böylece olaylar sayın rektörü yalanladı. Gerçek şudur: Hürriyet ve demok-

rasinin ilk heyecanları içinde, Başbakanlıkda uyuyan muhtariyet kanununu, gaflet uykusundan uyandı ve B. M. Meclisi'nden çıktı. Üniversite mensublarından muhtariyet için çalışanlar olmadı değil. Ama onlar da bunu almış sayılamazlar. İşin açıkçası ve lâfın kısası, muhtariyet alınmadı, verildi.

Türk üniversitesi, muhtariyetini alma devrine ancak yeni yeni giriyor Malûm a, "cumhuriyet" sözü "ihtiyar" dan çıkar. Burada kullanılan "ihtiyar" ise "kocalmış" demek olmayıp "irade" anlamındadır. İrade ve şahsiyet, ne yalnız bir bilgi meselesi, ne de sadece bir politika işidir. Bunun için kazanılması kolay olmaz. Çünkü insanların en güç elde ettikleri şey, karakterdir. Bence üniversitenin muhtariyeti, bu bakımdan mütaleaya muhtaç bir hale gelmiştir. Politikacıların onu Meclis haricinde savunmaları, davayı halletmedikten başka bu irfan kurumları içinde hâsıl olan şuurlu hareketlere siyasî bir renk verme sebebile muhtariyeti takviye edeceğine lüzumsuz bir müdahale tesiri yapar ve işi büsbütün çetrefil hale getirir. Muhtariyetin normal gelişmesine engel olur.

Bunun misallerini, bugünün demokrat memleketleri olarak örnek almaya çalıştığımız yerlerde de görürüz. Michelet gibi, Renan gibi, Sainte Beuve gibi dünyaca tanınmış büyük adamlar, günlerinin siyasî dalgalarile bulundukları yüksek irfan kürsülerinden aşağıya atılmışlardır. Şimdi doksanına yaklaşmış olan meşhur Bertrand Russell, İngiliz üniversitesinin en yüksek mevkilerinden sokağa fırlatılmıştır. İsim söylemiyeyim, bugün yaşı yetmişi geçmiş muhterem bir ilim adamımız, ömrünün yarım asırlık devresinde altı kere bizim üniversiteye girip çıkmıştır. Bunlar, olağan şeylerdir.

"Olağan şeylerdir" demekle bu giriş çıkışları tasvib ediyorum, sanılmasın. Elbette gönlümüz bu türlü olayların meydana çıkmasından eza duyar, muztarib olur. Fakat adam dediğin de feleğin soğuğunu, sıcağını deneyerek, düşerek, kalkarak, atılıp, satılarak kıymet, liyakat ve şahsiyet imtihanı verir. Bedava şöhretler, kısa zamanda silinip giderler. Yalancı kıymetler (yani kıymetsizlikler!...) bir fiske ile sabun köpüğü gibi patlayıp yok olurlar. Böyle yukarıdan atan, fakat en küçük bir vuruşla berhava oluveren balonları görmedik mi?

Şu sütunların dili olsa da söylese!... Muhtariyet konusunda eski öğretmen meslekdaşlarına az mı öğüt verdi? Sabahleyin üniversite kürsüsüne, öğleden sonra muhalefet gazetesinin başsütununa geçip Peronlu, Meronlu makalelerin yaptığı fena etkileri, bunların vereceği kötü neticeleri kalemimiz yettiği kadar yazdık, ettikti. Ne oldu? Belli şahıslar dolayısile müesseseler zarar görmedi mi? Şimdi işliyen vekâlet emri maddesi, o yanlış hareketlerin tepkisi değil midir? Acaba iktidarın yerinde muhalefet olsaydı hürriyet ve demokrasi uğruna bu türlü tahrikler karşısında el bağlayıp hiçbir hareket yapmadan oturup kalacak mıydı?

Son defa Vekâlet emrine alınan Profesör Feyzioğlu ile bu yüzden istifa eden Doçent Aydın Yalçın'ın Üniversite dışında kalmalarına, doğrusu yürekten üzüldüm. İktidarın ön saflarında bulunan aydın bir dostla bir ahbabımızın evinde yapılan bir buluşmada yakından tanıdığım bu gençler ve arkadaşları, üzerimde istikballeri için çok ümid verici tesirler yapmışlardı. En çok hoşuma giden cepheleri, kanaat sahibi oluşları ve bu kanaatleri savunuşları idi. Bu kanaatler, münakaşa edilebilir. Hattâ onları yanlış görenler de bulunabilir. Mühim olan, "biz, politikacı değiliz!" diyorlar; türlü sosyal meseleler hakkındaki düşüncelerinden serbestçe bahsediyorlardı.

Bunlardan ikisi şu satırları yazdığım anda üniversiteden uzaktadırlar. Bütün kaygum şurada toplanıyor:

– Sahiden bu gençler, günlük politikaya girmeden ilim tarafsızlığile memleket davalarında sahib olduklarını söyledikleri kanaatleri objektif bir şekilde umumî efkâra duyurmağa devam edecekler mi? Bu kaygum yersiz sanılmasın. Tarafsız adalet adamı olduğunu ifade eden bazı vatandaşlar gördük ki, mesleklerinden ayırtıldıklarının ertesi günü siyasî partilere intisab ediverdiler. Bu gençler de böyle yaparlarsa kulaklarımla işittiğim sözlerini hareketlerile yalanlamış, ilimden ve ilim adamlarımızdan beklediğimiz ciddiliği bozmuş olurlar. O zamandır ki, kaybımız büyük, üzüntümüz bir kaç kat olur. Sosyal ilimlerin politika ile temas noktaları elbette çoktur. Bu ilimlerin mensubları düşüncelerini açıklarken siyaset yapmış görünebilirler. Fakat ilmin, bir parti mensubu olarak zümre müşterek şuuruna katılmış olanlar elindeki halinden çok

bunun üstünde kalmasına ihtiyacımız derindir, mutlaktır. Bilginlerimizden bunu istiyoruz, bunu bekliyoruz. Üniversitelerimizden de dilediğimiz, bundan başka ber şey değildir.

Bence üniversite muhtariyetinin ruhu, orada vazife almış meslekdaşların, bağlandıkları ilim dalları dolayısile, günün memleket olayları üzerinde düşünmelerinde ve düşüncelerini söylerken şahsî veya zümrevî politikaya kaçmamalarında toplanıyor. Yukarıda ileri memleketlerde kürsülerinden uzaklaştırılmış büyük isimleri söylerken hep bu nokta zihnimi kurcaladı. Hâlâ aramızda yaşıyan, canlı ihtiyar, İngiliz filozofu ve Nobel barış mükâfatını olan Russell, mütefekkir olarak istiklâlini her kahra rağmen bozmadığı için değil midir ki, kitabı çıktığının birkaç gün sonrasında onun basılı nüshasını arayan bulamıyor? Fikir dünyası onu sayıyor, onu okuyor, onun fikirlerinden istifade ediyor. Bu iki genç meslekdaşı kendi alanlarında öyle görmekle bahtiyar olacağız.

Tıb fakültesinin hâzık bir hekim profesörü için kendisine gelen hastanın şu veya bu siyasî eğilimde oluşu teşhis ve tedavide herhangi bir etki konusu olmuyorsa bu anayasa veya ekonomi profesörü için de iktidaı veya muhalefet, aynı suretle hiç bir etki yapmadan onun inceleme mikroskopunun altına girebilmelidir. Şüphe yok bu bir ince noktadır. Tayini güçtür. Hele ifadesi bundan da güçtür. Fakat ne yapalım ki, bu noktaya dikkat lâzımdır. Çünkü yetiştirdiğimiz nesli bir saat bile öğretimden mahrum etmiyerek çalışmalarını hiç tedirginliğe uğratmıyarak yetiştirmeğe mecburuz. Hele genç yaşında profesörlüğe kadar yükselmeleri olgunluklarının delili olan meslekdaşlarımız için bu temenniler boş sayılmamalıdır. Herhalde beni tek taraflı konuşmakla töhmetlendirecekler olacaktır. Zarar yok!... Ben buna alışığım. Mesele çıkarmaktan ne çıkar? Maharet, meseleleri çözmektedir.

10 Aralık 1956

İLK ÖĞRETİM

B. M. Meclisi'nde geçen hafta Kars milletvekili Sırrı Atalay tarafından 1950-1955 yıllarında ilk okullar ve bunlardaki öğrenci sayısı hakkında verilen sözlü soru konusu üzerine ilgi çekici bir konuşma oldu. Maarif Bakanı Profesör Ahmed Özel cevab verdi. Meseleyi iyice anlayayım diye hem "Zafer", hem de "Ulus" gazetelerine baktım.

Zafer – Sayın Bakan, "resmî istatistiklere göre 1950 yılında 16,986 ilkokulun devralındığını" söyledi, diye yazıyor ve 1956 yılına kadar buna 4,181 okul ilâve edildiği kaydediliyor.

Ulus – Aynı Bakanın "1950'de 12,511 ilk okul devralındığını, bu rakamın 1956'da 19,122'ye yükseldiğini" söylediği şeklinde haber veriyor.

Sayın Bakanın Zafer'e geçen ifadesine göre 1950'deki okullardan "587'sinin tamamen yıkılmış, 98 inin tamamen harab olmuş, 918'inin büyük ölçüde tamire muhtaç 303'ünün toprak damlı, 1759'unun natamam olduğu" anlaşılıyor. Anlaşılmıyan bir küçük nokta var ki, o da "tamamen yıkılmış" olmakla "tamamen harab" olmak arasındaki farktır. Her halde Vekâletçe resmî bir mahiyet verilen bu ince farkı anlamakta uğradığımız müşkülden başka yukarıya aldığımız rakamları da teliften âciz olduğumuzu itiraf edelim. Zabıtları görmedikçe teredütlerimizi halletmeye imkân olmadığı için bunları geçmek zorundayız.

Hattâ muhalif milletvekili Sırrı Atalay, şunlara işaret ediyor:

"Millî Eğitim Bakanlığı'nın beyanına göre 1950 senesinde ilk okulların adedi 12,511 imiş. 1956'da, 19,122'ye çıkmış. Hakikaten 1950'de ilk okul adedi 12,511 mi idi? Resmî istatistiklere göre ilk okul adedi 17,106'dır. Bakan ise bütün bağımlı, bağımsız, özel ve ekalliyet olmak üzere ilk okul sayısının 16,800 olduğunu söylediler. (1951 İstatistik Yıllığı, Sahife: 184)" ki, bunları da muvakkaten geçelim.

Geçmiyeceğimiz ve muhakkak bir husus var: Okul sayısı artıyor, öğretmen sayısı artıyor, öğretmen okulları sayısı artıyor, öğrenci sayısı dört kat yükselip 2 milyonu aşıyor da ilkokuldan çıkardığımız memleket çocuklarının sayısı ne halde bulunuyor?

Onu da Eski Öğretmen söylesin:

1945-46'da 150,000, 1947-48 de 149.000, 1950-51'de 165,000, nihayet 1955-56'da 199,845 tir . Öğrenci ve öğretmen sayısına nisbet ederseniz mezunlar çok ağır, hattâ bazan eskisinden düşük olmak üzere artmıştır. Bütün mesele burada toplanıyor. Bu kadar emekler, paralar sarfedildiğine göre verim, yeter derecede olmuyor. Bunun sebebi nedir? Asıl sorulacak nokta, açık-

lanacak cihet budur. İktidarın ve muhalefetin, ilk öğretim hizmetini verim bakımından konuşmasını bekliyoruz. Kuru rakamlardan bir şey çıkmaz!

Kendi Kendimizi Kötülemiyelim!..

Büyük Millet Meclisi'ndeki bu rakam tartışması esnasında sabık Köy Enstitüleri üstüne de bazı sözler söylendiğini gene gazetelerde okuduk. Meselâ sayın Bakanımız şöyle demiş:

"Köy Enstitülerinin ne gaye ile çalıştığını biz biliriz."

Kendisine çok teşekkür ederiz. Hakikaten bunu bilmeksizin Türkiye'de Maarif Vekilliği yapılamaz. Daha geniş malûmat isterse halen beraber çalıştığı ve evvelce bu müesseselerde hizmet görmüş vazife arkadaşlarından tafsilât alabilirler. Eski Öğretmen şu kadarını söylesin: Bunların kurulmasındaki amaç, iş ve toplu öğretim üzerine köylü çocuklarını eğitip, köye Türk İnkılâbının yayıcıları olarak yetiştirip göndermekti. Muhtelif zamanlarda memleketimize gelen ecnebi uzmanlar da bize bunu tavsiye etmiyorlar mı? Elbette bir gün hakikat anlaşılacak ve doğru olana dönülecektir. Çare yok!...

Şimdi hangi partide bulunduğunu bilmediğim bir milletvekili de Köy Enstitüleri'ne "komünist yuvası" demiş ve enstitülerin kurulması hakkındaki kanunu çıkaranları "mücrim" diye vasıflandırmış. Komünist yuvası dediği bu enstitülerden çıkmış, bugün fi'len Türk çocuklarını okutan (yirmi bine yakın) memleket evlâdını kötülemek niçin? Şimdiye kadar bu "komünist yuva" larından mezun kaç genç hakkında mahkemelerimiz bu ağır hükmü vermiştir? Bu yuvaların hangisinde bir komünizm hâdisesi olmuştur? Kendilerini B. M. Meclisi'nde müdafaa edemeyenleri teşriî masuniyet zırhına bürünüp kanunlarımızda suç olan bir sıfatla suçlandıran milletvekili tarihî masuniyetin kimseyi istisna etmediğini düşünmemiş midir? Kaldı ki, bütün beşerî hükümlerin üstünde bir İlâhî adalet vardır ve o şaşmaz hükmünü, herkes hakkında tatbik edegelmiş ve gelecektir.

Zaten ilk öğretmenlerin çokluğunu teşkil eden Köy Enstitüsü mezunları için hükûmetçe hazırlanmış olan intibak kanunu da

Bütçe Encümeni'nden geçip Meclis Umumî Heyeti'ne sunulmuş bulunuyor. Demek iktidar, bu kötülemeye iştirak etmiyor. Bu, işin hakikatini bilenler için en büyük tesellidir.

Gene mi İstifalar?

Bilseniz ne kadar üzülüyorum? S.B.F.'den gene bir doçent, bir kaç asistan istifa etmiş. Yazık! Neye istifa ediyorlar? İnsan mesleğinden ancak çıkarılır, çıkmaz. Kendi isteğile çıktığı, çıkabildiği şey, mesleği değildir. Sebeb olarak gösterdikleri meseleyi bu istifalar çözebilecek mi? Hiç sanmıyorum. O halde işi tamamile "ferdî" alıyorlar, demektir. Böyle yapmamaları lâzımdı, kanaatindeyim.

Asıl düşünülecek cihet, fakültedeki genç öğrenciler değil midir? Böyle canlı ve istikballi bir çevreden niçin ayrılıyorlar? Her halde "bizi zaten ayıracaklar, ayırmadan gidelim!" diyorlar. Ne malûm?!. Ben bu gençlerin yerinde olsam atılıncaya kadar vazifeme devam ederdim. Hoş, bu öğüdü bugün veriyorum ya, onların yaşında iken bir müfettişin aleyhimde verdiği rapora kızıp öğretmenlikten çekiliyordum. O zaman yirmi beşlik bir delikanlı idim. Rahmetli babam "İstifa yevümsüzdür, kat'iyyen buna razı değilim" dediği için vazgeçtimdi. Çok sonra aynı hal bir kere daha başıma geldi. Gene hiddetli davrandım. Bir dostum meseleyi halletti idi. Eğer ilk vak'ada istifayı bassaydım devlet kapısında otuz altı sene hizmet etmiş bir vatandaş olarak şimdiki vicdan huzurumla köşemde oturamazdım. Bu kıymetli gençlere babamın duygusile söylüyorum.. Daha buna niyetliler varsa Eski Öğretmenin yürekten gelen sesine kulak versinler.

Arife Tarif!...

Her yazarın olduğu gibi benim yazılarda da yanlışlar oluyor. Okurlarım hoş görürler deyip hoş görüyorum. Fakat bazılarına kendim de aldırmazlık edemiyorum, her halde okurlarım da etmiyorlardır. Meselâ geçen haftaki yazıda "Cumhuriyet ihtiyardan gelir" diye çıkmış. Belki aslında bu da doğru bir fikirdir. İradesiz insanlardan kurulu bir topluluk, cumhuriyet olamaz. Ama benim yazmayı istediğim, Arapçaya aid bir üreme örneği vermekti. "Muhtariyet, ihtiyarda gelir" demek istedimdi. İhtiyarsız yapılmış bu yanlıştan dolayı (kim yaptı ise onun adına) okuyucularımdan özür dilerim.

24 Aralık 1956

YILBAŞLARININ ÖĞRETİMDE YERİ

Geçenlerde bir film görmüştüm. Olgu ormanlar içinde geçiyordu. Yolcu topluluğundan biri, geçilen yerlere kendine göre birer işaret koyuyordu. Başlarına türlü belâlar geldi. Geri dönme ve tek olarak geri dönme zorunda kalan, koyduğu bu işaretler sayesinde kurtulabildi. Ya o işaretler olmasaydı?

İnsanlık, geçirdiği hayat yollarını kaybetmemek için zaman içinde böyle işaretler koymayı düşünmüştür. Kimi yerde Olimpiyat gibi bütün halkın ilgilendiği olayları almış, birinci Olimpiyat, ikinci, üçüncü ... Olimpiyat diyerek hafızasında bir takım taşlar sıralamış. Araplar, fil senesi, çekirge senesi gibi olaylara bağlı zamanları kendilerine ölçü almışlar. Şu bizim eski büyükannelerin kızılcık vakti, Hıdırellez günü, büyük zelzelenin oluşu veya filân harbin çıkışı gibi vak'aları söyleyişleri böyledir.

Tarih, bilincin, zaman içinde geriye doğru gidebilmesinin eseridir. Rahmetli Celâl Nuri, İstikbalin tarihini yazmışsa da, devrindekilerden başka kimse bu tarihten haberdar olmamışlardı. Tarih, geçmişin halde bilinmesi demektir. Biz de, biraz önce "işaret taşları" dediğim dönüm noktalarına tarih deriz; geçmişin hikâyesine de... Halbuki, meselâ frenkler birincisine "date", ikincisine "histoire" derler ve kolayca bunları biribirinden ayırırlar.

Öz Türkçenin bunları söylemesi, bu ayrılıklara ad bulması lâzımdır. Ne yazık ki, güzel Türkçelerini bin emekle bulduğumuz ve yıllardan beri çocuklarımızı yazıp söylemeye alıştırdığımız sözlerin bile bugün yabancı dilden olan karşılıklarını öğretmeye kalkıyoruz. Geçenlerde bir çocuk anası bana orta okulun ikinci sınıfında bulunan kızına, "zatı şerif" in ve "kail" olmanın ne anlama geldiklerini göstermek üzere yazılı ödev verdiklerini söylemişti. Bundan ötesi can sağlığı!

Her halde meslekdaşımız öğretmen "kail olan var" şarkısını öğrencileri iyi anlasınlar istemiş olacak. Ya "zatı şerif" e ne buyrulur?

Geçelim. Bunda kimlerin günahı varsa Allah affetmesin!... Fakat bu tabirler, bir anayasa terimi de olmadığına göre, sayın öğretmen meslekdaşımın neden dolayı onları o sınıflarda öğretmeye kalkmış, anlayamadım. Bahse girerim ki, kendisi de bu sözlerin

aslını faslını bilmemektedir. Yahut, biliyorsa emeklilik zamanı çatmış, mutlaka benim gibi ihtiyar bir öğretmendir.

Dönelim tarihe. Tarih, en güç öğretilecek konulardan biridir. Geometri, aritmetik gibi bilgileri somuttan soyuta giderek çocuklara anlatabilirsiniz. Fen derslerini, basit deneylerle göstermek mümkündür. Fakat "yüzyıl, bin yıl önce" yi nasıl söktüreceksiniz? Ancak "dün" den başlıyarak! Halbuki bu metot sabır ister. "Dün" den başlayıp 1957'e gelmek için aradaki zaman boşluğunu doldurmak hayli güç bir iştir. Ama bu yapılmazsa çocuk söylenilenleri veya kitapta olanları beller. Beller, çünkü ezberler.

Böyle ezberleme yoluyla belliyenlerden de, bizde olduğu gibi, parmakla sayılmayacak kadar az tarihçi çıkar. Ne kadar kısırız tarih yolunda! Gazeteler olmasa, günlük olayları, üç beş yıl öncesinden bugüne takip edemiyeceğiz. Sebep meydanda: okullarımızda ciddî bir tarih eğitimi veremiyoruz da ondan. Çünkü ezberletiyoruz. Tasavvur ettirmiyoruz.

Tasavvur yoluyla öğretme nedir?

Bunun kısaca cevabı, "zamanı yaşatmaktır". "Zaman yaşanır mı?" diyeceksiniz. Yaşanır, tabii. Çünkü zamansız hayat, cansız yaratıklarındır. "Vakit" kavramından yoksun bir insanın hali düşünülsün! Böylesinin odundan farkı nedir ki? Cansızda hafıza, bir anlıktır. Hayvanda daha uzun, insanda ise pek çok daha uzun olması lâzımdır. Geriye doğru, en kısa geçmişten başlayıp kendi hayatı içindeki önemli olaylarda durmasını çocuğa, hattâ ilk okuldan önce öğretmelidir. Anne veya baba sormalı...

– Çocuğum, biz büyükannene hangi gün gitmiştik?

Beş altı yaşındaki bir çocuk bunun tasavvurunu yaparak, günleri hafızasında tekrar edebilmeli ve meselâ, "geçen salı" diyebilmelidir. Bu konuda, "doğum günleri" çok önemlidir. Bundan, evler de ve aileler de istifade etmelidir. Ben öğretmenlik hayatımda ilkokula gelmiş yedi-sekiz yaşındaki çocuklar arasında bile, haftanın günlerini doğru dürüst sayamayan yavrucaklara rasgelmişimdir. Bu kabahat tamamile ailenindir. Saati, günü çocuk okula gelmeden öğrenebilir.

Okula şu veya bu sebepten bunları öğrenmeden gelmiş olanlara öğretmek de bizim, yani öğretmenin vazifesidir. Bu, bildiğimiz

ve alıştığımız şekilde "ders vermek" yolu ile olmaz. Bıkmadan, usanmadan sorup arattırarak, düşündürüp söyleterek zamanı buldurmak zorundayız. Böyle bir temrine ilk yaşlarda başlanmazsa lisenin son sınıflarında bugünkü tarihi söylettikten sonra, "O kadar yıl önce ne olmuşda şimdi 1957'ye gelinmiş" diye sorduğunuz zaman, karşınızdaki gençten, ancak "sükût" cevabını alırsınız. Sakın uyduruyorum sanmayın. Böylelerini görmüşüm de onun için söylüyorum.

Bir misal daha vereceğim: Milât tarihi malûm diyelim. Fakat biz Müslümanların yılbaşları nedir? Hicret! Hadi bunu bildik, Hicret günü Müslüman yılbaşısı olan Muharremin ilk günü müdür?

Değil!... O halde ne zaman? Hemen istersiniz ki söyliyeyim. Tabii; cümlemiz işin kolayına alışmışızdır. Ama söyliyemeyeceğim. Yalnız bir kolaylık yapayım: İslam Ansiklopedisi'nin, Peygamberlerimizin "Hicret" maddesine bakınız. Oradan, bu hususta çok şey öğreneceksiniz. Hattâ, Medine'ye göçtükleri gün, Yahudilerin aşure bayramı olduğunu da göreceksiniz. Bizim Muharremdeki aşure faslı da nereden geliyor, anlıyacaksınız.

Affınızı dilerim. Hocalık damarım tuttu; lâfı uzattım. Mübarek yılbaşı günü güzel hediyeler dururken, ders verip ders alınmaz ya! Fakat eski öğretmenden de dersten gayrı ne armağan beklersiniz. 1957'yi elemsiz kedersiz geçirmenizi, hayırlı işlerinizde başarılı olmanızı Tanrıdan dilerim.

31 Aralık 1956

İDEAL HOCA, BÜYÜK ÜSTAD PROF. BONATZ

İkinci Dünya Harbi'nin ilk yıllarında, Atatürk Anıt-Kabir projesi yarışı için milletlerarası jüriye katılmak üzere memleketimize gelen Prof. Bonatz, son yıllara kadar yurdumuzdan ayrılmadı. Bizi ve Türk vatanımızı o kadar sevdi ki konuşurken Türkiye ve Türk adı söylenildiği zaman bu ince ruhlu sanatkârın gözleri yaşarırdı. Onun ölümünü biz de aynı içlilikle karşılıyoruz ve temiz ruhu için Tanrıdan mağfiret diliyoruz.

Prof. Bonatz, yurddaşı Bruno Taute, Karl Fbert gibi Nazi baskısından iğrenmiş hürriyet âşığı olgun bir insandı. Harb içinde ve daha sonra Türkiye'yi bu vasıfları sebebi ile ikinci vatan seçmiştir. Yazıp bastırdığı güzel kitap sanki onun hakkımızda insanlığa ve milletine yadigar ettiği kıymetli bir vasiyatnamedir. Dostluklarına gerçekten bağlı kalmış bizden uzaklaşınca değişiveren eski misafirlerimizden hiç birine benzemek küçüklüğünde bulunmamıştır.

Jüri üyeliğinden sonra Milli Eğitim Bakanlığı'nın teknik müşteşarlıkta kurduğu inşaat bürosunun başına geçmeği kabul etmişti. Çünkü o sıralarda bugün yüzümüzü ağartan Sanat Okul ve Enstitülerinin yapılması işi hararetle başlamış devam ediyordu. O burada genç Türk mimarlarını buldu. Onları sevdi onların çalışkanlıklarını sanat istidatlarını takdir etti. Onlara hem usta, hem arkadaş oldu. Onlar kendisinden, bu üstad sanatkârdan istifade ettiler; memleket de yurdun dört bucağından bir taraftan hakiki ihtiyaca uygun, fakat diğer taraftan şehirler ve kasabalarımız için mimari birer güzel eser kazandı. Onun bu sahadaki yapıcı hizmetlerini bir an unutmadı...

Teknik üniversitenin barındığı Taşkışla binası da onun himmetinin yadigârıdır. Devrin adı söylenmiyen bakanı tarafından Maarife tahsis edilmesi sağlanan bu bina için uzmanlar, "Yıkalım bunu, yenisi daha ucuza çıkar" demişlerdi. Halbuki bu bina askerler tarafından kullanılmakta iken ancak teknik üniversiteyi verilecek diye alındığına göre yıkılması doğru değildi. Prof. Bonatz geniş yetki ile işin incelenmesine memur edildi. Verdiği raporda binayı iyi ve sağlam buluyor; hele bir devrin sanat ifadesi olan böyle bir eserin yıkılmasını hiç doğru görmüyor; restore edilerek çok güzel ve tarihi bir eser kazanılacağını söylüyordu. Binanın kurtulup bugünkü zarif hale gelmesinde onun hissesi büyüktür.

Pek sevdiği ve her görüşünde en yakın bir dosta gösterilen muhabbet tezahürlerile bu sevgisini açığa vurduğu Bakan işten ayrıldıktan sonra teknik üniversitedeki kürsüsüne çalışmaları topladı. Orada mimar Emin Onat, Kemali Söylemezoğlu gibi kıymetler yanında belki onlardan bile genç bir gayretle öğrencilerini yetiştirmeğe uğraştı. Geçirdiği kalp rahatsızlığına rağmen ve merdivenleri

dura dura çıktığı halde atölyelerde ve dershanelerde ilham verici hocalığını otuz yaşında yeni bir profesör hevesi ile yapıyordu. Eminim ki onun ölümünü duyan ve onun eli ile yetişmiş olan Türk mimarları ustalarına karşı olan minnetlerine gözyaşlarını katmışlardır. Onun için yapacakları muhakkak olan anma törenlerini dört gözle bekliyorum.

Ankara'daki Opera binası da onun sergi evinden bozarak yaptığı bir küçük şaheserdir. En ince tefarruatına kadar herşeyi Türk sanat kalmalarından görüp bulduğu güzelliklerle bezenmiş bir zarif anıt, Bonatz'ın bize unutulmaz bir armağanıdır. Boğaziçi yalılarının fidan sütunlarını, karanfil saksısı zerafetindeki sütun başlıklarını, irili ufaklı yıldızlarla süslediği Türk tavanını, Türk evinin işlemeli tahta kapılarını kuyumcu gibi hep o buldu, o işledi. Bu eserde Türk sanatının unutulmuş rüyasını onun dehası yer yer hakikat yapmıştır.

Bu harika anlayış ve yaratış ancak aşkla olabilir. Bonatz, Türk sanatına gerçekten âşıktı. Bu sebeple rahmetli üstad, Almanların olduğu kadar bizimdir de. Daima hasretle bahsettiği sayın ailesine eserleri ve hayatı ile şeref verdiği Alman milletine bunlar kadar Türk maarifine ve Türk dostlarına baş sağlıkları diler pek sevip saydığım bu hizmet sanat ve insanlık arkadaşımı rahmet dualarıyla anarım.

Kız-Erkek Arkadaşlığı

Geçen gün İstanbul Üniversitesi'nde Talebe Birliği tarafından tertib edilen karşılaşmalardan birinin konusu "Kız-Erkek arkadaşlığının gelişmesi gençliğin ahlakını kuvvetlendirmiş midir, zayıflatmış mıdır?"

Karşılaşma edebiyat-fen fakülteleri arasında olmuş 609'la Edebiyat fakültesi kazanmış fen fakültesi gençleri de 600 çizgi almışlar. Kazanan heyetin 234 çizgisini Erdoğan Arpınar ismindeki genç elde etmiş. Hepsini candan kutlarım. Tabii arada bulunmadığımız için hangi gerekçelerle müsbet ve menfi tezler sunulmuş bilmiyoruz. Fakat savunma nasıl olursa olsun seçilmiş olan taraf çağdaş Türk toplumun en insani meselelerinden birini değil en önemli meselesini işaret etmektedir. Türk topluluğu en eski zamanlardan beri beraber çalışan, beraber yaşayan bir topluluktur.

Bugün de aynı geleneği köy hayatında apaçık görürüz Fakat müslümanlığın bir kısım din adamları tarafından yanlış anlaşılması Türk kadının kukumav gibi çarşaf altına hapsetmiş onun hayattan uzaklaşıp onu dam altına kapanmağa mahkum etmeği istemiştir. Müslümanlıkta erkekten kaçma diye birşey yoktur. Ancak örtünme vardır usulünce örtünen kadın erkekle beraber olabilir. Bunu men eden bir tanrı emri yoktur.

Çocuk ve genç eğitiminde küçük yaştan beraber olmak erkek ve kızları ileride gidecekleri hayat alanlarına alıştırma bakımından çok faydalı hatta zorunludur. Cumhuriyet devrinde Atatürk inkilaplarının bir safhası olarak gerçekleşme yoluna giren bu düşünüş ve davranış son yirmi yıl içinde topluluğunun çağdaş medeniyete uygulamakta derin yapmıştır. Demokrasinin getirdiği hürriyet havası yeniden bu hususlaki tepkici unsurları harekete geçirmiştir. Bunun eğitim ve öğretim alanındaki ilk kötü tecellisi Köy Enstitülerinde olmuştur. 1947 senesinde kız öğrenciler iki köy Enstitüsünde toplanmış erkeklerden ayrılmıştır.

Halbuki köylü çocuklarının bir rehber olmak üzere yetiştiren bu okul öğretim kurumlarındaki öğrenciler tıpkı normal hayatta olduğu gibi birbirlerini tamamlayarak okul hayatlarını düzenliyorlardı. Ahlaksızlık denilecek bir olay meydana çıkmıyordu. Sanki ayrı okullarda okudukları zaman bizi üzecek olaylara tesadüf edilmiyor mu? Hatta tesadüf edilmemiş midir? Üniversiteli gençler kız erkek mesela bu karşılaşma için yan yana oturuyorlardı. Oturuşları bir ahlaksızlık meselesi mi oluyor.

Köy okullarındaki dokuz yaşını aşmış kız çocuklarını okuldan alan ana babaları bu yoldan harekete teşvik edenlerin varlığına göz yumulabilir mi? Bir taraftan mevcut kanunları işletmek yolu ile koruyucu ve kesin kanunlara başvurmak diğer yandan türlü düşünüşün dine, medeniyete, milli hayatımıza uymadığını zararlı olduğunu her vesile ile halka anlatmak Türk aydınlarının başlıca görevlerindendir. Yeniden simsiyah, karanlık ortaçağ hayatına dönemeyiz. Ahlakı sinsi ihtiyaçların üstüne oturtmak insanlığı hayvanlığa yaklaştırmaktır. Herhangi erkek topluluğunda tabi olarak kadının vücudu o toplulukta bulunanlarının hepsini kendiliğinden

terbiyeli olmaya mecbur eder. Erkekler ve kızlar kendi kendilerini oldukları zamankinden daha dikkatli olmak için beraber olmalıdırlar. Yirmidört milyonun oniki milyonunu mefçuç hale sokmak isteyen zihniyet, düşmanlarımızın en tehlikelisidir. Onunla savaşmak milli kurtuluşumuz için ciddi bir vecibe olmuştur.

14 Ocak 1957

AZİZ HOCAMIZ EBÜL'ULÂ MARDİN'İ DE KAYBETTİK

Hocamız, nerede doğmuş olursa olsun kibarlığı, zerafeti, terbiyesi, ince ruhu ile tam bir "İstanbul efendisi idi". Ne kadar "Çelebi bir insandı" onu yalnız yakından değil, uzaktan tanıyanlar dahî ölümü ile bıraktığı boşluğu acıyla duyacaklardır. Çünkü üstat içi kadar dışı ile de bir zariflik örneği idi. Sarıklı iken sarığı, cüppesi hatta kunduraları ile ilmîye sınıfının en şık gezeniydi. Sivilliğinde bu imtiyazını kaybetmedi. Hasılı deruni ve harici nezaket numunesi olarak yaşadı ve hiç şüphesiz birliğine ve büyüklüğüne inandığı tanrısının huzuruna temizlik ve bu edeb içinde çıktı. Allah, gani gani rahmet eylesin.

Ebül'ulâ Efendi. İslâm fıkıhında bilhassa arazi ve efkâf bahsinde emsalsiz bir otorite idi. Yukarıdan beri vasıflarını anlatmağa çalıştığımız bu kibar hoca, öğretim kürsüsünde kusursuz, ele aldığı konuları didik, didik eder etrafıyla açıklar. Fakat imtihan zamanı oldumu aynı itina ve dikkati öğrencisinden isterdi. Ebül'ulâ efendiden geçen, hukuku bitirmiş sayılırdı. Bu derece incelikle rahim ve şevkatle bu kadar ciddiliği bir araya getirmek her yiğidin kârı değildir. İmtihanda kaç sual soracaksa hepsinin ayrı ayrı numaraları vardı. Bunlara verilen cevapların toplamı geçme veya dönmeyi tayin ederdi. Bu numaraları isterse dönecek mahiyette olanları olsun aynı nezaketli üslubuyla takır takır talebesinin yüzüne söylerdi. Sevilen fakat çekinilen bir öğretici idi. Şeyhislâm kapısında memuriyet hayatı muntazam mukdin, meşrutiyetten sonraki mebuslukta geçen devresi hemen hemen gayri siyasî idi. O hepsinin üstünde su katılmamış bir bilgi adamı idi. Aklî ve nakli ilimlere meyili herşeyden daha çoktu. Devrinde klasik olmuş binlerce sahife tutan kitapları son yıllarında kaleme aldığı Cevdet Paşa Etüdü ve Huzur Dersleri üstadın son yadigârlarıdır. Sohbeti yazısından da üstündü. tatlı, küçük, kesik gülüşleri ile müstehzi

hissi vermesine rağmen hiç de öyle olmayıp sadece lâtife edici tavırları ve sözleri muhataplarının hatırasından silinemez. Münasebetlerinde ölçülü, vefalı, olgun her manası ile insan bir büyüğümüzü kaybettik.

Benzeri azalan bu nadide şahsiyetleri ne yazık ki, gençliğimiz tanımıyor, bilmiyor. Ne hatıra yazmak âdetimiz ne kişilerin resmiyet dışında hayatlarına dikkatimiz var. Ölüp gidiyorlar, eğer varsa arkalarında bir kaç kitap kalıyor. Onlarda zamanla rafların tozları içine gömülüp geçiyor. Büyük adam kavramı sadece büyük ve resmi mevki sahiplerine o da o mevkilerde iken inhisar ediyor. Gençlik terbiyesinde biyografi en tesirli vasıtalardan biridir. Ne yapalım ki, onda da fakiriz.

İşte rahmetli Ebül'ulâ hocamız huzur dersleri ile bu boşluğun bir kısmını doldurmaya çalışıyordu. Yakın dostlarına, arkadaşlarına ve talebelerine düşen vazife bu derslerin zeyli olarak pek muhterem Prof. Ebül'ulâ Mardin'in onun eslâfını yazdığı gibi yazmaktır. Mübarek ve Mümin ruhuna haktan bühtan niyaz ederim. Sayın ailesine Türk İlmine dostlarına ve talebelerine baş sağlığı dileriz.

Köy ve Eğitim Dergisi

İlk çıktığı zaman çıkaran meslekdaşları şahsen tanımadığım bu dergiyi okurlarıma tavsiye etmiştim. İsabet etmişim. Gerek dergi gerek derginin öğretmenler ve öğrenciler için iki seri üzerine yaptığı yayınlar mesleğimize hizmet bakımından çok faydalı olmuştur. Gayretli öncüleri candan tebrik ederim. Aferim bu gençlere! Mesleğe bağlılık hocalığa sevgi öğrencilerine yardım böyle olur.

Okulda ilk yıl uzun yıllar birinci sınıf öğretmenliği eden E.R. Boyc'un tecrübe gözlemlerinden vücuda gelmiş bir eserdir. İkinci kitap ilkokullarda 23 Nisan hazırlıkları kılavuzudur. Bir ayda 3. bin satılışından da anlaşıldığına göre ilkokullarımızdaki büyük bir ihtiyacı karşılamıştır. İçinde 23 Nisan'a ait oyunlar, şiirler, marşlar, şarkılar, halk türküleri, piyesler monoloğlar vardır. Toplıyan maarif memuru İhsan Bulur kardeşimizdir. 3. Kitap Mustafa Sarıkaya'nın yeni mezun olmuş genç meslekdaşlarımız için yazdığı stajyer öğretmenin kitabıdır. 4. Kitap gene İhsan Bulur'un okullarda kutlanan gün ve haftalara hazırlanma kılavuzudur.

Kitapların adları kendilerini anlattığı için fazla bilgi vermeğe lüzum yoktur sanırım.

Çocuklara mahsus seride de şu kitaplar var:

1– 10 Kasım Şiirleri Antolojisi: Perihan Gürler.

2– 23 Nisan Şiirleri Antolojisi: Perihan Gürler. Muhsin Canpolat.

3– Uykucu Sami: Aysel Oktay

4– Bir Eşeğin Hatıraları: De Segur-S. Odabaşı.

5– Yasemin Kitapları: "Uçaklar havada nasıl kalırlar.-Yasemin Uçak alanında".

6– Üç Sihirli Hediye: Grim kardeşlerden çeviren Tevfik Uğurlu.

Son çıkan kitap da Dr. Rene Alendi'den Selâhattin Odabaşı tarafından Türkçeye tercüme edilen çocuklarda eğitim güçlükleri ve pedegojik çarelerdir. Tembel, yalancı, hırsız, somurtkan sıkılgan, korkak, haylaz, yaramaz evden kaçan tilki, solak, kötülük yapan, aşırı cinsel yönelişli çocuklar üstünde yapılan tecrübelerden çıkarılmış ciddî, faydalı tavsiyelerle bezenen bu kitabı yalnız meslekdaşlarıma değil çocuk sahibi Türk ailelerine de sağlık veririm. Herşeyin olduğu gibi evde ve okulda çocuk terbiyesinin de anahtarı bilgi ve kitaptır. Bazan bir sahifelik bir okuma sonunda elde edilen bir bilgi bir çocuğu bu saydığımız afetlerden kurtarmağa yeterde artar bile.

23 Ocak 1957

TEKNİK ÖĞRETİM MÜSTEŞARLIĞI'NA DÖNÜŞ

Harp yılları içinde bin türlü yokluğa ve yoksulluğa rağmen kurulmuşuna, kurulacağın ders vasıtalarını yaptırarak, makineleri bu yoldan hazırlatarak geniş bir teknik öğretim hamlesi yapılmıştı. Vücude getirilmiş olan program, kanunlaşmış; 80 milyonluk bir ödenek sağlanmış; bu sayede 9 sanat okulu 75'e çıkarılmıştı. kız San'at enstitüleri ve ticaret okulları bir kaç misline yükseltilmişti. İnşaat, malzeme ihzarı ve öğrenci sayısının birden artması dolayısiyle kültür derslerinin ve atölye çalışmalarına baş olacak öğretmenlerin yetiştirilmesi teknik öğretimini büyük bir teşkilât haline getirmeğe Bakanlığı mecbur etmiş ve bu suretle teknik öğretim bir müsteşarlık olarak organize edilmişti.

1950 mayısında iktidar değişince endüstri alanında yapılmağa karar verilen kalkınma hareketi bu teşkilâtın daha da genişletilip kuvvetlendirileceği ümidini uyandırdı. Gerek makineleşen ordumuza, gerek sivil sahalara ve halk hizmetine teknik eleman yetiştirilmesinin ilk plana alınacağını zannetmiştik. Halbuki kendisi de bir mühendis ve teknik adamı olan maarif bakanı Tevfik İleri zamanında teşkilât kanunu yürürlükte olduğu halde iş tersine tecelli etti. Zaten 1947-1950 arasında ödeneği tasarruf hulyasiyle kısılan ve gelişmesi yavaşlıyan teknik öğretim merkez teşkilâtı müsteşarlığın "L" cetveline alınması suretiyle kuşa benzetildi.

Beş seneden daha fazla oluyor ki, eski öğretmen gene bu sûtûnlarda sayın başbakana bu konuda bir açık mektup da yazmıştı. teknik Öğretime eskisinden çok daha fazla ehemmiyet verilmesi lüzumunu belirterek bu teşkilâtı bir an önce kuvvetlendirmesi ve şahsen bu konuyu ele alması için yanıp yakındı, ricada bulundu. İhtiyaç açıktı. İstanbul gibi büyük şehirlerde teknik mahiyetteki öğretim kaynaklarının, okulların kifayetsizliği dolayısiyle hemen her ders senesi başında çocuk babalarının maarif müdürlüklerine şikâyetçi müracaatleri devam ediyordu ve ediyor. Hele bir iki yıldır malzemesizlik, erkek sanat enstitüsü ve okullarını randımandan hayli düşürmüştür.

Nitekim bu konularda gerek öğretmenlerimizden gerek öğrencilerimizden sık sık mektuplar almaktayım. Meselâ bu sene İstanbul Yüksek Teknik Okulu'ndan mezun olup şimdi mühendislik etmekte olan bir genç okul içindeki malzeme noksanı dolayısiyle yapılamayan atölye çalışmaları hakkında müdüre şikâyet ettikleri zaman "Ben ne yapayım, Bakanlığa yazıyorum cevap alamıyorum" şeklinde cevaplar aldıklarını programa göre yetişmelerinin sağlanamadığını uzun uzadıya yazıp duruyordu. Buna benzer ihtiyaçlar ve şikâyetler az değildir.

Görülüyor ki, teknik öğretim teşkilâtı sıkı bir tutuşa ehemmiyet verilmeğe muhtaç bir durumdadır. Atölye öğretmenlerinin ilave ders ücretlerinin arttırılması kısmen bu cihette istifaları önleyici bir tedbir olmakla beraber bu kadrolardaki sızmalar tam durdurulmuş sayılamaz. Bu seneki bütçe müzakereleri verimli, ciddi oldu. Ve meselenin kayıtsızlığa müsait olmıyan bir halde bulunduğunu millet vekillerimizin ehemniyetle gördüklerini gösterdi. Geçen

yazımızda ilköğretim konusundaki alâkayı belirtmiştik. Bunda da teknik öğretime dair olanı açıklıyacağız. Dikkate şayan olan nokta teknik öğretim teşkilâtının kuruluşunda tecrübe ve bilgisi gayret ve hizmeti büyük olan kıymetli arkadaşımız Rüştü Uzel'den sonra bu makamı işgal eden meslekdaşımız ve şimdi Yozgat Millet vekili bulunan Danyal tarafından evvelce L cetveline alınmış olan müsteşarlığın yeniden kadroya alınması teklifidir.

Bu teklifi şeklî ve basit bir makam ihyası manasına almıyoruz. Meclis Umumi Heyeti'nin bu teklifi kabul etmesiyle teknik öğretime lâyık olduğu ehemmiyetin verildiğini görmüş olacağız. Durmadan fabrikalar yapılıp açılıyor. Medenî ihtiyaçlarımızı karşılamak için evlere bir çok makinalar giriyor. Hususi otomobil sahipleri her gün tamir sıkıntısı içinde. Bu ihtiyaçları işte teknik teşkilâtın eliyle yetişecek elemanlar karşılayacak. Onu her bakımdan kuvvetlendirmek, bu gün için hayati bir meselemiz olmuştur. Adamsız hiç bir şey olmadığı gibi endüstri kalkınması da mümkün değildir.

Oda Tiyatrosunda Koltuklar.

Geçen akşam Ankara'da Devlet Tiyatrosu tarafından açılan küçük fakat pek zarif Oda Tiyatrosu'nda kıymetli iki artistimiz Cüneyt'le eşi Meliha'nın oynadıkları "Bir Yastıkta" piyesini seyrettik. Salonda numaralı yer yok. Hep isimli, 45 isim var, 25'i bizden bunları yazacağım:

Ahmet Refik Paşa, Namık Kemal, İbrahim Şinasi, Ali Bey, Ahmet Mithat, Şemsettin Sami, Abdülhak Hamit, Ziya Gökalp, Recaizade Ekrem, Ömer Seyfettin, Mehmet Rauf, Hüseyin Rahmi, Halit Ziya, Cenap Şahabettin, Şahabettin Süleyman, Hüseyin Suat, Faik Ali, İbnürrefik Ahmet Nuri, Mahmut Yesari, Kemal Küçük, Sermet Muhtar, Cemal Nadir, Sedat Simavi, Orhan Buryan ve açık kalan bir yer. Şimdi orada Reşat Nuri var.

Arkadan ilk Yunanlı ve Lâtin üstatlar geliyor. Aiskylos. Sophokles. Euripides. Aristophane, Plautus, Senecca, Tentius.

Sonra Fransız, İngiliz, Alman ve diğer milletlerden büyük oyun yazarları. Duvarlar türlü piyes ilanlarıyla süslü. Sahne kucağınızda, beraber oynuyormuşsunuz; pardon, yaşıyormuşsunuz gibi. Bizimkiler pek güzel oynadılar. Hep başımızdan geçen şeyler. Sanki bir gün önce bizim evde imişler de gördüklerini temsil ediyorlar sandım.

Piyes bittikten sonra alt kattaki güzel, modern kantinde çay içtik. Gözümüz hep davet sahibini aradı. Muhsin Ertuğrul biraz rahatsız olduğu için gelmemiş, üzüldük. Her biri dostumuz, arkadaşımız hattâ evlâdımız sanatkârlarla konuştuk; şakalaştık. Piyesi Türkçeye çeviren ve başarı ile çeviren genç yazar bayanla tanıştık, görüştük. Kendisini tebrik ettik. Bu türlü toplantılara ne kadar ihtiyaç var. Konuşmak sanatın, sanat medeniyetin yarısıdır. Lüzümlu yerlerde ne kadar az konuşuyoruz. Hasılı bu güzel gecenin haberini vererek tekrarını dilemek istiyoruz.

11 Şubat 1957

DİLDE GÜNAH ÇIKARMA

Atatürk'ün iki kıymetli yadigârından biri olan Dil Kurumu, en acı tenkidlerden birine son günlerde eski bir başkanından uğradı. Dil Kurumu'nun bu eski başkanı, Anayasa'nın Türkçeleştirilmesinde baş vazifeyi görmüştü. Yeni iktidar bu dile "uydurma" dedi ve eskisine dönmeyi kabul etti. B. M. Meclisi'nde sert tenkidler ve aynı sertlikte savunmalar oldu.

Anayasanın Türkçeleşmesinde yaratma kudreti çok işe yaramış olan bu eski başkan da açıktan –her halde siyasî mülâhazalarla– Ulus gazetesinde bir mektub yazarak işe karıştı. Bu mektub bir günah çıkarma, (beğenilen dille söylersek) bir itirâf-ı zünûb idi.

Tabiî kimse bu mektuba aldırış etmedi. Fakat bir müessese, ona kayıdsız kalamadı. Eski başkanlarının bütün dil devrimini kendine gelinceye kadar ki devresi için suçlandıran müdafaanamesine cevab verdi. Kurumun da itiraf ettiği aksamalar dışında Türk diline ettiği hizmetleri topyekûn silen bu ihtiyatsız mektub, onları pek haklı olarak sinirlendirmiştir. Bu mektuba Dil Kurumu'nun kırgınlık duymasından daha insanî bir his olamaz. Eski başkan diyor ki:

"– Türkçenin millileşme davasını bütün ciddiyetile Feridun Fikri'ye anlatmaya başladım. O zamana kadar yapılanları tahlil ve tenkid ettim. Türk Dil Kurumu'na hücum ederek bu çevrede yapılan (uydurmacılığı) ortaya koydum. Yanlışlardan örnekler verdim, bunların türkçelerinin nasıl olacağını anlattım."

Bunları ne sebeble Feridun Fikri'ye anlatmış? Başka şikâyet mercii bulamamış mı? Buraları pek belli olmuyor. Olabilir ki o zaman kendisini dinletecek yalnız bu arkadaşını bulmuştur. Üstad İbnü-l-Emin Mahmud Kemal'in kulakları çınlasın, bu müracaatte eski başkan büyük bir nezaketsizliğe düştüğünü de farkedememiştir. Çünkü Feridun Fikri, Dil Kurumu mensublarını arkada bırakacak bir ileri dilcidir. Böyle olmasaydı resmen nüfusa kaydettirdiği soy adı Düşünsel'i Türçenin gramer kaidelerine uyup uymadığını araştırmadan, kendi arzu ve iradesile, alır mıydı?

Eski başkanın telâkkisine göre Düşünsel kelimesi fikrî karşılığı olarak alınamaz, yanlıştır. Bunda da pek haksız görülemez. Fakat bu kelimeyi Türkçeye uygun sayacak kadar müfrit uydurmacı olan bir zata söylediğini yazdığı şikâyetler tesir eder mi? Böyle de olsa Anayasa'daki bir çok kelimeleri kendisi uydurmamış mıdır? Dil Kurumu mensubları onunkilere uydurma sıfatını vermedikleri halde neye o, eski arkadaşlarının bulduğu kelimelere uydurma diyor, burasını anlamak da güçtür. Her halde ona düşen, bir zamanlar başkanlığını ettiği Dil Kurumu'na bu şekilde dil uzatmamak ve oradaki arkadaşlarını gönülden yaralamamaktı.

Biz bunları bırakalım, köşemizin konusuna gelelim. Bu sütunlar, ancak öğretmen ve öğrenciler içindir. Biz işin öğretim ve eğitim cihetini ele alalım. İş buraya dayanınca durum, hakikaten üstünde durulmaya değecek ehemmiyette ve perişanlıktadır. Bir nesil düşünün ki, o heran değişmesi beklenen bir dille tahsilini yapmaktadır. Okuduğu kitabda geçen bir çok kelimeler, terimlere her gün başka bir taraftan "uydurmadır" diye tenkidler yağmaktadır. Kitap yazanlar için aynı güçlük, aynı bekleme, aynı kaygı... Bir Anayasa değişmesi, ilkokuldaki yurt bilgisinden tutunuz da en yüksek öğretim kurumlarındaki hukuk derslerine kadar mevcud bütün kitapları alt üst edecektir. Sade değişen ismi anlatmak, öğreticiler için ayrı bir derd olacaktır. Kanunu-esasî, yahut Teşkilâtı-esasiye terkiblerini çözmek bile bir meseledir, demek istiyorum.

Uydurmaya taraftar olmadığını söyliyen eski Dil Kurumu başkanının iki seneden fazla Millî Eğitim Bakanlığı ettiğini açıklarsam bu hale büsbütün şaşmaz mısınız? Niye o zaman bu kanaatini meydana vurmamıştır? Bu konuda Bay Düşünsel'e dert yanacağına Bakanlığın Millî Talim ve Terbiye Heyeti'ne yanlışları düzeltme

emrini vermesi iktiza etmez miydi? Binlerce terim, onun (zaman-ı vekâletinde) bütün okullarda okutulup durmuştur. millete karşı Anayasa Komisyonu'nda çalışmış olmasının sorumluluğu, inanmadığı bir şeyi en başta vazifeli olduğu halde öğretmeğe müsaade etmesi yanında çok hafif kalmaz mı?

İki milyona yakın, koskoca bir kütle tutan memleket çocuğunun yerine kendimizi koyalım; biz yetişkinler bu işin lâfını, etmekteyiz fakat o zavallılar her an değişeceğini duydukları bir dille binlerce sahifeyi okumak zorunda bırakılmaktadırlar. Onları düşünen, onlara acıyan yok mu? Bu kararsızlık, milyonlarca gencin ruhunda cemiyete karşı nasıl bir emniyetsizlik hissi uyandırır, gözden uzak tutulamaz. Eski başkanları ve esbak bakanları bir tarafa bırakıp yıkıcı duygulardan ruhları sıyırarak bu dil meselesini tabiî gidişine terketmeliyiz. Dilde çıkarılacak günah, ancak böyle ciddi ve sakin bir davranışla affa lâyık olabilir. Bu konudaki eski ve yeni vazifeliler, kendilerini yapıcı bir yola sokmalıdırlar. Bundan sonra olsun, politikayı dil meselesinin dışında tutsunlar!.

M. Emin Sungur'a

İmzanızın altındaki adresten Eskişehir Lisesi'nin son sınıfında bulunduğunuz, yazınızın mantıklı tertibinden de yetişkin, memleket sever bir genç olduğunuz anlaşılıyor. Cumhuriyet devrinin vatanımız hayrına yapılmış birçok önemli işleri arasında istikbale en tesirlisinin ilköğretim dâvası olduğunu pek güzel açıklıyorsunuz:

"İlk öğretim, bir milleti maddî, mânevi bakımlardan kalkındıracak, Ortaçağ hayat ve zihniyetinden kurtaracak, ileri müspet hamleler yaptıracak yegâne vasıtadır. İlköğretim, her şeyin temelidir. Temeli zayıf yapı, fikir, hattâ devlet, çökmeğe mahkûmdur. İlköğretim köylümüzün kalkınma dâvasıdır." diyorsunuz.

Doğrudur. İlköğretim, bir vasıtadır. Amaç, milletin toptan refahı ve medeniyette yükselmesi ve tam emniyetidir. Fakat bu amaca varmak için bir tarlanın krizmesi gibi millî bünyenin müşterek bir öğretim ve eğitimden geçmesi lâzımdır. Büyük halk tabakaları, hiç değilse beş senelik bir eğitim süzgecinden süzülmezse öğrenmemiş olacağı bilgiler, onları bahtiyar bir yurtdaş olmasını sağlayacak basit fakat en etkili bir araçtan yoksul kalmalarına sebep olur. Yarasına örümcek yapıştıran, yeni doğan çocuğunun gö-

beğine sıcak gübre koyan, beline ve bileğine saracağı iplikle sıtmasının geçeceğini sanan mâsum yurddaşı bu gafletlerinden uyandırmak için ilkel fiziyoloji bilgisi bile çok kere kâfi gelir. Birçok hastalıkların pislik yuvalarında gelişen mikroplardan çıktığını öğrenmek, birçok zavallıyı vakitsiz ölümlerden kurtarır.

Cehaleti meziyet gösterenlerin, sebepleri tamamiyle maddî olan ârızalara mânevî çareler bulmaya çalışmaları, şahsî menfaatleri uğruna saf yürekli yurddaşları aldatmış olmalarının en acı misallerindendir. Bu türlü aldanışlardan ve aldatıcılardan onları kurtarmanın tek yolu, yaşama esaslarını ve şartlarını öğretmektir. Bunları öğrenenler, olur olmaz lâflara inanmazlar ve lüzumsuz yere kendi varlıklarını tehlikeye atmazlar.

Siyasî ve sosyal alanda da ilköğretim çok müspet bir vazife görür. İçten, dıştan gelecek zararlı telkinlere esasen millî içgüdüsüle karşı koyan vatandaşa, daha şuurlu bir mukavemet imkânını kazandırır. Birtakım fikir ve itikad perdesinin arkasına gizlenmiş suikastçı propagandaların nereden ve nasıl geldiğini farkettirir. Hâlâ dünyanın en az okuyan milletlerinden biri olduğumuzu, bu kadar gayrete rağmen gazete baskılarının nüfusumuza nisbetle çok düşük olduğunu gözönünde tutarsak okutup yazdırmaya ne derece ihtiyacımız olduğu meydana çıkar. meselâ İngiltere'de bir kişiye birçok gazete düşerken bizde henüz kırk kişiye bir gazete isabet etmektedir.

Bir asırdan fazla bir zamandan beri gerek İmparatorluk, gerek Cumhuriyet devrinde ilk öğretim meselesi üstünde çok düşünülmüş çok çalışılmıştır. Fakat onun etraflı bir anlayışla memleketin maddi ve mânevî şartları ve imkânlarından istifade eyliyerek, tamamile millî bir buluş halinde esaslı bir halle ermesi, 17 Nisan 1940'da çıkan kanunla olmuştur. 1937, onbaşı ve çavuşlardan yetiştirilecek eğitmenler için kurulan kursların açılış tarihidir. Köy enstitülerinin 1939'da hazırlığı yapılmış, 1940'da resmen açılmışlardır. Bundan önce bütçede yerleri yoktur.

"Yirminci asrın ileri bir devleti olmak için Türkiyemizde ilk öğretim, çözülmüş bir dâvadır. Bu ve bunun gibi birçok önemli dâva yolunda ömrünü harcayan sayın büyüğümün dediği gibi ilk öğretim dâvası, insan olmak, millet olmak dâvasıdır."

Çok doğru. Bu türlü hizmetlerin sizin gibi gençler tarafından takdir görmesi bizlere istikbal için büyük emniyet oluyor. Bu hisler, vicdanlarınızda yer buldukça siz de vatanınıza milletinize böyle ehemmiyetli hizmetler edersiniz.

Cumhuriyet 26 Şubat 1957

B.M. MECLİSİ'NDE MAARİF BÜTÇESİ

1957 Bütçesi mart başına yetiştirmek üzere zaten güdük olan şubat ayı ortalarında müzakereye başlandı. Umumi görüşmelerde siyasî meseleler, bilhassa basın, yargıçlar dolayısiyle Adliye, takipler dolayısiyle, dahiliye, Nato vesair dolayısiyle milli Müdafaa Bütçesi'nde hayli çetin iktidar muhalefet savaşından sonra Maarif Bütçesi mühim kısmı iktidar ve muhalefet liderlerinin karşılıklı gönül alma ve uzlaşma yolundaki beyanları ile geçmiş olarak, gürültüsüz, hatta sessiz sedasız ve kısa zamanda konuşulup kabul edildi. Hele üniversiteler bütçesinin müzakeresindeki sürat ve sukûneti hayranlıkla görmemek imkânsız. Her halde bunda sayın bakanımızın mizacındaki tatlılığın ve hoş görürlüğün tenkitleri tahrik etmiyecek vasıfta oluşu tesir yapmıştır. Daha önceki mücadelelerden milletvekillerimizin bıkıp yorulmalarını da hesaba katabiliriz.

İleri sürülen meseleler muhtasar müfit olarak şöyle özetlenebilir.

1– İlk öğretim meselesi.

2– Maarif Teşkilâtı Kanunu.

3– İlim Akademisi.

4– Okul Sağlık Meselesi.

5– İmam Hatip Okulları.

6– Fazla üniversite açmadaki mahzurlar.

7– Üniversitede siyaset

8– Kuvvetli öğretmen yetiştirme.

9– Öğretmenler için ayrı bir terfi sistemi.

10– Hususi bir Maarif Dergisi ihdası meselesi.

İktidar Partisi adına konuşan Denizli Millet Vekili Prof. Mehmet Karasan bizdeki okuma, yazma nisbetinin yükselme derecesini anlatmak üzere Güney Amerika Orta Doğu memleketleriyle mukayeseler yapmıştı. Tabii bu memleketlerin çoğundan (ama hepsinden değil) çoğundan iyiyiz. Fakat biz, millet olarak milletvekillerimizden teselli istemiyoruz.

Realitelerimizi olduğu gibi görüp göstermelerini ve bunları tamamlamaya çare bulmalarını bekliyoruz. Sayın Profesörün ifade ettiği okuma, yazmadaki % 36 nisbeti. İstatistik Umum Müdürlüğü'nün usulü ile elde edilmiş rakamlardır. Henüz ne % de 50'nin ne de 1955'in kesin neticeleri alınmamıştır. Kaldı ki, 22 milyonumuzun okuma, yazma bilenleri bu rakamlara göre ancak 7.725.521 dir. Hele yarı nüfusumuza yakın olan kadınlarımızın ise sadece 2.272.390'ı okuma, yazma bilmektedir. Sayın meslekdaşımız durumun mukayesesini yaparken hudutlarımız dışına çıkmayıp vatandaşlarımız arasında bir okuma, yazma karşılaştırması yapmış olsaydı hakikati bütün acılığı ve açıklığı ile görüp göstermiş olurdu.

İlkokul öğretmenlerinin maaşlarından bahsederken "Hocaya 200 lirayı vermeyi düşünenler bu davayı asgarî 20 sene geri götürmüşlerdir" diyen sayın dostumuz Agah Erozan pek iyi bilir ki, o 20 lira çırçıplâk verilen bir hayat vasıtası değildi. Ev, bahçe, ekip biçme için türlü araçları devlet öğretmene temin ediyordu. Bunların hepsini birden vurursanız bu gün hakikaten 1020 lira vermek iktiza eder. Bu hususta kendisiyle beraberim. İlköğretim işini 20 yıl geri bırakma hükmüne gelince eski ve çalışkan mülkiye amirimizin kuvvetli hafızasından mı şüphe edeyim. Bir türlü takdir edemiyorum.

İkinci ve üçüncü mesele için Bakanımızın kanunların hazır olduğunu söylemisi bizi memnun etti. Memleketimizde demokratik rejimin ciddî olarak yerleşmesi kanaatinde isek Maarif Teşkilât Kanunu gibi önemli mevzuatı bu ruhta hazırlamamız lâzımdı. Bunun usulü ise kanun hükümete verilmeden önce bir toplantı yaparak onu basına intikâl ettirmek, alâkalıların millet önünde fikirlerini almaktır. Bu türlü tartışmalardan daima istifade edilir ve alınacak tetbirler umumi efkara mal edilmiş olur. Bir akademiye ihtiyaç ise meydandadır. Bu konuya sütünlarımızda türlü vesile-

lerle temas ettiğimiz için yeniden mütalâa serdini fazla görüyoruz. Emsaline uygun ve bizim milli kültür ihtiyaçlarımıza cevap verecek böyle bir müessesenin kurulması Demokrat Parti iktidarı için büyük bir hizmet ve şeref olacaktır.

Okul ve öğrenci sağlık meselesinin Büyük Meclis'te iyi karşılanışı hepimizi sevindirmelidir. Sayın Turan Güneş'in meseleyi açmasından sonra sayın meslekdaşımız Ankara Millet Vekili Aliye Timuçin ve arkadaşlarının korunmağa muhtaç yavrularımız için 450.000 liralık bir ödenek verilmesi hususundaki teklifleri Meclisce dikkate alınıp Bütçe Encümeni'ne havale edilmiştir. Müsbet netice alacağından şüphe etmediğimiz bu güzel düşünceyi bu konuda hayırlı bir müjde sayarız.

İmam ve Hatip Okulları meselesi gerçekten askıdadır. İmam ve hatip yetiştirmede bu gün alınmış olan tedbirler kifayetsiz görünüyor. Öğretim derece tarzı tetkike muhtaçtır. Okul öğretmeni yetiştirmede yerinde titiz olan hükümetin ve B.M. Meclisi'nin bu çetrefil konuyu elden bırakmıyarak şimdikinden daha verimli kılmasını bekliyoruz. Halk üzerinde dini bir otorite kuracak olan dini meslek mensuplarının ahlâk bilgisi ve dünyayı tanıma bakımından kuvvetli olmaları şarttır. Aksi taktirde yarım hekimin sihatten ettiğini yarım imam ve hatipler dinden ederek halka fayda yerine zarar getirirler.

Fazla Üniversite açılmasını Yüksek öğretimde bir enflasyon sayımağa taraftar değilim. Hükümetin bu konuda daha süratli davranmasını İzmir'de olduğu gibi gayret gösterecek kurucu elemanlar bulup bir an önce memleketin muhtelif bölgelerinde yüksek kültür merkezleri kurmasını, hatta lüzumlü ve zaruri görmekteyim. Yurtta manevi muvazeneyi, geniş satıhlı bir vatanda oturduğumuzu göz önünde tutarak bu yoldan kurmada isabet olduğu kanaatindeyim.

Üniversitede siyaset meselesine temas eden Prof. Mehmet karasan kendisi Mülkiyede öğretmen iken pek çok hocaların milletvekili olduklarını ve asıl o zaman Yüksek Öğretim Müesseselerinin siyasetle meşgul bulunduğunu söylemiş. Sahiden öyle idi. Ama Sayın Prof. bilir ki, o zaman bu Profesörler değil mülkiyedeki öğre-

tim kürsülerinde hatta Millet Meclisi kürsülerinde bile siyaset yapmazlardı. Bu günkü hal, çok partili devre girişimizden başlar. Her iki işin ayrılması ise bundan önce temin edilmiştir.

Yerim doldu, diğer meseleleri ve maarif bütçesinin rakamlı teferruatını başka bir sefer anlatmaya çalışayım.

5 Mart 1957

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI'NDA VUKUBULAN DEĞİŞME

Millî Eğitim Bakanı Prof. Ahmet Özel istifa etti. Nezaketi, tevazuu ve sakin mizacı ile sessiz, fakat çalışkan bir devlet adamı olarak gerek vazife çevresinde gerek dış dolaylarda mülâyim bir intiba bırakan bay Özel'in Başbakana takdim ettiği istifaname de bunu göstermektedir. Baş olduğu teşkilâttan şikâyet, eskiyi ulu orta kötülemek gibi siyaset kadar ahlâka da uymayan izler bu istifanamede yer almamıştır. Başbakanın, kendisine cevabı da muhabbetli ve sıcaktır. Her ikisi de güzel. O halde istifa niçin?

Altıncı Maarif Şurası'ndan sonra, Şura'da alınmış kararları tatbik etmek üzere çalışan Bakanı böyle birdenbire istifaya mecbur eden sebebi sıhhatle alâkalı görmek mümkün değil. Çünkü kendisi her zaman canlı ve neşeli görünüyordu. "Acaba siyasî bir sebep mi var?" desek istifa yazısıyla Başbakanın cevabı böyle bir ihtimali gözden uzaklaştıracak mahiyette. Olsa olsa idarî bir görüş ayrılığı bu istifayı tahrik etmiş olacak. Nitekim bu cins uymazlıklar, Profesörün ilk vazife aylarında da görülmüş, sonra birer kompromi ile çözümlenmişti. Hattâ profesörler meselesi de olmamalıydı.

Her ne ise, olan olmuştur. Bunun üstünde fazla durmanın bir faydası yok. Mühim olan ikinci defa eski bakan dostumuz Tevfik İleri'nin bu vazifeye getirilmesidir. Kişiliğinin en belirli tarafı, siyasî olan Tevfik İleri, bakanlığının son devresinde muhalif, hattâ muvafık çevrelerde şiddetli tenkide uğramıştır. Bunun önde gelen sebebi, bazı hareketlerinde tenkitlerin partizanlık görmeleriydi.

Şimdi içinde bulunduğumuz bahar havası, her halde bu ikinci bakanlığında böyle bir davranışa kendisini sevketmiyecektir. Esasen ilk bakanlığı iktidar değişmesinin hemen akabinde olduğu için tasfiye vazifesi ona düşmüş ve şahsiyeti bu yüzden antipatik görünmüştür. Bugün için bu türlü bir tedbire ihtiyaç duyuracak herhangi bir hal mevcut değildir. Mevcut farzedilemez.

Demokrat Parti iktidarını aydınlara zıt telâkki ettiren bazı sözler ve hareketlerin gene Demokrat Parti lehinde olmayan tesirlerini silmek, yeni bir genel seçim arifesi sayılabilecek bir devrede en doğru bir siyaset olacağına göre, Tevfik İleri'nin, ikinci bakanlığını bu bakımdan tenkit konusu olmayacak şekilde yürüteceği ümidini beslemekteyiz. Bizce esas nokta budur. Bunu ispat edici hareketler millî bünye içinde ordumuzla beraber en kalabalık ve kuvvetli aydın toplamış olan maarif teşkilâtına gerekli emniyeti ve huzuru verecektir ve vermelidir. Bunun haricinde, mesleğimizin mühim meseleleri vardır ki henüz ya halledilmemiş yahut düzeltilmeye, ıslaha şiddetle ihtiyaç vardır. Bunların başında teknik öğretim gelir. Son zamanlarda L cetveline konularak geriye gelen müsteşarlığın ilk bakanlık zamanında kaldırılması dolayısıyla, Başbakanımıza ve bakanımıza gene bu sütunlarda yazdığım yazılar belki sayın İleri'nin hatırındadır. O zaman gösterilmiş ihtimallerin neticelerini bu defa düzeltmek fırsatı, hem de yüksek mühendis olmak dolayısıyla selâhiyetle kendisine verilmiş bulunuyor. Maarif Şurası'nın bu konuda aldığı kararları derhal gözden geçirerek bir programa bağlamak, bu hususta dostumuz Amerikalılardan ihtisas ve teşkilât kurma itibarıyle istifade ederek tatbike geçmek kendisine büyük vazife şerefi verecektir.

İkinci mesele, "Halk Eğitimi" işidir. Gerek 1950 seçim kampanyası sırasında, gerek birinci bakanlığında, hakkındaki görüşünün pek menfi olduğuna şahit bulunduğumuz Köy Enstitüsü (şimdi köy öğretmen okulları) müesseselerinden bu hususta en tesirli istifadeyi sağlayarak halk eğitimi konusuna önemle sarılmasını bekleriz. Hattâ işin Halkevleri cephesini de ihmal etmemesini halisane tavsiye ederiz. Üç bin eğitmenin durumu burada bir hal yoluna sokulabilir. Organizasyonu etraflı düşünerek kurmak ilk iş olacaktır.

Üçüncü mesele, maarif merkez teşkilâtı davasıdır. Tıpkı Anayasamız gibi, maarif teşkilât mevzuları da tek parti devrinden kalmadır. Bir an önce bunu demokrat memleketlerin kabul ettiği prensiplere göre tertiplemek, yalnız makam sahibi sorumlu memurlarla değil, selâhiyetli kişilerden mürekkep heyetlerle idareye

hazırlamak artık şiddetle hissedilir bir ihtiyaç olmuştur. Duyduğumuza göre, Bakanlıkta bu konuda bazı çalışmalar da yapılmıştır. Bunları süratlendirerek kanunlaştırmak gerekmektedir.

Bitmedi. Fakat bunlardan başka olan meseleleri sonra yazmak üzere sözü burada kesiyorum.

16 Nisan 1957

23 NİSAN'IN MİLLİ EĞİTİMDE YERİ

23 Nisan, millî egemenliğin kurulduğu gündür. Türkiye Büyük Millet Meclisi onun durağı, Türk milleti onun kaynağıdır. İstiklâl Savaşı'nın kazanılması ile kurtulan millet, Cumhuriyet'in ilânı ile bağımsız Türk devletine kavuşmuştu. Bunu takip eden Atatürk devrimleri, millî egemenliğin temellerini teşkil eder. Şu halde, 23 Nisan Çocuk Bayramı, bu sağlam ve kutsal binanın ileriki kuşaklara bıraktığımız gelişme imkân ve elemanlarını hazırlama düşüncesinin eseri olmuştur. Ve öyledir de. Şu bir kaç satırla ifadeye çalıştığımız millî egemenlik ruhunu Türk çocuğuna vermek, millî eğitimin birinci görevi olmak lâzım gelir. Yıllardan beri bu yolda, devlet başkanlarımız başta olarak ana-babalar ve öğretmenler dikkat sarfetmişler; Türk topluluğu, bu kutsal günün neşeli havasında yarının büyüklerini bağrına basıp varlığımızın güveni ve desteği olan devrimlerimizi onların saf ve zeki varlığına aşılamak için çalışmışlardı. bugün de aynı ruhla aynı amaç güdülmekte, aynı emel gerçekleştirilmektedir.

23 Nisan günü İstanbul'dan Ankara'ya motorlu trenle gidiyordum. Trenimiz İzmit'ten geçiyordu. Çarşı içinde yürüyen tertemiz giyimi muntazam bir çocuk kafilesi. Sevinçle onlara bakayım derken, ne göreyim; önde bir at, atın üstünde bir kız, kırmızılar giymiş. Başına pırıltılı carlar örtünmüş; kukumav gibi bir şey. Anlamadım. Bu atlı kız köy düğünlerinde rastladığımız gelinlere benziyordu. Bunun 23 Nisan'la ne alâkası olabilirdi? Şehrin çarşısında bu çocuk kafilesinin içinde bu gelin kıyafetli süvarinin ne işi vardı? Eğer o ipekli ve sırmalı örtülerin altındaki bir öğrenci idi ise, 23 Nisan'da ona öğreteceğimiz şey, böyle sarınıp sarmalanmak mıdır? Değilse, okul çocukları arasında onun ne işi var?

Düşündüm düşündüm, bir türlü bu muammayı çözemedim. Devrimci ruhta olduğundan şüphe etmediğim sayın bakınımızdan bu acayip gösterinin tahkik edilmesini rica edeceğim. Ben bunu gördüğüm zaman gözlerime inanmamıştım. Bu yazımı görünce de bakanımız haklı olarak anlattığıma inanmayabilir. Çünkü, 23 Nisan kadınlı ve erkekli Türk milletinin hür insan olması hamlesinin tarihidir. Tam onun tersine bir gösteriyi göz görse bile akıl almıyor. Almayışı da haklı değil mi?

Süleymaniye Umumî Kütüphanesi

Sayın Tevfik İleri'den, bu güzel kütüphaneyi modern usul ve vasıtalarla yeniden elden geçirilerek tertiplenmesi üzerine, 25 nisanda yapılacak açılış töreninde bulunmam için bir çağrı aldım. Eski öğretmeni unutmadığı için kendisine teşekkür ederim. Geçen sene Beyazıt Umumî Kütüphanesi'nin açılışında bulunmuştum. Eski halini bildiğim bu irfan kaynağının yeni durumu beni bahtiyar etmişti. İstanbul'da kalmamak zarureti ile katılamadığım Süleymaniye Kütüphanesi'nin açılışı da gönlüme –uzaktan da olsa- büyük bir ferahlık vermiştir.

Bu vesile ile, kütüphanenin müdürü Bay Halit Dener tarafından çıkarılmış kitabı zevkle okudum. Başta Bakanlık Kütüphaneler Müdürü Bay Aziz Berker'in bir önsözü var. On yedi yıldan beri bu mevkide ve vazifede kütüphanelerimizin tanziminde ve yenileştirilmesinde kıymetli emekleri geçmiş olan Bay Aziz, şöyle diyor:

"Süleymaniye Kütüphanesi'nde toplanmış olan kitap kolleksiyonları on beşinci asırdan bu yana, padişahlardan başlayarak muhtelif paye ve dereceden bir çok değerli insanların vakıf yolu ile kurarak ilim ve irfanın istifadesine arzettikleri kütüphanelere ait bulunmaktadır.

Şimdi, misalini ancak üstadımız Mehmet Kemal İnal'da, rahmetli dostumuz Hakkı Tarık'ta gördüğümüz benzeri az irfan ehli, şu satır içinde millî kültürümüzün neler kazandığını görüp ibret alsınlar. Devlet eline geçmediği böyle ne değerli irfan hazineleri yok olup gitti. Bunların yok oluşu elbette bizim içindir. Çünkü onları bizden başkaları alıp kendi yurtlarına götürdüler. Artık bundan sonra olsun uyanalım da bu yoldaki alâkasızlığımızla evlâtlarımızı bilgi yoksunu olarak bırakmaktan kurtulalım.

Ben bu satırları yazar ve kitaptaki resimleri hasret ve taktirle seyrederken, bu tazelenmiş atalar yadigârı ilim hazinesini açmaya hazırlayan, açan meslekdaşlarımızı yaptıkları ve başardıkları büyük kültür hizmetinden dolayı hararetle tebrik ederim. Bundan sonra gönlümüzün istediği her vasıtası tamam ve mükemmel bir kütüphaneye girip oradaki eserlerden istifade edebilecek bilgide insanlarımızın sevgilisini bıkmadan, usanmadan bekleyen âşıklar gibi boynu bükük kitapları yerlerinden alıp gözlerinin ışıklarında vuslata erdirmeleridir. O da olur inşallah demekten başka elimizden ne gelir.

29 Nisan 1958

KUBALI VE ÜNİVERSİTELER KANUNUNU MECLİS'TEN ÇIKARAN ESKİ BAKAN

Ankara, 4-1946 yılında çıkarılmış olan 4936 sayılı Üniversiteler kanunun o zaman Büyük Millet Meclisi'nde yapılan müzakereleri hayli hararetli geçmişti. Yalnız zabıtların tetkikinde görülmektedir ki, muhtariyetin genişletilmesi üzerinde Büyük Millet Meclisi'nin 7. döneminde tam bir ittifak vardır.

Kanun, Hasan-Âli Yücel'in Millî Eğitim Bakanlığı sırasında hazırlanmış, çıkarılmış ve müdafaası gene Yücel tarafından yapılmıştır.

Prof. Hüseyin Naili Kubalı'nın bakanlık emrine alınması keyfiyetinin Üniversite muhtariyeti anlayışı ile olan alâkasını gözönüne alarak bugün, Üniversiteler Kanunu'nun müdafaasını yapan Hasan-Âli Yücel ile görüştük. Bu kanun çıkarılırken muhtariyetin nasıl anlaşıldığını, öğretim üyelerinin siyasete karışması meselesi hakkında ne düşünüldüğünü ve son hadise hakkındaki fikrini sorduk.

Hasan-Âli Yücel şunları söyledi:

"Muhtariyet Kanunu'nu, Türk üniversitelerinin hükümete karşı değil, doğrudan doğruya millete karşı ilim ve ahlâk bakımından sorumlu olmalarını sağlamak düşüncesiyle çıkarmıştık. Millî Eğitim Bakanlarının üniversiteye baş olmalarını bir hükümet mümessili olarak üniversiteyi idare etmeleri manâsına almadık. Ancak, bakanlar vasıtasıyla hükümetin temasının teminini dü-

şündük. Bu temas kontrol demek değildi. Doğrudan doğruya millete karşı sorumlu olan ilim müesseselerimizin kontrolünü milletin tek mümessil mercii olan Büyük Millet Meclisi'ne bıraktık.

Kanunu hazırlarken, üniversite'nin siyasî bir kurum haline gelmesini daima gözönünde tuttuk. Fakat, 3. madde ile millî realiteleri ele alması tabii olan üniversiteye, umumî efkârı aydınlatması vazifesini verirken mahiyeti siyasî olan konularda ilim adamlarımızın yüksek bir istişârî şahsiyeti olmalarını istedik. Olmamasını istediğimiz tek nokta günlük siyasete karışmaları idi.

Gençliğinden beri tanıdığım ve ilim mesaisini kendisinin de takip etmeme imkân verdiği Prof. Kubalı'nın günlük politikaya düşecek bir istidatta bulunmadığı kanaatindeyim.

İstanbul Üniversitesi Senatosu'nun raporunu görseydim bu hususta daha kesin olarak fikrimi söyleyebilirdim. Gazetelerimiz bu raporu neşretmelidirler.

Son olarak şunu söyliyeyim ki, hükümetimizin derslerin konusu itibariyle kendi meselelerinin üstünde üniversite mensuplarının fikir söylemelerini şimdikinden daha müsamahalı karşılamasını bir çok bakımlardan doğru, lüzumlu, hattâ faydalı bulurum.

Hükûmet, üniversiteleri karşısına değil, yanına almalıdır. Millî hayatımıza taallûk eden meselelerde üniversiteleri ilmî bir devlet şurası haline getirmek hükûmetin en büyük başarılarından biri olacaktır inancındayım.

5 Şubat 1958

SAYIN GÜRSEL'E

Aziz Başkan;

Yıllardır yazmıyordum. Kendilerine yazacaklarım, kös dinlemişlerdi. Artık onları muhatap bellemek, imkânsız hale gelmişti. Yeniden "Eski Öğretmen"i sizler konuşturabilirsiniz. İlk yazıma sizin için Tanrıdan tam sağlık dilekleriyle başlıyacağım; sonra da sizden bir önemli konuda dilekte bulunacağım.

Kurucu Meclis'te okunan açış söylevinizde bir kere daha kendini açıklıyan Atatürk sevgisi ve Devrimler ilgisi bana böyle yap-

manın doğru olacağını düşündürdü. Kurucu Meclis, yeni parlâmento binasında açılmıştır. Düne kadar birinci Büyük Millet Meclisi, açılış gününden beri de ikinci Büyük Millet Meclisi binaları vazifesizdirler. Birincisi için (dilimde tüy bitti diyemiyeceğim, çünkü kimseyle konuşmuyordum) yaza yaza kalemim aşındı; bu yapı, tarihi bir duraktır; boş kalmamalı, bilenleri sağken eski haline konmalı. Böyle yazıyordum ve diyordum ki, yıllar önce kanununu çıkarıp kurduğumuz İnkılâp Enstitüsü, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin alt katında bir yere sığınmış haldedir, bunu da bu arada dikkate almalıdır.

Her halde benden başka bu türlü fikirler ve dilekler ileri sürenler de oldu. Neyleyim ki, bu fikirler ve dilekler, Atatürk sevgisini ve Devrimler ilgisini yeterince gönüllerinde yaşatmış olmıyanlara bir etki yapmadı ve hayli uzun yıllar içinde hayra işaret bir hareket ortaya çıkmadı. Biz Türkler tarihimize sevgi ve ilgimizi gerektiği kadar muhafaza edememiş, hiç değilse yıkım devirlerimizde bu acıklı hale düşmüşüzdür. Atalarımız yaptırdığı ve yaptığı nice nice anıtlar, bizim alakasızlığımız yüzünden başkalarına maledilmiş Eski Dünyanın büyük alanındaki bu baba yadigarları başkalarının olarak gösterilmiştir. Kabahat, yalnız bunu yapanlarda mıdır? Yaptıranlar, suçsuz sayılabilirler mi?

Öyle acı olaylara tesadüf edilmiştir ki, çağdaşımız olup biraz uzunca yaşamış büyüklerimizin doğum tarihlerinin doğrusunu ortaya çıkarmak için günümüzde bile nice uzun araştırmalar yapma zorunda kalınmıştır. Hafızasızlık, tarihsizliğe kadar varır. Şu koskoca Tanzimat Devrinden elde ne kalmıştır? daha önceleri için de çok kere yabancı ressamların, yabancı yazarların bıraktıkları belgelere muhtaç olmuyor muyuz? Ne doğru dürüst asker - sivil bir kıyafet müzemiz vardır; ne halkın toplum hayatına dair gününden kalma yadigârlarımız bir araya getirilip sergilenmiştir. Rahmetli Fethi Paşa ve Hamdi Bey'le başlıyan müzeciliğimiz, ancak Cumhuriyet devrinde gelişebilmiştir. Fakat elde mevcut malzeme bugün bile yersizlikten büyük bir kısmıyle sandıklarda gün ışığına hasret çekip mahpus durmaktadır.

Devletin hali, bu konuda budur. Böyleyken Atatürk meselesinde bir vatandaş çıkmış, kendi vasıtalariyle ve emeğiyle, bu eşsiz büyüğümüzün hayat ve hususiyetlerine dair hayli şey toplamış ve

bunları da Sergievinde ortaya koymuştur. Bu zat bir Albay emeklisi Halil Yurdakul'dur. Daha Birinci Dünya Harbi'nde kendisini tanıdığım ve vazife yollarımızın başkalığından dolayı senelerce ayrılıp yeniden bu çalışmalarını takdirle ve şükranla gördüğüm Yurdakul, bu işin gönüllüsüdür. Sergievinde açtığı Atatürk ve devrimler sergisini, bilmem ziyaret buyurdunuz mu? Avrupa'da gördüğüm ve pek çok turistlerin görmiye can attıkları benzeri sergilerde tarihi bir şahsiyetin üç beş yadigârı bile önemle ortaya konmaktan çekinilmezken bu sergide şahsî emekle ve bin zahmetle Atatürk'e ait pek çok eşya toplanmıştır.

Yeni yetişecek çocuklarımıza ve ileri Türk kuşaklarına İstiklâl mücadelesini, onun ruhu ve önderi olan Atatürk'ü, milli varlığımızın haline ve istikbaline temel olan devrimleri bütün belgeleriyle yadigâr etmek, bu devri yaşamış vatandaşlara düşen millî bir görev olduğunu söylemiye hacet yoktur kanaatindeyim. Seneler önce teşebbüse geçilmiş, fakat ne yazık ki, şimdiye kadar ciddi olarak ele alınmamış bir mesele karşısındayız. Bunu, Devlet ve Hükûmet Başkanımızın dikkatine sunmaktan kendimi alıkoyamadım.

Bununla Başbakanlık Sayın Müsteşarı ilgilenmiş ve Millî Eğitim Bakanlığı'ndan keyfiyet sorulmuştur. Müzecilikte uzman, yetkili kişilerin verdiği raporu gördüm. Onda şöyle denmektedir:

"Halil Nuri Yurdakul'un elindeki eserlerin manevî bakımından hattâ maddî cihetten emsalsiz bir hazine teşkil ettiğine hiç şüphe yoktur. Büyük Millet Meclisi Müzesi'nin sınırları ancak birinci ve ikinci meclis devreleri ile tahdit olunduğundan ve Anıt Kabir Müzesi'nin ise yeri dar olduğundan Millî Tarih Müzesi'nin bir şubesi mahiyetinde müstakil ve arşivleri ile birlikte bir Türk İnkılâpları Müzesi düşünülebilir. Ankara Palas karşısındaki eski Büyük Millet Meclisi binasının bazı kısımlarının bu müzeye tahsisi uygun olur.

İnkılâp Müzesi kurulduktan sonra Anıt Kabir'de bulunması zaruri bazı eserlerin devir veya mübadele suretiyle ikmali mümkündür.

Atatürk'ün hatırasını taşıyan eserler, onun yakın mesai arkadaşları elinde ve Makbule Hanımefendi'nin varis tanıdığı dört şahıs mülkünde mevcuttur. Bir kısım eşyası hâlâ Türk Ocağı'ndaki kapalı bir odada mahfuzdur.

Türk İnkılâp Müzesi'nin kurulması bunların bir araya getirilmesini ve korunmasını sağlıyacaktır. İnkılâplar ruhunun zinde yaşatılması ve halkın eğitimi müzesiz tasavvur olunamaz.

Hülâsa olarak Atatürk'ün muhalefatını rahmetli hemşiresi Makbule Hanımefendi'nin arzularına uygun şekilde bugüne kadar muhafaza eden ve bunun için bir çok masrafa katlanan Halil Nuri Yurdakul'un maddeten ve manen tatmin edilerek zikri geçen eserlerin ve diğer belgelerin Türk İnkılâpları Müzesi'ne maledilmesi ve müze binası olarak da Eski Büyük Millet Meclisi binasının hiç olmazsa bir kısmının bu işe tahsisi, yeni İnkılap hamlelerini de ihtiva eden kolleksiyonların ve belgelerin şuurlu bir çalışma ile eklenmesi, müze ile birlikte arşiv kütüphanesinin de kurulması, içinde bir Enstitü vücude getirilmesi Türkiye Müzeleri Milli Komitesi'nce mütalâa ve arzolunur."

Pek açık görülmüştür ki, bu mesele, devrim tarihimiz bakımından çok önemlidir. Fazla bir şey diyecek değilim. Sadece bunu lutfedip bizzat ele almanızı dileyeceğim. Bir heyet kurmak suretile mi olur vazifelileri çalıştırarak mı yola konur, yüksek takdirinize bağlıdır.

Derin saygılarımla, Sayın Başkan.

23 Ocak 1961

SAYIN TURHAN FEYZİOĞLU'NA

Sayın Bakan;

Sizi yeni ve mühim vazifenizde başarılı görmeyi ben de candan diliyorum. Göreve başlamalarda tebriki, ayrılmalarda bir nevi "üzülmeyiniz" cinsinden taziyet ziyaretlerini mânasız bulurum. Bu gelenek, bir işe atanmayı makama geliş ve ikbal, işten ayrılmayı düşüş ve idbar sayma alışkanlığının başka bir görünüşüdür. Muhalefetle beraber ortaya çıkmış "sırta" almayı da, siyasi bir sırık hamallığı gibi görmüşümdür ki, daha nazik ve kibarlarının aynı ruh halinden geldiği, tecrübe etmiş olanlarca pek iyi bilinmektedir. İşte bu duygular içinde memleket irfanına ve maarifine bütün ömrünü vermiş eski bir meslekdaşınız olarak, cidden bozuk bir halde bulunan eğitim teşkilâtına bir nizam ve ahenk vermenizi dört gözle bekliyorum.

Bunun için, nâçiz inancıma göre, ilk iş; kendinize "Ben bu vazifede uzun zaman kalacağım," kanaatini vermek; diğer yönden "Yarın herhangi bir sebeple ve herhangi bir şekilde gidebilirim," ihtimalini hesaba katmak olmalıdır. Bir üçüncü şart daha vardır ki, o da şimdikinden ileri kademelerdeki vazifelerin hülyasına kapılmamaktır. Duyuyorum, Başbakan Yardımcısı olacağınız söyleniyormuş. Bir yıl içinde çeşitli vazifeler değiştirmek yoliyle geldiğiniz yerlerde iş yapmanız, iz bırakmanız mümkün değildir. Oysa siz, vasıflarınız ve meziyetlerinizle, iyi, başarılı bir Eğitim Bakanı olacaksınız. Aceleye ne hacet, bir gün Başbakan da olursunuz. Olursunuz ve ben yine, yaşarsam, size böyle bir dostluk mektubu yazıp sunarım.

Bu seferki mektubumda maarifin bir bölümünden, teknik öğretimden ve teknik öğretime öğretmen yetiştiren iki önemli kaynaktan söz edeceğim. Eski iktidar zamanında bozulduğunu gördüğüm ve basındakilerin, hele talebem olanlarının dikkatini kerrat ile, hem söz ve hem yazıyla çektiğim halde aldırış etmediklerine bakıp devrin Başbakanına "Cumhuriyet" gazetesinde bir de açık mektup yazmıştım. Endüstri alanında kalkınma gayretinde olanların bu alana adam yetiştirme zorunda olduklarını ve orta kademenin bu yönden bozulmuş ve çok zayıflamış bulunduğunu gücüm yettiği kadar duyurmıya çalışmıştım. Yine de aldıran olmamıştı.

Bir sudan ferman yazılsın Çağlayan Âyanına...

Yazdıklarım ne fermandı, ne sudandı. Neyleyim ki, muhataplarım Çağlayan âyanı imişler.

Endüstride muhtaç olduğumuz teknik elemanların Erkek Sanat Enstitülerinde, Erkek Sanat Enstitülerinde yetişeceklere önder ve öğretici olacakların da Teknik Öğretim okullarında yetişecekleri malûmdur. Orta Okul üstüne kurulacak, ders yılı ikiden üçe çıkarılacak Erkek Sanat Enstitüleri'nin bu sıralarda Erkek sanat liseleri adiyle yeniden organize edilmekte olduğunu duydum. Sizin, Orta Doğu Teknik Üniversitesi rektörlüğündeki vazifenizden fırsat ve vakit buldukça müzakerelerine iştirak ettiğiniz Milli Eğitim plânının hazırlığiyle görevlerine iştirak ettiğiniz "Milli Eğitim

plânının hazırlığiyle görevli komisyon" raporunda bu okullara "lise" adının verilmesi çok zayıf bir çoğunlukla karara bağlanmış ve bu husus, raporda açıkça belirtilmiştir.

Nâçiz kanaatimce, komisyonun zayıf çoğunluğu, senesi ne olursa olsun Sanat Enstitülerinin adını değiştirip ona "Lise" demekle memleketimizde orta teknik eleman yetiştirme bakımından isabetsizliğe düşmüştür. Sanki biz, umumi kültür veren ve üniversiteye hazırlaması gereken, şu dünyaca malûm "Lise"yi tam anlamiyle kurmuşuz gibi bir de Sanat Enstitülerine o adı vererek sanata girecek gençlerimizi yanlış yola sürüklemiş olmıyacak mıyız? Liyakatli ve istekli olanlar, daha ileri öğretim kademelerine gidebilsinler. Bu, sağlansın. Ama amacı pratik sanat ve teknik olan öğretim kurumlarına Lise adını verirsek "Atatürk Lisesi'ne gideceğime Mithatpaşa Lisesi'ne gideyim" diyecekler çok olacaktır! Bunu dikkatinize arzedmeyi lüzumlu buldum.

Asıl, açmak istediğim konu, Erkek Teknik Öğretmen Okullarının durumudur. Bunlar, ikidir; biri Ankara'da, biri İstanbul'da. Ankara'daki 1937'de Meslek Öğretmen Okulu adiyle açılmıştır. Asıl binasına, kuvvetli proğramına kavuşması ve dört yıla çıkarılması, 1946'da olmuş, ve teknik Öğretmen okulu adını almıştır. 1946'dan 1955'e kadar bu okul atölye pratiği, meslek ve teorik bilimlere verdiği önem bakımından maksadına uygun şekilde çalışmış ve sanat okullarımıza öğretmen vermiştir. Atölye çalışmaları ve meslek dersleri bu proğramda kuvvetlidir ve temeli teşkil eder. Fakat nedense 1955'de bu program değiştirilmiştir. Bu yüksek okulda okuyan gençlere sorarsanız, değiştirme sebebi, yetişen öğretmenlerin meslek bilgisini ve maharetlerini kısarak mezunlarına istedikleri bazı yetkileri vermemek için o haklara yeterli olmadıklarını iddia edebilmektir. Bu ciheti ayrı bir tetkik konusu olarak şimdilik bir yana koyacağım ve haftalık ders saatlerini birinci sınıftan dörde kadar buraya alacağım:

Sosyal Bilimler ve Eğitim Dersleri	Meslek Dersleri	Atölye Çalışmaları
12	7	12
14	10	12
7	15	14
12	10	14

Bu ders dağıtım cevtveline bakınca adı geçen komisyon tarafından kurulması teklif edilen (Eğitim Fakültesi)nin çekirdeğini burada görmemek imkânsızdır! Halbuki burası bir Eğitim Fakültesi olmadığına göre asıl Sanat Enstitülerinin türlü dallarında hocalık edeceklerin kendi mesleklerine dair olan bilgi ve maheretlerin, sosyal bilimler ve eğitim konu ve metodları yanında hayli zayıf kaldığı gözden kaçamaz.

Birinci bölümdeki dersleri bu kadar saatte doldurmak da güç olmaktadır. Bunların mühim bir kısmı konferanslarla ve son sınıfta verilecek derslerle pek âlâ sağlanabilir. Fakat meslek dersleri, bilhassa müsbet bilime dayanan dersler, ihtimamla ve geniş imkânla okutulabilmelidir. Nitekim 1955'den önceki programlarda atölye tatbikatı 20, meslek dersleri birinci sınıftan itibaren 11, 14, 15, 12 idi. Bu bakımdan proğramları yeniden ele almak, kuvvetlenmesi zaruri Erkek Sanat elemanları yetiştirecek öğretmenleri gereğince yetiştirmek zorundayız. Yeter ki, iş, yine 1955 proğramını yapanların ve 1946'dan ve bu mühim müessesenin teşkilâtını bir kanuna uymıyanların eline düşmesin...

Ankara Teknik Öğretmen Okulu'nda 480, 1959'da açılan İstanbul'dakinde 120 öğrenci vardır. Binlerce öğrencisi yıllarca açıkta kalmış ve son zamanda bir kısmı yeni açılan Sanat Enstitüleri'ne dağıtılmış ve eski mevcudunu bugün de bulamamış olan Tophane Sanat Enstitüsü'nün bazı öğrencileri de içinde olmak üzere İstanbul'un bu 120 mevcudu Maçka'daki eski İtalyan Elçilik binasında okuyor. Evvelce sergi sarayına veya konservatuvara tahsisi düşünülmüş bu zarif bina, bugün üst katlarına kadar makinelerle dolmuştur. Öyle olduğu halde fazla öğrenci de alamamaktadır. Hem bu binaya yazık olmuş, hem de masraf ve fedakârlık nisbetinde istifade edilememiştir.

Aziz Bakan;

1961 bütçesinde yatırıma ayrılmış milyonları görüp de bunların gerçekleşmesine çalışacak teknik elemanları hatırlamamak el-

den gelebilir mi? Bir gazete sütununa sığacak kadar yazabildiğim bu ve benzeri Teknik Öğretim meselelerinin ehemmiyetini çok iyi takdir edeceğinize eminim. Şimdi çalışkan ve bu işten anlıyan bir teknik müsteşarınız var. Hele Bakanlar Kurulu'nda bu işleri bilen liyakatli arkadaşlarınız bulunuyor. Maarifle ilgili vatandaşlar, sizden çok şey bekliyoruz. Gönülden size yardımcıyız. Kendi kendinize bir program yaparak, bilgi ve tecrübesine güvendiğiniz kişilerle her meseleyi çerçevesi içinde ele almanız mümkündür. Saygılarımı sunarken başarınızı memleket kültürünün başarılı itimat buyurmanızı dileyeceğim.

29 Ocak 1961

MİLLİ EĞİTİM PLANI NASIL YAPILABİLİR?

Geçen hafta sayın Milli Eğitim Bakanı'na sunduğum mektup, Milli Eğitim Plânlama Kurulu'nun toplandığı güne rastladı. Bu teşebbüsün ne olduğunu bilmeden o mektubu yazmıştım. Bilseydim, önce bu konudan söz ederdim. Bir de bazı okurlarım, beni tanımak arzusunda ve lûtfunda bulunmuşlar. Kendimi takdim edeyim: Ben, seneler önce "Cumhuriyet" gazetesinin öğretmen ve öğrenci köşesinde "Eski Bir Öğretmen" adiyle, daha doğrusu sıfatiyle maarif ve kültür meselelerine dair düşündüklerini açıklıyan bir irfan hizmetkârıyım. Yazılarım, bilhassa meslek çevrelerinde o kadar çok tanınmış ve tutunmuştu ki, "Öncü" benden yazı istediği zaman, artık "bir" mübhem sıfatını kulanmayı fazla görerek imzamı "Eski Öğretmen" diye atıp geçtim. Kendimi bildirmede bu kadariyle yetinmem kâfi görülür, sanırım.

Gelelim, plân meselesine:

Bilindiği gibi Ford Vakfı'nın temsilcileri de içinde olmak üzere düşük hükümetle imzalanan bir anlaşmaya uyularak Profesör Fâhir İz'in başkanlığında yerli, yabancı üyelerden kurulu bir karma heyet altı ay memleketimizi ve beş-altı dış memleketi maarif bakımından incelemiş, Bakanlığa bir rapor vermişti. Bu rapor, içindeki bazı tenkid ve dileklerden dolayı zamanın maarif siyasetine uymadığı için yayımlanmamıştı. Açık göz biri bunu nerden eline geçirmişse geçirmiş, gazetelere vermiş ve rapor o zaman böylece umumi efkârca öğrenilmişti. O sıra bu rapor hakkında ileri geri sözler edildi. Fakat Bakanlık, gizliydi, değildi diye hayli sakız

çiğnediyse de raporu resmi surette muameleye koymadı. Diğer bazı benzerleri gibi Talim ve Terbiye çekmecelerinde rahat uykusuna daldı.

Üç yıllık bir gaflet kestirmesinden sonra 27 mayısın sağladığı hürriyetten istifade edilerek uyandırıldı. Basıldı ve açık havaya resmen çıkarıldı. On bir kişilik Millî Eğitim Komisyonu'nda bu "Eğitim Milli Komisyonu" raporu devamlı bir çalışmayla incelendi ve verdiği rapor "Milli Eğitim Plânı'nın hazırlığı ile görevli komisyonun raporu" adı altında altı bin nüsha olarak basıldı. Milli Eğitim Komisyonu bu raporu incelerken iştirak ettiği cihetleri belirtti, etmediklerinin gerekçesini yazdı, neler düşündüğünü açıkladı ve eksik gördüğü noktaları da kendisi müzakere ederek ortaya koydu. Rapora bir de "İlk önce ele alınması gereken teklifler" başlığı altında dokuz mesele 44 madde tesbit etti ve tümünü Bakanlığa sundu.

Milli Eğitim Komisyonu'nun (Eğitim Milli Komisyonu'nun değil!) tavsiyesi, her iki raporda yine gözden kaçmış cihetler varsa onlar dikkate alınarak Bakanlıkça (yani resmen vazifeli olanlarca...) meselelerin canlı, cansız mevcutlar, bütçe imkânları ve para ihtiyaçlariyle rakamlanması ve böylece bir Maarif genel ve özel plânının hazırlattırılması bunun toplanacak Maarif Şûrası'na verilmesi, orada müzakeresinden sonra karara bağlanmasıydı. Bu da bir taslak olacaktı. Çünkü böyle hareketin sebebi, Maarifçiler tarafından tertiplenecek plânın devlet genel plânı içinde resmî ve kesin bir hüviyet alabilmesi zarureti idi.

Geçen pazar bir "Milli Eğitim Bakanlığı Plânlama Kurulu"nun toplandığını ve bölümleriyle bunlara katılan sayın üyelerin sayısını öğrendiğimiz zaman kendimizi Maarif Şûrası'na hacet bırakmıyacak bir teşebbüs karşısında hissettik. Çünkü Kurul, başkaniyle beraber 186 üyeden terekküp ediyor. Bu kadar geniş bir organın sayılı günler içinde plân hazırlaması, bize hayli güç göründü. Kaldı ki, plân bir sentez olacağına ve daha toplayıcı devlet plânı içinde yer alacağına göre bu kadar dallı budaklı bir organı çalıştırmıya geçmeden önce Bakanlık içinde ve vazifelilerle ciddi bir hazırlık yapılması maslahata daha uygun olmaz mıydı? Öyle sanıyorum ki, Milli Eğitim Komisyonu, düşünce ve tavsiyesinde daha itiyatlı ve daha isabetli davranmıştır. Sorumluluktan sıyrılmak isteyenlerin

çok kere baş vurdukları "komisyona havale" usulü, burada da kendini gösteriyor gibime gelmektedir. Komisyon üstüne komisyon, kurul üstüne şûra biraz fazla havalecilik değil midir?

Bu noktaya, ciddi bir Milli Eğitim planının vücuda getirilmesi kaygusunu her düşünceye üstün tutarak dokunduktan sonra şu cihetin bilinmesine ihtiyaç olduğunu açıklayacağım. O da, Türkiye Cumhuriyeti devletinin belirli seneler için (mesela beş, mesela yedi veya on) insan elemanı ve maddi, mali kapasitesi hakkında devlet planlama dairesince çizilmiş ihtimali ve takribi mahiyette dahi olsa, muhtasar ve müfit bir plan elde mevcut mudur?

Başka bir cihet:

Son nüfus sayımının yaş kademeleri incelenip, çıkarılmış altının üstündeki yaşlarda bulunanların okuma-yazma sayıları ortaya konmuş mudur?

Daha da başka bi cihet:

Umumi nüfusun iş yönünden dağılışı bir cetvel halinde yazıya dökülmüş müdür?

Bu soruların ve benzerlerinin cevapları, toplanmış olan Planlama Kuruluna önceden hazırlanıp verilmişse (ki böyle olması tabiidir) şimdiden bir Milli Eğitim planı tasarısının taslağı vücude getirme imkanı belirmiş olur. Yok, böyle bir hazırlık yapılmadan bu 186 meslektaş, hatta meslektaş olmayan zatlar bir araya getirilmişse bu konudaki ümidimiz sarsılır, hatta yıkılır. Netekim geçen yaz İstanbul'da Güzel Sanatlar Konusunda da büyük bir heyet toplanmıştı. Sanırım ki bir neticeye varılmadan dağılıp gitti. Netice alınsaydı umumi efkarın şimdiye kadar az çok bir haberi olurdu. Ben bilmiyorum da yapılmış bir şey varsa sütunlarım, ilgili meslektaşların her türlü açıklamalarına açıktır.

Mühim, faydalı ve şöhretli planlar çok kere meseleye nüfuz etmiş büyük ve toplayıcı kafalardan çıkmıştır. Bunlar sonradan toplu çalışmalarla dillendirilmiş, rakamlandırılmıştır. Beverige planı, Marshall planı, Full Bright planı, Fanfafi planı bunun en güzel örnekleridir. Ama mutlaka böyle olur diye de bir kaide yoktur. Tek kişiler yerine yetkili heyetler de bunu yapabilirler. Fakat toplu ve ortak çalışmayla yapılan planlarda baş olan zatın mühim bazı vasıflara sahip olması şarttır. Planı yapacak konuda belirli krista-

lize kanaatleri ve istikrarlı şahsiyeti bulunduğunu, hiç değilse meslek çevresinde isbat etmiş olmalıdır. Aksi takdirde bölüm bölüm verilmiş emekler, parça parça kalır, bir senteze varılamaz. Plan, önce bir sentez, sonra bir şemadır. Bizdeki durum, acaba buna uymakta mıdır?

Plan kurulunun amacı, Talim ve Terbiye Başkanlığınca hazırlanmış, sayın Bakanın tasvibinden geçmiş "Esaslar" da şöyle ifade edilmişti.

"Amacımız, Milli Eğitim hayatımızı istikrara kavuşturacak ve eğitimin bütün yurdumuzda belirli bir sistem içinde yayılmasını ve gelişmesini sağlayacak uzun süreli bir milli eğitim planı hazırlamaktır."

Birinci derecede, buradaki kavramlar, yapılmakta olan Anayasada açık ve kesin hükümlere bağlanmazsa ne eğitim hayatımızda istikrar olur, ne de ileri sürülen ilkeler uzun süreli bir planla tatbik imkanı bulur. Sayın Bakanın ve Kurucu Meclisteki diğer maarifçi üyelerin bu bakımdan hizmetleri, tarihe karşı sorumlulukları kadar büyük olacaktır.

İkinci nokta, amaç cümlesinde hem plandan, hem sistemden söz edilmesidir. "Belirli sistem"den ne kastedildiği anlaşılmışor. Benzetme mümkünse plan, Anatomiyi, sistem onun uygulanması demek olarak Fizyolojiyi hatırlatır. O başka, bu başkadır. Bu kurul, plan yaparken eğitim sistemi, hatta sistemleri üzerinde mi çalışacaktır? Anlıyamadığım iyice kavrıyamadığım cihetleri böylece ortaya koyduktan sonra sayın meslekdaşlarıma üstlerine aldıkları bu önemli görevde başarılı olmalarını dilerim.

5 Şubat 1961

İÇİŞLERİ VE MAARİF

Bu konuda sayın Muharrem İhsan Kızıloğlu'na bir açık mektup yazmayı düşünüyordum. Fakat kendisi Başbakan Yardımcılığı vazifesini alınca yeni görevinde başarı dileklerimi söyliyerek yeni İçişleri Bakanımız Nâsır Zeytinoğlu'na bu satırları sunmayı yerinde buldum. Fakat isterdim ki, açıklıyacağım hususları Profesör Turhan Feyzioğlu da Milli Eğitim Bakanı olarak okusun. Olmadı, sağlık olsun, 27 Mayıs devrim gününden bu yana üçüncü Bakanımız gitti, dördüncü Bakanımızı beklemekteyiz.

Öğretmenlikten ayrılıp Müfettiş olarak idarî vazife aldığım günden beri şöyle böyle otuz beş yıldır, Türk Maarifi'nin içinde ve dışında, fakat her zaman havasında yuvarlanırım; Maarif Vekillerinin, Kültür ve Millî Eğitim Bakanlarının en sert ihtilâflarını Maliye Vekillerinden çok Dahiliye Vekilleriyle vaki olmuş görmüşümdür. Valiler, kanunda istenildiği kadar diğer Bakanlıkların da temsilcileri olarak zikredilsinler, sicilleri ve kaderleri İçişleri Bakanlığında oldukça İçişlerinin memurlarıdır. Her şeyden önce bu hakikati ortaya koymak ve açıkça kabul etmek lâzımdır. Cumhuriyet devrinde de senelerce ilk öğretimin kaynağı Hususî İdareler olduğu için ilk ve en büyük ihtilâf maaş meselesinden çıkardı. İlk öğretmenler, aylarca maaş alamaz; bulundukları yerlerin bakkalları, kasapları borca vermemeye başlıyana kadar sabrederler; bundan sonra feryat başlar, en yüksek makamlara telgraflar yağardı.

O devirlerde İlk Tedrisat Umum Müdürü'nün odasında bir Türkiye haritası asılı durur; müdür, muharebe safhalarını takip eden bir Kurmay gibi vilâyetlere türlü renklerde küçük işaretler iğnelerdi: Borçsuz vilâyetler, bir aylık borçlu vilâyetler, iki aylık, ve daha fazla borçlu vilayetler... O sıralar Dahiliye Vekilleriyle bu yüzden ihtilâfta, hattâ kavgada olan Maarif Vekillerinin şikâyetlerinden bizar olan Başbakan İsmet Paşa, Başbakanlıktan bir genelge göndermiş ve Hususî İdarelere, para gelince ilk verilecek maaşların öğretmenlerinki olacağını emretmişti. 1927-28 lerde Müfettiş olarak Konya'ya gitmiştim. Bir de ne göreyim, bizim ilk öğretmenler üç ay maaş almamışlar. Hususî Muhasebe Müdüründen sorup soruşturdum; baktım ki, diğer memurlar paracıklarını bitamamiha almışlar. Vali, babacan, eski ve tecrübeli bir devlet memuru idi. Kendisini ziyarete gittim. Hayli genç yaşta bir memur olduğum için "Maarif Vekâleti Müfettişi Umumisi" de olsam beni biraz hafife alıyordu. Bunu sezdiğim için işi lâfa dökmeden Bakanlığa yazdığım şifre müsveddesini kendisine uzattım. Gözlüğünü takıp okuyunca "Aman oğlum, ne yapıyorsun? Ben böyle olduğunu bilmiyordum, şimdi maaşları verdiririm" dedi ve Hususî Muhasebe Müdürünü çağırıp Valice yukarıdan bir çıkıştan sonra "Bak, merkeze, kazalara; nereden bulacaksan bul, yarın akşama kadar, öğretmenlerin maaşını vereceksin" şeklinde bir emir verdi.

Yazdığım şifre şu mealde idi:

"Konya'da öğretmenler üç aydır maaş almamışlar; halbuki Başbakanlığın bu hususta tamimi dikkate alınmıyarak diğer memurlara alacakları ödenmiştir. İcabeden muamelenin yapılması..."

Görülüyor ki, İsmet Paşa gibi bir Başbakanın tamimine rağmen emri yapılmıyor ve Konya gibi yerde zavallıların paraları verilmiyordu. O zaman Vali bilhassa Hara ile çok meşguldü ve at cinsinin memleketimizde ıslâhını büyük bir vazife edinmişti.

Başka bir misal:

Uzun yıllar, Erkek Sanat Okulları, Bölge Sanat Okulu olarak idare edildi. Bir kaç vilâyetin Hususî İdaresi o vilâyetlerden birinin merkezindeki Sanat Okuluna kontenjan nisbetinde öğrenci yollar ve belli bir nisbette ödenek verirdi. Bu ödenekler çok kere gelmez ve yatılı olan okullar her bakımdan yoksulluk sıkıntısı çekerlerdi. Hükûmet merkezimiz Ankara'da, Ankara Sanat Okulu, sıfır olmuş kredisiyle Ankara pazarından kuru fasulye bile alamaz günler geçirmiştir. Demir, tahta bulamamış, çocuklara uygulama yaptıramamıştır. Halbuki bu tedbirin alınmasına itiraz eden Maarif Vekili merhum Vasıf Çınar, Dahiliye Vekili merhum Şükrü Kaya ile kavga etmiş ve bu yüzden vekillikten çekilmişti. Bu ihtiyatsız usul sebebiyle Türkiye'de 1940 yılına kadar ancak bu tanımladığım cinsten 9 Erkek Sanat Okulu vardı ve bunda topu topu 3.500 öğrenci okurdu. Bu yıldan sonradır ki, Harb zamanının bütün güçlükleri yenilerek beş yıllık ve 81 milyon liralık programla 70'den fazla Erkek Sanat Enstitüsü kurulmuş ve 30 bin genç buralarda okuyarak teknik alanda hem hayatlarını kazanmış, hem de hayatımıza kazanç vermişlerdir.

Çok şükür, bugün bu türlü ihtilâfların konusu kalmamıştır. Yalnız, bilhassa bazı büyük vilâyet merkezlerinde Vilâyet İdaresi kanunu iktizası Validen sonra ikinci derece bazı memurlarımız, Maarifin başı olma hasebiyle okul hademelerinin tayinine bile karışma yolundadırlar. Bu cins ve lüzumsuz müdahalelerin bertaraf edilmesi çok kolaydır. Ancak benzerlerine misal diye bunu söyledim. Mühim olan nokta, bugün için ihtilâflarda değil, takviyededir. Öğretmenler, memleketimizde en çok sayıda bir vazife kütlesi vü-

cude getiriyor. Son on yıl içinde vazifesini kanunlara göre yapmak cesaretini gösteren, öğrencinin devamını sağlamada, kanunsuz dershanelerle uğraşmada görevini yerine getirmiye çalışan meslekdaşların ölümüne kadar uğradıkları faciaları ve haksızlıkları unutmamalıdır. Her meslekde olduğu gibi bizim meslekdaşlarımız arasında da hatalı, taksiratlı olanlar bulunabilir. Fakat büyük kütle, fedakârdır, devrimlere vefalıdır. Hatalarını, onların duygulu gönüllerini kırmadan düzeltme, yolların en doğrusu değil midir?

Bakınız, son zamanda Millî Eğitim Bakanlığı, kanunsuz açılmış mahalle mekteplerinin ve imam işi öğretimin yasak edilmesi hakkında bir tamim yaptı. Bunu, Mülkiye âmirlerimiz dikkatle takip etmezlerse Maarif makamları mukterasını hangi vasıta ile sağlıyabilir? Esasen yine mülkiye makamları, türlü sebeplerde, zamanında bu kanunsuz teşebbüsleri önlemiş olsalardı, bugüne böyle bir tamimin mevzuu kalır mıydı? Bundan Maarif mensuplarını hangi bakımdan sorumlu tutabiliriz? Bu sebeple sayın İçişleri Bakanımıza yeni vazifesinde de başarılar dilerken, makamına bağlı derece derece mülkiye âmirlerimizin her vilâyette ve çözülerinde birer medeniyetin önderi olduklarını ve geleceğimizin bu alandaki ihtimama bağlı bulunduğunu vesile düşürüp hatırlatmasını rica edeceğim. Dahiliyeye dayanmayan bir Maarifin, bütçesine ne kadar para konursa konsun, bilhassa köy kalkınmasında ve köylü eğitiminde başarıya ermesi imkânsızdır.

Türkiye'de İlk Öğretimin, (tenkid edilecek ne kadar çok kusur olursa olsun) 1939 ile 1946 arasında en belirli yükselip gelişmesi, o devredeki Dahiliye ve Maarif Vekillerinin iyi anlaşmasına ve bilhassa o günkü Devlet Başkanımızın bu meseleyi ve bu dâvada çalışanları şahsen tanıyarak ele almasına borçludur. Mevcudiyetine şimdilik 10 bin genç Yedek Subay da katılan ilk öğretmenler, evvel Allah, İçişleri Bakanımıza emanettir. Bunların tayininde bazı isabetsizlikler olmuştur. Bunu da çok görmemeli, Ama her iki hükûmet mercii el ele verip hataları tashih etmelidirler. Bunlar arasında Türkçesi olmıyanı bile çıkmıştır. Çıkabilir. Toptancılıkta eksiğe bakılmaz. Fakat görülünce düzeltilir. Şu hakikat bilinmelidir ki, işlerinde dikkatli, fakat dayanıklı ve mülâyim mizaçlar, daha kolay muvaffakiyet sağlarlar.

12 Şubat 1961

taraf, sadece mânevi ve gizli suçlamayla bitmemiş, maddî yönden de senelerce kendilerine hizmet imkânı verilmiş olan bu vatandaşların mühim bir sayısı, geçim sıkıntısı içinde bırakılmışlardır. Düne kadar ordinaryüs profesör, profesör, doçent veya asistan ünvanı tanınmış ve imzaları doktorlar, mühendisler, öğretmenler, yargıçlar ve sair meslek mensuplarına, kamu hizmetine yetki vermiş bu insanları maddî bakımdan da düşünmek devletin vazifesidir. Zaten devlet bu türlü vazifeleri yapmak için vardır. Başka hikmeti vücudu ne olabilir.?

Millî Eğitim bütçesinin müzakeresi sırasında Bakan Vekili Ahmet Tahtakılıç'ın sözleri arasındaki şu cümle, dikkati çekecek önemdedir:

"Hükûmet üyesi ve Millî Eğitim Bakanı olarak söylüyorum. 114 sayılı kanun hakkında hükûmetin yeni aldığı bir karar yoktur."

İnsan bu cümleyi okuduğu zaman "Hükûmetin aldığı yeni karar" kaydını görünce "Acaba hükûmetin eski bir kararı var mıydı? diye kendine sormadan edemiyor. Edemiyor, çünkü bu kanun çıkmadan önce sayın Tahtakılıç'ın selefi olan bakanın hiç bir şeyden haberi yoktu ve sonradan bu meselenin halledileceği zannına düşerek o da siyasi bir hataya düşmüştü. Hatta o zamanki Maliye Bakanı Ekrem Alican'da bir gün önce istifa ettiği halde bunda ısrar etmediği için yeni kurulan kabinede açıkta bırakılma durumuna uğradı. Oysa hükûmetin bu hususta kesin bir kararı olduğunu Başbakan Yardımcısı Muharrem İhsan Kızıloğlu'nun ağzından bütçe müzakeresinde duymuş olduk:

"Hükûmet bu meseleyle ilgili bir karar almıştır. Bir prensip kararına varmıştır. 114 sayılı kanun değiştirilmiyecektir."

Burada anlaşılmıyan nokta; hükûmetin kanunları değiştirmiye yetkisi var mıdır ki, onun bu husus da karar alıp almaması ileri sürülebilsin? Hükûmet, bugün de bir icra organıdır; bir yasama organı değil. O halde anlaşılmıyan husus üstünde durmanın bir faydası olmadığına göre anlaşılan cihete bakalım. O da şudur: 147 ler meselesi, normal durum kuruluncaya kadar bugünkü halini

muhafaza edecektir. Böyle alınışında M.B.K. sinin makul sebebleri, yerinde sakıncaları olabilir. Artık bunda ayak diremenin mânası kalmamıştır. Netekim geçen günkü basın toplantısında sayın Kızıloğu, "Hükûmetin bu hususta bir görüşü olmadığını" bir kere daha açıklamış; kanunun, ancak Kurucu Meclis tarafından kaldırılabileceğini söyliyerek, bir ümit kapısı açmıştır.

Şimdi hiç bir şey yapmamalı, eli kolu bağlayıp beklemeli midir?

Beklemesine beklemeli; ama hiç bir şey yapmadan, eli kolu bağlayırak değil! Vazifede kalmış olan meslekdaşlar, çıkanlar içinde martdan sonra maddeten daha da müşkül durumda kalacak arkadaşlarına iş bulma, geçim vasıtası tedarik etme yolunda harekete geçmelidirler. Muhtariyet kavramının asıl anlamı da budur. Yalnız devletten para aldıkça ve her meselesini devletten aldığı para ile çözme durumunda kaldıkça hiçbir kurum, sahiden muhtar sayılamaz. Üniversiteler, bu kadarcık bir işi başaracak halde değillerse niye otonomi dâvası peşine düşerler anlaşılamaz. Bu mesele, Üniversitelerimiz için ciddi bir imtihandır. Her mânevi ilgi maddî delilini vermedikçe bir hayalden ibaret kalmıya mahkûmdur. Kalanlar, bu çıkarılışı gerçekten doğru bulmuyorlarsa yardım elini onlara uzatsınlar. Bizim gibi Üniversite dışındaki vatandaşlarla Üniversitelerin yarınki millî hayata hazırladıkları gençler, bunu görerek, hiç değilse bekleme günlerinde bir teselli bulmuş oluruz.

26 Şubat 1961

Söyleyene bakma,

Söylenene bak!...

Çünkü Eski Öğretmeninizi vicdanından başka söyleten yoktur. O, Türk milletinin "milli kültür"e vereceği ehemmiyet ve ondan alacağı kuvvetle milletlerarasında layık olduğu yeri alacağına ve kurtulacağına inanmıştır. Yüzde yüz okuyup yazacağız. Bir münevverler enflasyonu yapmadan yüksek vasıfta aydınlar yetiştirerek hayatın her sahasında kıymetli ve ihtisaslı insanlar vereceğiz. Sanat, ilim, felsefe ve teknik, bizde böyle doğacak ve bir gün gelişecek. İşte size Eski Öğretmenin Maarif proğramı!....

ISBN 975-17-1578-4

9 789751 715784

1.000.000.–TL.